

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

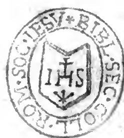
HECTORIS FELICII IVRISCONSVLTI Calliensis,

TRACTATVS DE SOCIETATE.

AB ANGELO FELICIO IVRISCONSVLTO Auctoris Filio, nunc denuo hac secunda aditione diligentissime recognitus, multisq; additionibus locupletatus.

Cum Indice rerum, & materiarum locupletissimo.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS. MDCX.

Apud Antonium Pinellum.

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO D. IOAN. BAPTISTAE MAMMIANO De Ruere, Terræ Durantis Abbati dignissimo,

Angelus Felicius Calliensis.

PAtris mei de societate tractatum diuersis prius in chartis sparsum, & à me in hanc, quam vides, formam redactum, & duplici indice locupletatum, in lucem editurus, Præsul amplissime, tuo nomini dicare censui: tum vt me à parentis mei instituto erga familiæ tuæ obseruantiam non esse degenerem ostendam; tum etiam, vt mihi ad tui gratiam adipiscendam anhelanti tali medio aditus aperiatur. Accipe igitur, illustrissime Antistes, libenti animo hosce studiorum meorum flores, licet exiles: Si enim eos non despicies, ætate crescente, lucubrationum mearum etiam fructus degustabis. Vale, nostrorum temporum ornamentum: & quemadmodum virtutibus & dignitates præuenisti, & prudentia ætatem superasti, ita faxit Deus, vt debita præmia meritis tuis respondeant. Datum Callij kalendis Septembris. Anno 1606.

AD ILLVSTRISS^MVM^ ET REVERENDISS^MVM^

DOM. IOANNEM BAPTISTAM MAMMIANVM,

è Runere, sancti Angeli Comitem, ac Durantis Abbatem Amplissimum.

IN EXCELLENTISSIMI DOMINI HECTORIS FELICII I. V. C. praeclarissimum opus de societate Sebastiani Maccij Durantini, Philosophi, Theologi, ac I. V. D. Equitis & Comitis Palatini.

CARMEN.

Aximus Astraea, felici ex arbore cretus
Hector, magnanimo corde, & virtutibus Hector
Maximus Astraeae, studio, vigilique labore
Pro socijs quondam primis sudauit ab annis,
Tolleret vt liteis, rixasque & tetrica bella,
Discordeisque animos concordi pace ligaret.
Angelus haec iuuenis virtute & grandibus ausis
Haud patri absimilis, decoratus acumine mentis
Egregio, iurisque simul sectator & aequi,
Pollicitis turis formam collegit in vnam,
Vt labor et studium melius prodesset amicis,
Atque laborauit paucis comprendere multa,
Mentibus, & legum secreta arcana paterent
Quanquam autem haud veriti, toties quin talia mundus
Excipiat dona, & referat pro munere grates:
Attamen o Praesul, cui sceptra Metaurus obumbrat
Roboreis ramis, & quercus glandibus aureis
Condecorat mitram, & ventura in tempora profert.
Vt libro accedat grauitas, fiatque perennis
Gloria, & aeternos vitam producat in annos.
Et Pater & Natus deuoto pectore sacrant
Hoc tibi nobile opus, tua sunt haec munera, quando
Ingenium amborum, atque operis spectabile nomen
Statque, caditque tuo vultu, & capit inde perennem,
Aut vitam aut obitum, & penitus te innititur vno.
Tu potes & debes tantarum assumere laudum
Mite patrocinium, & tantis afferre salutem
Perpetuam rebus, nomenque extendere in omneis
Terrarum tractus, & tradere gentibus olim.
In te etenim pietatis amor, probitasque, fidesque,
Relligio, cultusque sacer, verumque refulgent,
Vt radios inter stellarum Solis imago;
Iura autem & leges, quibus omnia nomina parent,
Et Regum, atque Ducum diuino in pectore condis,
Inque tuos populos diuulgas, nobile sanctae
Virtutis specimen, spectataque pondera rerum.
Vnde etiam quondam totus mirabitur orbis,
Te vnum praesignem sacrata in sede locatum,
Reddentemque tuis populis caelestia iura,
Et sceleri poenam, & iustissima praemia sanctis
Mentibus, & totum moderari legibus orbem.
Viue igitur felix, socijsque haec excipe laetus
Iura addicta pijs, generis testantia nomen,
Virtutemque tui, & tam claris consule rebus,
Vt sit vterque diu, & te defensore per omneis
Vulgentur terras, & eat sub Tartara liuor,
Liuor edax, viuatque in secula viuida virtus.

IN

INDEX
OMNIVM RERVM
ET VERBORVM,
QVÆ IN HOC SOCIETATIS TRACTATV
continentur, ordine alphabetico digestus.

Prior numerus caput, alter numerum marginalem, postremus vero folium denotat.

A

INDEX.

B.

Com-

D

Diuisa

Diui-

INDEX.

Dome-

E.

F

Procedit,

M

Opi-

Q.

Quæ-

Renun-

S.

Scri-

INDEX.

INDEX MATERIARVM, quæ in additionibus continentur.

A

B

C

Officij

Sanus

FINIS.

ELENCHVS

ELENCHVS CAPITVM, ET EORVM,

QVÆ PRINCIPALITER QVOLIBET IN CAPITE HVIVS tractatus Domini Hectoris Felicij I. C. de societate continentur.

XXIII.

COPIA:

GLi Eccellentissimi Sig. Capi dell'Illustrissimo Consiglio di X. infrascritti hauuta fede dalli Signori Reformatori del Studio di Padoua per relatione delli doi à ciò deputati, cioè del Reuerēdo Padre Inquisitor, & del Circ. Secretario del Senato Gio. Marauegia con giuramento, che nel libro intitolato D. Hect. Felicij I. C. Call. &c. non si troua cosa alcuna contra le leggi, & è degno di stampa, concedono licentia che possi esser stampato in questa Città.

Dat. Die 11. Maij 1610.

D. Bertuzzi Valier.
D. Nicolò Bon. } *Capi dell'Eccelso Consiglio di X.*
D. Lunardo Mocenigo.

Illustrissimi Cons. X. Secretarius. Leonardus Otthobonus.

1610. Adi 11. Maggio.

Registrato in libro à carte 46.

Ioan. Baptista Breato officij contra Blasph. Coad.

TRACTATVS DE SOCIETATE D. HECTORIS FELICII, V. I. D. AC I. C. CLARISS. PRACTICABILIS.

Procœmium, & diuisio totius Tractatus.

SVMMARIA.

1 *Vniuersalia prius, deinde particularia sunt tractanda.*
2 *Amicitiæ tres sunt species, naturalis, hospitalis, & ciuilis.*
3 *Amicitia naturalis tres habet species: Pietatem, Indulgentiam, Necessitudinem.*
4 *Pietas quid sit. & num. 6 ex Cicerone.*
5 *Homo diuersimode de alijs debitor efficitur.*
7 *Indulgentia quid sit.*
8 *Amoris paterni ardor est inæstimabilis.*
9 *Amicus melior quam pater non reperitur.*
10 *Amoris parentum in filios causa.*
11 *Amor parentum erga filios maior, quam sit filiorum erga parentes, & quæ sit ratio.*
12 *Necessitudo quid sit.*
13 *Donatio præsumitur inter coniunctos.*
14 *Hospitalitas quid sit.*
15 *Hospitalitate considerata successio deferebatur.*
16 *Amicitia ciuilis tres habet species.*
17 *Homo natura animal sociale.*
18 *Virtus conciliat amicitias.*
19 *Amicorum omnia sunt communia.*
20 *Societas est species amicitiæ.*
21 *Pronomina, meum, & tuum, à Satana inuenta denotantia mundum.*
22 *Societas quare inuenta.*
23 *Societatis significatio quæ comprehendat.*
24 *Maritus & vxor dicuntur socij.*
25 *Maritus & vxor dicuntur consortes, quia hoc nomine socij nuncupantur.*
26 *Pater & filia in actione dotali dicuntur socij.*
27 *Socij dicuntur insimul militantes, & hæreditas ab vno alteri relicta facit peculium castrense.*
28 *Socij dicuntur, qui rem communem habent. Societas alia incidens, alia conuentionalis. ibidem ex gloss.*
29 *Socij dicuntur illi, qui insimul iunguntur delectationis causa.*
30 *Socii ad malum impropriissime socii nuncupantur.*
31 *Malus quis præsumitur ratione malæ societatis, iuxta prouerbium Florentinum.*
32 *Collegium dicitur societas.*
33 *Societas alia collegiata, alia singulorum.*
34 *Societas singulorum quæ sit.*
35 *Societatis appellatione quæ veniat in dubio.*
36 *Ordo totius tractatus.*

1 Voniam sermones nostri clariores verioresque redduntur, cum vniuersalibus † prius cognitis ad particularia descẽdimus, vt per Aristot. in lib. 1. Phys. & per Iurecõsultos in leg. prima, de iustit. & iure, & in leg. prima, ff. si certum petat. & in leg. prima, ff. de testam. & in §. his itaque, Instit. de iustitia, & iure, & in multis alijs locis: Ideo prius in vniuersali ad contractum societatis, de quo acturi sumus, considerã-
2 dum est, tres † reperiri amicitiæ species, vna dicitur naturalis, secunda hospitalis, tertia ciuilis.

3 Et † naturalis amicitia tres similiter habet species, quarum prima appellatur Pietas, secunda Indulgentia, tertia necessitu-
4 do. Pietas † est iustus cultus & reuerentia, qua Deum patriam, parētes, & omnes alios maiores secundum eorum diuersam excel-
5 lentiam prosequimur. Homo † enim diuersimode de alijs debitor secundum eorum diuersam excellentiam. Ob diuersa beneficia ab eis suscepta. In omnibus autem Deus summum locum obtinet, quia excellentissimus est, & est essendi & gubernationis primum principium. Secundario vero nostri esse, & gubernationis principiū sunt parentes, & patria, à quibus, & in qua nati & enutriti sumus, ita tradit S. Thom. 2.2.q. 101.art. 11.& Cic. lib. 2. de Iuuent. dicit, quod
6 † Pietas est, per quam sanguine iunctis patriæque beneuolis officium & diligens tribuitur cultus, & in Orat. pro Domo sua. Nec est vlla erga Deos pietas, nisi honesta de numine eorum ac mente opinio, & in Somnio Scipionis. Cole pietatem, quæ cum sit magna in parentibus & propinquis, tamen in patria maxima est.
7 Indulgentia † secunda amicitiæ species est amor erga filios & descendentes, omnesque alios inferiores, & ita quod indulgentia sit ius, quo superior vti potest: inferior vero non possit petere, tradit glossa in cap. interfectores. 33. q. 2. & indulgentia vtitur Princeps, quādo suorum subditorum delicta remittit, l. cum indulgentia. C. de sent. pass. §. 1. Instit. quib. mod. ius patr. potest. solu. l. si quis filio. §. penult. ff. de iniusto rupto & irrito testam. Et de patre dici solet, quod filius eius nimia indulgentia deprauetur, & dixit Bal. in l. precibus. col. 6. vers. verum dixi. C.
8 de impub. & alijs substit. ardorem † amoris
9 paterni inæstimabilem esse. Et quod † nullus melior amicus reperiatur quam pater, habetur in l. quidam cum filijs. & ibi Dd. ff. de hæ-
10 red. instit. & † huius amoris & indulgentiæ parentū in filios causam esse dicit Arist. lib. 8. Ethicor. quia quiddam suum sunt, & dicit,
11 quod † maior est amor parētum erga filios, quam filiorū erga parentes, quia magis sciūt parentes, quos generarunt, quam sciant filij ipsi, qui geniti sunt: vel quia maior est propinquitas generantis ad generatum, quam
12 econtra. Necessitud. † tertia species est Charitas seu amor erga illos, qui nostro sunt de sanguine, & de familia, de qua Cic. in lib. 1. Offic. ait: Sanguinis coniunctio & beneuolentia deuincit charitate homines, deinde subiungit: Arctior vero colligatio est socie-
13 tatis propinquorum. Hinc † videmus hac coniunctionis affectione & charitate considerata, aliqua donata præsumi, quæ alias donata non dicerentur, l. si patrono. C. de negot. gest. l. Procula. ff. de probat. l. si seruus communis. ff. de donat. inter vir. & vxor. Se-
14 cūda † principalis amicitiæ species, quæ dicitur Hospitalis, est illa, qua vtimur in recipiendo aduenas & peregrinos in domibus nostris, benigne cum eis agendo, & commoda nostra pro eorum vtilitate in commune redigendo, de qua habētur huiusmodi verba apud Cic. lib. 2. Offic. Recte enim à Theophrasto est laudata Hospitalitas: est enim val de decorū, (vt mihi videtur) patere domos hominum illustrium illustribus hospitibus, idque etiam Reipublicæ est ornamento, homines externos hoc liberalitatis genere in vrbe nostra non egere, est etiam vehementer vtile ijs, qui honeste posse multa volunt, per hospites apud exteros populos valere
15 opibus & gratia. Et † olim hospitalitatis benignitate considerata, ius succedēdi acquirebatur, Glossa in l. nutritoribus. C. comm. de success. Quod tamen, quia forsan benignitas hospitandi in malitiam fuit conuersa, correctum reperitur à Ferdinando Imperatore, vt habetur in extrauag. de statut. & consuet. posita sub tit. Com. de successio.
16 Tertia amicitiæ species † appellata ciuilis tres similiter habet species. Prima est, qua hominis cuiuslibet Ciuitatis insimul iunguntur, de qua Cic. libro primo, offic. dicit: Multa sunt ciuibus inter se communia, forum, fana, portiones, viæ, leges, iura iudicia, suffragia, consuetudines, præterea & familiaritates. Idem habetur in §. ius ciuile. Instit. de iure natur. gent. & ciuil. & in §. vniuersitatis. Instit. de rer. diuis. Homo enim est omni ape, omnique animanti gregali ciui-
17 lius, & † est natura ipsa sociale animal, longe magis quam apes, formicæ, grues, & huiusmodi genera, quæ gregatim aluntur, gregatimque se tuentur. At cum Deus per naturam dederit rebus singulis facultatem se conseruandi, suisque resistendi contrarijs, quantum ad incolumitatem salutis, nec homines facultatem hanc dispersi assequi potuissent, iccirco instinctus eiusdem adiectus est gregatim viuendi, societatemque ciuilem constituendi, vt adunati alijs sufficerēt, victumque facilius plures quam singuli cōpararent, tutiusque ab incursu ferarum & hostium degerent, post Arist. libro primo Politic. tradit Couar. in cap. 1. pract. quæstione sub numero 2. S. Thom. in libro quarto, de regim. princip. dicit, quod Ciuitas est hominum multitudo, societatis vinculo colligata, quæ virtute vera redditur beata. Bertaz. in tract. de clauf. gloss. 24. clauf. 20. Al-
18 tera † amicitiæ species est, quæ à virtute proficiscitur, & est rara, quia rara est virtus, de ea ita tradit Cic. in libro de Amicit. Virtus conciliat & conseruat amicitias, in ea est enim conuenientia rerum, in ea stabilitas, in ea constantia, quæ cum se extulit, & ostendit lumen suum, & idem aspexit agnouitque in alio, ad id se admouet, vicissimq. accipit illud, qđ in altero est, ex quo eorū exardescit siue amor, siue amicitia, & de

ista

ista præcipue, & merito dicitur, Amicorum
19 † omnia esse communia, c. dilectissim. 12. q.
20 1. Altera, nempe † tertia & vltima amicitiæ species est illa, qua homines inter ipsos causa vtilitatis vtuntur quæ proprie Societas seu societatis contractus nuncupatur, & de iure gentium, vt emptio & locatio, & cæteri similes contractus, inuenta fuit, l. ex hoc
21 iure. ff. de iust. & iur. Postquam † enim per imposturam Satanæ excrescente hominum malitia, inuenta fuerunt pronomina illa, meum, & tuum, demonstrantia mundum, vt habetur in d. c. dilectissimus. & ibi gloss. in ver. omnium. quemadmodum cęteri contractus inuenti fuerunt causa vtilitatis, seu
22 necessitatis, ita † homines attendentes, quod vltra ea, quæ aliquo modo restabant communia, aliquando vtilitas & lucrũ suadebant, bonum esse, & expedire proprias res & labores in totũ, vel pro parte, in commune ponere, ideo sub diuersis modis & formis communionem in proprijs rebus & laboribus inducere cœperunt, & societatis contractum introduxerunt. Papiens. in forma libelli, in act. pro soc. in princip. & de hoc contractu habemus tot. titul. ff. & C. pro socio. & de eo multa scripsit Angel. de Perigl. in tractat. de Societat. & Petr. de Vbald. in tract. de duob. fratrib. & nouiss. quidam. Modernus Fanensis in tract. de Societ. officior. post hæc scripta visus. De hac societate & societatis contractu in præsenti tractatu acturi sumus, sed (ni fallor) magis plene, & magis distincte, quam fecerunt auctores præfati. Etiam in vniuersali circa socie-
23 tatem considerandum est, quod † ipsius significatio comprehendit cuiuslibet rei, siue intellectualis, siue corporalis participationem, communionem, comitatum & com-
24 mercium. Hinc † videmus, quod maritus & vxor propter communionem animorum & corporum socij nuncupantur. Bart. in l. diuortio. §. interdum. numero 3. & 4. ff. solut. matrim. Bald. in leg. nullam. numero 4. C. de iure dot. Alexan. in cons. 133. libro quarto, Couar. super 4. decret. part. 2. cap. 7. §. primo numero 5. & §. 5. sub numero 20. & habetur in Genesi cap. 3. ibi: Mulier quam dedisti
25 mihi sociam. Et † quod maritus & mulier appellentur consortes, quia hoc nomine socij nuncupantur, tradunt Bald. & Salicet. in l. dudum. Cod. de contrah. empt. Gozadin. in cons. 79. in princip. Menoch. in cons. 122.
26 numero 13. libro 2. Et pater † & filia socij nuncupantur ratione communionis, quam habent in actione de dote, l. qui hominem.
27 §. si gener. ff. soluto matrimon. Et † communio laborum & militiæ inter fratres insimul militantes, quod dicatur societas, & isti socij nuncupẽtur, & faciat ista societas, si vnus alterum hæredem relinquat, quod illa hæreditas inter peculium castrense computetur, est text. in leg. cum allegas. & ibi Dd. C.
28 de castr. pec. milit. lib. 12. Et si † in alicuius rei cõionem incidimus, vel facto hoĩs, vel facto naturæ, quod cõmunio ista dicatur societas, & socij dicantur, qui talem habent rem inter se communem, est text. in l. ad officium. C. comm. diuid. & in l. fin. ff. pro soc. & in §. etiam si tutor. Inst. de oblig. quæ ex quasi contract. nasc. & habetur quasi toto titul. ff. & C. commun. diuid. Et quod alia sit societas incidens, alia conuentionalis, ponit gloss. in l. 4. & in l. vt sit. ff. pro soc. Ias. in l. si vnus. in princip. ff. de pact. Rimin. in l. 1. numero 12. C. qui testam. fac. poss. Cephal. præceptor meus eruditiss. in cons. 340. nu. 6. lib. 6. Menoch. cons. 46. nu. 5. lib. 1. Et similiter
29 † si plures iungũtur boni delectabilis ratione, quod dicantur socij, & dicatur inter eos esse quædam societas, ponit Bald. in rubr. C. pro soc. qui dat exemplum in societatibus, q̃ fiunt Perusij in festo S. Herculani, q̃ continent delectationem & recreationem ciuiũ.
30 Et licet † illis, qui ad malum peragendum coadunantur, sociorum & societatis nomen minime conueniat, quia delictorum turpis atque infida communio est, l. quod autem. ff. pro soc. Pract. Pap. in form. libel. in act. pro soc. nu. 6. vbi dicit, quod inter istos ense pręda diuidi debet: cum nulla actio detur. Bal. in cõs. 65. lib. 5. & in rub. C. pro soc. nu. 6. vbi dicit, quod istud nomen debet esse ad bonũ finẽ dat exemplum de societatibus prædonum, qui tempore suo vexabant Italiam, & dicit, quod habent illicita nomina, & illicita facta, & quod istarum societatũ finis est scelerata libido furandi, terras occupandi, lites seminandi, & quod ista omnia sunt contra naturam, & dicit, quod isti socij incidunt in crimen læsæ Maiestatis. Ponit etiam exemplũ in ligis, & dicit: In Ciuitates, quæ nõ habent aliquid commune, si inuicem faciant ligas, contra superiorem, non valent, & de huiusmodi ligis quando valeant siue de iure, siue de consuetudine, habetur per eundẽ Bald. in c. vnico. §. conuẽticula de pace iurã. firm. & per Bar. in l. fi. col. 2. vers. permittere. ff. de colleg. illicit. & per Card. Zabarell. in Clem. 2. nu. 2. de sent. & re iudic. licet, inquã, istis sociorum nomẽ non conueniat, nihilominus & ipsi socij nuncupantur, l. si filiũ. C. de liber. causa. c. 1. de confess. & habetur passim apud omnes criminales causas tractãtes
31 in materia sociorũ eiusdẽ delicti. Et † iuxta prouerbium Florentinum dicitur etiã, quod ratione malæ societatis quis præsumitur malus, Bal. in l. eũ qui n. 1. C. de episc. & Cleric. Et non solũ hi, qui boni delectabilis occasione iunguntur, hoc nomine nuncupantur, vt dixi supra, sed etiã si iungũtur boni honesti causa, socij dicũtur, vt p Bal. in d. rubr. C. pro soc. nu. 6. qui dat exẽplum in societate iuuãtiũ oppressos, pupillos, viduas, & miserabi-
32 les psonas. Et † si plures faciãt Collegiũ, siue tẽporale, siue spirituale, qđ dicãtur socij,

& dicatur societas, & sic distinguatur, quod
33 † alia sit societas collegiata, alia vero singulorum, & societas collegiata sit, quando plures legitime vel superiorum auctoritate cōgregantur, habetur in l. 1. ff. quod cuiusque vniuer. nom. & per Bart. in rubr. ff. de colleg. illicit. & per gloss. & Innoc. in c. delicta. de excess. prael. Bal. in d. rub. C. pro soc. num. 2.
34 Et quod † singulorum societas sit, quando ordinatur ad bonū, seu vtile acquisitiuum, & ista sit, ex qua datur obligatio, & actio pro socio, de qua modo acturi sumus, tradit idē
35 Bald. in d. rubr. 7. & quod † societatis appellatione in dubio sit intelligendum de contractu isto societatis, ex qua datur obligatio & actio, tradit idem Bald. in l. si conuenerit. in fine. in lect. antiq. ff. pro soc. Et ista de nomine societatis, & eius significatu in vniuersali dixisse sufficiat, cum solummodo de societatis contractu, & eius obligatione & actione acturi simus, & tractatus
36 omnis hoc ordine distinguetur. Primo † videbimus, quid sit societas. Deinde de causis introducentibus societatem, & de eius substantialibus, accidentalibus, & naturalibus. Postmodum in specie de causa efficienti tractabimus, & demōstrabitur, qui possint contrahere societatem. Deinde de causa materiali subsequetur, & agetur de consensu, & de rebus, quae interuenire possunt in societate, & qualiter inter se res positae secundum earum proportionem considerentur, & de earum possessionis acquisitione, & dominij communicatione. Postmodum agetur de causa instrumētali, & qualiter societas expresse, & qualiter tacitè contrahatur. Demum dicemus de causa formali, & quod societas alia est ad lucrū, alia ad quaestum, & quid sit lucrum, & quae lucra, & pro qua parte veniant communicanda. Et quid sit quaestus, & qui quaestus, & pro qua parte veniant communicandi. Et agemus de damnis, expensis, & de dolo, & de culpa, & de casibus fortuitis, & demum agemus de causa finali. Postea de eius accidentalibus, & deinde de obligatione, & actione prouenieti ex societate. Insuper videbimus, qualiter societas finiatur. Quis & qualiter rationem reddere teneatur, & de rerum societatis diuisione. Et vltimo loco tractabimus de societatis renouatione, & multa alia quotidie in practica euenientia cumulabimus. Rogo lectorem, vt bono & syncero animo omnia legat, & consideret, vbi erratum erit, corrigat ea, quae Christianos viros decet, charitate, & sua opera diligentius edere edificat, & vbi vtilitatem reperiet, non mihi, sed Deo Opt. Max. gratias agat, omnium rerum creatori, qui semper nos adiuuet, & ad celestia regna fruenda producat.

TRACTA-

TRACTATVS DE SOCIETATE

CAPVT PRIMVM.

Quid sit Societas.

SVMMARIA.

1 Diffinitio præmittenda.
2 Diffinitiones plures societatis.
3 Diffinitio rei substantiam demonstrat.
4 Diffinitio societatis secundum auctorem.
5 Conuentio est genus, contractus species ipsius, & genus societatis.
6 Cõsensu perficitur societas tacite & expresse. & n. 7.
8 Res aut opera, aut industria ponitur in societate.
9 Consensu sine re posse contrahi societatem qualiter intelligatur.
10 Communio necessario requiritur in societate.
11 Differentia quæ sit inter societatem & cæteros cõtractus, qui consensu perficiuntur.

1
Diffinitione † in quolibet tractatu incipiendum est, vt cognoscatur, quid sit illud, de quo disputatur, vt per Cic. lib. 1. Offic. & ab Imperatore fuit obseruatum in tit. de iust. & iure. & in titu. de Iure nat. gent. & ciuili. & in tit. de rerũ diuision. & à Iureconsultis sexcentis in locis. Multæ
2 † quidem dantur Societatis diffinitiones. Aliqui dicũt, quod Societas est contractus, qui ex duorum vel plurium consensu perficitur, cõmunionem inducens inter eos. Vel quod est communio pro indiuiso, consensu contracta. Vel quod est communionis consensio inter aliquos. Vel quod est damni & lucri ex consensu facta connexio honesta & iusta. Has diffinitiones ponit Iacobus Cuiac. in suis partit. in titu. ff. pro socio. Et quod sit participatio lucri & damni, & participare idem sit, quod socium esse, tradit Rota Genuens. decis. 56. num. 1. Alij dicunt, quod societas est contractus vltro citroque obligatorius, lucrorum & damnorum communicatiuus atque decisiuus eorum, sicuti æquitas dictat, Bald. in cons. 120. nu. 1. lib. 1. Castr. in tract. de societ. off. c. 4. num. 16. Alij dicunt, & ista videtur magis recepta, quod societas est duorum plurimumve ob cõmodiorem vsum, & vberiorem quæstum, rationabilis cõuentio. Hanc ponit gl. in rub. Insti. de societ. Azo in summa. C. pro soc. Specul. in tit. de iud. §. & generalia. in vers. & nota. Pet. de Vbald. in tract. de duob. fratr. q. 6. nu. 24. Capic. decis. 174. nu. 2. Iacob. Graff. in suis
3 decis. casuum. & c. lib. 2. c. 120. n. 2. Quia † diffinitio substantiã rei diffinitæ demõstrare debet, Gl. in l. oĩs diffinitio. ff. de reg. iur. Arist. lib. 6. Topi. & dẽt conuertibiliter substantiã & propriã rei qualitatẽ cõplecti, vt per Bal. in proœm. decret. Rex pacificus. in fi. & dẽt constare ex genere & differentijs, Bar. in l. 1. ff. de testã. Dec. in rub. de iud. in 1. lect. n. 27. Et genus immediatũ, & differentiæ propriæ esse debẽt, vt in diffinitione hoĩs habetur pò sita per gl. in l. legato generaliter. ff. de leg. 1. & declarat Cagnol. in l. imperiũ. nu. 30. ff. de iurisd. om. iud. His attẽtis mihi videtur, diffinitiones supra relatas parui negotio posse subuerti, & licet credam, diffinire esse valde periculosum, vt habetur in l. mora. ff. de vsur. & credã ẽt quãlibet diffinitionẽ facile subuerti posse, vt dicit Iureconsult. in l. oĩs diffinitio. ff. de reg. iur. tamen & ego meã diffinitionẽ prætermittere nolui, ad hoc vt huic tract. in oĩbus satisfaciã. Dico igitur iudicio meo, ita societatem diffiniri posse. Societas
4 † est cõtractus, qui consensu, rebus vel operibus siue industria interuenientibus ad cõmunem quæstũ seu lucrum perficitur. Dixi, contractus, quia est nomen generis, & comprehendit sub se oẽs contractuũ species, vt est tex. in l. iurisgentiũ. in prin. ff. de pac. Nõ
5 dixi, cõuentio, quia ad societatẽ † conuẽtio est genus mediatũ, quia primo datur conuẽtio, deinde cõtractus, deniq; societas. l. 1. §. pen. & d. l. iurisgentium. in prin. ff. de pact. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. Dixi, consensu, quia cõtractus fiunt aut re, aut verbis, aut literis, aut consensu, §. fi. Instit. de oblig. l. 1. &
6 per tot. tit. ff. de act. & obl. & † contractus societ. cõsensu perficitur, l. cõsensu. ff. de act. & obl. Simõ de Pret. cõs. 24. nu. 26. Rim. iun. cõs. 636. n. 52. li. 6. & dixi, consensu simplici-
7 ter, vt cõprehendatur tã † consensus tacitus q̃ expressus, vt in societate interuenire põt, vt dicam infra agendo de causa materiali. Et ideo dũ in l. 4. ff. pro soc. dicitur, societatem nos coire posse re & verbis, interpretatur re, i. tacito cõsensu, verbis, i. expresso cõsensu, vt per Cuiac. tit. ff. pro soc. Pet. de Vbal. d. tract. de duob. fratr. q. 2. n. 1. in fi. Dixi, rebus
8 † vel operib. siue industria interueniẽtib. q̃a p parte cuiuslibet sociorũ ponitur aut res, aut opera, aut industria, l. societas contrahitur. l. cũ duob. §. si iniucũda. & l. si nõ fuerit. cũ alijs similib. ff. pro soc. §. nã & ita. Inst. de societ. gl. & Dd. in l. 1. C. p soc. Domin. Sotus frater S. Dominici, cuius religionis semper

obseruantiss. fuit in l. 6. de iust. & iur. q. 6. art. 1. & de his similiter latissime dicā, dum agam de causa materiali. Et quatenus gloss. in d.l. societas contrahitur. in vers. & verbis.
9 videtur innuere, societatē † contrahi posse solo consensu sine re, per textū Instit. de oblig. ex consens. in princ. est intelligenda, nō qđ loquatur de societate simpliciter, sed de societate respectiue ad cōtractus qui re cōtrahuntur, iuxta textum, quem allegat. Vbi enim res inter socios actu seu habitu communiter diuidenda deficeret, societatis essentia & forma deficeret, vt ostendam agēdo infra de causa materiali, & de causa formali. Dixi, ad cōmunem quæstum vel lucrū,
10 quia † in societate necessario requiritur communio, Bald. & cæteri in leg. si pascēda. Codic. de pactis. & pro eius fine & forma requiritur, vt sit ad lucrum vel quæstū, l. 1. & l.
11 coire. ff. pro soc. Et ista † est differentia inter societatē & cæteros contractus, qui consensu perficiuntur, vt est emptio, locatio, depositum, commodatum & mutuum. In istis enim non consideratur pro eorum fine & forma communio ad lucrum, siue quæstum, sed aut datur res mediāte pretio, vt emptione; aut fructus & vsus rei conceduntur, rei retento dominio mediante mercede, vt in locatione; aut res penes aliquem deponitur, similiter retento dominio, vt in deposito; aut res traditur vtenda, nulla constituta mercede, & dominio retento, vt in commodato; aut res datur ita, vt in totum dominiū transferatur, cum obligatione tantundē restituendi in eodē genere, vt in mutuo, & nūquam in eis fit, vt res ad lucrū, siue quæstum, vt accidit in societate, communicentur.

CAPVT II.

De causis societatis, & de eius substantialibus, naturalibus & accidentalibus.

SVMMARIA.

1 *Ad quamlibet rem introducendam causæ quatuor considerantur.*
2 *Causa efficiens quæ sit.*
3 *Causa efficiens in societate.*
4 *Causa materialis quæ sit.*
5 *Causa materialis in societate.*
6 *Causa formalis quæ sit.*
7 *Causa formalis societatis.*
8 *Causa finalis quæ sit.*
9 *Causa finalis societatis.*
10 *Causa instrumentalis quæ sit.*
11 *Causa instrumentalis societatis.*
12 *Contractus quilibet habet sua substantialia, naturalia & accidentalia.*
13 *Substantialia quæ sint.*
14 *Substantialia societatis.*
15 *Naturalia quæ sint, & quotuplicia.*
16 *Naturalia societatis.*
17 *Accidentalia quæ sint.*
18 *Accidentalia societatis.*
19 *Pacta contra substantialia, & naturalia societatis quid operentur.*
20 *Pactorum sex species.*
21 *Pactum informatiuum quid.*
22 *Pactum reformatiuum quid.*
23 *Pactum transformatiuum quid.*
24 *Pactum conformatiuum quid.*
25 *Pactum deformatiuum quid.*
26 *Pactum resolutiuum quid.*
27 *Notarius quid facere possit circa substantialia, naturalia, & accidentalia, conficiendo instrumentū.*

1 AD † quamlibet rem introducendā quatuor causæ considerari solent, efficiēs, materialis, formalis & finalis. Duę dicūtur, fiendi, vt efficiens & finalis, duæ vero essendi, & materialis & formalis, Bal. in l. dictam legem. sub nu. 2. C. de condict. ob turp. caus. & in l. patre furioso. in 1. addit. nu. 5. ff. de his qui sūt sui vel alien. iuris. Abb. in proęm. de
2 cret. col. pen. Causa † efficiens illa dicitur, quæ facit opus mediante materia, Abb. in d. proęm. decret. col. fi. Bal. in rub. ff. de iust. & iure. nu. 18. & in d.l. dictam legem. num. 11.
3 Causa † efficiens in societate est homo, vt in contractibus cæteris Decianus præceptor meus eloquentiss. in cons. 64. num. 13. lib. 3. & dupliciter considerari potest, proxime & remote. Proxime, quando quis contrahit per seipsum; remote, quando per nūcium, seu procuratorem, iuxta text. in l. societatem coire. ff. pro socio. & per eundem Decianum in cons. 97. num. 36. lib. 2. ita declarat Abb. in d. procem. decret. colum. fin. & post eum Maranta in sua pract. part. 1. sub
4 num. 21. Causa † materialis illa dicitur, ex qua aliquid fit. Arist. lib. 2. Ethicor. Glossa & Bart. in l. si conuenerit. ff. de pignor. Abb. in d. procem. decret. colum. final. Bald. in d. l. dictam legem. num. 9. & dicitur sui natura formam præcedere, & quod sit in potentia ad formam Bal. in procem. ff. in 2. lec. & ibi
5 late Cagnolus. Causa † materialis in societate est consensus, quia primo in homine requiritur consensus, & de partium cōsensu fieri dicitur, l. consensu. ff. de act. & oblígat. §. 1. Instit. de oblig. ex cons. Decian. d. cons. 64. num. 13. lib. 3. qui dicit, consensum esse materiam, considerando separatim cōsensu singularum partium, & de per se, ante quam coniungatur in contractu. Res etiam dicitur causa materialis in societate quia circa res in societate positas homo cōsentiēdo agit; & sine rebus societas esse non potest, Bal. in l. 2. C. de cōtrah. emptio. & in l. 1. nu. 1. C. pro soc. & in cōs. 452. sub nu. 2. lib. 3. Paris. cons. 82. nu. 2. lib. 1. & væ illis, qui dāt pecunias ad societatē officij, scientes officialē & officium nō obligari, sed pecunias deuenire ad manus alterius, vt p Castr. in d. tract. de societ. offic. c. 5. Et si aliquis dicat, cōsensū esse causam formalē, & non materialē, qa forma est illa, q̄ dat esse rei, & non materia,

l. Iu-

l.Iulianus.ff.ad exhibẽ.& vt dixi,iste cõtractus solo consensu perficitur, & substantiã capit, vt dicit tex.in §.1.Inst.de oblig.ex cõsen. & mutuus cõsensus in vnũ colligatus, quod formam constituat, cõsiderat Decian. in d.cons.64.sub nu.13.lib.3.Etiam quod cõsensus sit causa formalis, & non materialis, ex eo probari posse videtur, quia (vt dixi) iste contractus consensu perficitur, & quia consensu perficitur, à cęteris differt,qui re, vel verbis,vel literis perficiũtur, & si differt cõsensu, necesse est,quod cõsensus sit causa formalis,& non materialis,quia differentia dat formam, & ab ea noua species sub eodem genere cõstituitur. Exemplum:Homo & equus in eo, quod sunt animalia, conueniũt,quia homo est animal,& equus est animal,sed in eo, quod homo habet rationem, separatur ab equo, quia data ratione in eo, & sic posita differẽtia, alia forma inducitur, & ipse appellatur animal rationale, equus vero irrationale. Habentur ista apud Logicos,& etiam traduntur per Bald.in rubr.ff.si cer.pet.nu.6.& in l.fin.nu.5. C.de in integr. rest. min.& per Dd. in l. si quid earum,§. interemptum.ff.de leg.3. Respondetur,societatẽ dupliciter considerari. Vno modo,prout est contractus, qui consensu perficitur,& qui consensu attento differt à cæteris cõtractibus,qui re,verbis,vel literis perficiuntur, & hoc modo considerato, forma societatis, quod sit ipse consensus, dici potest:quia cõsensus constituit differentiam inter eam, & cæteros contractus, & cõsensu solummodo inspecto,à cæteris differre dignoscitur,vt in d.l.1.ff.de act.& oblig.& in d.§.fin. Instit.de obligat. Altero modo consideratur societas, prout differt à cæteris contractibus, qui solummodo verbis perficiuntur, & hoc modo erit materia, & non forma societatis. Nam (vt dixi in exemplo suprapposito) quemadmodum homo & equus in hoc conueniunt, quia sunt animalia, & habent formã animalis, ita societas & emptio in hoc conueniũt, quia cõsensu fiunt, & in vtroque pariformiter consensus reperitur, qui eis formam dat eandem, ita,vt dicantur contractus consensu celebrati. Et quemadmodum animal addita ratione fit homo, quia ob differentiam adiunctam datur noua forma, & mutatur prima, & non dicitur amplius, quod ille sit animal, sed dicitur homo, & animal in eo cõsideratur pro materia recipiente nouam formam à ratione ei adiuncta, ita in societate euenire necessario dici debet, nẽpe, quod consensus,in quo cum emptione conueniebat,sit pro materia assumendus, & qđ ei sit adiungẽda differentia constitutiua speciei, & per consequens inductiua nouæ formę.

6 Causa † formalis est illa,quę dat esse rei, d.l.Iulianus.ff.ad exhiben. Bal.in l.patre furioso.in 1.addit.num.5. ff.de his qui sunt sui vel alien.iur.& à qua rei nomen desumitur, l.iurisgentiũ.in princ.ff.de pact.Bal.in c.tanto.nu.28.de constit.& qua destructa res ipsa destructa dicitur,Bal.in l.non sunt liberi.nu. 2.ff. de statu hom. & ideo dicitur, qđ maior est defectus formæ, quã materiæ,Bart.in l.1. §.si quis ita.ff.de verb. oblig. Bald.in l.ex diuerso.§.si in iudicio. ff.solut.matri.& in l.1.

7 C.de error. calculi. Causa † formalis nostro in contractu est communio ad lucrum, seu quæstum: assumptis enim rebus seu in actu, seu in potentia ab hominibus consentientibus velle contrahere,statim intentio dirigitur ad commune lucrum,seu communẽ quęstum, & ita eorum consensui formam inducunt, & societatis contractum ad esse deducunt,qui,hac eius forma attenta,differt a cęteris contractibus oĩbus,qui consensu fiunt. Quia licet in eis adsit consensus,tamen non recipiunt formam,quod sint ad lucrum, seu quæstum cõmunem, vt dixi in c. superiori. in fin.

8 Causa † finalis illa dicitur,quæ principaliter ab agente consideratur, Bald. in l.1. nu.17.C.de falsæ ca.adiect. & est semper prima in intẽtione,licet sit vltima in executione, Bat.in l.ambitiosa.nu.29. ff.de decret.ab ord.faciend. Couar.lib.1.var.resol.c.2.nu.2.

9 Causa † finalis societatis erit quęstus siue lucrum,quia contrahentes dum consentiunt, habent intentionem ad lucrum,seu ad quęstũ,& ideo lucrum seu quæstus,quod sit causa finalis,necessario dici debet,facit tex.in l. coire.& in l.sed etsi adijciatur.ff.pro soc. ita in emptione in emptore est res, in vẽditore pretium,Bal.in l.si creditor.nu.3. C.de fideiuss.& Bal.in rub. C. pro soc.n.7.dicit,quod contractus societatis ordinatur ad bonũ acquisitiuum seu vtile.Decian.vero in d.cons. 64.nu.13.lib.3.dicit,qđ causa finalis est ipsa obligatio,quia in hoc consentiunt & obligãtur.Circa Bal.dictum in d.rubr.animaduertẽdũ est, quod finis dupliciter cõsiderari põt. Primo,qđ sit finis operis,seu operationis.Secundo,quod sit finis operantis. Finis operationis est obiectũ, in quod suapte natura ipsa operatio dirigitur, finis operantis est, in quẽ per operantem operatio dirigitur. Et finis operationis est tantũ vnus,operarij vero finis multiplex esse potest.Exemplum ponitur in ædificante domum, ad hoc vt eam locando lucrum faciat operationis est domus, & sic vnus. Finis vero operantis est lucrum, & quia est etiam eius finis domus, & eius finis etiam esse potest, vti domo ad aliquid aliud faciendum,ideo dicitur quod sit multiplex,ita post S. Thom. tradit Nauar.in c. inter verba 11.q.3. conclus. 5. corrol.6.nu.29. Quare dum Bald.dicit, quod contractus societatis ordinatur ad bonũ acquisitũ, intelligẽ quod loquatur de fine operantium, qui multiplex esse potest, & sic quod ipse bene loquatur. Quia etsi societatis finis,respectu operis,nẽpe ipsius contractus sit vnus,nẽpe lucrum, seu quæstus, tamen respectu operã-

tium, nempe sociorum, quod sit multiplex, dici potest, nempe ad lucrum, seu quæstum, ad bonum, ad delectabile, & ad honestum, & ad augendum pecunias, seu alias facultates. Sed Deciani dictum, quod finis societatis sit obligatio, non placet, quia agimus de fine contractus societatis, & obligatio prouenit à cōtractu iā in esse deducto, & est nimis generale dicere, quod obligatio sit finis, cum hoc de quolibet contractu dici possit, vel potest dici, sustineri posse eius dictum, prout vere loquitur, agendo de contractu, & conuentione in genere, iuxta text. quem allegat in l. obligationū substantia. ff. de act. & obligat. Sed quia agens circa materiam, vt formam inducat iuxta designatum in sua intētione finem, vti solet instrumento aliquo ideo causa instrumentalis etiam considerari solet, & pręcipue consideranda est in pręsenti, quia ea attenta, vt dicam, notabilis diuisio, seu distinctio societatis traditur à Do-
10 ctoribus. Causa instrumētalis † est illa, qua vtitur agens versando circa materiam, vt inducat formam. Cic. in Topic. libr. 5. Causa
11 instrumentalis in societate sunt verba, siue facta, quia & verbis & factis voluntas declaratur, leg. Paulus. ff. rem rat. hab. & consensus informatur siue ad lucrū, siue ad quęstum, & societatis contractus ad esse deducitur, l. societatem coire. & ibi gloss. & l. nam cum tractatu habito. & l. duo societatē. ff. pro soc. Et cū verbis & factis consensus ad lucrū & quæstum informari possit, societatem expressam verbis, & tacitā factis contrahi posse, dicunt Bart. & cæteri in l. Titium & Mæuium. §. altero. ff. de admin. tut. & Bald. in l. si patruus. Cod. com. vtr. iud. vt latius dicā infra, dū tractabo de causa ista instrumentali.
12 His traditis de causis societatis, qa † in contractibus etiam dici solet, inesse quędā substantialia, & quędam naturalia, & quædā accidentalia, vt per gloss. & Dd. in l. pacta conuenta. ff. de contrah. empt. in l. vendentis. C. eodem. ideo & de eis hoc loco post causas pręfatas tractare incōgruū non erit. Substā-
13 tia † est res ipsa, siue ipsius rei essentia, qua remota, actus deficit, l. 2. ff. de vsufr. earū rerū, quæ vsu consum. l. obligationū substātia. & ibi Bart. col. 1. ff. de act. & oblig. Cagnol. in l. cū quid. nu. 3. ff. si cert. pet. Coras. lib. 3. Miscellan. c. 10. Menoch. in cons. 37. nu. 4. li. 12. Fernan. in d. l. pacta conuēta. c. 1. n. 46. Et dupliciter substantia consideratur. Vno modo complexiue, hoc est, vt comprehendātur simul omnia substantialia cōtractus. Alio modo distinctiue, hoc est, vt considerentur singulæ partes, ex quibus simul iunctæ rei substantia fit, & eius essentia, ita tradit Baldus in dict. l. in vendentis. nu. 4. Codic. de contrah. empt. Et licet considerari soleat, quod substātia differat à forma, Bald. in c. 1. nu. 1. de noua for. fidelit. tamen considerādo substantialia complexiue etiā forma ipsa comprehēditur. Fernand. in d. l. pacta conuēt. c.
14 1. sub nu. 46. Substātialia † in societate siue cōplexiue, siue distincte considerentur, erūt consensus, res, lucrū commune seu quęstus, & qđ partes sint æquales. De cōsensu habetur in §. 1. Instit. de oblig. ex cōt. Rimin. iun. cons. 636. n. 52. lib. 6. de cæteris habetur in l. coire. in l. sed si adijciatur. & in l. si coita. ff. pro soc. Nā licet aliqui dicāt, text. in l. si coita. loqui in accidētalibus, tamē quod loquatur in substantialibus, teneo cū Baldo in d. l. in vēdentis. n. 23. vbi, salua pace Cyni tenētis ibi col. 2. vers. secūdo caue. d. l. loqui in accidētalibus, dicit, eā loqui in substātialibus, quia portiones, de quibus loquitur, sunt de substātia societatis, ita tenet etiā Alex. in l. si quis arbitratu. sub n. 4. vers. & tenēdo. & Socin. ibidē sub n. 25. de ver. oblig. Et si etiā loqueretur tex. præfatus in naturalib. vt rectius teneri posse dicit Menoch. in tr. de arb. iud. q. 68. sub nu. 33. posset etiam dici, quod loqueretur de substātialib. quia, vt dixi, cōplexiue cōsiderata comprehenduntur omnia, quæ pertinent ad societatis essentiā, substantiam, & formam, & sic etiā hac significatione complexiue attenta, naturalia intrinseca cuiuslibet contractus substantialia dici poterūt, licet inter se differāt, & ita intelligēdo saluari possunt illi, qui naturalia intrinseca substantialia vocant, licet eos male loqui, & improprie dicat Fernan. in d. l. pacta conuenta. c. 1. nu. 47. Bene dicas male loqui Heinrichmannum quendam Germanū in cōs. 8. nu. 28. lib. 1. qui dicit, de essentia societatis esse, qđ pecunias ponēs in societate nō desinat esse earū dominus, qa, vt dixi, & latius videbimus infra in cap. 9. vbi agetur de causa materiali, necessario cōmunio rerum positarū in societate requiritur, si super eis
15 societas cōtrahitur. Naturalia † dicūtur ea, quæ proueniūt ab ipso contractu, & quę cōtractui insunt, ab ijs, quæ extrinsecus accidere possunt, separata, d. l. pacta conuēta. & ibi gl. ff. de contr. empt. Brun. in tr. de form. col. 2. Cagnol. in d. l. cum quid sub n. 4. Fernand. d. l. pacta cōuenta. c. 1. n. 47. Zas. lib. 1. resp. c. 12. n. 5. Bello Supput. lib. 1. c. 5. ad fin. Coras. lib. 3. Miscellan. c. 10. n. 3. Menoch. d. cōs. 37. n. 11. lib. 1. Rimin. iun. cons. 400. n. 98. lib. 4.

Differunt naturalia à substantialibus, eo, quia substantialia à contrahentibus exprimi debēt. Naturalia vero à contractu proueniunt, & contractui inesse dicuntur, licet nō exprimantur. Fernand. in d. l. pacta cōuenta. c. 1. n. 48. Naturalia sunt in duplici differētia, quędā quę cōtractus substantiā respiciūt, & ita cōtractui coniunguntur, & contraria cōuentione ipso contractu manente tolli non possint, ita tradit Coras. d. lib. 3. Miscellan. c. 10. sub n. 3. Menoch. d. cōs. 37. n. 12. quę forte recte dixerimus, virtutē esse à ppriā contractus specie pductam, q̄ Logici ppriā passionē rerū nomināt, veluti ab essētialib. princi

pijs

piis enatũ, Zasius d.lib.1.respons.c.12.nu.15. & post eũ Rim.iun.d.cons.400.sub nu.98. Et quod ista naturalia conueniant cum substantialibus., quod vtraque abesse non possint à contractu, dicit Fernan.d.l. pacta cõuenta.c.1.nu.48.vers.conueniunt; attamen subiũgit de substantia dici nõ posse, quemadmodum neque albedo, quæ est in cygno; & neque nigredo, q̃ est in coruo, de cygni & corui substantia dici possunt. Alia naturalia sunt, quæ ad substantiam non pertinẽt, sed simpliciter naturalia dicuntur, hoc est, qualitates quædam innatæ, ex quibus virtus cõtractus proficiscitur, nisi pacto contrahentium aliter disponatur, Bald.in proem.feud.nu.46.Coras. d.c.10.nu.4. Sed videtur dicẽdum, ista etiam naturalia ad substantiam pertinere, vt de alijs dictum fuit, quia etiã ista origini, & substantiæ contractus iunguntur, si pacto aliter a partibus non fuerit dispositum, vt considerat Fernãd.in loco pluries sup. alleg. sub nu. 47. Potest dici ista naturalia, de quo agimus modo, quod differant a prioribus, licet ista etiam ad substantiam pertineant, quia priora ex visceribus contractuum dicuntur desumpta, & ista posteriora nõ alia ratione naturalia dicuntur, nisi quod frequentiori, & assidua consuetudine, quæ in nomen naturę transit, ad contractus accesserunt. Ita ponentes exemplũ in euictione, tradunt primo Zasius d.c.12.nu.5.& post eum Menoch.d. cõs. 37.nu.21.& nu.99.& Rim.iun.d.cons.400. sub nu.49.lib.4.& cum his cõuenire videtur Bal.in cons.352.in princ.lib.1. dum dicit, q̃ natura est quædam ratio, quæ inhæret ipsi actui per dispositionem legis, vel consuetudinis, vel æquitate ius dicentis, siue principali siue accessoria. Considerat enim, quod naturalia etiam a consuetudine prouenire dicuntur, prout a Zasio cõsideratur, & a Menoch. Sed veniamus ad exẽpla, quia vt vera loquar regula certa & firma de his tradi non potest, & posset forsan dici, ista nomina esse delenda, vt dicit Duaren. relatus a Fernand. d.c.1. nu.45. in fin. & iudicio meo magis, quæ sint naturalia ista cuiuslibet speciei exẽplo, quã
16 alio modo ostendi potest. Naturalia † societatis primo loco relata, vt ex Doctoribus tractantib. de hac materia colligere potui, sunt ista: Quod lucra seu quæstus inter socios, & proportionabiliter communicẽtur, & q̃ non sit leonina, Bal.in rub. C. cõmod.nu.16. Coras.d.c.10.sub nu.3.Fernãd.d. c.1 sub nu.49. Rimi.iun.d.cons.400. sub nu.100. Naturalia societatis secundo loco relata erũt, quod sit contractus bonæ fidei, §.actionum, Instit.de act.l.pro socio.ff. pro soc. quod socius teneatur reddere rationẽ, & quod non posset conueniri, nisi in quantũ facere possit, l.verum, & ibi gl.ff. pro soc. & quod teneatur de culpa leui, §.fi. Instit.de societ. quod societas nõ transeat ad hęredes, l.adeo.ff.pro soc.& erũt ea omnia, quę de cõsuetudine in huiusmodi contractu seruari solent, Menoch.d.cõs.37.
17 nu.99. Accidẽtalia † sunt, quæ adesse & abesse possunt præter subiecti corruptionem, Bal.in l.in vendentis, nu.23. C.cõtrah.empt. & in l.pacta conuenta, in prin.ff.de contrah. empt. quam legit cum l.iuris gentiũ, §.adeo. ff.de pactis. Cagnol.in d.l.cum quid, nu.4. in fi.ff.si cert.pet. Coras.d.c.10. Fernand.d.c.1. no.51. Menoch.d.cons.37.nu.98.li.1. Exempla multa adduci possunt, sed pro nunc satis
18 sit dixisse, accidentalia † ea omnia dici, quæ a partibus contrahentibus societatẽ in contractu apponuntur vltra eius naturam, & de his videbimus inf. in c.29. vbi de accidentalibus ponam. Ista omnia, quæ de naturalibus & substãtialibus dicta fuerunt, inter alia vtilissima etiam sunt ad cognoscendum, an pacta inter socios facta contra substãtialia, seu naturalia societatis valeat, & si non valeant, an sustineatur contractus societatis reiecto pacto, an vero contractus ipse in totum annulletur. Et erunt vtilissima ad cognoscendum, quæ ex substantialibus, naturalibus, & accidentalibus, Notarius rogatus conficere instrumẽtum possit in eo apponere, & quia infra dum agendo de causa formali agemus,
19 qualiter pacta † inter socios fieri possint, ideò modo solũmodo conclusio erit, pacta apposita contra substantiam a contrahentibus societatem non valere, & erit altera cõclusio, pacta apposita contra naturalia intrinseca societatis non valere; erit & tertia cõclusio, valere pacta apposita contra naturalia societatis extrinseca. Prima & secunda conclusio probãtur ex traditis a Bart. in l. vbi donat. ff. de donat.cau.mort. vbi vult in precario pactum non valere, quod nõ possit reuocari, & eum sequitur Dec.in cons.293. sub nu.6.li.1. & Rim.iun.d.cons.400.num.95.lib.4. Tertia conclusio, quod valeant pacta contra naturalia extrinseca, probatur in d.l. pacta conuenta.ff.de contrah.empt.& per Rim.iun.d.cõs. 400.nu.98. Circa accidentalia, cũ possint adesse & abesse præter subiecti corruptionem, pacta valere circa ea, in dubium reuocari nõ potest. Quando autem pacta sunt cõtra substantialia seu naturalia intrinseca societatis, an sustineatur pactum, siue reiecto pactó sustineatur societas, vtique dicendum videbatur, societatis contractũ sustineri pacto reiecto, Gomes.variar.resolut.li.2.c.5. vbi tractat de societate, sub nu.5.vers. ex qua regula.& vers.2.infertur, vbi dicit, quod pactum contra naturam & substantiam societatis vitiatur, & non vitiatur contractus; & dicit, non tamen intelligas, quod societas sit nulla, sed quod pactum vitietur, & ipso iure annulletur, & allegat text.in l.cũ manu sata.in fin.ff. de contrah.empt.& in l.cum precario.ff.de precar. Sed quia in iurib. pręfatis non dicitur pactum reijci, & contractum remanere, sed in d.l.cum precario. solum habetur pactum contra substãtiam precarij non valere, nẽpe, vt

vt ſupra dixi,quod non reſtituatur ,& in d.l.
cum manu ſata non ſolũ non probatur eius
intentio , ſed totum contrarium , dum vult,
quod pactum in venditione appoſitum , ne
dominium trãsferatur in emptorem , faciat
emptionem tranſire in aliam ſpeciẽ contra-
ctus,videtur omnino dicendum,dictam Go-
meſij traditionem veram non eſſe. Pro vera
cognitione an pactũ contra naturalia intrin-
ſeca ſocietatis , & contra eius ſubſtantialia
reijciatur, & ſuſtineatur ſocietas , vel an ſu-
ſtineatur in vim alterius conuentionis, etiã
ſocietate ceſſante,conſiderandum eſt, plura
20 pacta reperiri . Et † quod ſint ſex pactorum
ſpecies,dicit Fernan.in d.l. pacta conuenta ,
c.1.nu.52.ff.de cõtrah.empt.nẽpe,informa-
tiuum,reformatiuum, transformatiuũ,con-
formatiuum , deformatiuum, reſolutiuum ,
Dec.in l. lecta,nu.1.ff.ſi cert.petat. Informa-
21 tiuum † pactũ ſecundum opinionem gloſſ.
Bart.Iaſ.& aliorum in l.iuris gentiũ, §.quini
mo,ff.de pact. dicitur informatiuum actionis
& non contractus,vt vult Dec. in l.lecta.nu.
1.ff.ſi cert.pet.ſed ſiue informet contractum
ſiue actionẽ parui refert; ſed videndum eſt,
quid ſit informare ? Et dicas, informare eſſe
quando pactio adijcitur ſuper accidentalib.
contractus,remanente ſua prima forma. Da
tur exemplum in vendente domum, ſi appo
nitur pactum,quod teneatur ire Romam, &
iſta eſt opinio gl.& etiam communis,vt teſta
tur Coraſ.d.c.10.ſub nu. 7.& 8.Fernand.d.c.
1.ſub nu.53. Et de hoc ſimile pactũ , ſi in ſo-
cietate fuiſſet appoſitũ,quæri, & in dubium
reuocari non poteſt , an vitiet , vel vitietur,
quia non tangit ſubſtantialia,neque natura-
lia,& illud valere,& actionẽ extendere,Do-
22 ctores omnes admittunt. Reformatiuũ † pa-
ctum dicitur,quando per illud tollitur reno
uaturque prior contractus,& fit ſecundus e-
iuſdem ſpeciei , & apponitur ſemper ſuper
ſubſtãtialibus.Datur exemplum: Si a te emi
rem, & rurſus conuenimus , quod ſit empta
maiori vel minori pretio, probatur in l.iuris
gentiũ,§.adeo.ff.de pact.& in d.l. pacta con-
uenta.ff.de contrah.empt. & in l.ſi quã.ff.de
reſcind.vendit.Dec.in d.l.lecta ſub nu.1.Co
raſ.d.c.10.nu.6.Fernan.d.c.1.nu.56. Et in ſo
cietate exemplum poni poſſet, ſi fuiſſet con
uentũ debere ponere in ſocietate mille pro
ſuo capitali,deinde fuiſſet conuentũ , quod
tãtum octingenta ponere teneretur . Et hoc
pacto erit verum, priorem contractum ceſſa-
re,& nouum cõtractum eiuſdem ſpeciei in-
23 duci . Transformatiuum † pactum dicitur,
quo a primo cõtractu receditur, celebratur-
que ex primo contractu, & ex pacto inſimul
alter contractus & numero & ſpecie diuer-
ſus a primo , & hoc ideo fit,quia huiuſmodi
pactum apponitur contra ſubſtantiam , ſeu
naturalia intrinſeca primi cõtractus. Dec.in
d.l.lecta ſub nu.1. Coraſ.d.c.10. nu.10. Fer-
nand. d.c.1. nu.57. Exemplum habetur in l.
vbi ita donatur.ff.de donat.cau.mort.& in l.
cum manu ſata.§.fi.ff.de contrah.empt.& in
l.2.in princ.ff.ſi cert. pet. Duo alia exempla
ponit Dec.in d.l.lecta.ſub nu.1.vnum eſt de
nouatione,per text.in l.1.ff.de nouat.& alte
rum eſt de Aquiliana ſtipulatione per quã re
ceditur a cõtractu iuris gentium , vt deinde
per acceptilationem ſtipulatio ipſa tollatur,
§.itẽ per acceptilationem . Inſtit.quib.mod.
toll.oblig. Sed iſta duo exẽpla huic pacto nõ
conueniũt,quia nouatio & acceptilatio con
uentiones ſunt nominatæ , & veſtitæ, & nos
agimus de pacto nudo contractui appoſito ,
& quia ex pacto transformatiuo, de quo agi
mus,& ex primo contractu inſimul debet a-
lius cõtractus reſultare,& ita Dec.reprehen
dit Fernan.d.c.1.nu.57.in fi. In ſocietate pro
nunc de huiuſmodi pacto exẽplum ſumi po
teſt ex l.ſocietas contrahitur,in fi.ff.pro ſoc.
vbi habetur,donationis cauſa ſocietatẽ non
contrahi,& gl.ibi declarat, quod inter duos
ſi contrahatur ſocietas,& cõueniatur, quod
vnus nihil ponat,& lucri partẽ ſuſcipiat, di-
cetur cõtracta donatio.Ita enim apparet, ex
pacto fuiſſe transformatam ſocietatem , ex
cauſa & pacto adiuncto fuiſſe contractã do-
nationem;& ſic ex hoc pacto verum erit,pri
mum contractum ceſſare, & nouum contra-
ctum inductum ſuſtineri . Duæ difficultates
circa hoc pactum conſiderari poſſunt.Prima
eſt , an ſemper ex eo alius contractus reſul-
tet,ſeu potius ceſſet primus contractus, &
nouus contractus nõ inducatur, & ſic etiam
pactũ remaneat nullius effectus ? Altera eſt
difficultas,quis contractus reſultabit ex iſto
pacto, quando nouus contractus ex eo cau-
ſatur ? In prima difficultate duo iura contra-
rium diſponentia reperiuntur , vt ex eorum
lectura prima facie apparere videtur.Nã ha-
bemus text.in d.l. vbi ita donatur ,ff.de do-
nat.cauſ.mort.vbi diſponitur, quod ſi dona-
tio fiat cauſa mortis pacto appoſito,vt nullo
caſu reuocetur, dicitur facta donatio inter
viuos.Et habemus text. in d.l.cum precario.
ff.de precar.vbi diſponitur, pactũ de non re-
uocando precarium non valere, quia eſt con
tra eius ſubſtantiam , & non diſponitur ibi ,
quod alius contractus inducatur. Poſt iſtarũ
legum concordiã Bart.in d.l.vbi ita donatur.
dicit,aut verba patiuntur,quod poſſit pactũ
efficere,quod alius cõtractus inducatur, aut
non patiuntur.Primo caſu dicit,nouum con
tractum induci,& ita dicit eſſe intelligendã
d.l.vbi ita donatur. Secundo vero caſu dicit,
nouum contractum non induci , & ita eſſe
intelligendam d.l. cum precario . & ſubiun-
git, quod ſi nullum nomen contractus expri
meretur,ſed ſimpliciter narraretur hoc mo-
do; concedo tibi fundum , hoc pacto , quod
non liceat reuocare, tũc,quia non eſt ex preſ
ſum nomen precarii,vel alterius contractus
intelligitur de eo, qui ex verbis colligi po-
teſt,& allegat dicta per eum in l. ſi quis ante
in

in princ.ff.de acq.possess.Ista vlt. verba Bart. non faciunt ad propositum nostrum,dum agimus de pacto transformatiuo apposito ad contractum nominatum. Et eius distinctio licet sit communis, non tamen caret difficultate,quia vt dixi supra,gl.in d.l. societas contrahitur.vult, quod fuerit contracta societas & sic appositum nomen, & tamen determinat resultare donationem,si fuit conuentũ, vnum ex socijs in societate non debere quicquam apponere,& lucrum percipere, & sic licet nomen sit penitus diuersum a societate,& nihil commune cum ea habeat, nihilo minus vult, donationem ex tali pacto resultare.Et dictam Bart.distinctionem reprehendit etiam Fernand.d.c.1.sub nu.58.& sibi videtur, quod quemadmodum donatio causa mortis transit in donationem inter viuos, si adijciatur pactum,quod eam nõ liceat reuocare modo aliquo; ita etiam contractus precarij debeat transire in contractum commodati,pacto apposito,quod repetere non liceret,nec referre,quod donationes causa mortis, & inter viuos, habeant idem nomen generis, quia in earum specie sunt diuersa, quemadmodum sunt diuersa precarium, & commodatum. Et hoc fortificari posse videtur,quia nomen generis in d.l. vbi donatur, considerari non potest, quia vsus fuit donãs nomine speciei,& non vsus fuit nomine generis,vt Bart. considerat, vsus, inquam, fuit nomine speciei,qa dixit,donare causa mortis,quemadmodum ille, qui dicit animal rationale,non vtitur nomine generis,quemadmodum vteretur,si diceret, animal, quia dicendo animal rationale vtitur nomine speciei,nempe animalis rationalis,quod specie differt ab animali irrationali: ita qui dicit, donare causa mortis,non vtitur nomine generis,quemadmodum vtitur dicendo, donare, sed vtitur nomine speciei, quia donatio causa mortis specie differt a donatione inter viuos.Et Fernand. contra Bart. cõsiderat etiam,quod in l.cum manu sua,in fi. propter pactum appositum contra substantiam venditionis transfertur venditio in alium contractum,& tandem non habetur, quod transferatur in contractu, qui sit eiusdem nominis,& idem probatur in d.l.2. in pr. ff.si cert. petat.vbi habetur,mutuum propter pactum transire in alium contractum, qui nõ sit eiusdem nominis. Quare cum ex his appareat, Bart. distinctionem non esse tutam in pũcto iuris,teneo Fernand.opinionem,nempe,verissimum esse,pacto apposito contra substantiam seu naturam intrinsecam contractus alium contractum resultare, numero & specie diuersum,& non esse curandum,an eod. vel diuerso nomine nuncupetur, & placet mihi d.l.cum precario. intelligi debere de eo,qui precario concesserat rem alienam,vt idem Fernan. docte & subtiliter declarat d. cap. 1.num.60.

Et ita teneo in societate euenire posse, ob pactum appositum contra substantiam,& naturalia intrinseca alium contractum resultare, puta,donationis, seu alterius speciei,prout ex verbis prolatis intelligi poterit, & ista opinio comprobatur, quia videmus in cõtractibus potius attendi eius naturam,quã verba,Bal.in l.2.C.commod. Tiraq. de retractu conuentionali.glo.1.nu.34.Rol.cons.69.nu.40.lib.3.In alia difficultate supra posita quis contractus resultare dicatur, ex huiusmodi pacto transformatiuo.Fernan.d.c.1.nu.58.in fi.dicit,mirari nunquam desijsse,quia neque Iurecõsultus explicauit, neque interpretes ausi fuerunt explicare,& figere pedem,quis contractus resultet ex pacto trãsformatiuo, de quo habetur in d.l. manu sua, in fin. ff.de contrah.empt.& deinde subiungit, vt iã supra dixi,eum contractũ resultare, qui colligitur ex relatione pacti ad contractũ, & omnibus insimul perspectis,si reperiãtur essentialia alicuius nominati,dicitur nominatus, & ista est veritas iudicio meo,& ita in materia societatis, in l.si pascenda. C. de pact.tenent Dd.aliquando ex pacto apposito in societate dici initum fuisse contractũ innominatum. Pactum conformatiuum † dicitur

24 illud,quod est eiusdem formæ cum cõtractu, vt per Dec.in d.l.lecta.in princ. qui dat exẽplum de sententijs conformibus, & in societatis cõtractu habemus exemplum in l. duo societatem.ff.pro soc. vbi stipulatio est conformis contractui,illud idẽ continet, & vocatur stipulatio coequiua,gl.in l.1.ff.de precar.stipulat. Et licet stipulatio nõ sit pactum nudum,tamen est pactum. Glos.in l.1.ff. de act.& oblig. ponit hoc exemplum, & alia de hoc pacto Fernan.d.c.1.nu.62. & de hoc cessat omnis dubitatio an vitiet vel vitietur,cũ conforme sit cum ipso contractu. Deforma-

25 tiuum † seu deforme pactum est, quod destruit seu deturpat priorẽ formam cõtractus Dec.in d.l.lecta.in princ.Fernan.d.c.1.n.62. vers.deformatiuũ, & sub nu.63.ponit exemplum per text.in c.ad nostrã.de empt.& vendit.vbi habetur,ꝙ pactum de retrouendẽdo deformauit & deturpauit contractũ emptionis,vt censeretur vsurarius,& de isto dicendũ est,quod & vitiet & vitietur, & sic quod nec contractus,nec pactum sustineatur, ita tales conuentiones nõ solum reprobari, sed alios actus,quibus cohærent,inficere, & inde fieri,vt bono iure deformatiua,aut recti* deformia nuncupentur, tradit Fernan.ibid. nu.63.in fi.Quare sequitur,Gomes.relatum male loqui, dum vult pacta huiusmodi reijci,& contractũ sustineri, & per consequens sequitur,ꝙ bene loquatur Rim.iun.in d.cõs. 400.dum tenet,ex tali pacto deformatiuo in totum contractum annullari. Resolutiuum

26 † pactũ est,quo resoluitur prior contractus & ab eo receditur omnino, nec resulta[illegible] alius contractus,Fernand.d.c.1.nu.64. Datur

exemplum, si pactum apponatur in vēditione; quod si tali die non fuerit solutum pretium, res sit inēpta, l. 1. & 2. ff. de leg. cōmissoria. Possunt exempla etiam ista cōsiderari in societate, quādo apponuntur pro eius dissolutione, vt infra apparebit, vbi de eius dissolutione agetur. Et sic ex istis remanet declaratū, quæ pacta vitient cōtractum, quæ vero vna cum ipso contractu sustineantur. Restat
27 videre, quid † Notarius cōficiens instrumentum facere possit circa substantialia, naturalia & accidentalia contractus. Circa substantialia dicas, ea nullo modo pertinere ad officiū Notarij, sed omnino pendere a facto partium, & ab ipsis partib. exprimi debere, & a Notario exprimi non posse, si ab ipsis partib. expressum non foret, Gabriel. tit. de consue. concl. 3. nu. 27. & si ea substātialia exprimat aliter, quā a parte fuerit expressum, falsitatē committit, si non errore, sed dolo id faciat, Dd. in l. errorē. C. de testam. Bal. in rubr. C. de fide instru. nu. 10. & nu. 14. Circa naturalia intrinseca aut quærimus, an ea possit apponere Notarius in instrumento, licet non fuerint expressa a partib. aut quærimus, an possit ea mutare & alterare? Primo casu dicas, Notariū posse in instrumento exprimere dicta naturalia intrinseca, licet a partibus nō fuerint expressa, quia ista, vt dixi supra, etiā non expressa veniunt ab ipsius cōtractus natura, & ita videmus, Notarium in instrumento apponere posse clausulas oēs solitas, & consuetas vt per Gabriel. d. cōclus. 3. tit. de consuetud. Secūdo casu dicas, Notariū non posse ea mutare & alterare, & hoc patet, quia nec etiā a partib. fieri potest, ita tradit Menoch. d. cons. 37. nu. 18. lib. 1. De naturalib. extrinsecis idē dicas, quod a Notario possint apponi, quia licet partium conuentione possint remoueri & alterari, tamen si non fuerint remota & alterata, contractui inesse dicuntur, ideo a Notario poterunt in instrumento apponi, Menoch. d. cons. 37. nu. 22. non poterunt tamen mutari ab eo, nec alterari, quia hoc nō pertinet ad eius officium, nu. 101. Circa accidentalia, quæ adesse & abesse possunt, conclusio erit, Notarium ea accidētalia apponere posse, quæ de consuetudine apponi solēt in instrumentis licet a partibus non fuerit dictū, quia censetur rogatus ea apponere. Gabriel. qui more suo infinitos citat, in d. concl. 3. in princ. tit. de cōsuet. Sed aduerte, quia (vt dixi) ista, quæ ad consuetudinē apponi solēt, amplius dici non debent accidētalia, sed naturalia extrinseca, & ideo vti talia, si a partibus non fuerint immutata, apponi poterūt; ea vero, quæ proprie sunt accidentalia, de quibus non extat talis consuetudo, quod apponantur, non pertinent ad officium Notarij, & in eis se ingerere nō poterit. Ita declarat Menoch. d. cons. 37. nu. 101. Et sic remanent expedita omnia dicenda in præsenti Capitulo.

CAPVT III.

De causa efficienti.

SVMMARIA.

1 *Digniora preponenda.*
2 *Contrahere societatem quilibet potest.*
3 *Principes possunt contrahere societatem.*
4 *Mulieres possunt contrahere societatem.*
5 *Etiam super mercatura.*
Et cum extraneis.
Cum fratribus.
6 *Cum marito.*
7 *Etiam si sit mulier rustica.*
8 *Doctori attestanti de consuetudine an sit credēdum.*
9 *Cognito vno de contrarijs, cognoscitur & alterum.*
10 *Minor 14. annis societatem contrahere prohibetur.*
11 *Minor proximus infantiæ, seu proximus pubertati, quis dicatur.*
12 *Infans societatem contrahere non potest.*
13 *Neque etiam ad sui fauorem.*
14 *Pupillus proximus infantiæ ad se obligandum societatem non potest contrahere.*
15 *Sed bene obligat alterum secum contrahentem secundum aliquos.*
16 *Sed secundum veram & communem non obligat alterum secum contrahentem.*
17 *Lex quod non dicit, nec nos dicere debemus.*
18 *Generi per speciem derogatur.*
19 *Generalitas non operatur, quando media non sunt habilia.*
20 *Actio a societate proueniens semper est directa.*
21 *Societas est leonina quod quis possit lucrari, & non perdere.*
22 *Vsura prohibita sub omni iure.*
23 *Delinquendi occasio nunquam datur a lege.*
24 *Corn. in cons. 183. lib. 3. reprehenditur.*
25 *Ratificari non possunt nulla & iniqua.*
26 *Confirmatio operatur ex nunc, & non ex tunc.*
27 *Pupillus proximus pubertati non potest contrahere societatem.*
28 *Pupillus proximus pubertati obligatur ex iuramēto.*
29 *Pupillus tacite societatem contraxisse non præsumitur, & num. 90.*
30 *Fallit iussu patris precedēte iuxta Baldi opinionem.*
31 *Fallentia ista damnatur.*
32 *Hæres adeundo obligatur ad omnia deposita in testamento.*
33 *Testatoris voluntas obseruanda.*
Fallit si mandet aliquid contra legis dispositionem.
34 *L. qui negotiationem, ff. de admin. tut. declaratur, & numero 35.*
36 *Baldi opinio declaratur.*
37 *Acquisita a fratrib. citra societatē, si adsit inter eos vnus qui sit minor, qualiter diuidenda, pulchra distinct. declaratur, & nu. 38. cum plurib. seqq.*
38 *Acquisita proprio nomine, & cum propria pecunia sunt acquirentis.*
39 *Acquisita proprio nomine cum pecunia communi sunt acquirentis.*
40 *Acquisita proprio nomine cum pecunijs pupilli sunt acquirentis, & quid possit facere pupillus pro recuperatione*

IN genere de causis societatis actũ fuit, modo de qualibet causa in specie videndum est, vt earũ magis cognitio clara habeatur. Et est incipiendum a causa efficienti, quia in ea
1 agitur de personis, q̃ † vti digniores in qualibet tractatione sunt præponendæ.l.si quæramus, ff.de testam.§.fin.Instit.de iust.& iure.
2 Et conclusiue dici debet, quamlibet † personam societatem contrahere posse, nisi aliter a iure dispositũ reperiatur, l.sicut ab initio.C.de actio.& oblig.& ibi glos.& Dd.cõmuniter, Azo.in sum. tit.pro soc.Gomes.variar.resol.lib.2.c.1.in princip.Ioseph. Lud.cõ
3 clus.53.nu.165.vers.& generaliter.Et † a Ducibus etiam & Principib. societatẽ contrahi posse, admittit loquendo de Duce Mantuæ Decia.in cons.97.nu.37.& seq.lib.2.& ponit regulam generalẽ, Imperatores, Reges, Duces, Principes & Comites contrahere posse,
4 Gomes.d.c.1.sub nu.1.A mulierib. † etiã societatẽ contrahi posse, est text.in l.alimenta. §.fin.

§.fin.ff.de alim.& cibar.legat.& in l.ex diuortio, §.1.ff.sol.matr.& ibi hoc notat, Bald.sed eam legit cum l.rei iudicatæ, §.socero,& idē notant ibidem Bart.& Imol.& tradit Ias.in l.1.nu.20.C.qui testa.fac.poss.& Pet.de Vbal. in d.tract.de duob.fratrib.q.4.sub nu.17.circa fin.Anch.q.40.nu.30.lib.3.

Et licet dubitet,an possit eam contrahere super mercatura,quia ei eā exercere sit prohibitum,Ioseph.Lud.d.concl.53. vers.feminæ.nu.164.tamen de hoc non est dubitandū,
5 quia quod etiam † fœminæ mercaturā exercere possint,optime probat Stracha in tract. de mercatur.q.3.nu.38.& de muliere negociante,& quod ei debeatur interesse, habetur per Rot.Genuens.decis.28.num.3.in fin.& de muliere exercente aliquam artem,seu mercantiam tradit Petr.de Vbald. d.q.4.sub num.17.circa medium. Et intelligendū est, non solum cum extraneis mulierem societatem contrahere posse,& cū fratribus, & sororibus,& fratre sui mariti, vt exemplificat Bal.Ias.Petr.de Vbal. & Anch. in locis supra proxime citatis,sed etiam cum proprio marito,vt habetur expresse in d.l.alimenta.§.fi. Girar.sing.99. Nec difficultatem facit assere re,non posse censeri contractum cum marito,quia ei operari tenetur,l.sicut,ff.de oper. libert. Nam respondetur, teneri tantum ad obsequia matrimonialia,sed sibi acquirere, si se exerceat in mercatura, vel in arte aliqua, cuius peritiam habeat,& super his societas subsistere potest, Petr. de Vbald.d.q.4.sub num.17.Ioseph.Ludo.decis.28.num.8.& num.12.in decision.Perus.p.1.Menoch.in d.cons.154.nu.15.lib.2.Girard.d.sing.99. Et dum Couar.super 2.p.theor.c.7.§.1.num.5.
6 dicit, iure non probari inter † maritū & vxorem,ex coniugali cohabitatione cēseri contractam societatem super bonis acquirēdis, si loquitur in casu,quo mulier exerceret aliquam artem,& negociationem, male loquitur & contra textum expressum in d.l.ex diuerso.§.2.ff.solut.matr. & contra oppositionem formatam a supra allegatis Doctorib. Si vero loquitur, ex sola cohabitatione societatem non censeri contractam,in hoc casu eius opinio verissima est, & nec iure, nec ratione probatur, societatem inter eos præsumi contractam super bonis acquirendis. Neque etiam dici debet, societatē a muliere contrahi non posse,ex eo, quia Petrus de Vbal.d.q.4.sub nu.17. parum ante fin. dicit,
7 quod † mulier rustica,quæ operatur & ligonizat in prædio,& similia opera rusticalia facit,nihil percipere debet,sed debet esse contenta alimentis,quia ita de cōsuetudine obseruatur. Nam hoc eius dictum vigeret so-
8 lummodo, vbi in casu suo esset† probata cōsuetudo, quæ semper ab allegante probari debet,& non crediтur Doctori de ea asserenti,& si crederetur, solūmodo crederetur de Ciuitate, vbi esset solitus conuersari. Gabr. in suis com.conclus.tit.de probat.concl.4.& eo magis non est ei credendum de tali consuetudine testanti,respectu aliorum locorū, quia contrarium vidisse seruari in partibus suis dicit Anch.Regien.d.q.40. sub num.30. lib.3.Igitur stante vera conclusione, societatem contrahi posse a qualibet persona,nisi a
9 iure aliter dispositum reperiatur, quia † cognito vno de contrarijs,cognoscitur & alterum,videbimus,qui sint illi,qui contrahere prohibentur;quia ex hac cognitione apparebit,quinam sub dicta cōclusione generaliter affirmatiua comprehendantur,iuxta text.in l.1.ff.de his qui sunt sui vel alieni iuris,& in §.1.Inst.eod. Et quia aliqui sunt, qui contrahere prohibentur ex defectu ætatis, aliqui verò ex defectu potestatis,& aliqui ex defectu naturalis sanitatis, & alij ex alijs varijs causis,ideo primo videbimus de his,qui contrahere prohibentur ex defectu ætatis. Pri-
10 mo † minores 14.annis ex defectu ætatis cōtrahere prohibentur, l. vt in conductionib. ff.pro soc.Alex.in cons.49.sub nu.1.li.1.Bar. in l.Titium & Mæuium,§.altero, ff.de admi. tut.& in l.si patruus,& ibi Bal.C.com.vtr.iudic.idem Bald.in addit,ad Bart. in tractat.de duob.fratr.nu.17.Menoch.præs.56.nu.6.lib.3.Ioseph.Lud.concl.53.nu.129.& multo magis contrahere prohibentur,si ex dispositione statuti,prout est Pisauri.rub.85.nu.2.redduntur inhabiles ad omnem obligationem contrahendam,vt per Simon de Præt.in cōs.24.nu.8.& nu.24.& per Rim.iun.in cōs.280. nu.11.lib.3.vbi dicit, etiam Ferrariæ extare simile statutū,Bal.in cons.109.lib.2.Mascar. in tract.de probat.concl.31.nu.11.& cōclus. 1309. Sed vt clare & distincte procedamus,
11 quia † minores quatuordecim annis primo dicuntur infantes vsque ad septennium; secundo dicuntur proximi infantiæ vsque ad decimum annum cum dimidio in masculo, in fœmina vsque ad nonum cum dimidio; tertio dicuntur proximi pubertati, in masculo vsque ad decimumquartum, in fęmina vsque ad duodecimum,Glos.in §.pupillus. Instit.de inut.stipul.& in l.1. ff.de nouat. & ita communiter tenetur,vt dicit Dec. in l.pupillum,in prin.ff.de reg.iur.ideo videbimus de qualibet ætate separatim,quia & separate aliqua a Doctoribus de qualibet ætate considerantur, & sequentes ordinem naturę age-
12 mus prius de infante.Infans societatē † contrahere non potest,quia est contractus vltro citroque obligatorius, & in eo requiritur simultaneus consensus,vt per Alex.in d.cons.49.sub nu.1.lib.1.& in infante cōsensus considerari non potest,quia ignorantia excludit consensum,l.sui fratres.ff.de pact.& ipse quid videt, ignorat,l.fin.in fi. C.de falsa monet.& nō habet nec velle,nec nolle,l.pupillum.ff.de reg.iur.Aug.cons.60. nu.2.Barbat. cons.10.nu.15.lib.4. Et quia omnino cōsen-
13 su caret, contractus cum eo gestus † neque etiam

etiam ad sui fauorē sustinetur, ita vt secum contrahēs sit obligatus, licet ipse obligatus non remaneat, & sic cum eo dici non potest contractum claudicare, quicquid sit dicendū in proximo infantiæ,& proximo puberta ti,vt infra videbimus, est text. in d.§. pupillus.Instit.de inutil.stipula.& ibi Ang.num.7. & in l.1.in princip.& l.mulier. ff. de verbor. oblig.& in l.1.§.furiosus,ff.de act.& oblig.& ita tenet & late comprobat Surd.in consil.9. nu.45.cum plur.seqq.lib.1.vbi etiā dicit,esse magis communem opinionem,etiāsi dicatur secundum opinionem aliquorum, infantem habere aliqualem intellectū, & loqui si sit maior quadriennio,quia dicit ipse,ꝙ talis eius loquela est sine ratione, & ideo habetur pro non loquente,& ista est veritas.Transeamus modo ad proximum infantiæ.

14 Pupillus † proximus infantiæ etiam contrahere nō potest,& ex parte sua contrahendo nulla oritur obligatio,& in hoc conuenit cum infante, sed ab eo differt, quia contractus valet pro parte secum contrahentis, & sic claudicare permittitur.d. §.pupillus.Inst. de inutil. stipulat. & ibi Angel. sub numero primo, versiculo Nota quod ex benignitate, vbi hoc ex benignitate & ex gratia esse dicit, & dicit vnum notabile verbum, quòd ista benignitas,& ista gratia forte non haberet locum in dispositione statuti, vbi stricte

15 proceditur.Et hanc opinionē, quod † respectu pupilli societatis contractus possit claudicare,tenet Rom.in cons.453.vbi etiam loquitur in fortiorib.terminis,stante statuti dispositione, minorē non posse contrahere sine certa solemnitate. Et eandem opinionē, quod contractus societatis possit claudicare tenet Soc.in cons.160.sub nu.12.li.2. Corn. in cons.187.nu.5.lib.3. Ripa respons.1. sub nu.6.tit.de confessis.fol.mihi.89.Lamber.in tractat.de solemn.adhib.in contr.mulier.gl. 1.in ver.in oblig.sub nu.24.vbi dicit,hāc opinionem veriorem,ex Soc.in d.cons.160. sub nu.12.& eam comprobari dicunt in d.§. pupillus.Instit.de inutil.stipul.& in §.1. Instit. de auct.tut.& in l.Iulian.§. si quis a pupillo, ff.de act.empt.& in l.nō eo minus. C.de procur.& in l.1.ff.de nouat.& ita tenet glo. in l. cū causa.la 2.§.1.in vers. nec inter minores, ff. de minorit. vbi loquitur de societate. In

16 † contrarium, quicquid sit in cæteris cōtractibus,ꝙ societas non valeat, etiam respectu contrahentis cū minore,& sic quod non possit claudicare,tenet Bal. (cuius quanta sit auctoritas,nemo est qui ignoret) in l. cū oportet,in princip.sub nu.9.C.de bon. quæ liber. Ias.in l.1.sub nu.6.vers.amplia.C.qui testam. fac.poss.Alex.in d.cons.49.sub nu.1.li.1. Paris.cons.86.sub nu.2.lib.1.Bertrand.in cons. 62.sub nu.4.lib.1.p.2.Barbat.in cons.10. sub nu.11.lib.4.Menoch.in cons.121.nu.35. li.2. & in tract.de præsumpt.lib.3. præsumpt.56. nu.11.Ceph.in cons.248.num.34.lib.2.& in cons.483.nu.20.lib.4.Rim.iun. in cons.180. nu.11.lib.3.Hanc opin. esse de mēte Doctor. in d.l.si patruus.dicit Soc.in cōs.160.sub nu. 12.lib.2.Et ista opinio vera & cōmunis probatur per text.in d.l.vt in cōductionibus. ff. pro soc. vbi expresse habetur, in societate consensum requiri,& ideo societate sine tutoris auctoritate coita, pupillum non teneri, sed teneri communiter gesto negotio. Non obstant iura ex aduerso allegata , quia in eis nullum verbum habetur de societate,& † ꝙ

17 lex non dicit, neque nos dicere debemus, l. illam.C.de collat.& dici pōt,text.in §.1. Institut.de auctor.tut. non solum non obstare, sed facere pro negatiua opinione, quia ibi connumerat contractus,qui fauore minoris claudicare possunt, & tamen ibi societas nō nominatur,& non est credendum,quod Imperator fuisset immemor nominare societatem,si eā cum alijs contractibus, qui consensu perficiuntur,nominare voluisset. Nō obstat dicere,esse regulam generalem, contractus,in quibus mutuæ obligationes nascuntur, fauore pupilli claudicare posse, & sub hac regula generali comprehendi etiam societatem, quia dicimus,in dicta regula generali comprehendi solum dictos cōtractus in specie nominatos , & non comprehendi societatem non nominatam, ea ratione, quia

18 † generi per speciē derogatur.l.sed etsi adijciatur.ff.pro soc.l. vxorem,§.felici.ff.de leg. 3.& solum sub generali regula debent intelligi comprehensæ species ibidem enumeratæ. Insuper dicta generalis regula non cōpre

19 hendit societatem, quia generalitas † non operatur, quando media non sunt habilia, l. si de cura.C.de transact.& media in præsenti non sunt habilia, quia in societate dari non potest,quod vnus sit obligatus alter vero nō sit obligatus, quemadmodum id fieri potest in alijs contractibus,qui consensu cōtrahuntur. Nam in alijs contractibus quilibet est obligatus pro parte sua, vtputa, venditor ad tradendam rem, emptor ad soluendum pre-

20 tium, & in eis dantur † actiones directæ, & contrariæ, sed in societate vna & eadem inter socios consideratur obligatio, & vna solummodo actio ab vtraque parte, nempe directa,datur,vt est text.in †.quibusdam.Institut.de pœn.temere litig. & tradit gloss. in §. actionum,in ver.pro socio.Institut.de actio. & Petr.de Vbald.d. tract. de duob. fratrib.q. 14.sub num.1.ideo in ea fieri non potest, ꝙ adsit claudicatio, quæ in alijs contractib. consideratur, in quibus dantur actiones diuersæ,& diuersæ obligationes,tendentes ad diuersa,& personæ in eis distinctæ considerantur,quia diuerso nomine nuncupantur,& in societate cuique conuenit idē nomen, nempe socij. Impossibilitas etiam magis in isto, quam in cæteris contractibus consideratur, quia in cæteris a tempore celebrati contractus vsque ad ratificationem pupilli non potest

-test ea iniquitas interuenire, quæ interuenire dicitur contra expressam eius naturam, & essentiam in contractu societatis.

21 Nam scimus, esse † leoninam societatem, quod quis possit lucrari, & non perdere, l. si non fuerint, §. Arist. ff. pro soc. & pupillus in medio tempore a contractu vsque ad ratificationem posset lucrari, & non perdere, cum non esset obligatus, si omnia in societate existentia perirent, & si lucra facta fuissent, posset ea ratificando societatem percipere. Sed cum hoc sit omnino in societate, eius natura attenta, impossibile, merito talem claudicationem admitti non posse, dicendum est.

Vlterius impossibilitas consideratur, quia 22 † neque etiam pupillorũ fauore vsuræ permittuntur, cum omni iure prohibitæ sint, vt per Sotum lib. 6. de iustit. & iure, q. 1. artic. 1. & si claudicaret contractus, vsura induceretur, quia pupillus ex pecunia, quam posuisset in societate, lucrum perciperet, obuentum eo tempore, quo non fuisset suppositus periculo. Quod enim inducatur hoc modo vsura inter socios, infra cap. 16. declarabo. Impossibile etiam est, quod a lege fauore pu-23 pillorum inducatur delictum, quia a † lege nunquam datur occasio delinquendi, leg. in fundo, ff. de rei vend. & faciunt tradita infra nu. 93. & l. nec permittendum, ff. pro soc.

24 Et † cauendum est a dictis per Corn. in d. cons. 187. sub nu. 5. lib. 3. qui ad sustinendam iniquitatem non reperiri in societate, licet claudicet, considerat, quod aut pupillus factus maior, aut cum auctoritate tutoris ratificabit, & dicit ipse, quod non erit iniqua societas, quia obligatio erit hincinde cõtracta. Aut ratificare recusabit, & dicit, quod societas non erit contracta, & sic quod iniqua dici non poterit, cum non entium nullæ sint partes. Ista eius dicta sustineri non possunt, quia, vt dixi, iniquitas consistit in societate ante ratificationem, quia eo tempore potest pupillus lucrari, & non perdere. Et si, vt ipse admittit, societas est nulla a principio, quomodo dici potest, ratificatione iniquitatem 25 cessare, cum † quod nullum & iniquum est, ratificatione confirmari non possit, Glo. Bar. & Bal. in l. licet, ff. de iud. & ita tenẽt omnes, vt per Dec. in c. prudentiam, nu. 99. de offic. iud. deleg. Inquam, quod iniquum & vsurarium est, quod non possit ratificari & sustineri, patet, quia si non potest iniquitas & vsura a principio induci in ipso contractu, multo magis non poterit induci per ratificationẽ. Et quod nulliter gesta non possint confirma-26 ri in proposito, patet, quia † cõfirmatio operatur ex nunc, & non vti ex tunc, vt per Bartol. in l. ab emptore. col. fin. ff. de pact. Castr. in l. 1. C. si maior fact. Bald. in l. fin. C. de SC. Macedon. Rolan. in cons. 60. num. 40. lib. 4. & nos indigemus confirmatione vti ex tunc, ad hoc, vt gesta medio tempore valida dici possint, quia de gestis post ratificationẽ nulla est dubitatio, & ita ratificationẽ nihil oporari, tenet Menochius cons. 121. nu. 35. lib. 2. Camillus Borellus inter cõsilia diuersorum nouiter impressa Francofurti, cons. 18. num. 16. part. 2. & sic cum hac opinione societatem a pupillo proximo infantiæ non valere, & non claudicare pertranseo, & in ea obseruari debere teneo id, quod communiter dici solet, contractus contra eorum naturam claudicare non posse, l. litigatores. §. penult. & fin. ff. de arbit. & in §. proximis, in Authẽt. de non eligend. secundo nub. & sic viso de pupillo proximo infantiæ, videndũ est modo de proximo pubertati. Pupillus etiam 27 † proximus pubertati societatem contrahere prohibetur, iuxta textum in d. l. vt in conductionibus, ff. pro soc. quia ipse etiam contrahendo non obligatur ciuiliter, sed tantũmodo naturaliter, Bart. in l. 1. sub num. 7. ff. de nouat. Ang. in d. §. pupillus, sub nu. 3. Instit. de inutili stipul. & de isto etiam, vti de superiori proximo infantiæ dictum fuit, dici debet, eius fauore societatem claudicare non posse, cum militent ea omnia, quæ de superiori dicta fuerunt. Solum enim isti pupilli differunt in eo, quia proximus infantiæ, vt dixi, non obligatur, neque ciuiliter, neque naturaliter, proximus vero pubertati naturaliter tantum obligatur, & differunt in eo, quia proximus infantiæ nõ obligatur, etiamsi ad-28 hiberet iuramentum in cõtractu, sed † proximus pubertati iuramento adhibito tenetur ad eius obseruantiam, perinde ac si esset maior, Corn. in cons. 187. num. 7. vsque ad finem consilij, lib. 3. & ista est communis opinio in omnibus contractibus, vt per Dec. & Cagnolum in l. pupillum, ff. de reg. iur. Gab. tit. de minor. conclus. 1. nu. 39. Sera. in tracta. de priuil. iur. priuil. 83. sub nu. 24. Octau. Simoncell. in tract. de decret. minor. lib. 3. titu. 8. inspect. 18. Et stante supradicta conclusione, quod pupillus non possit contrahere societatem, arguũt Doctores, quod nec etiam 29 eam † tacite contraxisse præsumi poterit, cum expresse eam contrahere non possit, & ideo dicunt, si plures fratres, seu patrui, & nepotes insimul viuunt, ponendo omnia in commune, inter eos societatem contractam præsumi non posse, si vnus ex eis sit infans, seu infantiæ proximus, seu proximus pubertati, Bart. in l. Titium & Mæuiũ, §. altero. sub nu. 5. ff. de admin. tut. & in l. si patruus, nu. 9. C. com. vtr. iudi. & in l. cum duobus, §. Papinianus, nu. 3. ff. pro soc. Bald. in d. l. si patruus sub nu. 13. & in l. cum oportet, num. 9. in fin. C. de bonis quæ lib. & in addit. ad tract. Bart. de duob. fratr. sub num. 17. & cons. 236. lib. 4. Petr. de Vbald. d. tracta. de duobus fratr. p. 3. nu. 3. Angel. in cons. 60. Corn. in cons. 1. lib. 1. & in cons. 213. lib. 3. Castr. in cons. 350. incip. ex die quo iste. lib. 1. Roman. in cons. 413. nu. 14. Alex. in d. cons. 49. sub num. 1. lib. 1. & in cons. 30. nu. 6. lib. 2. & in cons. 37. nu. 3. lib. 4.

Cæpol.

Cæpol.conſ.ciuil.40.nu.1.Lud.Bolo. conſ.7.
nu.5.Barb.conſ.37.lib.2.& conſ.10.lib.4.So-
cin.in conſ.160.lib.2.Pariſ.in cõſ.84.nu.8. &
nu.58.& conſ.86.nu.2.lib.1.Crauet. in conſ.
286.col.1.lib.2.Dec.in conſ.21.li.1.& in cõſ.
556.lib.2.Iaſ.in l.1.nu.6.C.qui teſtam. facer.
poſſ.Alc.in tract.de præſ.reg.1.præſ.25.nu.4.
Cephal.in conſ.247.nu.19.lib.2.Anch.q.40.
ſub nu.2.lib.3.Menoch.in cõſ.12.lib.1. & in
tract.de præſumpt.lib.3.præſumpt.56.nu.6.
Ioſeph.Lud.d.concluſ.53.verſ.debet etiam,
nu.161.Maſchar.in tract. de probat.concluſ.
1309.nu.4.& iſta eſt communis opinio.Opi-
30 nio iſta,ſocietatẽ † non cenſeri contractam
inter fratres & inter patruum , & nepotem,
ſi vnus ex eis ſit minor , declaratur non eſſe
verã , patris iuſſu ſeu mandato præcedẽte in
eius teſtamento ; ita per text. quem dicit ſin
gularem,in l.qui negotiationem,in princip.
ff.de adminiſt.tut.hanc opinionem limitan-
do tenet Bal.in d.l.cum oportet,ſub nu.9.C.
de bon.quæ liber.& eum ſequuntur Alex.in
conſ.49.ſub nu.1.lib.1.& Soc. in conſ.4.n.5.
lib.4.Iaſ.in d.l.1.ſub nu.6.verſ.2.notabiliter.
C.qui teſtam.fac.poſſ.Barb.in conſ.31. lib.1.
Menoch.in tract.de pręſumpt.lib.3.præſ.56.
31 nu.18.Dec.conſ.441. Sed † mihi videtur di-
cendum, hanc declarationem ſeu limitatio-
nem non eſſe veram, quamuis teſtator man-
det communi nomine cum pupillo negotia,
& alia omnia, vt fit in ſocietate , debere tra-
ctari.Quia ſi eſt verum,prout eſt veriſſimũ ,
pupillum carere conſenſu , & non poſſe ſe
obligare, vt ſupra dixi, & ſi eſt ſimiliter ve-
rum & indubitatum, vt iam pluries dixi , in
ſocietate requiri conſenſum ſimultaneum ,
vt per Alex.in conſ.132.nu.20.lib.5.adeo,vt
ipſo iure conſenſu remoto ſocietas contra-
hi non poſſit , vt per Crau.conſ.605.ſub nu.
6.lib.4. non video , quomodo etiam teſtato-
ris mandato præcedente ſocietas cum pupil
lo conſenſu carente cõtracta dici poſſit,quia
impoſſibile eſt,quod tãta in teſtatore aucto-
ritas,& poteſtas reperiatur,vt poſſit eius iuſ
ſu & mãdato inducere conſenſum in eo pu-
pillo , in quo propter ætatis imbecillitatem
adhuc non reperiatur. Nec id fieri etiam per
modum fictionis dici poteſt,quia ab homine
fictio.quæ eſt contra veritatem , induci non
poteſt,l.ſi forte.ff.de caſtr.pecul. & agẽs cir-
ca perſonam patientem operari quicquam
non poteſt , niſi perſona patiens ſit bene di-
ſpoſita ſecundum Philoſophos , & habetur
in c.venerabilem,de electiõ. Neque obſtat
32 dicere,quod † hęres adeundo cenſetur obli
gari ad omnia ordinata in teſtamento, & id-
eo neceſſario ſequi,ſocietatem fuiſſe cõtra-
ctam,vt a teſtatore in eius teſtamento diſpo
ſitum reperitur , vt dicit Socin.d.conſ.4.nu.
3.lib.4.Nam facilis eſt reſponſio,& definitur etiam ex verbis eiuſdem Socini, dum di
cit, hæredem remanere ex aditione obliga-
tum ad omnia ordinata per teſtatorem,qui-
bus iura non reſiſtunt. Nam dico ego,ſocie-
tatem mandato pręcedente contractam non
cenſeri,quia iura reſiſtunt, cum pupillus ca-
reat conſenſu, & ſine conſenſu ſocietas ini-
ri non poſſit, & dico regulam illam,volunta
33 tem † teſtatoris eſſe ſeruandam , vt in §. di-
ſponat.in authent.de nupt. non procedere ,
quando teſtator diſponeret aliquid cõtra le-
gis diſpoſitionẽ,c.requiſiſti,c.ſua de teſtam.
l.nemo poteſt , ff.de leg.1. & non procedere
quando mandaret impoſſibilia, §. impoſſibi-
lis.Inſtit.de hęred.inſtit.l.Africanus.40.in fi.
34 de leg.1. Et † non obſtat text. in d.l. qui ne-
gotiationem:quia non dicitur ibi,illum Pam
philum ſuperlucrata iure ſocietatis reddere
obligatum eſſe,ſed dicitur lucrum facere ex
tutela non debere, & ſic in illo textu proba-
tur,verum iuſſum teſtatoris adimpleri debe
re , ſed tamen adimpleri debere eo modo ,
quo poteſt,nẽpe, cum ea facultate & aucto-
ritate, quæ de iure tutoribus competit,& qđ
id iure ſocietatis fieri debuerit , ibidem nul-
lum verbum habetur . Vnde tenendum eſt
ex iuſſu teſtatoris de ſtando & ponendo om
nia in communi,ſocietatem non induci, ſed
eo modo citra ſocietatẽ eius iuſſum eſſe ad-
implendum,quo de iure adimpleri poterit ,
& ita videtur tenere Riminald.iun. in conſ.
35 636.num.52.lib.6.Dici etiam † poteſt,quod
pupillus,vt teſtatori obediret, mandanti ſo-
cietatem ab eo debere contrahi, poſſet id fa
cere cum tutoris auctoritate , vel id facere
poſſet tempore,quo eſſet legitimæ ætatis,&
tunc incipere ſocietatem , quaſi quod iuſſus
teſtatoris eſſet intelligendus , quod eum ar-
ctaret , quando ſuperueniſſet legitima ætas .
36 Et dico,etiam † Baldi opinionem ſuſtineri ,
quod iuſſus teſtatoris ſit obſeruandus, nem-
pe vt dicti maiores , patrui , ſiue fratres poſ-
ſint & debeant teſtatori obedire,vt pupillus
non poſſit contrauenire,& iſta fieri debeant
non quidem iure ſocietatis, ſed quia ita iuſ-
ſit teſtator, cui ab hæredibus parendum eſt ,
adita hæreditate .
37 Sed † quæro deficiente iuſſu teſtatoris, &
admiſſo, inter fratres ſeu patruum,& nepo-
tem ſocietatem contractam dici non poſſe,
eo, quia inter eos adſit vnus , qui ſit pupil-
lus,quid erit agendum circa geſta & quæſita
a maioribus pro tẽpore,quo inſimul in com-
munione ſteterunt ? Vtique pro habẽda per-
fecta huius quæſiti cognitione plures ſunt
diſtinguendi caſus .
38 Primus † erit caſus ,quãdo negotia a maio
ribus tractata fuerunt eorum proprijs nomi
nibus,& cum proprijs pecunijs , & iſto caſu
omni penitus difficultate ceſſante , acquiſi-
ta erunt propria acquirentium, & in eis pu-
pillus nullam partem prætendere poterit , ſi
ſi patruus . Codic. communi. vtriuſq. iudic.
& ibi gloſſa , Bartol. & Bald. & cæteri Do-
39 ctores communiter. Secundus † erit caſus ,
quando ſimiliter negotia a maiorib. tractata
fue-

fuerunt eorum proprijs nominibus, sed tamen cum pecunijs communibus cum minore, & hoc casu etiã res acquisita erit propria acquirentium, vt per text. in l. filia. ff. de solut. tenẽt Bart. & cæteri Dd. in d. l. si patruus. Rim. in cons. 130. nu. 6. lib. 1. & in cons. 332. nu. 25. lib. 2. Alex. in cons. 49. num. 11. libr. 1. Ias. in l. 1. col. 3. C. de furt. & in l. 1. colum. 5. C. qui testam. fac. poss. Tertius est casus, quã-
40 do † similiter bona a maioribus tractata fuerunt eorum proprijs nominibus, sed cũ propria pecunia ipsius pupilli, & hoc casu etiam pupillus in acquisitis partem aliquam prætendere non poterit, l. ex ea. C. de rei vendi. Bart. & Bald. in d. l. si patruus. Rimin. d. cons. 130. num. 6. lib. 1. & d. cons. 332. num. 25. lib. 2. Parisius in cons. 180. num. 19. lib. 1. Decia. in cons. 36. num. 39. lib. 1. Corn. cons. 213. lib. 3. Poterit tamen minor in his casibus solum repetere suas pecunias, l. 1. C. si quis alteri, vel sibi, & ita admittunt supra citati Doctores, & tradit Crauet. in cons. 131. sub nu. 12. lib. 1. etiam in subsidium res empta minori acquisita dicitur, & poterit rem vendicare, si acquirens non sit soluendo, Petr. de Vbal. in d. tractat. de duobus fratribus, part. 5. sub num. 3. Parisius in cons. 80. num. 20. libro 1. Maschard. in tract. de probat. conclusio. 611. num. 9. & etiam pupillo competit hypothecaria, Parisius d. cons. 80. num. 30. Negusan. in tract. de Pignor. p. 2. mem. 4. nu. 163.

41 Quartus est casus, quando † communi nomine etiam pupilli negotia tractata fuerũt, sed etiam cum propria pecunia ipsius pupilli, & tunc res quæsitæ erunt communes, pupillo ratum habente, sed, vt supra dixi, acquirentes erunt obligati, pupillo ratum non habente, restituere pecunias pro portionib. eis tangentibus, & etiam in subsidium poterit minor rem vendicare, & hypothecariam actionem exercere.

42 Quintus est casus, quãdo † similiter communi nomine etiam pupilli negotia tractata fuerunt, sed cum pecunijs communibus, & hoc casu res acquisitæ erunt communes, pupillo ratum habente, vt dixi in superiori casu, l. si ego, ff. de neg. gest. & eo ratum non habente, erunt acquirentium, l. fundus ille, ff. de contrah. empt. Bart. Bal. & cæteri in d. l. si patruus. Bart. in d. l. Titium & Mæuium, §. altero, ff. de administ. tut. Bald. in cons. 109. lib. 2. & pecunias minor recuperabit seu aget in subsidium rei vendicatione, sed cum possit ratum habere, quod id faciat solummodo in subsidium, nõ erit necesse, Sextus est casus,
43 quando † sumus in dubio, quo nomine negotia tractata fuerint, vt plerunque euenire in mercantijs, in quibus instrumenta nõ conficiuntur, dicit Bald. in d. l. si patruus, sub nu. 5. præsupposito tamen, constare negotia fuisse tractata cum pecunijs communibus, & dicendum videtur, in dubio præsumi debere negotia tractata fuisse proprio nomine gerentis, l. & magis, ff. de solut. l. Titium & Mæuium, §. profectos, & ibi Bart. ff. de administ.
44 tut. & hoc ea ratione, ne † extrinseca persona in contractu comprehensa dicatur, l. si ita stipulatus. §. Grisogonus. ff. de verb. oblig. & ita tenet Bart. in d. l. si patruus. C. com. vtr. in dic. & in dict. l. Titium & Mæuium, §. altero. Alex. in cons. 132. nu. 8. & in cons. 134. in fin. lib. 5. Petr. de Vbal. d. tract. p. 1. sub nu. 3. Menoch. in tract. de præsumpt. li. 3. præs. 46. nu.
45 5. Et licet † in dubio ita præsumatur, nempe negotia proprio, & non communi nomine tractata fuisse, a tali tamen præsumptione receditur, si extant coniecturæ, & præsumptiones, ex quibus argui possit, negotia communi nomine fuisse tractata, ita tradit Bal. in d. l. si patruus, sub nu. 5. & respondet ad §. Gri-
46 sogonus, quod † procedat, quando subintelligeretur persona, quæ redderet cõtractum inutilem, & in præsenti subauditur persona, quæ contractum inutilem non reddit, & ita tradit etiam in l. penult. C. si quis alteri, vel sibi, & ita tenet etiam Bart. in d. l. si patruus, vbi in q̃stione de facto sibi obuenta de quodam fratre maiore, qui acquisiuerat multa bona cum pecunijs hæreditarijs communib. cum fratre pupillo, ad cognoscendũ, an fuissent quæsita proprio vel communi nomine, refert fecisse sibi ostendi librum rationum, & quia in eo dicebatur: Hic est liber mercantiæ mei talis, & mei fratris, determinasse
47 dicit, ex † hoc apparere, quæsita bona fuisse quæsita communi nomine, argum. l. Nesennius, ff. de neg. gest. & hanc Bart. determinationem approbant etiam ibidem Bald. & cæteri, & Alex. in cons. 132. sub nu. 9. & nu. 12. lib. 1. & Menoch. in tract. de præsumpt. lib. 3.
48 præs. 46. sub nu. 7. Et † non solum ex libro rationũ coniectura sumi potest, acquisitionem non proprio, sed communi nomine factam fuisse, sed etiam aliunde coniecturæ, & præsumptiones sumi possunt, & vna erit coniectura, q̃ a testatoris iussu seu mandato desumitur, puta, si testator mãdet eius filio maiori, ꝙ communi nomine aliorum filiorum administret communem hæreditatẽ: eo enim
49 nomine, quo † iussit testator, negotia gesta præsumuntur, l. qui negotiationẽ, in princi. ff. de admin. tut. & semper acquirens cõi no-
50 mine acquisiuisse censetur, si ita facere † ex aliqua præcedenti causa tenebatur, Alcia. in tract. de præsumpt. reg. 2. præs. 24. nu. 2. Menoch. in tract. de præsump. li. 3. præsump. 46.
51 nu. 8. Altera † erit coniectura, quæ desumitur a solito ipsius acquirẽtis. Si enim solitus erat acquirere communi nomine, & communi nomine acquisiuisse censebitur, Baldus in d. l. si patruus, sub num. 5. Menoch. de præs.
52 46. in fine. Altera † coniectura desumitur a libro æstimi, quia si ab acquirẽte in eo acquisita fuerunt descripta communi nomine, & communi nomine pro eis fuerunt solutæ expensæ, ex tali appositione resultat præsumptio,

sumptio, quod res fuerint cõmuni nomine acquisitæ, seu potius inde sequitur, res ipsas propter talem appositionem fuisse communicatas, Bart. in l. iura. per illũ text. C. de om. agr. deser. lib. 10. Dec. in cons. 21. sub num. 10. lib. 1. Rimin. sen. in cons. 130. nu. 5. lib. 1. Rol.
53 in cons. 4. lib. 2. Altera † coniectura desumitur ab exclusione delicti. Si enim constat, quod res de communi pecunia empta fuerit, prout præsupponitur, & quod communi nomine empta fuerit pręsumi dẽt ad excludendũ
54 delictũ, nam † conuertere pecunias communes in propriam vtilitatem, est delictum, & furtum, l. rei communis, & l. seq. & l. marito, ff. pro soc. & l. si socius, ff. de furt. & ideo ad euitandum delictum, quod communi nomi-
55 ne empta fuerit, præsumi debet. Ita † semp, quod ea interpretatio sumi debeat, quæ sit exclusiua delicti, late probat Menoch. in tract. de præs. lib. 5. præs. 2. Et loquendo in terminis nostris, quod acquisitio communi nomine facta censeatur, quando est facta cum pecunijs communibus ad excludendum delictum, late comprobat Crauet. in cons. 286.
56 lib. 2. motus dicta ratione, quia † administrator deliquisse censeretur, & teneretur ciuiliter ad duplum, & etiam criminaliter puniri posset. Ang. in cons. 90. pro decisione. Soc. in cons. 190. sub nu. 5. lib. 2. Dec. in cons. 192. in fin. lib. 1. Borgnin. in tract. de tutor. & curator. sub nu. 116. Plot. ad l. si quando, nu. 209. C. vnde vi. Et ista opinio etiam comprobatur ex traditis per Bart. in l. cum oportet, in fin. C. de bonis quę libe. vbi cæteri communiter eum sequuntur, ibi, inquã, dum agit, ex quibus pecunijs res acquisitæ præsumantur, di-
57 cit, quod † illa præsumptio sumi debet ante omnia, quæ sit exclusiua delicti, & quod, vbi ista præsumptio delicti exclusiua non intret recurri debet ad alias coniecturas & pręsumptiones, & idem tradit in tract. de duob. fratrib. nu. 5. Vltima coniectura est, si negotium ad solum contrahentem pertinere non possit, Rota Genuens. decis. 14. nu. 96. vbi declarat, qualiter sit intelligendus Castr. consilio 242. lib. 1. & Soc. cons. 154. nu. 10. lib. 1. Septi-
58 mus est casus, quando † non constat, quibus cum pecunijs negotiatio, & acquisitio facta fuerit. Nam iam dixi, quod si acquisitio facta fuit cum pecunijs communibus, siue cum pecunijs acquirentis, pupillum nullam partem in ea habere, sed quia si acquisitio appareat facta communi nomine, si pupillus vult in ea partem habere, tenetur acquirenti pecuniarum partem restituere, l. 2. C. pro soc. ideo hunc præsentem septimum casum posui, vt videamus, quibus cum pecunijs acquisitio a patruo seu fratre maiori facta præsumatur, quando eam communi nomine fecisse appa
59 ret. Vna est opinio, acquisitionem † præsumi factam a patruo seu fratre maiore de communib. pecunijs, Spec. in tit. de iud. §. 4. sub nu. 13. Bald. in l. cum oportet, sub num. 9. C. de bonis quæ liber. Siluan. late in consil. 86. vbi hanc opinionem de iure veriorem esse dicit Natta cons. 100. num. 15. & consil. 358.
60 num. 9. & 10. Altera † & secunda est opinio acquisitionem præsumi factam de propria pecunia, ita tradit Bart. in l. 2. per illum text. C. pro soc. & monet contrahentes, quod in instrumento apponere faciant, rem fuisse acquisitam de communi pecunia, & dicit tenendum menti, quia valet ad mille aureos, & idem tenet ibidem Bald. in l. pen. C. si quis alteri vel sibi, & Bart. in d. l. si patruus, hanc eandem tenet opinionem, & affirmare videtur, non esse recurrendum ad coniecturas, per text. in l. si defunctus. C. arbitriũ tut. vbi disponitur, tutorem censeri acquisiuisse ex propria industria, licet esset pauper, & pupillo non datur rerum acquisitarum retentio, nec rei vendicatio, sed tantũ ei permittitur, quod agat tutelæ actione. Tertia est opinio
61 ad cognoscendum, an † acquisitio communi nomine facta de communi pecunia facta fuerit, siue de propria, esse recurrendum ad coniecturas, Bald. in l. si patruus, sub num. 5. Corn. in cons. 98. col. pen. li. 4. vers. debet autem intelligi. Rom. in cõs. 3. viso themate, & in cons. 274. d. mater. & in consil. 346. in hac causa, & idem videtur firmare Abb. in cons. 36. col. 1. vers. aliam solutionem, lib. 2. vbi dicit, cõsiderandum esse quis agat, & quis conueniatur: nam si agat frater minor, ad hoc, vt res quæsita sibi communicetur, dicit, sibi onus
62 probandi incumbere, rem † ab ipso petitam fuisse quæsitam de communi pecunia; & si agat frater maior, vt dictam rem quæsitã pręcipuam habeat, dicit ei necessitatem probandi incumbere, & subiungit, ad probationem faciendam sufficere cõiecturas, & ita etiam esse considerandum, quis agat tenet Alex. in cons. 78. nu. 5. lib. 2. & Siluan. in d. consil. 86.
63 nu. 3. Et cum hac † opinione videtur concordare Bart. in d. l. cum oportet, in fine principij. C. de bon. quæ liber. vbi se ita dicere in hac materia solitum esse affirmat, nẽpe quod aut sumus in casu, in quo præsumeretur delictum, si præsumeretur lucrum factum de pecunia alterius, & hoc casu præsumi non debet factum de pecunia alterius, sed de propria, per text. in d. l. si defunctus. C. arbit. tut. & hoc est, quod dicere voluit idem Bart. in d. l. si patruus, non esse recurrendũ ad conie-
64 cturas, in d. l. si defunctus, nempe † non esse coniecturãdum, quod factum fuerit lucrum de pecunia alterius, quia esset præsumere delictum, & Bart. ita loqui intelligunt Corn. in d. cons. 98. col. penult. lib. 4. & Siluan. d. cons.
65 86. sub num. 1. Aut † effugitur præsumptio delicti, quando præsumitur lucrum factum cum pecunia alterius, & tũc factum cum pecunia alterius præsumi debet, vt dicitur de vxore, quæ ad effugiendum suspicionem turpis quęstus pręsumitur acquisiuisse de bonis mariti, l. quintus, ff. de donat. inter vir. & vx. & l.

& l.etiam.C.eodē,& dicitur de vidua etiam, vt præsumatur acquisita intra annum luctus acquisiuisse de bonis mariti ad euitandū turpis quæstus suspicionem, Bal.in d.l.cū oportet,in princ.C.de bon.quæ lib. Angel.in cōs. 140.Paris.in cons.80.lib.1.Gabr.in suis conclus.tit.de præsumpt.conclus.15.Menoch.in tract.de præs.lib.3.pres.51.Maschar.in tract. de probat.conclu.30.& Aret.in cons.31.po-
66 nit pulchrum casum de † vidua,quæ præsumi poterat acquisiuisse de pecunia mariti,& de pecunia pupilli sui filij,& determinat,præsumi debere acquisiuisse de pecunijs mariti quia si præsumeretur acquisiuisse ex pecunijs pupilli,vel ex turpi quæstu, maius delictum cōmisisse præsumeretur, & sic vult inter duo delicta minus delictum esse præsu-
67 mendum.Aut † possibile est,q̄ cum propria vel aliena pecunia lucrum factum fuerit, & sine delicto in vtroque casu, & tunc ex qua pecunia fuerit factum, esse recurrendum ad coniecturas dicit.Et hanc distinctionem ponit etiam in tract. de duobus fratrib. sub nu. 5. & eum sequuntur Doctores communiter in d.l.cum oportet, in princip. & Corn.in d. cons.98.col.pen.lib.4.& in cons.103.sub nu. 2.lib.1.Quare cum dicat in hac vltima parte suæ distinctionis, esse ad coniecturas recurrendum, supradictam opinionem firmare videtur,quod non præsumatur quæsita de propria pecunia, sed quod sit recurrendum ad coniecturas,ad cognoscendum,an fuerit acquisitio facta de propria seu de communi pe
68 cunia. Hanc † eandem opinionem firmare videtur Bald.in consil.137. quædam vidua.libro 5.vbi agēdo de quadam vidua, quæ cum staret cum proprijs eius filijs, quædam bona emerat, & ea ad se pertinere filij asserebant, dicit in dicto casu esse recurrendum ad coniecturas, & si pupilli erant diuites, & mater inops,præsumi debere de bonis filiorum acquisiuisse,si autem erat mulier industriosa, & pupilli pauperes præsumi potius ex eius industria acquisiuisse. Si autem non apparebunt istæ coniecturæ, sufficere matri possidenti filios non probasse, bona fuisse empta
69 de eorum pecunia, per text.in † l. si defunctus.C.arbit.tut.& si nō præsumitur pro matre,sufficit ei, quod non præsumatur contra eam, quia cessantibus præsumptionibus ad alterutrum extremorum sufficit reo ipsa incertitudo; in his dictis,quod sit recurrēdum ad coniecturas,firmare videtur Bald. tū quia expresse dicit, esse recurrendum ad coniecturas, tum etiam, quia non firmat opinionem suam in præsumptione,quod quis præsumitur quæsisse cum propria pecunia, sed in eo, quia mater possidebat, etsi nihil probatum fuit pro eius parte, nihil etiam probatum fuit pro parte agentium. Quarta, &
70 vltima est opinio,esse † tempora distinguenda,nempe aut dubitatur, de qua pecunia facta fuerit acquisitio ante redditā rationem, aut post redditā rationem. Si ante redditam rationem,vtique dicendum sit, præsumi acquisitionem factā de pecunijs,quas quis administrabat: si vero post redditam rationem & reliqua,tunc cessare talē præsumptionem & censeri acquisitionem factam de proprijs pecunijs.Et ita intelligi debere text.in d.l.si
71 defunctus. C.arbitr. tutor.quod † procedat post redditam rationem, & reliqua tradit Aret. in d.cons.31.col.2. Vnus præterea, & ita tenere citat Bald.in c.vn.vers.vel dic melius, de contentione inter domin. & fidelē, & eundem Bald.in d.loco,pro hac distinctione Maschard.conclus.1134.nu.5. ad eā comprobandam citat etiam Imolam in c.inuestigandum.in fin.de pecul.cleric.& Franc.Luc. in tract.de fisco & priuileg. eius in 1.p. principali,num.30.& Barbat.in tract.de prēstan. Cardinal.in 3.q.1.partis,num.22.vers.potest etiam. Sed in hac vltima opinione parum est
72 elaborandum,quia est contra text.† in d. l.si defunctus,dū ibi expresse dicitur, pupillum debere agere actione tutelæ, & nō posse res a tutore quæsitas retinere, neq; pro eis consequendis agere rei vendicatione,ita expresse præsupponitur adhuc, tutorem illam rationē non reddidisse, & nihilominus ibi præsumitur, interim antequam actione tutelæ conueniatur, res illas acquisiuisse cum propria industria. Et non est in ea elaborādum, quia ratione reddita cessat coniecturarum, & præsumptionum inuestigatio, cum, si bene & diligēter cum restitutione reliquorum reddita fuerit,vlterius aliquid a pupillo præ
73 tendi non possit.Si † autē perperam, & male reddita fuerit, contra eum præsumitur dolus & delictum, & quod res pupilli conuerterit in proprium vsum,vt per Rolan. in consilio 49.libro 1.& per Borgnin. in tractat. de tuto.& curat.nu.223. vtique vlterius de alijs coniecturis & præsumptionibus nō est quærendum, & ita loquitur Bald.in d.c. vnic. de controu. inter dominū & fidelem,vbi ex bona reddita ratione dicit,non præsumi officialem acquisiuisse ex re domini, sed bene ex re domini quæsiuisse præsumi,si non reliqua restituit.Et loquendo de administratore hæreditatis, si in ea reperta fuit pecunia, vel fuit extracta de venditione alicuius rei, & quid de ea factum fuerit,non appareat quod de dicta pecunia, & non de propria solutio ab administratore facta fuerit, tradit Roma. in consilio 276.varijs dubijs,num.6. & 7.Bor
74 gnin.decis.37. num.10. part.1. Circa † alias opiniones supra positas pro earum concordia & conciliatione admitto, necessitatem probandi semper incumbere ei,qui agit, iuxta text.in l.ei qui dicit,ff.de prob.& admitto, probationes per coniecturas fieri posse, vt tradit Abb.d.consilio 36. & tradunt cæteri omnes pro hac opinione confirmanda citati, sed dico, præcipuam coniecturam in
75 dubio † esse, censeri acquisitionem factam de pe-

76 de pecunia soluentis, quia † qui possidet pecuniam, censetur eius dominium habere, l. sicuti. §. si quæratur. Bal. in cons. 109. lib. 2. & non tenetur quis ostendere titulum suæ possessionis, Bal. in d. l. cum oportet. nu. 12. C. de bon. quæ lib. & in l. vltra. ff. de donatio. inter
77 vir. & vxor. Ita † ꝙ in dubio censeatur quæsita cum proprijs pecunijs, firmat Bart. Bald. Salic. Ang. Castrens. in l. 2. C. pro socio. Bal. in cons. 137. quædam vidua. lib. 5. Abb. cons. 46. vers. circa tertium. lib. 1. Alex. in cons. 78. lib. 2. & in cons. 132. nu. 13. in cons. 134. nu. 3. & 7. lib. 5. Berttand. in cons. 253. nu. 1. & 2. li. 3. p. 1. Barbat. in cons. 22. nu. 8. & 9. lib. 1. Dec. in cons. 21. nu. 11. lib. 1. & in cons. 349. nu. 5. & in cons. 628. nu. 2. lib. 2. Rim. sen. in cons. 130. lib. 1. Crau. in cons. 131. nu. 12. lib. 1. Natta in cons. 100. nu. 14. & 15. lib. 1. & ista est magis communis opinio, vt dicit Alex. in d. consil. 134. in fi. lib. 5. Menoch. in cons. 12. lib. 1. sub nu. 20. & in tract. de præsumpt. lib. 3. præs. 46. Curt. iun. in l. 1. nu. 11. C. de furt. Mascard. in tract. de probat. concl. 611. nu. 1. Insuper di-
78 co, quod † etsi verum sit secundum suprapositam opinionem, acquisitionē in dubio præsumi factam ex propria pecunia, & ita procedat opinio affirmantium, hanc coniecturam sufficere ad probandum, cum propria pecunia acquisitionem factam fuisse, tamen verum esse, etiā secundum alteram opinionem ad coniecturas esse recurrendum, nēpe, sufficere coniecturas ad probandum contra suprapositam præsumptionem rem fuisse quæsitam de communi pecunia, vt per Speculatorē, in d. §. 4. sub n. 13. & per Bal. in d. l. si patruus, & in l. pen. C. si quis alteri vel sibi, & ibidem per Salic. & per Bart. in d. l. cum oportet, in vltim. p. suæ distinctionis, & per Calc. in cons. 22. nu. 11. & per alios supra relatos, & ista est communis opinio, vt dicit Siluan. in d. cōs. 87. nu. 14. & ita istæ opiniones remanent concordatæ, nempe, quod in dubio procedat, præsumi debere acquisitionē factam de communi pecunia secundum primā opinionem, & quod alijs coniecturis cōtrarium probari possit, secundum aliam opinionem, & consequēter etiam verissimum erit, quod si cessabunt præsumptiones ad alterutrū ex-
79 tremorum, reo † sufficiet ipsa incertitudo, ad hoc, vt absoluatur, vt tradit Bal. in d. cōs. 137. lib. 5. & Menoch. d. tracta. de præsumpt. lib. 3. præs. 52. nu. 8. in fin. Modo sic conciliatis supradictis opinionibus, quæro, quæ sint
80 † coniecturæ sufficientes ad probandū, rem fuisse quæsitam non de propria, sed de communi pecunia? Respondet ad hoc quæsitum Bald. in d. l. si patruus, sub nu. 4. & dicit, considerandam esse quantitatem bonorum communium, & an maior natu habeat eorum administrationem & gestionē, & cuius sit conditionis, & vtrum consuetus sit lucrari, & ita præcisa verba Baldi referendo tradit Petr. de Vbald. d. tract. de duob. fratrib. q. 5. sub nu. 3. versiculo secundo casu, & has præsumptiones etiam considerādas esse Iudicis arbitrio, tradit Luc. de Penna in l. facultas, in fine. C. de iure fisci. libro 10. & post eum Menoch. in d. tract. de præsumpt. lib. 3. præs. 52. num. 8. Vlterius agendo magis in specie de conie-
81 cturis præfatis, quæro, quid † dicere voluerit Baldus, dum dixit, considerandam esse quantitatem bonorum communium? Respondeo, ideo dixisse, considerandam esse quantitatem bonorum communium, quia necesse est, vt bona cōmunia sint in ea quantitate, vt possibile sit, cum eis acquisitionem fuisse factam. Si enim essent modicæ quantitatis, vt vix sufficerent pro victu, & expensis necessarijs, vtique præsumi non posset, quod acquisitio de communi pecunia facta fuisset ita considerat Bald. in d. cons. 137. lib. 5. & ita dum agunt de acquisitis a filio patris substantiam considerant Doctor. in l. cum oportet. C. de bonis quæ liber. & Crot. in l. frater a fratre, numero 119. ff. de condict. indeb. Secun-
82 do † quæro, quid importent alia verba Baldi, considerandum esse, an frater maior habeat illarum administrationem? Dicas, significare necesse esse, quod ea administret, ad præsumendum, quod cum eis fecerit acquisitionem, cum quasi sit impossibile, præsumere cum eis acquisiuisse, si ea non administret & videmus in casu l. 2. C. pro soc. quod licet res ab vno ex socijs fuerit empta communi nomine, & etiam præcedente conuentione, quod ita emi deberet, ad hoc vt insimul essent in ea socij secundum vnam opinionem glossæ ibi, nihilominus præsumitur empta de propria pecunia, & hoc ea ratione esse potest, quia emens alterius socij bona nō administrabat, ita, vt cum eis emptionem communi nomine fecisse de communi pecunia præsumi possit, & in eo, qui non administrat pecunias publicas, loquēdo de officiali, ꝙ non præsumatur cum eis acquisiuisse, considerat Ioan. de Plat. in d. l. facultas. C. de iur. fisci. li. 10. Tertio quæro, quid dicere velit Bal. dum tradit, considerandū esse, cuius sit conditionis administrator? Dicere inquā, intēdit, esse considerandū, an administrator sit diues, vel pauper, & an sit homo industrius seu potius negligens, & parum, aut nihil aptus ad negotiandum, & acquirendū sua industria, & suis
83 † laborib. quia probata paupertate, & probato quod industrius non fuit, cū pecunia communi acquisiuisse, & non cum propria præsumetur. Licet n. præsumatur, administratorē acquirere cum propria pecunia, vt iam supra dixi, & hoc verum sit, etiā si administrator sit pauper, vt per Cuman. in consil. 88. casus est talis, sub nu. 3. & etiam inopia laborante, vt per Cuma. in cōs. 62. nu. 13. inter cōsilia Alex. lib. 4. per text. in d. l. si defunctus, C. arbitr.
84 tut. vbi † præsumitur, tutorem pauperem acquisiuisse suis laboribus, & multis alijs causis, & inde cōclusio generalis desumitur,

quem in diem ditari posse præsumi debere, vt per Bald.& Salicet.in l.ex persona. C. de probat.& Alexand.in cons.16.num.3. lib.5. & per Menoch.in tract.de præs.lib.1. quæst. 24.num.46.& lib.6.præs.28.in princip.Nihi-
85 lominus constito † non solum de paupertate,sed etiam quod non esset industrius,& sic quod sua industria aliunde quæsisse præsumi non potest,de communi, & non de propria pecunia acquisiuisse præsumitur, & ita intel
86 ligitur tex.in d.† l.si defunctus, & intelligitur conclusio supra relata, præsumi quem in diem posse ditari,nempe vt procedat,quando sit habilis ad acquirendum, & habitu & actu, sed non procedat, quando fuit probatum,quod non erat industrius, & sic actu, ꝙ acquisiuerit,eius industria præsumi non potest,ita declarat Roman. in cons.346. nu.16. vsque in finem,& Purpur.in addit. ad Bar.in l.2.C.pro socio,& Angel.in cons.141. super 1.puncto,col.2.vers. quod intelligo verum. Aret.in cons.31.Franc. Curt.in cons.23.col. 2.vers.nam præsumitur.Præpos.in c. significauit,in fin. de donat. inter vir. & vxor. Barbat.in cap.1.de pecul. cleric. Boer. decis.81. num.8. & ista est communis opinio, vt late per Paris.in cons.80.lib.1.Mascard.in tracta. de probat.conclus.30.sub num.5.Bero.cons.
87 191.num.49.lib.1.Et hac † opinione stante, male loquitur Maschar.in concl.611. nu.19. dum asserit, ab allegãte rem fuisse quæsitam de communi pecunia, non sufficere probare, administratorem non fuisse industrium habitu,loquitur, inquam, male,quia loquitur contra supradictam, opinionem magis communiter receptam, & loquitur male, quia lucrum non prouenit ab industria habi
88 ta, sed requiritur actio & labor.Et ideo † videmus, quod si frater maior sit industrius, & statim post mortem patris aliquid emat, præsumitur emisse cum pecunia communi reperta in hæreditate, quia in tam breui tempore,quod aliquid acquisiuerit videtur quasi impossibile,& sic ei non sufficit, quod habitu sit industrius, cum actu se exercere non potuerit.Angel.in d.cons.141.vers.vnde posito.Boer.d.decis.81.num.2.in fine, & idem Maschard.conclus.30.num.4. vers. intellige igitur.Quarto & vltimo quæro,quid impor-
89 tent vltima verba Baldi,quod sit † solitus lucrari? Possunt intelligi,vt iam dixi, nempe, quod si fuit probatum,cum non lucratum esse actu, debere censeri acquisiuisse de bonis communibus,quæ administrabat,& possunt etiam intelligi,quod si fuisset probatum,ipsum fuisse solitum acquirere communi nomine,& cum communi pecunia, quod ita iuxta eius solitum esset credendum, ipsum cum communi pecunia acquisiuisse.Ita a solito, quomodo acquisitio facta fuerit, argumentatur Bald.in d.l.si patruus,nu.5. & Menoch.in d.præs.47.in fi. & faciunt late tradita per Euerar.in cent.sua,in loco a solito, & per Dec.in cons.441.in 2. vol. His cognitis, circa quæsita a patruo, seu fratre maiore, vt redeam, vnde digressus sum, persequendo
90 ea,quæ supra dicebam,a † pupillo neque tacite neque expresse societatem posse cõtrahi,cum supra dixerim,secundum aliquorum opinionem, contractum societatis a pupillo gestũ posse claudicare, licet ego contrarium affirmauerim,si placet dicta opinio, claudica
91 re posse, notandum est, pupillum † cogere posse illum,qui secum contraxit,vt declaret an dictæ societati iam contractæ stare velit, text.est in l.Iulianus,§.si quis colludente. ff. de act. empt. Et dictum textum esse singularem,dicit Bal.in l.dolum.in fi.C. de peric.& com.rei ven.Alex.in l.iurigentiũ. §.prætor,
92 ff.de pact. & illum † dicit notabilem Anch. in c.quum sit.col.1.de elect.in 6. ad id, quod vbicunque est in facultate vnius,actum cum alio celebratum fieri validũ vel inualidum, potest cum eo agi, vt approbet vel reprobet, & ita tenet Octau. Simoncel. in tract. de decret.minor.lib.3.titul.8. inspect.17.in fin. & hanc communem Doct. opinionem dicit Pinell.ad l.1.C.de bon.mater.p.3.num.34.Sed
93 † aduerte, quod ista opinio recipit duas declarationes. Vna est,ꝙ non procedat in contractu illicito & vsurario,vt per Tiraq.de retract.cõuent.in fi.nu.152.quod est valde notandũ in materia societatis,in qua facile dari potest, ꝙ esset illicitum & vsurarium velle ratificatione secuta, percipere lucrum ob uentum tempore, quo pupillus periculum non sustinebat,vt dixi sup.nu.22.dum probaui, societatis contractum claudicare nõ pos-
94 se.Altera est declaratio,quod † procedat solũmodo in minore, sed non procedat in pupillo, ita ibi tenent Salicet. Alber. Castrens. Fulgos.& Pinel.d.p.3. nu. 5. & dicunt, quod ad hanc differentiam non aduertunt aliqui ex Doctoribus, & quod cõtra eam loquitur Tiraq. in tract.de leg.connub.gl.8.quæst.10. nu.91.Et videtur dicendum. quod non procedat neque in pupillo, neq; in minore, sed
95 quod † tantum procedat contra minorem effectum maiorem, ea ratione, quia facta à minore conuento in iudicio hac declaratione,non datur amplius contra eum restitutio in integrum,vt per Bart,Castrens.& Fulg.in d.§.si quis colludente,& a minore beneficio restitutionis in integrum renunciari non potest. Si enim non potest ei renuntiare, & per talem declarationem dicitur ei renuntiare, consequens fit, dictum textum esse intelligendũ in minore effecto maiore,in quo amplius restitutionis in integrum renunciatio non est in consideratione,hoc argumentandi modo vtitur Capic.in decis.110.Et dictum
96 textum esse intelligendum, quod † loquatur de minore effecto maiore, tenet ibidem Alexan.in addit. ad Bartol. & Imol.in clem. 1.num.28.de rest.in integrum.Contra hanc argumentationem tenet Pinel.d.loc. part.3.

sub nu.

97 sub nu. 36. vbi dicit, minori † dari in integrũ restitutionem, etsi conuentus in iudicio declarauit, se velle stare contractui, & hanc esse veriorem opinionem, dicit, & eam comprobat Oddo in tract. de rest. in integr. q. 25.
98 art. 2. sub n. 15. Ego credo, affirmandum † esse, quod procedat non solum in minore, sed etiam in pupillo, dummodo sit eius ætatis, vt possit contractus cum eo gestus claudicare, vt supra declaraui, & argumentatio supra
99 relata non est attendenda, quia quod † possit minor modo præfato facta declaratione amittere beneficium restitutionis in integrum, est communis opinio, vt testatur præcitatus Oddo d. art. 2. sub num. 13. à qua non est recedendum, & ab ea etiam ipse recedere non audet, sed eam limitat tribus modis.
100 Primo † vt procedat ita demum, si minor approbat actum cum his solemnitatibus, cũ quib. à principio explicare debuit, alias secus. Gabriel. Sarayn. in addit. ad Matthesil.
101 sing. 155. Secundo, vt † procedat ita demũ, si istam approbationem minoris Iudex approbaret, alias secus. Mallen. in suo repert. in verb. minor si contractu. Aufr. in addit. ad Tolos. decis. 53. in fin. Matthesil. d. singular. 155. Sed hanc limitationem sibi non placere dicit Pinel. d. part. 3. sub nu. 36. vers. sed sic mi-
102 hi non placent. Tertio, vt † hoc procedat quoad restitutionem petendam aduersus ipsum aduersarium principalem, contra quem minor restitui non potest, non autem quoad tutores & curatores, quorum cõsilio actum approbauit, contra quos habet recursum, & ideo si illi soluendo non fuerint, dabitur restitutio in subsidium ipsi minori, etiã aduersus ipsum aduersarium, dictus Additionator ad Matthesil. sing. 155. licet videatur dubitare, tamen hanc limitationem verissimam putat Oddo d. q. 25. art. 2. in fin. per ea quæ habentur in l. properandum, in fin. C. de iudic. & in l. 3. ad finem. ff. de eo per quem factum
103 erit. Vlterius prædicta opinio, quod † societas possit claudicare, & possit eam pupillus approbare, si sibi placuerit, declaratur, vt procedat solummodo ante oppositionem factam a parte, re integra, & nõ procedat post factam oppositionem. Bald. in c. 1. sub nu. 15. de rescript. Ias. in l. non eo minus, nu. 1. vers. limita istam. C. de prob. Lapus in repet. rubr. de donat. inter vir. & vxor. §. 68. nu. 7. Tiraq. de leg. connub. gl. 8. nu. 881. Chassan. in consuet. Burgund. rubr. 4. §. 1. num. 27. Octau. Simoncel. d. lib. 3. tit. 8. inspect. 17. num. 131. Pinel. d. par. 3. nu. 32. vers. hæc tamen intelligi debent, & non procedit post negotium societatis completum, Menoch. in consil. 121. sub num. 34. lib. 2. Decian. cons. 60. num. 18. li. 2. Vltimo loco prædicta declarantur, quod
104 † licet pupillus ex cõtractu societatis cum eo gesto non obligetur, tenetur tamen eatenus, quatenus factus est locupletior, l. nam hoc natura, & l. naturaliter, §. fin. ff. de cond. indeb. & l. 3. in princip. ff. commod. & l. eate-
105 nus. ff. de neg. gest. Et si aliquid † vtile pro eo gestum fuit, tenetur etiam actione negotiorum gestorum, l. vt in conductionibus, ff. pro soc. l. si pupill. in princip. ff. de nego. gest. l. furiosus, num. 123. ff. de action. & obligat. l. in pupillo, §. plane. ff. de solut. & l. 2. & l. tutori. C. de negot. gest. Roman. in cons. 453. sub num. 3. & Petr. de Vbald. d. tractat. part. 3. nu. 4. Bald. in consil. 109. sub num. 1. lib. 2. Et quia pupillum actione negotiorum gestorum teneri diximus, ideo non erit incongruum, & extra propositum, hic aliqua tractare de eo, puta patruo vel fratre maiore, qui pupilli facultates & negotia administrat.

Et primo sciendum est, quod licet etiã tutor pupilli negotia administret, tamen inter negotiorum gestorem & tutorem aliquę ad-
106 sunt differentiæ. Primo † differunt in eo, quia officium tutoris est necessarium, & officium gestoris est mere voluntarium, & tutoris officium non potest dimitti, nisi necessitate cessante, sed gestoris officium potest omitti pro libitu voluntatis. Secundo differunt, quia tutor omnia pupilli negotia gerere tenetur, sed gestor negotiorũ potest quædam negotia gerere, & alia omittere.
107 Tertio † differunt, quia tutor potest contra extraneos actiones reales, & personales, pupillo competentes exercere, quia habet mandatum a lege, negotiorum vero gestor actiones exercere non potest, quia nullum habet mandatum, tantum si pupillo sit debitor, cuius negotia administrat, sibijpsi ad pupilli vtilitatem soluere tenetur, hæc omnia habentur in l. tutori, vbi glos. Bart. Bald. Castr. & cæteri cõmuniter ita declarant, Decian. in cons. 85. lib. 2. Secundo
108 sciẽdum est, quod † negotiorum gestor regulariter tenetur de dolo, lata & leui culpa, sed non de leuissima. Ista enim actio connumeratur inter actiones bonæ fidei, & connumeratur iste quasi contractus inter contractus illos, qui gratia vtriusque celebrantur, ideo tenetur solum de leui culpa regulariter, quia regulariter in contractibus cæteris bonæ fidei solum quis de leui culpa tenetur Dec. in l. contractus, sub num. 38. ff. de regul. iur. & ibidem Igneus numero 49. Corn. in consilio 81. numero 7. libro quarto, & in consilio 103. libro primo, Cephal. consilio 372. nu. 15. lib. 3. Borgn. decis. 37. num. 12. part. 1.
109 Et † licet iste dicatur sua voluntate se ingerere in negotijs alterius, nihilominus de leuissima regulariter nõ tenetur, vt facilius homines inducantur ad gerendum negotia absentium, quæ perirent, ita declarant Bald. in lege quod merces, numero 34. ff. depositi. Sed quia hoc verum est regulariter, vt dixi, ideo pro huius regulæ declaratione sciendũ
110 est, quod † negotiorũ gestor tenetur etiam aliquando de leuissima culpa, ac etiam de casu fortuito. Tũc de leuissima culpa tenetur,

quando alius diligentius negotiũ fuisset administraturus, & hoc sciens, nihilominus voluit se ingerere in eo, & administrare, l. si pupilli, §. videamus, ff. de neg. gest. §. igitur. Institut. de oblig. quæ ex quasi contract. nasc. Igne..n d. l. contractus, sub nu. 49. ff. de regu.
111 iur. Decian. in consil. 85. lib. 2. Et de † casu fortuito etiam tenetur in sex casibus, quos enumerat glo. in l. si negotia, in vers. sit solitus. ff. de negot. gest. & primus casus inter enumeratos ab ea, qui est ad propositum, est, quando quis negotia pupilli administrat, & idem tradit Glossa in §. igitur, in verb. obligatum. Instit. de oblig. quæ ex quasi cõtract.
112 nasc. Sed aduertendum est, non † esse simpliciter & absolute verum, gerentem negotia pupilli teneri de casu fortuito, sed est distinguendum, glos. in l. si pupilli, in princip. in vers. locupletior. ff. de neg. gest. Nam dum ibi in textu dicitur, pupillũ teneri si factus sit locupletior, sic ex eo textu patere ait, ꝙ si quid de gestis perijt, etiam fortuito casu, erit periculo gerentis. Deinde ita distinguit:
113 Aut gestor † impendit in rem necessariam pupilli, & tunc pupillus tenetur in solidum, quemcunque exitum res habuerit, dummodo vtiliter sit cœptum, l. sed in vltro. §. 1. ff. de negot. gest. & l. in pupillo. §. plane. ff. de solut. & l. verum, §. sciẽdum, vers. item non re-
114 stituit. ff. de minor. Aut † impendit vtiliter & obtinet quod ibi dicitur, nẽpe, pupillum teneri quatenus factus est locupletior, & nõ teneri de eo, quod perit casu fortuito, & an vtiliter impensum fuerit, dicit, inspiciẽdum esse tempus litis contestatæ, l litis, in princ. ff. de neg. gest. d. l. in pupillo. in princ. ff. de solut. Et quia supra dixi, nu. 106. gestoris officium esse voluntarium, & posse dimitti ad li-
115 bitum voluntatis, cauẽdum est, hoc † non esse verum absolute, quia, vt dicit Castr. in d. l. tutori, nu. 2. si hoc anno cœpisti accõmodare vineas meas, teneris perficere vsque ad perfectum laborerium istius anni, sed anno sequenti non teneris, sed mihi sufficere debet, quod sponte fecisti, l. in commodato, §. sicut. ff. commod. & si habeam plures vineas, licet accommodando vnam possis dimittere aliam accommodare, quãdo solum in intentione vnam accommodare velle habuisti, tamen omnes accommodare teneris, quando eo animo, & intentione negocia gerere suscepisti, vt omnia ageres. Et qui hæc omnia negotia gerere incepit. tenetur omnia gerere, licet inter se sint omnino diuersa, vt per Castr. ibid. sub nu. 3. qui ponit hanc notabilem & magistralem distinctionem, nempe,
116 aut accessit † negotiorũ gestor omnia gesturus, & ad omnia gerenda, licet sint diuersa, tenetur. Aut non accessit tanquam omnia gesturus, sed quædam vel non appareat, & tunc aut illa non gesta erant, gestis connexa vel erant pars gestorũ, & tenetur, l. si cognati. ff. de neg. gest. & l. in commodati. §. sicut. ff. commod. aut erant omnino separata, & tunc aut alius fuisset gesturus omnia, si ipse non accessisset ad gerendum aliqua, & ipse hoc sciebat, & tenetur, l. si pupillus, §. fi. ff. de
117 neg. gest. aut alius † non fu isset gesturus, & tunc non tenetur, d. l. si tutori. C. de neg. gest. & secũdum hanc distinctionem terminatur quæstio, quæ fuit inter Ioan. & Guiliel. antiquos glossatores, administrator teneatur de neglectis, vt per Bart. in d. l. tutori, & ꝑ Cor. in cons. 81. li. 4. nempe, quod teneatur quando accessit omnia gesturus. Hanc esse communem opinionem Dd. in dict. l. tutori. dicit Corn. in cons. 81. nu. 6. vbi enumerat, quæ requirantur, & quæ probanda sint ad hoc, vt administrator de neglectis teneatur.
118 Et † nõ solum tenetur de neglectis ab eo, sed etiã de neglectis ab eius factore seu coadiutore ab ipso deputato, Borgn. decis. 38. nu. 24. p. 1. Bursat. in cons. 133. nu. 62. & seq. & in cons. 193. nu. 3. li. 2. etiam supradicta distinctione attenta vtitur, quod male loqua-
119 tur Paris. in cons. 86. nu. 16. lib. 1. qui † affirmat, administratorem bonorum pupilli non teneri ponere pecunias ad honestũ lucrum, & loquitur in eo, qui administrabat omnia bona. Et quamuis citet Dec. in cons. 178. & decis. Neapol. 192. tamen horum auctoritate eius opinio sustineri non potest, quia in d. cons. & in d. decis. ad propositum nullũ verbum habetur, vt considerat etiam Decian. in d. cons. 85. sub nu. 29. in fi. lib. 2. & videtur di-
120 cendum, quod † quando omnia bona administrat, teneatur ponere ad honestum lucrum pecunias, dummodo pro parte pupilli sint probata ea, quæ ponit Corn. d. cons. 81.
121 lib. 4. & per Aret. in cons. 31. col. 1. vbi † excusat administratorem, si adsit consuetudo in contrarium. Tertio & vltimo circa negotiorum gestorem bonorum pupilli sciẽdum
122 est, quod † si aliquid vtile pro eo gestum fuit, absque alia eius ratificatione valet, & tenet, quia a lege ratificatum dicitur, l. Pomponius. l. 1. ff. de neg. gest. & ibi Bart. num. 14. & Ang. nu. 4. Et hoc est verũ, etiamsi negotium fuisset gestum nomine alterius, & non nomine pupilli, gl. in l. si pupilli. §. si Titij. in vers. Sempronium, & §. item quæritur. in vers. ipso gesta, & ibi Alberic. col. 3. & col. pen. ff. de neg. gest. Gabr. in cons. 1. nu. 37. lib. 1. vbi tenet, dotationem pro filia a matre factã prodesse filio absque eius ratificatione, ad excludendum filiam dotatam, & sic eius sororem vigore Statuti. Et quod † pupillus te-
123 neatur absque ratificatione, si aliquod vtile pro eo gestum fuit, est textus expressus in d. l. vt in conductionibus. ff. pro soc. cuius verba sunt ista; Et ideo societate sine tutoris auctoritate coita, pupillus nõ tenetur, attamen communiter gesto negotio tenetur.

CAPVT IIII.

De eadem materia.

SVMMARIA.

1 *Societas inter pupillum & tutorem contrahi non potest.*
2 *Societas sine consensu esse non potest.*
3 *Societas à tutore cum pupillo publice & palam cõtrahi potest, & eiusdem ratio assignatur. nu. 4.*
5 *Intellige, super rebus mobilibus & alijs, quarũ alienatio sibi permissa est.*
6 *Societas à tutore cum pupillo, iussu testatoris praecedente, contrahi potest.*
7 *Morte soluitur societas.*
8 *Non transit ad haeredes.*
9 *Tutorem posse authorare in facto proprio.*
10 *Alienationem rerum minoris fieri posse, praecedente iussu testatoris absque alia solemnitate.*
11 Limitatur quatuor modis. & nu. 12.
12 *Iussus testatoris probatur ex testamento inualido, non tamen ex scriptura ab eo confecta.*
13 *Iussus testatoris si non fuit obseruatus, societas in dubio contracta praesumi non potest.*
14 *Societas contrahi potest à pupillo cum vno ex tutoribus, altero contutore authorante.*
15 *Secus est si vnus sine alio administrare non potest.*
16 *Societas à pupillo cum extraneo tutore authorante contrahi potest. & num. 17.*
18 *Si expresse contrahitur societas, erit necessaria expressa auctoritas, si tacite, sufficit etiam tacita auctoritas.*
19 *Maxime si contrahatur super rebus, quae seruando seruari non possunt.*
20 *Decretum Iudicis requiritur in alienatione rerum pupilli.*
21 *Decretum Iudicis requiritur in societate.*
22 *Decretũ Iudicis non requiritur in tacita societate.*
23 *Etiamsi sit societas omnium bonorum.*
24 *Solemnitates à Statuto requisita in contractu mulierum, cessant in contractu tacite inito.*
25 *Alienatio tacita rerum minoris fit sine solemnitatibus.*
26 *Alienatio rerum minoris proueniens à lege non requirit solemnitates.*
27 *Decretum Iudicis requiri in societate pupilli, tenet auctor, omnium bonorum. nu. 28.*
29 *Societas potest contrahi cum pecunijs pupillaribus, nu. 30. & 31.*
32 *Fallit, si pecunia sit destinata in emptionem praediorum. & nu. 33.*
34 *Fallit etiam, si pecunia sint irrogata in emptionem censuum, nisi census sint redempti vigore pacti in eo appositi. & nu. 35.*
36 *Fallit, si pecunia iam sit posita in mercatura.*
37 *Fallit, si sit iam erogata in officijs & montibus, qui habentur in Romana Curia.*
38 *Societas officij pupilli sine decreto alienari non potest, nec dissidi. & nu. 39.*
40 *Tutor si cum pecunia communi cum pupillo acquirit, acquisita erunt communia.*
41 *Pecunia redacta ex re pupilli est tutoris, & ex eis acquisita sunt tutoris. & nu. 42.*
43 *Tutor an teneatur pupillo ad interesse.*
44 *Tutor an praesumatur contraxisse cum propria pecunia, & an pupillari nomine. & nu. 45. & 46.*
47 *Tutor sine praesentia, & interuentu pupilli potest contrahere.*
48 *Tutori licet pecunias pupillares collocare in societatem officij, sub periculo vitae pupilli & aliorum, sed aduertere debet, ne dum credit contrahere societatem incidat in fenus.*
49 *Pecunia nisi exerceatur lucrum parere non potest, & ex ea vltra sortem aliquid recipere non licet.*
50 *Societas officij non est vere societas, si recipiens pecunias officio careat, vel super officio vere nõ exerceantur.*
51 *Societas non potest contrahi super rebus quę alienari non possunt nisi stante necessitate.*

VIdimus supra de pupillo carente tutore, an possit contrahere societatem, modo videndum est de pupillo habente tutorem, & clare & distincte procedamus, plures sunt considerandi casus. Primus erit casus, quando agitur de † societate inter pupillum & eius tutorem contrahenda, & hoc casu conclusio erit, inter eos societatem esse non posse, ita dicit Bald. in cons. 109. sub num. 1. lib. 2. ea ratione, quia tutor in facto proprio authorari non potest, l. 1. ff. de auth. tut. Rom. in consil. 413. num. 15. Dec. in consil. 21. sub num. 1. lib. 1. & in cons. 441. nu. 6. lib. 2. Anchar. Regiens. q. 40. nu. 2. lib. 3. Petr. de Vbald. d. tract. de duob. fratrib. par. 3. sub nu. 5. Alciat. in tract. de pręsumpt. reg. 1. pręsumpt. 25. nu. 2. Menoc. in tract. de pręsump. 56. num. 4. Et quatuor rationes pro hac opinione probanda adducit Pet. de Vbald. d. loco. Vna est, quod societas † sine consensu esse non potest, l. vt in conductionib. ff. pro soc. Secunda est, quod (vt iam dixi) tutor in facto proprio authorari non potest, d. l. 1. ff. de auth. tut. Tertia, quod in societate requiritur mutua collatio, & hoc cessaret in tutore, quia cum administret, sibiipsi communicaret, c. fin. de instit. Quarto & vltimo, quod de administratis tenetur reddere rationem, toto tit. ff. de tutel. & rat. distrah. & actione tutelae esse agendum cessante societate admittit Corne. consilio primo, in fine libro primo. Et quinta ratio addi potest, quod in societate aliquando, puta omnium bonorum, requiratur bonorum stabilium communicatio, & sic alienatio, quę à minore fieri non potest, l. lex quae tutores. C. de admin. tut. toto tit. ff. & Cod. de rebus eorum. Hanc rationem considerat Corn. in consilio 308. sub nu. 1. lib. 1. Et his fundamentis attentis, hanc conclusionem verissimam esse, omni difficultate cessante, dicẽdũ est, & si pupilli cum extraneo societatem contrahere non potest, multo magis dicẽdum est, quod non possit

possit contrahere cum eius tutore, cum plura fundamenta sint hoc impedientia, & cum extraneo contrahere non adsunt tot fundamenta hoc prohibentia. Fallit ista conclu-
3 sio, quando † tutor contrahit cum minore palam & bona fide, ita tradit Soc. in cons. 60. sub n. 15. lib. 3. Corn. in cons. 1. nu. 8. & in cōs. 308. sub nu. 1. lib. 1. Dec. d. cons. 44. n. 6. ea ra-
4 tione, quia † tutor palam contrahendo sibi ipsi authorare potest secundum communē opinionem, à qua non esse recedendum in iudicando dicit Socin. d. cons. 60. sub nu. 15. & de communi testatur etiā Ias. in l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebellian. & Borgn. in tractat. de tutor. sub nu. 179. Declaratur tamen
5 ista fallentia, vt † procedat solū circa mobilia, & circa alia, quarum alienatio est sibi permissa, secundum Rip. in d. l. 1. §. fuit quæsitū. nu. 9. ff. ad Trebellian. & Cephal. in cōs. 248. n. 3. lib. 2. Fallit etiam supradicta conclusio,
6 quando † iussus testatoris interuenit, vt per Dec. dict. cōs. 441. lib. 2. Nā in casu suo quidā testator cogitans, quantum honoris & vtilitatis sibi attulisset, seu afferret Trafficus de Venetijs, voluit & disposuit, qđ dictus Trafficus fieret & cōtinuaretur per eius filios & hæredes cū socijs de Gualterucijs, si, & quādo, & prout Antonio de Gualterotis videretur & placeret, & dictum Antonium constituit executorem, factorem, & procuratorem duraturū post mortem, circa omnia gerenda, facienda, & exercenda circa dictum Trafficum & societatem cū auctoritate, potestate, & talia plenissima posse prosequi facere, & de nouo creare, & in plena forma.
7 Admittit † morte testatoris fuisse dissolutā societatem, §. soluitur. Instit. de societ. & l. actione. §. morte. ff. pro soc. & in hæredem
8 † transitum non fecisse, l. furti. §. penultim. ff. de his qui not. infam. l. nemo potest. l. verum. §. in hæredem. ff. pro soc. & à principio non potuisse pacisci, quod societas ad hæredes trāsiret, l. adeo. in prin. ff. pro soc. Et licet dictus Antonius esset tutor dictorū filiorum
9 & hæredum, nihilominus † propter iussum testatoris determinauit, tutorē potuisse authorari in facto proprio, & societatem inter eos fuisse contractam. Et hanc Decij cōsultationem confirmat etiā Rim. iun. cons. 636. nu. 6. lib. 6. Et quamuis dixerim in cap. præcedenti, etiam iussu testatoris precedēte, inter pupillos consensu carentes societatem contrahi non posse, non sequitur, idē dicencendum esse in præsenti, quia modo adest tutor, quē propter iussum testatoris authorari posse in facto proprio, admittitur. Ita videmus, posse, iussu testatoris precedēre, aliena-
10 tionem † rerum minoris fieri à tutore, sine alia solemnitate. Menoch. de arbitr. iud. casu 171. nu. 67. Octau. Simoncel. in tract. de decret. minor. lib. 2. inspect. 7. n. 109. Rolan. in cons. 99. lib. 2. & hoc est verū, etiam si testamentū irritum factū fuerit, vt per d. Octau. Simoncel. d. loc. n. 109. Sed limitatur ista opi-
11 nio † trib. modis. Primo, vt alienatio fieri nō possit, si non tendat in minoris vtilitatē. Secundo, vt fieri non possit nisi seruata forma testamenti. Tertio, vt non sufficiant coniecturæ ad probandū voluntatem defuncti, in hoc, vtputa si in eius vita habuisset res venales, non per hoc est credendum, quod facultatem vendendi dictas res venales concesserit, ista tres limitationes ponit Octa. Simoncel. d. loco. sub nu. 112. Quartum adde, quod
12 † licet ex testamento inualido probetur voluntas testatoris, non tamē probatur ex scriptura ab eo confecta, ita dicit Octau. Simoncel. d. loc. nu. 110. ex Dec. in cons. 448. lib. 2.
13 Ad prædicta etiam aduerte, quod † iussus testatoris si non fuit obseruatus, societas contracta in dubio præsumi nō potest. Rim. sen. cons. 201. nu. 7. li. 2. Secundus est casus, quan-
14 do † pupillus duos habet tutores, & hoc casu considerandum est, an quilibet ipsorum in solidum habeat administrandi facultatē, an vero vnus sine alio administrare non possit, siquidem quilibet habeat administrandi facultatem, & tunc inter eos & pupillum, & inter vnum ex eis & pupillū, altero authorante, societas contrahi poterit, Bald. in l. cum ipse. sub nu. 2. C. de contrah. empt. Soc. in cons. 160. lib. 2. num. 24. vbi præsupponit, quod pupillus in casu suo haberet plures tutores, Petr. de Vbald. d. tract. q. 3. sub nu. 6. &
15 nu. 8. Cephal. in cons. 248. n. 32. lib. 2. Si † vero vnus sine alio administrare non poterit, & tūc tutorum auctoritas necessaria erit, & de his duobus erit dicendum, prout de vno solo superiori casu dictū fuit. Pet. de Vbald. d. q. 3. nu. 6. Tertius est casus, quādo pupil-
16 lus habet tutorem, & † agitur de societate contrahenda cum extraneo, & non cum ipso tutore, & hoc casu Dd. communiter firmant, societatem contrahi posse à pupillo cum tutoris auctoritate, l. vt in conductionibus. ff. pro soc. Bald. in l. si patruus. sub num. 15. C. com. vtr. iud. & in l. mandatum. sub nu. 5. C. mandati. & in addit. ad tract. Bar. de duobus fratrib. num. 17. in fi. Abb. in cons. 87. in fine. lib. 2. Barbat. cons. 10. sub num. 18. lib. 4. Corn. cons. 1. in fine lib. 1. Ias. in l. 1. nu. 6. C. qui testam. fac. poss. Soc. in cons. 160. nu. 14. lib. 2. Pet. de Vbald. d. tract. de duob. fratrib. part. 3. sub num. 5. Anchar. q. 40. nu. 4. lib. 3. Ceph. cons. 247. nu. 1. lib. 2. Menoch. in trac. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 56. nu. 12. Mascard. in tract. de probat. conclus. 31. nu. 16. & conclus. 1309. num. 41. Ioseph. Ludou. in suis conclusionibus, conclus. 13. vers. prima coniectura. nu. 129. Et si tres essent fratres, vnus pupillus, & alij duo maiores, & vnus ex eis esset tutor pupilli, vtrique societas solum contracta præsumeretur inter pupillū & alterum fratrem non tutorem, & inter ipsos fratres maiores, sed non præsumeretur cōtracta inter pupillum & eius fratrem tutorem,

torem, Pet.d.tract. par.3. num.9. Sed hanc
17 opinionem, quod † pupillus possit societatem contrahere cum tutoris auctoritate, intellige, quod si pupillus sint infans, à tutore erit contrahendum, si vero sit maior infante, erit ab ipso contrahendum cũ auctoritate tutoris, alias societas non valeret, ita tradit Socin. in cons. 24. nu.45.lib.1.arg. text. in l. poterit. Cod. de iure deliber. Cephal.cons.579.nu.4.lib.4.Itẽ intellige, quod
18 si agatur † de societate expresse contrahẽda, erit etiam necessarium, quod verbis expressis tutor auctoritatem interponat.

Si verò agatur de societate tacite contrahenda, actus exercendo sociales satis erit, si tacite tutor suam auctoritatem interponat, ita declarat Baldus in d.l. si patruus. sub nu. 15.& in d.l.mandatum.sub nu.5. & in addit. ad tractat. Bart. de duob. fratrib. nu.18.Barbat.cons.10.sub nu.18.lib.4.Dec.in cons.19. nu.5.Tiraq. in tract.de leg.connubial.Gloss. 7.nu. 20. & 21.& est communis opinio Menoch.d. tract. de præsumpt.lib.3.præsumpt. 56.nu. 13. Lamberteng. in tract. de solemn. requis.in contract.mulier. in ver.consensus. gloss.3.nu.3.& 4.Ista distinctio trãsit fine dif-
19 ficultate, quando † societas contrahitur super rebus, quæ seruando seruari nõ possunt, vt si contrahatur super fructibus solummodo, quæ seruando seruari non possunt,& super lucris, quæ proueniunt ab aliqua negotiatione, vel aliunde, quæ in dies consumantur, vt per Alex. in cons. 49. num. 4.lib.1.& per Iason.in l.1.sub num.6. citando Alexan. d.loco. C. qui testam. fac.poss.& per Menoch.in tractat. de præs.lib.3.præs.56. num.18.
20 Sed quæro, quid sit dicendum quando † societas contrahitur super rebus, pro quibus alienandis Iudicis decretum requiritur, iuxta tradita per Roland. in cons. 54. libro 2. & in cons.7.lib. 3. & per Menoch.in tractat. de arbitr.iudic. casu 171. inquam, supra dicta distinctione attẽta, communiterque re-
21 cepta, dicendum videbatur, in † expressa societate, quemadmodum tutoris auctoritas expressa requiritur, quod ita etiam requiratur Iudicis decretum, quia in societate dominium transfertur, l. 1.in fine. ff.pro socio. & quemadmodum in cæteris contractibus, in quibus dominium transfertur, requiritur decretum, ita quod in isto requiratur, dicendum videtur, cum contrarium de iure cautum non reperiatur. Hanc conclusionem late comprobat Octau. Simonc. in tractat. de decret.minor.libro primo titul.1.& diligentissime scripsit,& non reperio, quod regulam præfatam in societate non procedere declarauerit.
22 In tacita vero † societate videbatur dicẽdum, non requiri decretum Iudicis, quia si Iudicis decretum requireretur, nunquam daretur casus, quod ea tacite contrahi posset, prout tacite contrahi posse admittunt Doctores, tacite authorante tutore in supradicta eorum distinctione. Et si diceretur, eos loqui in societate, quæ contrahitur super reb. quæ seruãdo seruari non possunt;
23 respondetur, eos loqui etiam de † societate omnium bonorum, in qua fit rerum immobilium alienatio, ita videtur loqui Bald. in dict. l. si patruus. sub numero 15. Codic. commun.vtr. iud. & in l.mandatum, numero sexto, Codic. mandati. & in addition. ad Bart. in tractat.de duobus fratrib. numero decimoseptimo. in fine. Corne. in consilio 213.numero 1.libr.3.vbi ponit verba dicta à Decio in consil.21.in princip. Petr.de Vbaldis dict.tractat. de duobus fratribus. part. 3. numero 5.Menoch.de præsumpt.præsumpt. 56.numero 12.

Et horum opinio comprobari videtur,
24 quia videmus, quod † si statutum disponatur, solemnitates aliquas requiri in contractu mulierum, non habet locum in contractu tacito, sed solum in expresso. Ita loquendo de societate tacite contrahenda à muliere, tradit Lamberteng.in tract.de solem. adhib. in contract. mulier. in ver. consensus. gloss. 7. numero 3.& eius opinio vera videtur, licet contrarium teneat Menochius in consilio 121.numero 100. libro 2. loquendo tamen de societate renouanda per solam dimissionem capitalis, de qua materia agam suo loco. Et videtur comprobari opinio pręfata, quia quod † tacita alienatio rerum mi-
25 noris possit fieri sine solemnitatibus, quicquid dicat Octau.Simoncell.in dict.tract.de decret.minor. lib 3. titul. 8. inspect. 10.numero 72.tenet Bald.in l.sed & si pecunia. §. si ius.ff.de rebus eorũ.vbi dicit, quod si alienatio procedit per negligentiam,& non per aliquod factum, non requiruntur solemnitates, & idem tenet Rom.in cons.199.num. 13. & Fabian. de Monte in tractat. de empt. & vendit. q. 5. principali. titu. de solemn.in
26 alien.minor.requis.nu.89. Etiam † quod nõ requirantur solemnitates in alienatione rerũ minoris, quæ prouenit à legis dispositione, tradit Alciatus testando de cõmuni opinione in l. 1. princip. nu. 14.ff.de verborum obligation.Cephal.in consilio 396. num.35. lib.3.Ego sum in opinione, societatem omnium bonorum à pupillo tacite authorante
27 † tutore sine solemnitatib.contrahi nõ posse, quia in ea requiritur communicatio, & sic alienatio,& est indubitata conclusio, res minoris sine solemnitatibus alienari non posse. Nec me retrahit ab hac opinione, quod in alienatione obuenienti ob negligẽtiam, & ex dispositione legis, solemnitates non requirũtur, quia in societate contrahẽda negligẽtia operari nõ põt, sed requiritur actus positiuus, nempe, quod quilibet sociorum bona sua conferat, vt infra suo loco dicam: & iste actus positiuus etiam fit expresse, & non tacite, licet ex eo postea tacite resul-

sultet societas, & si sit expresse, quod in eo procedant ea, quæ de actu tacito dicuntur, affirmari non potest.

28 Et non † potest in societate cõsiderari tacita legis dispositio, ex qua inducatur alienatio sine solẽnitatibus, quia hoc lege cautum non reperitur, & erubescimus sine lege loqui, l. illam. C. de collat. Et ita societatẽ omnium bonorum à pupillo accedẽte etiã tutoris auctoritate contrahi non posse, quia in ea interuenit alienatio, quæ fieri non potest sine solemnitatibus, tradit Corn. in consil. 308. sub nu. 1. vers. his tamen. lib. 1. Quæro insuper, quid dicendum sit de societate

29 † contrahenda cum pecunijs pupillaribus? Vtique regula erit, societatem cum tutoris auctoritate siue expresse, siue tacite contrahi posse absque Iudicis decreto, ea ratione, quia pecunia est de rebus, quæ seruãdo seruari non possunt, ita tutorem, hac ratione attenta, posse distrahere & expẽdere pecunias pupillares, post infinitos, quos citat, tradit Simoncel. d. tract. de decret. minor. lib. 3.

30 titul. 8. inspection. 16. num. 115. Et † cum ea posse contrahi societatem officij, tradit Castrac. in tract. de societat. offi. cap. 12. Et non

31 solum id fieri potest, sed † bene faciet tutor, si cum pecunijs pupilli contrahit societatem, vt inde lucrum percipiat, quia non debet illas tenere otiosas, sed tenetur ponere ad honestum lucrũ, puta, in cambijs, seu in mercatura, si sit in Ciuitate, vbi cambia & mercatura exerceantur. Borgn. in tractat. de tutor. num. 115. Rolan. in consil. 49. num. 35. lib. 1. Simoncel. dict. inspect. 8. nu. 117. alias tenetur emere prędia, Borgnin. dict. tractat. num. 115.

32 Primo, ista regula † fallit, si pupillaris pecunia sit destinata in emptionem prædiorũ. Nam licet secundum magis communẽ opinionem pecuniæ in emptionem prædiorum destinatæ, si sunt maiorum, inter immobilia non computantur, vt per Boer. decisione 209. Simoncel. dict. inspection. 17. numero 117. Tamen bene inter immobilia computantur pecuniæ pupillares, fauore minoris ætatis. Simoncel. dict. inspection. 17. numero 122. vbi inter alios ad hoc probandum citat Horatium Lutium Calliensem, virum equidem summi ingenij, in tractat. de priuileg. scholar. priuileg. 27. versi. quarto amplia, & certe fuit vir maxima eruditione prę ditus in vtroque iure, & fecit etiam annotationes ad Concilium Tridentinum, & nisi fuisset immatura morte prouentus, alia etiã opera edidisset, & præcipue tractatum de Archiepiscop. & quædam eius consilia reperiuntur impressa inter consilia criminalia diuersorum compilata à Piletto, vbi etiam adsunt consilia quædam Dom. Bartholomæi Ghisij auunculi sui Ciuis Calliensis, qui similiter fuit in vtroque iure bene eruditus. Lucas de Callio etiam fuit Doctor excellẽtissimus, Petrus de Vbaldis in tracta. de duobus fratribus. par. 6. sub numero 24. & mendax fuit quidam æmulus gloriæ Ciuitatis præfatæ, quia ausus fuit asserere in ea, Doctorem aliquem non fuisse, qui eius scripta promulgauerit.

Et vt redeam vnde digressus sum, vbi cũ

33 pecuniæ † pupillares, vt dixi, destinatæ in emptionem prædiorum inter immobilia cõputantur, sine decreto alienari nõ possunt, ideo sine decreto super eis societas contrahi non poterit.

34 Secundo fallit, si † pecunia iam sit erogata in emptionem censuum seu Constitutionem Pij V. commentatam à Nauarr. in eius tractat. de vsur. Dicti enim census distrahi non possunt, vt pecunia inde redacta conuertatur in societatem, quia inter immobilia computantur, Clem. exiui. de verborum significat. Roland. consil. 94. lib. 2.

35 Sed † ista fallentia non procedit, quando census à debitoribus iuxta facultatem eis competentem extinguerentur, talis enim extinctio fieri potest sine decreto; quia decretum non requiritur, quãdo tenetur quis aliquid de necessitate facere, l. à Diuo Pio. §. final. vbi Alex. & Ias. ff. de re iudic. Simoncel. dict. inspect. 8. num. 119. & seq. Et sic pecunia licet sit redacta ex re immobili, nihilominus inter mobilia computanda est, prout dicitur de alia qualibet pecunia redacta ex alijs rebus, secundum Baldum in l. ea demum. Cod. de collat. Tiraquell. in tract. de retract. lignag. §. 1. gl. 7. nu. 113. & vide eundem in d. tract. in fi. q. 13.

36 Tertio † fallit, si pecunia iam sit posita in mercatura, vel penes aliquem emptorem, nam inde amoueri non potest, sine Iudicis decreto, quia inter immobilia computatur. Bald. in cap. cum causa. ad fin. de re iud. Tiraq. d. gl. 7. nu. 114.

37 Quarto fallit, si † pecunia sit iam erogata in officijs seu mõtibus, qui habentur in Romana Curia, seu sit posita in societate officiorum, his etiam casibus inter immobilia

38 computatur, & sine † decreto inde amoueri non potest, Simoncell. dict. inspect. 16. numero 118. qui num. 121. dicit, quod licet dissolucta societatis officij à minore fieri possit, maxime si in infirmitate tenetur de eius morte, ne pecuniæ perdantur, tamen quod societas sine decreto alienari non potest, licet permaneant in periculo, si minor moretur.

39 Et dicit non obstare, quod res † alienari potest, si sit supposita periculo sine decreto, vt tradunt Doctores de molendino, quia, vt ipse dicit in dict. titul. 8. inspect. 12. num. 86. male loquuntur Dd. quia etiam si adsit periculum interitus, requiritur decretum, & periculum interitus erit causa sufficiẽs pro ipso Iudice ad decretum interponendum. Potest etiam dici, quod non obstet decisio

Doctorum

Doctorum loquentium de molendino existenti in periculo, quia loquuntur de periculo interitus imminente circa rem ipsam, & in societate periculum consideratur circa personam eueniente morte, quæ a quolibet, & in qualibet ętate est continue expectanda, iuxta illud: Estote parati. Et cum societas non possit alienari sine Iudicis decreto, videtur etiam dicendum non posse fieri disdictã, & recuperare pecunias, quia cum non possint recuperari alienãdo, videtur etiam quod non possint recuperari discendo, cum idem sequatur effectus.

Quartus erit casus principalis, prosequẽdo suprapositam materiam, quando pupillus habet tutorem, qui circa societatẽ eius bona administrat. Nam quemadmodum dixi in capite præcedenti de fratre seu patruo administrãte bona fratris pupilli, ita hic incongruum non erit agere de tutore admini strãte citra societatem, & quia quasi omnia dicta supra de fratre administrante bona cõ munia citra societatem conueniunt huic ca sui, ideo ea non repetam, sed tantum dicam ea, quæ in particulari circa tutoris personã

40 consideranda veniant. Et dico, quod † si tutor aliquid acquirit cum pecunia communi, erit id commune cum pupillo, quicquid sit in fratre, qui non sit tutor, tam si acquirat nomine communi, quam etiam si acquirat nomine proprio, Bartol. in leg. Titium & Mæuium. §. altero. ff. de administratione tutor. & in l. si patruus. & ibi Bald. C. comm. diuid. vbi idem tradunt de re empta à tutore cũ pecunia pupilli, quod sit ipsius pupilli. Borgnin. de tuto. nu. 232.

41 Si autem † acquisitio fuerit facta à tutore, non de pecunia pupilli, neque de pecunia redacta ex re pupilli, seu ex re communi, res acquisita non erit pupilli, neque communis, quia pecunia redacta ex re communi, seu ex re pupilli, est ipsius tutoris, & ideo ipsius est etiam res empta cum ea, Bart. in d. §. altero. & in d. l. si patruus. vbi etiam Bald. C. com. vtr. iudic.

42 Et est † ratio differentiæ inter pecunias redactas, & inter rem acquisitam, quia pecunia facile consumitur, ideo voluit lex fauore pupilli, quod tutor sit debitor in genere, propter periculũ si periret, quod pereat tutori, & non pupillo, ita declarat Bartol. in dict. §. altero. & Bald. in d. l. si patruus. Et licet pecunia efficiatur tutoris, & res similiter

43 quæsita cum ea sit ipsius, tamen † tenetur pupillo ad interesse, vt Bart. & Bald. tradunt in locis præfatis.

44 In dubio † autem an præsumatur tutor contraxisse de propria pecunia, late explicaui supra in capite præcedenti, & explicaui etiã quando præsumatur contraxisse nomine proprio sine nomine pupilli.

Et nota vnum, quod si tutor contraxit sub nomine officij, nempe vti tutor, præsumitur contraxisse & acquisiuisse eis, quorum nomine gerebat tutelam, Menochius in tractat. de præsumptionibus, libro 3. præsumption. 46. nu. 9.

45 Et contrahendo etiam de † re spectante ad pupillũ, nomine pupilli contrahere præsumitur, Menoch. d. tract. lib. 3. præsumptio. 49. num. 5.

46 Sed si spectare † posset etiã ad ipsum tutorem, tũ proprio nomine contraxisse præsumeretur, nisi aliter appareret ex lectura suorum librorum, Borgn. in tract. de tutor. sub num. 243. & 244.

47 Quod tutor † sine pupillo possit contrahere non obstante, leg. potuit. C. de iur. deliber. ponit Roman. consil. 386. Bursat. cons. 177. num. 30. libro secundo, Surd. decis. 297. & decis. 299. Cephal. sibi contrarius consil. 314. numero nono, & consilio 316. numero trigesimoprimo, libro tertio, Ioan. eius filius inter consilia consilio 651. nume. 13. libro 5.

48 Tutori licere † pecunias pupillares in societatem officij collocare, sub periculo vitæ ipsius pupilli, & quod si pupillus decedat, & perdantur, non teneatur tutor tradit Castrac. de societ. offic. capitulo duodecimo, in fin. idem dicendum videtur si eas ponat sub periculo vitæ alterius, & non pupilli, prout communiter fieri solet, ea ratione, quia pecunias ad honestum lucrum ponere, vt fieri solet communiter, tutori permissum est secundum tradita à Pet. de Vbaldis in tractat. de duobus fratribus, parte 8. sub numero quarto. Sed aduertat tutor, ne dum societatem contrahere intendit incidat in vsuram quia non excusaretur, & consideretur an verę pecuniæ super officio sint exercendæ ita, & taliter, vt lucrum parere possint.

49 Nam ex pecunia † nisi exerceatur, lucrum peruenire non potest facit textus in leg. vsura pecunia. ff. de verborum signific. cap. eijciens distinct. 88. Alexand. consilio 80. numero octauo, libro tertio, Afflict. super constit. libro primo, rubric. 6. sub num. secundo, Diuus Thomas 2. 2. quæstio. 78. articul. primo. Et ex pecunia, quæ non exercetur vltra fortẽ aliquid recipere vsura est, 14. q. 3. c. 1. 2. & 3.

50 Et aduertat † quod vere recipiens officiũ habeat quia certe si eo careat pecunia super eo non potuit exerceri, & deficiente substantia non poterit dici contracta societas, sed mutuum, & per consequens vsura Castr. dicto tractat. de societ. capit. quinto, numero quarto, & sequent. & vide infra capitulo nono, vbi agetur de causa materiali.

51 Videtur non esse agendum † an societas cũ tutoris authoritate contrahi possit quando de ea contrahenda agitur super rebus, quæ sine decreto alienari non possunt, quia non

non poteſt conſiderari vtilitas in ſocietate à principio, cum pendeat à futuro euentu & res minoris non poſſunt alienari, neque etiam ob euidentem vtilitatem ſed oportet, quod neceſſitas vrgeat. leg. ſi fundus. l. magis puto. §. ſi æs alienum, ff. de rebus eorum. l. ob æs. C. de præd. mino. Surd. conſilio 114. numero 35. lib. primo. Quare tenendum videtur ſolummodo de ſocietate contrahenda agi debere cum interuentu tutoris quãdo fit ſuper rebus quarum alienatio permiſſa eſt ſine decreto ita tenet nouiſſimè Card. Mantica in tractat. de tacitis & ambig. conuent. lib. 6. tit. 13. nu. 1.

CAPVT V.

De eadem materia.

SVMMARIA.

1 *Minor habens curatorem, non poteſt ſine eius auctoritate ſocietatem contrahere.*
2 *Minor non habens curatorem poteſt ſocietatem contrahere, & quemlibet contractum facere. numero* 3.
4 *Et multo magis procedit in Iudæo minore.*
5 *Decretum requiritur in ſocietate contrahenda à minore carente curatore.*
6 *Minor deſcriptus in albo mercatorum poterit ſocietatem contrahere ſine decreto. numero* 7. 8. 9. & 10.
7 *Conſuetudo circa alienationem rerum minorũ ſtricte intelligenda.*
8 *Procurator conſtitutus ad vendendum poterit ea omnia facere, quæ de conſuetudine in contractu venditionis requiruntur.*
10 *Res eadem diuerſo iure cenſeri non debet.*
11 *Conſequens præſupponit neceſſarium antecedens.*
12 *Minor non poteſt res mobiles, quæ ſeruari poſſunt, alienare ſine decreto, & nu.* 13.
13 *Diſpoſitio legis in vno ex æquiparatis procedit etiã in alio.*
14 *Poteſt illas alienare, quæ non poſſunt ſeruari.*
15 *Minor, qui veniam ætatis impetrauit, non poteſt alienare immobilia ſine decreto, & mobilia quæ ſeruari poſſunt. & nu.* 17.
16 *Minor an poſſit alienare ſine decreto, ſtante Statuto, quod ætas decẽ & octo annorum intelligatur ætas perfecta & legitima, & recenſentur tenentes negatiuam.*
18 *Affirmatiuam tenet auctor, & citati ab eo.*
19 *Statuto diſponi poteſt, quæ ætas dicatur legitima & perfecta.*
20 *Argumentum à venia ad legitimam ætatem non procedit. & nu.* 21.
22 *Caſtrenſis ſaluatur.*
23 *Argumentum à iuramento ad dictum Statutum valet.*
24 *Iuramentum firmat contractum minoris factum ſine decreto.*
25 *Iuramentum firmat etiam ſocietatem à minore iam celebratam.*
26 *Iuramentum an firmet contractum Iudæi minoris.*
27 *Iudæus obligatur iuramento.*
28 *Reſtitutio in integrum conceditur minori aduerſus ſocietatem.*
29 *Limitatur, ſi ſocietas dolo contracta fuit.*
30 *Declaratur non procedere quoad ſocietatem reſcindendam, ſed vt ad æqualitatem reducatur.*
31 *Declaratur non procedere, vbi pro annullanda ſocietate daretur remedium ordinarium & numero* 32.
33 *Reſtitutio in integrũ non datur, ſi in ſocietate damnum proueniat ex accidenti.*
34 *Minor non reſtituitur ob damnum obuentum caſu fortuito.*
35 *Minor non reſtituitur aduerſus iudicium ſortis.*
36 *Minor non reſtituitur aduerſus contractum, ex quo poteſt dubitari, an obuenturum damnum ſiue lucrum. & numero* 37. *cum pluribus ſequentibus.*
38 *Emptio minori pretio fieri poteſt, ſi venditor non vult teneri de cautione, & ad pretij reſtitutionem.*
40 *Reſtitutio an detur minori contrahenti ſocietatem officij. & num.* 41.
42 *Minor ſi ſe ſupponat periculo, quod poteſt euenire abſque ſpe lucri, vt in locatione domus facta potentiori, reſtituitur in integrum.*
43 *Reſtitutio in integrum an detur minori, qui veniam ætatis obtinuit.*
44 *Reſtitutio in integrum an concedatur minori deſcripto in albo mercatorum & num.* 45.
46 *Mercator ad hoc, vt quis dicatur, non ſufficit, ſi ſemel vel bis mercaturam exercuit.*
47 *Minori 18. annorum non datur reſtitutio, ſi vigore ſtatuti ætas illa habetur pro legitima.*
48 *Iuramentum appoſitum in contractu non impedit reſtitutionem in integrum. & num.* 49.
50 *Minori, qui iurauit ſe maiorem, non datur reſtitutio in integrum.*
51 *Debet minor reſtitui ſaltem per denunciationem euangelicam.*
52 *Contra.*
53 *Et ſi denegatur reſtitutio ex capite minoris ætatis, non denegabitur ex alia cauſa.*
54 *Reſtituetur, ſi iurauit, ſe maiorem abſque dolo, credens ſe eſſe talem, & interueniente dolo ſecum contrahentis.*
55 *Filia ſi cum iuramento renuntiauit hæreditati paternæ, aſſerens ſe maiorem, reſtituitur, quia pater ſciebat eam eſſe minorem.*
56 *Reſtituitur minor iurans ſe maiorem, ſi ex eius aſpectu percipitur, eum eſſe minorem.*
57 *Reſtitutio licet denegetur aduerſus eum, qui cum minore contraxit & aſſeruit, ſe iureiurando maiorem, tamen non denegatur aduerſus extraneum.*
58 *Reſtituitur minor, ſi ipſe & contrahens cum eo fuerit in pari dolo.*
59 *Reſtituitur minor, ſi iurauit generaliter contenta in inſtrumento vera eſſe. & num.* 60. 61. & 62.

63 Reſti-

63 *Restitutio an detur minori, qui iurauit, quando contractus est nullus.*
64 *Limitatur pluribus modis. cum pluribus nume. sequentibus.*
71 *Iuramentum triplex assertorium promissorium cōfirmatorium, & quodlibet ex eis validat minoris contractum tam puberis, quam impuberis doli capacis.*
Maxime si fuit apposita obligatio cameralis.
72 *Iuramentum verbotenus præstitum, non eam vim habet, quam habet præstitum tacitis Euangelijs.*
Et de consuetudine sufficit tactus quarumcunque scripturarum.
73 *Iuramentum validat contractum minoris, & non est agendum simpliciter de eius obseruantia secūdum magis communem opinionem.*
74 *Iuramentum ex internallo præstitum non firmat cōtractum nullum.*
Et hoc maxime procedit in societate.
75 *Iuramentum non validat contractum, quando ex statuti dispositione præsumitur simulatum, vel præstitum per dolum.*
76 *Iuramentum præstitū non probatur ex instrumento, si statutum tollat ei probationem.*
77 *Iuramentum non vere, sed interpretatiue facit minorem maiorem, ideo in minore iurante, non procedit dispositio. l. si quis maior. C. de transact.*
Et idem est in minore obtinente veniā ætatis, Et in minore habito pro maiore vigore statuti, nisi disponat etiam in pœnalibus.

SEquendo suprapositum ordinem, quia vidimus de pupillo, modo videndum est de minore vigintiquinque annis, & maiore quatuordecim, an societatem & quando contrahere possit?

Primo agemus de minore habente curatorem; secundo agemus de minore curatorem non habente.
1 Si minor † habebit curatorem, de eo dicēdum est, vt supra dictum fuit in capite præcedenti de pupillo habente tutorem, nempe, non posse obligari, neque tacite, neque expresse, sine auctoritate curatoris, l. si curatorem habens. Codic. de in integrum restitution. minor. & ideo neque posse expresse, neque tacite sine curatoris auctoritate societatem contrahere, Iason in leg. prima, sub numero sexto, Codic. qui testament. facere poss. Cephalus consilio 146. numero trigesimosecundo, lib. primo, Ioseph. Ludoui. conclusione quinquagesimatertia, versicu. & istæ societates. numero sexto, Menochius in tractat. de præsumptionib. lib. tertio, præsumptione quinquagesimasexta, num. 9.
2 Secundo † agendo de minore carente curatore, de eo dicendum est, & expresse & tacite posse societatem contrahere, Roma. in consilio 453. parum ante finem. Alexander in consil. quadragesimoquinto, sub numero quarto, libri primi. Corn. in consilio vigesimoquarto, columna final. versicul. tamen societas, lib. primo, dicit tamen, quod operæ minorum minus sunt æstimandæ, & in consilio vigesimoseptimo, numero decimoquarto, libro secundo, Menoch. in consilio 656 num. 8. lib. 7.
3 Et verum esse & procedere † in quolibet contractu, tradunt communiter Doctores in dicta leg. si curatorem habens. Codic. de in integrum restitutio. Gomes. libro secundo, resolut. iur. capitulo decimoquarto, sub numero primo.
4 Et hoc procedere † multo magis in Iudęo minore, quia cum eis sit seruanda lex Mosaica, tradit Riminaldus iunior in cons. 399. num. 12. lib. 4.
5 Intellige tamen, quod † vbi minor iste carens curatore vellet societatem contrahere super rebus requirentibus decretum, quod id sine decreto facere non poterit, vt dixi supra capite præcedenti, loquendo de pupillo. Ita, quod etiam in alienatione, quæ fit à minore carente curatore, requiratur Iudicis decretum, tenet Roland. in consilio quinquagesimoquarto, numero trigesimoquarto, & sequen. lib. secundo. Et hanc esse communem & veriorem opinionem, respondendo ad contraria, tradit Simoncel. dicto tractat. de decret. minor. libro tertio, titulo octauo, inspection. secunda, num. 26. cum plurib. seq.
6 Quid si minor † fuit in numero seu albo mercatorum descriptus, vtrum ex causa mercaturæ poterit obligare immobilia sine decreto? Stracha in tractat. de mercat. parte tertia, numero vigesimonono, & numero trigesimo, tenet affirmatiuam opinionem, quia hodie mercatores vt plurimum instrumentis negociantur, in quibus de more hypothecam & omnium bonorum obligationem apponunt, ideo secundum mercaturæ consuetudinem in albo descripto minores censeri debent. Negatiuam opinionem tenet Simoncell. in dicto tractat. de decret. minor. libro secundo; titul. 6. inspect. quarta, num. 46.

Nam dicit ipse, licet consuetudo mercatorum sit, vt hypothecam omniumque bonorum obligationem adijciant, poterit tamen id verum esse in mercatore, qui sit maior, secus in mercatore minore, & ad obtinendum ex isto capite consuetudinis, necessarium esset, quod præcise probent consuetudinem extare, vt mercatores etiam minores essent soliti eorum bona stabilia obli-
7 gare, cum † consuetudo circa rerum minorum alienationem sit strictissime intelligēda. Decius in consilio 142. numero quinto. Ego credo, Strachæ opinionē sustineri posse, præsupposito tamen, Consules, qui minorem in albo mercatorum descripserunt, facultatem & auctoritatem habuisse cum

eo

eo dispensandi, quod possit obligare immo-
bilia sine decreto, & præsupposito extare
consuetudinem, vt huiusmodi obligationes
& hypothecæ apponantur in instrumentis
mercatorum. Secũdum enim istud vltimum
præsuppositum dico, minorem censeri de-
8 bere descriptum, quia videmus, si † procu-
rator constituatur ad vendendum, poterit
ea omnia facere, quæ de consuetudine in
contractu emptionis & venditionis inter-
uenire solent, vt post alios quos citat tradit
Gabriel. in suis comm. conclus. titul. de con-
suetudin. conclus. 1. num. 22. cum sequenti
vsque ad 24.

Neque obstat Simoncelli consideratio,
consuetudinem esse intelligendam in mer-
catore maiori, & non in mercatore minori,
quia consuetudo non respicit personas, vt
ipse præsupponit, sed mercaturam & con-
tractus, quia ita exercetur mercatura, & ita
fuit contractus cum obligatione & hypo-
theca, ideo minor habilitatus, vt mercatu-
ram exercere possit, censeri debet habilita-
tus, vt eam exercere valeat, prout de con-
suetudine fieri solet. Ita enim euenit in mã-
dato ad vendendum, solum enim ex eo pro-
9 curatori † datur auctoritas & facultas ven-
dendi, & inde sequitur, vt possit ea appone-
re, quę sunt de consuetudine, non quia con-
suetudo respiciat personam, sed quia respi-
ciat contractum ab ipso celebratum. Et
quod respiciat mercaturam, & sic causam,
& non personam, tradit Rolan. consilio no-
nagesimo secundo, numero vndecimo, lib.
tertio.

Insuper considerari potest contra Simon-
cellum in albo mercatorum describi eos
omnes, qui habent auctoritatem mercatu-
ram exercendi, prout de consuetudine fie-
ri potest, & alij mercatores diuersæ speciei
in eo descripti non reperiuntur, ideo debe-
re dici, quod ex descriptione sint effecti eius-
dem speciei, & quod diuersa species indu-
10 cta censeri non debeat, ne † eadem res di-
uerso iure censeatur, l. cum qui ædes. ff. de
vsucap. & ne dicatur recessum à solito, l. si
quis donaturus. & ibi glossa ff. de vsufruct.
Etiam ista opinio Stracchæ contra Simon-
11 cellũ adiuuatur ex vulgata regula, qui † vult
consequens, vult etiam necessarium ante-
cedens, vt dicitur de seruo proprio tutore
relicto, præsumi ei datam libertatem, quia
alias tutor esse non posset, §. 1. Institut. qui
testamen. tutor. dari poss. Qui enim volunt,
minorem posse contrahere mercaturam, si
mercatura requirit de consuetudine, quod
bona obligentur, censendum est, quod vo-
luerint etiam minorem posse obligare, pro-
ut ad mercaturam contrahendam requiri-
tur; & ista regula procedit etiam in odiosis.
Euerard. in loco à concessione consequen-
tis post princip.

12 Quid dicendum est de † mobilibus, quæ
seruando seruari possunt, vtrum poterit ea
alienare minor carens curatore sine decre-
to? Negatiue respondendum esse non pos-
se, dicit Simoncell. dict. tractat. libr. 3. titul. 8.
inspect. secunda, numer. vigesimoprimo. Et
probari affirmat hac ratione, quam dicit va-
lidissimam, si duo casus sunt parificati per
13 legem † antiquam, & lex noua aliquid di-
sponit in vno, censetur etiam disponere in
alio, etiam in materia correctoria, glossa in l.
si quis seruo. Codic. de furtis. & in l. quod ve
ro contra. ff. de legibus. Ideo cum in aliena-
tione rerum immobilium sint parificati mi-
nores habentes, & non habentes curatorẽ,
lex noua, nempe l. lex quæ tutores. Codic.
de administr. tutor. quę de nouo disponit, mi
nores curatores habentes non posse sine de-
creto alienare immobilia, & mobilia, quæ
seruando seruari possunt, etiam habebit lo-
cum in alio casu quippe in minore non ha-
bente curatorem.

Ita dicit Simoncel. & subiungit, quod mi-
14 nor † curatore carẽs possit res mobiles, quæ
seruando seruari non possunt, alienare sine
decreto, d. l. lex quæ tutores. & l. vltim. §. vl-
tim. ff. de administrat. tut. & l. final. Codic.
quando decr. opus non sit. & hoc nullam ha-
bet difficultatem, Alex. cons. 49. numero 4.
lib. 1.

15 Quid dicendum † de minore, qui carens
curatore veniam ętatis impetrauit? Et de isto
etiam dicendum est, quod non possit bona
immobilia & mobilia, quæ seruando seruari
possunt, sine decreto alienare, l. 1. & l. eos.
Codic. de his qui ven. ætat. impetrau. Go-
mes. resolut. variar. lib. 2. c. 14. nu. 12. Simon-
cel. d. tit. 8. inspect. 3. nu. 23.

16 Sed † vtrum stãte statuto, (prout est Flo-
rentiæ) quod ætas decem & octo annorum
intelligatur ætas perfecta & legitima, pote-
rit minor existẽs in ætate præfata bona alie-
nare sine decreto, adsunt contrariæ opinio-
nes. Nam quod alienatio sine decreto fieri
non possit, tenet Castr. in consilio 106. sub
nu. 2. lib. 2. Socinus in consilio 130. num. 18.
lib. 1. Roland. consilio 7. nu. 17. lib. 3. Simon-
cell. dict. lib. 3. inspect. 3. titul. 8. num. 26. qui
hanc dicit receptiorem & veriorem. Dicũt,
quod huiusmodi statutum potest verificari
tribus modis. Primo in contractibus & obli-
gationibus, in quibus non continetur alie-
natio. Secundo, in contractibus, in quibus
continetur alienatio mobilium & aliarum
rerum, quæ possunt alienari sine decreto.
Tertio, in contractibus super alienationibus
immobilium. Et dicunt, quod debet intelli-
gi de primis duobus, ad hoc, vt ius commu-
ne lædatur minus, quam sit possibile, ad not.
per Bar. in l. omnes populi. in quæstione sex-
ta. ff. de iustit. & iure. & per Doctores in l. si
serui vestri. Codic. de noxal.

Et

17 Et dicunt; quemadmodum † venia ætatis concessa non potest alienare immobilia sine decreto, l. 1. & l. eos. C. de his qui ven. ætat. impetran. ita Statutum debet interpretari, quod sine decreto ab eo alienatio nō sit permissa.

18 Contrariam opinionem, posse † alienationē immobilium fieri sine decreto, tenet Castrens. sibi contrarius in l. omnes, numero nono, Cod. de his qui ven. ætat. impetra. Corn. in consilio 108. libro tertio. Cardinal. Alba. in lucubrat. ad Bartol. in l. magis puto, §. si pupillus. ff. de rebus eorum. & ab hac opinione non esse recedendum puto, propter illa verba Statuti, quod ætas octo & decem annorum sit ætas & legitima, & perfecta. Nam si de iure communi ætas perfecta & legitima dicitur in vigesimo quinto anno, l. final. Codic. de his qui vend. ætat. impetr. & in ea ætate potest alienatio fieri sine decreto.

19 Et † si a Statuto etiam potest determinari, quod ętas legitima & perfecta sit in decimo octauo anno, vt probat Corn. dicto consilio 108. sub numero sexto, libro 3. Tiraquell. de nobilitat. cap. 20. numero 42. sequitur necessario, quod iste etiam, qui est in ætate legitima & perfecta, ex dispositione Statuti poterit alienare sine decreto. Et argumentum, quod Statutum tribus modis intelligi possit, & duobus modis debeat intelligi, vt minus deroget iuri communi, quam sit possibile, tollitur & remouetur, considerando, Statutum non disponere, quod minor possit alienare, sed disponere circa ętatem, constituendo, quænam sit legitima & perfecta ætas. Et in hac eius determinatio nō tribus, sed vno tantummodo intelligi debet.

Non obstant dicta de venia ætatis: quia
20 † ab ea ad præsens Statutū argumentari non licet. Nam in eius concessione solum conceditur venia, & non disponitur, quod ętas sit perfecta & legitima tunc, quando conceditur; secus est in Statuti dispositione, quia in ea diffinitur & determinatur, quænam sit ętas legitima & perfecta, ita cōsiderat Corn. dicto consilio centesimo octauo, numero o-
21 ctauo. Et dicta de † venia non obstant, quia quoties requiritur perfecta & legitima ętas, non sufficit impetrare veniam ætatis, sed ea requiritur, quæ a lege legitima, & perfecta declaratur, vt est textus expressus in dict. l. final. Codic. de his qui ven. ætat. impetra. & dispositum in iure non habemus, quod legitima & perfecta ętas a Statuto declarata pro tali haberi non debeat, vbi ea opus est, sed bene habemus in iure determinatum, in qualibet Ciuitate Statuta esse obseruanda, quia faciunt ius, l. omnes populi. ff. de iustitia & iure.

22 Et dum † Castrens. in dicta leg. omnes. dicit esse magis fauorabile statutum, quam rescriptum, non est adeo falsum, quam quod falsissimum, (vt asserit Simoncell. in d. titul. 8. inspect. 3. sub numero vigesimosexto, vbi etiam miratur, quod Castrens. ita locutus fuerit.) Nam potest magis fauorabile dici, statutum, quia procedit a mera voluntate statuentium, & venia conceditur ad partis instantiam, & fauorabilior est concessio, quæ fit motu proprio, quā illa, quæ fit ad instantiam partis, capitul. quamuis, & cap. si pluribus, de prębend. in sexto, & ita statutum esse magis fauorabile considerat Corneus d. consilio 108. numero nono. Confirmatur di-
23 cta opinio, quia cum adhibito † iuramento teneat alienatio a minore facta, sine decreto, ea ratione, quia iuramentum facit eum maiorem; ita & valere debet stante pręfata statuti dispositione. Ita argumentatur Castrens. in d. l. omnes, sub numero 9. Quod
24 autem † contractus a minore factus sine decreto, & sine solemnitatibus a statuto requisitis, valeat, si iurauit, est magis communis opinio. Gabriell. titul. de minor. concl. 5. numero 20. Gabr. in cons. 127. num. 8. lib. 1. Et eam late disputando defendit & comprobat Riminal. iun. Instit. quib. alien. licet, vel non in princip. num. 199. cum pluribus seq. vsque ad num. 228. & hanc esse magis communem & verissimam dicit Seraph. in tract. de priuil. iuram. priuil. 61. in princip. & loquendo de societate tradit Corn. in cons. 187. sub nu
25 mero 7. lib. 3. Posse † etiam societatem iam contractam a minore validari, & etiam a pupillo pubertati proximo, & iuramētum confirmare contractum iam celebratum, tenent glossa in cap. 1. §. item sacramenta, de pace iuram. firman. & glossa in Auth. sacramenta puberum, C. si aduers. vendit. Lamberteng. in tract. de solemn. requisit. in contract. mulier. in fine, numero 76. sed intellige, quod confirmet contractum iam celebratum, si fuerit post contractum in continenti appositum. Gabr. d. titul. de minor. conclus. 5. nu. 25. Seraph. d. priuileg. 61. num. 8. & ex hoc redditur dubia Cornei opinio, qui loquitur in iuramento adhibendo longe post contra-
26 ctum celebratum. Sed quæro, vtrum † ista dicta de iuramento procedant in iuramento Iudæi, pro vtraque parte, tam affirmatiua quam negatiua multos citat more suo Tiraquel. in tract. de iure primogen. q. 66. nu. 27. & seq. Gabr. tit. de donat. conclus. 3. nu. 25. & 26. Maranth. in pract. in 3. parte princip. sub num. 54. putat Doctorum dissidentium opiniones concordari posse hac distinctione. Aut Iudęus contrahit cū alio Iudęo, aut contrahit cum Christiano. Si cum alio Iudęo, procedit opinio tenentium ipsum non obligari; si cum Christiano, procedit alia opinio Dd. tenentium ipsum obligari, sed ista eius distinctio mihi non placet, quia in iuramento attenditur persona iurantis, & non persona illius, cui iuratur; & eius vinculum causatur a voluntate iurantis, & nō a volun-

tate eius, cui iuratur. Et non placet etiam, quia est cõtra communem opinionem, nempe contra opinionem Doctorum affirmantiũ simpliciter, & sine distinctione, Iudæum
27 † iuramento obligari, hanc enim esse cõmunem, dicit Io. Maria. Riminald. in l. non erit, colum. penult. vers. in ea glossa, in fi. ff. de iuiur. & post eum Lamberteng. d. tracta. de solem. mul. in fine, sub nu. 59. & num. 60. dicit eam esse veriorem, & eam esse verissimam, & magis cõmunem dicit Seraph. d. tract. de priuileg. iuram. priuileg. 123. sub nu. 6. Dicet fortasse aliquis, in vanum queri, dum agimus de societate, an Iudæus obligetur iuramẽto, quia cum eis societatem inire non licet? Dico, de hoc in vanum non tractari, quia societas inter ipsos contrahi potest, & an Christiani etiam cum ipsis eam contrahere possint, videbimus infra, cap. 8. Pro complemẽto hu-
28 ius materiæ, quia † minores frequenter contra contractus ab ipsis gestos petunt restitutionem in integrum, ideo & de ea modo aliquia scribenda sunt. Multa dici possunt, sed cõsulto omitto, quia plena manu doctissime & diligentissime de ea tractatum fuit ab eruditissimo, & excellentissimo Sfortia Oddo præceptore meo, solum aliqua magis necessaria ad societatem apponam. Equidem minor restituitur etiam aduersus societatem a se contractam. l. ait prætor, in princip. ff. de minor. in illis verbis: Proinde si emit aliquid, si vendidit, si societatem coijt, si mutuam pecuniam accepit, & captus est, ei succurritur. Gomes. var. resolut. lib. 2. cap. 14. sub num. 1. Corn. in cons. 308. sub num. 3. vers. & qui poterant, lib. 1. Oddo in d. tract. de restitu. in integr. q. 56. art. 4. num. 26. & art. 6. num. 50. vbi loquitur de societate officij. Duobus modis opinio ista limitatur secundum Odd. in d. q.
29 56. Primo † limitatur, si societas dolo contracta fuit, quia tunc ipso iure non tenet, & ideo restitutione non est opus. l. in causæ. la 2. ff. de minor. Et hoc est verum, etiam si pro parte minoris fuit iuratũ, vt per Bald. in cõs.
30 213. lib. 1. Secundo † limitatur seu declaratur vt nõ procedat quoad societatem rescindendam, quia remedio ordinario, & de sui natura semper ab ea recedere licet, §. manet autem. Instit. de societ. sed intelligitur cõclusio quo ad pacta societatis a minore perperã apposita, quorum vigore ipse in lucris diuidendis, vel in damnis reparandis læsus fuit: poterit enim restitui non ad hoc vt societas contracta non sit, sed vt bona fide singula diuidantur, & ad æquitatem rationabilemque participationem tam lucri quam damni pa-
31 cta rediguntur. Sed aduertendum † est ad hanc secundam limitationem, quod si pacta erant talia, vt omnino destruant societatem, de quibus locutus fui supra cap. 2. num. 25. & dicam infra cap. 8. restitutione vti opus non erit, quia iure ordinario annullantur pacta & societas, & ideo cessat remedium restitutionis extraordinarium. l. in causæ, la 2. ff. de minor. Tunc igitur restitutione opus
32 erit, quando † pacta & societas sustinentur, & cessat remediũ ordinarium. Nam societas etiam inter maiores, si æqualiter non sit contracta, non valet. l. si non fuerint. ff. pro soc. & vt ad æqualitatem reducatur, non est opus
33 restitutione. Et † si societas fuit rite contracta eo modo, quo quilibet maiori diligentia contrahi potuisset, & ex accidenti damnum eueniat, restitutio denegatur. Dec. in consilio 441. sub numero 13. versiculo nec
34 isto casu. loc. 2. quia non restituitur † minor ob damnum fortuito casu obuentum. l. verum. §. secundum. ff. de minoritat. Odd. d. tractat. articul. 5. quæst. 4. vbi numero 23. testa-
35 tur de vera & communi opinione. Et † videmus, quod nec etiam restituitur, si aliquid ei obueniat iudicio sortis. Bald. in l. & si sine. ff. de minor. Gomes. lib. 2. resolut. iur. cap. 14. Odd. quæst. 66. articul. 4. sub numero 25. ver-
36 siculo limitatur secundo. Neque † etiam restituitur aduersus contractum, ex quo potest verisimiliter dubitari an lucrũ seu damnum sit allaturum, vt per Odd. d. tractat. quæst. 4. artic. 6. numero 40. vbi ita distinguit & subtiliter & docte quidem more suo. Quandoque minores in suis conuentionibus exponunt se lucro & damno, & ita est verisimile vnum, sicut aliud, quandoque exponunt se periculo tantum, quod tãtum potest, & non potest euenire.
37 Primo casu dat exemplum † in aditione hereditatis, in qua potest esse, quod lateat, vel quod non lateat æs alienum, & dicit hoc casu non debere restitui, si damnum accipiat, quia poterat etiam lucrum accipere, & quilibet etiam maior ita decipi potuisset; quod minor non restituatur isto primo casu, quando contrahendo se pariformiter exponit lucro, & damno. Est communis opinio, vt Odd. ibidem dicit, sed exemplum de aditione hereditatis mihi non placet, quia cognito quod sit damnosa, licet hoc non appareret, datur ei restitutio. Odd. d. tracta. quæstion. 36. articulo sexto, numero 50. & sequ.
38 Aliud † exemplum ponit Natt. in consilio 181. in fin. libro primo, de emente rem pretio deteriori, eo quia venditor non vult teneri de euictione, neque etiam ad restitutionem pretij, & dicit, licet æquitas suadeat, quod venditor teneatur restituere pretium, quando non vult teneri de euictione, tamen æquitas cessat, quando vẽditio fuit facta deteriori pretio; & ita emendo deteriori pretio potest se submittere periculo, & est licitum ita contrahere propter dubium euentum, an damnum, seu lucrum sit contractus allaturus, & hanc emptionem licitam esse comprobat, ex hac conclusione, quod vbi aliquid habet se ad lucrum, & damnum, si damnum casualiter potest contingere, non dicitur quis adeo læsus,

quod in tali casu minori datur restitutio. Retuli hoc exemplum, quia quotidie euenire potest in practica & modo habeo præ manibus, & multum etiam confert ad societatis
39 materiam. Aliud † exemplum de compromisso ponit Bertrand. consil. 191. num. 6. & sequen. libro 4. Et exemplum de locatione, crescentibus postea fructibus forte fortuna, ponit Rebuff. de restitut. in integr. articul. 1. gloss. 2. numero 8. Et exemplum de transactione facta super fideicommisso reciproco habetur in l. de fideicommisso, & ibi Dd. C.
40 de transactio. Et exemplum † dari potest in nostro contractu societatis, quia in ea ignoratur, an damnum seu lucrum sit euenturum; & licet eum non ponat Odd. in d. quæstio. 4. articu. 6. numero 40. tamen ponit eum, vt supra dixi, num. 28. quæst. 56. artic. 4. num. 26. & artic. 6. num. 50. vbi loquitur de contractu societatis officij, & ita distinguit. Aut eques minor contrahit societatem super eius officio, & læditur dissipando pecuniam acceptam, & restituitur. Aut ipse minor accommodat officium suum ad vtilitatem alterius, siue maioris, siue minoris, qui non soluit fructus, vel suo tempore facta disdicta non reddit sortem & restituitur, sed tenetur cedere actionem ei, qui pecunias posuit in societatem ad hoc vt possit agere contra eum, cuius fauore societas cōtracta fuit tam pro fructibus, quam pro sorte. l. patri. §. si pecuniam ff. de minor. Aut contrahitur societas fauore minoris, sed super officio maioris, & ipse minor recipit pecunias, & eas dissipat, & nō efficitur locupletior, & tam contra equitem quam contra eum qui pecunias dedit restituitur, sicut accidit in mutuo. l. patri. §. si pe-
41 cuniam. ff. de minor. Aut † societas contrahitur a minore, quia ipse pecuniam ponit super officio maioris, & perditur pecunia, quia moritur ille, sub cuius vitæ periculo posita fuerat, & disdicta facta non fuit per quindecim dies ante mortem, prout fieri debuerat, & non restituitur, quia non ex negligentia sua sola, sed ex accidenti, eueniēte eius morte, læsus fuit, adeo quod tempore mortis nō competebat ipsi restitutio, quia non adhuc erat completa læsio, vnde ad heredem illam transmittere non potuit, & consequenter ex persona minoris defuncti restitui non poterit. l. interdum. ff. de minor. & non obstat l. Pannonius. & trad. ibi per gloss. & Dd. ff. de acquirend. hæredi. quia secundum communem opinionem restitutio ibi competit ex clausula generali, & ex capite iusti impedimenti, non autem ex edicto minorum. Neque quod modo concedi debeat ex clausula generali dici potest propter casum mortis, quia hoc est contra terminos legum in hac materia, cum non restituatur minor ex casu fortuito. d. l. veram. §. si locupleti. ff. de minor. Præterea non est æquum, quod restituatur ex casu fortuito, quia in hoc consistit huius contractus fundamentum, quo sublato illicitus redderetur, & vsurarius. Secun-
42 do casu † iuxta distinctionem supra positam quando minor exponit se periculo, quod potest & non potest euenire, non tamen sperat consequi posse lucrum aliquod, vt si locat domum potentiori se: nam potest esse, quod potentior ille non soluat pensionem conuentam debito tempore, & hoc casu, quia lucrum aliquod sperare non potest, sed tantum damnum timere, non potest dici, nisi male rem suam gessisse, ita quod prudens paterfamilias non ita gessisset, & ideo quod ei erit concedenda in integrum restitutio. Abb. in cap. peruenit. in fin. extra de arbitr. Roch. de Curt. in cap. fin. de consuetudi. colum. 113. Crauett. consilio 192. numero 4. libro primo, & faciūt tradita ab eodem Odd. quæstio. 4. articulo quinto, numero 38. vbi loquitur de obligatione facta a minore, sub conditione, quæ, licet sit dubium, an euenire debeat, & sic an minor lædatur; tamen restitui debet, solum propter dubium, quod conditio euenire potest, qua obuenta sequeretur damnum. Fulgos. in l. nam & postea. §. si minor. numero quarto, ff. de iureiuran. Ad prædicta etiam: quia agimus de eo, qui veniam ætatis impetrauit, & de descripto in albo mercatorum, & de statuto Florentino, & de iuramento, quæro, an in his casibus cesset in integrum restitutio? In primo casu impe-
43 trata † venia, si minor cōtrahit super rebus, super quibus contrahere potest sine decreto, denegatur ei restitutio in integrum, ne is, qui cum eo contrahit, imperiali auctoritate circumscriptus videatur. l. prima, & ibi Bart. & Bald. & cæteri. C. de his qui ven. ætat. impetr. Gomes. loc. secundo, resolutio. iur. capitulo decimoquarto, num. 11. Odd. quæstion. 23. articul. 9. numero 27. sed si contrahit super rebus, in quibus requiritur decretum, si contrahit sine eo, quia alienatio est nulla, opus non est restitutione in integrum. l. in causæ. la 2. ff. de minor. si vero contrahit cum decreto, ei restitutio in integrum est concedenda, Gomes. dict. cap. 14. numero 12. & est communis opinio Odd. d. quæst. 23. numero
44 4. In secundo casu † de descripto in albo mercatorum, dico ei restitutionem non esse concedendam, ita stante industria minoris publice in actis redacta, quod ei non sit concedenda restitutio in integrum, vt si sit descriptus in matricula alicuius artis, tenent Petr. Cin. & Bartol. in l. 1. C. qui & aduersus quos. Roman. in l. si vero. §. de viro. numero 3. ff. solut. matrimon. Aretin. in l. minoribus. in fin. C. de restitut. in integr. Angel. in l. ciuitas. ff. si cert. petat. & est magis communis opinio, Viuius in suis commun. opinion. in vers. doctor. vers. 1. in fin. Odd. d. tract. quæst. 23. articul. 4. sub numero 12. Et loquendo in specie de minore descripto in matricula mercatorum, quod si decipiatur in his,

quæ pertinent ad mercaturã, restitutionem in integrum ei non concedit tradit idẽ Odd. d.quæst.23.articul.6.num.21.post Strach. in tract. de mercat. part.3. num.26. Limitatur ista conclusio, si minor semel vel bis tantum exercuerit mercaturam, Odd.d. loco nu.22. & pro hac limitatione probanda citat Bero.
45 quæst.115. Sed ego credo, hanc † limitationem non esse veram, quia conclusio, quod minor descriptus in albo mercatorum non restituatur in eo fundata est, quia iste pro idoneo publice approbatus est, & talis præsumitur præsumptione iuris, & de iure, vt declarat idem Odd.d.quæst.23.artic.4.num. 13.vbi etiam ponit quasdam declarationes, & cum in hoc sit fundata parum refert an semel, bis vel pluries contraxerit. Neque ob-
46 stant tradita a Bero. d.q.115. quia ipse † loquitur de statuto Bononiæ, in quo disponitur, quod mercatores etiam minores 25. annis possint se obligare vti maiores, & dicit, quod ille, qui vti vult d.statuti dispositione, tenetur probare, minorem illum, qui contraxit, fuisse mercatorem tempore contractus, & dicit ad probandum eum fuisse mercatorem non sufficere probare, ipsum semel vel bis exercuisse mercaturam, sed debere probari pluries mercaturam exercuisse, & hoc nõ facit ad propositum, de quo agimus, quia minorem esse mercatorem in casu nostro probatur ex eo, quia descriptus est in albo mercatorum. Et nota ad dicta ibi per Bero. quod dispositio dicti statuti nõ habet locum si minor contraxit extra territorium Bononiense, etiamsi Bononiç vigore dicti contractus conueniretur, sed seruanda esset dispositio iuris communis. In tertio casu, de statu-
47 to Florentino † seu alio simili statuto dispo nente, quod ætas decem & octo annorum habeatur pro ætate legitima & perfecta, an restitutio sit concedenda, & quod sit prohibita concludendum videtur, ita de statuto abbreuiante ætatem, videlicet quod ætas minor, quæ de iure communi est 25. annorum, sit 20.annorum, quod dicatur denegata restitutio in integrum, tenet Bald. in l.si captiui.num.4.vbi magistraliter distinguit. C. de Episcop. & Cler. Bald. Nouell.in tractat. de Dote.part.6.priuileg.63.in fin. Ruin. in cõs. 126.sub num.4. & seq. lib.5. Et ita esse concludendum sine scrupulo dicit Odd. d.tract. quæst.15. artic.9. nu.78. In quarto & vltimo
48 casu † de iuramento, an impediat restitutionem in integrum, de eo late ponit Odd. d. tractat.1.quæst.24. Videbimus modo solummodo de duobus casibus, nempe quando minor adhibet iuramentum in contractu societatis, vt communiter fieri solet, & quando adhibito iuramento asserit se esse maio-
49 rem. Primo † casu ob iuramentum simpliciter appositum in cõtractu societatis non impeditur restitutio in integrum, ita loquendo de omnibus contractibus tenet Oddo.d. quæst.24. num.13. post Barbat. in consil.53. colum.1. & 2.lib.2. Soc.iun. cons.3.num.32. lib.2.& cons.8.num.5.lib.4. Cur.iun.consil. 119.num.8.& seq. Secundo casu, quando mi
50 nor † se maiorem esse asserit cum iuramento, habemus textum expressum in l. si alterius. C. si minor se maio.dixe. in qua secundum communem intellectum ita distinguitur. Aut præstitit minor corporaliter hoc iuramentum, & amplius non auditur, etiam si clare probare vellet se esse minorẽ. Aut non corporaliter, sed verbotenus præstitit. Et tunc aut vult probare testibus se esse maiorem, & pariter non auditur, & hanc distinctionem ponit Odd. in d.quæstio.24.articul. 2.numero 6. & seq. Seraph.in tractat.de priuil.iur. priuil.63. sub num.3. & priuil.96.
51 Declaratur, quod si minor † offerat probare euidenter minorem ætatem, debet audiri in petitione restitutionis in integrum saltem per viam denunciationis Euangelicæ, ita dicit Odd.d.quæs.24.articul.5.num.39.& subiungit, quod si Iudex esset, cognita veritate ætatis minoris, & erroneo eius iuramẽto sine dolo interposito, omnino admitteret minorem ad restitutionem petendam, non obstante rigore d. l.si alterius. sed iudicio meo
52 ista opinio † sic simpliciter affirmata dubia redditur per ea, quæ tradit Menoch.in tract. de præs.lib.1.quæst.79. vbi agit, an aduersus præsumptionem iuris, & de iure admittatur denunciatio euangelica, & inter alia dicit peccato cessante denunciationem non concedi, & in eo, qui vtitur legis dispositione, a iure canonum non improbata, cessat peccatum, merito videtur dicendum cessare debere denunciationem euangelicã, & vide Dd. in c.venit.cum pluribus seq. de re iudic. De-
53 claratur secundo, quod licet denegetur † minori restitutio ex capite minoris ętatis, tamẽ non ei denegatur ea, quæ ex alia causa etiam maiori concederetur. Seraph.d.tract. de priuil.iur.d.priu.96.num.11. Declaratur tertio,
54 quod minor † non restituitur, si dolose iurauit se esse maiorem; secus vero, si iurauit absque dolo, credens se talẽ esse. Seraph.d.trac. priu.96.nu.12.& hoc procedit, etiã si minor dolo aduersarij inductus corporaliter iurauit. Odd.d.q.24.nu.43. ea euidenti ratione, quia vnius iuramentum dolum alterius purgare non debet. Qui enim iurat, semper dolũ alterius excludere censetur. c.quintaual. cum ibi notatis per omnes.de iureiu Bart.in l.si societatẽ.§.arbitror.nu.32. ff.pro soc. Ex
55 hac limitatione infertur, quod si filia † renũciat hereditati paternę, & iurat se esse maiorem, quæ vere non est, hoc non obstante restitui poterit. Castr.in cõs.455.nu.5. 6.lib.2. quia præsumitur, imo clare patet, quod pater dolo eã ad ita iurandum induxit, cum melius q̃ ipsamet filia eius ætatem scire posset. Odd. d.q.24.art.5. nu.45. Et infertur, ꝙ si ex aspe-
56 ctu † euidenter appareret de minori ætate iuran-

iurantis, vt quia esset 16. annorum, & iuraret se esse maiorem, hoc casu etiam diceretur constare de dolo aduersarij recipientis tale iuramentum, & per consequens daretur in integrum restitutio. Seraph. d. tracta. de priuileg. iur. d. priuileg. 96. in fi. Declara-
57 tur quarto, quod licet minori † denegetur restitutio aduersus aduersarium, non denegatur aduersus alios extraneos. Bald. in d. l. si alterius. nu. 2. Ang. ibi nu. 3. Castrens. num. 6. quia voluit decipere aduersarium & nõ extraneos Odd. d. q. 24. art. 6. nu. 50. Declaratur
58 quinto, quod si minor † & contrahens cum eo fuerint in pari dolo, vt quia contrahens ẽt cum eo iuret, eum esse minorem, restitutio non denegatur, ea ratione, quia dolus cum dolo compensatur, & quia sibi imputare debet aduersarius, qui hoc sciẽs cõtraxit, & ista est magis communis opinio, Borgn. in tracta. de tuto. sub nu. 299. Odd. d. q. 24. art. 7. nu. 51.
59 Declaratur sexto, quando minor † solummodo iurauit generaliter, omnia & singula in instrumento contenta vera esse, tunc ex tali iuramento restitutio in integrum non impeditur, quia specifice interponi debet, & generaliter præstitum non ligat. Cagnol. in l. si quis maior. num. 73. C. de transact. & quia verba illa, omnia & singula, intelliguntur de obligationibus, & pactis principaliter cõtentis in instrumento, Aret. in l. gerit. sub nu. 6. ff. de aquir. hered. Contrarium tenet Paris. in cons. 97. num. 8. lib. 1. qui pro eius opinione allegat Ancha. in cons. 226. Veriorem opinio-
60 nem, quod restitutio † non impediatur, esse dicit Odd. post alios, quos citat d. q. 24. art. 3. sub num. 16. & ad ita tenendum vltra alias rationes dicit magis moueri, quia dicta clausula apponitur a Notarijs in instrumẽtis de eorum stilo, & consuetudine, neque intelligũt partes vt plurimum, & præsertim minores, quod vltra generalem obligationẽ ad aliud extendantur, & a consuetudine fieri non potest, vt intelligatur fuisse iuratum, vbi iuratum non fuit. Cagnol. in d. l. si quis maior. nu. 74. C. de transact. & Galiaula in l. 1. p. 1. in fin. ff. de verb. oblig. Et ad dicta per Anch. & Pa-
61 ris. respondet, quod eorum † opinio, vel sit parum secura, vel quod possit saluari, vbi adesset clausula, referẽdo singula singulis, quæ aderat in casu Paris. Vel potest etiam dici,
62 quod semper, quando † ex generalitate verborum potest modo aliquo cõiecturari, fuisse cogitatum a minore de assertione se esse maiorem, quod tunc dicendũ sit id affirmasse, quia tali casu iuramentum habet vim specialis expressionis, vt per Seraph. in d. tracta. de priuil. iur. priuil. 70. num. 16. in fin. & numero 17.

Declaratur septimo, quando contractus
63 † esset nullus, & ista est communis opinio, quicquid dicat Paris. in cons. 97. lib. 1. vt per Riminal. iun. in §. 2. num. 28. & seq. Institut. quib. alien. lic. vel non. Borgnin. d. tract. de tutore. nu. 266. & Odd. d. q. 24. art. 4. sub nu. 26. & 29. vbi hanc opinionem dicit veriorem, & magis communem, & vltra alios eam probat subtilissima & fundamentali argumentatio-
64 ne. Limitatur ista opinio † magis communis primo vt nõ procedat in nullitate præcedente ex causa ætatis, puta propter non interpositum decretum, sed solum in nullitatib. præcedentibus ex qualibet alia causa. Anch. cõs. 226. sub num. 3. Paris. d. cons. 97. num. 61. lib.
65 1. Sed ista limitatio † vera non videtur, quia Doctores pro opinione dicta magis communi adducti loquuntur etiam de hac nullitate, vt tradit Odd. d. q. 24. art. 4. sub num. 37. Limi-
66 tatur † secundo, vt procedat solum de iure ciuili, non autem de iure canonico. Paris. d.
67 cons. 97. nu. 59. lib. 1. Et ista limitatio† etiam non videtur tenẽda, quia ratio nulla religionis & periurij hoc suadet, vt per Odd. d. loco
68 num. 38. Limitatur tertio, nisi † vtrumque iuramentum adesset, nempe assertorium, & confirmatorium. Paris. d. cons. 97. nu. 60. lib. 1. Bero. q. 43. num. 3. Et hanc limitationem
69 † veram putat Odd. d. loco num. 40. quia iuramentum confirmatorium contractus supplet etiam defectum nullitatis, secundũ magis communem opinionem totius mũdi hodie. in auth. sacramenta puberũ. C. si aduers.
70 Limitatur † quarto, si minor dolose asseruisset, se esse maiorem. Ang. in cons. 160. nu. 5. Odd. d. loco. nu. 41.
71 Iuramentum triplex est † Assertorium, vt quia minor asserat se esse maiorem, Promissorium, vt quia minor iuret non contrauenire ratione minoris ætatis. Confirmatorium, vt quia simpliciter iuret confirmando contractum, & quomodocunque sit validat contractum, qui alias ratione minoris ætatis inualidus fuisset, & procedit siue præstitum fuerit a pubere, siue ab impubere, doli tamẽ capace Bart. & cæteri in auth. sacramenta puberum. C. si aduersus vendit. Affict. decisio. 322. late Seraf. in tract. de priuileg. iuramen. priuileg. 83. num. 23. in fin. & num. 24. Et maxime procedere, si fuerit apposita in instrumento obligatio in forma Cameræ in qua plures clausulæ compræhenduntur tradit Pute. decis. 245. in causa Romana lib. 3.
72 Iuramentum si verbo tenus † iuratũ fuit non eam vim habet, quam habet si fuerit præstitum tactis Euangelijs. l. 3. C. si minor se maiorem dixit sed quod dicitur de Euangelijs non seruatur hodie, sufficit. etiam enim tactus quarumcunque scripturarum, vt testatur Gabriel. & citati ab eo tit. de minor. conclus. 5. num. 36.
73 Et non est vera opinio Ias. in † auth. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. colum. 2. vers. inuenio, quod sit seruãdum iuramentum, & ex eo contractus non firmatur, contraria enim opinio est probabilior, & communior, vt probat Fachine. controuers. iur. lib. 3. cap. 11.

74 Et dum considerant doctores, † an iuramentum firmet contractum, iam prius sine eo irritum, licet opinio sit controuersia, Nã non posse confirmari per l.quod initio.ff. de regul.iur.tenet Castrens.in dict.auth. sacramenta puberum, Posse vero confirmari tenet Riminal.iun.post citatos ab eo. Inst. quibus alien.licet in princip.numero 282. Et licet posse opiniones concordari, quod non possint ratificari, vt ex tunc secundum primam, sed quod possint ratificari, prout ex nunc secundum secundam tradat Seraph. d. priuileg.octuagesimotertio, sub numero 68. versicul.cogitabam, tamen tenenda est opinio, aut statim in ipso contractu, aut post incontinenti debere iurari, vt idem Serafin. tradit.dict.tractat. priuileg.61. numero 8. & citati a Gabr.d.conclus.5. num. 25. Et maxime tenenda est in societate, quia non potest claudicare, sed statum nulla est a principio, & non potest consistere in voluntate minoris, an eam iuramento ratificare intendat, vt late probatum fuit supra cap.3. numero decimosexto, vbi numero vigesimoquarto reprobatur opinio, Corn.aliter sentientis in cons. 187.lib.3.

75 Aduertendum est etiam † in materia iuramenti ad statuta locorum, nam si disponerẽt prout est Senis, & Florentiæ, quod cõtractus sine certis solemnitatibus celebrati pręsumerentur simulati, & in fraudem legis facti, etiam si fuerint iurati, vel quod iuramentum pręsumatur pręstitum per dolum, vtique hac dispositione stante contractus licet iuratus, solemnitatibus non seruatis non valeret, & est communis opinio Alexand. consil. 151. colum.3. & 4. libro 7. alios citat Serafin. de priuileg.83. numero septuagesimonono, & fatetur esse magis communem, sed tradit ei quatuor dimitationes.

76 Etiam si per statutum † disponatur instrumentum non probare, si non fuerunt obseruatę solemnitates ab eo requisitę ex tali instrumento iuramentum fuisse a minore præstitum probari non poterit Castrens.consilio 61.libro 2. Alexand.consil.53.colum.3.libro 3. Grat.consil.47.nu.3.lib.1. ea ratione, quia solemnitas probatoria a statuto inducta per iuramentum suppleri non potest secundum communem opinionem, vt alios citando probat Gabriel. titul. de statut. conclus.11. numero 12.

77 Item considerandum est † iuramẽtum non facere minorem maiorem proprie, sed interpretatione, ex hoc enim resultat declaratio ad l.si quis maior.C.de transac. quia dum loquitur de maiore intelligitur de eo qui vere sit, & non interpretatiue maior Doct.communiter in d.l.si quis maior Thob. consil.70. num.4. & de communi testatur Bertaz. in d. l.si quis maior num.200.& numer.201. dicit procedere etiam in minore, qui veniam ętatis impetrauit, & num.202. in minore qui vigore statuti habetur pro maiore, sed hoc vltimum dictum non procederet, si statutum loqueretur etiam in delictis, & hæc deseruiunt ad declarationem eius, quod habetur infra cap.29.num.38.nempe dictam.l.si quis maior procedere in contractu societatis.

CAPVT VI.

De his qui contrahere prohibentur ex defectu potestatis.

SVMMARIA.

1 *Filiusfamilias prohibetur contrahere ex defectu potestatis.*
2 *Potest contrahere etiam cum patre super peculio castrensi vel quasi.*
3 *Non potest cum eo contrahere super peculio aduentitio, quia dicti peculij vsusfructus pertinent ad patrem.*
4 *Et non datur in eos ciuilis obligatio, et est inutilis contractus sine ciuili obligatione.*
5 *Societas inter patrem & filium contrahi non potest super aduentitijs, & nu.6.7.& 8.*
9 *Contrariam opinionem affirmatiuam tenent aliqui, nu.10.& 11. Sed non est vera, nu.12.*
13 *Quia secundum gl. opinionem inter eos datur ciuilis obligatio, saltem datur ciuilis obligatio de iure canonico non est verum. Et quia quæsita a filio cũ præsentia patris suis laboribus sunt cõmunia inter eos. Declarat vt nu.14.*
15 *Opinio affirmatiua, societatem posse contrahi procedit in aduentitijs, in quibus patri non quæritur vsusfructus.*
16 *Et ex sola obligatione naturali licet non detur actio, potest peti eius obseruantia per denunciationẽ euangelicam seu manu regia.*
17 *Et erit seruanda, si fuerit adhibitum iuramentum.*
18 *Quæsita a filio suis laboribus, & cum præsentia patris, qualiter in eos sint diuidenda.*
19 *Quæsita a filio cum pecunia patris & nomine patris, pertinent in totum ad patrem.*
20 *Quæsita simpliciter a filio cum pecunia patris ad patrem pertinent, quia eius nomine præsumitur in dubio negotiari.*
21 *Quęsita a filio cum pecunia patris proprio nomine & proprio periculo pertinent ad filium.*
22 *Quæsita a filio cum pecunia patris negotianti communi nomine inter eos communiter diuidi debẽt pro medietate.*
23 *Imo arbitrio boni viri.*
24 *In dubio pro medietate, sed apparente, cui magis debeatur arbitrio boni viri.*
25 *Si filius lucratus multa fuerit, & non constet, quomodo & cum qua pecunia, quid sit agendum, & num.45.*
26 *Societas inter fratres existentes sub eadem patris potestate contrahi potest super peculio castrensi, vel quasi. Sed non potest contrahi super aduentitijs secundum aliquos.*

27 Con-

IAm vidimus de his, qui contrahere prohibentur ex defectu ætatis; modo iuxta propositum ordinem videndum est de his, qui contrahere prohibentur ex defectu
1 potestatis. Primo ex defectu potestatis † contrahere prohibentur filijfamilias, sed quia hoc nō est simpliciter & absolute verum, ideo distinctione hac vti debemus. Aut filiusfamilias contrahit cum patre; aut cum fratre; aut cum extraneo. Primo casu consideran-
2 dum est, quod † filius potest habere bona castrensia, bona quasi castrensia, bona aduentitia, & bona profectitia. Circa castrensia, & quasi castrensia dicendum est, posse filium cum patre contrahere societatē, quia in his bonis pro patrefamilias reputatur, l. 2. ff. ad Maced. l. fi. C. de inoff. testamen. Circa aduen-
3 titia † vero dicendum videbatur, inter eos societatem contrahi non posse, quia cum vsusfructus bonorum aduētitiorum pertineat ad patrem, l. cum oportet. C. de bonis quæ lib. & Instit. per quas person. nobis acq. in princ. quod ad eū iure societatis pertinere debeat,
4 fieri non potest. Et quia inter patrem † & filium in eius potestate existentem non datur obligatio ciuilis, l. frater a fratre. §. quantum. ff. de condict. & per consequens nō datur actio, l. actiones. ff. de act. & obligat. & non datur lis aliqua, l. lis nulla. ff. de iud. Et quod cōtractus, qui solam obligationem naturalem parit, & non ciuilem, reputetur inutilis, dicit loquendo de societate Corn. in cōs. 272. sub nu. 5. lib. 1. Et in specie societatem inter pa-
5 trem † & filiū contrahi non posse, tenet Bart. in l. si quis pro eo. §. 1. in fin. ff. de fideiuss. Bal. in auth. ex testamento, sub num. 25. C. de collat. & in l. cum oportet, in princ. num. 9. C. de bonis quæ lib. Henrichman. cōs. 7. lib. 1. tom. 1. & ita videtur tenere Ang. in cons. 85. vbi lo-
6 quitur † de patre, qui habebat plures filios, quibus tradiderat pecunias ad mercaturam exercendam, & plura lucrati fuerūt, se exercendo, & ponendo vitam in periculo, & determinat quæsita omnia ad patrem pertinere. Et Angeli consilium approbat Ias. in l. illud sub num. 8. C. de collat. & Socin. in cons. 162. sub num. 3. lib. 2. & Thob. in cons. 92. nu. 4. & num. 5. Et idem Angel. in cons. 112. af-
7 firmat, societatem † inter patrem & filium contrahi non posse. Nam in casu suo Vannutius & Antonius eius filius permultos annos in simul steterunt in eadem familia cum Luca fratre consobrino Antonij, omnia cōmuniter agendo, & dum quærit, an quæsita debeant inter eos diuidi in tres partes, quarum vnam habeat Vannutius, alteram Antonius, tertiam Lucas, determinat solū in duas partes diuidi debere, quarum vna sit Vannutij, & Antonij, altera vero Lucæ, quia persona patris & filij vnica reputatur, & Lucas dicitur socius Vānutij & Antonij, sed Antonius non dicitur socius Vannutij sui patris, quia cum eo societas esse non potest, & hanc Angeli opinionem probat Paris. in cons. 94. nu.
8 31. lib. 1. Et societatem † non contrahi inter patrem & filium, tenet etiam Corn. in consil. 272. lib. 1. qui loquitur de quodam Iacobo, qui negotiabatur cum pecunia patris & patrui, & lucra ponebat in domo communi patris & patrui, & Corn. approbat Matt. Brun. in cons. 51. num. 11. & seq. In contrarium,
9 societatem † super bonis aduētitijs inter patrem & filium contrahi posse, dicendum videtur, quia super eis inter patrem & filium datur obligatio naturalis & ciuilis secundum opinionē gloss. in d. l. frater a fratre, in princ.

ff.de condic.indeb.Et quia licet de iure ciui-
10 li † inter eos non daretur obligatio ciuilis,
tamẽ datur de iure canonico Mart. de Laud.
in repet.d.l.frater a fratre, ;vt refert ibi Cac-
cialup. num.29. & refert & sequitur Eugen.
11 in cons.78. num.40. Et etiam † quia si filius
acquirit cum pecunia patris, & industri sua,
lucra quæsita communiter sunt inter ipsum
patrem & filium, Roman.late in cons.469.&
his fundamentis motus inter patrẽ & filium
societatem super aduentitijs subsistere pos-
se tenet, dicens, esse veriorem & magis com
munem opinionem Eug.in d.cons.78.
12 Sed de eius dictis videtur † valde dubitan-
dum, & primo dum dicit, istã esse magis com
munem opinionem, iudicio meo toto aber-
rat cœlo, quia qui sint isti Doctores, qui con-
stituant magis communem opinionem, ipse
non aperit, imo dum refert, Bart.Bald.Ang.
& Corn.tenuisse contrarium, eorum opinio-
nem esse magis communem affirmare debe-
bat, attenta eorum maxima auctoritate, & at
tento alios Doctores paris auctoritatis non
reperiri, qui contrarium affirment, & ita ego
teneo, quod Bart.& Baldi opinio sit commu-
13 nis, & etiam vera. Et non obstat dicere † de
iure canonico dari obligationẽ inter patrem
& filium, quia ista opinio non est vera, vt per
Caccialup. in d.l.frater a fratre, num.29. vbi
dicit de ea dubitari, & dicendum sibi videri,
quod introducatur obligatio ciuilis de iure
canonico in casibus, in quibus ius canonicũ
illam oriri abhorret. Neque etiam obstant
14 † tradita per Roman.in d.cons.469. Quia et-
si verum sit, quod quæsita per filium suis la-
boribus, & cum pecunia patris, sint commu-
nia, tamen hoc non est iure societatis, vt Eu-
genius prӕsupponit, sed quia ita æquitate in-
specta de iure dispositum reperitur, vt per
Corn.d.cons.272.in fin.lib.1.& per Angel.in
d. cons.112. parum ante finem, & Dd.qui in
l.cum oportet.C.de bonis quæ lib. tractãt de
hac acquisitione, & communione inter pa-
trem & filium, non dicunt, quod sit iure so-
cietatis, sed ex legis dispositione. Et quia a
iure dispositum habemus, qualiter lucra ad-
uentitia inter patrem & filium sint commu-
nia, affirmare possumus, vlterius de obliga-
tione ex societatis contractu non esse quæ-
rendum.
15 Ista dicta de bonis † filij aduentitijs, in qui-
bus pater habet vsumfructum, non procedũt
in aduentitijs illis, in quibus pater nõ habet
vsumfructum, quia in eis datur inter eos obli
gatio naturalis & ciuilis, vt datur exemplum
in pecunia acquisita ex maleficijs, l.quod ser
uus.in fin.ff.de acquir.poss.& datur exẽplum
de omnibus bonis, in quibus patri vsusfru-
ctus non quӕritur, Cagn.in d.l.frater a fratre
num.240.ff.de condict.indebit. Similiter se-
16 cundum est, ex sola obligatione † naturali,
licet non detur actio patri ad agendum, pote
rit peti obseruãtia talis obligationis per de-
nunciationem euangelicam, aut per implo-
17 rationem manus regiæ, petita † tamen prius
venia vocandi patrem, Ias.in l.iurisgentium.
§.sed cum nuda.colum.3.ff. de pact. Crot. in
d.l.frater.colum.5. & ibi Cagn. nu.41. & 42.
ff.de condict. indeb.& si fuerit adhibitum iu
ramentum, erit omnino seruandum, Alex.in
18 cons.8.lib.2. Contra societatem † qualiter
quæsita a filio suis laboribus, & cum pecunia
patris sint inter eos diuidenda, hac distinctio
ne vti debemus, quam ponit Roman. in dict.
cons.469. sub num.5. Aut filius negotiatur
cum pecunia patris, & nomine patris: aut ne
gotiatur simpliciter: aut proprio nomine, &
proprio periculo: aut communi nomine, &
19 communi periculo. Primo casu quæsita † in
totum pertinent ad patrem, ita tenet ibidem
Roman.ea ratione, quia a patre tanquam in-
stitor censetur ad negotiandum constitutus,
& idem tenet Angel.in d.cons.85.ex thema-
te, & allegat plura fundamenta. Secundo ca-
20 su † similiter quæsita pertinẽt ad patrem ea
ratione, quia in dubio censetur negotiari no-
mine patris, argumento text. in l.post mor-
tem.§.1. & in l.fin.ff. quando ex facto tuto.
21 Tertio casu quӕsita † in totum pertinent ad
filium, quia nomine proprio, & proprio peri-
culo negotiatur l. idemque si mandauero. ff.
mandati.l.si vnus ex socijs.§. si quid vnus.ff.
22 pro socio. Quarto & vltimo casu † quæsita a
filio negotiante cum pecunia patris & suo &
patris nomine, inter eos communiter diuidi
debent, sed dubitatur, qualiter ista diuisio
sit facienda, an pro medietate, an vero arbi-
trio boni viri, qui considerare debeat, an ma
gis ab operibus, quam a pecunia vel econtra
lucra peruenerint. Quod simpliciter lucra
pro medietate inter patrem & filium diuidi
debeant, tenet Bart. in l.1.§. nec castrense,
colum.3.ff.de collat. bonorum. Bald.in cons.
259.lib.5. & hanc dicit communiorem & ve-
riorem post alios, quos citat Mandos. ad Ro-
man.in d.cons.469. Quod debeant diuidi ar-
23 bitrio † boni viri secundum aliam Baldi opi-
nionem, determinat Roman. in d. cons.469.
sub num.2.& sub num.5.& ita tenet Crauet.
in cons.165.num.1. & 2. Possunt saluari istæ
24 opiniones, considerando primam † proce-
dere regulariter, & in dubio vbi non constat
an magis de lucro sit tribuendum pecuniæ,
quam operibus, & secunda procedat, vbi con
staret, an magis pecuniæ, quam operibus vel
econtra esset tribuẽdum, quia esset iniquum
constito de veritate, cui magis esset tribuen-
dum, si diuisio fieret pro medietate.
25 Et casus a Romano cõsideratos, nẽpe † vbi
non constaret, quomodo & cum qua pecunia
filius lucratus fuisset, & quid de lucris sit a-
gendum, vide Roland.cons.90.lib.2. & cons.
54.libro 3. Altera suprapposita distinctionis
26 † pars est, quando filius contrahit cum eius
fretre, pariter sub eadem patris potestate exi
stente, quia si non esset sub eadem potestate,
dicere-

diceretur extraneus,l.fin. C.de in ius voc. & similiter, vt supra dixi, agendo de societate inter patrem & filium, super castrēsi & quasi castrensi peculio, inter eos societas contrahi poterit, quia in talibus peculijs pro patribusfamilias reputarentur,d.l.2. ff.ad Maced. Et quia quicquid acquirunt filij, patribus acquirunt,exceptis peculijs, videtur dicēdum inter eos neque etiam super aduentitio peculio societatem contrahi, cum, vt dixi supra,ex legis dispositione absque societate vsusfructus patri quæratur, & ita tenet Ang. in d.cons.112.& Paris.d.cons.94. nu.31. lib. 1. Menoch. in tractat.de præs.lib.3. præs.56. num.5.Sed quicquid sit inter patrē & filium,

27 affirmari posse videtur inter † fratres sub eadem patris potestate existentes super peculio aduentitio societatem contrahi posse. Quia licet inter patrem & filium legis dispositione dispositum reperiatur,qualiter ex tali peculio prouenientia diuidi debeant, & societate non sit opus: tamen secus est inter fratres, quia quoad proprietates acquirēdas & augendas possunt in simul cōuenire, qualiter in eos sint diuidenda,salua acquisitione patri facienda de vsufructu, & ad hoc faciūt tradita per Cephal.in cons.775.vbi determinat, acquisitionem proprietatis esse inter filios operantes diuidendam in capita, licet vsusfructus pertineat ad patrē, a quo sit com

28 municandum cum eius fratre.Tertia † & vltima pars distinctionis est,quando filiusfamilias contrahit cū extraneo, & potest se obligare,& contrahere societatem, l.tam ex contractibus.ff.de iudic.l.filiusfamilias,la 2.ff.de actio.& oblig.l.quoties.ff.de noxal.act.l. se ad quod,§.si filiusfamilias. ff. pro soc.Decia. in cons.11.num.2.lib.1. Paris.cons.94. num. 2. lib.1.

29 Et si non habet bona, obligatio † ab ipso contracta contra eius personā erit exequenda,nisi bonis cesserit,l.penult.C.qui bon.cedere poss.Bart in l.filiusfamilias.ff.de fideius sor. Sed quod executio in personam fieri

30 † possit contra filiumfamilias,verum est,durante patria potestate, quia ea dissoluta per mortem patris,siue per emancipationē, non tenetur filius, nisi eatenus quatenus facere possit,l.2.ff. quod cum eo.Brun.in tractat. de cess.bon.q.4.prin.num.7. & 8. Etiam ex obli

31 gatione † prouenienti ex societate dicēdum est, teneri solummodo eatenus, quatenus facere possit,siue duret,siue sit dissoluta patria potestas,& hoc prouenit a natura societatis, quæ se habet instar fraternitatis, l.sunt qui. ff.de re iud.§.sed & si qui.Instit. de actio. vbi glos.Pract. Papiens. in forma libelli, in causa societ.in glos.ad diuidendum.

32 Sed quod hoc beneficium † ne conueniatur vltra quam facere possit, perdatur in aliquibus casibus, & etiam apposito iuramento in contractu,tradit Corn.cons.128. in princ. lib.3.Seraf.in tract.de priuileg.iuram. priuil. 56.Surd.in tract.de alim.tit.1.q.78.nu.27.

33 Et quod filius obligetur † ex eius contractu,& non obligetur eius pater, vt toto titu. C.ne filius pro patre. est verum, & procedit etiam respectu legitimæ debitæ filio, quia in ea nullum ius habet filius viuente patre, l.1. §.si impuberi.ff.de eod.bon. Bart.in l.Sticho ff.de pen.leg.

34 Bene si filio pater † in eius vita legitimam assignauit, poterit filius super ea cum quocunque contrahere, & in ea plenum ius habere dicitur, ac si esset sui iuris. Bal.in l.cum oportet.§.nō autem,ad fi.C.de bon. quæ lib. Ias.in d.l.frater a fratre.num.23. ff.de condi. indebit.

35 Et si pater filio in eius potestate † existenti peculium concessit,ex filij contractu pater obligatur, quia concedendo sibi peculium tacite velle videtur posse a filio obligari. Quia tamen talis voluntas absolute non præsumitur, sed censetur limitata a peculij concessione & quantitate,non obligatur in solidū, sed solummodo pro ipsius peculij quātitate, §.actiones.Inst.de act.l.1. cū seq.ff. de pecul. & ibi Bart.Ang.in d.§.actiones.Ias. in d.l.frater a fratre.nu.9.& Cagn.nu.51.

36 Intellige tamen, quod post † mortem vel emancipationem filij ista actio cōtra patrem solum durat per annum, licet contra filium actio perpetuo competat,vt toto tit.ff.quando de pecul.actio sit annal.

37 Et intellige etiam, quod † si ex contractu filij aliquid versum sit in patris vtilitatē, perpetuo datur contra eum actio de in rem verso.l.Macedoniani.C.ad Macedonia. Et si ius-

38 su patris a filio † erit contracta societas, pater erit obligatus, quia attenditur persona principaliter considerata in contrahendo, l. fin.ff.pro soc.secundum intellectum, quem dicit magis communem Decian. in d. consil.

39 11.sub num.2.& 3.lib.1.& talis † actio,quod iussu perpetuo, datur contra partem, Iason in d.l.frater a fratre.num.9.

40 Similiter si pater † post mortem filij eius bona occupat,nō iure patriæ potestatis, prout erat olim,sed iure hereditario, prout hodie fit, actiones contra patrem ex contractu filij dantur perpetuo,Bart.in l.1.ff.de pœnis. Bart.Socin.in d.l.frater a fratre. num.22. Et

41 prædicta de filio sunt † vera,etiam si habitet seorsum a patre absque eius voluntate,Ang. cons.75. Cæpol. cons.159. Roland. cons.54. lib.3.Boer.decis.95. Et quādo filius seorsum

42 a † patre de eius voluntate, vel ex aliqua legitima causa habitare dicatur,tradūt Cæpol. d.cons.159.& Roland.d.cons.54.De filio ha-

43 bitante legitime † seorsum a patre, quod societatem contrahere possit, tradit Bal. in addit.ad tract.Bart.de duobus fratribus. nu.25. & Petr.de Vbal.d.tract.de duob.fratr. par.3.

44 num.2.in fin.Et filium habitantem † per decennium seorsum a patre emancipatum præsumi,tradunt Gabr.in suis comm.conclu. de præ-

præsumpt.conclu.1.num.31. Cephal.in cõs.
45 687.num.5. Qualiter quæsita † per filiũ quæsita præsumantur, an ex pecunia patris seu aliunde, ponunt late Calcan. in cons.19. Rol. in cons.90. lib.2. & in cons.54. lib.3. Eugen. in cons.78. Menoch. in cons.364. lib.4. & in tract.de præsumpt.lib.3.præscr.50. Secundo
46 principaliter † ex defectu potestatis serui societatem contrahere prohibentur, quia tantum ex eorũ contractu naturalis oritur obligatio, & non ciuilis, §.sunt inutiles.Instit. de inutil.stipulat.l.si quod dominus.ff. de cond.
47 indeb. Sed si seruus † contrahat societatem, quia sit propositus institor, vel alias iussu domini, vel habeat peculiũ, & si aliquid ex eius contractu sit versum in domini vtilitatem, dantur actiones contra ipsum dominum, & de eo quod iussu, & de in rem verso, l.1.in fi. & l.seq.& l.habeat.§.fin.& l.seq.ff. de inst. l. 1.& l.2.ff.quod iussu.l.si seruus,& ibi glos.& l.fin.ff.pro socio. Petr.de Vbald. d.tractat.de duob.fratr.part.9. sub num.1. Tertio princi-
48 paliter † propter defectũ potestatis religiosi contrahere societatem prohibẽtur, quia statim religione ingressa, se suaque Deo dicare dicũtur, auth.ingressi, & auth. si qua mulier. C.de sacrosan.Eccl.cap.quia ingredientibus. & c.si qua mulier.19.q.3.& c.non dicatis.12. q.1. & non habent nec velle, nec nolle, c. si religiosus.de cler.in 6. & quoad mundũ pro mortuis habentur, l.Deo nobis.C.de Epis.& Cler.& transeunt in potestatem sui superioris, Bart.in l.patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alien.iur. Et idem iudicari de religione superuenienter, quod de seruitute superueniente, dicit Bald.in l.2.circa fin. C.de sent.Dec.in c.decernimus.num.85.de iudic. & in cap.bonæ memoriæ.num.7.de appellat. & in specie Monachum societatem contrahere non posse, dicit Bal.in l.si fratres.in lect. antiq.sub num.1.ff.pro soc.Petr.de Vbald.d. tract.de duob.fratr.part.6.sub num.16.

* Societatem inter fratres, qui sunt sub pa-
49 tris potestate contrahi nõ posse firmat † Cardin.Mant.in tract.de tacit. & ambig. conuẽt. lib.6.tit.12.nu.10.quia vsufructus aduẽtitiorum acquiritur Patri, & proprietas filio, & cum cæteris patribus non communicatur. l. cum oportet in princ.C.de bon.quæ lib.l.vlt. C.de collat.§.1. Inst.per quas pers.nob.acqu. Bart.in d.l. cum opportet in princ. num.1. & in l.1.§. nec castrense num.5.ff.de collat. bonor.Bald.in d.l.cum opportet in princ. num. 9.& in l.certum est in fin.num.6.C.fam.erciscun.& in l.si fratres ad fin.§.vlt.in lect.antiqua.ff. pro soc.Aug. cons.85. Roman. consil. 471.Alex.cons.138.num.4.lib.5. Corn.cons. 272.num.14. & seq.lib.1. Dec. cons.670. nu. 3.Crauet.cons.133.num.2. Cepha.cons.483. num.1.Decian.cons.11. num.15. & cons.36. num.5.& seq.lib.1.
50 Et idem Card. Mant. d. loco num.11.† firmat non dari societatem inter patrem, & filium, quia non oritur inter eos ciuilis obligatio.l.frater a fratre.ff.de condit.indebit. & contractus inutilis censetur ex quo ciuilis obligatio nõ oritur.§.si pupillus Inst.de inut. stipul.iuncta.l.1.ff. de nouat. Verum subiungit quod licet contractus societatis inter patrem & filium nõ valeat quo ad ciuilem obligationem, tamen potest valere quo ad hoc, vt lucra, & damna communia intelligantur Corn.d.cons.272. nu.20. lib.1. & ita traditur supra num.14.
51 Et quæ dicuntur de † filijs legitime natis ex legitimo matrimonio, quod procedat etiam in legitimatis, qui similiter sub potestate Patris esse dicuntur.§.fin.Institu. de nupt. tradit post alios quos citat Pinel.de bonis ma-
52 tern. parte 1. num.59. vbi † etiam num.60. procedere dicit in filijs existentibus sub potestate patris furiosi, seu dementis per text. apert. in l. patre furioso in fin. ff. de his qui sunt sui, vel alien. iur. qui tamen communiter limitatur non procedere in hæreditatis acquisitione quæ non patri furioso, sed ipsi filio acquiritur, vt dispositum expresse habetur in l.cum hæres, ff.de acq.hæred. sed ab hac communi opinione recedit pluribus fundamentis motus Pinel.d. loco num.63. a qua tamen in iudicando, & consulendo non est recedendum.

CAPVT VII.

De his, qui contrahere prohibentur ex defectu naturalis sanitatis.

SVMMARIA.

1 *Societatem contrahere prohibentur consensu carentes ex defectu sanitatis.*
Societas est vltro citroque obligatoria.
2 *Mutus & surdus non possunt contrahere societatem, & num.3.*
4 *Furiosus.*
5 *Et pro eo non tenet datio fideiussoris.*
6 *De furioso habente dilucida interualla.*
7 *Ebrius, & num.8.*
8 *Etiam iuramento adhibito.*
9 *Dicta de ebrio non procedunt in exhilarato a vino, & num.10.*
11 *Amator non potest contrahere.*
12 *Intellige de amore voluptuoso, & nu.13.*
14 *Pictura & sculptura a muliere amante inuentæ fuerunt.*
15 *Stultus & fatuus contrahere prohibentur.*
16 *Stulti & fatui qui dicantur, & nu.17.*
18 *Lætitia percitus contrahere non potest.*
19 *Iratus etiam non potest contrahere, & nu.20.*
21 *Mente capti.*
22 *Lunatici.*
23 *Frenetici.*
24 *Prodigi.*
25 * *Furiosus, insanus, demens, & mentecaptus licet sint*

sint diuersi, tamen æquiparantur si bono sensu carent, secus si sunt grossolani, & Macarones.

26 *Furiosus olim, hodie talis præsumitur, licet loquatur aliquando verba conuenientia homini sanę mentis.*

27 *Furorem, qui cessasse affirmat probare debet.*

28 *Furiosus aliquando dicitur habere dilucida interualla.*

Et actus ab eo gesti præsumuntur gesti tempore fratris.

29 *Fallit si actus fuit rite, & recte factus.*

30 *Et si a tempore furoris, vsque ad actum intercesserit temporis interuallum.*

1 OMnes, qui legitimo consensu † carēt ex defectu naturalis sanitatis, societatem & alios contractus inire prohibentur, ea manifesta ratione, quia consensu deficiente, societas, quę est vltro citroque obligatoria, contrahi non potest, l. societas, quæ est vltro citroque obligatoria, contrahi non potest, l. societates contrahuntur. §. vltim. ff. pro soc. & tales esse dicūtur muti & surdi, furiosi, ebrij, amantes, stulti, fatui, lętitia perciti, irati, mente capti, lunatici, frenetici, & prodigi.

2 In muto & surdo † ita distingui solet. Aut quis est simpliciter mutus, siue accidentaliter, siue a natura; aut est simpliciter surdus ex accidēti, quia si esset a natura, esset etiam mutus secundum Arist. lib. 4. de Natura animal. cap. 9. & isti cōtrahere possunt. Aut quis est insimul mutus & surdus a natura, & non poterit contrahere. Aut est ex accidenti, & contrahere poterit, ita distinguitur in l. discretus. C. qui testamen. facer. possunt, & per Gomesium lib. 2. resolut. iur. cap. 14. nu. 29.

3 Et mutus & surdus † ex accidēti, licet verbis vti non possit, & per consequens nō possit contrahere stipulationem, cæteros contractus, & in specie societatem inire poterit, actus exercendo sociales, & scriptura, & alijs signis voluntatem suam declarando, vt per Gomes. d. cap. 14. sub nu. 19. & si non posset modo aliquo explicare suum consensum, & suam voluntatem, contrahere etiam nō posset, & esset ei prouidendū de curatione, Rip. in l. 1. in princ. nu. 71. ff. de verb. oblig. & Ias. in l. mutum. ff. de acquir. hęred.

4 De furioso † dicitur, quod id, quod agit, nō intelligit, §. furiosus. Instit. de inutili stipula. c. sicut. 47. dist. & quod furiosi nulla est voluntas, l. furiosi. ff. de regu. iur. §. præterea. Institut. quib. non est permiss. facere testamen. & ideo de eo traditur, societatem contrahere non posse, l. fin. C. pro soc. l. 1. §. furiosum. ff. de act. & obligat. l. in negotijs. ff. de regul. iur. l. qui ad certum. ff. locati. Petrus de Vbaldis d. tract. de duob. fratrib. part. 6. sub nu. 16. Barbat. in cons. 37. num. 7. Stracc. in tracta. de Mercat. p. 3. num. 18. Vanz. in tract. de nullitate ex defectu mandati. num. 15. Gomes. d. cap. 14. num. 28. Boer. decis. 23. nu. 47. Afflic. decis. 365. num. 2. Tiraq. de pœnis l. temper. causa 2. Couar. super 4. decret. part. 2. cap. 2. nu. 5. & multa de furore probando ponit Genitor meus in eius cons. 25. lib. 1. secundum ordinem a me modo compilatum animo, & intentione promulgandi consilia præfata, annuente Deo.

5 Neque etiam pro furioso † tenet datio fideiussoris. Boer. decis. 23. nu. 50. & num. 48. dicit, quod nec etiam eius contractus firmatur iuramento, post Baldum in l. 2. q. 10. C. de
6 rescind. vendit. Quid dicēdum sit † de furioso habente dilucida interualla, tradunt ad societatem Ioseph. Lud. decis. 1. in decis. Perus. Menoch. in cons. 82. nu. 22. lib. 1. Cephal. in cons. 753. lib. 5. & Maschard. in tractat. de probat. conclus. 824. & seq.

7 Ebrius etiam † quid loquatur, nescit, c. sane. 15. q. 1. & ebrietas mentis inducit exiliū, cap. a crapula. de vita & honest. Cler. cap. violentum. 35. dist. Ebrietas rationem perturbat, intellectū hebetat, memoriam eneruat, obliuionem immittit, errorem infundit, & ignorantiam inducit, vbi ebrietas, ibi furor dominatur: vbi furor, ibi nulla sapiētia, sed insipientia peruagatur, Boetius in libello de disciplina scholastica, cap. 2. Ebrietas est pestis seuissima animorum simul & corporum labes, quæ rationis hominem impotentem facit, & multorum malorum fomitem subministrat. Vitr. in lib. de modo studendi & docendi de legibus. Ebrium non debere dare operam liberis procreandis, quia qui vino refertus est, tam animæ, quam corporis rabie concitatus, quouis & trahit & trahitur, & verisimile est, eum fœtus inæquales, instabiles, obliquos, tam membris quam moribus procreare. Et in lib. 3. Esdræ cap. 3. dicitur, forte est vinum, preualet omnibus hominibus, quī bibunt illud, seducit mentem; & habetur in libro Prouerbiorum cap. 20. Luxuriosa res vinum, tumultuosa ebrietas, quicūque his delectatur, non erit sapiens. Et Plato in dialogo 1. de legibus verba ista profert: Tale quiddā interrogo, an vini vsus, voluptates, dolores, iras, amores vehementius concitet? Maxime quidem. Verū etiam prorsus memoriā, opinionem, intelligentiam similiter vehementiora efficiat, an prorsus extinguat? Si quis ebrietate fuerit occupatus, omnino certe extinguit. Ad eum igitur animi habitum redit, quem puer primis ab annis habebat? Profecto. Quare tunc minime ipsius compos erit. Erit itaque pessimus? Valde. Non solum igitur senex, vt videtur, bis erit puer, sed ipse etiam tumulentus.

8 Merito igitur ebrium † contrahere nō posse, tenendum est, vt tenet glossa in cap. vnusquisque. 22. q. & Dec. in cons. 112. lib. 1. & Tiraq. in tractat. de pœnis legum tempor. causa 6. num. 8. Soc, cons. 47. colum. 3. lib. 3. & eius contractus non valet etiam interueniente iuramento, Ripa in l. fin. sub nu. 16. C. de reuoc. donat. vbi etiam dicit, quod si quis aliquem ad

ad prandium inuitauit, & illum inebriauit, & postea secum contraxit, quod etiam talis contractus dicitur dolo initus. Ista sunt ve-
9 ra † in eo, qui vere ebrius est, sed non procedunt in eo, qui propter vinum sit tantũ gaudens & exhilaratus, Dec. in d. consi. 112. nu. 1. Ripa in d. l. fin. num. 79. Gomes. super reg. cancel. de infir. resigna. q. 10. Couar. in clem. si furiosus de homicidio. p. 3 in princip. sub num. 3. Cephal. in cons. 753 in fin. lib. 5. ideo dantur versus:

Aut nulla ebrietas, aut tanta tibi sit, vt curas

10 Subleuet † si quæ est inter vtrumque nocet. & Bald. in c. 1. de testib. dicit, considerandam esse qualitatem ebrietatis, & Iudicis arbitrio considerari ebrietatem ad minuẽdam pœnam, ponit Menoch. in tract. de arb. iudi.
11 casu 326. Amatorem etiam † vt de furioso dictum fuit, contrahere non posse affirmandum videtur, quia furioso æquiparatur, §. illud quoque. in authen. quib. mod. nat. effic. leg. vbi gloss. ponit hos versus:

Non frates fratri cum furor ille venit,
Igneus ille furor nescit habere modum.

Gloss. in §. fin. Institut. de success. sublatis. vbi dicit, vt vino quis capitur, & bacchatur, ita & amore & feruore amoris vehementius nihil reperiri, vt idem dicit glossa in leg. vni. in ver. capta. C. de Senat. claud. tol. & quod neque Philosophi a furore amoris agitati cõtinentes esse potuerunt, vt habetur in d. §. illud. Et amorem puellarum peruetere sensum, tradit Bald. in l. 2. §. initium. ff. de origi. iur. & habetur lib. 3. Esdræ, cap. 4. diligit homo vxorem suam magis quam patrẽ & matrem, & multi dementes & serui facti sunt propter vxores suas, & multi peccauerunt. Dauid Rex & Propheta magnus propter Bersabeam commisit adulterium & homicidiũ, lib. 2. Regum cap. 11. & 12. Samson Hebræorum fortissimus vilis mulierculæ amore deuictus oculos primum amisit, & demum vitam cum morte commutauit, in libro Iudicum cap. 16. Et Salomon Rex omniũ sapientissimus alienigenarum mulierũ amore deuictus idolis templa construxit, lib. 3. Regum, cap. 11. & cap. Salomon. 32. q. 4. & scriptum reliquit: Vinum & mulier apostatare faciũt. Et Appius Claudius amore virginis captus omne fas & nefas miscuisse dicit, l. 2. §. initium. ff. de origin. iur. Crauetta in tractat. de antiquit. tempor. part. 1. sub num. 8. Boer. decis. 13. sub num. 75. vbi ex Arist. in lib. 3. Ethicorum cap. 3. dicit: Iram & cupiditates venereas cæteraque similia corpus manifeste permutasse, atque nonnullos in furorem & in insaniam adegisse. Et amore durante hominem quo cœcus præcipitetur ignorare, & in bestiæ naturam deuolui, tradit Marsil. Ficin. ad Plat. in conuiu. oration. 7. cap. 12. Et amorem esse furoris speciem, dicit Tiraquell. in tractat. de pœnis leg. causa 4. vbi more suo plura congerit. Et amorem æstasim seu mentis alienationẽ inducere potius morti, quam somno comparãdam, declarat Leo Hebræus Medicus in suis dialogis de amore, dialog. 3. in princip.

12 Prædicta sunt intelligenda † de amore voluptuoso atque ferino, qui nascitur, quando quis procliuis est ad vitam voluptuosam, & mentem excedat, & in furorem & insaniam inducat. Cæterum ex amore, quo ducimur ad vitam contemplatiuam, talia dici nõ possunt, talis, inquam, amor incipit ab aspectu, & statim formæ corporalis aspectu ad spiritualis atque diuinæ considerationem erigimur, ac per gradus ascendimus, atque demum, quid ipsum pulchrum sit, contemplamur, Plat. in conuiu. in Orat. Socr. & legitur de Poeta Etruscho:

Che mirando ben fiso quanto & quali
Eran bellezze in quella sua speranza,
D'vna in altra sembianza
Potea tirarlo all'alta cagion prima.

Et legitur de quodam, cuius nomẽ modo in mentem non venit, qui sedens ad mẽsam cum Rege Francorum, & eius pulcherrima vxore, ab ea oculos nunquam diuertit, quid comederit non gustauit, & accumbentes alios non cognouit, a forma pulcherrimæ mulieris præfatæ ad beatorum spirituum & gloriæ cœlestis & omnipotẽtis Dei contemplationem erectus.

13 Et ex amore, quo † ducimur ad vitam actiuam, consistente in videndi atque cõuersandi oblectatione, prædicta etiam de amore voluptuoso dici non possunt. Quinimo affirmandum est, amorem istum inter homines amicitias indissolubiles, societatesque frequentes parere, hominibus omnibusque viuentibus pacem & cubile securum elargiri. Dicitur bonorum studiosus, malorum spretor, in labore, in timore, in desiderio, in sermone gubernator, perfectus adiutor, seruatorque præcipuus. Cum primum amor iste afflauerit ruditas ab hominibus remouetur, & isto amore duce virtutes omnes cognitæ, & artes liberales inuentæ fuerunt, & exercentur, & Plato in conui. in 2. orat.

14 Et me legisse † recordor, picturam & sculpturam a muliere quadam virum suũ amante inuentas fuisse. Etenim mulier quædam in Ciuitate Corinthi, quæ amati viri ad bellum proficiscentis imaginem in sui absentia semper præ oculis retinere cupiebat, quemadmodum in corde indelebiliter sculptam conseruabat, dum viri facies apposita ad lucernæ lumen vmbram in muro reddebat, accepto carbone leuiter, quasi tenui penicello, lineas in muro protraxit, iuxta extremas imaginis ab vmbra designatæ partes, & sic chari & amati viri imaginem designauit & pinxit, qua visa, eius pater, qui figulus erat, accepto luto, leui manu ad imaginis similitudinem statuam fecit, & eam coxit in fornaci cum suis vasibus, & ita cæteri postea

ex

ex imagine illa pingere, & ex illa statua fingere didicerunt.

15 Stultus & fatuus † contrahere prohibentur, Boer.decis.23.sub num.42.quia furiosis æquiparantur, l.tam dementes. C. de Episc. aud.& l.vel surdo.ff.de priuil.credit. & non est intelligendũ de stultitia illa, quę aliquando fingi solet, iuxta illud: Stultitiam simulare loco summa prudentia est, vt aliquando solent facere delinquentes ad euadendum pœnas delictorum, vt refert Alberic.in l.furiosum.ff.de curatio. furio.& in l.diuus.ff.de offic.præt.

16 Stultus dicitur ille, qui † imprudens est, & improuidus; fatuus vero ille dicitur, qui plane insipiens est, tractum a sapore ciborum. Nam quemadmodum quando non sapiunt, fatui dicuntur, sic homo, qui non sapit, fatuus appellatur. Laurent. Vall. lib.4.cap.13. & Martialis:

Vt sapiant fatua fabrorum prandia Betæ,
O quam sæpe petit, vina piperque coquus.

Et fatuus quoties ad homines refertur, idem est, quod insulsus, Terentius in Eunucho:

Fatuus, insulsus, tardus.

17 Alij dicunt, stultitiam † quatuor modis dignosci, aut cum non venit in mentem quod oportet; aut cum venerit, non retinetur; aut bonum consilium non admittitur; aut malum admittitur. Vel dicitur stultus in factis, & fatuus in verbis, iuxta illud Esaiæ cap.32. Fatuus fatua loquar. Vel proprie stultus est, qui per stuporem non mouetur iniuria, glos. & Dominic. in cap. Constantinopolitanæ. 22.distinc.

18 Lætitia percitum contrahere † non posse, dicendum est, quia lętitia est animi motus, & eleuatio sine ratione, & talis mentis perturbatio rationis est expers, & in lętante, sicut in ebrio, impetus & quędam priuatio sensus reperitur. Et hoc eo magis, quia vehemens repentinumque gaudium non solum priuat intellectu & ratione, sed etiam exanimat, vt assignata ratione docet Alexan.Aphrodis.in suis problematibus, & Ioseph.Maina.in rub. C.pub.læt.vel consulta.lib.12.in 2.part. incipiente, Altera q.num.2. & 5.& apud Valer. Max.lib.12.legitur: Mulieres duas nimia lętitia perijsse. Vna nunciata clade facta apud lacum Transimenum, hodie Perusinum nuncupatum, filio superstiti redeunti obuia facta eius complexu expirauit. Altera, cum audito falso nuntio de morte filij domi mœsta sederet, ad primum cõspectum filij redeuntis exanimata remansit. Genus casus inusitatum, quos dolor non extinxerat, lętitia consumpsit. Philippus quoque Comœdiographus, cum in certamine Poetarum præter spem vicisset, ac propterea lætissime gauderet, & inter illud gaudium repente mortuus est. Gellius lib.3.cap.15. Igitur timẽdum est, lætitia percitum his rationibus attentis contrahere non posse, & ita tenet gloss. in §.seru.in verb.balneum.Institut. de libert. & facit textus in c. vnusquisque. 22. q.4.& trad. per Gomes.in reg.de infir.resignant.

19 Iratus habet oculos † truces, os turbidum, immaniter clamat, in spumam ruborem inefferuescit, pudenda dicit & pęnitenda, trepidat & gestit. Plutarchus apud Gellium lib.1. cap.vltim. Ira inexpugnabilis inuictaque est mentem alienans, & species est morbi humani, quo infra hominis speciem homo deijcitur, & ex homine brutum quodãmodo redditur, quoniam qui ira vexantur, alte vociferantur, in obuios irruunt, & seipsos aut alios cedunt, & vt cerebri vel cordis vitio laborant, vel vna aut altera bili occupantur, efferuet sanguis, visus eorũ corrumpitur, vt vnũ videntes duo propter motum spirituum iudicent vidisse, agitantur, inflammantur, & succenduntur, & tanquam dementes quandoque redduntur, Ioseph.Mainar.in dict.rubric. C.pub.lęt.vel consul.lib.12.part. 2.nu.

20 2. Ideo non mirum, si † ita iratus contrahere non potest, l.quicquid calore. ff.de regul. iur.& ibi Bart.& Dec.l.diuortiũ. ff.de diuor. gloss. in c. si quis iratus. 2.q.3. Ias. late in l. si filiam tuam.num.4.C.de inof. testa. Gomes. super reg.de infir.resignant.q.18.

21 Mente capti † contrahere prohibentur, Stracc.in tract.de Mercat.part.3. nu.21.quia eis & mens & consilium animi defecit, Bald. in l.humanitatis.num.15. & ibi Dec.sub nu. 1.C.de impub.& alijs substit.& furiosis æquiparantur, §.furiosi.& ibi glos.Insti. qui testament.fac.possunt.l.2. C.de curat. fur.l.cons. §.cum dementis.& l.obseruare. ff.eod.l.si furiosi. C. de nuptijs.& l.tam dementis.C. de Episcop. audient. Alex.in cons.54.sub nu. 1. lib.1.Ias.in l.patre furioso, nu.3. ff.de his qui sunt sui, vel alien.iur. Boer.decis.23.num.4. Vãt.in tract.de nullit. tit. de nullitate ex defectu mandati.nu.18.

22 Lunatici sunt, quorum † mens propter lunam suum nõ facit officium, & ideo defectu huiusmodi durante contrahere prohibẽtur. Stracc.d.tract.de mercat.part.3.nu.23. Phrę-

23 netici sunt † illi, qui propter febrim in phrænesim incidunt, l. ob quę vitia.in princip.ff. de ędil.edict. & ea phrenesi durante contrahere prohibentur, Bald.in l.2.num.33. C. de rescinden.vend.Dec.in d.l.humanitatis.nu. 6.C.de impub.& alijs substit. Stracc. d.tract. de mercat.part.3.nu.24.

24 Prodigi etiam furiosis † ęquiparantur, & contrahere prohibentur, §.furiosi. Instit.de curat.l.1.ff.de curat.l.Fuluius.§.adeo.ff.quibus ex causis in poss.catur. l.1. C.de curatio. furio. l.si prędia. ff.de rebus eorum. §.& hic dicimus.in authent.vt si qui obligat. se habere perhibent res mino.Alex.in cons.182.lib. 5.Iason & cęteri ab eo relati in l.is cui bonis. ff.de verb.obliga.Doctores omnes in l.is cui lege.ff.de testament.Pet.de Vbaldis d. tract. de duobus fratribus. p.6. sub nu.16.Gomes.

lib.3.

lib.3.resolut.iur.cap.14.nu.30. Vant.in tract. de nullitat.tit.de nullit.ex defect. mand.nu. 3.Stracc.in tractat.de mercat.part.3.sub nu. 20. Et de his,qui ob defectum sanitatis contrahere non possunt, saltem per modum exempli dixisse sufficiat.

25 Furiosum insanum, † dementem,& mentecaptum, inter se non parum differre, licet omnes intellectu careant probat Menoch. in tract.de præsumpt.lib.8.præsumpt.45.nu. 2.vsque ad num.17.vbi dicit,quod in multis æquiparantur,intelligendo tamen de illis furiosis insanis,& mentecaptis,qui omnino carent bono sensu,& non de illis,qui solũ sunt grossolani, & vulgo appellãtur Macharones & nu.18.vsque ad num.58.ponit quindecim signa dementię.

26 Furiosus, & demens † olim, hodie etiam talis præsumitur.cap.indicas,.& ibi glos.3.q. 8.l.pen.C.de curat.furios.&licet loquantur aliquando verba sanę mentis,& aliqua signa prudentię faciant, non tamen dicuntur desinere esse dementes Zabarel.cons.56.col.2. vers.ex coniecturis Paris.cons.87.nu.44.lib. 3.Suarez.allegat.1.nu.18.& pro hac opinione allegatur, quod etiam animalia aliquando bene loquuntur, vt fecit quidam Coruus qui salutauit Cesarem triumfantẽ Bertrand. cons.48.sub num.32.lib.1.p.2.Surd.cons.89. num.43.lib.1.Menoch. cons.82.nu.233.lib. 1.& de veriori,& receptiori sententia testatur in tract.de præsump.d.lib.6.præs.45.numero 61. Rot. Rom.decis.107.& decis.129. part.2.

27 Et quod qui vult dicere † furorem cessasse,id probare debeat, & docere teneatur, per annum furiosum prius, in sanamẽte stetisse tradit Bertrand.d. cons.48. num.25.lib. 1.p.2.& contrarijs præsumptionibus probari posse cessasse furorem probat Mascar. conclus.825.nu.17.vsque ad finem, & hanc materiam totam esse Iudici arbitrariam tradit Rot.Rom.d.decis.129.nu.15.p.2.

28 Furiosus aliquando † dicitur habere dilucida interualla,quod quãdo sit explicat Suarez. allegat.1. num.2. per text.in l.cum alijs in princ. ff. de curat. furios. & dubitari solet an actus a tali furioso gestus cẽseatur gestus tempore furoris, siue tempore quo habebat dilucida interualla, & quidem tempore furoris gestus præsumitur, & asserenti contrarium onus probandi incumbit Zabarel.in clement.1.colum.2.vers.ex hoc sequitur,de homic. quia in furioso dilucida interualla sunt per accidens,& accidentia sunt probanda ab allegante.l.cum aliquis. C.de iur.delib. Menoch.de præsumpt.d.lib.6.præs.45. num.64. & seq. vbi ad probandum dilucida interualla,dicit non satis esse, quod id a notario, qui de actu gesto instrumentum confecit asseratur,vt per Soc.cons.98.nu.5.lib.3.

29 Si actus fuit rite,† & recte gestus, vti a sapiente factus fuisset, tunc non pręsumitur gestus tempore furoris, sed tempore quo ad sunt dilucida interualla, datur exemplum de testamento tuditani, qui vti condito ab homine sane mentis in Senatu Roman. fuit approbatũ Valer.Maxi.lib.7.c.7.& licet ista opinio videatur aliquibus dubitabilis, tamẽ magis communis est Rot.Rom.d. decis.129. sub nu.15.p.2.

30 Item quando † tempus confecti actus fuit multum remotum a tempore,quo furore vexabatur, tempore furoris factus non censetur Menoch.de præsumpt.d. præscr.45. in fi. Mascard.d.conclus.825. in fi.sed hoc nullam habet difficultatem, & non est quærendum de pręsumptione cum vere constet de veritate,alias si de tali veritate nõ cõstaret, non videtur congrue, ex actu remoto argumentum desumi posse,contractum fuisse gestum tempore dilucidi interualli cum accidentia sint probanda, & furor durare pręsumatur, vt supra dictum fuit.

Et est notandum furore superueniente societatem non dissolui, sed hoc fieri debere per curationem,l.furiosi.C.pro Soc. Cardin. Mantic.tract.de tacit.& ambig.conuent.lib. 6.tit.24.nu.7.

CAPVT VIII.

De quibusdam alijs, qui à lege contrahere prohibentur.

SVMMARIA.

1 *Aliqui sunt prohibiti à lege contrahere societatem.*
2 *Officialis cum subdito.*
3 *Medicus cum infirmo.*
4 *Aduocatus cum suo clientulo.*
5 *Tutores & curatores cum pupillis & adultis.*
6 *Excommunicatus,sed contra,ibidem.*
7 *Excommunicatione non dissoluitur societas.*
8 *Maritus potest conuersari cum vxore excommunicata.*
9 *Excommunicatus non potest agere.*
10 *Acquisita ab excommunicato an sint pauperibus irroganda.*
11 *Mercatura & negotiatio aliquibus est interdicta, vt puta Clericis.*
12 *Ideo non poterit super eis societas contrahi.*
13 *Potest Clericus necessitatè victus aliquid quaerere eius artificio.*
14 *Contractus Clerici super negotiatione non est nullus.*
15 *Sed quid agendum sit de quęsitis ab eo.*
16 *Milites armatæ militiæ non possunt mercaturam exercere.*
17 *Proceres palatij seu consiliarij.*
18 *Nobiles omnes,num.19.*
20 *Nisi mos regionis aliud suadeat.*
21 *Christiani est prohibitum cõtrahere societatem cum hæreticis,hostibus & Saracenis.*
22 *Cum Iudæis contrahi potest, quicquid dicant aliqui. num.23.*

24 Sed

24 *Sed super rebus & negotijs, super quibus datur cum eis commercium.*
25 *Sed optimum est consilium, a talibus societatibus abstineri.*
26 *Carcerati contrahere non possunt, quod tamen ibidem declaratur.*
27 *Pactum de succedendo inter socios non valet.*
28 *Principibus Christianis quādo licitum sit inire fœdus cum infidelibus.*
29 *Clericus super rebus patrimonialibus, & super fructibus prebendæ an societatem contrahere possit.*
30 *Negotiari clericis quomodo sit permissum.*
31 *Spolia clericorum qualiter veniant consideranda.*

1 SVnt & alij, qui adeo a lege cōtrahere † prohibentur, vt eorum contractus nec etiam iuramento firmentur, l. non dubium. C. de legib. & ibi gloss. & Dd.

2 De officiali temporali † quod non possit cum suo subdito cōtrahere, dicitur in l. non licet, & in l. qui officij causa. ff. de contrah. empt. & in l. 1. ff. de condit. indeb. & in l. quisquis, & ibi Dd. C. si cert. pet. & in l. principalibus, & ibi Ias. Dec. & cæteri. ff. si cert. petat. Bart. in l. aufertur. §. quod a præside. ff. de iure fisci. Bald. in l. solent. in §. fin. in 2. q. ff. de offic. proconf. & leg. & in cons. 333. colum. 1. lib. 3. Put. in tract. de syndicat. in ver. contrahere. Strach. in tract. de mercat. part. 3. num. 17. Rolan. late in cons. 83. lib. 2.

3 Medicus etiam † quod non possit contrahere cum infirmo, infirmitate durante, est text. in l. Medicus. ff. de var. & extraord. crimin. & ibi Alber. glos. in l. quisquis, versicul. contractum. C. de postulan. Practi. Papien. in forma libelli. in act. reali. in vers. veris ac legitimis. sub num. 16. Gome. lib. 2. resolut. iur. c. 14. num. 53. in fin. Traditur etiam de aduocato, quod † nō possit contrahere cū suo clientulo lite durāte. l. quisquis. & glos. ibi & Dd. C. de postulan. Gomes. d. cap. 14. circa fin. lib. 2. resolut. iur. Tutores & curatores † etiam cum pupillo vel adulto cōtrahere prohibentur. l. si in emptione. §. fin. ff. de contrahend. empt. l. Titium & Mæuium. §. altero. ff. de administrat. tut. Dec. in cons. 441. num. 5. Petr. de Vbald. d. tract. de duob. fratr. part. 3. nu. 5. late dixi supra in c. 3.

6 De excommunicato aliqui † etiam tenere videntur, quod non possit contrahere. Host. in cap. veritatis. de dolo & cōtumac. Fortun. in l. Gallus. §. & quid si tātum. num. 21. ff. de lib. & posthum. & agendo de dissolutione societatis, ita videtur tenere Petr. de Vbald. in d. tract. de duob. fratr. part. 11. in princip. Sed in contrarium excommunicatum contrahere posse, est text. in cap. felicis. §. verum. de pœnis. in 6. & ita tenet Abb. in d. cap. veritatis. num. 33. de dolo & contumac. & in cap. ad probandum, & ibi Felin. sub num. 1. de re iudic. Ioan. de Silua. in tracta. de benefi. part. 3. q. 4. colum. 3. Alfons. a Cast. in tract. de potest. leg. pen. lib. 2. cap. vlt. colum. 2. & ita tenent Dd. communiter, in c. si vere. de sent. excom. vt testatur Couar. in 1. par. in c. alma mater. §. 1. sub nu. 9. de sentent. excom. Dec. in cap. cum parati. num. 2. de appellation. si quis erit ille qui cum excommunicato contrahit intendat.

7 Vt etiam ex causa excōmunicationis † societatē nōn dissolui, & licere non socio communicare cum cōsocio excommunicato, tenet gloss. in cap. 1. distin. 41. & in cap. si vere. in glos. penult. de sentent. excommunica. Et

8 societatis cōiugalis † ratione posse maritum communicare cum vxore excommunicata, post alios tradit Couar. in d. part. 1. relect. ad cap. alma mater. §. 1. sub nu. 8. Et quamquam

9 excommunicatus † non arceatur a contrahendo, non poterit tamen ex contractu agere in iudicio, nisi obtenta absolutione. Abb. in cap. ad probandum. num. 8. de sent. & re iud. & in cap. veritatis, sub num. 35. de dolo, & contumacia. Aliqui tenuerunt, acquisita

10 † ab excommunicatis negociando distribui debere pauperibus, sed contrarium tenet Abb. in c. cum sit, sub num. 2. de Iudæis. per text. in cap. fin. de Simon. Sunt etiam aliqui, quibus est interdicta mercatura, & negotiatio, & eam exercere non possunt, ideo quatenus super mercatura, & negotiatione societatem contrahere intendunt, id a lege facere prohibentur, & datur exemplum † in

11 clericis siue secularib. siue regularibus, quibus mercatura & negotiatio prohibita est. c. fornicationem, & c. fornicari. 88. dist. cap. 3. & cap. canonum 14. q. 4. c. 1. ne cler. vel monach. & ibi Abb. sub num. 6. & nu. 10. clem. 1. de vita & honest. cler. & ibi Cardin. Concil. Trident. sess. 22. de refor. cap. 1. Franc. in cap. quamquam. in fin. de censibus Bertac. in tracta. de Gabell. part. 3. in princ. Stract. in tract. de mercat. part. 3. num. 4. Et cum sit eis

12 prohibita † mercatura, & negotiatio, per consequens super eis prohibitum est cōtrahere societatem. Menoch. in cons. 12. num. 12. lib. 1. & in tract. de præsumpt. lib. 3. præs. 56. num. 8. Rimin. iun. cons. 280. nu. 14. lib. 3. Ioseph. Lud. conclus. 53. vers. 11. coniectura & versic. cum clericis. Declara, quod possit

13 clericus † necessitate victus rem aliquam emere, vt aliquid operetur, & rem postea mutata prima forma vendat, quia hoc casu non dicitur facere mercaturam & negotiationē, sed dicitur quærere ex artificio, vt erat Apostolis permissum. cap. 1. 22. q. 1. glos. in sum. 14. quæst. 3. tradit Strac. d. tract. de mercatu. part. 3. nu. 5. Gras. in suis decisionibus part. 1. lib. 2. cap. 119. Item declara contractum

14 clerici † super negotiatione, & mercatura non esse nullum, Dec. in cons. 115. sub num. 5. vers. 2. respondetur. lib. 1. Et quid sit agen-

15 dum † circa quæsita a clerico ex negotiatione & mercatura, an sint eroganda pauperibus, seu vti spolia ad Camerā Apostolicam pertineant, vide Strac. d. tracta. de mercatur. part. 3.

part.3.num.8.& seq. Abb. in cap. 1. ne cleri. vel monac. sub num. 11. in fin. & in cap. quia plerique. nu. 34. de immun. eccl. summ. Tha. in vers. emptio. num. 16. in fin. & in ver. Clericus sub num. 2. Nauarr. in tractat. de spoli.
16 §.7. not. 4. & not. 5. In milite etiam † armatę militiæ exemplum datur, quod mercaturam & negotiationem exercere non possit. l. vni. & ibi Bald. & Salic. C. ne milit. lib. 12. l. milites qui a repub. C. de re milita. lib. 12. l. milites. C. locati. & l. vni. C. in quib. caus. milit. & l. officium. §. patronus. ff. de re milit. Strac. d. tract. de mercat. part. 3. num. 11. Tiraquel. in tract. de nobilita. cap. 33. num. 14. Proceres pa
17 latij etiam † seu consiliarij inter prohibitos exercere mercaturam & negotiationes enumerantur. l. fin. & ibi gloss. 1. C. de rescinden. vendit. Strac. d. tract. part. 3. num. 16. Insuper
18 nobiles omnes † inter prohibitos mercaturam & negotiationes exercere enumerantur. l. nobiliores. C. de com. & merc. Marti. Laud. in tract. de nobilit. quæst. 66. Bald. in l. nobiliores. Strac. in d. tract. part. 3. num. 14. Tiraq. in d. tract. de nobilitat. cap. 33. Et ideo super
19 negotiatione † & mercatura societatē contrahere erit prohibitum, vt per Tiraquel. d. loco cap. 37. nu. 162. vbi vult, societatem tacitam contractam fuisse præsumi non posse inter nobiles, quia non potest introduci absque negotiatione, & ipsi negotiari non possunt, sed decipitur in hoc, quod non possit præsumi contracta sine negotiatione, vt per Natt. in cons. 91. lib. 1. & per Cephal. in cons. 247. nu. 4. lib. 2. & dicam infra suo loco. De-
20 clara mercaturam † derogare nobilitati, nisi mos regionis aliud inducat, vel nisi simus in loco, in quo fere nulli alij reditus haberi possunt. Vel si quis exerceat eam non per se, sed per eius ministros. Tiraquell. d. loco nu. 21. & seq. Hodie vbique & ab omnibus passim mercatura exercetur, & ideo an nobilitati deroget, non est vlterius disputandum.
21 Vlterius quia non † cum omnibus indifferenter contrahere permissum est, ideo cum hæreticis, hostibus & Saracenis societatem contrahere prohibitum erit, quia cū eis nulla datur nobis participatio, Innoc. in c. super iis. de voto. Felin. in cap. cum ego. ff. sub nu. 8. de iuram. Boer. decis. 179. num. 7. Strac. in tract. de mercat. part. 4. num. 12. & num. 17. Nauarr. in cap. ita quorundam. de Iudæis, & habemus bullam, quæ legitur in die cœnæ Domini.
22 Quid dicendum de Iudæis, an † cum eis societatem contrahere liceat? Et quidem de iure permissum videtur cum eis contrahere l. quicunque, & l. Iudæi. C. de Iudæis. Alex. in cons. 75. num. 6. lib. 5. Corn. in cons. 260. lib. 3. Felin. in d. cap. cum ego. ff. sub num. 8. de iuram. Ripa in l. si insulam. num. 10. & seq. ff. de verb. obliga. Boer. decis. 179. num. 6. Dec. in cap. consuluit. 3. num. 2. de appellat. Crau. cons. 37. nu. 25. lib. 1. Rimin. cons. 119. nu. 7. lib. 2. & immunitas concessa Titio & socijs intelligitur etiam concessa socio Hebræo, vt per Becci. cons. 84. quod tamen intellige, vt per Rimin. in d. cons. 119. num. 43. Non pos-
23 se cum eis † societatem contrahi, etiam iure communi inspecto, tenet Ioseph. Lud. in cōclus. 53. vers. & hodie. sed a priori opinione non est recedendum. Declara tamē, cum
24 eis permissum esse † contrahere societatem solummodo super rebus & negotijs, super quibus datur nobis cum eis commercium. Et super quibus rebus nobis cum eis cōmercium habere permissum sit, dispositum reperitur in bullis publicatis a Paulo PP. IV. & à Pio PP. V. ita declarat Castr. in tractat. de societat. officij. cap. 13. Ioseph. Lud. d. conclus. 53. versicu. & hodie. Et in omni casu bonum
25 † esse abstineri a cōmercio & societate Hebræorum dicit Castr. d. c. 13. in fi. & ita ego aliquando interrogatus consului quibusdam amicis meis, qui societatem quandam cū Iudæo quodam inire volebant, & ita semper consulerem.
26 Carceratos etiam † contrahere non posse est text. in l. qui carceres. ff. quod met. caus. intellige tamen quod non prohibentur contrahere inter ipsos & ad eorum fauorem, & eorum contractus fauorabiles, vt probat in ardua causa consultus à Senerifs. Duce Parmæ Decian. in cons. 102. in princ. lib. 3. Quid
27 si socij omnium † bonorum paciscantur inter eos, super successione an valeat conuentio? Dic eam non valere, distinguēdo tamen vt late ponit Pract. Papiens. in forma libelli. in act. pro socio. in vers. societatem. num. 7. tradam in cap. 39. Quid dicendum de prin-
28 cipibus † Christianis, vtrum bello oppressi ab alijs Principibus Christianis, non volentes se aliter tueri necessitate ducti, possint fędus, ligam seu confœderationem inire cum infidelibus & inuocare eorum auxilium, vt dixisse Iunonem legitur apud Poetam lib. 7. Aeneidos.

Flectere si nequeo superos Acheronta mouebo.

Ponit hanc quæstionem Oldrad. in cons. 71. & quia licet vim vi repellere, & necessitas non habet legem, & multis alijs fundamentis determinat hoc Principibus Christianis facere licere. Contrariam sententiam constanter existimat esse veram, scilicet nefas esse Christianis Principibus fœdere & amicitia infidelibus iungi, ab eisque cōtrą Christianos auxilium, etiam ad sui rerumque suarum defensionem petere. Et probat pluribus fundamentis, & ad ea quæ in cōtrarium allegantur respondet Osas. in sua disputat. pariter in fine suarū decisionum, salua semper determinatione sanctæ ecclesiæ, tamen non esse recedendum ab opinione Oldrad. in d. cons. 71. quem in omnibus sequitur, & comprobat Ioan. Andr. fons & lucerna iuris canonici in addit. ad Speculat. in rub. de Iud. colum. 3. vers. conuertendo hunc casum, &

hanc

hanc opinionem tenet, & alios multos eam tenentes refert Decian.conf.20. lib.3.vbi in fine dicit, quod nullus est I.C. quem ipse viderit qui negare audeat hoc omni iure licere. Etiam vltra ab eo citatis Oldradi opinionem approbat Iulius Ferret.in tract. de iusto & iniusto bello.num.115.Nauar.in c.ita quorundum.de Iudęis.not.4.nu.15.vbi dicit hãc esse communem resolutionem in c. ad liberandum, de Iudæis.Ganf.in suis decisionibus aureis, part.2.lib.2.cap.20.de bello, num.39. vbi hoc sine peccato fieri posse dicit. Et cum hac opinione etiam tandem in fine dictę suæ disputationis videtur transire Olaſ.dum Oldradi opinionem temperandam esse dicit, iuxta trad.a Io.de Ana.& Feli.in d.c.ad liberandum. de Iudæis, & a Io.Andr.in d.addit. ad Specula.in rub.de Iudæis.Gram.decis.65. nu.14.& nu.66.Ioannes Brunel. in repet.c.1. de homicid.in 4.p.11.conclus.11.nu.28.

29 Super negociationibus † clerico prohibitis similiter, & societatem contrahere prohibitum erit, sed vbi clericus haberet patrimonialia bona super eis poterit contrahere societatem, puta conuiuendi in fructibus, & etiam omnium bonorum, Decian. consil.85. num.7.libro 2.& quod etiam communicabit fructus præbende ibidem dicit post Bald. in l.si patronus num.15.C.commun. vtriusque iudic.& Petrus de Vbal.in tract. de duob.fratrib.p.3.nu.32.ita etiam sentire videtur Cardin.Mant.in tract.de ambig.& tacit.conu.li. 6.art.12.nu.6.

30 De negociationibus † agen do duas cõclusiones ponit Nauar.in conf.5.tit.de succes.ab intestin.Prima est quod omnis clericus nondum ordine sacro initiatus, & carens beneficio potest sine vllo peccato exercere omnia, quæ potest laicus Abb. in cap.1. & 2.de postulatio.& per eum in manual.confes.cap. 25. num.110.& infert, quod eius bona non possunt capi ratione negociationis, & super hoc non debere molestari a Iudice laico secunda est conclusio, quod etiam clericus in sacris constitutus potest exercere negociationem honestam ad se, & suos honestæ sustentandum iuxta glos.in cap. peruenit, 86. distinct.& tradit ipse in d.Man.cap.25.sub d. num.110.

31 Latius vero materiam † pertractando circa illud quod agit clericus, esse considerãdum an sit artificium, an negociatio, an causa lucri faciat, an causa necessitatis, an sit clericus in sacris, an in minoribus tantum an beneficiatus, an sine beneficio competenti, late tradit Redoan.de spolia.cler.quæst.2. sub num.35.vers.ego vltra, Et vltra ea, quæ damnum passis sunt restituenda, quod illicitè acquisita a clerico etiam in minoribus constituto, & non habente etiam beneficiũ, quod vti spolia legitime ad cameram pertineant ex dispositione Bullæ Pij PP. IV. ibid. registrata tenet numero 106. quare sicut benè faciunt clerici, dum diuino cultui seruire student, ita laicis bonum erit cauere a contrahendo cum eis illicitas negotiationes, ne insimul cum eis spoliorum colectoribus, de male acquisitis rationem reddere teneantur.

CAPVT IX.

De causa materiali.

SVMMARIA.

1 *Causa materialis proxima est consensus.*
2 *Causa materialis remota est res.*
3 *Societas potest contrahi super omnibus rebus, quæ non sunt a commercio exemptæ.*
4 *Et super negotio non turpi & prohibito.*
5 *Super omnibus rebus vniuersaliter.*
6 *Simpliciter non specificatis rebus.*
7 *Super re particulari.*
8 *Super nominibus debitorum.*
9 *Super artificio.*
10 *Super conductione publicarum functionum.*
11 *Super pretio rei vendendæ.*
12 *Quod vnus ponat rem, alter laborem, tertius industriam.*
13 *Quod vnus ponat rem, alter auctoritatem.*
14 *Super animalibus.*
15 *Super hæreditate ventura.*
16 *Super officijs Romanæ curiæ.*
17 *Super fructibus absque re principali.*
18 *Super rebus, quæ adhuc non sunt, sed esse sperantur.*
19 *Societas absque rebus, quæ sunt vt esse sperantur, contrahi non potest.*
20 *Persona socij non dicitur quid pro materia positum.*
21 *Societas super spe, quæ nihil est, contrahi non potest.*
22 *Capitalia, æqualia, & inæqualia esse possunt in societate.*
23 *Capitalia licet inæqualia sint, in societate ad lucrum tamen omnia diuiduntur pro æquali portione, non sic in alijs, in quibus qui plus ponit, & plus operatur plus percipere debet.*
24 *Aequalitas in rebus, attento pondere, numero & mensura, & æstimatione seu valore, facile cognoscitur.*
25 *Vbi bonitas & numerus considerari possunt, attenditur potius bonitas, quam numerus.*
26 *Vbi ponuntur operæ & artificium, æqualitas & inæqualitas terminatur Iudicis arbitrio.*
27 *Vbi mixtim ponuntur res corporales, operæ & industria, seruanda est conuentio, si de ea constat, & non sit turpis, inhonesta, & leonina, & numero 28.*
29 *Etiam æqualitas considerari, & terminari potest a tertio electo partium consensu.*
30 *Et si inique arbitratus fuit, non est attendenda eius opinio, sed remittitur ad Iudicem.*

EXplicito tractatu de causa efficienti, videndum est modo iuxta propositũ ordinem de causa materiali, circa quãm efficiens versatur, vt formã in mente consideratã inducat. Causa materialis, vt dixi supra in 2. c. cõsideratur dupliciter, sc. ꝙ alia sit causa materialis proxima, alia remota. Proxima causa
1 † materialis dicitur consensus, quia homo, qui est causa efficiens, primo circa consensum proxime versatur, & ideo dicitur, istum contractum perfici consensu, §. 1. Institu. de oblig. ex consen. & l. 2. ff. de action. & obliga.
2 Remota causa dicitur † res, super qua societas ipsa contrahitur, dum adhibito consensu ad

ad finem deliberatum ordinatur, nempe aut ad quæstum, aut ad lucrum. In præsenti principaliter agendũ erit de rebus, quia satis fuit dictum de consensu in d.c.2.& vt in omnib. ordinate procedamus. Primo videbimus, super quibus rebus societas contrahi possit. Et quia in societate circa res æqualitas & inæqualitas consideratur, secundo loco videbimus, qualiter æqualitas & inæqualitas circa res ipsa sint consideranda. Tertio, quia per contractũ societatis transfertur Dominium de ipsarum rerum dominio & possessione vi
3 debimus. Circa primum, † super quibus rebus societas contrahatur, regula est generalis, societatem super qualibet re contrahi posse, quæ a commercio nostro non dicatur exempta. §.1.& 2.Instit.de inutil. stipulat.& in §.nullius.Instit.de rerum diuis. & in l. inter stipulantem §.sacram.ff.de verb.obligat.
4 & dummodo non † cõtrahatur super aliquo negotiò turpi & prohibito.l.nec permittendum.ff.pro soc.& dixi in proœmio. Et potest
5 contrahi † super omnibus rebus vniuersaliter.l.1.& l.3. §.generaliter. & l. si fratres.§. sociũ.& l.si societatem. ff.pro soc. Et potest
6 contrahi † simpliciter non facta declaratione, super quibus rebus contrahatur. l.coiri.
7 cum seq.ff.pro soc. & super aliqua † re particulari.l.cũ proponas. C.pro soc.l.2. C. com. diui.l.cum duobus, in princ.ff. pro soc.& su-
8 per nominibus † debitorum, Bero.in consil.
9 161.nu.20.lib.1.& super aliqua † negotiatione seu artificio.l.societas, & l.cum duobus. §.cum duo argentarij.ff.pro soc.Bal.in cons. 120.lib.1. & in cons.452. & in cons.453.lib. 3.& in cons.395.lib.5. & super conductione
10 † publicarũ functionũ.l.societas, & l.adeo. ff.pro soc.Feret.in tract.de gabel.nu.189. &
11 super pretio alicuius † rei vendẽdæ, l.si tibi rem,& l.si tibi arcæ.ff.de præscript.verb.l. si margarita,& l.si id quod quis, & l.si fratres, §.item ex facto.ff.pro soc. Menoch. in cons.
12 122.nu.28.lib.2.Et potest † societas contrahi, ita quod vnus ponat rem, alter laborẽ, & tertius industriam, vel quod vnus ponat rẽ, alter simul laborẽ & industriam, vt habetur in §.& ita.Instit.de societ.& in l.societas, & in l.cum duobus.§.si in coeunda, ff.pro soc. Dominicus Sotus eruditissimus in lib.6. de iust.& iur.q.6.art.1.vers.quinuero. Martin. Nauarra Doctor multæ lectionis in Manua-
13 li.c.17.nu.251.& quod vnus ponat † nomen & auctoritatem,& alter pecunias, Decian.in cons.97.lib.2.Corn.cons.121.sub nu.2.lib.1.
14 Et potest contrahi † super animalibus l.si pascenda.C.de pact.l.cũ duobus.§.si in coeun-
15 da.ff.pro soc.& super aliqua hęreditate † vẽtura. l.3. §.de illa.ff.pro soc. & super officijs
16 Romanæ † curiæ, de qua societate aliqua ponit Dominicus Sotus.d.lib.6.de iust.& iur.q. 6.art.2.in fi.& Gabr.in cons.78.lib.1. & post hæc scripta tractatus de ea publicauerũt Castrac.Fanen. & Virginius Bocca. & põt con-
17 trahi super † fructibus absque re principali, Alex.in cons.491.lib.1.Dec.in l.si pascenda, num.13.C.de pact.& super rebus omnibus,
18 quæ † adhuc non sunt, sed tamẽ esse sperantur, iuxta text.in l.nec emptio.& in l.si consensum.ff.de contrah.empt. & in l.3.§.de illo,& in l.si margarita.ff.pro soc.Bart. Soc. in d.l.si pascenda, circa fi. C.de pact. Et absque
19 rebus, quæ † sunt aut esse sperãtur, societas contrahi nõ potest, quia deficeret causa materialis.l.verũ,§.fi.ff.pro soc.Bal. in l.1.nu.1. C.pro soc.& in l.2.C.de contrah.empt.Henrichman.cõs.7.nu.17.li.1.tom. 1. Et personæ
20 socij † non dicuntur quid pro materia positũ in societate, Ale.in cons.131.sub nu.8.lib. 5.Petr.de Vbal.in tract.de duob.fratrib.p.5.
21 sub nu.27.vers.1.quia. Et faciunt † in proposito tradita per Bart. in l.is potest, nu.5.ff.de acq.hæred.vbi dicit, ꝙ si sit cõtracta societas super hereditate ventura, ꝙ ipsa spes nõ cõmunicatur, sed cõmunicãda venit hereditas obueniens, quia super spe, quæ aliquid non est, societas contracta dici non põt.arg.l.nec emptio.ff.de contrah.empt.& determinat illũ, cui hereditas defertur, adire debere,& alterũ sociũ adire non posse, l.actione. §.diximus, ff.pro soc. Circa secũdũ, qualiter res po-
22 sitæ † sint considerandæ ad cognoscendum æqualitatẽ & inæqualitatem, præsciendũ est in qualibet societate, inter capitalia a singulis socijs posita, æqualitatẽ & inæqualitatem reperiri posse, quia potest vnus socius ponere centũ,& alter ducenta,& potest vnus ponere centum, alter vero operã & industriã, & magis valeant opera & industria, quam illa centũ;& ecõtra potest esse, quod pecunia excedat operas & industriam,& similiter esse potest, quod omnia sint in pari quãtitate, iuxta text.in §.nã & ita Instit.de societ.& in l.si nõ fuerint.ff.pro soc.Bal.in l.vlt.in princ. sub nu.8.C.commu.de lega.Et licet dixerim
23 capitalia † inæqualia in qualibet societate poni posse, tamẽ non inde sequitur, in qualibet societate eandẽ dispositionẽ esse seruandã. Nã in societate ad lucrũ vniuersali, quamuis a principio fuerit posita capitalia inæqualia, nihilominus iusta iudicatur, quia põt esse, vt minus ponẽti maiora lucra obueniant. Corn.cõs.187.col.pen.li.3. & cõs.310.col.4. vers.nec obstat, li.4.Soc.cõs.74. nu.5.& cõs. 160.col.6.vers.ex quib.lib.2. Ias.cõs.2.col.6. vers.8.li.3.Ioseph.Lud.cõclu.53.f.124. vers. in qua societate, vbi reprehẽdit Crau. aliter sentientẽ in cons.159.in fi. Rub.Vtinen.cõs. 32.nu.36.Marchabr.cons.5.nu.98.Crauet.in cõs.173.sub nu.1.li.1.Et in cæteris societatibus, qui plus posuit,& qui plus operatus fuerit, plus ẽt percipere debet, l.si nõ fuerint, ff. pro soc.& dicam latius infra suo loco. Ad co-
24 gnoscendũ ęqualitatẽ † & inæqualitatẽ, quę in societate interuenire possunt, hac distinctione vti debemus. Aut sumus in casu, in quo vterq; socius ponit res corporales: Aut

in casu, in quo quisque ponit operas seu artificium; Aut vltimo loco sumus in casu, in quo mixtim ponuntur, a quolibet res corporales, operæ & industria.

Primo casu facile est cognoscere æqualitatem & inæqualitatem, quia pondere, numero, & mensura, & æstimatione seu valore, æqualitas & inęqualitas perpendi possunt, ad tradita in l. 2. §. mutui datio. ff. si cert. peta. & in l. 1. ff. de contrahend. empt. Sed in rerum
25 valore † cognoscendo, illius qualitatis ratio habenda est ex qua vtilitas pro societate resultat, quippe si sint exempli gratia pecudes positæ in societate, non attenditur earũ numerus in cognoscenda æqualitate & inęqualitate, sed attenditur bonitas, quia illę, quæ sunt in minori quantitate, possunt in bonitate superare alias, quæ sunt in maiori quantitate, & possunt societati maiorem afferre vtilitatem, vt per Afflict. decision. 58. numero quinto.
26 Secũdo casu † ęqualitas & inęqualitas cognoscuntur arbitrio boni viri, qui socij diligentiam, operam & industriam cõsiderabit, Bal. in d. l. vlt. in princ. C. commun. de legat. & suo loco dicam infra.
27 Tertio casu † est magis difficile cognoscere ęqualitatem & inæqualitatem, quia Dd. diuerso modo locuti fuerunt. Et ego pro faciliori intelligẽtia puto duos casus esse considerandos. Primus est casus, quando constat de expressa partium conuentione. Secundus est casus, quando societas contracta fuit nulla facta expressione seu declaratione.
28 In primo casu † ex declaratione facta optime ęqualitas & inęqualitas apparebit, & erit seruanda, nisi sit turpis, inhonesta & leonina, l. si societatem. la 1. in fin. ff. pro soc. & §. 1. Institut. de societ. l. si non fuerint. ff. eod.
29 Et quemadmodum ex consensu † & declaratione facta a socijs percipitur æqualitas, & inęqualitas, ita etiã poterit cognosci ex declaratione facta a tertio, de sociorum voluntate electo, ad constituendum partes societatis. l. si ita coita. cum plurib. seqq. ff. pro soc.
30 Aduertendum est tamen † circa hanc declarationem faciendam a tertio, eã non esse attendendam si inique arbitratus fuerit, sed recurritur ad Iudicem. l. societatem. cum sequ. vsque ad l. si socius. ff. pro soc.
31 Et si arbitrari † recusauerit, euanescit societas, & non recurritur ad Iudicem, & ab arbitri iam electi persona non receditur. leg. si coita. ff. pro soc. Menoch. in tractat. de arbit. iudic, quęst. 68. num. 32. & in consil. 93. num.
32 7. lib. 1. Et ideo in hoc casu † non recurritur ad Iudicem, quemadmodũ fit, quando arbiter electus iniquè arbitratus fuit, quia quando arbitratus fuit inique, per suũ arbitrium contractus ad esse deductus fuit, cui potest deseruire officium Iudicis, in reducẽdo eum ad ęqualitatem, vt in d. l. si societatem. §. arbitrorum, & in l. vnde si venit. ff. pro soc. sed quando non fuit arbitratus, non fuit contractus ad esse deductus, ideo super eo Iudex non potest officium suum impertiri, ita declarat glos. in d. l. si societatem. §. arbitrorum & ibid. Bart. sub nu. 3. ff. pro soc.
33 In secundo casu † quando non constat de partium conuẽtione, in primis est obseruanda consuetudo sociorum, deinde consuetudo regionis, quia quod consuetum est fieri tacite actum videtur, l. item quantum. §. qui impleto. ff. locati. Bald. in l. prima sub numero 21. C. pro soc. Petr. de Vbald. in tracta. de duob. fratr. part. 4. sub numero 7. & quando non constat de consuetudine sociorum & regionis Doctores diuersa dicunt. Dicit Petr. de Vbald. d. 4. part. sub nu. 3. 4. & 7. & Corn. in l. si pascenda. Cod. de pact. & Socin. consil. 265. num. 2. lib. 2. quod regulariter opere &
34 industria † censentur correspondere interusurio pecunię, & non ipsi sorti, per text. in l. cum duob. §. si in coeunda. ff. pro soc. & dicit, quod ista regula fallit, quia aliquãdo correspondent toti sorti, & interusurio, aliquando parti sortis, & interusurio, quod quando fit, quia certa regula dari non potest, Iudicis arbitrio terminandum relinquit, & subiungit impossibile esse, vt detur casus in principio societatis, quod operę & industria in totum vel in parte correspondeant sorti & interusurio, sed esse posse, quod socius suis operibus & industria in principio societatis solum correspondeat interusurio, & post aliquod tempus correspondeat interusurio, & parti sortis, & demum in fine societatis correspondeat interusurio, & toti sorti, & hanc suam opinionem exemplis declarat, sed loquitur satis confuse, vt vix certus sensus ex eius dictis colligi possit.
35 Dominicus Sotus † in dict. libro 6. de Iustit. & iur. quęstion. 6. articul. 1. colum. 2. aliter loquitur, & dicit ad cognoscendũ quantitatem capitalis solummodo ęstimandum esse periculum pecuniarum, vt si sint positi duo mille aurei in societate, & eorum periculum assecuraretur solummodo pretio, seu mercede centum aureorum, quod solum capitale positum æstimari debeat ea quantitate, pro qua assecuraretur, & dicit, quod iste est casus. l. si non fuerint. ff. pro soc. Alij di-
36 cunt, & ista † est verior opinio & communis pro ęqualitate & inęqualitate cognoscenda de tota sorte posita, ad operas & industriam, & de operibus & industria ad totam sortem rationem habendam esse, ita tradunt Cin. & Bald. in l. 1. numero 14. Cod. pro soc. Angel. de Periglis in suo paruo tractatu de societate. in princip. posito inter alios tractatus, in 5. volum. secundum antiquam impressionem. Socin. in cons. 265. sub num. 2. lib. 2. & Nauarr. in eius manuali. cap. 17. num. 251. quia qui ponit pecuniam, ponit eam respectiue ad operas & industriam, & qui ponit operam

ram & industriam facit respectiue ad pecuniam, & loco pecuniæ considerãtur & dicuntur pecuniæ velamentum, vt habetur in d.l. cum duobus. §. si in coeunda. ff. pro soc. & ita videtur etiam declarare Petr. de Vbald. sibi contrarius in d. quarta part. sub numero 7. versicu. primo casu, & ab ista non est recedendum.

37 Opinio Petri de Vbald. supra † relata sustineri non potest, quia dum ipse dicit, ex tractu temporis fieri posse, vt magis sit tribuendum operibus & industriæ, quę a principio, stare non potest, quia pecunia, vt declarabo infra, non communicatur neque a principio neque ex tractu temporis, & si non est communis à principio, neque quod tractu temporis communis efficiatur, dici potest, ne eadem res, nempe societas, diuerso iure censeatur, contra text. in l. cum qui ædes. ff. de vsucap. Et hoc etiam esse non potest, quia sequeretur, quod si diu duret societas, & semper crescerent operæ, & industria, quod alter socius nihil, vel parum, de lucro & capitali percipere posset, quod est absurdissimũ, & contra mentem sociorum, & contra naturam societatis, in qua capitale pro ponente, nisi perdatur, saluum semper esse debet, & semper debet pro eo lucrari. Et esse non potest etiam, quia partes capitales considerantur in principio societatis, & non habito respectu ad futurum euentum, Corn. in consil. 24. num. 4. in fin. lib. 1. Bene in discursu temporis operæ sunt considerandæ, quoad lucrum diuidendum. Socin. consil. 265. num. 3. lib. 2. Id etiam quod dicit Dominicus Sotus

38 † est nouum inuentum, quo ad hoc nulli negotiatores vsi sunt, vt tradit Nauar. d. cap. 17. num. 251. & sustineri non potest, quia si ponuntur mille in societate, ex eorum commoditate, seu dicas interusurio, vt per Bald. in l. 1. sub num. 14. C. pro soc. lucrum causatur, & non causatur ab æstimatione, quę fit de periculo, & sustineri non potest, quia mille ponuntur in societate, & pericula sunt qualitates, quæ extra societatem considerantur. Et

39 stãte supra posita † opinione veriori & communi, de tota pecunia rationem habendam esse, an dicatur adesse inter socios æqualitas seu inęqualitas, vnó ponente operas & industriam, & altero ponente pecuniam, videndum est. Equidem in dubio præsumendum est, pecuniarum quantitatem respondere ad operas & industriam pro æquali parte, Petr. de Vbald. d. 4. part. sub num. 3. Natt. in cons. 403. sub nu. 5. lib. 2. Ioseph. Lud. in suis commun. conclus. 53. nu. 156. Andr. Fachi. cõtro-

40 uer. iur. lib. 2. c. 94. Et si inæqualitas † allegaretur, nempe operas & industriam excedere commoditatem pecuniarum, vel econtra, quæstio ista boni viri arbitrio terminanda veniret, consideratione adhibita circa pecunias positas, operas, & industriã, & quod aliquando plus est ponere in discrimine vitam quam patrimonium, Petr. de Vbal. in d. part. 4. num. 3. Bald. in l. si non fuerint, num. 2. ff. pro soc. Roman. in cons. 460. & Menoch. de arbitr. iud. casu 125. Socin. cons. 265. libro 2. Et si plures sint socij diuersa ponentes, nempe auctoritatem, operas, industriam & pecunias, secundum supradicta arbitrio boni viri poterit determinari æqualitas & inęqualitas inter ipsos, quia vere certa regula, & certa determinatio afferri non potest.

41 Videamus modo de dominio † & possessione, vt sequamur suprapositum ordinem. Et quidem duobus modis dominium & possessio in præsenti agendo de societate considerari possunt. Primo modo possunt considerari circa res, quæ erant sociorũ ante contractam societatem. Secũdo modo circa res quæsitas, durãte societate; sed modo solummodo agimus de dominio & possessione rerum, quæ erant sociorum ante societatem, quia agitur modo de causa materiali, & de dominio & possessione quęsitorum, durante societate, agemus infra latissime suo loco, c.

42 14. In primis in hac dominij † tractatione regula ponenda est, quę procedit tam in societate vniuersali, quam etiam particulari, nempe communionem dominij in societate requiri. l. 1. in fin. & in l. si id quod. in ver. ceterum. ff. pro soc. & in l. si tibi auę. in fin. ff. de pręscrip. verb. Dd. communiter in l. si pascenda. C. de pactis. Rom. in cons. 168. num. 3. Et licet a contrahentibus fuerit dictum, societatem inter eos contrahi: tamẽ deficiẽte dominij communione societas contracta dici non potest. Rim. iun. in cons. 118. nu. 95. libr. 2. & quia hinc inde fit collatio, societas dicitur titulus onerosus, Bald. in l. coire. in lect. ante. in fi. ff. pro soc. procedit, inquam, in qualibet societate regula ista; & conueniunt etiam societas vniuersalis, & particularis in

43 actionibus cuique ex sociis † competentib. quia adinuicem pręstari debent, & non transferuntur. l. 3. & ibi glo. & communiter Dd. ff. pro soc. Petr. de Vbald. d. tract. de duob. frat.

44 p. 5. nu. 2. in fi. Sed in modo † inducẽdi communionẽ differunt, quia in societatib. particularibus, in quib. deficit vniuersalis titulus, rerũ communio non inducitur absque traditione. l. si ager. & ibi Bart. ff. de rei vend. & in l. traditionib. C. de pact. Menoch. cõs. 122. nu.

45 6. li. 2. Et in societatibus † vniuersalibus res omnes, quę sociorũ sunt, absq; alia traditione cõmunicantur. l. 1. & l. 2. & ibi gl. & cõmuniter Dd. ff. pro soc. Dd. oẽs in l. si socius. ff. si cert. pet. Bal. in l. qui sibi. C. de his qui a non dom. & in l. 1. C. de vsuc. pro do. & in l. nulla. C. de iure dot. Petr. de Vbald. d. tract. p. 5. sub nu. 2. Rom. in cõs. 106. nu. 2. Dec. in l. traditionib. nu. 3. C. de pact. Gomes. li. 2. reso. iur. c. 5. sub nu. 3. Menoch. d. cõs. 122. nu. 5. lib. 2. Et li-

46 cet cõmunio rerũ † inducatur in societate vniuersali, tamen ꝙ possessio nõ trãsferatur tenet glo. in d. l. 2. ff. ꝓ soc. & gl. in l. si fratres. §. idem

§.idem respondet.ff.eod.& ita in omnib.casibus, in quibus transit dominium absq; traditione, quod non trāseat possessio, quia habet plurimum facti, videntur tenere regulariter glos.& Dd.in auth.ingressi.C.de sacrosanct.eccl.& in c.in præsentia de probat. Cepol.in tract.de vsucap.pro dote.nu.18.

Contraria opinio, etiam possessionē transferri absque traditione, tenenda est, quā tenet glos. secundum primam opinionem, in d.l.2.ff.pro soc.Bal.in l.1.in lect.antiqua.sub nu.1.ff.eod.Bart.in l. & ideo. sub nu.3.ff. de cond.furt.Aret.in §.1.sub nu.1.Instit.de societ. Couar. qui testatur de cōmuni opinione, lib.3.variar.resolut.c.19.sub nu.1. Et hoc
47 est specialiter † introductum in societate, quia in ea licet traditio nō interueniat, vere tamē creditur interuenire, textus est expressus in d. l.2.ff.pro soc. & ita declarāt Bart. & Bal.in d.l.1.ff.eod.& sic communiter tenent Dd.quod quilibet socius videatur habere & tenere bona sua nomine proprio, & alterius socij, tanquam per clausulam constituti. Ias. in d.l.si socius, sub nu.1.ff.si cert.pet.Gomes. d.lib.2.resolut.iur.c.5.sub nu.3. in fi.Couar. d.c.19.sub nu.1.lib.3.variar.resolu.A regula
48 suprapósita, communionē † reperiri in qualibet societate, recedit Alex.in d.l.si pascenda.sub nu.2. C. de pact. vbi necessario in societate communionē non requiri tenet, per text.in l.si tibi auæ.ff.de præsc.verb.& in l.si merces.§.vis maior.ff.locati.& in l.cū duob. §.si in coeunda.ff.pro soc.& hāc opinionem videtur etiam tenere Nat.in cons.405. nu.2. lib.2.Sed non est recedendum a cōmuni opinione, & dicta ab Alexādro facile remouentur. Nam societas potest contrahi super re principali, & potest contrahi super fructibus absque re principali, & potest cōtrahi super re futura, puta super pretio redigendo ex aliqua re, vt dixi supra.Ideo dicta per Alex. & iura per eum allegata non obstant, quia loquuntur in societate contracta in fructibus, & in re futura, & solum dicunt, quod in re principali non est inducta communio, & bene, quia in ea non est inducta societas, ita loquitur tex.in d.l.si tibi auæ, nempe de societate contracta super pretio redigēdo, & ideo dicit pretium, & non rem ipsam debere communicari, & est similis text. & ibi gloss. declarat in l.si margarita.ff.pro soc.& ita tradit Socin.in d.l.si pascenda, sub num.12. C. de pact.& ita intelligi dēt text.in d.l. si merces.§.vis maior.nempe quod non dicatur inducta communio in fundo, quia nō erat contracta societas super fundo, sed super fructibus. Sic etiam intelligi debet tex. in d.l.cum duob.§.si in coeūda, nempe quod loquatur de societate in fructibus contracta, & non in re principali, & ita declarat Dec. in d.l.si pascenda. sub nu.13.C.de pact.& ita etiā videtur firmare Petr.de Vbald.d.tract.p.8.sub nu.11.De locatione molendini comprehensa in societate, licet in eo non sit cōprehensum molendinū, tradit Alex. sibi contrarius
49 cons.49.nu.10.lib.1.Et prædictis nō † obstat dicere, super fructib.societatē contrahi non posse, si non sit contracta super re principali, ea ratione, quia accessorium sequitur naturam sui principalis, vt per Bal.in d.l.si pascenda.C.de pact.Quia respondetur princi-
50 pale † esse, ꝙ societas cōtrahatur super fructibus, & re futura, & accidentale esse, quod res principalis tradatur absque communicatione, ita respondet Dec.in d.l. si pascenda. sub nu.3.Et quod finis, ad quē quodlibet negotium tendit, potius inspiciendus sit, quam quod præsens est, tradit Tiraquel.in tract.de vtroque. retract.§.1.gl.7. nu.5.fol.mihi 29. Et respondetur, arg.de accessorio ad principale non procedere, quādo in accessorio adest diuersa ratio. l. stipulatio ista. §. alteri.ff. de verb. oblig. ita similiter respōdet Dec.d. loco. Et ratio diuersitatis est, inter accessorium & principale, in præsenti, quia principale, quod communicetur, nō est cōueniens cum alter socius nihil in cōmune ponat, & est conueniens, quod accessorium communicetur, quia prouenit non solum ex re principali, sed etiam ab operibus alterius socij.
51 Etiam saluādo † Baldi opinionē dici potest, eius opinionem procedere, super fructibus contrahi non posse communionē & societatē, absque re principali, dum fructus sunt in re ipsa & adhuc non sunt a re separati, & qđ tunc super eis dicatur contracta, quādo sunt a re separati; quia vti accessoria, cū sunt separati, amplius non considerantur, ita declarat Rom.in cōs.309.& Soc.in d.l. si pascēda.
52 C.de pact. Quippe stante societatē † cōtrahi posse super re futura, & super fructibus, & absq; re principali, quæro, quomodo erit cognoscendū, super quibus rebus cōtracta fuerit societas, & inducta cōmunio, si non constat de expressa partiū cōuentione. In quam mihi dicendum videtur, hanc cognitionem haberi posse considerando, quid a quolibet sociorum in societate poni debeat.
53 Nā contractus † iste dicitur conspectiuus vt per Bal.in cons.452. nu.2.li.3. & in eo inter socios ideo cōmunio inducitur, quia adinuicē collatio fit, vt per Bart. in l. Titium & Mæuiū.§.altero.nu.5.ff.de administr. tutor.
54 Quare si vnus † ex socijs poneret tantū operas, & alter pecuniam, cum inter eos cesset mutua collatio, dicerē pecuniam non fuisse communicatam, & super ea societatem non fuisse contractam, sed contractam fuisse super lucro, ab ipsa pecunia & operib. obuenturo. Si vero quilibet poneret pecunias in pari siue dispari quantitate, dicerem sic interueniente mutua collatione fuisse inductam communionem & societatē, etiam in pecunia, in paribus partibus stante pari collatione, sed stante dispari collatione secundum portionem, quā quisque posuisset. Soc. cons.265.

conſ.265.ſub nu.2. lib.5. Et pecuniam com-
55 municatam † non cenſeri, tenent cõmuni-
ter Dd.in d.l.1.C.pro ſoc.& Bal.in cõſ.61.In
prin.lib.2.Alc.in cõſ.117.& ibi addit. &,lib.
4.& in conſ.131.nu.7.in fi.lib.5.vbi addit.di
cit hanc eſſe communem opinionẽ & ęquio
rem. Corn. qui ſimiliter de cõmuni teſtatur
in l.ſi paſcenda.ſub nu.16.C.de pact.Natt.in
conſ.403.nu.2.lib.2.Rot.Genuẽſ.deciſ.159.
Rim.iun. in conſ.399.nu.34. & in conſ.400.
num.54. lib.4. Ex ſuprafcripta diſtinctione
56 † & ex ſupradictis fundamentis colligi po-
teſt,etiam quid ſit dicendũ in ſocietate,ſeu,
vt vulgo dicitur,ſocida animalium. Inquam
dicendum erit, ſi animalia hinc inde a quoli
bet ſociorum erunt collata, inter eos fuiſſe
ſuper eis inductam communionem & ſocie-
tatem.Conrad.de contract.cap.92. in princ.
ſumm.Ihab.in ver. vſura. il 3.nu.6. Et ſi ſim-
pliciter erunt data paſtori ad paſcẽdum non
cenſeri communicata, ſed dici debere initũ
fuiſſe contractum in nominatũ.d.l.ſi paſcen
da,& ibi gloſ.& Dd.C.de pact.Gabr.in conſ.
62.in princ.lib.1.ſi autem erunt data paſtori
vt lucrum ex eis proueniens diuidatur, in lu
cro dicitur inducta communio & ſocietas.l.
cum duobus.§.ſi in coeunda.ff.pro ſoc.gloſ.
in d.l.ſi paſcenda.in ver.compellitur.Et ſi e-
runt paſtori data cum pacto,quod in fine ſo-
cietatis diuidi debeant, erunt effecta cõmu-
nia, & ſuper eis ſocietas contracta dicetur.
Bal.in l.1.nu.12.C.de fruct.& lit.expẽſ.Petr.
de Vbald. d.tract. part.8. ſub nu.21.Gabr.d.
57 conſ.62.nu.2.lib.1.Et cauendũ † eſt, ne de-
cipiaris, quando animalia dantur æſtimata.
Quia etſi dici ſoleat,æſtimationẽ facere em-
ptionem,& per conſequens operari tranſla-
tionem dominij rei æſtimatæ in totum.l.quo
ties.C.de iur.dot.cum ſimilib.tamen non ſic
eſt in ſocietate,quia in ea eius natura attẽta,
non requiritur tranſlatio dominij in totum,
ſed tantum pro medietate, & ideo ſolũ æſti-
matio operatur,& ad hoc appoſita cenſetur
vt valor rei appareat. Bald.in l.1.verſic.ergo
quæſtio.C.pro ſoc.Soc.conſ.24.nu.18.lib.1.
& nu.34.Et vt ſolum pro parte operetur do-
minij communicationem,ita probat text. in
l.cum duob.§.damna.ff.pro ſoc.vbi ſtãte ęſti
matione ſolum pro parte dominium tranſla
tũ præſumitur, & ita declarat Petr. de Vbal.
d.tract.de duob.fratr.part.5. ſub num.11. &
ſub num.27.& part.8.ſub num.21.& Ioſeph.
Lud.poſt alios,quos citat in deciſ. Peruſ.de-
ciſ.10.& Graſ.in ſuis deciſ.aureis.part.1.lib.
2.c.120.nu.25.Sed ſi hoc fieri poteſt in ſocie
58 tate † animalium,quod efficiantur commu-
nia & diuidi debeant in fine ſocietatis, licet
alter ſocius nihil conferat,videtur dicẽdum
hoc eſſe contra concluſionem ſupra poſitam
ideo communionem fieri in ſocietate, quia
interuenit in ea mutua collatio, & videtur,
ſi hoc in animalibus fieri poteſt, poſſe etiam
fieri in pecunia.

59 Dico hoc non eſſe contra † concluſionem
ſupra poſitam,quia fit communio ſtante col-
latione,ſed non excluditur,communionem
fieri etiam non poſſe alio modo. Poteſt,in-
quam, fieri eo modo, vt fit in ſocietate ani-
malium,& eſt licitus modus. Dantur etiam
animalia paſtori paſcenda, cum pacto,quod
lucra inde obuenientia ſint communia, &
quod debeat durare ſocietas per quinquen-
nium, & quod in fine quinquennij diuidan-
tur, eſt iſte licitus modus, quia paſtor gu-
bernat & cuſtodit animalia, & ideo iudica-
tur, ad hoc vt cõuenientem partem recipiat
ex ſocietate, quod debeat habere lucra pro
medietate, & etiam partem animalium in
fine quinquennij. Et ſi ſocietas partium vo-
luntate diſſolueretur, prout fieri poteſt ex
communi obſeruantia, ſiquidem diſſoluere-
tur in primo anno, paſtor non haberet dimi-
diam animalium, ſed ſolum haberet partem
ſibi proportionabiliter debitam, reſpectu
habito ad ſumptus anni, quo durauit ſo-
cietas, & ad tempus quinquennij, quo du-
rare debuiſſet, vtputa decem animalia da-
ta fuerunt æqualiter diuidenda in fine quin-
quennij, & quia de decem paſtor haberet
quinque, & ſic appatet quolibet anno eum
lucrari vnam, dicendum eſt, ſi in primo an-
no diuidatur ſocietas, ſolum vnam habe-
re debere; ſi in ſecundo duas, & ſic de ſin-
gulis.
60 Idem etiam in pecunia † fieri poſſe admit-
to, quod ponatur in ſocietate, ita vt in eius
fine inter ſocios diuidatur,& interim duran
te ſocietate lucra ſint pro medietate com-
munia,Socin.in conſilio 265.numero ſecun
do,libro ſecundo, & non erit iſta communi-
catio inducta ratione mutuæ collationis,ſed
ad hoc,vt ęqualitas conſeruetur,quia ſocius
ratione ſuarum operarum dignus reputatur
acquiſitione dominij, pro parte dictarũ pe-
cuniarum, & hoc ex pacto fieri poſſe, & fa-
ctum cenſeri credo ſtante cõſuetudine, ſed
in dubio non eſſe modo aliquo communica-
tam,vt ſupra dixi,tenẽdum eſt, & dicam in-
fra agendo de lucro,c.16.
61 Quæro etiam in propoſito † an inter do-
minum, & colonum inducatur communio,
& ſocietas, loquor de colono partiario, &
non de eo,qui nummis colit? Inter eos ſocie
tatem contractam dici non poſſe, tenet Bal.
in l.certi,ſub numero 8.Cod. locati.Abb. in
cap. propter, ſub numero 8. de locato. Me-
noch.in tract.de acq.poſ. ſub num.87. Et ita
deciſum fuiſſe in Rot.Rom.de mẽſe Februa
rij de anno 1588.refert Honded. in conſ.85.
ſub nu.4.lib.1.& pro hac opinione allegatur
text. in l.ſi merces. §.vis maior. ff.locati.vbi
habetur, quod quaſi iure ſocietatis colonus
partitur dãnum & lucrum cum domino fun-
di. Si enim ſit quaſi iure ſocietatis, ſequi-
tur inter eos non adeſſe ſocietatem,quia di-
ctio quaſi,denotat improprietatem.l.2.ff.de

inoffic.testam.l.in suis,& ibi Bald. & cæteri. ff.de lib.& posthum.In contrarium inter eos censeri contractum societatem, tenet Bart. in d.l.si merces.§.vis maior. & in l. si apes. §. item cõstat.ff.de furtis. Anch. Regien.q.68. lib.2.& q.4'.num.23.lib.3.Honded.& relati ab eo in d. consf.85.nu.12. cum plurib.seqq. lib.1.Bursat.in cons.330.lib.3.& pro hac opinione est textus expressus in d. l. cum duob. §.si in coeunda. ff. pro soc.Petr.d. tract.p.8.
62 nu.11.Possunt opiniones † cõcordari, quod negatiua procedat, dum fructus non sunt a solo separati,& affirmatiua procedat, quãdo fructus sunt a solo separati, vt dixi supra ex Rom.in cõs.309. & ita videtur tenere etiam Bursat.in cons.71.nu.26.lib.1.dum vult, colonum non esse dominum fructuum, antequam a solo separentur, & erunt ista bene consideranda ad cognoscendum, qua actione agere debeat colonus, vt dicit Rom.in d. cons.309. & habetur per Alex. in l.si filiofamilias.§.si.sub nu.17.ff.solut.matrim.
63 Vltima opinio affirmatiua † est tenenda, & nõ obstat tex.in d.l.si merces.§.vis maior. quia ibi certum erat non fuisse contractã societatem,sed contractum innominatum, & vtitur Iureconsultus dictione impropriètatis,quasi iure societatis: quia contractus innominatus, inter dominum & colonum initus, regulatur secundum contractum societatis,cui magis assimilatur, vt per Abb. in d. c.propter sterilitatem.sub nu.14. & per Soc. in d.l.si pascenda.nu.5. & tradunt Dd.in l.1. §.si quis seruum. ff.depositi. Et ista ex causa materiali dixisse sufficiat.

In signatura sacrę Pœnitẽtiarię habita est quæstio de societatibus, quæ in officijs Romanæ Curię, vltra ipsorum valorem ineuntur,atque hæc communiter omnium cõsensu conclusa sunt.

64 Primo huiusmodi † societates ex suo genere esse illicitas, & cõtinere,vel palliatam vsuram vel apertam iniustitiam:vsuram quidem,quia cum lucrum,quod percipitur a socio, non veniat ex fructibus officij, qui cum aliunde portentur exhausti nulli sunt, non potest ex alio capite manere nisi ex mutuo, vnde existit vsura, iniustitiã vero, si lucrum dicatur percipi ratione periculi, quod subit socius amittendæ pecunię, quam dedit officiali,si ipse intra sex mẽses moriatur,tametsi enim negandum non est periculum existimabile esse pecunia, certum tamen est hoc nomine nihilo plus percipi posse,quã quanti ipsum periculum extimatur, quod inter ceteros apertissime docent Conrad. tract.2. de contr.q.39.in 4.conclus.& Nauar.consil. 29.alias.25. de vsur.num.4.ita vt nemo dixerit periculũ hominis valẽtis, & iuuenis, exceptis præsertim casibus fortuitis, & morte violenta sex mensium spacio tanti esse,vt exequet lucrum,quod ex societate percipi solet,id quod vel maxime ex cõtractu assecurationis intelligi potest,in quo multo minori precio huiusmodi periculum redimitur. Deinde si socius substinet periculum amittendæ sortis, si ipse intra sex menses moriatur,officialis ex altera parte prẹter iacturam officij si ipse decedat e vita obijcit suos hęredes periculo tantundem refundendi socio, vt illud periculum hoc altero consimili periculo compensari videatur,Ex quo apparet nimium in hac societate officialem grauari, cum præsertim ex hippotesi nullos sibi fecerit reliquos officij fructus,quos alijs societatibus distraxit. Denique ex vsu,& consuetudine, ipsaque adeo forma contrahendi apparet non haberi rationem periculi in persoluenda pensione,siquidem ea semper pensio soluitur pro quauis persona, cum tamẽ non sit semper idem periculum in sene, & iuuene,in valente,& valetudinario,quod in alijs contractibus, ac præsertim in sponsionibus apparet. Qua ratione non videtur probanda sententia Soti lib.6.de Iust.& iur. q.6.art. 2.ad fin.& Nauar.cons.29. num.2.de vsuris, qui hos contractus reuocari putant ad sponsiones in quibus sine dubio iustitię ratio postulat, vt habeatur ratio personæ cuius periculo statur, præterquam, quod si sponsiones appellãdę essent,frustra quęreretur officium in quo societas contraheretur.

65 Secundo in casu proposito,† vix locũ habere bonam fidem,cum per concionatores, & alios viros doctos,sępe moniti fuisse dicãtur ij de quorum causa agitur,huiusmodi societates esse illicitas,ac nullo modo subsistere,ex quo saltem debuissent moueri ad inuestigandum iustitiam, & validitatem contractuum, quod si qui neglexerunt, iam laborant ignorantia vincibili,& fortasse etiam affectata, vnde tollitur bona fides, si qui vero doctos viros ac pios consuluerunt,& audiuerunt licitas esse societates, in ijs bona fides admitti potest, cum obligatione tamen restituendi fructus extantes,& ex ijs, qui iã consumpti sunt illos tantum, quibus facti sunt locupletiores, vt cum cõmuni sententia docet Siluestrina vers.fructus potest num.2. licet enim propter probabilem opinionẽ consuetudine confirmatã excusari possint a peccato, vt locis notatis probat Conrad. & Nauar. non tamen liberantur a restitutione quicquid argumentando dicat Nauar. qui neque asserit, neque asserere potest contrarium.

66 Tertio posse tamen liberari † a restitutione aliquos ratione lucri cessantis,vel damni emergentis,quod pręcipue docet Naua.cõs. 4.alias.20. de vsur.nu.12. cum tamen requirantur necessarie conditiones quas Doct.tradunt, & præcipue Nauar. tractat. de vsuris, num.40.& Paul.Castr.cons.289.in fin.& alij multi.

67 Quarto quia † posset a partibus amice impetrare remissionẽ lucri percepti eos tutos in

in conscientia fore. Id autem videri toti illi Ciuitati præsertim a Prçlato persuadendum tum ad pacandas multorũ conscientias, tum ad resecandas, ac penitus tollendas lites, in posterum autem huiusmodi contractus omnino prohibendos videri cũ præsertim constitutionibus Pontificum aperte repugnent, neque vlla Iustitiæ ratione fulciantur.

68 Originem, & principium † contractus societatis officiorum ponit Cardin. Toletus in sua Instructione sacerdotali lib.5. cap.40. & secundum dictam primam eius naturam, & attenta dispositione Pauli PP.IV. vt talis con tractus licite fiat connumerat quatuor conditiones, & cum eo videtur transire Cardin. Mant. tract. de tacit. & amb. côuent. lib.6. tit. 2. in fin.

69 Prima est, vt super † alia officia, quam Romanę Curię, non possint licite fieri, quam tamen dicit non esse necessariam ad intrinsecam rationem contractus, ne posset fieri super alijs officijs puta Regijs, sed quod nõ fit quia ita prohibet Papa in dicta eius bulla, & certe bulla præfata cessante, super cęteris officijs, si modo licito societas contraheretur, de iure prohibitum non reperitur, & solum bullam præfatam procedere intelligendum est, quando societas contrahitur sub forma, quæ Romę introducta fuerat, vt Cardin. Tolet. loquitur.

Secunda est conditio, vt non admittantur socij vltra medietatem valoris officiorum, vt in d. Bulla Pauli. PP. IV. disponitur, declarando contractum vsurariũ, sed quod dicta Bulla sit reuocata in totum, per Bullam Pij. PP. IV. & quod iuxta tradita in Bulla prçfata Pij IV. liceat admittere socios vsque ad integrũ valorem officij. & nõ vltra tradit Castrac. de societ. offic. cap.4. & 5.

Tertia est conditio, quod socij plus nõ habeant, quam obueniat ex officio, vt si officia non frutificant nisi octo pro centũ, non possint habere duodecim, & dicit in hoc esse mirabilem abusum, cum exigantur duodecim, & officia multo minus reddãt, & damnat taxationes, quæ fiunt de certa annua quantitate prçstanda ad rationem duodecim pro centenario.

Quarta conditio est, vt cum ista officia requirant industriam, sine qua tot fructus non reddunt, socij nõ possunt tantam partem recipere, quantam officialis, quia vltra sortem ponit etiam labores, & tradit Card. Tol. hãc esse veram officiorum societatem, si secundum hæc requisita contracta fuerit, quæ an ita hodie contrahatur cogitandum relinquo eis, qui hosce contractus, quotidie faciunt,

70 & videri possunt † tradita a Castrac. d. tract. de societ. offic. cap.5. & prçcipue considerari debent eius dicta num.25. quod licet consuetudo excuset a pęna temporali in materia vsurarum, tamen non excusat ab eterna, & quod neq; etiam excuset a temporali late probat Peguen. in suis decis. criminalibus, cap.34. & post eum Farinac. quęstio.20. numero 45.

Et decisionem factã die Iunę 28. Ian. 1591. coram Blanchetto in vna Rom. societatis hic apponere opportunum iudicaui.

Habebat duo officia Cęsar ascendentia ad valorem scutorum. 1856. contraxit plures societates super eodem officio Petrus videlicet primam aureorum. 3800. aliam 1500. tertium 1700. quartum 1850.

Dubitaui in Rota super validitate prędictorum contractuum, ad effectum an licite fructus potuerint percipi iuxta conuentionem societatis, vel saltẽ ratione damnorum & interesse, aut potius venirent computandi in sortem principalem.

71 Et Domini dixerũt, † quod in hoc casu in quo contrahens, & sciens, & prudens societatem iniuit vltra valorem fructuum, nõ deberentur iuxta conuentionẽ vltra summam excedentem valorem officiorum, & deberẽt computari in sortem.

Bulla enim Pij IV. clare prohibet iniri societates super officijs vltra illorum valorem ex quo sequitur, quod tales societates non sustinentur, & fuit resolutum coram me 24. Ianuarij. 1555. in causa Romana societatis de

72 Lucchinis, & tradit † Cas. Figl. de officio sacerdotis 1.2. pag.70. vers.4. est, & ea est ratio quia vbi deficit subiectum, super quo societas subsistat, contractus in vim societatis valere nõ potest. l. verum. §. fi. ff. pro soc. & necesse est, vt resoluatur in mutuum.

Nec obstat periculum vitę consideratum

73 cuius ratione † possunt emi certi redditus ad vitam ementis, quia quãdo emuntur certi redditus sors principalis reppeti non potest, hic dissdicta societate sors principalis venit restituẽda præterea adest prohibitio expressa Papæ.

Nec obstat, quod imponatur pęna officia-

74 li non autem creditoribus, † quia procedit quando officialis inscio socio plures societates cum alijs contraxit, & illas non reuelet, hoc autem casu est idem socius, & super eisdem officijs est inita societas ita vt bene potuerit scire valorem officiorum, & sicut illi non est perspectum de euictione, qui sciens & prudẽs rem alienam, vel alteri obligatam emit. l. si fundum. C. de euict. ita nec huic debet bulla suffragari.

An autem fructus pecuniarum cedant loco damnorum, & interesse ratione lucri cessantis Rota voluit semper probari requisita per Paul. de Castro in l.3. §. fin. ff. de eo quod certo loc. Put. decis.23. lib.1. Chissanen. decis.79. & coram me in causa Romana cẽsus. 4. Decembris. 1577. & in infinitis alijs causis quæ an concurrant hoc casu, vel ne, poterit particulariter videri.

CA-

CAPVT X.

De causa instrumentali.

SVMMARIA.

1 *Consensus declaratur verbis & factis.*
2 *Societas duplex, tacita & expressa.*
3 *Expressa societas verbis contrahitur.*
4 *Etiamsi non omnia, sed quædam ad societatem pertinentia expressa fuerint.*
5 *Etiam habita relatione ad expresse contracta in alia scriptura.*
6 *Societas expressa omnium bonorũ quibus verbis contrahatur.*
7 *An copulatiue plura verba vniuersalia sint exprimenda.*
8 *Verborum superfluitas tolleratur ad cautelam.*
9 *Lucri & quæstus verba insimul prolata non important societatem omnium bonorum.*
10 *Verbum, lucrum, uniuersale restringitur ab adiuncto verbo quæstus, quod est speciale.*
11 *Intellectus, l. sed & si adijciatur. ff. pro soc. & numero 12.*
13 *Societas particularis expressa qualiter contrahatur.*
Societate simpliciter contracta, intelligitur de societate ad quæstum, nisi aliud suadeat qualitas contrahentium.
14 *Verba prius, & non quid actum fuerit, attenduntur, ad cognoscendum, quæ societas fuerit contracta.*
Quia obtinent principatum significandi.
Etiã si aliquo modo natura contractus alternetur, sed vbi verba repugnarent naturæ contractus, potius attenditur quid actum, quam quid dictum.
15 *Societas omnium bonorum quod tacite contrahi non possit tenent aliquĩ.*
16 *Societas omniũ bonorum etiam tacite cõtrahi potest & ista opinio probatur.*
17 *Societas omnium bonorum tacite ad hoc, vt contracta censeatur, tria copulatiue requiruntur, insimul habitatio, lucrorum communicatio, & ad inuicem non reddita ratio.*
18 *Actus isti important societatem, quia citra ius societatis fieri non possunt.*
19 *Et important societatem arguendo a contrarijs, quia actus hi contrarij sunt dissociatiui.*
20 *Genere etiam considerato, & differentijs, isti actus important societatem omnium bonorum.*
21 *Cohabitatio debet esse in eadem domo.*
Cohabitatio in diuersis apartamentis non sufficit.
22 *Imo sufficit, si viuant in communi, & sufficit etiam si habitent in diuersis domibus, & in diuersis ciuitatibus.*
23 *Cohabitatio debet esse longæua per decennium.*
24 *Sed etiã absque tali longæua habitatione potest probari societas.*
25 *Collatio a quolibet socio fieri debet, ad hoc vt dicatur contracta societas.*
Collatio fieri debet de omnibus quæsitis, quia facta retentione de aliquibus, non censeretur contracta societas omnium bonorum.
26 *Collatio si fuit vniformis societas omnium bonorum contracta non præsumitur.*
27 *Actus nostri non extenduntur, vltra quã gerantur, & num. 28.*
Bart. dicta in l. Titium & Mæuium, qualiter sint intelligenda declaratur.
29 *Collatio difformis, licet vnus tantum, vel nemo negotietur, sufficit, ad contrahẽdam societatem omnium bonorum, & nu. 30.*
31 *Lucrorum inæqualitas, licet sit magna præsumptio societatem non fuisse contractam, tamen non attenditur, quando adsunt aliæ præsumptiones in cõtrarium, & nu. 32.*
32 *Collatio diuersorum sufficit etiam si facta sit solum pro parte vnius.*
Collationi diuersorum factæ pro parte vnius, si alter consentiat, ex hoc præsumitur, quod voluerit cõtrahere societatem vniuersalem.
33 *Conferens plus non censetur donare, sed id facere titulo societatis.*
34 *Collatio facta diuersorum, importat societatem omnium bonorum, & si necesse esset, quod omnia, quę sunt conferenda, in hac societate conferrentur, nunquam contracta præsumeretur. Bald. a Menochio impugnatus saluatur.*
35 *Societas incepta dicitur ab eo tempore, quo cœptum fuit communicare.*
36 *Communicare solitus censetur continuasse communicationem.*
37 *Societas inducta etiam per vnum actum sustinetur.*
38 *Societas inducta non dissolueretur, si in abscondito alter socius faceret actus dissociatiuos.*
39 *Ratione retenta de acquisitis excluditur præsumptio societatis.*
40 *Ratione retenta pro memoria, non excluditur præsumptio societatis.*
41 *Probatio pluribus modis fieri potest.*
42 *Nisi certus modus fuerit determinatus a lege, seu a statuto.*
43 *Habitare quis in eo loco videtur vbi habet animum redeundi.*
44 *Commorans alibi occasione mercaturæ in patria habitare dicitur.*

1 DVo sunt instrumenta † siue causæ instrumentales, quibus consensus declarari, & societas formari & ad esse deduci potest, vt dixi supra c. 2. nempe verba & facta: verbis enim & factis hominum voluntas declaratur. l. nam cum tractatu. §. duo societatem, & l. societatem coire, & ibi glos. ff. pro soc. & l. Paulus. ff. rem rat. haberi. Bart. & cæteri in l. Titium & Mæuium. §. altero. ff. de administrat. tut. Bald. in l. si patruus. C. com. vtr. iud. Dec. in cons. 552. num. 1. lib. 2. Ruin. cons. 92.
2 nu. 1. lib. 1. Et quia istis duobus † instrumentis, ad societatem introducendam, homines vtuntur, duas reperiri societatũ species, Dd. communiter declarant, nempe tacitam, & expressam. Dicunt illam esse expressam, quę verbis cõtrahitur, & illam esse tacitam, quę contrahitur actus exercendo sociales. Bart. in d. l. Titium & Mæuiũ, & ibi cæteri omnes.

Bald.

Bald.in d.l.si patruus.& in cons.19.& in cōs. 120.lib.1.& in cons.452.lib.3.Petr.de Vbal. d.tract. de duob. fratr.p.2. num.1. & part.5. sub num.36.Foller.ad Marant.in Specula.p. 4.dist.4.num.4.Dec.in cons.68. lib.1.Thob. in cons.64.& Rolan.in cons.91. nu.24.lib.1. Ideo in præsenti capitulo videbimus,qualiter expressa societas, & qualiter tacita contrahatur.

3 Expressa societas † consensu,verbis,stipulatione,vel pacto contrahitur.d. societatem coire & ibi. glos. Bald. & cæteri.ff.pro soc.l. nam cum tractatu habito.& l.duo societatē. ff. eod.Socin.in cons.4.lib.4. Ruin.in consil. 92.lib.1.Dec.in cons.68.lib.1.Rolan.in cons. 91.num.24.lib.1.Mascard.in tract.de proba. conclus.1309.nu.5. Et hoc est verum, etiam

4 † si non omnia, sed quædam tantum ad societatem pertinentia expressa fuerint. Quia quemadmodum ex pluribus licet non omnibus actibus tacitis colligitur tacita societas, ita ex pluribus actib. expressis colligitur expressa,ita declarat Dec.in d.cons.68.sub nu.

5 2.Et est verum,etiam † si societas contrahatur, iuxta dispositionem factam a testatore, in eius testamento,dici expresse cōtractam, ex eo,quia habet relationē ad expresse contenta in testamento.Socin.in d.cons.4.num. 4.lib.4.Roma.in cons.291. sub num.8. Et est verum, etiamsi de partibus lucri & quæstus nihil dictum fuerit. Rim.iun.cons.400.num. 102.lib.4.

6 Pro contrahenda † societate expressa omnium bonorum datur exemplum,si dicatur, quod societas sit generalis, vel vniuersalis omnium bonorum, vel omnium fortunarū, vel quod omnia vndecunq; quæsita, vel qualitercunque communicentur, vel quod sint socij ad lucrum; & quod expensæ omnes quomodocunque contingentes de communi erogari debeant; vel quod sint socij omnium vel tutorum bonorum, vel quod omnia communicabunt, quæ aquirent ex quacunque causa. l.1. & l.3.& l.sed etsi adijciatur.& l.si fratres.§.idem Papinianus. & §.socium.& l.si societatem vniuersorum. ff. pro soc.§.1.& ibi glos.& Aret.num.2.Institu. de societa.Soc. late in d.cons.4.sub num.6.cum plurib.seqq.lib.4.Crot.in cons.40.numer.6. Natt.in cons.100.in princ.lib.1.Anto.Cioffus.in cons.11.num.1.lib.2.Ioseph. Ludoui. conclus.53.vers. societatis. fol.123. Et male

7 loquitur Practicus Papiēsis † in forma libelli,in actione pro socio,in ver.societatē,dum dicit,quod tunc societas dicitur contrahi ad lucrum,quando fit sub nomine & signo vniuersali,vt omne,quodcunque & similia, expresse acto quod sit generalis societas,& sapienter facere notarium, si dicat, in instrumēto societatis: Hoc acto inter partes quod præsens societas sit,in & super omnibus bonis præsentibus,& futuris, quouis modo & qualitercunque acquisitis, & adquirendis, tam ex industria, quam a fortuna, & tam inter viuos,quam in vltima voluntate. Male, inquam, loquitur præsupponendo ista verba omnia copulatiue necessaria esse,ad contrahendam societatem omnium bonorum, quia sufficit socios vsos fuisse aliquo ex verbis habētibus generale significatum, & quia non est opus exprimere esse communicanda bona quæsita & acquirenda ex industria, & ex fortuna,quia vbi ex alio signo vniuersali constat de societate omnium bonorum, veniunt ista omnia, absque expressa mentione ex natura societatis, vt declarat Ruin. in cons.101. sub nu.10.lib.1. & Soci. in d.cons. 4.sub numero 6.lib.4.Bene dici potest,quod

8 non † male faciat Notarius, si prædicta omnia verba explicet,quia tolleratur in contractibus,quod comprehensum implicite,repli cetur explicite, & tolleratur supfluitas verborum,quando exprimitur aliquid ad cautelam dubitationis tollendæ gratia.Ruin.in d. cons.101. sub num.10. & Socin.in d.cons.4. num.7.

9 Contra prædicta dum asserui † dici cōtractam societatem vniuersalem, si fuit contracta ad lucrum,difficultas insurgit ex eo,quia si dictum sit, vt & quæstus & lucri socij sint solummodo ad quæstum, & non ad lucrum societas contracta dicitur,text.est in l.sed & si adijciatur,& in l.duo societatē. ff.pro soc. Respondetur,ideo verbum,lucri,nō importare societatem vniuersalem in dictis legib. quia non fuit de per se prolatū, sed fuit pro-

10 latum † cum verbo,quæstus. Cum enim lucri,verbum sit generale.restringitur a verbo quæstus,quod speciale est,quia ista est natura speciei,vt si apponatur generi, dicatur stare expositiue & limitatiue, vt in puncto loquendo de dictis legibus declarat Bartol. in l.quæsitum,§.si quis fundum.nu.6. ff.de fundo instruct.& in d.l.sed & si adijciatur,& ibi Bald.& idem Bald. in d.l.duo societatem. in fin.& Rimin.iun.in cons.216. num.61.lib. 2.

11 Sed quia isti Doctores, vt † apud eos videre licet, præsupponunt, tunc generi per speciē derogari, quando prius generis verbum, & deinde speciei verbum appositū fuit,vt quia fuit dictum & lucri & quæstus, eorum determinatio dubia redditur; quia in libro meo in d.l.sed & si adijciatur.questus nomē prius appositum reperio.

Potest dici, quod eorum opinio verissima sit,dato & non cōcessa,in d.l.scriptum reperiri prius nomen quæstus,deinde lucri, quia potest dici iam probari in d.l. duo societatē. vbi stat positum nomen lucri, ante nomen quæstus,& solum societatem ad quæstum,& non ad lucrum censeri contractam disponi-

12 tur.Et ad l.sed & si adijciatur.respōderi † potest,ibidem non probari censeri contractam societatem ad quæstum ex eo, quia nomen quæstus præcedens esset iunctum cum nomine lucri subsequenti, sed ex eo quia d. l. est posita

posita continuatiue ad l. coire. in qua agitur de societate ad quæstum, nam retentis terminis, quod ageretur de societate ad quæstum, in ea disponitur, socios contrahentes societatem ad quæstum, talem societatē contrahere, etiam si cum verbo quæstus, apponerent verbum lucri, quia verbum lucri, est intelligendum secundum subiectam materiā, nempe de lucro prouenienti ex quæstu, de quo tunc agebatur, ita declarat Ruin. in cōs. 101. lib. 1. sub num. 10. versic. quod vltra eos. & tradunt passim Doctores, verba esse intelligenda secundum subiectam materiam. l. si

13 vno. ff. locati. Sic cognito, quib. verbis † contrahatur societas expressa omniū bonorum, modo esset videndum, quibus verbis cōtrahatur expressa societas particularis, sed quia esset quasi impossibile de singulis societatū formis verba afferre, ideo sat erit dicere, ꝙ si non erūt prolata verba significantia societatem vniuersalem ad lucrum, illa societas contracta dicitur, quæ a partibus verbis expressa erit, vt de societate particulari ad lucrum extat exemplum. in l. 3. §. de illo. ff. pro soc. & de societate particulari ad quæstum extant plura exempla in vniuerso dicto titulo, & præcipue in l. cum duobus. §. quidā sagariam. Et de societate simpliciter cōtracta, si non sit expressum inter contrahentes, super qua re, seu negociatione contracta fuerit, quod dicatur contracta super omnib. quę ex quæstu proueniunt, est text. & ibi glos. in d. l. coire. ff. pro soc. nisi aliud suadeat quali-

14 tas personarum. Sed quęro in proposito † in cognoscendo, quę societas contracta fuerit, an potius attendantur verba, seu effectus, & natura ipsius contractus? Dico in primis esse attendēda verba, quia sunt notæ earum, quæ sunt in animo passionum, Decian. consil. 12. num. 11. lib. 2. & obtinent principatum significandi, & sunt maius mentis nostræ testimonium, Rolan. in cons. 34. num. 13. & 15. lib. 4. & dico esse attendenda, etiam si aliquo modo natura contractus alteraretur. l. Lucius. & l. dic. §. 1. ff. depositi. Sed vbi verba repugnarent naturæ ipsius cōtractus, seu essent contra eius substātiam, dico quid actum, & non quid dictum ad cognoscendum, quæ societatis species contracta fuerit, inspiciendum esse, Roland. in cons. 69. num. 40. & seq. lib. 3. Boss. tit. de remis. merci. publi. nu. 1. Gabr. in cons. 61. in princ. lib. 1. Menoch. in tracta. de præsumpt. lib. 1. q. 26.

15 Videamus modo † qualiter societas tacite contrahatur? Dixi supra eam contrahi actus exercendo sociales, sed cum habeamus societatem vniuersalem, & habeamus societates particulares, de singulis separatim agēdū est, & primo videbimus de societate vniuersali. Vtque aliqui sunt Doctores, qui tenent societatem omnium bonorum tacite contrahi non posse, per text. & ibi glos. in l. 3. §. cum specialiter. & in l. cum duobus. §. socium. ff. pro soc. vbi dicitur ad hoc, vt veniant omnia in societate necesse esse, quod expresse sit cōtracta omnium bonorum, ita tenet Castr. in cons. 349. in fin. lib. 1. Alex. in cons. 48. num. 4. lib. 2. Barba. in cons. 22. lib. 1. colum. penult. & in cons. 10. colum. 5. libr. 4. Menoch. in cons. 12. num. 10. lib. 1. & in cōs. 222. numero 1. lib. 3. Sed alij sunt Dd. tenen

16 tes † contrariam opinionem, nempe posse societatem omnium bonorum contrahi tacite actus exercēdo sociales, quia est de contractibus, qui consensu perficiuntur. §. 1. Institu. de obl. ex cons. & l. 2. ff. de act. & oblig. & consensus & voluntas factis, sicut verbis declaratur. l. Paulus. ff. rem rat. hab. & par est virtus taciti & expressi. l. cum quid. ff. si cert. petat. ita tenet Bald. in cons. 452. lib. 3. & in cons. 284. in fin. lib. 5. Ruin. in cons. 104. col. 8. vers. non obstat. lib. 1. Roman. in cons. 291. sub num. 4. & ibi add. qui communiter testatur, & alios quā plures allegat Corn. in cons. 61. lib. 1. Socin. in cons. 291. lib. 2. nu. 1. Dec. in cons. 66. sub num. 1. & in cons. 68. sub nu. 2. vers. non obstat. in cons. 303. num. 5. & seq. lib. 1. & in cons. 547. sub num. 5. & in consil. 547. sub num. 5. & in cons. 628. num. 3. lib. 2. & in rub. C. qui testam. fac. poss. num. 18. Crauet. in cons. 26. num. 1. & num. 5. & in consil. 149. sub num. 1. lib. 1. Roland. in cons. 91. nu. 28. & seq. li. 1. Rubeus Vtinensis in cons. 32. Thob. in cons. 64. num. 7. Cephal. in cōs. 247. num. 7. lib. 2. Decian. in cons. 36. num. 4. lib. 1. Riminald. iun. in cons. 466. in fi. lib. 4. Et isti hanc partem tenentes ad glos. & iura in contrarium allegata respondent, quod licet dicant necesse esse societatem fuisse expresse contractam omnium bonorum, ad hoc vt veniant omnia quoquomodo quæsita, non per hoc sequi, nō posse tacite etiam societatem contrahi, sed id dici ad differentiam simplicis societatis, & non ad differentiam societatis omnium bonorum tacite contractæ, & dicunt, quod opinio Castr. & sequacium est contra alios Dd. cōmuniter Ruin. in d. cons. 104. num. 1. colum. 8. vers. non obstat. lib. 1. & in cons. 121. num. 3. lib. 5. Dec. in d. cons. 66. & in d. cons. 68. lib. 1. Crauet. in d. consil. 26. num. 5. Thob. d. cons. 64. num. 7. & Rolan. d. cons. 91. num. 30. lib. 1. Stante hac opinione

17 veriore † & communiter recepta, societatem omnium bonorum tacite contrahi posse actus exercendo sociales, dico ad hoc, vt contracta præsumatur, tria copulatiue requiri, insimul habitatio, lucrorum in vnum collatio, & adinuicem non reddita ratio. Spec. in titul. de Iud. §. sequitur. vers. vt autē. Bart. in l. Titium & Mæuium. §. altero. nu. 5. ff. de admin. tutor. Bald. in l. si patruus. num. 13. C. comm. vtr. iud. & in tract. de duob. fratr. sub num. 13. & in cons. 59. lib. 1. Petr. de Vbald. in tracta. de duob. fratr. part. 2. sub nu. 1. Anchar. in cons. 203. Rom. in cons. 291. Socin. in cons. 160. sub nu. 2. lib. 2. Paris. in cons. 84. nu. 50.

num.50.& seq.lib.1.Alc.in tract.de prçs.reg. 1.præs.25.qui testatur de communi. Dec. in cons.21.num.2.& in cons.68.num.1.lib.1.& in cons.547.sub num.5.vbi testatur de communi & in rub.& in l.1.C.qui testa. fac. pos. Craue.in cons.159.lib.1. Nat.in cons.91.nu. 26.& seq.lib.1. Cephal. in cons.247. num.2. lib.2.& in cons.340. num.12.li.3. & in cons. 483.num.2.lib.4.Simon de Præt. in cons.24. num.10.Menoch.in tract.de præs.lib.3.prçs. 56.num.37.vbi testatur de magis recepta opinione canendo palinodiam, & in cons.121. num.103.lib.2.& in cons.375.num.6. libr.4. & in cons.656.lib.7.Rimin.iun.in cons.280. lib.3.& ita resolutum fuit in Roman. Rot.in quadam causa de Cruciarijs die 20. Febr.de anno 1568. coram R. P.D. Lancelloto tunc temporis Rotę auditore eruditissimo,& hodie Cardinali meritissimo. Et ea ratione ex

18 his actibus societas † omnium bonorum inducta censetur, quia non possunt fieri citra ius societatis. Nam in vim donationis fieri non possunt,quia donatio a liberalitate procedit,& in hoc casu ideo vnus confert, quia etiã alter confert,& non possunt fieri in vim hęreditatis simul retentę, & non veniunt in iudicio familiæ ercifcundæ,quia in tali iudicio veniunt solum ea,quę quis facit vt hęres & non veniũt in iudicio communi diuidundo, quia illud datur ad diuidendum, & non ad communicandum, ita declarat Bart. in d. l.Titium,& Mæuium.§.altero.sub num.5.ff. de admin.tut. Petrus de Vbald. in d.tract.de duob.fratrib.part.3. sub num.20. & Iason in cons.3.colum.1.vers.ratio prædictorum. lib. 3. & Angel. in cons.31. in fin. Etiam alia ra-

19 tione † ex actibus prefatis probatur, inductam censeri societatem omniũ bonorum, nempe ex eo,quia si consideretur actus, qui sunt dissociatiui, vt sunt habitare in diuersis locis,retinere bona diuisa,& acquirere,& lucrari proprio nomine, & proprias rationes retinere, apparebit quod actus supra relati, qui his cõtrarij sunt, necessario sociatiui dici debent,& sic arguendo a contrarijs declarat Bald.in d.cons.452.sub nu.3.lib.3.& Soc. in cons.87.nu.13.lib.1.

20 Subtilius etiam † ad probandum ex actib. præfatis censeri contractam societatem considerat Bald.in d.cons.452. sub num.2. lib.3. quod in quolibet actu probando debemus considerare genus & differentias. Quoad genus dicit apparere,hãc esse societatem, quia adest insimul habitatio, lucrorum communicatio,& adinuicem nõ reddita ratio.Quoad differentias similiter apparere dicit, hanc esse societatem omnium bonorum, quia omnia in ista conferuntur, & in cæteris societatibus non omnia conferuntur.

21 Circa cohabitationem † notandum est, dici debere, non sufficere habitare in eadem domo,sed in diuersis apartamentis,l.1.§.habitare,& ibi Bart.ff. de his qui.Angel. per illum text.in l.quid sit fugitiuus. §. apud Celsum.ff.de ædil.edict.Barb.ad Bald.in l.fin.C. de collatio. & faciunt tradita per Cephal.in cons.247.& in cons.248.Est verum,non suf-

22 ficere † habitare in diuersis apartamentis, quia vbi omnia non sunt communia, societas ista contracta dici non potest, & data diuersitate in apartamentis & habitationibus communia omnia dici non possunt, si apartamenta essent diuersa,sed communia: & si diuersæ essent domus,sed communes, etiamsi essent in diuersis Ciuitatibus, viueretur tamen communibus expensis,dicendum esset habitationem esse communem, & sufficere ad inducendam societatem,interuenientib. cæteris requisitis, Menoch. in cons.656.nu. 10.lib.7.& Anch.cons.31. & Dec. cons.628. & Decian.cons.36.nu.2.lib.1.Rub. Vtinens. cons.32.num.105.Cardinal.Mant.de tacitu. & ambig.annotat.lib.6.tit.10.num.7.Et non est contra naturam societatis,sed imo maxime aliquando societati expedit,quod sociorũ habitationes sint diuersis in Ciuitatibus, & in diuersis regionibus, vt facilius & vtilius mercaturam & negotiationes exercere possint, vt quotidie experientia rerum magistra docet,& ad hoc facit, quia videmus,posse socium nauigare & peregrinari pro societate.l.si non fuerit.ff. pro soc. qđ facere non posset,si deberet habitare sub eodem tecto, & videmus absentia vnius ex socijs societatem non dissolui.l.idemque.in princ. ff. pro soc. & si vnus ex socijs intret per annum in monasterium,non dicitur dissoluta societas, Bart.in cons.35.& prima facie,nu.3.

23 Et habitatio non solum † debet esse communis,sed etiam longæua, vt dictum fuit in d. decis. Rot. Roman. supra relata, & tradit Anchar.in d.cons.302.colum.1. & Alexand. in cons.48.sub nu.6.lib.2.& Cephal.in cons. 247.num.34.lib.2.Et dum Dec. cons.21. sub numer.2.dicit, habitationem debere durare per annos 30.male loquitur, seu potius credo, librum meum esse male scriptum, quia quod sufficit continuatio habitationis per decennium admittit Bald.cons.482.in princip.lib.5.& Cephal.cons.483.num.3.libro 4. qui ita loqui intelligit Dec.in d.cons.21.& in cons.435.nu.5.lib.2.

24 Sed si constaret de communi ratione † & de non reddita ratione, etiam si minori tempore durasset insimul habitatio,probari contractam fuisse societatem,dicendũ est. Quia licet ex tali longæua habitatione cęteris requisitis interuenientibus censeantur in dubio omnia communicata, tã quoad fructus, quam quoad proprietatem: tamen non per hoc excluditur, quod alio modo constito de communione,& de nõ reddita ratione,non possit prçsumi contracta societas, licet habitatio non fuerit continua per decennium. Non enim per vnum modum approbatum probandi communionem, & successiue societatem,

cietatem, excluditur, quod etiam alio modo probari non possit, & videbimus in subsequenti capite, vbi agitur, qualiter probetur communio, & societas.

Circa collationem a quolibet † socio faciendam, ad hoc, vt cognoscatur fuisse contractam societatem omnium bonorum, Dd. multa dicunt, vt videre licet per Bart. in l. Titium & Mæuium. §. altero. ff. de admin. tuto. & per Bald. in l. si patruus. C. com. vtr. iudic. & per Petr. de Vbal. in tract. de duob. fratrib. part. 3. num. 12. cum plurib. seqq. & adeo diuersa loqui videntur, vt vix ex eorum dictis quid tenēdum sit, colligi possit. Et vt clarius, quoad fieri poterit, procedam, hac distinctione vtendum esse censeo. Aut constat, socios non omnia communicasse, aut cōstat omnia communicasse.

Primo casu, quando non omnia communicauit, vt quia communicauit solum quæsita vno modo, sed non quæsita alio modo, societas omnium bonorum cōtracta presumi non potest, quia facta retentione de aliquib. omnium bonorum societas, in qua omnia quoquo modo legitime quæsita conferri debēt, contracta dici non potest, & in hoc omnes Dd. conueniunt, ea ratione, quia esset repugnantia, quod esset societas omnium bonorum, & quod aliquid reseruaretur, Bal. cons. 482. lib. 5. Butr. cons. 7. Alex. cons. 3. nu. 6. lib. 2. Corn. cons. 299. num. 2. lib. 4. Ias. cons. 2. colum. 3. vers. 7. lib. 3. Natt. cons. 100. num. 5. & seq. lib. 1. Crauet. cons. 26. num. 6. lib. 1. Cephal. cons. 340. nu. 9. lib. 3. Rub. Vtinens. cōs. 32. num. 20. Maschar. in tractat. de probatio. cōcl. 1309. nu. 28. & seq. Ioseph. Lud. cōcl. 53. versic. & propterea. fol. 124. Secundo casu,
26 quando omnia † communicata fuerunt, nulla facta reseruatione, subdistinguendum est: aut collatio fuit vniformis, aut diformis. Primo casu societas omnium bonorum contracta presumi nō poterit, quia actus nostri non extenduntur vltra quam geruntur, l. tutores qui post. §. 1. ff. de administ. tut. & ideo societas vltra ea, quæ collata fuerunt, contracta præsumi non potest, vt declarat Bart. in l. 1. §. hoc interdicto. ff. de itin. actuque priuat. & in d. l. Titium & Mæuium. §. altero. ff. de administr. tuto. qui in hac parte, dum loquitur de actionum conformitate, magis communiter approbatur, vt per Ias. in cons. 5. colum.
27 1. lib. 1. Secundo casu, quando de actuū † difformitate constat, & quod diuersa collata fuerunt, Bartol. in d. l. Tit. & Mæu. §. altero. ff. de admin. tut. affirmare videtur secūdum aliquos, si ambo socij non negotiātur, etiam si vnus ex eis negotietur, societatē omnium bonorum contractam fuisse, dici non posse. Sed hoc non dicit Bart. solum dicit, quod si fratres retineant communem hæreditatem indiuisam, & non negotientur, & sic ad inuicem nihil conferant, inter eos non censetur inducta societas, quæ ex mutua collatione inducitur, l. ex parte. §. filius. ff. fam. ercisc. & l. si fratres. in princ. ff. pro soc. Et hoc dicit esse verum, etiam si vnus negotietur, cum cesset mutua collatio, quia alter, qui non negotiatur, quid conferat, non habet, & ille qui negotiatur, si conferret, acquisita cessante alterius collatione donare diceretur, l. 5. in fi. ff. pro soc. Bene declarat postmodum, si vterque negotiatur, & vterque confert, inter eos censeri contractā fuisse societatem stante mutua collatione, ex qua necessario societas resultare dicitur, argumen. tex. in l. in concubinatu. ff. de concub. & in l. in liber. ff. de rit. nupt.

Et per ista dicta ab eo de societate præsumenda inter fratres ex mutua, & vniformi collatione non potest dici, quod dicat, necessarium esse ad præsumēdam societatem omnium bonorum, quod vterque socius negotietur. Et hoc eo magis patet ex verbis subsequentibus., ibi, sed denuo restat dubium, quæ societas sit contracta, an omnium bonorum, an vnius negotiationis, an vero dicatur contracta societas simpliciter, an ad quæstū? Si enim determinasset, societatem omnium bonorum non posse contrahi, nisi vterq; negotietur, non diceret dubium restare, quę societas esset contracta. Imo ex dubij solutione, quam ponit, constat, secundum eius mentem non esse necessarium, quod vterque so-
28 cius negotietur ad præsumendam † societatem omnium bonorum. Nam ponit regulā, quod actus nostri voluntarij non extenduntur vltra, quam gerantur, l. fin. C. ne vxor pro marit. l. 1. §. hoc interdicto. ff. de itin. actuque priuat. l. 1. & 2. C. de neg. gest. & l. tutores qui post. §. 1. ff. de auct. tutor. Deinde subiungit, quod si communicauerunt lucra vnius negotiationis, illius negotiationis tantum videtur contracta societas, si vero erant diuersæ, illarum contracta societas videretur. Dum enim vult, quod ex actibus deprehendatur, an societas vniuersalis fuerit contracta, certe necessario inferendum est, quod nō se restringat ad negotiationem, cum & alio modo etiā collatio mutua inter socios fieri possit, puta conferendo salaria, stipendia, & diuersa modo prouenientia titulo lucratiuo.
29 Quare dicendum est, ad presumendam † societatem omnium bonorum negotiationem non esse necessariam, sed sufficere, si etiam alijs modis difformibus collatio facta fuerit, & hoc probari auctoritate Bart. in d. l. Titiū & Mæuium. §. altero. ff. de administra. tutor. & ita expresse non contradicendo Bart. vt aliqui credunt, sed eius dicta declarando & ampliando tenet Bald. in l. si patruus, nu. 14. C. com. vtr. iud. & in addit. ad tractat. Bartol. de duobus fratribus, nu. 17. Petrus de Vbaldis d. tract. de duobus fratribus. p. 3. num. 14. Anchar. cons. 302. materia de qua quæritur. colum. 2. Roman. cons. 291. cum isti fratres. Barbat. cons. 22. col. 1. lib. 1. & cons. 22. col. 1.

& seq.lib.2. Alex.cons.49.colum.2.lib.1.Ias. cons.2.col.5.& consil.3. colum.3.lib.3. Natta consil.91.num.1.libr.1.Socinus cons.160. colum.2.lib.2. Menoch. qui testatur de communi consil.12.nu.7. lib.1.& cons.656.lib.7. vbi nu.9.à se dicta in tract.de præsumpt.libr. 3.præs. 56.num.24. quod nõ censeatur indu-
30 cta societas † vno tantum negotiante, declarat procedere, quando sola extat habitatio, & vnus tantum negotia pertractat, Decian. consil.85. num.18. libr.2. Rimin.iun.consil. 280.num.6.libr.3. Marchabr.consil.5.nu.76.
31 vbi nu.77.dicit, quod licet inæqualitas † lucrorum sit magna præsumptio, societatem non fuisse contractam, Baldus in l.penult.C. com.vtr.iud.tamen non attenditur, quando adest alia præsumptio in contrarium, secundum Salic.in d.l.pen. & per Ias.cons.2.col.4. lib.3. Crau.cons.159.nu.3.lib.1.vbi vult suf-
32 ficere † collationem diuersorum esse factã solummodo pro parte vnius, & in cons.605. sub nu.2.libr.4.Flamin.Rub.Vtinens.consil. 32.num.82.& seq.

Et quod sufficiat diuersitas collationis ab vno solũmodo facta probari videtur ex eo, quia nõ attenditur in hac societate omnium bonorum præsumenda, an vnus plus altero contulerit, quia attenditur, quod etiam minus ponẽti quid maius obuenire posset, Bal. in d.l.si patruus. num.16. C.com.vtr.iud.Anchar. d.cons.302. Ioseph. Lud.d.conclus.58. vers.in qua societate.fol.123. Cũ enim vnus solus diuersa conferat, & alter consentiat, ex hoc præsumptio insurgit, quod diuersa conferre intendunt, & volunt contrahere
33 societatem † omnium bonorum. Et licet Menoch. in d.tract.de præsumpt.lib.3. præs. 56.nu.42.in fin.dicat,quod ille,qui plus confert,donare dicitur alteri illud plus, videtur mihi dicendum, quod commune efficiatur non titulo donationis, sed iure societatis,cũ societas contrahatur, etiam si vnus plus ponat,quam alter,& hoc tolleretur,vt dixi, ex mente Bald. & aliorũ ratione dubij euentus. Et prædictis nõ obstat,si dicatur, ex communicatione hinc inde inter socios facta diuersorum lucrorum non censeri contractam societatem omnium bonorum. Nam censetur
34 solum † contracta quoad illa lucra, & non quoad cætera, vt per Menoch. in d.tract.de præsumpt.lib.3. præs.56.num.30.& dicit,minus recte sensisse Bal. in d.l.si patruus. num. 16.C.com.vtr.iud.& Barb.consil.37. col.13. vers.mihi videtur.libr.2. & Ias.in l.1.sub nu. 12.C.qui testam.fac.poss. & quod ratio à Baldo considerata, quod actuũ difformitas inferat communicationem bonorum, vere non probatur. Nam respondetur censeri contractam societatem ex tali difformi collatione, quia ex ea colligitur, socios intentionem habere diuersa comprehendere in societate,& hoc casu extendi actus non dicuntur,sed voluntas declaratur contrahẽdi societatem in rebus omnibus diuerso modo obuenientibus. Si enim ad inducendam societatem omnium bonorum necesse esset, quod omnia, quæ in ea venire possunt, communicarẽtur, certe tradita à Dd. de tali societate tacite inducẽda essent vana & frustratoria, quia nũquam daretur casus,quod omnia, quæ communicari possunt,fuissent communicata, & semper dici posset, ista non est societas omnium bonorum, quia omnia bona non fuerunt communicata. Et ratio à Baldo considerata sustinetur, quia non dicit ipse, quod actuum difformitas inferat communicationem bonorum, sed dicit ex communicatione diuersorum censeri contractam societatem omnium bonorum, & ita Doctores ex lucrorum communicatione,non reddita ratione, & longæua habitatione loquuntur, quod censeatur inducta communio & societas omnium bonorum, & ita admittit ipse Menoch.d.præs.56.nu.34.& nu.37.& in consil.656. lib.7. & potest forsan dici, quod reprobat Bald.Menoch. secundum opinionẽ, quã tenuit in cons.12.nu.10.lib.1. & in consil.222.nu.1.lib.3. à qua postmodum recessit in d.præs.56.nu.37.

Vlterius circa collationem sciendum est,
35 quod ab eo † tempore societas incepta dicitur, in quo fuit ceptum cõmunicare, Bart. in d.l.Titium. & Mæuium. §.altero. sub nu. 6. vers.nam ab eo tempore. ff.de administr. tut. Bald. in consil.452. lib.3. Et vbi consta-
36 ret à principio, socium † lucra communicasse, ea etiam cõmunicasse successiuis tẽporibus,eius solito attento,nisi de contrario doceretur, præsumeretur, vt post Bald.probat Socin.cons.46.sub nu.8.lib.1. Et licet plures
37 actus ad societatem † inducendam requirantur, tamen ea inducta etiam per vnum actum conseruatur, facilius enim conseruatur,quam inducitur,Rom.cons.291. sub nu. 9. qui dat exemplum de iurisdictione, quæ per plures actus acquiritur, sed per vnũ conseruatur, idem tradit Cephal.cons.483. nu. 9.lib.4.& Rimin.iun.cons.280.num.28.libr.
38 3. Et post introductam societatem † si vnus ex socijs altero inscio faceret actus dissociatiuos,non per hoc societas iam cõtracta dissoluta censeretur. Simon de Prætis cons.24. nu.14.Ioseph.Lud.concl.53.vers.quarto modo.fol.132.& dicam infra, dum agam de societatis dissolutione.

39 Vltimo loco ad prædicta de societate † tacite contrahenda circa redditionem rationis,dum dictum fuit,non esse reddendam rationem ad effectum præsumẽdi societatem fuisse contractam, non est intelligendum de ratione illa, quam reddere tenẽtur socij administrantes durante seu finita societate, de qua infra suo loco videbimus, sed est intelligendum, quod societas contracta præsumi non potest,vbi quilibet socius vel alter ipsorum in totum, vel in partem de acquisitis propriam

propriam retineret rationem, quia ex hac ratione sic retēta excluderetur præsumptio communionis, & per consequens societatis, Dec.cons.21.nu.6.lib.1.Natt.consil.100. nu.3.lib.1.Cephal.cons.340.nu.11.lib.3. Ioseph.Lud. d.conclus.53. vers.decimaquinta coniectura. fol.129. Mascharch.d.concl. 1309. nu.33.Menoch.d.cons. 12. num.17.libr.1. & cons.121.nu.9.libr.2. Sed intelligendum est
40 tunc demum, hanc rationem † retētam excludere communionis & societatis præsumptionem, si hac intentione sit facta, vt bona quæsita sint propria & non communia. Nam si sit facta solummodo ad effectum vt memoriæ teneatur, quid fuerit quæsitum, communionis & societatis præsumptio non excluditur, Menoch.dict.tract.de præs.lib.3.præs. 56.nu.43.& 44.vbi dicit, sic esse intelligenda eius dicta in cons.12.num.17.libr.1.

41 Decisio Rotæ Romanæ † de qua supra fit mentio facta in causa de Cruciarijs die 20. Februarij.1568.hodie habetur inter nouiter impressa decis.169.lib.2.

Probatio pluribus modis fieri potest, ideo societatis probatio, ad vnam speciem tātum probationis restringi non debet, duodecim modos enumerat Spec.tit.de probat.§.vidēdum Bald.vero decem in rubr. C.de probat. & de hac re ad saturitatem ponit Mascard. in tract.de probat.libr.1. quæst.3.& quæst.4. & licet de iure aliquando probatio fuerit restricta ad vnam speciem tantum probationis, vt per Alex.cons.68.nu.2.lib.3. & id etiā
42 fieri possit à statuto † secundum magis communem opinionem doctorum in l.certi cōdictio. §.quoniam. ff.si certum petat. & per Asin.in eius Pract. §.19.cap.5.tamen hoc de iure factum, ad probandam societatem non reperitur.

43 Et ad ea † quæ dicuntur de habitatione faciunt trad.per Socin.consil.35. num.6.lib.1. vbi dicit, quod quis in loco habitare videtur vbi habet animum redeundi. l.profectitios. C. de annal.except. §.si non absunt in auth. de hæred. & Falc.Bart. in l.1.in fin. ff.de hæred.inst. vbi loquitur de confinato in certo loco. Et etiam subiungit ibidem Socin.quod non repugnat, quod quis dicatur habitare Auenioni, & etiam Venetijs vbi suos & maiorum suorum lares habet, & etiam bona, & soluit præstantias, & cetera onera quę imponuntur, Et nu.8.& 9.ponit exempla de commorantibus extra ciuitatem, causa studij, causa militiæ, & causa exercendi mercaturam, & dicta per Socin. secuta fuit Rot.Florent.de anno 1576.die 15. Nouēbris in causa D. Ioannis de Perulijs à qua familia traxerunt originem Perutij commorantes Callij, & Mondulfi, vt à dictis familiæ antiquioribus persepe audiui.

CAPVT IX.

De Societatibus particularibus qualiter tacite contrahatur.

SVMMARIA.

1 *Tacite societas contrahitur actu exercendo sociales.*
2 *Communio potest esse sine societate.*
Societas vero non potest esse sine communione.
3 *Societas vt cognoscatur, super quibus rebus sit contracta, erunt considerandi actus agentium, & quid fuerit communicatum.*
4 *Fructus solummodo si fuerunt communicati, & non proprietas in fructibus, & non in proprietate dicetur contracta societas.*
5 *Fructus si fuerunt communicati causa conuiuendi solummodo societas conuiuendi contracta dicetur.*
Differentia inter societatem simpliciter contractam super fructibus, & inter societatem conuiuendi.
6 *Fratres retinentes solummodo paternam hæreditatem indiuisam, in ea solummodo socij dicentur.*
7 *Lucris pluribus etiam difformibus communicatis, de quibus retentis solummodo in communicatis dicetur contracta societas.*
8 *In omnibus negotiationibus, & in omnibus quæstualibus solummodo in communicatis censetur inita societas.*
9 *Communio super quibus rebus facta fuerit, si verbis fuit expressum, coniecturis opus non est.*
10 *Dicta & conuenta probantur per instrumentum vel aliam scripturam etiam priuatam.num.11.*
11 *Per literas vnius ex socijs.*
12 *Per testes etiam singulares.*
Sed debent deponere de actibus socialibus, qui sensu corporis percipiuntur, & non sufficit, si dicant tales esse socios.
13 *Confessio extraiudicialis etiam probat societatem.*
Et si fuit confessum alicui ex maioribus dicentibus, eos esse socios.
Verba enunciatiua probant societatem, quando ea enunciata fuit petita diuisio.
14 *Signum, quo vtuntur mercatores, probat communionem & societatem.*
15 *Liber extimi probat communionem & societatem.*
16 *Ex conuentione, quòd ab vno ponantur operæ, & ab alio pecunia, probatur societas.*
17 *Ex conuentione de habendo lucrum ex re aliqua, probatur societas.*
18 *Societas probatur ex communiter facta institutoris deputatione.*
19 *Librī rationum communi nomine subscripti probant societatem.*
20 *Societas probatur, si in aliqua partita lib. quis socius nuncupatur, societas probatur ex communi reputatione, stantibus alijs adminiculis.*
21 *Libri probant etiam negatiuam societatem non fuisse contractam, si non fuerunt subscripti nomine communi.*
22 *Libri, quando constat de collatione & communione, non probant negatiuam, quia presumptio insurgens ex libri*

ex libri intitulatione tollitur ex alia vehementiori præsumptione insurgente ex communicatione.

23 *Communio non possit esse sine societate, quomodo cognoscatur ex ea resultare societatem.*

24 *Communio si proueniat ex accidenti, in ea non censetur contracta societas.*

25 *Societas insidens nuncupata non est proprie societas, & ex ea non datur actio pro socio, & opinio illorum, qui dicunt ex ea dari actionem pro socio, non est tenenda.*

26 *Empta re communiter secundum vnam opinionem, societas in ea contracta nō præsumitur, nisi concurrant aliæ coniecturæ.*

27 *Empta re, communiter in ea alia declaratione non facta, censetur contracta societas.*

28 *Leges, quæ allegantur contra hanc secundam opinionem, declarantur procedere, vbi aliquo modo constat de contraria voluntate.*

29 *Emptione communiter de re facta si statim res diuidatur, argumentum est non adfuisse animum contrahendi societatem.*

30 *Societas in mutuo etiam communiter recepto censetur contracta.*

31 *Societas censetur contracta etiam in re communiter conducta.*

32 *Societas an censeatur contracta, si alicui margarita vendenda data fuit, ea conditione, quod si decem venderetur, decem redderentur, siu pluris, quod illud plus retineretur.*

Intellectus lege si margarita. ff. pro soc. & num. 34. 35. 36. 37.

Intellectus lege si fratres. §. item ex facto. ff. pro soc.

Intellectus l. si id quod. ff. pro soc.

Intellectus l. si tibi rem. ff. de præscript. verb.

38 *Societas, licet explicite non fuerit nominata, tamen probatur ex pactis importantibus eam.*

39 *Collatione facta de fructibus ad effectum conuiuendi solum, societas ad communem vsum contracta censetur.*

40 *Societas dicitur contracta, & non simplex mandatum, si fuit alicui ordinatum quod emat frumētum communi nomine.*

41 *Ex confessione facta positionibus probatur societas.*

42 *Confessio in instrumento diuisionis probat societatem.*

43 *Coniunctio sanguinis multum operatur ad probandum coutractam fuisse societatem.*

Liber ad hoc, vt probet societatem, debet vere constare a socio fuisse scriptum quia alias potuisset scribi ad commoditatem scribentis.

1 Vidimus de societate † vniuersali tacite contrahenda, videndum est modo de cæteris societatibus, qualiter tacite contrahantur, vtique vt dixi supra de societate omnium bonorum, ita & de alijs societatibus dicendum est, nempe quod tacite contrahantur actus exercendo sociales, ex l. Paulus. ff.
2 rem rat. hab. Et quia licet communio † possit esse sine societate, leg. vt sit. ff. pro soc. tamen societas non posset esse sine communione, l. 1. in fine, & l. si id quod, in vers. cæterum, ff. pro soc. & in l. si tibi auæ, in fin. ff. de præscript. verb. Roman. in cons. 168. num. 3. Dd. in l. si pascenda. Codic. de pactis, ideo considerandum erit, quid communicatum fuerit ad effectum cognoscendi, quæ societas contracta dicatur, & super quibus rebus, & actus ipsi agentium erunt considerandi, & ea dicentur communicata, & super eis
3 contracta societas præsumetur, quæ ex † actibus ipsis, & non vltra communicata apparebunt, l. 1. §. hoc interdicto. ff. de itine. actuque priuat. Bal. in cons. 125. & in cons. 55. lib. 5. Bartolus in consilio 168. sub num. 1. lib. 1. Roman. dict. cons. 168. sub num. 3. Corn. in consilio 9. lib. 1. Petrus de Vbaldis in tractat. de duob. fratrib. part. 3. sub num. 21. Decian. cons. 36. lib. 1.

4 Hinc fit, qđ si † inter fratres seu alios sint communicati solummodo fructus, & non proprietas, in fructibus solummodo, & non in proprietate dicetur contracta societas, Salicet. in l. si patruus, colum. penult. versic. sed ego dico. Baldus in cons. 120. lib. 1. & in cons. 452. & in cons. 453. libro 3. & in cons. 395. libro 5. Corn. in cons. 272. num. 3. lib. 1. Alex. cons. 24. in fin. & cons. 49. num. 3. lib. 1. & in cons. 48. num. 8. lib. 2. Dec. in cons. 21. num. 4. & in cons. 435. num. 5. & in cons. 651. colum. 1. Cephal. cons. 47. num. 28. & cons. 65. num. 43. & in cons. 146. num. 34. lib. 1. & cons. 247. num. 26. lib. 2. & cons. 569. num. 15. lib. 4. Anchar. Regien. quæst. 40. nu. 1. lib. 3. Menoch. in tract. de præsumpt. lib. 3. præs. 56. sub nu. 30. Petrus de Vbaldis d. tract. de duob. fratribus, part. 3. num. 31. Decian. cons. 36. libro 1. Ioseph. Lud. conclú. 53. vers. fallit, num. 126.

5 Et si fructus inter fratres † seu alios in communi positi fuerint, solummodo causa conuiuendi, societas conuiuendi solummodo inter eos contracta dicetur, Baldus in l. fi. C. de collat. & in cap. si duo fratres, de duobus fratr. de nouo ben. inuest. Petr. de Vbald. d. tract. part. 1. num. 1. & part. 3. num. 22. & par. 6. sub num. 24. Et est differentia inter istas duas societates, quia prima contrahitur simpliciter ex fructuum communione, secunda vero contrahitur facta solum communione fructuū pro cōi mensa, & sic limitate ad communē mensam, Ioseph. Lud. concl. 53. vers. & propterea, nu. 118. Et de his fructuum cōmunicationib. qualiter sint considerandę, tradit Bal. in l. 1. C. qui testa. fac. poss. & ī l. si patruus. C. com. vtr. iud. Ang. Alex. Ias. Dec. & cæteri in d. l. vltim. C. de collat. Corn. in cons. 301. col. vlt. lib. 1. & in cons. 122. lib. 2. Barb. in cōs. 22. col. 4. lib. 1. & cons. 37. col. vlt. lib. 2. Ias. in cons. 5. col. 2. lib. 1. Ruin. cons. 101. lib. 4. Anchar. cons. 303. in fi. Menoch. de arbit. iud. ca-
6 su 27. Ita similiter dicendum est † inter fratres retinentes paternam hereditatem indiuisam, solūmodo inter eos censeri societatē contractā in ea, licet non dicantur socij oīum bono-

bonorum, vt dixi supra in c.præcedenti.nu. 25. est text.in l.ex parte. §.filius.ff.famil.erc isc.& in l.si fratres. in princ. ff.pro soc.Pet. de Vbald.d.tract.par.3.num.24. Rimin.iun. cons.377.nu.28.lib.4.

7 Et si communicata fuerunt lucra † plura aliquibus retentis, licet communicata sint difformia, tamen attẽta retentione facta de aliquibus, solum incommunicatis societas contracta dicetur, & ista erit declaratio ad ea, quæ dixi in præcedenti c.num.26.& 27. ex communicatione diuersorũ censeri contractam vniuersalem societatem, vt intelligãtur, si nihil reseruatum fuit, quia ex reseruatione facta de aliquibus solum incommunicatis societas contracta censetur, Crauet. cons.26.num. 2.lib.1.Menoch.consil.12.nu. 14.lib.1.& in tract.de præsump. præs.56.lib. 3.nu.45.

8 Ita similiter in omnibus † negotiationibus, & in omnibus quæstualibus dicendum est, vt solummodo super cõicatis societas contracta dicatur, Pet.de Vbald.d.tractat.de duobus fratribus. part.3.nu.23. & late plura exempla ponit Menoc. d.præs.56.Sic cogni-
9 to, quæ societas † contracta fuerit, percipi à cõione rerum, quæ facta probatur, vidẽdum est modo, quomodo probetur cõmunio ista, ex qua societas contracta præsumatur. Vbi adest conuentio verbis declarata, opus non erit inuestigare coniectura, quia id ex verbis & conuentione probabitur, vt dixi supra c. 10. nu.3. & tradit Maschar. in tract.de prob.
10 concl.1309.num.4.Et sic dictũ, & sic † conuentum fuisse, & fuisse contractam societatem, poterit probari per instrumentum, vel aliam scripturam super inde confectã, Aret. in §.1.Instit.de societ. Crot.cons.40.num.6. Rolan.cons.91.nu.24.lib.1.Decian.cons.97. nu.3.lib.2.Ioseph. Lud.in suis com.conclus. concl.53.vers.societas igitur. Maschar.dict. conclus.1309. numero 5. Rubeus Vtinensis, cons.32.

11 Poterit etiã † probari per literas alicuius socij alteri socio scriptas. Maschard. d.conclus.1309. nu.6. Decian.d.cons.97. num.28. lib. 2.& ratio est, quia literæ alicuius, præsertim sigillatæ, probant, & præcipue contra scribentem, l.Publia.ff.depositi.l.cum de indebito.ff.de probat.Baldus in l.vlt.C.si cert. pet.late Maschard. in conclus.626. Et quod scriptura priuata probet societatem, tradit Paris.cons.83.lib.1.& Decian.d.cons.97.nu. 30.Rub.Vtinens.d.cons.32.

12 Probatur etiam, fuisse † inductam cõmunionem & societatem, & testes, Ruin.consi. 92.lib.1. etiam si sint singulares, deponẽtes de diuersis actibus, Baldus in cons.125.lib.5. Corn.in cons.134. lib.1. Alex.in consil.134. lib.5. Gabr.in suis comm.conclu.tit. de test. concl.2.nu.44. Sed aduerte, si testes dicant, tales esse socios, non probant, quia hoc non percipitur sensu corporeo, sed iudicio intellectus, ideo ad hoc vt probent, debent deponere de actibus socialibus, Castr.cons.73. in causa, quę vertitur inter Gabrielẽ, nu.4. lib. 2.Corn.cons.220. nu.2.libr.3. Masch.concl.
13 1309.in fi. Etiã probatur cõio † & societas, quando extraiudicialiter socij facti fuerunt se esse socios. Verba enũciatiua ẽt probãt societatẽ, sed fallit, si enunciata societate fuit ei renũciatum, vel si fuit petita diuisio, Marchabr.cons.5.nu.49. & seq. vel si consensissent alicui ex suis maioribus, dicenti, quod socij esse deberent, Aret.in consil.51. Rom. cons.291.Paris.cons.92.num. 28.lib.1.Ruin. cons.92.lib.1.Menoc.in d.tract.de præs.libr. 3.præs.56.nu.33. Bursat.cons.118.n.3.lib.1.

14 Ex signo etiam, quo † mercatores vtũtur, deprehenditur, quod sit inducta cõio & societas, vt si sit appositum super rebus, de quibus agitur, Stracc.in tract. de mercat.part.2. nu.11.Menoc.in cons.122.nu.30.lib.2.Masc.
15 concl.1048. Insuper ex libro æstimi † probatur cõio & societas, vt si bona quæsita fuerint de cõi cõsensu in eo descripta, Rom.d. cons.291.nu.7.Menoc.in d.cons.122.nu.29. lib.2.& in d.præs.56. sub nu.21. & nu.32.Ioseph.Lud.d.concl.53.vers.decima tertia cõ-
16 iectura. Et societas etiam † verbis contracta probatur, si conuentum sit inter aliquos simpliciter, quod in aliqua negotiatione ab vno opera, & ab alio pecunia ponatur, Decian.d. respons.97.nu.37.lib.2.Masch.d. cõcl.1309.
16 nu.11.Ex sola ẽt † conuentione, etiã de habendo ex re aliqua cõe lucrum, censeri contractam societatẽ, tradit idẽ Decian.d.consi. 97.nu.12.sed limitatur non procedere, si parua essent lucra, Maschar.d.concl.1309.num.
18 13.Probatur etiã societas † contracta, si duo vel plures cõi nomine ad aliquam negotiationem exercendã deputauerint institores, Decian.d.cons.97. nu.40. Maschar.d.concl.
19 1309.nu.14.Item, si inter mercatores † libri rationum cõi nomine fuerint inscripti, præsumitur inter eos super mercatura cõtracta societas, Bart.& Bal.in d.l.si patruus.C.com. vtr. iud.Socin.in consil.87.col.fin.lib.1. & in cons.164. sub nu.4.libr.2. Aret.in consil.51. Alex.in cons.132.sub nu.9. libr.5. Stracc.de mercat.par.2.nu.53.& seq.Maschar.d. cõcl. 1309.nu. 16.Menoc.in cons.12. nu.16.lib.1.
20 Et etiam probatur † societas, si in aliqua partita libri rationum quis socius nominatur, Bal.in d.l.si patruus.Rim.sen.cons.349.libr. 2.Bertazol.cons.ciuili 19.n.30.lib.1. Masch. d.concl.1309.num.17.Ex communi reputatione societas non probatur, Ruin.consi.92. ad fin.libr.1.Rim.iun.cons.377. in fin.libr.4. sed probatur stantibus alijs adminiculis, Baldus consil.82.lib.5.

21 Sed aduerte ad vnum † in proposito ex inspectione libri rationum, si non sint inscripti communi nomine, probari etiam negatiuam societatem non fuisse contractam, Rimin.sen.consil.201.num.5.libr.2. Aret.in d. cons.51.

conſ.51.in princ.Socin.d.conſil.160.ſub nu. 4.qui male reprehenditur à Menoc. in dicto conſil.12.num.16. vt conſiderat Ioſeph.Ludou. d.concl.53. verſ.declaratur iſta opinio.

22 Sed intellige,quando conſtat † de collatione & communione, libros dictam negatiuã non probare, licet non ſint inſcripti nomine alterius ſocij, & huius rei ratio eſt, quia ex intitulatione præſumptio tantummodo inducitur,quæ tollitur ab alia vehementiori præſumptione reſultãte communicatione, Socin. d.conſil.160.ſub num.4.& Ioſeph.Ludo.d.concl.53.verſ.declaratur. & Maſchar. d.concl.1309.num.36.Sed quero,quid dicẽ-

23 dum ſit † pro iurium concordantia, in quibus dicitur aliquando ex cõmunione ſocietatem cenſeri contractam, vt videre licet in l.2. ff. com.diuid.cuius verba ſunt: Cum ſocietate res communis eſt, veluti inter eos, qui pariter eandem rem emerunt,ſine ſocietate communis eſt, veluti inter eos, quibus eadem res teſtamento legata eſt.Et videre licet in l.2.C.pro ſoc.vbi dicitur. Cum proponas te prædium coniuncto dominio cum patrono tuo comparaſſe iudicio ſocietatis, id quod eo nomine præſtari oportuerit, conſequeris. Et videre licet in l. vt ſit pro ſocio actio.ff.pro ſoc. cuius verba ſunt: Nec enim ſufficit, rem eſſe communem, niſi ſocietas intercedat. Communiter autem res agi poteſt etiam citra ſocietatem, puta cum non affectione ſocietatis incidimus in communionem, vt euenit in re duobus legata, item ſi à duobus ſimul res empta ſit, aut ſi hereditas vel donatio cõmuniter nobis obueniat, aut ſi à duobus ſeparatim emimus partes eorum non ſocij futuri, & habetur in ſeq.l. Nã cum tractatu habito ſocietas coita eſt,pro ſocio actio eſt,cum ſine tractatu negotium cõmuniter geſtum videtur, & ſubiungitur in ſeq.l.vt in cõductionibus publicorum, item in emptionibus. Nã qui nolunt inter ſe contendere, ſolent per nuncium rem emere in cõmuni,quod à ſocietate longe remotũ eſt.

24 Vtrique iura iſta † in cõione prouenienti ex accidenti, conſenſu aliquo non procedẽte, conueniunt, ſocietatem ex ea cõtractam non cenſeri, ea ratione,quia deficit conſenſus,& ſine conſenſu ſocietas eſſe nõ poteſt, & in hoc conueniũt in ſimul gl.& Dd. quod iſta non ſit vere ſocietas,ſed ſolum quædam ſocietas incidens, ex qua nõ datur actio pro ſocio.Et male loquitur Galiaula.in l.ſtipulationes non diuidunt. nu.25. ff.de ver.oblig.

25 dum dicit, etiam † ſocietatem incidentem eſſe proprie ſocietatẽ, & ex ea dari actionẽ pro ſocio, p tex.in d.l.proponas. C.pro ſoc. quem ſequi videtur Menoc.in conſ.46. ſub nu.5.lib.1.male,inquam, loquitur, quia loquitur cõtra ſupradicta & alia iura expreſſe dicentia dari communionem ſine ſocietate, & tũc demum dari actionẽ pro ſocio, ſi adſit ſocietas,& dictã opinionẽ reprehẽdit Iaſ. in d.l.ſtipulationes non diuiduntur.nu.9. vt refert ipſe Men.ſub d.nu.5. Contrarietas con-

26 ſiſtit in eo,quia † dicta iura modo dicere videtur ex emptione cõiter facta de re aliqua cenſeri contractam ſocietatem, modo non cenſeri cõtractam,Gl.in d.l.2. ff.com.diuid. in ver.emerunt.dum exponit animo ſocietatis contrahendę,declarat tenere,ex ſola emptione ſocietatem contractam non cenſeri, & idem tenet in d.l.vt ſit pro ſocio actio. & in d.l.2.C.pro ſoc.& in §.item ſi inter.Inſtit. de oblig. ex quaſi cõtract. & ita tenet etiam Rom. in conſ.168. num.3. vbi dicit,quod ad hoc, vt ex emptione cõiter facta cenſeatur contracta ſocietas, debent concurrere alia ſigna,& ita tradit Ronchegal.in l.tandem.§. 1. ſub num.22.ff.de duob.reis.Et quod ſocietas non cenſeatur contracta ex ſola emptione cõiter facta, probari videtur expreſſe in d.l.vt ſit pro ſocio actio.& in d.l.vt in conductionibus. vbi ad oſtendendum, in re cõiter quæſita abſque affectione ſocietatis contrahendæ ſocietatem non dici contractã, ponit exempla in re duob.legata,& in re à duobus empta,& in conductionibus publicorũ, etiã in emptionibus, & ſic æquiparat emptionẽ acquiſitioni factæ incidenter ex titulo legati,& ſi ex emptione cenſeretur contracta ſocietas, non poneret eam inter exẽpla acquiſitionis,quæ cõiter & incidẽter fiunt ſine ſocietate,& non diceret, prout expreſſe dicit, quod incidimus in cõionem ſine effectu ſocietatis contrahẽdæ, quãdo à duobus rẽ emimus. Alia glo. in d.l.vt in cõductionibus te-

27 net † communiter re empta, in ea cenſeri contractam ſocietatem, dum ibi exponit,in emptione non cenſeri contractam ſocietatem. quia fuerat contracta non animo ſocietatis contrahendæ,alioquin ſunt ſocij, & ita quod in dubio alia declaratione nõ facta in re cõiter empta tenẽt Bart.& Bal.in d.l.2. C.pro ſoc.& poſt eos Pet.de Vbal. in d.trac. de duob. fratr.par.1.ſub nu.2.Alex.in conſi. 38.ſub nu.1.libr.5. poſt Cuman. quẽ citat in l.reos.ff.de duob.reis.Socin.in conſil.87.nu. 12.lib.1.vbi ita tenentes Bar.& Bal.citat in l. quidam iberus.ff.de ſeruit.vrb.pręd.Men.in d.conſ.46.ſub n.5.libr.1.Decian.in conſ.97. nu.35.lib.2.vbi etiam citat Pariſ. in conſ.81. lib.1.Maſch.in trac.de prob.concl.1309.nu. 10.Et iſta opinio, quæ cõis eſt probatur in d. l.2.ff.com.diuid.& in d.l.2. C.pro ſoc.vbi expreſſe dicitur, ſocietatẽ cẽſeri contractã in-

28 ter ementes † rẽ cõi nomine.Et leges in contrariũ allegatæ non obſtant & concordãtur, quod ſint intelligendæ,ex emptione cõmuniter facta non cenſeri contractam ſocietatem, quando aliquo modo conſtat, ementes communiter non habuiſſe intentionem contrahendi ſocietatem, vt dicit gloſſa in dict.l.vt in conductionibus. & Alexan.in d. conſ.38.ſub num.1.lib.5.poſt Cuman. in d.l. reos. ff.de duobus reis. & ita iſtarum legum con-

contrarietas remanet concordata. Et vnus
29 modus cognoscendi, ementes † non habuisse intentionem contrahendi societatem in re communiter empta, est, quando emptione facta statim rem diuiserunt, Addit. ad Bartol. in d. l. 2. C. pro soc. Alex. in d. consilio 38. num. 1. lib. 5. Menoch. dict. consilio 46. num. 5. lib. 1. Et hoc ea ratione, quia ex subsequentibus, qualis fuerit animus in præcedētibus, declaratur l. sed & Iulianus. §. perinde. ff. ad Maced. Alex. qui loquitur de contractu societatis, in cons. 132. nu. 4. libr. 5. & Menoch. in cons. 122. nu. 29. lib. 5. Et dicta in emptio-
30 ne † communiter facta, quod in re empta præsumatur contracta societas, procedunt etiam in mutuo recepto, Add. ad Bart. in d. l.
31 2. C. pro soc. Et procedunt etiam † in duobus conducentibus rem communiter, Bald. in l. 1. q. 11. C. pro soc. Addit. ad Bart. ibidem Alex. in cons. 133. in princ. lib. 2.

32 Sed quid erit dicendum † de eo, cui data sit margarita ad vendendum, ea conditione, quod si decem vendiderit, decem redderentur, sin pluris, quod illud plus retineretur, an hoc casu dicatur cōtracta societas? In hoc casu etiam & similibus videtur, quod adsint iura contraria. Nam in l. si margarita. ff. pro soc. verba ita sonant: Si margarita tibi vendenda dedero, vt si ea decem vendidisses, redderes mihi decem, si pluris, quod excedet, vt haberes, mihi videtur, si animo cōtrahendæ societatis id actum sit, pro socio esse actionem: sin minus præscriptis verbis. Et in l. si fratres. §. item ex facto. ff. eodem verba ista habentur, inter Flauium Victorem & Bellicum Asiaticum placuerat, vt locis emptis pecunia Victoris monumenta fierent opera & peritia Asiani, quibus distractis pecuniam Victor in certa quātitate reciperet, superfluum Asianus acciperet, qui operam in societatem contulit, erit pro socio actio. Et in l. si quod. ff. eodem dicitur: Cum tres equos habens, & ego vnum, societatem coiuimus, vt accepto equo meo quadrigam venderes, & ex pretio quartam mihi redderes. Si igitur ante vēditionem equus meus mortuus sit, nō putare se Celsus ait, societatem manere, nec ex pretio equorum tuorum partem deberi; nec enim habēdæ quadrigæ, sed vendendæ coitam esse societatem. Et in l. si tibi rem. ff. de præscr. verb. hæc verba leguntur: Si tibi rem vendendam certo pretio dedissem, vt quo pluris vendidisses, tibi haberes, placet neq; mādati neq; pro socio actionem esse, sed id factum quasi alieno negotio gesto, quia & mādata gratuita esse debēt, & societas non creditur in eo cōtracta, quod se non admisit sociū distractionis, sed sibi pretium certū excepit. In d. l. si margarita. licet fuisset conuentum de certa quantitate reddenda, nempe decem, nihilominus dicitur contracta societas, si cōuentio inita fuit animo contrahēdæ. Similiter in d. l. si fratres. §. item ex facto. fuit conuentum, quod Victor certam quantitatem haberet, & tamen dicitur contracta societas, & ibi etiam dicitur nihil fuisse conuentum animo societatis contrahēdæ. Et in d. l. si id quod. pręsupponitur. contractam fuisse societatem, & conuētum fuisse de quarta parte pretij recipiēda, & in d. l. si tibi. dicitur, non fuisse contractā societatem, quia ille, qui rem dedit, sibi pretium certum excepit. Glos. in d. l. si tibi rem. dicit,
33 eam † procedere, quia non adfuit animus contrahendi societatem, & citat d. l. si margaritam. & sic vult, quod in dubio ex conuētione posita in dictis iuribus non censeatur contracta societas, sed quod tunc contracta censeatur, quando id actum erit, & ita secundum hanc glossæ expositionem erit intelligenda d. l. si fratres. §. item ex facto. conuentionem fuisse factā animo societatis contrahendæ, & ita expresse de societate contracta loquitur textus in dict. l. si id quod. & ista est bona concordantia in hac parte, & de ani
34 mo societatis contrahendæ potest etiā † apparere ex cōiecturis, vt puta si recipiēs margaritam, promisit illam portare in regionem longinquam, & illam vendere, sed secus esset, si illam retinere promisisset, vt faciunt venditores librorum, qui simpliciter libros recipiunt, ita declarat gl. in d. l. si margar. vbi similiter pro concordantia dictarum legum ponit supradictam distinctionem, & eam approbat Menoc. in cons. 122. nu. 28. lib. 1. Alia restat contradictio in d. iurib. circa certā pretij quantitatem, quia facta conuentione de certa pretij quantitate restituenda, quod nō sit in eo contracta societas, habetur in d. l. si tibi rem. et contrarium videtur determinari alijs legibus sup. positis, vbi agitur de certa quantitate. Gl. in d. l. si fratres. §. itē ex facto. in verb. quantitas exponit, id est, quotitate,
35 † sc. tertia lucri, vel quarta, cū alia sit quantitas ad oculū designata, & alia ad intellectū, & dicit, si conueniretur de certa quantitate, & non de quotitate, ꝙ nō esset societas, sed fœnus. An possit conueniri de certa lucri quantitate, videbimus inf. suo loco, pro nūc satis est ex ista gl. manifestari eius opinione attenta leges pręfatas loquentes de quātitate, esse intelligendas loqui de quotitate ad hoc vt pręsumatur cōtracta societas. Sed ista eius opinio non cōciliat dictas leges, quia in eis agitur de certa quātitate, & nihilominus dicitur societas contracta, si animo eam contrahendi conuentio facta fuit. Rimin. iun. in cons. 400. nu. 57. libr. 4. ponit intellectum ad d. l. si margar. & dicit, quod illud pactum, si
36 † vendidisses margaritā, redderes mihi decem, sicque certum quid, ideo valebat, quia non erat de certo lucro à principio, sed de pretio rei sic à domino margarit. taxato, qui tanto contentus erat. Plusque quo venderetur alteri dimissum lucrum erat, & innuit pretium fuisse taxatum, & non lucrum,

crum, ideo societatem valuisse. Sed iste intellectus licet stare possit, non tamen tollit difficultatem insurgentem ex d.l. si tibi. vbi, vt dixi, non censetur inducta societas ob certam pretij taxationem factam. Ego credo in
37 dict. leg. si margaritam. contractam † dici societatem, quia data fuit margarita, non apposito pacto, quod darentur decem domino, sed quod darentur, si tanti venderetur, & si pluris venderetur, quod illud plus esset venditoris. Et licet non dicatur in text. quid agendum fuisset, si minus vendita fuisset, intelligendum est, quod non decem, sed pretium redactum dominus habere debuisset. Et in d.l. si tibi rem. dicit facta taxatione pretij in certa quantitate, in eo non censeri contractam societatem, quia ibi dominus rei pactus fuit de certa pretij quantitate, puta decem vendenda & sibi danda, & ex tali pacto de certo pretio sibi dando in certa quantitate dicitur in pretio exclusa societas, & non est exclusa in d.l. si margaritam. quia pretiũ non erat taxatum, & ex pretio, quo venderetur, decem domino dari debebant, & si quid aderat vltra decem, dari debebat venditori, & ita in pretio sic diuidendo socij dicebantur, quemadmodum in pretio taxato non diuidendo socij dici non poterant.

Et ista de causa instrumentali hucusque dixisse sufficiat.

38 Quod societas cõtracta probetur † ex pactis importantibus societatem licet explicite non fuerit nominata tenuit Rot. Rom. vt per Crass. decis. 147. num. 2. parte 2. per textum in l. societatem coire, & ibi Bart. ff. pro soc. Decian. cons. 97. nu. 34. lib. 2.

39 Facta collatione in simul de fructibus † & prouentibus ad effectum conuiuendi, quod solummodo censeatur contracta societas conuiuendis, & quod fructus, & prouentus, qui supersunt sint cuiusque sociorum proprij tradit Card. Mant. tract. de tac. & ambig. conuen. libr. 6. tit. 2. num. 5. & tit. 3. in fin. Sed dum vult, quod si vnus plus cõtulerit, quam alter, non possit repetere non caret difficultate, vt late examinat Surd. in tract. de alim. tit. 6. quæst. 13. & videnda sunt tradita infra cap. 27.

40 Si fuit scriptũ alicui † quod frumẽta emat communi nomine, non dicitur mandatum simplex, sed etiam censetur contracta societas. l. cum duobus, & ibi Bart. & Bald. ff. pro soc. etiam si ab alijs de mandatarij commissione frumentum fuerit emptũ Decian. consilio 97. sub numero 35. & 36. libro 2. Et eo magis censetur contracta societas, si fuerunt destinati nuntij in diuersis partibus ad emendum frumentum, & si non solum emptio frumenti, sed etiam venditio communi nomine fuit instituta, & ad ipsas faciendas institores destinati fuerunt Abbas consilio 26. colum. 1. libro 1. Decian. dicto consilio 97. sub numer. 39. & 40. libr. 2.

41 Ex cofessione facta positionibus † probatur societas, etiam omnium bonorum, & qui confessus fuit, licet neget societatem fuisse contractam in quibusdam mercantijs, tamen præsumitur in eis sicut in alijs bonis Decius consilio 160. colum. 2. Marchabrun. consil. 5. num. 25. vbi multa successiua gesta considerat debere præsumi, & regulari secundum primordialem societatem, maxime quia ea est natura negociationis, & mercaturæ, vt id quod postea fit loco prioris subrogatur. leg. cum tabienam in princip. ff. de pignor. Corn. consilio 1. colum. 3. lib. 1. Abbas consilio 77. libro 2. Et sub num. 40. asserit per prædicta, quod mercantiæ si sunt cõmunes in vita Patris, & post diuiduntur, quod etiam medio tempore communiter gesta censeri debet ex Bart. in l. Celsus. ff. de vsucap.

42 Confessio facta in instrumẽto † diuisionis maxime si fuit geminata probat societatem præcedentem Marchabrun. dicto consilio 5. numero 46. 47. & 48. licet confessio incidenter facta, & propter aliud eam non probet, quando de ea principaliter contingit dubitari, vt per Alexand. consilio 132. numero 22. in fin. & numero 23. libro 5. Nam facta in instrumento diuisionis, dicitur facta principaliter, quia diuisio præsupponit necessario communionem sicut dicitur de scriptura in qua quis declarat nolle vlterius societatem continuare, quia priuatio præsupponit habitum Dec. consilio 68. Paris. consilio 82. numero 75. & seq. & consilio 87. num. 2. libro 1.

43 Multum etiam operatur † in præsumẽda societate sanguinis coniunctio Ancha. consilio 149. num. 3. Bero. consilio 190. libro 1. Alciat. in tract. de præsumpt. reg. 1. præsumptio. 25. vers. sed tamen considera & consuetudo in simul standi communione, & considerato quod gesta non fuissent cum bona conscientia societate cessante, vt si quis erogasse præsumeretur pecunias in vsus proprios qui communiter erogari debebant Marchabrun. dicto consilio 5. numero 47. & num. 56.

44 Liber ad hoc, † vt probet societatẽ inter socios, debet constare quod scriptus fuerit de voluntate assertorum sociorum vt per Alex. cons. 186. nu. 1. & 2. libr. 2. & licet vnus ex prætensis socijs librum scripsisset, tamen scriptura eius nõ probat, cum censeatur facta ad propriam ipsius vtilitatem, & vim aliunde non constet ipsum esse socium.

CAPVT XII.

De Causa formali.

SVMMARIA.

1 *Finis est primus in intentione, & est obiectum intellectus.*
Ideo causa formalis est illa, quæ fine considerato causatur.
Societatis forma aliquando consistit in lucro, aliquando in quæstu.
2 *Lucrum comprehendit omnia quoquo modo quæsita, & ea omnia, quæ excogitari possunt.*
3 *Lucrum comprehendit etiam res ab vno ex socijs quæsitas, quæ ab alijs quæri non potuissent.*
Pater si vult, quod eius filius spurius habeat sua bona, faciat eum contrahere societatem cum alio, deinde dictum socium hæredem instituat.
Immunitas competens vni socio prodest etiam alteri socio.
5 *Procedit solum in immunitatibus realibus secundum aliquos; secus in personalibus.*
6 *Procedit etiam in personalibus, & ista opinio probatur.*
7 *Quia alius socius immunis sentiret damnum, cum omnia prospera & aduersa sint inter eos cõmunia.*
8 *Immunitas & priuilegium personale in connexis & indiuiduis, extenditur etiam ad alterum socium.*
9 *Minor si retineat vim priuilegio minoris ætatis, prodest socio maiori.*
10 *Restitutio in integrum concessa socio siue minori, siue maiori, prodest etiam alteri socio. & num. 11.*
12 *Immunitas concessa vni ex socijs propter numerum duodecim filiorum, prodest etiam alteri socio.*
13 *Priuilegio Doctori competenti gaudet etiam eius socius.*
14 *Clerici priuilegio quoad forum gaudet etiam laicus, si habent causam communem.*
15 *Ecclesia & laicus si habent fundum communem, in eo præscribendo requiritur tempus, quod requiritur in præscribenda re Ecclesiæ.*
16 *Laicus, qui habet bona communia cum Clericis, super collectis gaudet priuilegio Clerici.*
17 *Laicus poterit cogi ad diuidendum bona, quæ communia habet cum Clericis, ne publica vtilitas vacillet.*
18 *Laicus diuisione facta erit obligatus solummodo ad collectas futuras, etiam ad præterita secundum aliam opinionem.*
19 *Colonus partiarius Ecclesiæ soluit decimam de parte sua, licet Ecclesia eam non soluat de sua parte.*
20 *Colonus partiarius Ecclesiæ soluit gabellam de parte sua, licet Ecclesia non soluat, & ratio est, quia soluit post diuisionem.*
21 *Lucra omnia siue proprio, siue communi nomine acquirantur, siue ex communi, siue ex propria pecunia proueniant, communicantur.*
22 *Hæreditates, legata, & donationes conferuntur.*
23 *Ius accrescẽdi habet locum inter socios, in re donata ab Imperatore, exclusis hæredibus, exceptis filijs.*
24 *Capta & inuenta & dona fortunæ conferuntur.*
25 *Inuenta ab vno ex socijs itineris alteri socio non communicantur.*
26 *Sal[a]ria & stipendia communicantur.*
27 *Dos communicatur.*
28 *Sed debet esse apud socios eo modo, quo esse debet apud maritum.*
29 *Dotis lucrum proueniens ex Statuti dispositione communicatur.*
30 *Quæsita propter delictum commissum in personam vnius ex socijs communicantur.*
31 *Clerici fructus ex re Ecclesiæ prouenientes socio communicare debent.*
32 *Ius congrui competens vni ex socijs, competit etiam alteri.*
33 *Quæsita mediante alterius persona communicantur. & num. 34.*
35 *Feudum non communicatur.*
36 *Emphyteusis non communicatur.*
37 *Communicantur fructus.*
38 *Cap. vni de fratr. de nouo. benef. inuesti. declaratur procedere in societate particulari.*
39 *Expensæ pro feudo acquisito titulo lucratiuo fiunt de communi, sed in acquisito titulo oneroso secus est.*
40 *Quæsita ex turpi causa non communicantur.*
41 *Lucrum illicitum communicatum, ignorante socio, auferri non potest a socio, nisi sit condemnatus.*
42 *Lucrum illicitum, si fuit collatum sciente socio, poterit auferri, & socius erit etiam obligatus ad pœnã.*
43 *Condemnatus dicitur, si in conscientia tenetur ad restitutionem.*
44 *Lucrum illicite acquisitum, si licite retinetur, communicari debet.*
45 *Societas si sit lucri particularis solum prouenientia ex tali lucro particulari communicantur.*
46 *Societate coita, si quæ iusta hæreditas obueniat, quod sit communis, intelligitur de hæreditate obueniente ab intestato, & non de obueniente ex testamento.*
47 *Hæreditas debita ab intestato, si proueniat ex testamento, confertur.*
48 *Contrarium, quod non debeat communicari, nisi socius ab intestato successurus in fraudem procurasset institui in testamento, prima opinio approbatur.*
49 *Hæreditas est adeunda ab eo, cui differtur.*
Societas supra hæreditate incerti hominis contrahi debet, super hæreditate certi hominis non valeret, nisi eo consentiente.
51 *Lucrum est nomen generis si agitur de vniuersali societate, secus si de particulari.*
52 *Thesauri de consuetudine pertinent ad fiscum.*
53 *Dos æstimata, & lucrum dotis proueniens vigore statuti communicantur.*
54 *Hæreditas iusta intelligitur de legitima & communicatur, etiam si fuit relicta in testamento.*

1 TRanseamus modo ad † causam formalem nostri contractus, quia finis est primus in intentione, & est obiectum intellectus, Baldus in lege prima numero decimoseptimo C. de falsa causa. Ideo causa formalis est illa, quæ ad esse deducitur fine considerato: assumptis enim cõsensu & rebus pro materia à causa efficienti, nempe ab. homine

homine, in intentione consideratur, ad quid materia ipsa præparetur & ordinetur, & ex tali consideratione informatur, & cōtractus ad esse deducitur, qui ex eius forma societatis esse cognoscitur, vt supra declaraui late in c.2. Et quia fines, qui in societate considerantur, non sunt vniformes, sed inter eos adest aliqualis differentia, quia finis aliquando consistit in lucro, & aliquando in quæstu; ideo aliquando apparebit, societatis formā esse ad quæstum, & aliquando esse ad lucrv. Quare videbimus in præsenti, quid sit lucrū, & quæ veniant in societate lucri, & quid sit quæstus, & quæ veniant in societate ad quæstum contracta.
2 Lucrum est nomen † valde generale, & secundum eius generale significatum conuenit solum societati omnium bonorum, & comprehendit omnia quomodocunque quæsita, siue titulo lucratiuo, siue oneroso, & omnia inter socios cōmunia fieri dicūtur, l.1.& l.3.& l.si fratres.§.idem Papinianus. & §.socium.& l.si societatem vniuersorum. & vbique gl.& Dd.communiter. ff.pro soc.Petr. de Vbald.d.tractat. de duob. fratr.part.5.sub nu.2. Gomes.libr.2. resolut. iur.capit.5.nu.4.Dec.cons.66.num.2.libr.1. Thob.Nonius cons.29.nu.26.et cons.64.nu.8.Rol.cons.91.num.51.lib.1. & consil.54. in fin.libr.3.Decian.cons.86.nu.7.lib.2. Et vno verbo sub nomine lucri in societate omniū bonorum venire ea omnia, quæ excogitari possunt, dicit Crauet.in cons.294. sub nu.1. lib.2. Britannici socij communicabāt etiam vxores, vt per Rub.Vtinen.consil.32.nu.52.
3 Et in ea veniunt etiam † res quæsitæ ab vno ex socijs, quæ ab altero quæri nō potuissent, Bart. in l.si is. ff.de liber.lega. vbi dat cautelā patri, qui vult filio suo spurio bona relinquere, quod faciat eum societatem contrahere cum aliquo, dictum sociū instituat hæredem: ita enim bonorum medietas erit ipsius filij spurij, & ita etiam tradit Baldus in l.1. num.38. C.pro soc. Felin.in c.1. sub nu.5. de præscript.Cepol.in cautel.38. vers.septima cautela.
4 Et si vnus ex socijs habet † immunitatem aliquam & priuilegium aliquod, huiusmodi immunitas & priuilegium etiam alteri socio prodest, gloss. in l.fin. C.de muner.& honor. non con.lib.10. Iason in l.1.nu.2. C.de transact.& in l.si emancipati.num.9. C.de collat. Felin. in c.1.nu.6. vers.& dicit gloss. de præscript.Anch.Regien.q.43.nu.23. libr.3. Sed
5 quod huiusmodi dictum † procedat solum in immunitatibus realibus, secus vero sit in personalibus, tradit Natta in cons.1. sub nu.10.lib.1.Felin.in d.c.1.sub nu.6. de rescript. Rolan.cons.61.nu.22.lib.4.Ioseph.Ludo. in
6 suis conclus.concl.55.nu.83.Verum † tenendum est, procedere tam in reali, quam in personali priuilegio, quia vbi socius priuilegiatus & immunis in aliquo læditur, siue principaliter siue secundarie, si immunitas sua & suum priuilegium alteri socio non prodesset, essemus in connexis & indiuiduis, vt declarat Natt.d.cons.1.sub nu.11. & Rol.d.cōsil.61.nu.19.lib.4.Menoch.cons.136.nu.19. & sub nu.24.& seq.lib.2. Sfort.Odd.in tract. de restit.in integr.part.1.q.46. art. 5.
7 Et in societate ista † quod vnus ex socijs sentire onus non possit, & expensas pro parte sua absque damno alterius socij, certissimum est, cum omnia inter eos sint communia, & inter eos sit cōmunis fortuna prospera & aduersa, vt dicit Bald. in d.l.si patruus. C.com.vtr.iud.Socinus consil.4.nu.41.vers. nisi lib.4.Ioseph.Lud.d.concl.53.vers.& pro-
8 pterea.sub num.74. Et quod immunitas † & priuilegium etiam personale in connexis & indiuiduis extendatur etiam ad alterum socium, tradit Natt.in d.cons.1.lib.1.Menoch. in d.consil.136.lib.2.Aret.cons.25.colum.3. vers. circa secundum. Steffan. Lambert. in tractat. de solemn.requi. in contr.mulier. in
9 fin.num.239. Ita videmus, si duo † sint socij, & vnus sit minor, quod priuilegio minoris ætatis retinent viam, & eius vsum, quam alter socius solus retinere non posset, l.si communem. ff.quemadmodum seruit.amit. Couar. cap.34. pract.quæst.sub num.1. & nu.2.
10 Et quod socius maior † gaudere debeat restitutione in integrum concessa minori, tradit Menoch.d.consil. 136.sub numer.23. lib.
11 2. Et id esse verum † in restitutione in integrum, etiā concessa maiori ex generali clausula, tradit Sfort.Odd. in dicto tract. de restitut. in integr. part.1. quæstio.46. artic.4. & artic.5. numero 19. Ita de immunitate
12 † concessa vni ex socijs propter numerum duodecim filiorū, quod eā alter socius gaudere debeat, tradit Mars.sing.180.et eius opinio verissima est, licet eam reprehendat Couar.d.c.34.nu.2.in fin.
13 Et quod priuilegium † competens Doctori super collectis prosit etiam eius socio, tradit Baldus ad Specul. in tit.de magistr.in fin. Barb.in consil.1.num.44.lib.2.Natta d.cons.1.nu.10.& cons.65.in fi.lib.1. vbi citat Georgium Nattam eius patruū, in c.quamuis. de
14 pactis.in 6.Ita si clericus † & laicus habeant causam communem indiuiduam, quod priuilegio Clerici quoad forum etiā laicus gaudere debeat, tradit Couarr.d.capit.34.pract. quæst.sub nu.2. Socin.in cons.12.nu.17.libr.
15 1.Et si laicus habet † fundum cōem cum Ecclesia, quod præscribi non possit cōtra laicū minori tēpore requisito cōtra Ecclesiā, quia fundus stante cōione est indiuiduus, cum in quolibet cespite terræ habeat partem suam laicus, quæ oculo corporeo demonstrari nō potest, iuxta text.in l.Mæuius.§.duorū.ff.de leg.3.Io.And.in c.vni. de præscript.in 6.Abbas in c.de quarta.18.part.de præscrip.Natt. dicto consil.1.numer.11.libr.1.vbi etiam di-
16 cit, quod laicus, qui † habet bona communia cum Clericis, priuilegio & immuni-

tate clericorum gaudere debet super collectis & alijs muneribus, & ita intelligit loqui Specul. in titul. de cler. coniuga. vers. quod si
17 Clericus. Et ex intentione eiusdem † Speculatoris dicit, ne publica vtilitas vacillet, qđ Iudex ex eius officio bona communia diuidat, vel diuidere faciat, per text. in l. 2. C. quã do, & quibus quarta part. & quod ante diui-
18 sionem † laicus non potest cogi, & post diuisionem erit obligatus solummodo ad onera futura, & non ad præterita, a quibus fuerat excusatus ratione communionis, licet contrarium teneat Felin. in d. cap. sub num. 6. de
19 præscript. Nec prædictis obstat, quod † colonus partiarius Ecclesiæ soluat decimas de sua parte, licet monasterium, a quo cõduxit, non soluat, & in fructibus socij dicãtur, Bursat. cons. 25. num. 3. & cons. 47. num. 14. lib. 1.
20 Et quod soluat etiam de eis † gabellam, licet Ecclesia soluere nõ teneatur, vt tradit idem Bursat. d. cons. 25. num. 3. & Roland. cons. 61. num. 15. lib. 4. quia potest dici, istos non esse proprie socios, secundum opinionẽ aliquorum, & potest dici cogi ad soluendum facta diuisione, quo tempore amplius socij non dicuntur, etiam cum agamus modo de societate vniuersali, potest dici, tenentes dictam opinionem loqui in societate particulari, in qua illa connexitas considerari non potest, quæ in generali societate consideratur.
21 Et vt redeamus, vnde † abiuimus, quod socij omnium bonorum omnia communicare teneãtur, procedit in acquisitis tam proprio quam communi nomine, & tam communi pecunia, quam propria, si propriam habere possint, Bald. in l. si patruus, sub nu. 1. C. com. vtr. iud. & in cons. 265. li. 4. Roma. cons. 291. Alex. cons. 78. lib. 2. Petr. de Vbal. d. tracta. de duob. fratr. p. 5. sub nu. 3.
22 Conferuntur † hereditates, legata & donationes, quæ vni ex socijs obueniunt, l. 3. & l.
23 ita. & l. si societatẽ. ff. pro soc. Et not. in † proposito, quod inter socios in re donata ab Imperatore habet locum ius accrescendi, & socius viuẽs præfertur cuilibet heredi alterius socij morientis, exceptis liberis, l. vni. C. si liberá. imper. lib. 10. Iason in l. re cõiuncti. nu. 223. ff. de leg. 3. & tene menti, quia quilibet immemor, d. l. responderit contrarium. Et ea quæ tradit Ioseph. Lud. in d. concl. 53. versic. hinc secundo infertur, de donatione & legato an fuerint facta, vt socio acquirantur siue societati, non faciunt ad præsentem tractatum de societate vniuersali, & quid dicendũ fuerit in cæteris societatibus, videbimus infra suo loco.
24 Capta etiam & inuenta quę † fiunt capientis & occupantis, & dona fortunæ, vt sunt animalia, gemmæ, lapilli & thesauri, iuxta textum in §. feræ igitur bestiæ, & in §. thesauros. Institut. de rerum diuis. & in cap. sicut inuenisti. 14. quęst. 5. socij communicare tenentur, Bald. in l. nec adijcit. in lect. antiq. ff. pro soc. Petrus de Vbaldis d. tractat. de duobus
25 fratr. part. 5. nu. 9. vbi ex † intentione Cyni determinat quæstionem puerilem, quod si duo sint socij itineris, & vnus aliquid inueniat, istud inuentum inter cos non erit communicandum.
26 Salaria etiam & stipendia † sunt communicanda, quæ dantur Notarijs, Assessoribus, Medicis, Ambasciatoribus, Decurionibus, Aduocatis, Iudicibus, Ducibus, Caporalibus & domesticis Principũ, & salaria prouenientia ex operibus diurnis, l. si fratres. §. idẽ Papinianus, & ibi Sagur. in addit. ab Bald. ff. pro
27 soc. Etiam dos ab vno ex socijs † habita & eius fructus communicari debent, Bald. in l. si patruus, num. 14. C. commun. vtr. iud. & in tractat. de duob. fratr. sub num. 17. versic. sed
28 ego dico. Sed intellige, qđ apud socios † eo modo esse dicatur, quo potest, natura dotis attenta, & eo modo, quo stetisset apud maritum solum, nempe quod eam alienare non possint, si sit inalienabilis, & de ea sustineant onera matrimonij, & quod in casu restitutionis de communibus bonis, vel in indiuiduo in re data, vt opus erit, sit percipienda & restituenda, l. in actione, §. fin. & l. quod si eo tempore, & l. si socius pro filia, ff. pro soc. Socin. cons. 213. nu. 13. lib. 2. Dec. cons. 39. num. 16. lib. 1. Paris. cons. vltimo, nu. 21. lib. 2. Modern. Papien. in tractat. de iuris & facti ignocent. 2. dist. 96.
29 Lucrum etiam dotis † marito proueniens mortua vxore ex dispositione statuti, cum socio communicari debet, l. quod si eo tempore, ff. pro soc. Bald. in l. in actione, §. fin. ff. pro soc. & in cons. 284. præponitur in facto libro 5. Angel. cons. 60. Rom. cons. 406. num. 2. Petrus de Vbaldis d. tractat. de duobus fratr. p. 5. num. 19. Soc. cons. 40. num. 7. lib. 4. Dec. cons. 66. num. 2. & cons. 67. nu. 2. lib. 1. Campeg. in tractat. de dot. p. 1. q. 7. in fin. Roland. cons. 91. num. 41. lib. 1. & in tract. de lucro dotis, q. vlt. num. 7. Modern. Papien. in tract. de iuris & facti ignor. cent. 2. dist. 96. in fi. Quæ-
30 sita † etiã ab vno ex socijs propter delictum in eius personam commissum communicari debent, l. si fratres, §. socium, & ibi Bal. ff. pro
31 soc. Etiam Clericus eius socio † tenetur conferre obueniẽtia sibi ex rebus Ecclesiæ, Bal. in l. si patruus, num. 14. C. com. vtr. iudic. & in tract. de duobus fratr. p. 3. num. 12. in fi. & part. 6. num. 18. Decianus cons. 85. nu. 7. libr. 2. Sed hoc dictum verum esse intelligo in illis rebus, de quibus Clerici libere disponere possunt. Ius congrui etiam, quod vni socio
32 † competit, & alteri socio competere dicitur, Tiraq. de retract. lignag. §. 26. gloss. 1. nu.
33 33. Alex. cons. 135. lib. 5. Ea † etiam, quæ mediante alterius persona quæruntur, communicari debẽt, l. si fratres, §. socium, ff. pro soc. & ibi Bald. Bero. cons. 190. circa finem libr. 1.
34 vbi declarat, loquendo de filio, hoc † verum esse, quãdo filius acquirit patri, sed quando sibi

sibi filius acquirit, siue in totum, siue quo ad
proprietatem solummodo, quod tunc non
est agendum de communicatione facienda
alteri socio ab eius patre, de non sibi per fi-
lium quæsitis, sed tantum de quæsitis.

Et licet supradicta regula sit generalis, om
nia a socio quæsita venire lucri appellatione,
& esse conferenda: tamen recipit restrictio-
nem in rebus illis, quæ ex cōcedentis volun
tate & dispositione in aliam personam vltra
acquirentem transire non possunt, vt est fæu
35 dum † nam ab vno ex socijs quæsitum, alteri
socio non est communicandum, ea ratione,
quia non est conueniens, quod dominus a-
lium vasallum habeat, quem habere non co-
gitauit, c. vna. de fratri. de nouo benef. Ca-
millus Borellus inter consilia diuersor. im-
pressa Francofurti cons. 18. p. 2. Et eadem ra-
36 tione † idem dicendum est in emphyteusi
quæsita ab vno ex socijs, vt eam alteri socio
communicare non teneatur, Alex. in cōs. 48.
num. 3. lib. 2. Burs. in cons. 190. nu. 42. & seq.
lib. 1. Dec. in cons. 435. nu. 7. lib. 2. Vbi tamen
37 Dd. † præfati declarant, fructus omnes ex
feudo & emphyteusi prouenientes commu-
38 nicari debere. Et dum in fine d. c. vn. † dici-
tur, expensas factas a socio acquirente refi-
ciendas esse alteri socio, loquitur in societa-
te particulari, & non in societate vniuersali,
vt præsupponit Bero. in d. cons. 190. num. 42.
lib. 1. Non est intelligendum hoc procedere
etiam in societate vniuersali, quia in eo om-
nia sunt communia, & expensæ omnes de
communi fieri debent. Et in ea iudicio meo
39 † acquisitio feudi seu emphyteusis facta ab
vno ex socijs dupliciter considerari debet,
nempe an facta sit titulo lucratiuo, siue titu-
lo oneroso. Si lucratiuo, quod expēsæ, si quæ
factæ fuerint, debeant esse de communi, &
communicari debeant fructus; si titulo one-
roso, quod de expensis reficiendis ab altero
socio iure communi non sit agendum, sed
quod factus sit actus dissociatiuus, & contra
naturam societatis, cum non conueniat so-
cietati naturę, quod vnus socius ea sibi com-
paret, & acquirat titulo oneroso, quæ cum al
tero socio communia esse non possunt, vt di-
cam infra suo loco. Et ratio differentiæ in ti-
tulum onerosum & lucratiuum est, quia titu
lus onerosus prouenit a propria voluntate,
& proprio facto; lucratiuus vero prouenit
principaliter a voluntate & a facto alterius,
40 & accidentaliter. Insuper non veniunt † ap-
pellatione lucri, & in hac societate nō sunt
communicanda quæsita ex turpi & prohibi-
ta causa, cum natura societatis sit, vt nō com
prehēdat turpia & illicita, & generaliter ve-
rum sit, rerum inhonestarum nullam esse so-
cietatem, l. nec permittendum, l. si fratres, §.
socium, l. quod autem, & l. ne quicquā, ff. pro
soc. facit text. in l. si a reo. §. fi. ff. de fideiuss. l.
si remunerandi, §. res turpes, ff. mandati, &
in l. quod sępe, §. veneris, & in l. si in emptio-
ne, §. item si emptor. ff. de contrah. empt. Bal.
in cons. 65. lib. 5. Alex. in cons. 77. in fi. lib. 5.
Petr. de Vbal. in tract. de duob. fratr. p. 5. nu.
24. Rot. Senens. decis. 193. nu. 9.

Et si socius communicauit lucrum illici-
tum, aut communicauit ignorante socio, aut
41 eo sciente. Primo casu socius † lucrum illi-
citum collatum auferre non potest, nisi sit
condemnatus, l. quod enim, & l. si igitur. ff.
pro soc. Bald. in d. tract. de duobus fratrib. p.
42 5. numero 4. Secundo casu non solum † si sit
condemnatus, poterit ex societate lucrum
collatum auferre, sed etiam pœna de cōmu-
ni erit soluenda, quia conueniens est, vt cu-
ius participaueris lucrum, participes & dam
num, l. si igitur. ff. pro soc. Quare secundum
43 † prædicta, si vnus ex socijs dedit pecuniam
fœnori, & multa lucratus fuit, quæ in socie-
tate contulit, poterit condemnatus ad resti-
tuendum collata auferre, & restituere, & sa-
tis dicetur condemnatus, si sacerdoti in con-
fessione sacramentali restitutionem facere
promisit. Petr. de Vbald. d. tractat. de duobus
fratr. p. 5. sub num. 4. quia sacerdotis præce-
ptum dicitur sententia, vt ipse dicit secun-
dum Host. in cap. fin. de sepulturis. Et quia
etiam alteri socio de illicite acquisitis parti-
cipare, & ea retinere non licet, Sotus lib. 4.
de Iust. & iur. quæst. 7. artic. 3. tamen prędicta
44 declarari possunt † procedere solummodo
in lucris, quæ illicite acquiruntur, & illicite
retinentur, & quod secus sit in lucris, quæ
licite retinentur, licet illicite acquirantur,
vt sunt lucra a meretricibus acquisita, l. 4. §.
sed & quod meretrix. vbi Dd. ff. de cōdit. ob
turp. caus. & habetur per Couar. ad reg. pec-
catum, de reg. iur. in 6. part. 2. §. 2. & 3. Prædi-
45 cta † omnia, vt dixi, procedunt in lucro vni-
uersali, & in societate vniuersali, videndum
est modo de lucro particulari, & de societa-
te contracta ad particulare lucrum. Et quidē
quemadmodum lucri generalis significatio,
vt dixi, omnia comprehendit, quomodocun
que quæsita, ita lucri particularis significatio
solum ea quæsita comprehendit, quæ a tali
particulari lucro proueniunt. Quia quemad
modū genus comprehendit omnes suas spe
cies, ita species solum comprehēdit eius in-
diuidua, & indiuiduum de vno solo prędica-
tur, & ista est natura omnium societatum, vt
vltra communicationem, & conuentionem
non extendantur, vt pluries dixi ex Bartol.
cōmuniter recepto, in l. 1. §. hoc interdicto.
ff. de itinere actuque priuat. Exemplum ha-
46 bemus, si † sit coita societas, vt si quæ iusta
hereditas alteri obueniat, communis sit, l. 3.
§. de illo. ff. pro soc. vbi disponitur, quod in
ista societate solummodo comprehenditur
legitima hereditas proueniens ab intestato,
& non illa, quæ ex testamēto defertur, & ita
tradit Alex. cons. 56. nu. 4. lib. 2. Gomes li. 2.
resolut. iur. c. 5. sub nu. 4. in fin.

47 Et si talis hereditas debita † ab intestato
sit re-

sit relicta in testamento, nihilominus cōmunicari debet. Et quamuis aliqui ex Dd. antiquis ante Bart. tenuerint, communicari debere solummodo pro parte, nēpe quatenus comprehendit legitima, quæ ex iuris necessitate debetur, arg. tex. in l. si arrogato. ff. de adopt. tamen quod tota hereditas debeat cō municari, est in l. 3. num. 8. ff. de legat. 1. quia tacite tota hereditas debebatur ex præsumpta voluntate, l. conficiuntur, in princ. ff. de iur. codicill. & tacitum si exprimatur, nihil operatur, quia inter tacitum, & expressum nulla adest differentia l. cum quid. ff. si cert. petat. & cū hac oppositione transeunt communiter Dd. vt dicit Alex. in d. l. 3. num. 13. & Ias. num. 52. ff. de leg. 1. Contra cōmunem
48 † a qua non est recedendum, tenent Ripa & alij relati per eum in d. l. 3. nu. 45. & in l. hæc verba. num. 45. ff. de leg. 1. vbi declarat, quod communis opinio procederet, quādo socius ab intestato successurus in fraudem in testamento instituì solicitasset. Et notandum est,
49 vbi daretur † casus huius societatis, quod hereditate obueniente, ab eo esset adeunda cui delata fuisset, vt declarat Bart. in l. is potest. num. 5. ff. de acquir. hered. Et notandum
50 est, quod ista † societas iniri debet super hereditate incerti hominis, quia inita super hereditate certi hominis viuentis non valeret nisi accedente eius consensu. Bald. in l. 4. in princ. ff. de cond. incert. etiam si fuerit iuratum Seraf. in tract. de priuil. iur. priuileg. 20. Aliud exemplum posset poni in hereditate communiter retenta, aliud in fructibus communicatis, de quibus dixi supra cap. 11. & alia etiam exempla in facto euenire possunt, quæ omnia insimul colligere nimis esset laboriosum, satis est ista posuisse, vt intelligatur, quid sit lucrum particulare, & quæ veniant eius appellatione & in eius societate: videamus modo de quæstu.

51 Loquendo igitur † de societate, quod sit nomen generis, & sub se comprehendat quæstum procedit in societate vniuersali, secus vero in societate, quæ est particularis ad aliquod lucrum, quia tunc non excedit societatis terminos, & eius significatio stricte capitur iuxta ipsius societatis naturā, vt colligitur ex traditis supra cap. 10. nu. 9.

52 An inter socios † omnium bonorum thesauri sint communicādi de iure, videtur non esse quærendum, quia quod ad fiscum pertineant de cōsuetudine ferè totius orbis post Theologos quos refert testatur Couar. in regul. peccatum p. 3. §. 2. num. 4. de reg. iuris in 6. & post eum Farinac. q. 104. num. 32. & cessant tradita per Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 30. num. 6. & seq. & in consil. 834. libro 9.

53 Dos si potest communicari, † vt quia sit data in pecunia, vel sit datus fundus æstimatus communicatur, sin minus communicantur fructus, qui in communi pro oneribus matrimonij sustinendis deseruire debent. Petrus de Vbald. in tract. de duob. fratrib. p. 3. quæst. 18. Surd. in tract. de alim. tit. 6. quæst. 13. num. 4. Et lucrum dotis debitum vigore statuti Marito, vxore præmoriente, quod debeat communicari tradit Cardinal. Mantic. tractat. de tacit. & ambig. conuen. lib. 6. titu. 15. nu. 17.

54 De societate contracta † super iusta hereditate obuentura, quod ea sit communicanda etiam si fuerit relicta in testamento secundum magis communem opinionem tenet Cardin. Mantic. d. lib. 6. tit. 3. num. 11. & non assentit opinioni Ripæ declarantis communem opinionem procedere, vbi socius in fraudem alterius socij in testamento institui sollicitasset ea ratione ne fraudibus via aperiatur.

CAPVT XIII.

De quæstu.

SVMMARIA.

1 *Quæstus appellatione non veniunt lucra obuenientia ex titulo lucratiuo.*
2 *Quæstus non comprehendit lucra, etiamsi vni socio obueniret causa & occasione societatis.*
3 *Donata propter societatem, hoc est, contemplatione societatis, conferuntur, secus si contemplatione personæ.*
4 *Donatio in dubio facta censetur socij, & non societatis contemplatione.*
5 *Quæstus appellatione veniunt ea omnia, quæ ex opera cuiusque descendunt, hoc est, lucra ex emptione, & locatione, & ex solertia sociorum, quæ circa mercaturam, negotiationem, & artificium versatur.*
6 *Mercatura, negotiatio, & artificium differunt, sed non differunt respectu quæstus.*
7 *Negotiationis nomen comprehendit mercaturam, & artificium.*
8 *Quæstus cōmunicantur prouenientes ex re, quæ principaliter non sit posita in societate, exemplum in locatione molendini.*
9 *Quæstus particularis multa exempla.*
10 *Quæstus limitati sunt conferendi, si societas est contracta limitate ad talem quæstum.*
11 *De lucro non est agendum in societate quæstus licet fuerit dictum, quod esset quæstus, & lucri.*
12 *Quæstus extra causam societatis non veniunt.*

Alia est forma societatis ad quæstum, vt dixi in cap. superiori, ideo modo de quæstu videndum est, & societate contracta
1 ad quæstum. Quæstus † appellatione, & in societate ad quæstum, non veniunt lucra obueniētia titulo lucratiuo, l. nec adiecit, cum 2. seqq. ff. pro soc. Sagur. ad Bal. in l. si fratres. §. si inter fratres. ff. eod. Gomes. d. lib. 2. resolut. iur. cap. 5. num. 4. Et hoc adeo verum est, vt

2 vt † procedat etiã, si talia lucra obuenissent vni ex socijs causa & occasione societatis vt puta si socius accessit ad Principem, propter negotia societatis, & sibi a Principe aliquid donatum fuit, nam tale quid donatum sibi, alteri socio communicare non tenetur, l. socium. §. socius, & ibi Bartol. ff. pro soc. Thob.
3 conf. 91. num. 5. & 10. Sed distinguendũ † est donata duobus modis considerari. Vno modo propter societatem, hoc est, contemplatione societatis, & tunc cõferri debent. Alio modo propter societatem, hoc est, societas fuit causa remota, & donatio fuit facta contemplatione personæ, & conferri non debet l. aditio hereditatis, ff. de acq. hæredi. Gloss. Bart. & Bald. in d. l. socium. §. socius. ff. pro
4 soc. Et vbi non constaret, an † donatio fuisset facta socij, siue societatis contemplatione, in dubio socij & non societatis contemplatione facta censeretur. Bald. in l. cum oportet. num. 3. C. de bon. quæ lib. Menoch. in tracta. de præsumpt. lib. 3. præs. 26. num. 24. & præs.
5 27. sub nu. 5. Veniunt appellatione † quęstus & in societate ad quæstum ea, quæ ex opera cuiusque sociorum descendunt. l. quęstus. ff. pro soc. hoc est, si quod lucrum ex emptione, venditione, locatione, conductione descendit, l. coire. ff. eod. & solertia & diligẽtia sociorum, vt interpretatur gl. in l. quęstus. in ver. opera. ff. eod. quæ circa mercantiam, negotiationes & artificia versantur. Sagur. ad Bald. in d. l. si fratres. §. si inter fratres. ff. eod. & ita dum quæ sint prouenientia ex quæstu, ex negotiatione interpretatur Ruin. in cons. 101. sub num. 10. versic. sed præmiss. lib. 1. Et
6 quamuis † mercatura, negotiatio & artificiũ sint diuersa, & circa acquisita aliquando dubitari contingat, an dici debeãt acquisita ex negotiatione, artificio vel mercatura, vt per Strach. in tract. de mercatur. part. 1. sub nu. 5. tamẽ ista inuestigatio cessat in pręsenti, quia quęstus appellatione veniunt, vt dixi, omnia prouenientia ex negotiatione, artificio & mercatura, indifferẽter, & sufficeret, si dice-
7 retur, venire solum prouenientia † ex negotiatione, quia eius significatio generalis est, & comprehendit mercaturam & artificium, vt post Signorol. cons. 95. & Aret. in §. introduxit. Institu. quod cum eo. tradit Strach. d. tract. de mercat. part. 1. sub num. 5. Et proue-
8 nientia † ex quæstu & negotiatione communicari debent inter socios, etiam si negotiatio versetur circa res, quæ principaliter in societate non sunt comprehensæ, vt per Alex. in cons. 49. nu. 10. lib. 1. vbi tractat de locatione facta de quodam molendino non cõprehenso in societate, & vult, quod prouenientia ex eius locatione dicantur prouenire ex quæstu, & inter socios ad quæstum sint com-
9 municanda. De particulari quæstu † & de societate contracta ad particulare quæstũ habemus in l. si fratres. §. quidam sagariam, & in l. duo societatẽ, & in l. cum duobus. in fin. & in l. si fratres. §. item ex facto, & in l. si mar garita, & in l. si id quod. ff. pro soc. & in l. 2. C. eod. & in §. 1. Instit. de societ. & tot exempla ponuntur, quot sunt negotiationes particulares, super quibus societas ipsa cõtrahi posset. Et quia quæ quæstus appellatione veniãt & quid sit conferendum, vnica conclusione terminatur; ideo omissa exemplorum prolixa lõgitudine, dico, quod illi quæstus in qua libet societate particulari veniunt, & erunt
10 conferendi, super quibus societas † qualibet limitate contracta apparebit, vt dixi loquendo de societate ad tale lucrum, & tradit Bart. in l. 1. §. hoc interdicto. ff. de itinere actuque priuat. Petr. de Vbald. d. tractat. de duob. fratr. p. 5. sub nu. 3. & num. 10. Dec. in cons. 21. nu. 5. lib. 1. Menoch. cons. 122. nu. 4. lib. 2. & in cons. 552. li. 6. & est text. in l. cum duob. in fi. & in l. si fratres. in prin. ff. pro soc. & ista est communis opinio, vt post multos, quos citat, tradit Ioseph. Lud. concl. 53. vers. natura autem. nu. 16.

11 In societate quæstus † de lucro nõ est quærendum, licet fuisset dictum, quod esset lucri & quæstus, quia species derogat generi, vt dictum fuit supra cap. 10. num. 9. Et quia sunt diuersa cum alia dicantur prouenire in materia societatis a titulo lucratiuo, alia a titulo oneroso Gomes. resolutio. uar. lib. 1. cap. 5. num. 4. & solum de lucro quæratur in societate vniuersali, vel lucri particularis, & quęlibet societas suos fines non egrediatur. l. 1. §. hoc interdicto vbi Bart. ff. de itin. actuque priuat.

12 Numquam vidi † contractam societatem, neque tacite, neque expresse in qua quæstus omnes, quo quo modo prouenientes a negociatione mercatura, seu artificio compręhendi debeant, tantum vidi per sępe agi de particularibus societatibus, & qui quæstus in eis comprehensi dicantur, & in omnibus seruatur regula fallẽtiæ nescia, solũmodo quæstus illos comprehendi super quibus ipsa societas expressè, vel tacite contracta reperitur, vt loquendo de societate contracta super arte speciarię tradit Castrens. cons. 349. lib. 1. & societate contracta super arte cambij, vt comprehendat solum quæstus ex cambio prouenientes, & non alios, etiam si fuissent facti de pecunijs ex societate redactis tradit idem Castrens. cons. 415. libro 1. & loquendo de societate macelli, Bald. in consil. 125. Quidam Ioannes libro 5. dicit, quod est probanda certa causa societatis, ad probandum qui quæstus percipi debeant, & dicit non sufficere probare animalia fuisse empta pro macello, cum possibile sit, quod fuerint empta causa reuendendi, & late hãc conclusionem probat Crauet. cons. 123. num. 11. & 12. lib. 1.

C A-

CAPVT XIV.

Quæsita a socijs an statim inter eos sint communia, seu veniant communicanda?

SVMMARIA.

1 Communio in societate requiritur.
2 Alienata si sit res a socio quæsita, non effecta communis alteri socio, non datur actio contra tertiũ, etiam si alienatio sit societati damnosa.
3 Communis si res sit effecta, a socio non poterit alienari, nisi pro eius parte.
4 Res quæsita ab vno ex socijs omnium bonorum communi nomine, statim fit communis, & quoad dominium, & quoad possessionem.
5 Res quæsita ab vno ex socijs omnium bonorum non efficitur statim communis, sed venit communicanda, si sit quæsita proprio nomine.
6 Alia est opinio, quod efficiatur communis, & videtur verior.
7 Dominium transfertur inter socios, quia titulus vniuersalis accedit personæ.
8 Dominium communicatur inter socios, propter æqualitatem seruandam.
9 Socius præsumitur tenere & possidere bona etiam nomine alterius socij, tanquam ex clausula constituti, & nu. 10.
11 Constituti virtus se extendit ad bona futura, appositi in contractu societatis, quia in eo veniunt bona futura.
12 Fictiones duæ non possunt concurrere in eadem causa, & eodem tempore.
Fallit, quando vna est alterius consecutiua.
13 Actiones inter socios communes non efficiuntur, sed adinuicem sunt præstandæ.
Argumentum sumptum ab actionibus ad res non procedit.
14 Actiones ab vno ex socijs quæruntur socio absenti.
Intellectus l. 3. ff. pro soc.
15 Intellectus l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. ff. de verb. oblig.
Persona extrinseca in contractu comprehensa non dicitur.
Fallit, si persona extranea non reddat contractum inutilem.
16 Intellectus l. si socius. ff. si cert. petat.
17 Acquirens debet habere animũ acquirendi in communi, vt ad hoc vt res communis efficiatur.
18 Constitutum quo ad futura operatur solummodo, si acquirens eo animo acquirat res, vt cadant sub constituto.
In quærendis potest quis alteri præiudicare, cui quærendum erat.
19 Socius altero socio inuito societatis naturam mutare non potest.
20 Socius vt socio acquirat, opus nõ est, quod habeat expressam intentionem ei acquirendi.
21 Intentio acquirendi alteri socio in socio acquirente semper adesse præsumitur, & voluntas mutata non censetur.
22 Intellectus l. si actiones. §. quod si quid post. ff. pro socio.
23 Intellectus l. si C. de acquir. possess.
24 Intellectus l. si quis societatem. ff. pro soc.
25 Res proprio nomine quæsita communicari debet, siue sit empta cum propria, siue cum communi pecunia in societate omnium bonorum, & non est agendum de pecuniarum restitutione.
26 Acquisitio si sit facta proprio nomine, & alter socius taceat, sibi præiudicat.
27 Acquisitio a socio omnium bonorum facta, in dubio præsumitur facta communi nomine, quia socius tenetur acquirere in communi.
28 Quod teneatur in communi ponere, & nõ in communi acquirere, tenent aliqui, sed male.
29 Dominio non translato in socium acquirentem, quod in alium socium translatum fuerit, in societate particulari dici non potest.
30 Actio ab vno ex socijs alteri socio non quæritur, nisi facta cessione.
Alteri stipulari nemo potest, procedit regula etiam in societate.
31 Etiam iuris canonici dispositione inspecta.
32 Denunciatio Euangelica etiam pro ea non datur.
33 Actio quæritur socio sine cessione stante iuramento.
34 Actio ex Notarij stipulatione quæritur sine cessione nu. 37. 38. & 39.
35 Ratificatio absentis non requiritur, maxime inter socios, & nu. 36.
40 Possessio & dominium absenti socio non quæruntur, nisi ratificatione secuta.
41 Contraria opinione probatur, quod non requiratur ratificatio, & nu. 42. 43. 44. 45. 46. & 47.
43 Contractus claudicare non debent.
44 Mandatum socius a socio habere dicitur.
45 Mandatum inter socios dicitur prouenire a societatis natura, non solum ad acquirendum, sed etiam ad obligandum.
46 Ratificatione non est opus, vbi quis pro alio vtilia facit.
48 Constituti virtus etiam Notario stipulante non operatur, nõ secuta ratificatione absentis, etiam in acquisitione facta communi nomine.
49 Contraria est opinio, ratificatione opus non esse.
50 Ista probatur, cum adest iuramentum, & cum adest duplex stipulatio, nempe socij, & Notarij, & num. 51.
52 Ratificatio fit verbis & factis remissiue.
53 Ratificatio emptionis fit a socio, si pretium pro sua parte soluat.
54 Si fructus ex re empta percipiat.
55 Si rationes de re empta sibi reddi postulet.
56 Si rem emptam in libro suarum rationum describat.
57 Si sciuit rem emptam suo nomine, & tacuit.
58 Scientia non præsumitur, nisi probetur.
59 Scientia facile præsumi potest inter socios.
60 Ratificatio fieri debet re integra, antequam alteri sit ius quæsitum.
61 Ratificatio a socio fieri potest, etiam post mortem socij acquirentis, & fieri potest ab herede ius, cuius nomine acquisitio facta fuit, & numero 62. & sequen.

64 Tem-

64 *Tempus attenditur in societate, quo pertinentia ad societatem cœpta fuerunt.*
65 *Pretij partem socius alteri socio restituere tenetur, si vult partem habere in re empta.*
Et erit habenda ratio fructuum perceptorum & interesse pretij non soluti.
66 *Fructus ex re empta percepti, ante pretij restitutionem, in sortem computari debent, secundum vnam opinionem.*
67 *Et hoc est valde notabile ad acquirendum rem sine pretio.*
68 *Opinio ista procedit mandato præcedente, & etiam subsecuta ratificatione.*
69 *Contraria est opinio, fructus in sortem non esse computandos, & nu. 70. 71. & 72.*
73 *Et hanc tenet auctor in societate.*
74 *Res empta proprio nomine in societate particulari communicari non debet, etiam si empta fuit cum pecunia communi.*
75 *Etiam si empta fuit cum proprijs pecunijs alterius socij.*
76 *Et poterit socius agere solummodo, vt pecunia sibi restituatur cum vsuris.*
77 *Contraria est opinio, quod res empta proprio nomine cum pecunia communi communicari debeat.*
78 *Opiniones distinctione concordantur.*
79 *Res empta, si pertineat ad societatem, communicari debet, & nu. 80.*
81 *Res empta si non pertineat ad societatem, communicari non debet.*
82 *Res in dubio nõ præsumitur pertinere ad societatem, & socio alleganti, pertinere ad societatem, incumbit onus probandi, & potest probari per coniecturas.*
83 *Coniectura desumitur a sociorum consuetudine, si erant soliti empta omnia communicare.*
84 *Coniectura desumitur a qualitate rei, & personarum.*
85 *Res empta ab omnibus socijs cõmuni nomine statim efficitur communis.*
86 *Res empta ab institore efficitur communis.*
87 *Res in dubio præsumitur empta proprio nomine.*
88 *Contrarium probatur coniecturis, & præsumptionibus.*
89 *Præsumitur empta communi, quando pro ea emenda fuerit contracta societas.*
Quia emendo proprio nomine socius maligne & dolose egisset.
90 *Præsumitur empta communi nomine, si fuit empta de pecunia destinata in eius emptionem.*
91 *Pecuniæ semper dicentur destinatæ ad quæstum, si omnes quæstus conferri debent.*
92 *Præsumitur empta communi nomine, si ita communi nomine emere soliti erant socij.*
Præsumptiones ponuntur, remissiue.
93 *Empta res in dubio censetur cum pecunia emptoris.*
94 *Titulum pecuniarum a se possessarum socius ostendere non tenetur.*
95 *Emptio quomodo præsumatur facta de pecunia communi, remissiue.*
96 *Res communi nomine empta quando censeatur.*
97 *Ratificatio ab omnibus fieri debet, quorum nomine emptio facta fuit.*
98 *Dominium, & possessio acquiruntur statim per procuratorem, ita acquiruntur statim secuta emptionis ratificatione.*
99 *Mandatum quando socius a socio in extraiudicialibus habere dicatur.*
100 *Et quando in Iudicialibus.*

QVia dum agimus de forma societatis, seu ad lucrum seu ad quæstum, admit-
1 timus lucra † & quæstus inter socios communia esse debere, quia vt pluries dictũ fuit, societas sine communione esse non potest, ideo videndum est in præsenti, an quæsita a socijs statim inter eos communia efficiantur seu veniant communicanda. Quid sit dicendum de rebus, quæ erant sociorum ante contractam societatem, declaraui supra, dum egi de causa materiali, in cap. 9. nu. 41. modo agam de quæsitis societate durante, an sint statim communia seu veniant communicanda? Et hoc scire vtile erit, quia res quæsita si statim communis facta non fuit, si erit aliena
2 ta † a socio acquirẽte, actio ex societate prouueniens ab altero socio cõtra rei emptorem exerceri non poterit, quia non datur contra tertium, l. cum cui. C. de act. & obligat. Bald. in l. 1. num. 4. C. si quis alteri vel sibi, & emẽs erit tutus, & non poterit molestari, licet emptio sit societati damnosa. Bald. in l. si socius. in fin. ff. si cert. pet. & Ias. ibi. num. 1. Alci. nu. 5. & Dec. num. 5. Alex. in cons. 152. nu. 6. lib. 7. Anchar. Regiens. quæst. 742. 20. lib. 1. Et si
3 effecta † communis, a socio acquirente solo non poterit neque alienari, neque pignorari, nisi pro eius parte. Bald. in l. si socius. ff. si cert. pet. Menoch. d. cons. 122. sub nu. 78. lib. 2. Et quia præsens inuestigatio habet aliquãtulum difficultatis, propter diuersos casus, qui euenire solent, & propter diuersas Doctorum opiniones, ideo vt clare, & omni penitus difficultate cessante, omnia percipiantur, ponam separatim casus ipsos, qui euenire solent, & quid in quolibet casu dicẽdum, & terminandum sit, demonstrabo.

4 Primus casus † erit in societate omnium bonorum, quando vnus ex socijs aliquid acquirit expresso nomine omnium sociorum, & hoc casu res statim efficitur communis, & quoad dominium, & quoad possessionem, Castr. cons. 349. vers. 2. lib. 1. Alex. in consil. 134. num. 1. lib. 5. Tiraq. in tract. de iure constit. part. 2. amplia. 32. Couar. lib. 3. var. resol. cap. 19. sub nu. 1.

5 Secundus casus erit † similiter in societate omnium bonorum, quando vnus ex socijs aliquid acquirit suo nomine proprio, & nulla de cæteris socijs mentione facta, & hoc casu dicendum videtur, rem non communicari statim, sed quod veniat communicanda, & quod acquisitio a socio proprio nomine facta sibi patrocinari non debeat, Odofr. Alber. Bald. & Fulgos. in l. 1. §. 1. ff. pro soc. Bald. in l. si socius. ff. si cert. peta. & in l. si patruus, sub

sub nu. 1.C.com.vtr.Iud. & in conf.262. lib. 4.& in l.1.C.si quis alteri vel sibi, & in l.si vt proponis.in fin.C.de rei vend.& in l.si fratr. in lect.antiq.ff. pro soc.& in l.cum oportet, colum.4.C. de bonis quæ lib.& in l.fi.§.quatuor.ff.de leg.2.& Alex.Ias.& Dec.& cæteri in d.l. si socius,ff.si cert.pet.Anchar.in cons. 138.Angel.consil.271. Fulgos. cons.209.colum.penult. Alex.cons.49. num.11. lib.1. & cons.78.num.2.& cons.152.num.6.lib.7. Tiraquel.in consuet.Picto.§.31. num.17. Port. Imol.cons.68.num.21.Couar.c.19.sub nu.1. lib.3.var.resolut.

6 In cōtrarium, quod statim † fuerit effecta communis,& quoad dominiū,& quoad possessionem,videtur tenere gl. in l.si patruus, in ver. oportet.C.com.vtriusque. iudic. Lupus in rub.de donat. inter vir. & vxor. §.66. num.24.Chassan.in consuet. Burgun. rub.4. §.2. num.6. vers.sunt ergo. Dida. a Sigur. in tract.de bonis lucrat.const. matr.nu.44. Gomes.lib.2.resolu.iur.cap.5 .num.3. Menoch. cons.656.lib.7.Alcia.cons.359.ad fin. Socin. cons.269.colum.4.vers.nec præmissis . lib.2. Et videtur dicendum,quod ista sit opinio sustentabilis contra communem ac etiam verior. Nam si in societate omnium bonorum absque traditione aliqua ideo dominiū transfertur, & inter socios communicatur, quia

7 titulus † vniuersalis accedit personæ, vt considerat Ias.in d.l.si socius, sub nu.1. ff. si cert. pet.vtique erit dicendum,quod etiam societate durante quæsita statim communia efficiantur,quia ratio ista militat etiam in rebus postea quæsitis,vt probatur in l.si adoptauero.ff.de precar. & in auth.ingressi, & in l.fin. C.de sacrosanct.eccl.in cap.in præsentia, de

8 ptobat.Similiter si attendamus † ad aliam rationem,quæ est,quod bona in societate efficiantur communia,propter æqualitatem seruandam,vt tradit Dec. in d.l. si socius, nulli dubium est,quin ista æqualitas sit seruanda, & in principio, & in medio,& in fine societatis,ne eadem res diuerso iure censeatur.

9 Et si ideo bona a principio † societatis cōmunia efficiuntur, quia quilibet socius præsumitur tenere & possidere bona etiam nomine socij tanquam ex clausula cōstituti, vt per Bal.in l.1.ff.pro soc.& dixi supra , cap.9.

10 num.47.dici debet, quod † ista ratio militet etiam in rebus quæsitis, durante societate, quia contractus societatis non est momentaneus, vt in eo solummodo comprehendantur res,quæ sociorum sunt tempore contractus, sed eius virtus durat, & suos operatur effectus in communione facienda, donec & quousque socij in eodem consensu perseue-

11 rant.Et virtus constituti similiter † se extendit ad bona futura secundum communem opin.& receptam in practica, vt testatur Tiraq.in tracta.de iur.const.p.2.limit.32.num. 12. Nec obstat,si dicatur, quod virtus constituti tunc comprehendit futura, quando expresse id dictum fuit,& non alias,vt per Roland.in cons.79.num.46.lib.1.& per Cephal. præceptorem meum, qui testatur de magis communi,in cons.147.num.8.lib.1. Quia respondetur, quod ea est natura societatis, vt dixi,vt comprehendat etiam futura,& clausula constituti, quando adijcitur contractui comprehendenti futura bona, tūc etiam ab ipsa constituti virtute futura bona, absque alia expressione comprehenduntur, vt per Tiraq.post alios, quos citat in d. ampliat.32. nu.19.20.21.

12 Similiter non obstat, si † dicatur esse non posse, quod duæ fictiones dentur in eodem actu,eodem tempore.l.1.C.de dotis promis. & quod duæ fictiones darentur, si constitutum intelligeretur inesse in societate,& etiā futura bona comprehenderet, vt considerat Couar.d.cap.19. sub num.1. & Tiraq.d. ampliat.32.sub num.8.in fi. Quia respondetur, quod socius teneat bona nomine alterius socij non prouenit vigore fictionis, sed hoc in veritate prouenit a propria natura societatis.d.l.1.ff.pro soc. Et quod comprehendantur bona futura, similiter prouenit non vigore alicuius fictionis,sed quia ea est natura societatis,vt etiam futura comprehendat,quæ vere & non ficte ab vno ex socijs acquiruntur. Et dato etiam sed non concesso, quod adessent duæ fictiones, tamen id in præsenti fieri posse dicendum est, quia prius fingitur adesse virtutem constituti, & postea ex tali conficta virtute futura comprehenderentur & esse potest, quod dentur duæ fictiones, quando vna est alterius consecutiua,Bart.in l.si is qui pro emptore.colum.vlt.ff. de vsuc. Menoch.in tract. de præsumpt. lib.1. quæst.

13 47.num.10. Nec obstat, quod actiones † inter socios communes non efficiantur,sed ad inuicem præstari debeant.l.3.ff.pro soc. Menoch.d.cons.122.num.17.lib.1.Quia respondetur ab actionibus ad res argumentum non procedere,quia inter eas adest diuersa ratio. Nam in rebus cadit possessio, sed non cadit in actionibus,vt cōsiderat glos.in d.l.3.ff.pro soc.reddendo rationem, quare res & non actiones inter socios communicentur, & ipse Menoch.in cons.656.lib.7.num.10. dicit ista

14 formalia verba.Porro acquisita a socio † quouis in loco efficiuntur alteri socio communia,cum negotia communi cōmodo & damno dicātur pertractata, & ob id obligatio ab vno ex socijs vno in loco transit ad alium socium alio in loco existentē,sicut tradit Bald. in l.certum,num.8.C.famil.ercis.& in l.cum te.num.1. vers.extra opp. C.si cert. petat.ex quibus videtur probari, non solum res quæsitas communicari, sed etiam actiones absq; alia cessione, & dici potest, d.l.3.ff. pro soc. loqui in actionibus, quæ competebant ante societatem, & non habere locum in actionibus quæsitis post contractam societatem.

Vlte-

15 Vlterius non obstat † text.in l. si ita stipulatus.§.Chrysogonus,ff.de verb.obligat.vbi habetur, extrinsecam personam in cōtractibus comprehensam dici non posse. Quia respondetur in contractibus non comprehendi extraneam personam, quæ redderet contractum inutilem,sed bene cēseri posse fuisse comprehensam personam illam,quę contractum inutilem non redderet. Bald.in l.si patruus, sub num.5.C.commun.vtr.iudi. Et respondetur, dominium non communicari cum socio vigore contractus initi cum extraneo, sed dominium acquisitum a socio communicari cum altero vigore societatis. Insu-
16 per non obstat † text.in l. si socius. ff.si cert. pet. qui loquitur in societate omnium bonorum secundum Menoch. & alios ab eo citatos in d. cons.122.sub num.17.quia negatur, quod loquatur in societate omnium bonorum, cum de tali societate in ea nullum verbum habeatur,& est potius dicendum,quod de alia particulari societate loquatur, propter illa verba,propriam pecuniam, quia socij omnium bonorum proprium habere non possunt, cum inter eos omnia sint communia, & ratio dubitandi in illo textu insurgebat ex eo, quia cæteri socij contradicebant, forsan prætendentes, quod esset cōferenda ad vtilitatem societatis, & quod non posset mutuari cōtra societatis vtilitatem. Vlterius
17 non obstat † si dicatur, quod acquisita proprio nomine dici non possint statim communicata,quia ad hoc, vt statim communicentur,requiritur quod sint acquisita communi nomine,& sint etiam acquisita eo animo, & intentione,vt sint communia,ita ex Mudæo in l.1.§.1.sub nu.2.ff.pro soc.tradit Menoch. d.cons.122.num.12. lib.2. Et de constituto,
18 quod,licet † extendatur ad futura, tamen id verum sit & procedat, quando ille, qui constituit, acquisiuit postea bona eo animo, & intentione, vt sint supposita constituto, secus si acquisiuit eo animo,vt non sint supposita,tradit Bald.in rub. C. de contrah. empt. quæst.21.per text.in l.actione.§.quid si quis post.ff.pro soc.vbi disponitur, quod si socius acquisiuit facta renunciatione sibi acquirit, & per text.in l. vlt.C.de acquir. poss.vbi habetur,quod in quærendis potest quis ei prę-iudicare,cui acquirere debet. Nam respon-
19 detur, socium † non posse alteri socio inuito mutare naturam societatis.l. actione.§.diximus.ff. pro soc. & dolosa acquisitio ab vno ex socijs facta,vt supra dixi,sibi prodesse nō debet,& quia de societatis natura est,omnia debere esse communia, ideo dici non posse, socium eo animo acquirere posse,vt non acquirat societati,sed dici debere eum,siue velit siue nolit, societati quærere, eius natura attenta.
20 Et dico opus non esse,quod † socius in acquirendo habeat expressam intentionē acquirēdi in communi pro cæteris socijs, quia si hoc verum esset, hereditas, quæ vni socio obuenit, cum ei obueniat, non præcedente animo acquirendi,non esset communicāda. Sed quia communicari debet, vt dixi supra cap.12. sequitur in actu acquisitionis talem intentionem habere non esse necessarium, arg.§.pauonum.Instit.de rerum.diuis.
21 Et etiamsi talis intentio † esset necessaria, dicendum est, ea semper in socio reperiri, quia hac intentione contraxit a principio,& mutatio voluntatis non præsumitur.c.maiores.de baptis.l.cum tacitum. ff.de probat. & mutari non potest. Et de constituto.explosa Bald.opinion.statim operetur suas vires, facta acquisitione,& non possit per cōstituentem præiudicari constitutario; tradit post alios,quos citat, Tiraquell.d. ampliat.32.nu.
22 14.Et non obstat † textus a Bal. allegatus in d.l. actione. §.quod si quid post. ff. pro soc. quia ibi ideo acquisita ab vno socio alteri nō communicantur, quoniam erat legitimè dissoluta societas. Si enim non fuisset legitime disdicta, sed callide, vt renuncians sibi soli aliquid acquireret, nihilominus communicare teneretur,vt est text.expressus in §.manet.Instit.de societ.
23 Similiter non obstat † textus ab eod. Bal. allegatus in l.fi.C.de acq.poss. quia loquitur in non acquisitis, nempe quando non fuit acquisitum a Procuratore, seu colono: tunc enim dicitur domino præiudicari,& nos agimus de acquisitis,an statim efficiantur communia. Et si ageremus de non acquisitis,iam dixi vigore societatis,quicquid sit in Procutatore & colono, non posse socium sibi, aut extraneo,& non societati acquirere. Ad dictum textum alio modo etiam respondetur ex intentione Salic.& Alex. Tiraq. d.ampli. 32.num.16.
24 Vltimo loco non obstat † text.in l.si quis societatem. ff.pro soc. cuius verba sunt: Si quis societatem contraxerit, quod emit, ipsius fit,non commune, sed societatis iudicio cogitur cōmunicare: quia dici potest, quod non loquatur de societate omniū bonorum, vel verius dici potest eius sensum esse,quod res empta ab vno ex socijs ratione emptionis solummodo non efficiatur communis, quia persona extrinseca non comprehenditur in contractu, sed efficiatur communis iudicio societatis. Quia quemadmodum contractus emptionis operatur, vt dominium transferatur in socium ementem, ita ex virtute contractus societatis iam initę causatur dominij communicatio inter socios, & sic bene procedit, quod non ex emptione, sed ex societate bona communicentur. Retenta
25 tamen prima † opinione,a qua in consulendo & iudicando recedi non debet, quia communis est,dico,& hoc procedit etiam in primo casu suprapositο,quod nulla ratio habeatur, an res fuerit empta de propria, siue de communi pecunia. Nam quemadmodum in

primo

primo casu, quando emitur communi nomine, statim efficitur communis, & non est agendum de restitutione pecuniæ, quia ea etiam erat communicanda, ita in secundo casu, quando emitur proprio nomine absque vlla pecuniarum restitutione, communicari debet. Ceph.consf.247.num.9. lib.2. Et si pecuniarum restitutio non est facienda in hac societate omnium bonorum, superfluum est quærere, & inuestigare, an pecunia, cum qua fuit facta acquisitio, esset socij acquirẽtis secundum communem, & si hoc inuestigandum esset, cum in particulari aliquid socijs retinere non liceat, dicerem in dubio præsumi esse communem, vt per Craue.consf.159.
26 num.2. lib.1. Dico insuper † quatenus fuit firmatum, secundum communem opinionẽ, acquisita nomine proprio sociũ debere communicare, hoc verum esse, nisi alter socius sciat acquisitionem sic proprio nomine fuisse factam, & taceat, & non contradicat, quia ex tali taciturnitate sibi præiudicat, cũ permittat fieri actus dissociatiuos, Crauet.consf. 26.num.9.& consf.123. num.7.lib.1. Tertius
27 erit casus, etiam † in eadem societate bonorum omnium, quãdo sumus in dubio, & non constat, an socius communi vel proprio nomine acquisiuerit. Et hoc casu acquisitionem communi nomine factam censeri debere dicendum est ea ratione, quia socius tenetur acquirere in communi, & si præsumeretur acquisiuisse nomine proprio, dolus præsumeretur, & doli præsumptio semper est excludenda.l.merito.ff.pro soc.l.quoties.§. qui dolo.ff.de probat. cap. fin.de præsumpt. & ita tenet Bald.in consf.61. num.3. lib.2. & Crauet.d. consf.159. sub num.2.lib.2. Neque
28 huic opinioni repugnat † consideratio Gabriel. Mudæi relata a Menoch.d. consil.122. sub nu.20. quod socius teneatur in communi ponere, & non in communi acquirere. Quia respondetur teneri in communi acquirere, cum videamus, si proprio nomine acquirat, callide & dolose facere dicatur, vt supra proxime dixi. Nam dolose & callide facere non diceretur, si nomine societatis acquirere non teneretur, & non diceretur facere actus dissociatiuos, & naturæ societatis & sociorum intentioni contrarios, prout facere dicitur, vt per Crauet. d.consf.26. nu.9. & d.consf.123.nu.7.lib.1.

29 Quartus erit casus † non in societate omnium bonorum, sed in societate ad quæstum an communi nomine quæsita statim cum cæteris socijs communia efficiantur? Duæ sunt constituendæ inspectiones. Prima erit, quando ab vno ex socijs res fuit quæsita, puta empta communi nomine, sed adhuc ei non fuit tradita possessio. Secunda erit, quando ab vno empta fuit communi nomine, & ei data fuit possessio. In prima inspectione dicendum erit, rem emptam communi nomine communem fuisse effectam dici non posse, quia re non tradita tantum emptori competit actio ex empto, & in eum dominium non transfertur.§.traditionib.Instit.de rerum diuis.§.cum autem, ibi, quia sane qui nondum rem emptori tradit, adhuc ipse dominus est. Instit.de empt.& vend. Nam si nõ fuit translatum dominium in socium ementem, quod id alterum socium fuerit translatum, & fuerit inter eos communicatum, dici nõ potest; quia in alium nemo plus iuris transferre potest, quam ipse habeat, l.nemo plus. ff.de regul. iur. Neque etiam dici potest, actionem competentem socio ementi cõpetere etiam alteri socio, cuius nomine etiam emptio fa-
30 cta fuit, quia ex contractu † communi nomine gesto ab vno ex socijs, cæteris actio non quæritur, sed cessione opus est l.3.& l.si quis societatem. ff.pro soc. & regula, quod alteri stipulari nemo possit, procedat etiam inter socios, Alex.in l.2.§.ex his.nu.16.ff.de verb. obl.per tex.in l.proprium.ff.com.pręd.& de hac regula dicã infra latius suo loco. Et pro-
31 cedit regula ista † etiam iuris canonici dispositione inspecta. Innoc. in cap. cum contingat.de iureiur.Rimin. consf.277.numer.8. & consf.523.Gabriel qui alios refert.tit.de verbor.oblig.concl.1. sub num.67. Rimin. iun. consf.521.num.34.lib.5. ea ratione, quia nisi expresse cautum reperiatur, nõ est inducenda differentia inter ius ciuile & ius canonicum, cap.1.& cap.2.de oper. nou.nuncia. & quia etiam de iure canonico non auditur, nisi ille, cui interest, cap.cum inter.de elect. &
32 c.nõ solet.2.q.7. Et hac ratione attẽta † non competere etiam denunciationem Euangelicam, tenuit Bart.in extrauag. ad reprimendum.in ver.denunciationem.colum.1. in fi. & Imol.in l.stipulatio ista. §.alteri.colum.3. ff.de verb.oblig.sed de hac Bart. & Imol.opinione valde dubitandum est, quia in contrarium ex tali stipulatione competere denunciationem Euangelicam tenent quamplures non modicæ auctoritatis relati a Gabr.d.conclus.1.nu.68.

33 Verum licet prædicta † vera sint regulariter, actionem a socio emptore communi nomine cæteris socijs non acquiri, nisi facta cessione, tamen declarantur non procedere, quando in ipsa venditione fuit adhibitum iuramentum, quia tunc eius vigore actio transfertur sine cessione, ea ratione, quia Deo iuramentum præstitum censetur, cap.debitores, de iureiur. & quia Deus vbique præsens est, dicitur supplere præsentiam partis absentis, & dicitur recipere promissionem vice partis.l.properandum. §. sin autem reus. ibi. Dei præsentia. C. de Iud. & plures hanc opinionem tenentes citat Gabr. d. conclus. 1. nu.69. & quod procedat etiam de iure ciuili, dicit sub num.71.& ita tenet Roland. in consf.119.num.33.lib.2.& eam dicit communem Seraf.in tractat.de priuil. iur. priuil.25. num.3.& Bursat.consf.119.num.5.& 6.lib.1.

& alios

&c alios multos tenentes hanc opinio. refert Tessaur.decis.70. sub nu.8. vers. sed contra-
34 riũ.Similiter declarantur † non procedere, quãdo Notarij stipulatio interposita fuisset, quia ex ea absenti quaritur actio sine cessione.Gabr.in d.concl.1.nu.98.vers.contrariã, vbi plures citat testantes hanc esse communẽ & magis commun.opin.Burs.d.cons.118. nu.6.lib.1.Rol.d.cons.19.nu.17.li.1.Osasch. decis.33.Craue.cons.815.lib.5.Clar.§.donatio.q.13.Thob.cons.56. nu.16. Borgn.decis. 42.nu.15.p.1. Et quamuis Tessa. d.decis.70. nu.4.vers.si sunt.afferat,contrariam opinionem sibi videri veriorem, & communiorem tamen credo ego hanc nostram esse magis communem, ac etiam in practica receptam citra omnem difficultatẽ. Neque in his dua-
35 bus † limitationibus dicendum est acquiri absenti actionem sine cessione,accedente eius ratificatione, & non alias,& ante ratificationem posse reuocari quicquid actum fuit, vt per Seraf.d.tractat.de priuil.iur.priuil.25. nu.3.& per Tessaur.d. decis.70. num.5. quia quod absque alia ratificatione irreuocabiliter sit quæsita actio absenti, vigore iuramẽti dicendũ est,ex eo,quia venditor iurans non potest venire contra iuramentũ, & iuramentum etiam actum reuocabilem facit irreuocabilem,si sit promissorium, vt concordãdo opiniones tradit Tessaur.d.decis.76.nu.5.& ita tenet Bursat.d. cons.118. nu.6. lib.1. vbi testatur de magis cõmuni opinione. Et adeo irreuocabiliter transit vigore iuramenti a-
36 ctio † in absentem,vt nec etiam ab ipso absente ei renunciari possit,quãdo eius renunciatio tenderet in præiudicium aliorum, vt declarat Bursat. d.cons.118. nu.8. & seq.lib. 1.Et quod ei renunciari non possit a socio absente,eo magis dicendũ est,quia iam in contractu societatis consensit de acquirendo in communi,& eius consensum reuocare non potest,l.actione,§.diximus,ff. pro soc. Quod
37 similiter sit † socio absenti quæsita irreuocabiliter,ex stipulatione Notarij, absque ratificatione,dicẽdum est, quia doctores tenentes, ex stipulatione Notarij acquiri actionẽ absenti,& testantes hanc esse magis cõmunem & in practica receptam opinio. loquuntur præsupposito, nullam extare ratificationem,vt videre licet,& tradit Rolan. d. cons. 19.sub nu. 28.vers.non obstat,& ita affirmat Bursat.d.cons.118.nu.5.& idem Rolan. cõs.
38 4.nu.1. lib.1. Et sine dubio ista opinio † in præsẽti caret omni penitus difficultate,quia si venditio fuit facta socio præsenti,ab ea recedere venditori non erit licitum, & si actio transiuit in sociũ absentẽ,cuius nomine etiã emptio facta fuit, neq; ei licitum erit eã non acceptare, contra eius cõsensum iã præstitũ in societate cõtracta.d.l.actione, §.diximus,
39 ff.pro soc.Et non poterit iuri † & actioni sibi quæsitæ ex d.emptione renũciare, non solũ respectu socij sed etiã respectu creditorum, vt per Burs.d.cons.118.nũ.10.lib.1. In secũda inspectione,agendo nõ de actione,sed de ipsa re empta, cuius etiã possessio tradita fuit socio emptori,dicendũ videtur, esse necessariam ratificationẽ socij absentis,ad hoc vt ei
40 quæratur † possessio & dominiũ,iuxta text. in l.si ego.ff.de neg.gest.& in l. fundus.ff. de cõtrah.empt.ita tenet Bal.in l.si patruus,sub nu.3. C.com.vtr.iud.& Bart.ibid.sub nu.4.& in l.Titiũ & Mæuiũ,§.altero, sub nu.2.ff. de admin.tut. Collegiũ Patauinũ inter consilia Zabar. cons.27.Alex.cons.134.nu.3.li.5.Menoch.cons.122.sub nu.20.li.2. Put.decis.72. lib.2.scdm librum meum manuscriptũ. Sed
41 mihi dicendũ † videtur,rẽ emptam a socio, & ei traditam, statim cõmunicari cum cæteris socijs,quorum nomine empta fuit, & nõ esse necessariam ratificationẽ, & ita tenendũ moueor per tex.in l.cum duob.in prin.ff. pro soc.vbi probatur mandanti licere emere fundũ pro se,non obstante mandato alteri facto de emendo, in cõi,sed non licere vni socio emere fundum pro se,super quo emẽdo in cõi fuerat contracta societas, & si ematur diuidi debere cum altero socio, & est ratio diuersitatis inter mãdatũ & societatem, quia in mandato licet pœnitere,sed nõ licet in societate, vt ibi Bart. tradit in summario. Si igitur res efficitur cõis, quia non licet pęnitere,ergo non est opus ratificatione,cum a consensu iam præstito in societate recedere nõ liceat,& est tex.in l.si fratres,§. si quis so-
42 cietatẽ.ff.eod.Etiam vt † dictam opinionem teneã,moueor ea ratione, quia si soci⁹ vnus solus peregrinetur & nauiget in longinquis partib. nihilominus alteri socio absentia nõ obstante acquirit,l.cum duob. §.quidã sagariam,ff.pro soc.Menoch.cons.656.lib.7.& si necessaria esset ratificatio, proculdubio ei non acquireret, quia ab ignorante fieri non potest,Paris.cons.42.nu.97.lib.1.Et si in om-
43 nibus contractibus † dici solet, eos claudicare non debere,l.litigatores,§.penul. ff.de arbitr.& eos esse post fact. necessitatis, licet a principio sint voluntatis,l.sicut. C.de act.& oblig.dici etiam debet, quod cõtracta societate generali ad quæstum, & emptis rebus ad quæstum pertinentibus, statim communes esse debent, absque alia ratificatione, quia si deberet expectari ratificatio,interim contractus penderet, & claudicaret, & esset in potestate socij, non ratificando recedere a contractu & eius obligatione. Cum etiam
44 dici soleat, in rebus † societatis socium a socio habere mandatum,glos.in l.nemo,ff. pro soc.& in l.de pupillo,§.si pluriũ, ff. de nou. nunciatio. Alex.in l.serui electione.§.Labeo num.3.ff.de leg. 1.Dec.cons.566. nu.1.lib.2. Ceph.cons.768.nu.25.lib.5.Ioseph.Lud. cõclus.53.vers.socij,nu.47.Dec. cons.60.nu.4. libro 2. dici etiam debet de ratificatione nõ esse quærendum, quia ea non est necessaria præcedente mandato, dicta l. si ego, ff. de neg.

neg.gest.d.l.si fundus,ff.de contrah.empt.&
45 l.fi.C.ad Maced.Et si negetur † socium a socio habere mandatum, respōdetur,etsi vere socius nō dicatur a socio habere expressum mandatum, de quo habetur toto tit. ff. & C. mandat. tamen habet auctoritatem emendi pertinentia ad societatem, vigore ipsius societatis initæ ad quæstum,in commune quęrendum, & hoc modo etiam dicitur habere tacitum mandatum d.l. cum duob. in princ. & l.si vnus,§.si vnus,ff.pro soc.Crauet.cons. 129.lib.1.Bertaz.cons.558.nu.13. & seq.lib. 2.cons.Crim.Surd.dec.213.nu.2. vbi dicit habere mandatum ad obligādum etiam bona.
46 Ex eo etiam,quia si socius † emat communi nomine pertinentia ad quæstum, dicitur vtilia facere,l.coire, ff. pro soc. tenendum est, non esse necessariam ratificationem,quia in omni negotio, si quis ꝑ alio vtilia facit, eius ratificatio,ad hoc vt detur actio negotiorum gestorum,non est necessaria,id omnium Doctorum consensu firmari dicit Gabr. cons.5. nu.39.lib.1.Rot.Genuen.decis.14.nu.68.Et
47 hanc opinionem † his motus fundamentis veriorem esse puto & esse sequendā.Et dico non obstare contraria, quæ ex aduerso allegantur, quia aut procedunt inter non socios & non procedente aliquo contractu, ex quo resultet auctoritas,& facultas emēdi communi nomine.Aut procedunt inter socios in rebus non comprehensis in ipsa societate.Sed
48 dato & non concesso † necessariam esse ratificationem,quæro, an necessaria sit,quando socius acquisiuit communi nomine interueniente stipulatione Notarij, iuramento, & clausula constituti,& an ante ratificationem socius acquirens possit de ea disponere in præiudicium alterius socij, ita vt a socio acquisitio amplius ratificari non possit?Doctores in hoc diuersa dicunt. Aliqui tenent,virtute clausulæ constituti appositæ a Notario non transferri possessionem & dominium in socium absentem, cuius nomine etiam emptio facta fuit,nisi secuta eius ratificatione. Socin.in l.1.§.iusserim.in fi.ff.de acq.posses. Ruin.cons.121.in fi.& cons.180.col.3.in fin. lib.1.Dec.in l. contractus,col.5. vers.& ampliatur,ff.de reg.iur.Rol.in cōs.4.nu.10.li.1. & multos hanc opinionem tenentes refert, & sequitur Tessaur.d.decis.70.nu.7. Alij sūt
49 Doct.† tenentes contrar.opin.virtute clausulæ præfatæ,a Notario appositæ, fauore absentis ei possessionem & dominium acquiri. Soc.in cons.90.lib.3. Ruin. cons.172. col.4. lib.3.Soc.iun.cons.67.lib.3.Moderniores Parisiens.cons.60.nu.13.Decian.cons.1.nu.19. & seq.lib.3.Ioseph.Lud.decis. Perus.29.nu. 13.& 18.p.1.Borgn.decis.42. nu.18. & 29.p. 1.Rol.cons.19.nu.23.lib.1. Bursat.cons.118.
50 lib.1.Et hanc opinionem † puto ego esse veriorē,& omnino esse sequendam in casu nostro, si cū clausula cōstituti adsit etiam iuramentū,cuius virtute reuocabilia efficiuntur irreuocabilia, Borgn.dec.42.nu.6.& absens pro præsente habetur Rol.d.cons.19. nu.83. & Bursat.d.cons.118.nu.6. & ēt adsit duplex stipulatio,nēpe stipulatio facta a socio emente,& stipulatio facta a Notario. Albe.in cōs. 36.post Bart.in d.l.si ego,ff.de neg.gest.Tessar.d.decis.70.nu.13.Et ius socio acquisitum
51 † dictis duab. ꝑsonis,nēpe socio emptore,& Notario stipulante, ꝙ ab ipso emptore ante ratificationem socij absentis tolli nō possit, tradit Tessau.d. decis.70.nu.14. vbi dicit Notariū hoc facere non posse etiam cū consensu alterius personæ, quæ cū eo stipulata fuit post,Affl.super cōstit.regn.c.Baiulus,nu.43. Et hoc nullā habet difficultatē inter socios, quia statim re communi effecta per Notarij stipulationem & constitutum amplius in pręiudicium alterius socij, & sine eius consensu alienari non potest.Bald.in l.si socius,ff.si
52 cert.petat.Et casu,quo ratificatio † sit necessaria,eam factam fuisse apparebit non solum verbis,sed etiam factis,l. Paulus. ff.rē ratam haberi. Quæ verba inducant ratificationem facile est percipere. De factis aliqua dicam. Exempli gratia & plura alia videri poterunt per Maschar.d.conclu.1255.per Rol.cons.4. lib.2.& cons.60.lib.4.& per Bursat. cōs.118. & cons.seq.lib.1.& per Menoch. in tract.de recup.posses.rem.15.nu.120. Socius facto ra
53 tificasse dicitur † emptionē ab altero socio factam communi nomine, si pretium pro sui parte debitum soluat, l.Iul. §.vlt. & l.seq. ff. ad Maced.l.cum fidē. C.de non numer.pec.
54 Et dicitur ratificasse,si † fructus ex re empta percipit Soc. cōs.18.nu.3.lib.3. Tiraq.de iur.constit.p.3.limit.30. nu.11. & seq. & nu. 21.Menoch.in tract.de præsumpt.li.2. præs. 39.nu.6.& in tract.de recupe.posses.rem.15. nu.120.Burs.d.cons.118.nu.16.lib.1. etsi ra-
55 tiones de re empta † sibi reddi petat. Dec. post Castr.quem allegat in l.semper qui non prohibet.nu.8.ff.de reg. iur. etsi in lib.suarū
56 † rationū dictam rem emptam describat Menoch.cons.79.nu.16.li.1. & d. præs.39.nu.7.
57 lib.2. Etiam si solum † sciuit rem fuisse emptā suo nomine,& tacuit,ratificasse dicitur, Ruin.cons.174.col.3.vers.sed ex alio, lib.1, Dec.cōs.58.col.2.li.1. Paris.cōs.89. col.pen. lib.3.Ceph.cōs.33.nu.19.li.1.Rol.cōs.19.nu. 36.li.1.& cōs.4.nu.29.li.2.Menoch.cōs.189. nu.10.li.2.& cons.229.num.26.lib.3. & in d. præs.39.in fi.li.2.Bursat.d.cons.118.nu.11.&
58 d.cōs.119.nu.1.li.1. Et quāuis † scietia non presumatur, nisi probetur saltem per coniecturas,Bal.cons.74.& cons.392.nu.1.lib.1.& cons.437.lib.5.Borgn. decis.36.p.1.late Maschar.in d.tract.de probat.concl.1293. ea ta-
59 men facile † præsumi poterit inter socios, qui vt plurimum insimul habitant, vel sunt consanguinei, vel insimul conuersantur, late Maschard. d. conclus.1293. Roland.dicto consil.19.lib.1.d.consil.4.lib.2.& d.cons.60. lib.4.Bursat.d.cons.118.& d.cons.119.lib.1.

Cephal.

Ceph.d.cõſ.33.nu.19.li.1.Honded.conſ.35.
nu.26.27.& 28.li.1.Sed ad hoc vt facta ratifi-
60 catio † valeat, conſtare ẽt debet fuiſſe factã
re integra,i.antequam alteri ſit ius quæſitũ,
quia ſi facta appareret poſt ius alteri quæſi-
tum,non retrotraheretur.Alex.conſ.10.col.
2.lib.1.& conſ.26.lib.2.& cõſ.135. col.2.lib.
6.Ruin.conſ. 172.nu.14.lib.1. Dec. cõſ.247.
col.3.lib.1.Gozad.conſ.14.col.2.Rol.d.cõſ.
19.nu.12.lib.1.& d.conſ.4.nu.10.& ſeq.li.2.
61 Et re exiſtente integra,quod non ſit † in ea
alteri ius quęſitum,poterit ratificari a ſocio,
cuius nomine empta fuit etiã poſt mortem
ſocij emptoris, & poterit mortuo ſocio, cu-
ius nomine quæſita fuerit ratificatio, fieri ab
eius herede.Quod poſſit ratificari ab herede
ſocij,cuius nomine quæſita fuit, tradit Gab.
cõſ.80.nu.3.lib.1.per tex.in l.ſi ſinc.§. ſi pro
curatori.ff.rem rat.hab.& citat Din. in c. ra-
tũ.col.pen.de reg.iur.in 6.Bart. in l.bonorũ,
col.2.ff.rem rat.hab.Dd.in l. eius qui in pro-
uincia,ff.ſi cert.pet.vbi Alex.nu.7.& Dec.in
fi.Ruin.conſ.168.col.pen.lib.1. Et quod poſ
62 ſit † ratificatio fieri etiã mortuo acquirente
quicquid dicat Cephal. loquendo de dona-
tione in conſ.440.nu.35.li.3. tenet ſimiliter
in donatione loquendo Teſſaur. in deciſ.70.
ſub nu.5.& dicit Cephal. opinionem proce-
dere, quando a donatore viuente fuiſſet re-
uocata donatio, & iſta opinio probatur per
textum,quem ipſe Cephal.allegat in l. bono
rum.ff.rem rat.haber.vbi diſponitur,quod ſi
quis accipiat poſſeſſionem nomine meo,po-
tero ratum habere ẽt poſt eius mortẽ,& hu-
ius l.diſpoſitione ſtãte ab hac opinione non
eſt recedendũ,& quod iſte ſit d.l.intellectus
tradit Nat.ad Alex.in conſ.24.nu.9.lib.5.
63 Et non obſtat, ſi dicatur, morte † ſocieta-
tẽ diſſolui. l.adeo; ff.pro ſoc. quia pertinen-
tia ad ſocietatem incepta, & non completa
tranſeũt ad heredes,l.heres ſocij, & ibi Bal.
ff.pro ſoc.Gloſ.fin.in l.nemo.ff.eod. Et in ſo
64 cietate attenditur † tẽpus,in quo pertinen-
tia ad ſocietatem tractari incepta fuerunt. l.
nã & Seruius.§.ſi viuo.ff.de neg.geſt.gl.in l.
verũ,§.in heredem, ff. pro ſoc.quam cõmu-
niter receptam dicit Oſach.deciſ.76.ſub nu.
65 3.Cum autem ſocius † cuius nomine res em
pta fuit,ſi vult partẽ in re ipſa habere, tenea
tur alteri ſocio emptori reſtituere partẽ pe-
cuniarũ expenſarum,l.2.& ibi Bart.& Bal.&
ceteri.C.pro ſoc.Alex.in cõſ.135.lib.5.& ſit
habenda ratio melioramentorum,fructuum
perceptorum & intereſſe pretij non ſoluti,
vt per Alex.conſ.77.col.fin.lib.6.& per Rol.
in cõſ.4. in fi.lib.2.dubitari poteſt.an fructus
66 † ex re perceptos ante pretij reſtitutionem
in ſortem imputare teneatur? Et affirmatiue
tenendum videbatur,eſſe imputandos, quia
ſi mandato alterius quis rem aliquam emat,
& de propria pecunia pretium ſoluat,& rem
retineat tanto tempore, vt fructus percepti
ſortem adæquent, rẽ dare erit obligatus, &
repetere pretiũ non poterit, cum de eo fue-
rit ſatisfactus ex fructibus perceptis.Bald.in
rub.C.de contrahen.empt.q.15.Iaſ.in l.non
amplius,§.fi.col.1.de leg.1. & in l.diuortio,
§.ob donationes col.vlt. ff.ſol. matrim.& in
l.2.§.mutui datio. col.vlt.verſ.15. fallit, vbi
Purpur.num.120.ff.ſi cert.pet. Cotta.in me-
mor.verſ.Procurator emit. Cremenſ.ſingul.
160.Gerard.ſing.31.Ferra.caut.54. qui dicit,
67 hoc † eſſe valde notabile & cordi tenẽdum
ad acquirendum rem ſine pretio.Et quamuis
68 iſti Doctores † loquantur in mandato pręce
dente: tamen idem dicendum videtur in ra-
tificatione ſecuta, quia mandato æquipara-
tur,l.ſi ego,ff.de neg.geſt.c.ratihabitionem,
de reg.iur.in 6.In contrarium, quod fructus
69 in † ſortem non ſint computandi, dicẽdum
videtur,quia cũ ſimus inter ſocios, qui quæ-
ſtus acquirere ſtudent,& ad hoc ſocietatem
contraxiſſe dicuntur, erit habẽda ratio non
ſolum quantitatis expenſæ,ſed etiam inter-
eſſe, etiam lucri ceſſantis, & ita fructus non
cum ſorte ſed potius cũ intereſſe erunt com
penſandi,& hoc videtur probari per text.in
l.ſi vnus,§.ſi quid vnus,ff.pro ſoc. cuius ver-
ba ſunt: Si quid vnus ex ſocijs neceſſario de
ſuo impenderit in commune negotium, iu-
dicio ſocietatis ſeruabit, & vſuras, ſi forte
mutuatus ſub vſuris dedit,ſed & ſi ſuam pe-
cuniam dedit, non ſine cauſa dicitur, quod
vſuras quoque percipere debet, quas poſſit
habere,ſi alij mutuum dediſſet. Et ad hoc e-
70 tiam † probandum allegatur text. in l. ſi ve-
ro,§.ſi mihi mandaueris, ff.mandati. vbi Iu-
riſconſultus inquit, quod ſi quis mihi man-
dauerit,vt rem aliquam emam, egoque eme
ro meo pretio,non tantum quod expenſum
eſt conſequi poſſe me, ſed ẽt vſuras, vſuras
autẽ non tantũ ex mora admittendas,verum
etiam Iudicẽ ęſtimare debere,ſi exegit a de-
bitore ſuo & ſoluit,cũ vberrimas vſuras con
ſequeretur:æquiſſimum .n. erit, eius rei ra-
tionẽ haberi,aut ſi ipſe mutuatus eſt grauib.
vſuris,ſoluit, & iſtum textũ ad hoc ibi notat
Bal.& ſequitur Bal.Afflict. deciſ.91.nu.1. Et
ita hanc opinionem per iſtum textum tenet
Beccius conſ.113.num.33. & ex Cotta.d.me
moral.Procurator emit. dicit, quod difficile
erit dare caſum, in quo quis habeat fundum
ſine pretio,maxime inter Genuenſes & Flo
rentinos,qui pecunias in arca non recõdũt.
71 Et pro hac opinione † probanda conſidera-
tur etiã,dominium rei emptæ nõ tranſire in
ſocium, cuius nomine empta fuit ante eius
ratificationẽ,& ante pretij reſtitutionẽ, ſed
permanere penes emptorem,quia ea mẽte,
& ea intentione videtur eam emiſſe, vt ſibi
pretium reſtituatur,& ſic dominiũ transfera
tur pretio ſibi reſtituto, & non alias,ex tradi
tis ab Alex.cõſ.232.nu.3.lib.6.Si enim domi
72 niũ † eſt penes ementẽ ante ratificationem,
& pretij reſtitutionẽ, per conſequens etiam
fructus ad ipſum pertinere deberent, & ra-

tione æquitatis,& ratione dominij, ad trad. per Dec.conf.543. col.vlt.lib.2.Et ita hac ratione motus fructus pertinere ad ementem tenet Gabr.conf.80.num.4.lib.1.& post eum Becc.d.conf.113.num.33. agendo de socijs,
73 si res empta † statim fuit effecta communis, vt supra tenui, fructus etiam erunt communes,& pecunia pro parte erit restituenda, & poterit socius non solum consequi pretium, sed etiam interesse, quod sibi debebitur ratione pretij soluti de propria pecunia,vt habetur in d.l.si vnus,§.si quid vnus, & hoc ex natura societatis. Si vero statim non fuit effecta communis, dico, quod secuta ratificatione,quemadmodum res ipsa debet cõmunicari,ita etiam de fructibus perceptis ratio a socio erit reddenda,& poterit cõsequi interesse passum, ratione pretij soluti de sua pecunia, quia ita operatur natura societatis & vbi non adsit societas, transeo cũ opinione Gabr. & Beccij. Quintus est casus,quan-
74 do † res fuit empta proprio nomine, & non nomine aliorũ sociorum, & hoc casu dicendum videtur nõ effici communem, imo nec etiam communicari debere,& ad communicationem faciendam socium cogi nõ posse, etiam si fuerit emptio facta cum communibus pecunijs.Glos.in l.si quis societatem. ff. pro soc.Bart.& Bal.in d.l.si patruus. C.com. vtr.Iud.Bart.in l.Titium & Mæuium. §. altero.ff. de admin. tut.Bal.in l.si fratres. in prin. vers.sed quid si sunt duo.ff. pro soc. Colleg. Patau.inter conf.Zabarel.cõs.27.Io.de Anania conf.65.viso puncto.in 2.dubio.Lud.Bologn.conf.7.col.pen.in fi.Rimin. sen.consil. 300.nu.92.lib.2.Corn.conf.54.nu.8. libro 1. Ruin.conf.216.nu.4.lib.1.Petr. de Vbald. in tract.de duob.fratr.p.5.nu.3. & ista est communis opinio secundum Menoch. in consil. 121.nu.32. & nu.78. & in conf. 122. nu.2.in fi.& sub nu.20.lib.2.& in conf.419. nu.5.lib. 7.Ioseph.Lud. concl.53.ver.in societate.nu.
75 60.Et quod ista opinio † vera sit, etiã si emptio fuerit facta de proprijs pecunijs alterius socij,tradit Roman. conf.291. sub nu.6. Menoch.d.conf. 122.nu.40.lib.2.& in d.cõs. 419.sub nu.5.lib.5.
76 Et solum socius ille, cuius † pecunia fuit expensa, poterit agere pro pecunia sua expensa, vt sibi restituatur vna cum vsuris.Menoch.in conf.121.nu.78.lib.2. vbi citat se aptum in conf.12.nu.20.lib.1.& in d.cõs.419. sub nu.5.lib.5. In contrarium, quod res em-
77 pta † ab vno ex socijs nomine proprio cum pecunia communi communicari debeat, tenent Bal.& Salic.in l.pen.C.si quis alteri vel sibi.Bal.in conf.260.vnus videlicet, nu.3. & in conf.304.Non est nouum. in 2. dubio.lib. 1.& in conf.125.Quidam Ioan.col.1.vers.& dicit lex.lib.5.Ang.conf.174. filius Vgonis. nu.2.Anch.in conf.149.nu.4.& cõs.302, nu. 3.Dec.conf.254.lib.1.& Soc.conf.254. lib.2.
78 Contrariæ istæ opiniones † optima distinct. concordari possunt,quã ponit Petr.de Vbal. in d.tract.de duob.fratr.p.5.nu.3. Nam dicit ipse esse considerandum,an res emptæ pertineant ad societatem,an vero non pertineãt, vel an simus in dubio,an pertineant.
79 Primo casu determinat,res emptas † ad societatem pertinentes debere communicari,etiã quod emantur proprio nomine, quia ista est natura societatis ad quæstum, vt omnia in ea veniant empta causa quæstus, per text. in l.coire. ff. pro soc. Et multo magis
80 † hoc verũ erit,si res aliqua empta fuerit,super qua particularis societas fuerat cõtracta l.actiones.§.si in rẽ certã. ff.pro soc. Et ita procedit opinio tenentiũ rẽ debere cõicari, nẽpe qñ res empta fuit pertinẽs ad societatem.
81 Secundo casu determinat † res non pertinentes ad societatem communicari non debere, per tex.in l.cum duob.§.fi.& in l.si fratres,in princ.ff.pro soc.& in hoc casu procedit cõmunis opinio, siue res ematur de propria pecunia ementis,siue de communi,siue de propria alterius socij.
82 Tertio casu, quãdo dubiũ † est,an res pertineat, vel non pertineat ad societatẽ,regulariter est dicendũ,non pertinere ad societatẽ & non debere cõmunicari, & socio allleganti contrarium incũbere onus probandi, admittit Petr.de Vbal.d.loco. vbi tamen declarat posse probari contrariũ per coniecturas.
83 Et primam coniecturam † desumit a cõsuetudine ipsorum sociorum, nempe si cõsueti erant omnia empta cõmunicare,quod ex tali consuetudine præsumi debeat res emptas pertinere ad societatẽ,& per consequens, ꝙ eam communicare teneatur,per tex.in l.vniuersorũ.ff.de pign.act.& per tradi. a Bal.in l. si patruus.C.com.vtr.Iud.vbi dicit, societatẽ inter socios contractã censeri iuxta ipsorum consuetudinẽ.Menoch.conf.122. nu. 72.lib.
84 2.Secũdam coniecturã,consuetudine † cessante, desumit a qualitate rei, & ex qualitate socij,& dicit eas esse considerandas arbitrio boni viri.Et ponit exemplum si patruus vel frater socius omnium,quę ex quæstu descendunt,emat domum, qua egebat pro sua habitatione, vel fundũ prope bona sua, & dicat, ꝙ tales emptiones non præsumerentur factæ causa negociandi,& sic causa quæstus, & ideo non debere communicari, cum quid sint extra societatem,sed si emat mercantias seu fundum in bono foro ad reuendendum has res, bonus vir arbitrabitur emisse causa quæstus,& debere communicare. Et ab hac Petri distinctione non est recedendum,quia optime probatur per iura per ipsum allegata, & faciunt tradita a Bal. in d.l.si patruus. sub nu.5.C.com.vtr.Iud.& a Guid.Pap.conf.
85 20. num.8. Sextus erit casus quando † omnes socij simul emerũt,& tunc citra difficultatem res empta statim efficitur communis, Ale.cõs. 34.sub nu.2.li.5.Burs.cõs.118.nu.1.
86 lib.1. Septimus erit casus † quando emptio facta

facta fuerit ab institore sociorum, & similiter hoc casu statim emptione facta res communis erit.l.si procurator.ff.de acqui.rerum
87 domin. Octauus erit casus, quando † nõ con stat, an res fuerit empta communi, seu proprio nomine, cuius nomine empta præsuma tur, proprio & non communi nomine regulariter emptam fuisse præsumi debere tenen dum est, vt late dixi supra c.3.nu.43. cũ plurib.seqq.& tenent Bart.& Bal.in l.si patruus C.comm.vtr.& in l.Titium & Meuium.§.altero.ff.de administr.tuto. Alex. in cons.132. nu.8.& cons.134.nu.61.lib.5. Petr.de Vbal. d.tract.p.5.sub nu.3.vers.3.casu.Menoch.in tract.de præsumpt.lib.3. præs.46. nu.5. & in
88 cons.122.nu.74.lib.2.Sed ab ista regula † receditur, quando extãt coniecturæ & præsum ptiones, ex quibus dici possit, rem emptam fuisse communi nomine, vt dixi c.3.nu.45.
89 Et prima erit coniectura † quando res em pta fuit, pro qua emenda fuit contracta societas, quia alias si non emisset communi no mine socius, sed proprio, maligne & dolose egisse diceretur, Corn.in cons.61. colum.2. in fin.lib.1. Menoch. cons.122. sub num.73.
90 lib.2. Secunda erit coniectura † quando appareret, rem fuisse emptam de cõmuni, seu de propria vnius ex socijs pecunia destinata in emptionem rei, quæ empta fuit, seu aliorum similium, tũc etiam communi nomine empta censeretur, ne præsumeretur, socium pecuniam destinatam ad talem rei emptionem conuertisse in proprios vsus. Crauett.
91 cons.286.lib.2.Et intelligo dici debere † pecunias esse destinatas etiam tacite, vt quia socij sint omnium prouenientium ex quæstu. Nam intelligo, quod pecuniæ sint destinatæ ad quæstum, quæ sunt communes, siue cuiuslibet sociorum, & ideo si expendantur in rebus quæstualibus, quod communi nomine expensæ dicantur, cum quæstus communes inter eos esse debeant, ex tradit. sup.nu.48.
92 & seq. Tertia erit coniectura † desumpta a consuetudine sociorum. Si enim sunt soliti emere in communi, & in communi emisse erit præsumendum Bal.cons.61. nu.3. lib.2. Petr.de Vbald.d.tract.p.5.sub nu.3.versic.3. casu. dixi supra nu.48. Menoc.d. præsumpt. 46.in fi.lib.3. Alias coniecturas posui in d.c. 3.nu.48.cum pluribus seqq.&c.11.nu.14.& quia ibidem videri possunt, eas hic repetere prætermitto.
93 Nonus & vltimus † casus erit, quãdo non constat, an emptio de rebus pertinentib. ad societatẽ facta fuerit de propria, vel de com muni pecunia. Et regulariter in dubio tenen dum est, censeri factam cum pecunia soluen tis, ea ratione, quia qui possidet pecunias, earum dominium habere cẽsetur. l.sicuti.§. si quæratur.ff.si seru.vend.Bald.in cons.109.
94 nu.2.& non tenetur quis † ostendere titulũ suæ possessionis.Bal.in l.cum oportet.nu.12. C.de bonis quæ lib.& in l. vltra.ff. de donat. inter vir.& vxor.Et ita quod emptio de propria ementis pecunia facta censeatur, firmãt Bart.& Bal.Salic.Ang.& Castr. & omnes alij a me relati sup.c.11.nu.79.vbi dixi, hanc esse magis communem opinionem ex Alexan.in cons.134.in fi. lib.5. & hanc esse magis communem opinionẽ tradit Ioseph. Lud. concl. 53.vers. sed quando non essemus. nu.81. Et hoc esse menti tenẽdum, quia potuit valere mille aureis, dicit Bart.in d.l.2. & alij eum se quuntur, quos refert Becc.in cons.113. sub nu.28.& testatur de magis cõmuni opinion. & dicit parui faciendum esset Nat. qui contrarium consuluit cons.358. maxime cũ ipse
95 etiam fateatur hãc opinionẽ † esse crebriorem. Qualiter autem præsumptionib. probari possit, rem fuisse emptam de communi pe cunia, late examinaui sup. in d. c.11. vbi videatur, ne si ea repeterẽ crambe recocta noceret, & ponit Natt.cons.100.nu.19.& 15.& Crauet.cons.129.nu.13.& cons.191.nu.8.& Ioseph.Lud.concl.53. vers.fallit.nu.82.
96 Tunc communi nomine † res empta censetur quando ita actum fuit inter emptorem & venditorem Fulg.in l. si patronus in prin. vers.1.casu.C.commun.vtr. iudic. & ex Mudei sententia in l.1.§.1.nu. 1.fol.2.ff.pro soc. scribit.Menoc.cons.122. sub nu.12. lib.2.requiri emptionem fieri communi omniũ sociorum nomine, & intentione omnibus acquirendi, & quod nõ sufficit expressio nomi num sociorũ sine intentione ex Bal. in rubr. C.de contr.empt.q.21. Quidem intentio requiritur, sed quod non sufficiat expressio sociorum, ad probandum intentionem eis acquirendi non est verũ, & Bal.d.loco hoc non dicit, nam est certissima regula verbis declarari, quod in intẽtione continetur l.Labeo. ff.de supellect.leg.
97 Communi nomine † res ab vno empta, si tantum ab aliquib.& non ab omnibus ratificatio facta fuerit, remanet in totum pęnes emptorem, & non acquiritur eis qui ratifica runt Put.decis.70.lib.2.
98 Sicuti qui emit † per procuratorẽ acquirit statim dominiũ, & possessionem etiam ignorans.l.cõmuni.§.1.vbi glos.fi.l.1.§.per procu ratorẽ. ff.de acq.posses. ita etiam, & possessionem, & dominiũ, acquirit quis rei emptę suo nomine secuta ratificatione. l. si ego. ff. de negot.gestis, Salic.in l.1.C.de acq.posses. Rot.Genuen.decis.13.nu.17. & 18.est enim tantæ potentiæ ratificatio, vt æquiparetur mãdato, etiam in requirentib.speciale mandatum.l.quod si speciali, & ibi Bal.ff.de minor.Rot. Genuen.decis.76.nu.3.
99 Mandatũ an socius a socio † habere dicatur dicendũ est, ꝙ socius, qui nullã habet in societate administrationẽ nullum etiam dicatur habere mandatũ, quia ex hoc solum, quod sit socius ei datum non censetur, neq; etiam ei datum censetur ad faciendum ea, quæ vtilia sunt societati, ad eius administrationem

tionem non pertinentia, hæc dicta expresse probantur ex traditis per Bart. & Bald. in l. nemo potest. ff. pro soc. vbi dum glos. videtur asserere, socium habere mandatum ad alienandum totam rem communem, nisi in duobus casibus nempe si fraude alienet, & si cęteri socij contradicant declarant ipsi hoc esse verum in mercibus, & alijs rebus, quas socij venales habent, & reddunt rationem, quia se ipsos præposuisse videntur ad vendendũ. l. eius qui in Prouinciam. ff. si certum petat. & l. 4. in princ. ff. de exercit. & sic expresse præsupponunt ex concessa administratione mandatum concessum censeri.

100 Videmus etiam in † iudicialibus, licet vtile foret exigere credita societatis, tamen socius a socio ad id faciendum non dicitur habere mandatum Alexand. cons. 186. nu. 4. lib. 2. & videnda sunt tradita infra cap. 28. in fin.

CAPVT XV.

Qualiter lucri & quæstus diuisio inter socios sit facienda?

SVMMARIA.

1 *Lucrum a capitali in societate omnium bonorum nõ distinguitur, & non attenditur, qui plus posuerit, et qui plus lucratus fuerit, sed omnia æqualiter communia sunt, & æqualiter diuiduntur, & ista probatur, nu. 7. & 8.*

2 *Societas ista omnium bonorum iustificatur, ratione dubij euentus.*

3 *Lucri partes esse faciendas, ita vt qui plus posuit, plus habere debeat, tenent aliqui.*

4 *Et hoc procedit inter rusticos, declaratur nu. 9.*

5 *Et inter alios operarios.*

6 *Naturalis ratio dictat, vt ille plus consequatur de lucro, qui plus posuit, vel plus operatus fuit.*

7 *Quæsita ex proprijs laboribus communicari debent. Socin. iun. cons. 74. lib. 2. declaratur.*

9 *Crauet. cons. 159. lib. 1. declaratur.*

10 *Quæstus societate durante extrahi non possunt.*

11 *Contrariam opinionem tenent aliqui, & nu. 12.*

13 *Prima opinio probatur, quia vt adsit lucrum, cognosci non potest, nisi finita societate.*

Et multo magis procedit, si societas gubernaretur ab institore.

14 *Fallit dicta opinio stante partium conuentione, quod lucrum extrahere liceat quolibet anno.*

15 *Fallit stante consuetudine.*

16 *Fallit, si societas fuit contracta super lucro prouenienti ex capitali, & non super lucro prouenienti ex lucro.*

Lucrum conuertitur aliquando in capitale.

17 *Fallit, si socius deberet viuere expensis societatis.*

18 *Fallit, si quilibet ex socijs de lucro accepisset, quia hoc casu vnus alium redarguere non posset.*

19 *Fallit, si socius sciat, quod alter socius lucrum extrahat & taceat, declarat, nu. 23.*

Si aliquid fuit extractum de societate, an præsumatur extractum de lucro seu de capitali?

20 *Lucrum si conuertitur in capitale, extractio dicitur facta de capitali.*

21 *Lucrum præsumitur extractum & non capitale, si extrahi poterat.*

22 *Constito tamen, quod lucrum adesset, & numero 36.*

23 *Capitale extrahens, etiam altero socio sciente, tenetur ad interesse.*

24 *Capitale si non ponat socius in summa promissa, sed in minori, tenetur ad interesse.*

25 *Protestatio non requiritur ad hoc, vt interesse debeatur, & nu. 84.*

26 *Lucrum dedisse socius administrans alteri socio, & non de sorte censetur, & numero 27. 28. 29. 30. 31. & 32.*

29 *Solutio facta præsumitur in duriorem causam.*

30 *Solutio in quam causam cedere debeat electio est debitoris.*

31 *Solutio facta præsumitur ex causa magis certa.*

32 *Solutio facta præsumitur pro debito antiquiori.*

33 *Debitum an antiquius dicatur, attenditur tempus solutionis.*

34 *Solutio cedere debet in causam lucri, augmenti, & fructuum, & non in causam sortis, & nu. 35.*

36 *Lucrum datum censetur a socio administrante alteri socio & non capitale, etiam si pro socio non remaneret lucri pars, & nu. 37.*

38 *Lucrum, & capitale simul si finita societate remanerent in manibus socij administratoris, pariformiter cederet in debitum alterius socij, & nu. 39.*

40 *Quæstus partes inter socios æquales esse debent.*

41 *Aequalitas consideratur inspecta rerum quantitate, & bonitate.*

42 *Aequalitas consideratur habito respectu ad capitale, operam, industriam, & gratiam cuiuslibet socij, & nu. 43. & 44.*

45 *Quæstus in dubio pro medietate diuidi debent inter ponentem pecuniam, & ponentem operas & industriam.*

46 *Aequalia enim inter se præsumuntur, & ista præsumptio est iuris, & ab eo allegari debet, qui se fundat in ea.*

47 *Quæstus diuidi debent secundum consuetudinem sociorum, & secundum consuetudinem loci.*

Et sic de consuetudine obseruari.

48 Consuetudo probatur ex Doctoris attestatione.

49 *Quæstus Iudicis arbitrio diuiduntur.*

50 *Principio societatis inspecto, considerantur operæ, industria & capitale.*

Et impeditus operari a casu, de quo non tenetur, nihilominus quæstus partem debitam, societatis principio considerato, habere debet, & numero 51. & 53.

52 *Bald. in l. si patruus, & in cons. 178. libro 4. declaratur.*

53 *Petr. de Vbald declaratur.*

54 *Capitale potest poni vltra summam cõuentam, si ita fieri consuetum est, & nu. 55. 57. & 58.*

Consuetudine obseruata censentur deducta in societate.

56 Etiam

56 Etiam si in contrahendo fuisset apposita dictio taxatiua.
59 Capitale quod augeri possit etiam cessante consuetudine, & nu.61.
60 Quod tibi non nocet, & alteri prodest, facile concedi solet.
62 Capitale quod augeri non possit, cessante consuetudine, & nu.71.
Socio non licet alterare formam societatis.
63 Socio non licet assumere alterum socium.
64 Capitale augere alteri socio damnosum esse potest.
65 Socio non licet agere suo nomine vltra conuenta, & si hoc faceret, esset in dolo, & etiam si dolus cessaret, & nu.66.
Proprietario non licet mutare formam rei, etiam in melius, & etiam si id faciat sine dolo.
67 Socius si posset vltra capitale emere ad credentiam, hoc facere debet, & nu.70.
68 Contraria est opinio, quod consuetudine cessante non debet emere ad credentiam vltra capitale, & numero 69.
72 Quæstus proueniens ex augmento capitalis ad augentem pertinere debet.
73 Etiam si capitale sit auctum sciente & consentiente altero socio, cum distinctione tamen.
74 Capitale si fuit auctum a ponente pecunias, sciẽte & patiente altero socio, idem iudicatur de augmento, quod de capitali.
75 Capitale si fuit auctũ inscio altero socio ponente operas, quæstus ex eo proueniens pertinet ad ponentem & augentem, non iure societatis, sed iure dominij, pro medietate, & pro alia medietate ad ponentem operas.
76 Quia ad eum etiam damnum pertineret, & numero 77.
78 Ratio de gestis non nomine societatis, vti de gestis nomine societatis fieri non potest.
79 Ratificatio re integra non existente, fieri non potest.
80 Capitale si fuit auctum in pecunia a ponente operas, quæstus ex eo proueniens in totum pertinet ad operantem.
Capitale respectu operarum non dicitur augeri.
81 Capitale non ponens in quantitate conuenta, sed in minori, tenetur ad interesse, & nu.83.
82 Arbitrio boni viri terminandum.
84 Protestatio an sit necessaria ad hoc, vt socius possit ad interesse agere contra socium non ponentem capitale in summa conuenta.
85 Reuerentia stante protestatio non est necessaria.
Protestatio est necessaria, vbi cum taciturnitate alius actus concurrit.
86 Quæstus prouenientes ex re cõmuni debent esse communes pro ea parte, quam quisque in re habet, & nu.88.& 89.
Exemplum ponitur in fundo communi in bobus communibus.
87 Semen debet poni a colono.
89 Fructuum pars datur domino fundi, & alia pars diuiditur inter colonos.
90 Quæstus etiam diuiduntur inter socios habito respectu ad filios cuiuslibet socij.
91 Quæstus pertinent ad filios, quoad proprietatem, & ad patrem, quoad vsumfructum.
92 Quæstus diuisio inter operantes fit in capita, ita tamen, vt qui plus operatus est, plus percipiat.
93 Quæstus diuiduntur habito etiam respectu operarum vxoris agonizantis in prædio.
Filiorum minorum operæ non sunt in consideratione, nisi quoad alimenta percipienda.
94 Lucri pars si debita sit administratori, debetur etiã de lucro lucri percepto administratione durante.
95 Capitale prius detrahitur, deinde lucrum.
96 Fructus non veniunt in restitutione fideicommissi.
97 Etiam si testator iusserit, quod hæres restituat quicquid peruenerit ad eius manus vigore sui testamenti.
98 Fructus veniunt aliquando in restitutione fideicommissi, & nu.99.& nu.100.
101 Non veniunt, si testator se restrinxerit ad bona propria, quia fructus pertinent ad hæredem dominum bonorum.
102 Mensa, seu traficum est nomen iuris vniuersale.
103 Mensa, & eius fructus sunt inter se diuersa.
104 Dos licet sit quid vniuersale, tamen fructus pertinẽt ad maritum.
105 Hæreditas est quid vniuersale, tamen fructus retinentur ab hærede.
106 Gregis augumentum pertinet ad hæredem.
107 Intellectus, l. item veniunt. §. fructus. ff. de petitio. heredit.
108 Testator mãdans, quod societas prosequatur sub nomine hæredum videtur eos dominos declarare.
109 Testator mandans, lucra deberi ab institore hæredibus cõsignari, videtur disponere quod ad eos pertinere debeant.
110 Tempus adiectum gratia grauati facit, vt fructus interim ad grauatum pertineant.
111 Fructus, quando sunt dandi fideicõmissario, vt plurimum id euenit, quando sit persona valde dilecta.
112 Voluntas testatoris dubia non debet attendi.
113 Declaratio facta ab hærede de voluntate dubia testatoris, nocet sibi, & successoribus.
114 Confessio tutoris non nocet pupillo.
115 Perceptum ex societate censetur perceptum ad computum capitalis non autem lucri.
Dum agitur, qualiter considerentur quæstus respectu capitalis: Quæro de duobus quæstionibus, Prima est de testatore disponente post mortem suam administratorem suæ apothecæ aromatariæ debere habere quolibet anno sextam partem lucri prouenientis ab ea, an debeat habere sextam partem lucri capitalis existentis tempore mortis testatoris, seu sextam partem lucri prouenti ex capitali aucto ex lucro. Secunda est de testatore, qui pluribus hæredibus institutis, & ad inuicem substitutis, mandauit quod eo mortuo societas artis sericæ, in qua retroactis temporibus percepisse ingentia lucra profitebatur, in sex alios annos protraheretur sub nomine hæredum, & sub administratione vnius ex suorum hæredum, qui teneretur dicto tempore elapso singulis hæredibus suam ratam partem assignare, an fideicommisso postmodum purificato, tantum capitale restitui debeat fideicommissario, seu restitui debeant etiam lucra facta post mortem testatoris.

PRosequendo propositum ordinem, videndum est modo de lucri & quęstus diuisione facienda inter socios, & primo videbimus de lucro, deinde de quæstu. In lu-
1 cro † conclusio erit, diuisionem debere fieri pro æquali portione, nempe quod quisque socius habeat æqualem portionem in quantitate & valore. Et capitale a lucro in hac societate omnium bonorum non distinguitur & non attenditur, si vnus plus posuerit, & plus lucratus fuerit, & alter minus, sed omnia æqualiter communia sunt, & æqualiter diuiduntur, Corn. consf. 187. num. 6. & consf. 266. sub num. 2. lib. 3. & consf. 310. num. 6. lib. 4. Socin. consf. 160. sub nu. 17. lib. 2. Dec. consf. 66. & consf. 68. lib. 1. Crauet. consf. 173. sub nu. 1. lib. 1. Couat. lib. 3. var. resf. cap. 2. sub num. 3. versf. quintus est casus. Purp. in l. si pascenda. num. 38. C. de pactis. Ang. Anch. & Alex. citati a Soc. iun. consf. 74. num. 5. 6. & 7. lib. 2. Iasf. consf. 2. colum. 6. versf. 8. lib. 3. Rub. Alex. consf. 32. nu. 36. Ioseph. Lud. conclusf. 53. fol. 123. versf. in qua societate. Et hoc fit ratione
2 dubij † euetus, quia potest esse, quod a principio vnus minus ponat, & nihilominus cur su temporis magis lucretur. Et a dubio euentu, quod societas iustificetur, est textus in l. 3. §. de illo, ff. pro soc. vbi contrahitur societas super hereditate ventura, & nescitur, cui obuenire debeat, & vni obueniens, licet alter nihil ponat, communicatur, & faciũt tradita in c. in ciuitate, & in c. fi. de vsur.

3 Contra hanc cõclusionem † communem, & verissimam tenet Crauetta consf. 159. in fi. libri primi, & Socinus iunior in d. consf. 74. lib. 2. vbi num. 10. dicit, quod contra eam est communis opinio, nempe, diuisionem esse faciendam habito respectu, vt ille plus habere debeat, qui plus contulit operarum, & quod prima opinio, esse faciendam pro ęquali diuisionem, procedere possit, forte quando omnes socij laborassent, sed vnus plus quam alter. Et contra eam etiam faciunt tradita a Doctoribus communiter de diui-
4 sione facienda † inter socios rusticos. Etsi enim omnia communia habeant, & omnia in communi contulerint: tamen inter eos diuisionem debere fieri, non pro æquali portione, sed habito respectu ad capitale & operas cuiuslibet ipsorum, concludunt Bald. in l. si patruus, num. 17. C. comm. vtr. iudi. & in l. 1. num. 13. C. pro soc. & in l. rei iudicatæ, §. fin. ff. solut. matrim. & in tractat. de duobus fratribus, in fin. Petrus de Vbaldis eius frater, in tracta. de duobus fratribus, part. 4. sub num. 20. Aret. in §. fin. num. 20. Institu. de societat. Iason in §. sequen. num. 47. Institut. de action. Alex. in consf. 99. lib. 2. & in consf. 77. lib. 5. Menoch. consf. 221. num. 12. libro 4.
5 Et hanc opinionem † procedere inter alios operarios non rusticos, tradit Cephal. in cõsf. 69. lib. 1. & Decian. in consf. 39. libro 1. qui ad
6 ita tenendum † mouentur ex eo, quia ratio naturalis dictat, quod quis non fraudetur laboribus suis, & pręcipuum habeat sibi, quod sua industria suoq; sudore lucratur, l. is qui in potestate. §. fin. ff. de leg. præst. & ex eo, quia esset iniquum genus societatis, si vnus plus poneret, & plus laboraret, & minus consequeretur, l. si non fuerint, §. final. ff. pro socio.

7 Non est recedendum a communi † opinione, quicquid isti dicant. Primo, quia Doctores omnes ab eis citati loquuntur in societate particulari, vt videre licet, ideo ex eorum auctoritate formari non potest communis opinio, vti Socin. iun. asserit. Secundo, quia non est verum, in societate omnium bonorum esse propria acquirentis ea, quæ acquiruntur ex proprijs laboribus. Quod enim veniant communicanda, est text. in l. si fratres, §. idem Papinianus, & ibi Sag. in addit. ad Bald. ff. pro soc. Com. in consil. 58. sub
8 num. 8. lib. 4. Tertio, quia † regula illa, quod qui plus ponit, & plus operatur, plus etiam de lucro habere debeat, procedit solummodo, quando ad diuidendum acquisita solum attenduntur partes positæ in societate, & an vnus plus altero operatus fuerit, sed nõ procedit, quãdo prout est in societate omnium bonorum æqualitas & diuisio habito respectu ad futurum euentum considerantur, vt posui exemplum supra in hereditate ventura, quæ vni obuenit, & cum altero communicatur, qui nihil posuit.

9 Et non obstat opinio † communis de diuisione facienda inter rusticos, quod debeat haberi ratio operarum, quia hoc ideo est, quia inter rusticos ob eorum paupertatem non potest dari casus, quod inter eos fuerit contracta societas ad lucrum, & idem dico de cæteris operarijs pauperibus, & ita dicta a Cephalo & Deciano saluari possunt, & si inter ipsos appareret, vere contractam fuisse societatem ad lucrum, etiam inter ipsos diuisio secũdum supra relatam communem opinionem contra Socin. iun. esset facienda. Et quod Crauet. in d. consf. 159. male loquatur, tradit Ioseph. Lud. conclusf. 53. fol. 123. versf. Crauet. tamen.

Vidimus de lucri diuisione: videamus mo
10 do de quæstu. Et primo videamus, an † quęstus societate durante ex ea extrahi possint? Et extrahi non posse ante reuisam rationem tenet Batto. in l. auri statura. C. de frum. vrb. constit. lib. 10. Petrus de Vbaldis in tracta. de duob. fratrib. part. 5. sub nu. 38. Soc. in consil. 93. num. 15. lib. 1. & in consf. 254. sub num. 8. lib. 2. Corset. in singul. in ver. lucrum. Stracc. in tractat. de mercatur. num. 16. fol. mihi. 82. Decianus consilio 60. num. 20. lib. 2. In contrarium Menochius in consil. 121. sub num.
11 49. lib. 2. consulendo in eadem causa † contra Decianum dicit, communi vsu mercatorum obseruati, quod capitale reseruetur; ex lucro autem aliquid in dies extrahatur, cũ præ-

præfertim vident negotia feliciter fuccedere,& quod à folitis argumentum fumere licet,l.certi condictio. §.fi nummus. ff.fi cert. pet.Et extrahi poffe lucrum confulendo in eadem caufa admittit Cephal.confil.475.in
12 2.dubio,lib.4.Et dicit Menoch.non † repugnare, fieri poffe, quod negotium feliciter fuccedat primo anno & fecundo, fed nõ tertio, & cæteris annis, & ideo finis & exitus fpectandus fit,quia hoc procedit, quoad lucri certitudinem, non autem quoad fpem probabilem, quæ efficit, vt focij partem lucri deducant.

Prima opinio regulariter veriffima eft,ante focietatem finitam & reuifam rationem lucrum extrahi non poffe, quia an adfit lu-
13 crũ, † vel damnum,cognofci nõ poteft, nifi finita focietate, & reuifis rationibus, l.Mutius.ff.pro foc.Rota Genuenf.decif.173. nu. 16.Et capitale focietate durante extrahi nõ poteft, ita dicit Petrus de Vbald. in d.tract. part.5.fub nu.38.& fi extraheretur, effet facere contra eius naturam, & eius obligationem, & effet eam diffoluere, & ifta regula multo magis procedit, fi focietas ab inftitutore gubernetur, Iofeph.Lud.concl.53.nu. 29.verf.quartus eft cafus. & qui extraheret de capitali,teneretur ad intereffe. Aret.con fil.156.num.6.Prima regula fallit, fi inter focios fuit conuentum, quod aliquid annua-
14 tim † de lucro extrahere liceret, quia conuentio effet feruanda,l.1.§.conuenit. ff.depofiti.l.fi conuenerit.ff.pro foc.Pet.de Vbaldis d.loco.Caftr.conf.415.lib.1. & ita ex cõuentione fit in focietate officiorum Romanæ Curiæ in focietatibus animalium,& in focietate inter dominum & colonum, & in quamplurimis focietatibus, quæ contrahuntur fuper negotiationibus duraturis per plures annos.
15 Secundo fallit,ftante † confuetudine: nã iuxta confuetudinem abfque alia conuentione lucrum extrahere liceret, l.fi vno, ff. locat. cum alijs fimilibus adductis à Petro de Vbal. d.loc.& argumentum fumit à confuetudine Menoc.in d.conf.121.nu.50.
16 Tertio fallit,fi contracta † fuiffet focietas in lucro prouenienti quolibet anno ex capitali, & non fuiffet contracta in lucro prouenienti ex lucro; vt confiderat Menoch.in d. confil.121.num.58.tunc lucrum poterit extrahi,fi aderit; fed non poffet,fi etiam fuper lucro prouenienti quolibet anno focietas contracta fuiffet. Exemplum, eft contracta focietas duratura per quinquennium fuper frumento emendo, & vendendo quolibet anno,ita vt facta venditione quilibet focius lucri partem ferat, hoc cafu lucrum poterit extrahi, fed fi fuiffet conuentum facta venditione,etiam lucra cum forte principali effent femper durante focietate in emptionẽ frumentorum eroganda,& hoc cafu quia focietas diceretur cõtracta etiam fuper lucro, ex lucro proueniente focietate durante aliquid extrahere non liceret. Faciunt tradita per Crau.conf.433.num.30.lib.3.vbi agit de eo,qui debet habere ex difpofitione teftatoris fextam partem lucrorum fiendam in apotheca,quolibet anno, & determinat deberi lucrum ex lucro non extracto, quia fit conuerfum in capitale.
17 Quarto fallit, fi † vnus ex focijs deberet viuere expenfis focietatis:Nam de pecunijs in ea exiftentibus pro quantitate boni viri arbitrio terminanda,ei percipere liceret,Petrus de Vbald.d.part.5.fub nu.38.
18 Quinto fallit, fi quilibet † focius accepiffet de rebus focietatis,quia vnus alterũ hoc cafu redarguere non poffet, arg.l.marito atque vxore. ff.folut.mat.ita tradit Iofeph.Ludou.poft hæc fcripta vifus in fuis concl.conclul.53.verf. certus eft cafus.num.29. Alex. conf.47.nu.11.lib.1.
19 Sexto fallit tacito † accedente confenfu alterius focij, puta fi focius adminiftrans fciat,& taceat, alterum focium accipere de rebus focietatis, argument. l.qui patitur.ff. mandati. Iofeph.Lud. d.conclul.53. ver.fecundus cafus.

Ad prædicta quæro, quid in dubio dicendum fit, vbi non conftat, an extractum fuerit,de lucro,fiue de capitali, an cẽfeatur extractum lucrum, feu capitale? Plures funt diftinguendi cafus.
20 Primus eft † cafus, quando durare debet focietas per tempus determinatũ, puta per quinquennium, & interim lucra extrahi nõ debent, fiue ex conuentione, fiue ex alia caufa, quia etiam lucra funt reponenda in focietate ea durante, & hoc cafu cum lucrũ etiam capitale conftituere debeat, dicendum erit, extractionem de capitali fuiffe factam.
21 Secũdus erit cafus,quando † focietas fuit contracta ad tempus,fiue in perpetuum,fed tamen eius naturæ eft, vt quolibet anno lucra percipiantur, & hoc cafu extractio facta cenfebitur de lucro, & non de forte principali, quia præfumendum eft id factum fuiffe,quod licite fieri poteft, & non id,quod licite fieri non poteft, l.merito. ff.pro foc. Eft tamen intelligenda ifta prẹfumptio,quando conftaret in focietate lucrum adfuiffe, quia
22 fi extractio † fuiffet facta in principio focietatis,quando lucrum adeffe non poterat, intelligitur facta de capitali,quia de eo, quod non erat extractio facta præfumi nõ poteft, & ita tenet Iofeph. Lud.d.cõcl.53. num.29. verf.Quintus eft cafus.& fufficit,quod adfit pro quantitate extracta,Menoch.d.confilio 121. fub num.52. Et quamuis ita extractio
23 † facta fuiffet fciente altero focio, & patiente,nihilominus extrahens fic de capitali minus de lucro perciperet in fine focietatis; quia cenferetur permiffa extractio, fed non cenferetur permiffum,quod in fine focietatis de

tis de eo, qđ extractũ fuerat, ratio nõ habe-
retur, ita tenet Ioseph. Lud. d.loc. Et ad hoc
24 facit, quia † videmus, quod si vnus ex sociis promisit ponere mille in societate, & minus ponat, tenetur ad interesse, & de lucro obuento minus percipiet, Petrus de Vbald. in d.tract. de duob. fratr. part. 5. num. 21. & numer. 22. Menoch. de arbitr. iud. casu 125. sub num. 4.

25 Et licet de tali † extractione facta ab vno ex sociis, & de tali immissione facta in minori summa, alter socius non fuerit protestatus, nihilominus non dicitur consensisse, ita vt de tali extractione, & de tali immissione facta in minori summa, non sit habenda ratio in diuisione societatis, Afflict. decisi. 58. sub nu. 2.

26 Tertius erit casus, si † socius administrans alteri socio dederit de rebus societatis, siue aliquam pecuniarum quantitatem, & in societate lucrum reperiatur, an censeatur dedisse de sorte seu de lucro, stante quod adsit lucrum in societate, & quod lucrum in sortem conuerti non debeat? Et tenendum est, vt dixi supra, dedisse de lucro & non de sorte, quia id factum censeri debet, quod secundum societatis naturam fieri potest, & lucrum secundum societatis naturam dari potest, sed si daretur capitale, esset contra naturam ipsius, quia remoto capitali destrueretur, Cephal. cons. 475. in 2. dub. lib. 4.

27 Et non obstat, si dicatur, prout † dicit Decian. in d. consil. 60. sub num. 21. quod etiam lucrum extrahi non potest, quia replicatur hoc verum esse, quando, vt dixi, lucrum etiã in sortem conuerti debet, sed non est verũ, quando lucrum in sortem conuerti non de-
28 bet. Et non obstat, si † dicatur lucrum extrahi non posse ante reuisam rationem, quia dico hoc esset verum, nempe non posse sociũ, si administrat, adstringi ad dandum lucrum, ante reuisam rationem, & modo ponitur casus, quod ab eo fuit data pecunia, seu res, & dubitatur, an fuerint datæ de lucro, seu de sorte, & dicitur præsumi datum de lucro, quia dare de sorte esset destruere societatem.

29 Neque obstat, quod solutio † facta præsumatur in duriorem causam, l. cæterum. ff. de solut. Bart. in l. 1. num. 2. & in l. cum ex pluribus. col. 2. ff. eod. & durior sit causa capitalis, quam lucri, quia in lucro tantum lucrum consideratur, in capitali vero damnũ, quod in eo euenire posset. Respondetur, istud argumentum in præsenti fieri non posse, quia non est verum, quod socius administrans durante societate sit debitor capitalis: non enim tenetur illud restituere, nisi finita societate.

Et etiam non est verum, quod causa capitalis sit durior propter damnum, quod in eo euenire posset, quia istud damnum non pertineret ad socium administrantem, sed ad alterum socium, qui posuit capitale, cum damnum capitalis ad ponentem pertineat, vt infra suo loco dicam.

30 Etiam nõ obstat dicere, in † electione debitoris esse, in quam causam voluerit cedere solutionem, l. 1. 2. & 3. & l. Paulus. la 2. §. Paulus. ff. de solution. & debitore non eligente hoc creditorem facere posse, Rom. in consil. 49. num. 3. Paris. in consil. 122. num. 6. & seq. libr. 4. qui in specie loquitur de solutione facta per socium, sed debere eligere illam causam, quam elegisset, si ipse debitor fuisset & soluisset, vt dicit textus in dict. l. 1. ff. de solution. & esse credẽdum, electionem à creditore fieri debere solutionem sibi factam fuisse de sorte, & non de lucro, quia id debitori vtilius esset, nempe soluere potius de sorte, quam de lucro. Respondetur, hoc argumentum fundatum in eo, quod magis expedit debitori, remoueri ex traditis pro responsione ad proxime præcedens argumẽtum, nempe verum non esse, quod socius sit debitor capitalis societate durante, & quod teneatur de damno obuenturo in capitali, quia non posset cum quantitate restituta vlterius lucrari.

31 Vlterius non obstat † dicere, solutionem præsumi factam ex ea causa, quæ magis sit certa, l. si is cui. §. Flauius. vbi Bart. ff. de solution. & quod magis sit certum debitum capitalis, quam debitum lucri, quia non potest lucrum cognosci in societate, nisi prius deducto capitali, Decian. d. consil. 60. num. 26. Respondetur, quod ista argumẽtatio procederet, quãdo vere esset debitor sortis & lucri; tunc enim posset quæri, an esset magis certũ debitum sortis siue lucri, sed cum socius durante societate non sit vere debitor, neque sortis neque lucri, tale argumentum fieri nõ potest, & respondetur non militare in præsenti, quia admittimus adesse sortem & lucrum in societate, & cum ambo adsunt, si est verum, socium ad vtrumque teneri, non potest dici, quod magis certum sit debitum lucri quam sortis.

Vltimo loco, non obstat dicere, solutio-
32 nem † censeri factam pro debito antiquiori, l. in his. in princ. & l. si ex pluribus. §. vltim. ff. de solut. & debitum sortis antiquius dici debere, cum prius fuerit causatum, quã debitum ex lucro. Nam respondetur, vt iam pluries dixi, durante societate debitum dici non posse, neque sortis neque lucri. Item respondetur, considerari nõ posse debitum
33 sortis † esse antiquius, quia non attenditur tempus celebrati contractus, ad cognoscendum, quodnam sit debitum antiquius, sed attenditur tempus solutionis fiendæ, Bart. in l. cum ex pluribus. col. 2. versic. & intelligo. ff. de solut. Imol. in l. 1. col. 6. vers. si autem neutrum. ff. eod. Ruin. cons. 126. num. 15. libr. 4. Menoch. d. cons. 121. nu. 56. lib. 2. & in tract. de arbitr. casu 493. in fin. cent. 5.

Et cum

Et cum attendatur tẽpus solutionis, istud argumentum potest retorqueri,& potest dici,quod debitum lucri sit antiquius, quia capitale non redditur nisi finita societate, &
34 lucrum ea † durãte ad esse deducitur. Et solet dari quolibet anno de consuetudine, & aliquando etiam ex conuentione. Neque hoc casu solutio facta censeri potest pro rata capitalis, & pro rata sortis, vt censeri debere dicit Bar.in d.l.cum ex pluribus. quando stantibus duabus causis,nõ apparet,quenam sit antiquior, & cum refert Menoch.d. casu 493. in fi.quia,vt dixi, capitale non est debitum societate durante,& est contra naturam societatis, quod soluatur lucrum, &
35 capitale ea durante. Et quod solutio † cedere debeat nõ in causam sortis, sed in causam lucri, augmenti & fructuum, tradit Ruin.in cons.49. col.vlt.vers.nam secũdum. & multo apertius in cons.162.nu.17.libr.5. & post eum Menoch.d. cons.121.num.57. Quartus
36 est casus, quando † socius administrans dedit alteri socio de rebus seu de pecunijs societatis,& postmodum cognitum fuit,quod lucrum tunc temporis pro dicta quantitate non aderat, & dicendum est, aut nihil lucri aderat, aut aderat solummodo in ea quantitate, quæ data fuit, nihil remanente pro socio administrãte,si nihil lucri aderat, necessario dicetur datum fuisse de capitale,& erit dicendum, quod erit de isto capitali dato ratio habenda in fine societatis, vt dixi supra in secundo casu. Si vero lucrum aderat pro quantitate data, nihil remanente pro altero socio, nihilominus data censerentur de lucro in totum,& non de capitali, vt considerat Menoch.in d.consil.121. sub num. 52. In
37 casu suo † contracta fuerat societas de mense Februarij,& de mense Aprilis, à socio administrante alteri socio fuerat soluta quãdã quantitas,& dicit, quod in dies fiebat lucrũ. Et ideo quamuis non remaneret socio administranti de lucro pro eadem summa,quæ ab eo soluta fuit: tamen parum ei fuit soluere dictam summã alteri socio, quæ aderat tunc temporis,cum ipse paulo post tantundẽ consequi posset. Et quia in societate maxima bonæ fidei exuberantia considerari solet,certe facile admitti debet, esse censendum, sociũ administratorem absque sui damno,concessisse alteri socio dictam lucri quantitatem, cum videamus, istos administratores solere extraneis etiam concedere res societatis, habita fide de pretio, vt cõsiderat Men.d.lo
38 co.n.53. Quintus & vltimus est † casus,quãdo fuit contracta societas per quinquenniũ, seu pro alio tempore, & à socio administratore fuit alteri socio datum de rebus societatis,& pecunijs, societate durante,& transacto tempore societatis, expunctis rationibus, repertum fuit adesse & capitale, & lucrum,sed ea remansisse penes socium administratorem, dubitatur,an socius satisfecisse dicatur eius debito, cum sorte seu cũ lucro, quæ reliquit in manibus socij administratoris,à quo fuerat descriptus debitor,pro quãtitatibus & rebus habitis in libro rationum
39 societatis? Mihi dicendum videtur † & de capitali, & de lucro censeri relictum pro satisfactione earum rerum & pecuniarũ, quæ datæ fuerant, & ad ita tenendum moueor, quia transacto tempore dicitur finita societas,l.actione.§.item qui societatem.in fin.ff. pro soc.Decian.consil.60.nu.31.libr.2.& dicam infra suo loco, & lucrum & capitale vti diuersa considerantur, solum societate durante, & ea finita non amplius vti diuersa, sed pariformiter ad socium earum dominũ pertinere dicuntur, ita & pariformiter absque vlla distinctione in debiti solutionem conuerti dici debent relicta in manibus creditoris,& ita teneo,quicquid ad inuicem pugnantes dicant Decian.& Menoch.in consilijs supra citatis.

40 Et prosequendo quæstus † materiã, nempe qualiter de eo diuisio fieri debeat? Primo dico,partes quæstus inter socios æquales esse debere, l.si non fuerint. in princip.& l.si societatem.la 1.in fin.ff.pro soc.& in §.1.Instit.eod.& ista conclusio nullam habet difficultatem. Difficultas insurgit in cognoscendo,qualiter partes sint constituendæ,ad hoc vt inter eas æqualitas adesse dicatur, quia duobus modis possint considerari. Vno modo inter se, inspecta earum qualitate & quãtitate, vt puta habemus centum aureos, & duo sunt socij, si cuique dentur quinquaginta, partes inter se in earum quantitate erunt æquales. Vel si habemus centum oues eiusdem bonitatis, & cuique dentur quinqua-
41 ginta, similiter partes erũt æquales † in earum quantitate & qualitate. Sed si nõ essent eius qualitatis, quia ex eis quædam excederent alias bonitate, & vni dentur sexaginta, quia sunt de peioribus, & alteri quinquaginta, quia sunt de melioribus, erunt partes æquales inter se inspecta earum qualitate, vt considerat Affiict.decis.58.

42 Alio modo considerari † potest, quod partes sint æquales, habito respectu ad capitale positum in societate, & ad operas, & industriam cuiuslibet sociorum, ita vt æquales dici debeant, quando erunt capitali & operibus & industriæ correspondentes, licet inter se sint in quantitate & qualitate differentes,est textus expressus in dict.l.si societatẽ. la 1.ibi: & conueniens est viri boni arbitrio, vt non vtique ex æquis partibus socij simus, veluti si alter plus operæ,industriæ,pecuniæ in societatem collaturus sit, & in d.l. si non fuerint. ff.pro soc. cuius verba sunt: Si non fuerint partes societatis adiectæ, æquas eas esse constat. Et quod sit intelligendum,partes æquas esse debere, habito respectu ad operas & pecuniam,tenet ibidem glo.1. dũ
43 interpretatur,quod æqualiter † contulerũt, quasi

quasi dicat, quod aliter esset facienda diuisio, si capitale non esset æquale, & sic considerat æqualitatem respectu capitalis, & ista est verissima opinio, partium æqualitatem esse considerandam habito respectu ad capitale, nempe ad pecunias in societate positas, & ad operas, & industriam cuiuslibet sociorum, Socinus iunior consilio 74. numero 10. lib. 2. & est textus expressus in l. quod enim. ff. pro soc.

Igitur altera conclusio erit, inter socios
44 quæstus † partes æquales esse debere, habito respectu ad capitale, operas, industriam, & gratiam cuiuslibet socij, ita vt qui plus posuit, siue de capitali, siue de operibus, siue de industria, plus percipere debeat, Baldus in dict. leg. si societatem. & in leg. 1. nu. 22. C. pro soc. & ibi Fulgos. & Salic. post Cynum Salic. in l. Mutius. q. 7. ff. eodem. Corn. consil. 24. num. 2. de communi. & cons. 61. libr. 1. & consil. 233. col. 1. lib. 2. & cons. 152. nu. 11. & cons. 311. num. 2. lib. 3. & cons. 211. nu... libr. 4. Venafr. cons. 62. nu. 4. & 5. Paris. consil. 85. num. 12. lib. 1. Angel. cons. 113. Socin. consil. 72. & consil. 265. libr. 2. Alex. in consil. 80. & cons. 99. & cons. 113. lib. 2. & in cons. 73. vbi de magis communi lib. 5. Petr. de Vbal. d. tractat. de duob. fratrib. part. 4. nu. 10. & 11. Anchar. q. 40. num. 9. lib. 3. Socin. iun. consil. 74. nu. 8. lib. 2. Gomesius libr. 2. resol. iur. c. 5. nu. 5. Sot. de iust. & iur. lib. 6. q. 6. art. 1. Couar. variar. resolut. lib. 3. c. 2. nu. 2. Menoc. cons. 121. nu. 26. lib. 1. & in trac. de arbit. iud. casu 125. & in cons. 222. lib. 3.

Et in dubio, vbi apparere non potest de operibus & industria, & de capitali cuiusli-
45 bet † sociorum, dimidia quæstus pecunijs attribuitur, & altera dimidia attribuitur operibus & industriæ, & ista dimidia, si inter duos erit diuidenda, quorũ vnus posuit operas, & alter industriam, pro medietate similiter in dubio diuidenda erit, Petrus de Vbald. d. loco. part. 4. num. 10. Alexan. in consil. 132. sub num. 22. libr. 5. Socin. iun. d. consil. 74. num. 3. lib. 2.

46 Et hanc esse † præsumptionem de iure, & ab eo allegari debere, qui se fundat in ea, tradit Ruin. consil. 92. libr. 1. num. 12. Et vbi adesset consuetudo loci seu sociorum, qua-
47 liter diuisio esset facienda, secundũ † consuetudinem diuisio esset facienda, Baldus in dict. l. 1. num. 21. C. pro soc. Petrus de Vbaldis d. loco. sub num. 7. & faciunt tradita per Bartol. in l. 1. §. nec castrense. ff. de collat. bonor. & per Castr. in l. illud. col. fin. C. de collat. dum dicunt, quod communis consuetudo obseruat, vt dimidiũ lucri tribuatur industriæ & laboribus, & dimidium pecuniæ, Socin. iun. d. cons. 74. nu. 9. lib. 2.

48 Et etiã notandum † est ex eorum dictis, nõ solum deduci, diuisionem esse faciendam secundum consuetudinem, sed etiam consuetudinem istam communẽ sic adesse, probari, cum Doctoribus de consuetudine attestantibus credatur, Gabr. tit. de probat. conclus. 4. Maschar. in tract. de prob. concl. 426. Vbi autem non essemus in dubio, sed apparere posset de industria & operibus & capi-
49 tali cuiuslibet sociorum, quia potest † esse, quod sint inæqualia, & non potest dari certa & determinata regula, an adsit excessus in capitali, siue in operibus & industria, & an adsit excessus inter operas & industriam, lucra arbitrio boni viri diuidenda esse, tradit Rom. cons. 168. in vlt. dubio. Couarr. libr. 3. variar. resolut. c. 2. versic. quarto hinc. Corn. consil. 24. libr. 1. & consil. 27. libr. 2. Petr. de Vbald. d. loc. part. 4. sub num. 3. & sub num. 11. Menoch. in d. tract. de arbitr. casu 125. & Socin. iun. d. consil. 74. num. 10. libr. 2. & ista, vt dixi, supra num. 34. est communis opinio. Aliqualem regulam ad considerandam ęqualitatem & inæqualitatem arbitrio boni viri ponit Socin. cons. 265. num. 8. lib. 2. & intel-
50 lige, quod † ille, qui plus cõtulit in societate; siue de bonis, siue de operibus, & industria, plus de lucro cõsequi debeat, inspecto principio societatis, & nulla consideratione habita de prospero successu, & aduersa fortuna, vt puta socius, qui plus posuit, iuit in mari cum mercantia, & fecit id, quod diligentissimus fecisset, sed omnia vi ventorum & aduersa fortuna amisit; Socius vero, qui minus contulit, fortuna fauente multa lucratus fuit, nihilominus socio, qui à principio plus posuit, plus de lucro dari debet, & socio, qui minus contulit, dari debet minus, ita tradit Corn. in d. cons. 24. sub num. 4. lib. 1. ea ratione, quia à principio, siue tacite, siue expresse si ratum dicitur, cum à principio cõsideretur spes lucri, & timor seu periculum damni, nõ successit prosperus, vel aduersus, glo. in l. si non fuerint. in ver. damnum. exponendo periculum damni, & facit text. in l. si id quod. §. si filiusfamilias. ff. eod. & à principio consideratur, cuius diligentiæ sit socius, l. socius socio. ff. pro soc. §. fi. Instit. de societ.
51 Similiter hac eadem † ratione considerata, quod quid actum fuerit, à principio sit considerandum, si vnus socius poneret operas in societate, & alter poneret mille, eo acto, quod lucra æqualiter diuiderentur, quia verisimiliter capitalia æqualia reputabantur, si ponens operas infirmitate impeditus operari non potuit, & de suis operibus parum contulit, sed institores prosequendo negotiationem multa prospere lucrati fuerunt, lucrum, vt à principio actum fuit, æqualiter diuiditur, Corn. in d. consil. 24. num. 4. in fin. libr. 1. vbi dicit, ita intelligi debere dicta à Baldo in l. si patruus. ante fin. ibi. Non consi-
52 dero † in prædictis, an vnus plus lucretur, quam alter. C. com. vtr. iud. & ita etiam poterunt intelligi dicta ab eodem Bal. in consi. 178. libr. 4. dum vult, quod lucrum diuidatur per capita, etiamsi socij non essent æqualis indu-

industriæ & valetudinis, & eum refert Petr. de Vbaldis d.tract.part.4.num.18.

53 Et ex his dictis à Corneo † aperte percipere licet, non esse sequenda ea, quæ circa tractum temporis ad augendum operas & industriam considerat Petr. de Vbald. dicto tract. part.4. num.4. vt etiam dixi supra c.9.nu.37. Bene admitto, ex tractu temporis posse probari, quanta sit industria socij, vt per Socin. cons.265.nu.8.lib.2. & dico, si operæ augerentur vltra formam consideratam à principio, lucrum etiam augeri debet, vt dicitur de pecunia, & ideo si socius non operatur, nihilominus datur ei lucrum, quia non operatur impeditus à casu, de quo non tenetur. Quid si socius ponat vltra capitale conuentum in societate, an de lucro maiorem partē consequi debeat, ratione dicti pluris positi in societate vltra conuentionem? Hæc quæ-

54 stio in duas † partes diuidi debet. Primo videndum est, an socio liceat immittere in societate vltra summam conuentam? Secundo videndum est, an totum lucrum ex ea summa factum suum esse debeat?

55 Circa primum, quia † in aliquibus locis extat consuetudo, quod socio liceat in societate ponere vltra summam conuentam, dico, quod talis consuetudo erit obseruanda, quia societas censetur inita iuxta consuetudinem, vt supra pluries dixi, & inter socios censetur hinc inde data facultas faciendi ea, quæ sunt de consuetudine, Angel. in l. bene à Zenone. in versic. pacta conuenta. C. de quadr. præs. Bart. in l. quid si nolit. §. qui assidua. ff. de ædil. edict. Aret. consil. 31. col. 1.

56 etiamsi in cōtractu † fuisset apposita dictio taxatiua, tantum, quia nihilominus potest socius ea facere, quæ soliti sunt facere cæteri socij Bart. in l. viros. Cod. de diu. eff. lib. 12. Rom. in l. 3. §. iurati. ff. de iureiur. & in cons. 114. in 2. dubio. Ias. in l. mora. num. 6. ff. solut. matr. et in l. si procurator. colum. pen. versic. istam quæstionem. ff. si quis ius dicenti. Decian. consil. 60. num. 4. & seq. lib. 2. Menoch. cons. 121. num. 11. libr. 2. Et si consuetudinis

57 probatio † erit facta indistincte, non restricta ad certā summam, indistincte erit obseruanda, & non erit restringenda ad modicam summam, sed quælibet summa poterit addi, l. de pretio. cum similibus. ff. de public. Decian. d. cons. 60. nu. 8. lib. 2.

58 Quamuis etiam de contractu † societatis fuisset confectum instrumentum, posset pecunia in ea augeri, iuxta consuetudinē, nullo confecto instrumento, vt per Decian. d.

59 cons. 60. nu. 9. Consuetudine cessante † etiā capitale à socio augeri posse, dicendum videbatur, vt admittit Petrus de Vbald. in dict. tract. part. 5. q. 20. & Menoch. in tract. de arbitr. iud. sub num. 4. & 5. casu 25. lib. 2. & hoc

60 suadetur. Primo, quia quod tibi nō † nocet, & alteri prodest, facile concedi debet, l. 2. §. item verus. ff. de aqua plu. arcen. late Iason in l. rescripta. num. 4. C. de prec. Imp. offer. et alteri socio nō nocet, sed imo prodest, quod merces in maiori quantitate augeantur, vt considerant Menoch. d. cons. 122. num. 9. faciunt trad. à Cicer. lib. 1. offic. versus finem, cuius verba sunt: Mercatura autem, si tenuis est, sordida putanda est; sin magna & copiosa, non est admodum vituperanda. Secūdo,

61 quia ita † tenuerunt Petr. de Vbald. & Menoch. in locis proxime citatis, & Castr. cons. 41. ista fuit societas. in fin. libr. 1. vbi manifeste supponit, licuisse vni sociorum immittere pecuniam propriam in negotiatione, & lucrum esse suum, sicut erat periculum, & Corn. in cons. 311. num. 4. lib. 3. vbi dicit, pecuniam mutuo acceptam à socio, & immissam in societate, stare eius periculo, & lucrū ad eum pertinere, & sic clare præsupponit, licere socio immittere pecuniam in societate vltra captiale conuētum, & ita tenet Decianus d. consil. 60. & idem Menoch. in dict. cons. 121. num. 8.

In contrarium dicendum videtur, in societate socio non licere imponere vltra capitale conuentum. Primo ea ratione, quia non li-

62 cet † socio alterare societatem, & videmus, vni socio alterum socium sibi assumere non licere inuito consocio, leg. qui admittitur. ff. pro soc. Petrus de Vbaldis dict. tract. par. 10. num. 3. & videmus, dispositionem non posse alterari in præiudicium eius, cui iam quæsitum fuerat, l. perfecta. C. de donat. quæ sub modo. Couar. lib. 1. variar. resolut. capite 14.

63 Et huic fundamento † non videtur tutum respondere, prout facit Menoch. d. consilio 121. sub nu. 12. nempe esse diuersam rationem inter nouum socium assumptum, & pecuniam immissam, quia ideo prohibetur admitti nouus socius, ne videat secreta societatis, & hoc in pecunia considerari non potest, ista, inquam, responsio nō videtur tuta, quia socius nouus admitti prohibetur, non propter secreta societatis, sed quia deficit consensus, vt in dicta lege qui admittitur habetur in illis verbis: Cum enim societas consensu contrahatur, socius mihi esse non poterit, quem ego socium esse volui. & ita in proposito videbatur dicendum, non esse licitum immittere pecuniam vni socio, quia deficit consensus alterius socij. Et nō est ve-

64 rum, quod † ista immissio non possit facere deteriorem conditionem alterius socij, vt asserit Menochius, quia potest facere deteriorem eius conditionem hoc modo. Emuntur merces pro summa capitalis, puta mille scutorum, & venduntur spatio vnius anni, & in maiori quantitate vnius anni spatio non venderentur. Si igitur adauctis pecunijs essent emptæ merces in maiori quantitate, & non erunt expeditæ spatio vnius anni, erit damnosum societati, quia pecuniæ exactæ in fine anni fuissent conuersæ in alijs mercibus ad alia lucra, & si non exactæ non fuerunt

runt conuersæ, hoc in socij damnum merito resultabit.

Potest etiam damnum resultare ex maiori quantitate, quia copia merciũ facit, vt viliori pretio vendantur, & certe si ista immissio maioris quantitatis fieri posset sine damno socij, ego etiam eius essem opinionis, responsionem suprapositam procedere.

65 Secundo videbatur dicendum, non † posse socium immittere pecunias in societate vltra conuenta, quia societate inita, socio aliquid suo nomine agere non licet, alias dicitur in dolo, Rim. sen. consi. 243. nu. 88. lib. 2. & suo nomine agere diceretur, si vltra conuẽta immitteret suas pecunias in societate.

66 Huic argumento † respondet Menoch. d. consi. 121. num. 13. dicendo, cessare dolum, quia actus immissionis sui natura nõ est prohibitus, & quia dolus in socio præsumi non potest, quando ex suo facto nulla vtilitas, nullaque commoditas ab altero socio aufertur, Bart. in l. si socius, ff. de furtis. iuncta l. merito, ff. pro soc. quem ita considerat & deducit Crauet. consi. 319. sub nu. 19. vers. 21. lib. 2. Sed replicari potest, auferri cõmoditatem ab altero socio, si, prout dixi, supra merces emantur in maiori quantitate, & ob earum quantitatem vendantur in minori quantitate, & viliori pretio, & cessante dolo, etiam ei aliquid facere non licere, contra formam societatis, vt videmus in proprietario, qui non potest mutare formam rei inuito vsufructuario, etiamsi in melius mutet, & absque dolo, l. si vsusfructus, §. item Nerua. & ibi glo. ff. de vsufr. & dicam infra agendo de causa finali.

67 Tertio & vltimo videbatur † capitale augeri non posse, quia dolus & machinatio, quantum fieri potest, sunt euitanda. l. in fundo, in fin. ff. de rei vendicat. Et quia mercatores, quando pecuniæ deficiunt, sub fide de pretio emere solent, & sub fide de generali consuetudine eis merces vendi solent, si socius non emit sub fide, sed cum suis pecunijs, dolose egisse dicendum est, & quod dolose fuerit versatus, cum ad commodũ consocij non fecerit ea, quæ fieri solita erant, sed potius propriæ vtilitati & commoditati studuerit, ponendo proprias pecunias. Respondet idẽ

68 Menochius † huic argumento in d. consilio 121. sub num. 17. negando, talem extare consuetudinem, & si aliqui mercatores consueuerint hoc facere, nihilominus dicit non sequi, quod sit omnium cõsuetudo, vt per Venafr. consi. 16. num. 14.

Præterea dicit, quod actus emendi sub fide pretij est voluntarius, & eum, qui ita fecit aliquando, ad ita faciendum iterato cogi non posse, l. voluntarie. C. de excusat. tut. &

69 quod facta emptione † sub spe pretij vltra capitale posset alter socius dicere, nolo teneri vltra capitale, & talem emendi licẽtiam vltra capitale tibi non dedi, Castr. in consilio 416. in fin. lib. 1. Ancha. consi. 333. colum. vlt. Dec. in l. si socius, num. 4. ff. si cert. peta. Crauet. consi. 129. num. 12. lib. 1. Stracc. in tracta. de mercatur. num. 14. & 15. titu. de contrah. mercatur.

70 Posse replicari videtur, notorie † constare de tali consuetudine emendi sub fide pretij, & ideo talem adesse consuetudinem negari non posse, & socium non posse asserere, nolle teneri de emptione facta sub fide pretij, quia tenetur approbare facta iuxta consuetudinem, vt supra dixi, & non potest se socius excusare, quod emere sub fide sit actus voluntarius, quia si hoc facere expedit societati, dicitur actus necessarius, quia socius ea, quę vtilia sunt, societati facere tenetur, & ea rata consocius habere debet.

71 Quid dicendum? Quidem † potest dici, quod poni possint respectu personæ ponentis, quia suum erit damnum & lucrum ex eis proueniens; & potest dici, quod poni non possint respectu alterius socij, quia ipse ex tali immissione neque dãnum neq; lucrum sentire debet, vt dicitur de socio assumente alterum socium, in d. l. qui admittitur, cum 3. legib. seqq. ff. pro soc.

72 Secundo principaliter agendo † de lucro prouenienti ex pecunijs immissis in societate vltra capitale, cui pertinere debeat, Cephal. in consi. 475. in 1. dubio. li. 4. qui scripsit in eadem causa Rauennaten. in qua scripserunt Decian. & Menoch. tenet qnod debeat esse commune, sed ego dico, pertinere debere ad immittentem. Quia quemadmodum ex noua socij assumptione facta ab vno ex socijs, alter socius damnum sentire non debet, neque lucrum, d. l. qui admittitur, ita ex noua quantitatis immissione ab vno ex socijs facta, alter socius neque lucrum neque damnum sentire debet, quia deficit eius consensus, & sine consensu societas esse non potest, & hanc opinionem tenet Menoch. in d. consi. 121. num. 26. & seq. & Decian. d. consil.

73 60. num. 19. Et dato etiam, quod † tali pecuniarum immissioni consentiret alter socius, nihilominus ex eis neque damnum neque lucrũ sentire deberet, quia capitale stat sub periculo ponentis, & ei, & ex eo quæritur, cuius sub periculo stat, vt dicit Decian. in d. consi. 60. num. 19. & probat, & forsan nimis laborando Menoch. d. consi. 121. num. 26. Et

74 vt clare † percipiatur, qualiter istud lucrum ex capitalis augmento diuidi debeat, ita distinguendum esse credo. Aut capitale fuit auctum in pecunijs ab immittente pecunias altero socio ponẽte operas: aut fuit auctum a socio ponente operas, altero socio ponente pecunias.

Et primo casu, si capitale fuit auctũ sciente & patiente altero socio, & sic concurrente eius consensu, dico de augmento esse iudicandum, prout fuit actum a principio. Et quemadmodum a principio conuentum fuit iuxta societatis naturam, capitale positum

debere

debere stare sub periculo ponentis, & lucrũ debere diuidi pro medietate, attributa medietate operibus, & altera medietate capitali: ita & de lucro prouenienti ex capitali aucto stante sub periculo ponentis medietas ipsi ponenti erit danda, & altera pertinebit ad ponentem operas, ita tenet Petrus de Vbald. in d.tract.part.5.q.29. & Menoch.d.
75 consf.121.num.34. Si vero capitale fuit † auctum à ponente pecunias inscio altero socio, ponente operas, dico, iure societatis lucrum ex capitali aucto, pertinere non posse, neque ad ponentem capitale, neque ad ponentem operas, quia deficit cõsensus, & deficit societas in illo augmento, l.vt sit. ff.pro soc. sed bene dico, quod lucrum obuentum, quia causatũ fuit à capitali aucto, & ab operibus, erit diuidendum inter dominum capitalis, & eum, qui operatus fuit, cum non sit conueniens, quod dominus capitalis aucti priuetur lucro ex eo obuento, & ponẽs operas priuetur lucro obuẽto ex suis operibus.
76 Et si nullum † lucrum fuisset causatum ex tali augmento, dico, quod si socius passus fuit damnum in administrando maiorem capitalis quantitatem, quod sibi tale damnũ refici debet ab eo, qui in societate vltra summam conuentam posuit, cum non sit cõueniens, quod damnum patiatur ex facto alterius socij augentis capitale.

Et hoc casu cessat illa consideratio, quæ
77 † fit, an capitale auctum stet sub periculo ponentis operas, quia non debet stare sub eius periculo, sed sub periculo ponẽtis, & lucrũ, quod datur ponenti operas, legitime datur, licet stet capitale sub alterius periculo, quia non recipit lucrum ratione capitalis, sed ratione suarum operarum. Est aduertendum
78 † etiam ad id, quod Petrus de Vbaldis de ratificatione dicit, dicto loco, nempe quod socius, qui ignorauit augmentum capitalis, poterit postea cognita veritate ratificare, quia quod id factum fuerit nomine societatis, cũ societatis nomine factum non fuerit, ratificari non potest, l. si pupilli. §. sed si ego. ff. de
79 neg.gest. Et quia ratificatio † postea de peractis in societate, & sic re integra non existente, fieri non potest, Menoc.d.consil.121. num.34. in fin. & num.35. & Decianus dicto consi.60.num.18. & quia, vt dixi, absque ratificatione lucrum ex pecunia, & ex operibus obuentum, pro parte tribui debet domino pecuniarum, & pro parte ei, qui operatus fuit, Dd. in l.cum oportet. C.de bon. quæ lib.
80 Secundo si capitale fuit † auctum in pecunia à ponente operas, hoc casu dico, lucrum ex eo obuentum in totum pertinere ad augentem & operantem, quia prouenit ex pecunia sua, & ex eius operibus, & ita tenent & proprie in hoc casu scripserunt Menoch. & Decian. in supra allegatis consilijs, & iste casus nullam habet difficultatem, siue capitale fuerit auctum inscio, siue sciente altero socio, bene si ex tali augmento societati aliquo modo damnum fuisset causatum, in tali damno alter socius indemnis cõseruari deberet, vt dixi supra de socio assumpto ab vno ex socijs. Et aduerte in proposito, quod capitale in operibus non dicitur proprie augeri, quia operibus non assignatur certa mensura à principio, sed conuentũ censetur, quod semper socius cum ea, qua tenetur diligentia, operari teneatur, nisi aliquo modo & absque eius culpa impeditus fuerit, & quoquo modo magis operabitur, maiorẽ quæstus partem habebit.

81 Ista sunt dicta de socio † augente capitale conuentum, quæro modo è contra, quid sit dicẽdum, si socius, qui promisit ponere mille, posuit solummodo quinquaginta? Hanc quæstionem ponit Petrus de Vbald. d.tract. part.5. q.19. sub hac forma: Duo contraxerunt societatem, vnus promisit ponere tria millia, alter operam & industriam, hoc acto, quod lucri duas partes haberet ponens capitale, & tertiam partem haberet ponens operas, & qui promisit ponere tria millia, posuit tantum mille quingenta, dicit prius dicendum videri, quod ponens operas debeat habere duas lucri partes, & ponens pecuniã vnam tantum, quia sic ponens operas habebit lucrum de mille, vt actum fuit à principio, & ponens pecunias habebit lucrum de quingentis. Deinde determinat, lucrum debere diuidi, vt conuentum fuit, sed quod socius, qui minus posuit, quam ponere deberet, alteri socio teneatur ad interesse arbitrio boni viri, & hãc opinionem probat etiã Menoch. in tract. de arbitr.iud.casu 125. sub
82 num.4. quod poterit arbitrio boni † viri determinari, non solum considerata quantitate superlucrata cum pecuniarum quantitate posita, sed considerata quantitate, quæ à diligentibus viris eiusdem exercitij super lucrata fuit, vt per Alex. in consil.47.num.1. libro 1.

Alterum casum huic similem ponit Petr. de Vbald.d.par.5.q.18. dicit, duos contraxis-
83 se † societatem, in qua vnus promisit ponere tria millia, & alter operam & industriam, & pacti fuerunt, vt ponens tria millia solum haberet lucrum de bis mille, alter vero ponens operam & industriam haberet lucrum de mille, euenit, quod mille solummodo posita fuerunt ab eo, qui tria millia ponere debebat, & dicit, quod ex quo expresse conuẽtum fuit, vt ille, qui ponebat operam & industriam, deberet habere lucrum de mille, conuentio est ei obseruanda, & sic quod debet habere totum lucrum, & non obstare, quod pars lucri tribuatur pecuniæ, quia id procedat, quando non adest conuentio, quæ vbi adest seruanda est, l. si non fuerint. ff. pro soc. vbi dicit, quod iste, qui non posuit eam pecuniarum quantitatem, quã ponere promiserat,

miserat, tenebitur alteri socio ad interesse, l.stipulationes non diuidũtur. vers.Celsus. ff.de verb.obligat.& ista est verior opinio & sequenda, vt dixi in casu proxime præcedẽ-
84 ti. Sed ad prædicta quæro, vtrum † ad hoc, vt socius possit agere ad interesse contra socium, teneatur protestari, quod non posuerit in societate promissam pecuniarũ quantitatem, & an tacendo dicatur consentire, & sibi præiudicium afferre? Afflict.in decisi. 58.dicit, quod ex tali protestatione facta ab vno socio contra alterum socium clare constaret de exclusione consensus, secundum Bald.in l.si quis testium. C.de testibus sed si non est facta, quod ex hoc non sequatur, ergo consensit, quia talis taciturnitas sibi præiudicaret, & taciturnitas in actis præiudicialibus non inducit consensum, quando daretur reuerentia ex parte illius, qui debebat protestari, & tunc præsumitur dissensus, Bartol.in l.quæ dotis. ff.solut.mat. dum allegat. l.1.§.quæ onerandæ. ff.quarum rer.act. non datur. vbi habetur, socium habere exceptionem, si conueniatur ex societate contracta ob metum reuerentialem. Et etiam dicit, quod ex protestatione non facta non inducitur consensus, quando agitur de euidenti præiudicio, l.penult.de furt. Bald. in l.si fin. Cod. ad Vellcian. & in leg.1. C.de bon.matern.& in leg.filius. §.inuitus. & ibi gloss.ff. de proc.

85 Reuerentia stante ex parte socij † protestari debentis, teneo, ex non facta protestatione consensum non induci, vt in d.l.1.§. quæ onerandæ. Sed deficiente reuerentia, dico, protestationem esse necessariã ad hoc, ne socius dicatur consensisse, quia cum eius taciturnitate & non facta protestatione conuenit actus receptionis pecuniarum, & earũ administratio in emendo & negociando, & vbi cum taciturnitate alius actus, concurrit, consensus præsumitur, etiam in præiudicialibus, Bart.in l.quo minus.§.Iulianus. ff.rem rat.hab.Alex.cons.131.num.4.& seq.libr.2. Socin.iun.consil.46.sub num.4.libr.2.Iason in l.quæ dotis.numer.99. ff.solut.matrim.& est communis opinio, Capr.in reg.56.num. 8.Mascher.in tract.de probat.conclus.1153. num.44.

Sed vt redeam vnde abij, nempe ad conclusionem supra firmatam num.44.lucri partes esse faciendas inspecto capitali, operibus & industria cuiuslibet sociorum, dico, quod si mediante re communi, puta fundo, seruo & bobus, lucrum obuenerit, erit diuidendum pro ea portione, quam quisque in re ipsa habebit, l.communis seruus. ff.de acquir. rerum domin. Et ponitur exemplum
86 de rusticis † in simul laborantibus in fundo communi, & in fundo conducto, & cum bobus communibus, & secundũ tradita à Bart. cons.186. Cuiarellus lucra inter istos duos rusticos ita sunt diuidenda, prius detrahendæ sunt impensæ factæ ab eis, l.si vnus ex socijs.§.si quid vnus. ff.pro soc.& inter impen
87 sas † semen connumeratur, vt per Alex.consil.99.num.6.lib.2. Sed quia semen debet poni à colono de suo proprio, cap.tua.de decimis. cauendum est, debere deduci ex parte
88 coloni, & non ex parte pertinente † ad dominum, vt tradit Natt.ad Alex. in d.consilio 99. in ver. dominij. Secundo debet detrahi lucrum, quod bobus attribui debet, & debet dari domino boum, si vnus sit dominus, & si duo, erit diuidendum pro ea portione inter eos, quam quisque in eis habet, & si sint alicuius extranei, debent detrahi expensæ factæ in eis conducendis. Pro qua parte autem
89 lucrum † bobus sit tribuendum, certa regula dari non potest, & Iudicis arbitrio terminandum relinquitur, Petrus de Vbaldis dict. tract.part.4.sub nu.12. vers.Præterea de hoc videtur.& male loquitur Baldus in cap.1. de benef.fratr. nu.2. His detractis, quia fructus prouenientes ex fundo alieno debent prius diuidi cũ ipsius fundi domino, ideo medietas domino prius danda erit, & alia medietas erit diuidenda inter ipsos rusticos, qui prædium laborauerunt. Et si fructus fuerũt recollecti ex proprio fundo, erunt inter laborantes diuidendi pro ea parte, quam quisque in prædio habet, Bart. in d.consilio 186. Petr. de Vbaldis d.loc.part.4. sub num.12. Angel.consil.112.& in consi.113. Aret.in §. fin.num.3. Instit.de societat.Corn.consi.24. col.5.lib.1.& in leg.si pascenda.C.de pactis. Ias.in §.sequens.num.47. Instit.de act.Alex. consil.99.& consil.113. lib.2.consil.77. libr. 5. Paris.consil.85. libr.1. Anchar. Regien.q. 40.libr.3.

90 Sed quid dicendum, si † vnus ex istis rusticis habeat filios operantes & laborantes, an ex eo, quia habent alimenta in domo cõmuni patris & patrui, teneantur etiam in communi operari, & acquirere, vel acquirãt eorum patri? Baldus in capite primo, de benef.fratr. num.2. videtur tenere, harum operarũ nullam habendam esse rationem, dum ponit quæstionem de duobus rusticis simul stantibus, quorum vnus laborauit cum bobus communibus, & dicit, lucrum debere esse commune, quia opera inter fratres præsumitur gratuita, & amicitia fraterna impensa, argum.ff.de neg.gest.l.ex duobus.in princip.& §.fin.& subiungit, quod, licet Bartol. medietatem lucri consignet operibus personalibus, & alteram medietatem operibus boum, ita quod qui laborauit debeat habere tres partes, & alter vnam, tamen sibi prima opinio magis placeat, argumento illius textus, licet aliquando tanquam discipulus secutus fuerit magistrum suum consulendo.

Sed quicquid Baldus dicat, tenendum
91 † est, quæsita ex operibus filiorum, detractis impensis victus eorum pertinere ad filios, quoad

quoad proprietatem, & ad patrem eorum quoad vsumfructum, ita tenet Angel. in l. ex duobus. ff. de neg. gest. Baldus in l. 1. quæst. 9. C. pro soc. & in addit. ad tract. Bart. de duob. fratr. & in l. si patruus. quæst. penult. C. com. vtr. iud. Angel. dicto consil. 112. & cons. 113. Ant. de Butr. consil. 7. Petrus de Vbald. dicto tract. part. 4. sub numero 2. Alexand. in consilio 99. numero 5. vbi dicit, quod hæc sententia est probabilior & communior ea, quam tenuit Baldus in dicto capitulo 1. vbi de his locutus fuit libro secũdo & in cõsilio 133. numero primo eodem lib. & eam etiam esse magis communem dicit in consilio 77. numero tertio libro quinto. Sed intellige,
92 quod ista diuisio † erit faciẽda in capita inter operantes, non pro æquali portione, sed habito respectu ad operas positas à quolibet ipsorum, quia qui plus operatus fuit, & plus de lucro percipere debet arbitrio boni viri, Alexand. in dicto consil. vt dixi supra num. 44. Petr. dict. part. 4. sub num. 18. & 19. Quid si vnus ex istis rusticis habeat vxorem ligonizantem in prædio, & facientem alia ope-
93 ra † rusticalia, an suarum operarum ratio haberi possit? De iure esse habendam rationem etiam suarum operarum, tenet Petrus de Vbaldis dict. parte quarta sub numer. 17. sed in fine dicit, contrarium obseruari de consuetudine, & ego etiam ita pluries obseruari vidi, & obseruatum fuisse audiui. Sed Anchar. Regien. quæst. 40. sub num. 30. libro 3. dicit, contrarium vidisse obseruari in partibus suis: erit igitur attendendum, quod in quolibet loco obseruetur, & non apparẽte de obseruantia erit seruandum ius cõe, & vide quæ dixi supra c. 3. num. 4. cum plurib. seqq. Et si vnus ex dictis rusticis habeat filios minores in diuisione lucri operarum, ipsorum ratio non est habenda, sed compensari debent cum alimentis perceptis, si ad hoc sufficientia erunt, Petr. de Vbal. d. part. 4. nu. 16. & sub num. 18. & num. 10. Et secundum prædicta considerato capitali, operibus & industria, qualiter lucrum diuidi debeat, in alijs similibus casibus, qui eueniri possunt, percipi poterit.

94 In prima quęstione tenendũ est lucri partem sextam quolibet anno deberi nõ solum ex capitali, quod remansit tempore mortis testatoris, sed etiam ex eo aucto ex lucris postea factis, ita determinat Crauet. consi. 433. num. 28. lib. 3. & huius quæstionis fundamẽta, hæc potissima sunt.

Primo ꝙ capitale vnius apothecæ sit quid vniuersale, sicut dicitur de dote per doct. in rubr. ff. solut. mat. & de peculio. l. peculio legato, & l. si peculiũ. ff. de pecul. legat. & ideo quod semper dicatur idem capitale, licet auctum & per consequens ex eo toto sit lucrum detrahendum.

Secũdo quod dictus administrator potuisset perdere, & nihil percipere pro suo labore, ita ecõtra debet percipere lucrum capitali aucto, argumento eorum quæ de societate dicuntur in §. 1. Inst. de societ.

95 Tertio, & vltimo † omissis alijs, quæ penes eum videri possunt, quod quemadmodum in societate obseruatur, quod si ponantur operæ, & capitale, prius capitale extrahatur, deinde lucrum diuidatur Socin. consilio 24. colum. 12. libro 1. Corn. consilio 54. in tertio dubio lib. 1. & in consil. 233. colum. 2. libro secundo, ita fieri debeat fauore administratoris, quod detrahatur capitale relictum a testatore, & quod est reliquum, vti lucrum diuidatur.

In secunda quæstione sub fideicommisso solum contineri capitale, & non lucra facta post mortem testatoris, de anno 1605. die 20. Augusti dictum fuit in alma Rota Florentina cuius decisionis tenorem opportunũ hic inserere iudicaui.

Franciscus Oricellarius senior institutis sibi pluribus hęredibus, eisdemque onere fideicõmissi relictis ad inuicem grauatis (nam de hoc dubitari probabiliter non poterat) illud etiam inter alia multa in suo testamento mandauit, quod eo mortuo societas quædã artis sericę, ex qua ipse, per ante acta tempora ingentia lucra suscepisse profitebatur in sex alios annos protraheretur, sub nomine hæredum, & sub administratione Philippi de Oricellarijs qui teneretur eo tempore elapso, singulis hæredibus suam ratam partem assignare, post multos annos purificato iam fideicommisso in persona aliquorum ex hæredibus institutis, seu substitutis. De pluribus inter fideicommissarios superstites ex una, & hęredes illorũ qui fuerunt de restituendo grauati ex altera dubitari contingit.

Et in primis de eo an in fideicõmisso prædicto compræhendi debeant lucra, & accessiones, quas ex dicta societate, & dicto termino sex annorum durante perceperunt hęredes, ita ut nunc cum de restitutione agatur non solum illud, quod sub nomine testatoris, & tempore mortis eius reperiebatur in dicta societate, uerum etiam illud, quod hæredes per illos sex annos superlucrati sũt (quandocunque illud fuerit) debeat in restitutionem uenire.

Nos uero de ueritate istius articuli a Clarissimo Magistratu consulti respondimus lucra, & accessiones prædictas minime esse restitutioni obnoxias, sed singulorũ hæredum fore, & esse debere proprias.

96 Moti authoritate † textus in l. in fideicommissariam in princ. cum concordantibus de quibus ibi in glos. ff. ad Senat. consil. Trebel. ubi decisum legitur. Quod in fideicommissariam hæreditatis restitutionem non ueniunt fructus post aditam hæreditatem percepti, quia illi remanent penes hæredem restituendo grauatum, & quidem summa cum ratione, cum rogatus restituere hære-

ditatem, videatur rogatus, quod fuerit hæreditatis, fructus vero non hæreditati, sed ipsis rebus accepto feruntur. dicta lege in fideicommissariam & leg.si mulier. §.si hæres, & leg.postulante. §.sed in huiusmodi. ff.eod. Vnde cum hæres etiam de restituendo sub conditione grauatus, interim sit dominus & possessor pleno iure, & quidem ex iudicio, & voluntate ipsius testatoris, mirum esse non debet, si fructus suos faciat, cum isti dominium sequantur leg.ex diuersis §.1. ff.de rei vendic. late Ang. consilio 331. per tot. Mantic. de coniect.vltim. volunt. libro 7. titulo 10. numero septimo & Peregr. qui plures alios recenset art.49. numero vndecimo & est adeo verum vt locum etiam sibi vendicet, si forte testator
97 iusserit hæredi, † vt illud omne restituat, quod ad eum ex hæreditate & bonis suis peruenerit iuxta casum. leg.hæredes mei in princip. ff.ad Trebellianic. & leg.his verbis in princip. ff.de legat.3.vel etiam omnia bona, ad eum quomodocunque virtute testamenti sui peruentura secundum Angel. qui rationes reddit, & omnia contraria de medio tollit.dicto consilio 331.numero primo & Mant. & Peregr. vbi supra ille quidem sub numero septimo, ille vero sub numero 23. Quare cum negari non possit, quin lucra præcepta ex negotiatione prædicta sint fructus illius negotiationis, quia illud quod dicitur de fructibus rerum naturalium intelligitur à Dd. de quibuscunque vtilitatibus prouenientibus ex rebus hæreditarijs, Corn.consil.180. in 9.dubio libro quarto Crauet.consilio 295. in septimo dubio, & consilio 316.in 3.dubio Pereg. vbi supra numero vndecimo circa medium, qui concordantes refert, vtique eos cedere lucro hæredum omnimodo constituendum fuit. Præsertim, cum ab ipsis hæredibus exacti fuerint, quo casu apud eos omnino remanere debent, siue percepti fuerint ex contractu celebrato cum defuncto, prout existimabāt quidam in casu nostro euenire eo quia iusserit testator societatem prosequi in alios sex annos, post mortem suam, siue ex contractu celebrato cum hæredibus, illud quod apud nos verius esse existimauimus, sub
98 quorum nomine societas † cantauit secundum distinctionem textus in leg. postulante. §.primo in l.deducta. §.penult. ad Trebellianic. & eorum, quæ ibi tradunt Castr. & Alexand. Ang.dicto consilio 331.numero primo vers.fallit.6. Rip.in dicta leg. in fideicommissariam numer.23. & Mant.vbi supra num.35.

99 Verum quia nos non latuit † aliquando euenire, vt fructus, & accessiones, non obstantibus prædictis in fideicommisso contineantur iuxta casum legis si ita relictum 44. §.Pegasius. ff.de an.legat. & in leg.cum ex filio vbi gloss.Bartol.Bald. Ang.Imol.Fulgos.Castrens. & Iason. ff.de vulg. Angel. dicto consilio 331. Corn.consilio 272.numero quarto libro primo Mant. vbi supra numero septimo cum multis seq.& Peregrin.vbi su-
100 pra numer.25. idque tunc maxime † contingere, quando vel ex verbis a testatore prolatis, vel ex qualitate rei relictæ, vel ex alijs coniecturis colligi potest testatorem sic voluisse, ideo placuit, & diligenter animaduertere an ex proposita facti specie aliquid resultaret, vnde talis voluntas deduci posset, quæ si legitimis sit concomitata coniecturis omnino seruanda est, vt ad hoc propositum dicit Peregr. vbi supra numero vndecimo quinto.

Et tandem cunctis rite consideratis verius visum fuit nihil proponi, quod, a superius formata conclusione nos retrahere deberet.

Etenim si verba consideramus, quibus vsus est testator, quando de re ista loquutus est ea sanè nullam vim habent fideicommissi, vel inducendi vel augendi cum in effectu nihil aliud importent quàm quod hæredes in illa negociatione perseuerent per sex annos post mortem illius, & quod eo tempore elapso testator assignat vnicuique portionem suam, At de restitutione fructuum in casu purificati fideicommissi verbum nullum, quod si volumus particulam istam testamenti coniungere cum ea, in qua testator fideicommissum induxit, & quidem duplex, potius contrarium erit dicēdum, cum
101 ibi restrinxerit † se ad bona sua propria, & per consequens excluserit fructus ex illis post aditam hæreditatem perceptos, qui nūquam in bonis suis fuerunt, prout argumentatur in terminis nostris Angel. dicto consilio 331.numero secundo versic. non obstant iura, & rationes, sed ex re propria hæredū percepti sunt Corn. dicto consilio 180. in 9. dubio libro quarto Crauett. dicto consilio 295. in septimo dubio, & Peregr. vbi supra num.20.

102 Si autem volumus † cōsiderare qualitatē rerum super quibus dispositio facta est, idē fuit dicendum, quia vtcunque verum sit, quod trafficum, seu mensa sit nomen iuris vniuersale, recipiens augumentum & diminutionem ex lucris, & damnis. l.cum pater. §.mensa, & ibi Bart.& alij.ff. de legat.2.Castrens.consil.285.colum.penult.versic.vnde notandum est libr.1.Anchar.consil.184.col. fin.vers.prçterea statio, seu mensa, & Socin. consil.254. num.7. in fin. & numero 8. libro secundo qui dicit quod ex fructibus, & lucris augetur trafficum, & mensa tamquam quid vniuersale, & quod ista sit eiusdem naturæ, & qualitatis, cuius est capitale. At-
103 tamen est animaduertendum, † quod longe distant ista duo, est adinuicem quod fructus traffici sint eiusdem naturæ cuius & trafficum, quodque istud ex illis augeatur,

geatur, & quòd in restitutione traffici, seu capitalis veniant etiam fructus, quia illa verba esse eiusdem naturæ, seu similia hoc tantum præ se ferunt, quod ad eum ad quem pro tempore pertinet capitale pertineant etiam fructus, & sic ad hęredem, non autem ad fideicommissarium, quod si forte capitale postea restituendum sit, fructus etiam restitui debeant, cum isti alia ratione retineri possint, quia scilicet ex re tunc temporis propria percepti, habemus in dote,
104 quæ & ipsa est ius vniuersale, † secundum Moderniores in rubric. ff. solut. matrimon. & tunc est proprie dos, cum matrimonium constat, vt ibidem dicitur, & etiam fructibus augetur. lege si marito. §. final. ff. eod. & tamen nemo est qui nesciat quod fructus illius ad Maritum pertinent, & in casu restitutionis apud eumdem remanent vulg. leg. dotis
105 fructus, & ibi Dd. ff. de iur. dotium, † sic etiam hereditas, & ipsa est ius vniuersale, l. hereditatis. ff. de petition. hæreditat. & l. hęreditas. ff. de regul. iur. & fructibus augetur. l. item veniunt. §. fructus. ff. de petitio. hæreditat. & nihilominus si percepti sint, postquam ea incipit pertinere ad hæredem, non restituũtur, vt supra fuit probatũ, sic deniq;
106 euenire videmus in legato gregis, † vel peculij, quæ & ipsa sunt iura vniuersalia, & tamen eorum augumẽtum si excedat id quod fuit a testatore relictum pertinet ad eum ad quem pro tempore pertinet grex, vel peculium, & pulcre probat Mant. loco supra allegato, a numero trentesimosexto, vsque ad quarantesimum, denique non eundo per mendicata suffragia id ipsum probatur egregiè in dicta lege item veniunt. §. fructus.
107 ff. de petitio. hęreditat. † vbi postquam I. C. dixit quod in petitione hæreditatis veniunt omnia iura quę testatoris fuerunt, subdit, quod etiam fructus omnes hæreditatem augent, siue ante aditam hæreditatem, siue post accesserint, & fructus post aditam hæreditatem percepti sine dubio proprij sunt hæredis dicta l. in fideicommissariam, ff. ad Trebellianic. & lege mulier. §. si hæres eodem titulo: ergo illa verba fructus hæreditatem augent, non id important, quod fructus efficiantur vna, & eadem res, ita vt percepti ante hæreditatem aditam ad eandem pertineãt, quę repręsentat defunctum, percepti autem post, ad ipsum hęredem, & dominum.

Postremo loco si nosmetipsos conuertimus ad coniecturas veritatem istam suadere valentes omnes ad fauorem hæredum vigere videntur, mandauit enim testator in
108 primis, † quod societas prosequeretur sub nomine hæredum suorum, ergo eadem declarauit dominos, cum genitiuum importet Dominium ad tradita per Dd. in rubric. ff. de nou. oper. nunciation. fructus vero dominium sequantur, vt supra dictum fuit ex lege, ex diuerso. §. 1. ff. de rei vendication.
109 Item iussit, † quod finita societate Institor assignaret vnicuique hęredum suam partem vtilium, ergo intellexit vtilia ad hæredes pleno iure spectare, cum suum non dicatur, quod est restitutioni obnoxium. leg. vnum ex familia. §. si de Falcidia. ff. de legat. 2.

Rursus iubendo, quod elapso eo tempore vnusquisque hæredum consequeretur suam portionem lucri satis declarauit delationem illam ad fauorem hæredum fuisse appositam, dum voluit lucrum ex dilatione resultans in eodem redundare,
110 † ergo succedit regula iuris quæ habet, quod quando tempus est adiectum gratia grauati, fructus interim percepti ad eum pertineant: post alios firmat Mant. vbi supra numero decimo primo & Peregr. numero vndecimoquinto post Angel. dicto consilio trecentesimo trigesimoprimo & est communiter receptum.

Fuit etiam consideratum, quod iura fere omnia, in quibus decisum est fructus venire in restitutionem fideicommissi eas facti species contineant, quibus vel restitutio est facienda personis magis a testato-
111 re dilectis, † quam ipsimet instituti, vt euenit in casu. leg. in fideicommisso. §. cum Polidius. ff. de vsur. & in leg. Seius Saturnius. ff. ad Trebellianic. vel per se ferunt adeo enixam voluntatem defuncti, vt in casu. leg. Dalista. ff. ad Trebellianic. & in leg. in fideicommissi. §. nonnunquam. ff. de vsur. vbi testatores vsi sunt verbis admodum pugnantibus, & geminatis, & aliter decidere fuisset a voluntate testatoris omnino discedere, vti animaduerterunt Mant. & Peregr. in locis supra allegatis, quorum neutrum in casu nostro obseruatum fuit.

Quapropter cũ regula iuris sit, quod quãdo voluntas testatoris est dubia, ea atten-
112 di non debet, † vt recedatur ab eo quod est in iure certum argum. leg. si duo. ff. de testam. tut. Crauett. post Castr. & Corn. consilio 149. in fin. & Menoch. de præsumpt. libro quarto præsumpt. 67. numero quarto qui sic in terminis fere nostris argumentatur, & vbi etiam id faciendum sit non aliter fieri conueniat, quam si coniecturæ graues sint vrgentes, necessariæ, vel saltem admodum probabiles, idem Menoch. vbi supra post alios quos allegat numero octauo circa medium, proculdubio omnis ratio in casu nostro voluit, vt a supradicta solidissima conclusione non discederemus, quam etiam multæ:. ac graues coniecturæ concomitabantur.

Ad hæc animaduertentes Excellẽtissimi partis aduerse Patroni, tandem ad illud fundamentum, se totos verterunt quod ijdemmet hæredes grauati sic alias volũtatẽ istam testa-

testatoris interpretati sunt, dum purificato vnius ex eis hoc eodem fideicommisso, ceteri superstites, & præcipue iste idem Franciscus eadem lucra petierunt, & obtinuerunt tanquam fideicommisso suppo-
113 sita. Quare † cum declaratio facta ab hærede de voluntate dubia testatoris, sibi, & successoribus suis præiudicat, vt in terminis fideicommissi post alios multos tradit Mant. de coniectur. libro 3. titulo 1. numero 27. & 28. & nouissimè Barlius, omnes alios referens decisi. Bonon. 2. numero 26. & decisio. 70. num. 51. vtique non videbatur ambigendum, quin idem nunc pronunciandum esset iuxta illud, Parere legem, quam tu ipse tuleris.

Verum nec ob id visum est dominis a supradicta cõclusione recedere, quia scilicet, animaduerterunt interpretationem, seu confessionem illam emanatam fuisse in quodam laudo lato inter grauatos superstites super portione alterius iam defuncti eo tẽpore, quo Franciscus ille, de cuius portione nunc agitur erat adhuc in infantili ætate cõstitutus, vnde fit quod si ipsi volunt facere, in confessione tunc facta ab eius tutori-
114 bus proculdubio nihil agant † cum confessio tutoris non noceat pupillo Bart. in leg. Lucius. §. tutelæ. ff. de admin. tutor. Natta qui ad omnia contraria respondet consilio 543. numero 13. Hond. consilio 68. & 69. libro 1. Menoch. consilio 260. num. 7. & Surdus decisi. 229. numero 24. Si autem in ratificatione laudi resultante ex lapsu multi temporis post maiorem ætatem, multo minus id facere possint, quia cum ob inopiam illius grauati non potuerunt cęteri superstites consequi capitale perceptum ex societate, & lucra eiusdem, sed solummodo perceperint particulam quandam quanti-
115 tatis petitę, vtique censendi † sunt percepisse eam ad computum capitalis, cum illud ante omnia restituendum sit. leg. cum duobus. §. si in coheunda. ff. pro soc. & Petrus de Vbaldis de duobus fratr. in 11. parte principali numero 34. non autem ad computum accessionum, & per consequens approbatio subsequens ad capitale tantum referenda erit, quod cum omni dubio procul sit restitutioni obnoxium, nec super eo disputatio cadat, non est quod ab eo aliquod desumatur argumentum, arg. leg. Papinianus. ff. de minor.

CAPVT XVI.

An ille qui capitalis periculum non sustinet, possit eius ratione lucrum percipere.

SVMMARIA.

1 *Capitale si fuit communicatum, facta mutua collatione, quilibet suæ partis periculum sustinere debet.*
2 *Quia res domino perit.*
Et quia conueniens est, vt quis rei periculum sustineat, ex qua lucrum percipit.
3 *Capitale si fuit communicatum, quia si placuit ponenti, ratione dominij ponens eum solum pro parte erit obligatus, sustinere dominium.*
4 *Periculum etiam lucri ratione, pro parte translata, sustinere erit obligatus, si vult lucrum pro dicta parte etiam ad eũ pertinere, ea ratione, quia vult sentire lucrum.*
5 *Capitale si non fuit communicatum, & ex eo lucrũ percipiatur, periculum ad ponentem pertinet, ratione dominij & ratione lucri.*
6 *Periculum operarum ponens operas sustinere debet, quia ex eis percipit lucrum, & quia alter socius sustinet periculum capitalis, & sic seruatur æqualitas.*
7 *Socij duo si sint discordes, quo in loco merces vendi debeant, & vnus cum eis vadat Venetias, alter non debet habere lucrum, quia periculum non sustinuit.*
8 *Sed socius, qui merces vendidit, tenetur ad interesse.*
9 *Socius si remissis rationibus relinquat centum in societate, & faciat, sese scribere creditorem, lucrum ex eis sentire non debet, quia non sustinet periculum.*
10 *Pecunia si pereat ante operas exhibitas, damnum est commune, ne contractus claudicet, declaratur. num. 11.*
Et ea ratione, quia res propria vnius ex socijs si pereat occasione societatis, damnum est commune. Declaratur num. 12.
11 *Intellectus l. cum duobus. §. quædam sagariam, ff. pro soc.*
12 *Intellectus l. si id quod. §. item Celsus. ff. pro soc.*
13 *Capitale positum in societate non dicitur communicatum, ideo si perdatur, damnum est ponentis, & non commune, & num. 14.*
15 *Capitale positum in societate, altero ponente operas, quod communicatum censeatur & si adsit, sit diuidendum in fine societatis.*
16 *Si non adsit an damnum sit commune aliqui distinguunt, aliqui tenent, quod totum sit ponentis.*
17 *Contrarium tamen seruatur de consuetudine, quæ an valeat maxime dubitandum.*
18 *Operæ aliquando correspondent sorti aliquando interusurio.*
19 *In dubio sorti correspondere censentur.*

ET quia in lucri diuisionè periculum con-
1 sideratur, ideo etiã de periculo † videndum est. Duo consideranda sunt casus. Primus casus est, quãdo pecunia cõmunicatur, secundus

secundus casus est, quando pecunia non
communicatur. In primo casu consideran-
dum est, quod pecunia dupliciter commu-
nicari solet. Vno modo, quia quilibet pecu-
nias ponit; altero modo, quia vno ponente
operas & industriam, alter ponit pecunias;
& contentatur, quod communicentur, & in
fine societatis diuidantur, vt dixi supra cap.
9. numero 60. Si erit communicata pecunia
ob mutuam collationem, socius ad hoc, vt
ea lucrum percipere possit, erit etiam obli-
gatus sustinere eius periculum pro parte ad
eum pertinente, ex qua lucrum percipere
intendit, & hoc duplici ratione. Primo quia
res domino perire debet, leg. quæ fortuitis.
Codic. de pign. act. c. 1. de commod. Secun-
2 do, quia qui ex re † lucrum percipit, conue-
niens est, quod etiam eiusdem rei pericu-
lum sustineat, leg. si non fuerint. §. fin. & leg.
Mutius. & leg. cum duobus. §. quædam sa-
gariam. in fin. ff. pro soc. & §. 1. & facit tex-
tus in leg. secundum naturam. ff. de regul.
iur. & in l. si manifestissimi. Codic. de furtis.
& est textus in l. si Titius. ff. de præscrip. quē
ad hoc probandum. singularem dicit Soci-
nus in consilio 268. numero quarto, versic.
confirmatur. libro secundo. Si vero erit com
3 municata, quia sic eam † ponenti placuit ra-
tione dominij, eius periculum solummodo
pro parte sustinere erit obligatus, cum so-
lummodo pro parte sit dominus. Ratione
lucri vero, an periculum subire teneatur, di-
stinguendum est, an ex parte translata in so
cium lucrum percipere intendat; an vero
solummodo intendat lucrum ex eius par-
te percipere, quæ in eius dominio remansit?
4 Si intendat percipere lucrum † ex parte
translata in socium, erit etiam obligatus su-
stinere eius periculum non ratione domi-
nij, sed alia ratione, quia conueniens est, vt
supra dixi, quod quis sustineat periculum
eius rei, ex qua lucrum percipit, dict. l. cum
duobus. §. quędam sagariam. vbi disponitur,
quod si vnus ex socijs perdat propriam pecu
niam, alter socius etiam damnum sentit; &
hoc ea ratione, quia ex ea lucrum sentire po
terat, vt per Socin. d. consil. 265. vers. secun-
do & clare.
Si vero lucrum ex ea percipere non inten
dat, periculum eius sustinere ratione ali-
qua non erit obligatus. In secundo casu, vbi
5 pecunia † non est communicata, quia in fi-
ne societatis ea ponenti restitui debet, di-
co periculum in totum ad eam ponentem
pertinere debere, ex rationibus supra ad-
ductis, nempe quia res domino perit, & quia
ille periculum sustinere debet, qui percipit
lucrum. Et hanc opinionem tenere gloss.
Oldr. Bart. Bald. Angel. Castrens. & esse com-
munem, tradit Socin. dicto consilio 265. sub
numero 2. circa medium. libro 2. & ista dicta
6 de capitali † & de pecunia procedūt etiam
in socio ponente operas & industriam, quia
etiam ipse suarum operarum amissionem
pati debet, cum earum ratione lucrum per-
cipere intēdat, & ita etiam, vt æqualitas in-
ter socios seruāda seruetur, fieri debet, quia
si alter socius sustinet periculum capitalis,
ita quod ponens operas earum periculum
sustineat, conueniens est, Socin. in d. consil.
265. in 1. dub. lib. 2.
7 Et ea ratione, quia non subeunti † pericu
lum lucrum non debetur, sed si duo sint so-
cij discordantes, quo in loco merces socie-
tatis vendi debeant, & vnus mercibus præfa
tis acceptis vadat Venetias, alter socius,
quia non sustinet periculū de lucro ex mer-
cibus præfatis redacto, non participabit, ita
determinat Bartolus in l. quia poterat. ff. ad
Trebellian. & ibi eum sequitur Alex. col. 1.
Aret. in §. illud. Institut. de act. Bertran. con-
sil. 71. num. 2. libro 2. part. 1. Roman. consilio
575. Petrus de Vbald. d. tract. de duob. fratr.
part. 5. num. 6. Dec. in l. secundum naturam.
sub num. 2. ff. de reg. iur. Rim. iun. consi. 779.
nu. 81. lib. 7. & cons. 508. nu. 15. lib. 5. bene so
8 cius, qui vendidit † merces suo periculo, al-
teri socio tenebitur ad interesse pro ea quan
titate, qua venditę fuissent in loco, à quo as-
portatæ fuerunt, glo. in l. si vnus ex socijs. ff.
pro soc. per text. in l. socium. ff. eodem. Eadē
9 ratione etiam † attenta, si duo socij, reuisis
rationibus, scuta centum pro quolibet inue
nerint in societate, & vnus ipsorum accepit
sua centum, & alter sua centum in societate
reliquit, & fecit se in libro societatis credi-
torem, & permisit ibidem ea permanere abs
que eius periculo, lucrum ex eis percipere
non poterit, Petr. de Vbald. d. part. 5. nu. 20.
10 Sed ad prædicta, quatenus pręsupposui † pe
cuniam non communicari, & damnum perti
nere in totum ad ponentem, primo obstare
videtur tradita per Petr. & Cin. in l. 1. C. pro
soc. qui volunt, quod, quando pecunia perit
ante operas exhibitas, tūc damnum sit cōe,
ea ratione, ne cōtractus claudicet. l. si id qđ.
ff. de resc. vend. & refert Soc. in d. consi. 265.
sub nu. 2. vers. aliquādo & tertio. & ea ratio-
ne, quia res propria vnius ex socijs si pereat
occasione societatis, damnum est commu-
ne, l. si id quod. §. item Celsus. ff. pro soc.
Sed dico, ista nō obstare, quia à principio
11 † societas sub futuro euentu iuste cōtracta
fuit, & ex eo, quod postea casu fortuito eue-
nit, eam claudicare dici non potest, leg. cum
duobus. §. damna. ff. pro soc. & siue iactura
eueniat in principio, siue in medio, siue in
fine negociationis, Nauarr. in manu. cap. 7.
num. 252. Andr. Fachin. Controu. iur. libr. 2.
cap. 94. & 95. Et dico non obstare tradita de
re propria, quia, vt dixi supra, declarando
leg. cum duobus. §. quidam sagariam. ideo
socius sentit damnum de propria pecunia
vnius socij, si perdatur occasione societa-
tis, quia ex ea poterat sentire lucrum. Et
textus in dicta leg. si id quod. §. item Celsus.

12 non obstat, quia loquitur de † socijs, qui in simul contulerunt pecunias, & ideo disponitur in ea, quod quilibet suarum pepecuniarum damnũ patiatur, vt per Socin. d.consi.265.vers.secundo. & clare sub num. 1.Fachinæus d.cap.94.Secundo etiam predictis obstare videtur, quia Bursat. in consilio
13 320. num.49. dicit, quod secundum † communiorem opinionem, si capitale perdatur, antequam expendatur, quod socius tenebitur ad refectionem, maxime capitali effecto communi, & de cõmuniori opinione testantem citat Decian.consi.97.nu.64.lib.2. & de communi testantem citat Nauar.in manu.c. 17.nu.252.& nu.253.

Ego dico, & Bursato & Deciano testanti-
14 bus, hanc esse magis communem † opinionem, non esse credẽdum, quia quod opinio Alex.in consi.131.lib.5. in qua se fundant, sit communiter reprobata, dicunt Adden. ad eum, in vers.quod non. & Dec.in l.si pascenda.in 1.not.C.de pactis. Et quod capitale nõ censeatur communicatum, & quod ita teneant Theologi, & Corn.in d.l.si pascenda. quæst.4. & Bald.in consil.260. Vnus videlicet.circa medium.lib. 1. & in consi. 396.committere pecuniam.libr.5.Et hãc opinionem esse communiorem & æquiorẽ tradit Natt. ad Alex.in d.consil.131. vers.quod capitale. & hanc opinionem amplectitur etiam Nauar.in d.c.17. nu.252.& 253. Et istam etiam esse magis communem opinionem apparebit infra, dum agam, an liceat pacisci, quod capitale sit saluum & inde lucrum percipiatur, etiam si aliqua modica lucri quantitas pertineret ad socium, nihilominus quod periculum pertineat in totum ad damnum, tradit Crauett.consil.247.num.1.vers.secundo considero. libr.1. Et ista de lucro diuidendo absque partium conuentione dixisse sufficiat.

Vno ex socijs ponente pecunias, & altero ponente operas, & industriam, an pecunia dicatur communicata, & an si amittatur periculum sit commune, & an si adsit in fine societatis sit diuidenda.

15 Quod sit communicata, † & sit diuidẽda in fine societatis si adsit tenet glo.Bart.& Alber.in l.1.C.pro socio Couar.lib.3.var.resolut.c.2.num.2.

Non esse communicatam, & esse restituẽdam socio eam ponenti tenent Bald. & Castrens.Ioan.Sicard. in d.l.1. C.pro soc.idem Bal. consi.260. Vnus videlicet circa medium libro 1.& consil.396.committere pecuniam lib.5.

16 Si vero perdatur plures adsũt † opiniones prima est damnum esse commune inter socios pro portione lucri, quam quisque percipit de societate Salic.& Fulgos.in dict.leg. 1.C.pro soc. secunda est opinio esse distinguendum, aut statim perijt pecunia, antequam socius ceperit operari, & damnum erit commune, aut perijt post operas exhibitas, & damnum erit ponentis Petr.& Cin. in dicta lege prima Cod. pro soc. quam refert Alexand.in consil.171.sub num.5.libro 5. tertia similiter est cum distinctione. Aut opere, & industria correspondent sorti, & interusurio pecuniarum, & tunc ad ponentem damnum pertinet, Aut correspondent interusurio solummodo, & tunc damnum commune erit Socin. consilio 265. libro 2, post Corn. in leg. si pascenda. Cod. pro soc. Quarta, & vltima est sententia damnum in totum pertinere ad ponentem Accur. Bartol.Bald.Angel.& Castrens.in dict. leg. 1. C. pro soc.

17 Consuetudo mercatorũ obseruat, † quod sit communicatum, & quod in fine societatis sit restituendum, & quod si pereat damnum sit commune pro ea parte, quam quisque de lucro percipit ex societate, sed pactum illicitum non posse validari a consuetudine dixit Rot.Roman. decisio. 193. parte 1.& ista consuetudo videtur adiuuari ex traditis nouissime per Cardin.Mant. in tractat.
18 † de tacit. & ambig.conuen. lib.6.tit.5. numero 19. & 20. vbi pacto fieri posse admittit, periculum medietatis capitalis pertinere debere ad ponentes operas ex Baldo in consilio 493. numero 2. in fin. libro 4. & Petrus de Vbaldis in tract. de duob.fratrib. parte 8. numero 42. cum declaratione tamen, quod id fieri possit si tales non sint opere vt correspondeant sorti, & si tales
19 sint durante societate periculum † sit commune, & communiter diuidantur in fine societatis ex Couarru. variar. resolut. libro tertio capitulo secundo sub num.2. sit etiam consideratio, quod operę aliquando correspondeant sorti, aliquando interusurio & quando correspondeant sorti, periculum debeat esse ipsius domini & in dubio sorti, & non interusurio correspondere censeantur Castrens.consil.55.numero tertio libro secundo Corn. in lege si pascenda C.de pact. Socin.consilio 265.num.1. & nu. 5.libr.2.

CAPVT XVII.

De quæstu diuidendo ex partium conuentione.

SVMMARIA.

1 *Taxatio lucri in certa quantitate fieri potest secundum vnam opinionem.*
2 *Taxatio huiusmodi fit in societate officiorum.*
3 *Taxatio huiusmodi fit in societate animalium. & numero quarto declaratur, & numero 16. & 17.*
5 *Taxatio huiusmodi fit ex communi obseruantia in omnibus societatibus.*

6 *Taxa-*

6 Taxatio huiusmodi fit etiam, de interesse verisimili.
7 Taxatio huiusmodi fit de lucro, si capitale stet sub periculo.
8 Taxatio huiusmodi fieri non potest, secundum aliam opinionem.
Distinguitur num. 20.
9 Taxatio huiusmodi quod sit vsuraria, quando etiam dictum fuit capitale periculo non debere subiacere.
10 Idem si fuit dictum, capitale pro parte non debere subiacere periculo.
11 Idem quod sit vsuraria, etiam si capitale subiacet periculo.
Capitale non solum, sed etiam lucrum sub periculo poni debet. & num. 19.
12 Intellectus legis si fratres. §. item ex facto, ff. pro soc.
13 Intellectus l. si margaritam ff. pro soc.
14 Vsurarius a consuetudine non excusatur in foro Poli.
Vsurarius non excusatur a consuetudine etiam in foro fori.
Vsurarius quod non sit contractus a consuetudine, declarari potest.
15 Vsurariam non esse societatem officij, fuit a consuetudine declaratum propter periculum vitæ.
18 Taxatio verisimilis fieri potest, si res vere adsit, & non alias.
20 Pactum de certa lucri quantitate præstanda, siue adsit, siue non adsit, & etiam si adsit, & quod capitale stet in tuto, non valet, & est vsurarium.
21 Pactum si lucrũ est verisimile super certa eius quantitate præstanda, et quod capitale permaneat sub periculo, valet.
22 Quia potentialiter plus, et minus in ea considerari possunt, et ratione incertitudinis sustinetur.
23 Lucrum dicitur stare sub periculo taxatione facta, quando est verisimile, quod in maiori quantitate euenire possit.
24 Pactum de certa quantitate valet, si lucrum est verisimile, etiam si non fuit dictum, quod capitale subiaceat periculo, quia hoc sic fieri debere intelligitur.
25 Pactum de certa lucri verisimilis quantitate præstanda, et quod capitale stet sub periculo, facta declaratione, quod si lucrum adesset in maiori quantitate, esset ipsius negotiantis, si in minori, quantitas taxata non deberetur, valet.
26 Lucrum debere diuidi arbitrio boni viri, si pactum fuit, valet.
27 Si inique fuerit arbitratus, recurritur ad Iudicem.
28 Lucri diuisionem debere fieri arbitrio vnius ex socijs si pactum fuit valet, et nu. 29.
30 Pactum de stando simplici dicto creditoris super interesse valet, et nu. 31.
32 Si inique arbitratus fuerit socius, receditur ab eius arbitrio, et itur ad Iudicem.
33 Pactum de inæquali diuisione lucri facienda an valeat, nempe vt qui minus posuit magis, et qui magis posuit minus habeat, plures referuntur opiniones, nu. 34. et 35.
Non valere, communis est opinio, nu. 36.
37 Pactum, quod posito inæquali capitali, lucrum æqualiter diuidatur, valet, si capitale etiam sit in fine societatis æqualiter diuidendum, et valet quoad capitale titulo donationis, nu. 38. 39. et 40.
41 Maxime si adsit iuramentum, cuius virtute contractus sustinetur eo modo, quo valere potest.
Intellectus l. si societas. in fi. ff. pro soc.

IAm egimus, qualiter q̃stus seu lucra sint diuidenda citra partium conuentionem, modo agendum est de diuisione, quæ quali-
1 ter sit facienda ab ipsis socijs † conuentum fuit. Et prima quæstio erit, vtrum inter socios pacisci liceat de lucro præstando, non per quotas, puta dimidia, tertia, vel quarta, sed in certa quãtitate, puta decem vel duodecim? Et pactum valere dicendum videbatur per legẽ si margarita. & leg. si fratres. §. item ex facto. ff. pro soc. Nam dicta lege si margarita, fuit conuentum de margarita vendenda, & quod ea vendita, dareutur decem domino, & similiter in d. §. item ex facto, disponitur, quod distractis monumẽtis, vnus ex socijs pecuniam in certa quantitate reciperet, & superfluum haberet alter so-
2 ci⁹. Et ita quotidie † obseruatur in societate officiorum, in qua fructus taxantur ad rationem duodecim annua pro centenario, & talis taxatio permittitur, & in iudicijs approbatur, & eam licite fieri posse admittit Castra. in trac. de societ. offic. cap. 10. & Virgin. Boco. similiter in suo tract. de societ. offic. nu-
3 mero 18. & seq. Talem etiam † taxationẽ fieri posse in societate animaliũ admittit Petr. de Vbald. in d. tract. de duob. fratr. par. 5. sub nu. 29. vers. secundo casu. vbi dicit, posse cõueniri de quantitate frumenti certa præstanda quolibet anno à rustico tenente animalia
4 iure societatis. Et in societate † animaliũ eã similiter admittit Crauet. in consi. 145. lib. 1. vbi vult, posse conueniri de certo numero animalium percipiendo quolibet anno, vt declarat sub nu. 15. & 16. Et videtur, quod sit
5 † ista communis obseruantia, non solum in societatibus officiorum, vt dixi, sed etiam in cæteris omnibus societatibus, quę cum mercatoribus data pecunia iniri solet, in quibus apponitur pactum de certa & determinata lucri quantitate prǽstãda quolibet anno, ita enim approbante consuetudine dicendum videtur, huiusmodi taxationem licite fieri posse. Oldr. consi. 207. in fi. Bald. in l. vni. in 3. q. C. de his quæ pœn. nom. Abb. in consi. 15. colum. 1. vers. quid vltra. lib. 1. Crauet. dicto consilio 145. numero 12. libro 1. Castr. d. tractat. dicto capit. 10. in fin. Insuper vbi agitur
6 † de interesse verisimili, quod in vim probationis attento verisimili taxatio de certa quantitate fieri possit, tenet Baldus in leg. rogasti, §. si tibi. colum. 2. ff. si cert. petat. & ibi Purpur. numero 39. Decius in capit. cum venerabilis. sub numero 14. de except. Couarr. libr. 3. variar. resolut. cap. 4. sub num. 5. vers.

vers.septimo. Castra.d.c.10.nu.11. Rim.iun. cōsil.177. n.27.lib.2. Vlterius si capitale † po-
7 situm permaneat sub periculo, quod taxatio de lucro verisimili præstando quolibet anno fieri possit, tenet Calcan.consil.84. nu.5. Crauet.in d.consil.145.nu.16.lib.1. Rim.iun.cōs. 177.nu.26. vers. Præterea nescio videre.lib. 2.& in cons.400.sub nu.33.libr.4. In contra-
8 rium, pactum † huiusmodi de certa quantitate præstanda non valere tenet Glos.in d.l. si fratres, §.item ex facto. vbi dum in textu dicitur quantitate interpretatur quotitate, scilicet tertia lucri, vel quarta, & subiungit, quod ex pacto de certa quantitate præstāda non societas, sed fœnus contractum videretur. & ita tenet Bald.consil.453.lib.3. Feder. de Senis cons.393. Ioan.de Ana.& ibi Addit. cons.93. Abb.cons.114.lib.2. Alex.cons.80. lib.3. Ias.cons.33.libr.3. Roman.cons.500.& cons.520. Dec.cons.516.num.2. Castr.in cōsil.55.lib.2. Ruin.cons.102.lib.1. qui de communi opinione testatur. Rim.iun.consil.399. num.26.& in cons.400.num.25. vbi de communi, & in cons.463.sub nu.36.lib.4. Henrichman in cons.8.num.20.21.22.lib.1.part.1. Peguer.in suis quæstionib.crimin.c.33. Rota Rom.decis.192.part.1.

9 Et quod pactum huiusmodi † nō valeat, & sit vsurarium, omnino admittitur, quando non solum actum fuit de certa quantitate præstanda, sed etiam dictum fuit capitale periculo subiacere non debere, sed integrum esse restituendum, quia nemo est, qui neget, contractum esse vsurarium, quādo quis vult ex pecunia posita recipere lucrum certum, & damno non esse suppositam, Bald.in l.1. quæst.9. C.pro soc. & in hoc habemus Constitutionem Sixti V. publicatam anno 1586.
10 Insuper quod sit vsurarium † non solū quando fuit conuentum de toto capitali, quod staret in securo, sed quando fuit ita conuentum de parte capitalis, ita tenet Rim.iun. in dict. cons.463.sub num.36.lib.4. post Abb. in consil.77. colum.2.lib.1. & post Socin.in consil. 263.col.5.vers.secūdo quia.libr.2. Quinimo
11 pactum † esse vsurarium, etiā si pecunia posita staret sub periculo, tenet Ruin.in d.consi. 102.sub nu.2.lib.1. Castren.d.cons.55.lib.2. Rimin. iun. d.cons.463. sub num.36. Henrichm.d.cons.8.sub nu.21. & rationem esse dicit, quia oportet vtrumque ponere sub fortuna, & sub periculo, tam lucrum quam capitale, & idem ante eum dixit Castr.in d.cōsil.55. sub num.1. & ita etiam tradit Rimin. iun.in d.cons.463.nu.40. in fin. Et hanc opi-
12 nionem tenendo, pactum † huiusmodi non valere, ad contraria ita responderi posse videtur. Et primo ad d.l.si fratres, §.item ex facto, respondetur, dum in ea dicitur de quantitate, esse intelligendum de quotitate, vti glo. exponit, & eius expositio est sequenda, quia cōmuniter approbatur, vt dicit Ruin. in d.cons.102.nu.2.lib.1. Secundo ad l.si mar
13 garit. respondetur, in eius casu † non fuisse conuentum de certo lucro, sed de certo pretio, ita respondet Rim.iun. cons.400. nu.57. vide quæ dixi supra c.11. num.37. vbi posui
14 alium intellectum. Tertio ad ea, quæ † dicuntur de obseruantia, respondetur, obseruantiæ parum esse fidendum, quia vbi agitur de vsura, licet excusationem præstaret in foro fori, tamen eam non præstat in foro poli, vt Crauet. fatetur in d.consil.145.lib.1. Imo vbi constat de vsura, quod nec etiam in foro fori consuetudo excuset, tradit Rimin. iun.cons.218.num.53. vsque ad num.59.lib. 2.& consil.399.num.58.& consil.400. num. 35. vsque ad num.47. libr.4. Peguer. in suis quæst.crim.q.34. Et licet Decian.in consil.2. num.81.lib.1. velit, posse declarari à consuetudine, an cōtractus sit vsurarius, eius dicta non obstant, quia loquitur ipse, quod cōtractus dubius possit à consuetudine declarari, & modo agimus de cōtractu certe vsurario.
15 Quarto ad tradita de contractu † societatis officij potest dici, à consuetudine fuisse declaratum non esse vsurarium propter periculum vitæ, & eius incertitudinem, vt per Cast.in d.tract.c.10.nu.25.& Boccac.d.loco. nu.20.in fi. Quinto ad ea, quæ dicūtur de ani
16 malibus, pro quibus præstatur certa † quantitas frumenti, respondetur sustineri posse, quia est contractus locationis, in quo de certa mercede conueniri potest, licet nō possit fieri in lucro societatis, vt declarat Alex. in cons.80.sub nu.5.lib.3. Sexto ad dicta de ani
17 malib. † certis percipiēdis ex societate per Crau.d.cons.145.nu.15. respōdetur, quod ipse loquitur, quando erant extrahēda animalia, si aderant, & capitale erat suppositū periculo vt declarat sub nu.16. & ipse ēt solū intendit probare contractū in casu suo nō fuis
18 se vsurariū. Septimo ad taxationē, quæ † q̄d super verisimili fieri posset, dicitur, respōdetur, hanc opinionē non esse tutā, quia contrarium tenet Rubeus cons.88.col.2.& si vera esset, ēt non procedit in præsenti, quia lucrū incerta quantitate præstari debet à socio alteri, ēt si non adsit, & taxatio de certa quātitate super verisimili tūc procedit, quando vere adest res taxata, ita declarat Rim.iun. in d.consi.463.num.47. Et respōderi potest,
19 hanc † taxationē fieri non posse in lucro societatis, quicquid sit in cæteris rebus, quia, vt supra dixi, nō solum capitale, sed ēt lucrū debet stare sub periculo & sub fortuna, ad hoc vt societas valeat, vt per Castr.in d.cōsi. 55.lib.2. Vnde sic resolutis cōtrarijs, reiecta prima, cum hac secunda opinione transeundum esse videbatur. Tamen mihi dicendum videtur, neq; cum prima, neque cum secūda indistincte esse transeundū, sed aliquos esse considerandos casus. Et primus erit casus,
20 quando fuit † conuentū, quod capitale staret in tuto, & quod certa quātitas lucri præstaretur, siue adesset siue non adesset, & in

hoc casu

hoc casu citra omnem difficultatem tenendum est, contractum omnino esse illicitum, & vsurarium, quia ex pecunia, quæ sit restituendo, aliquid vltra sortem recipere non licet, & si recipiatur, vsura est, quoquo nomine contractus initus vocetur, vt late per Riminal. in d. cons. 390. & d. cons. 400. & d. cōs. 463. & per Lupum in c. nauiganti. commen. 3. §. 1. nu. 24. vbi de communi & magis communi opinione testatur, & est verum, etiam si fuisset dictum, lucrum debere præstari, si adesset, & non alias. Nat. cons. 403. lib. 2. Se-
21 cundus erit casus, si fuit dictum † certam lucri quantitatem debere præstari, & fuit declaratum, quod capitale staret sub periculo ponentis, & lucrum erat verisimile, percipi etiam poterat in maiori quātitate, & hoc casu dico pactum non esse vsurarium neque illicitum: Nā in hoc casu non cadit mutui species, ex qua causatur vsura, quia pecunia stat sub periculo ponentis, vt considerat Crauet. d. cons. 145. nu. 17. & taxatio de certo lucro
22 non facit eum illicitū, quia cū lucri † quantitas sit incerta, & possit verisimiliter excedere summam taxatam, ratione incertitudinis taxatio illicita dici non debet; & non dicitur excedere modum, cum potentialiter plus & minus in ea cōsiderari possunt, vt est text. in l. oleo, vbi Bal. & Salic. C. de vsur. Socin. in cons. 265. nu. 4. parum ante finem. lib. 2. Rim. iun. cons. 400. num. 78. lib. 4. & ratione incertitudinis pacta tolerantur, quæ alias non tolerarentur. l. si ea lege. C. de vsur. c. nauiganti, & cap. in ciuitate, de vsu. Dec. cons. 211. num. 10. lib. 1. Et hoc casu procedit opinio supra relata, quod liceat pacisci de certa quantitate, si sit verisimilis, quia vere ex tali taxatione non tangitur natura & substantia societatis, sed tantum fit in vim probationis fundata super verisimili. Et non obstat opi-
23 nio † Castr. in d. cons. 55. quod non solū capitale, sed etiam lucrum debeat stare sub fortuna, & sub periculo, quia stat sub fortuna & sub periculo, dū socius potest percipere verisimiliter etiam vltra summam taxatam. Et etiam dici potest, eius opinionem procedere, quando lucrum taxatum non esset verisimile, sed non procedere, quādo, prout prę supponimus, est verisimile; quia tunc, vt dixi, verissima est opinio, taxationem in vim probationis fieri posse. Et nō obstat Sixti V. constitutio, quia loquitur, quando capitale
24 est tutum. Tertius erit casus, quando † contracta societate fuit conuentum de certa lucri quantitate præstanda, & lucrum erat verisimile, sed quod capitale staret sub periculo ponentis, nihil dictum fuit, & hoc casu etiam credo societatem & pactionem valere, quia non dicta & non expressa de capitali remanerent sub dispositione iuris communis, l. quod si nolit, §. qui assidua, vbi Bart. ff. de ædil. edict. & cum de iure communi capitale debeat stare sub periculo, l. si non fuerint, in fin. ff. pro soc. quod periculo fuerit suppositum erit intelligendum, maxime quia agitur de exclusione delicti, nempe de vsura. l. merito, ff. pro soc. Bursat. cons. 320. num. 46. lib. 3. Quartus & vltimus est casus, quando, prō-
25 ut † factum vidi a prudentiss. & religiosiss. viro, fuit de certa lucri, & verisimili quantitate præstanda conuentum, puta sex, vel septem annua pro centenario, stante capitali sub ipsius ponentis periculo, & fuit dictum, quod si lucrum adesset in maiori quantitate vltra summam conuentam, quod esset ipsius socij negotiatoris, & si minus adesse ostenderet, quod summam conuentam pręstare non teneretur. Et hoc casu omni penitus dubitatione cessante tenendum est, hanc societatem & hanc pactionem valere, & vndequaque licitam esse, cum neque in sorte, neque in lucro socius negotiator damnum sentire possit, & summopere viri Christiani laudandi essent, si sub hac forma officiorum & cæteras societates contraherēt, in quibus de certa lucri quantitate præstanda paciscitur. Se-
26 cunda erit quæstio † principalis, an inter socios pacisci liceat, lucrum debere diuidi arbitrio alicuius tertij? Et hoc fieri posse est text. in l. societatem, ff. pro soc. & eius arbitrium erit sequendum, l. in proposita, ff. eod. & si eius arbitrium erit prauum & iniquū, per Iudicem erit corrigendum, l. vnde si Nerua. ff. eod. Et ne arbitrium dicatur iniquum,
27 qualiter † diuisio sit faciēda, docet Iuriscōs. in l. quid enim, ff. eo. his verbis: Illud potest conueniens esse boni viri arbitrio, vt nō vtique æquis partibus socij simus, veluti si alter plus operæ, industriæ, gratiæ, pecuniæ, in societate collaturus erat. Tertia erit quæstio,
28 vtrum pacisci † possit, quod lucrum diuidatur arbitrio vnius ex socijs? Et licet regulariter dicatur, contractus pendere non posse a voluntate vnius ex contrahentium, l. vendentes, & ibi Dd. C. de contrah. emptio. nihilominus pactum valet, quia agitur modo solummodo de lucri diuisione, & regula pro
29 cedit in substantialibus † ipsius contractus, vt per Bald. in d. l. vendentis, sub num. 12. Et ita pactum valere admittit Angel. de Perigl. in tractat. de societ. in 7. quæsit. & Alexan. in
30 cons. 47. num. 4. li. 1. & ad hoc facit † opinio Bart. in l. fin. ff. de præt. stipulat. vbi admittit pactū valere a debitore factum super interesse de stando simplici dicto creditoris, sed in-
31 tellige, quod arbitrari debet, prout † in quęstione præcedenti arbitrari debere a tertio dixi, quia si intelligitur sibi datum arbitrium ita & taliter, quod boni viri arbitrium sequi non teneretur, pactum non valeret, vt per Bartol. & omnes, & præsertim per Imol. in d. l. fin.
32 Et si inique arbitraretur † ab eo recedere, & ad Iudicem ire liceret, vt ibidem a Dd. traditur; & in materia societatis officij tradit nouissime Castr. in tract. de societ. offic. c. 44.

Quinta

33 Quinta erit quæstio, vtrum † liceat pacisci de inæquali lucri diuisione facienda, nempe vt qui minus posuit, magis habeat, & qui magis posuit, minus habeat? Glos. in l. si non fuerint, in verb. societati, ff. pro soc. refert tres opiniones. Prima est Azo. dicentis pactum non valere per textum ibi, cuius verba sunt: Si vero placuerit, vt quis duas partes vel tres habeat, alius vnam, an valeat? Placet valere si modo aliquid plus contulerit societati vel pecuniæ, vel operæ, vel cuiuscunque alterius rei causa, & per text. in l. quid enim, §. illud, ff. eod. cuius verba retuli supra num. 27. & etiam mouetur ea ratione, quia societas habet ius fraternitatis. Vnde licet alias huiusmodi pacta seruentur, vt l. 1. §. si conueniat. ff. depositi. tamē in societate non valeret, d. l. si non fuerint, in fi. cuius verba sunt: Et nos consentimus, talem societatem nullam esse, & alter lucrum sentiret, alter vero nullum lucrum, sed damnum sentiret. Iniquissimum enim genus societatis est, ex qua quis damnum, non etiam lucrum spectet, & l. verum. ff. eod. vbi dicitur, cum societas ius quodam modo fraternitatis in se habeat.

34 Secunda est opinio † Ioan. pactum valere, qui in text. d. l. si non fuerint, subaudit verbum, maxime, ibi, placet valere maxime, si modo, &c. Nam dicit ex eo, quod quis socius sit, affert commodum alteri socio, arg. l. fundi partem, ff. de contrah. empt. vbi probatur, quod pactum est loco pretij. Tertia est opi-

35 nio † Al. dicentis, pactum valere iure pacti, sed non iure societatis, & quod sit donatio, nisi alia ratio impediat, tenet gl. in l. societas in fin. ff. eod. Primam opinionem, pactum

36 † non valere, veriorem esse ibidē dicit glos. præfata in fine. Eā tenet Azo etiā in summ. C. pro soc. num. 9. Bald. & Salic. in l. 1. C. eod. Abb. cons. 77. lib. 1. Corn. in l. si pascenda. C. de pact. colum. 1. & Purpur. colum. 2. testant. de communi, C. de pactis & Decius etiam dicit eam esse communem, licet sub nu. 6. contrarium teneat, cui tamen & de communi testando respondet ibidem Curt. iun. colum. 1. Fulgos. etiam dicit eam esse communem in d. l. si non fuerint, in princ. Corn. cons. 139. colum. 1. & cons. 243. colum. 2. lib. 1. & cons. 233. colum. 2. lib. 2. & cons. 152. colum. pen. lib. 3. Crauet. cons. 173. num. 1. lib. 1. Couar. lib. 3. var. resolut. cap. 2. nu. 3. circa medium Socin. in cons. 265. sub num. 9. lib. 2. Vrsil. ad Afflict. decis. 58. num. 4. 5. & 6. Decian. cons. 97. sub num. 54. lib. 2. Ioseph. Lud. concl. 53. vers. & ea potest, nu. 24. & vers. imo non va-

37 leret, nu. 120. Hanc opinionē, pactum † non valere, tunc demum verum esse, quando ponuntur capitalia æqualia, & pactū fit de inæquali diuisione faciēda, sed non esse veram, quando ponuntur capitalia inæqualia, & fit pactum de æquali diuisione facienda, citādo Bart. in cons. 98. tenet Corn. in cons. 187. sub num. 6. & in cons. 266. sub num. 2. lib. 3. & in cons. 310. sub num. 7. lib. 4. & cum eo in d. l. si pascenda, videtur transire Dec. num. 7. C. de pact. & Crau. in cons. 173. sub nu. 1. Sed hanc

38 Cornei opinionem † veram non esse dicendum videbatur, quia, communi conclusione stante, de qua in cap. præcedēti, num. 44. partes lucri æquales esse debere, habito respectu ad capitale, tam erit contra conclusionē præfatam, pacisci de minori parte dandā ei, qui magis posuit, quam de maiori parte danda ei, qui minus posuit, cum esse non possit, quod vni detur magis, & alter nō habeat minus, & vni detur minus, & alter non habeat magis, licet capitalia sint inæqualia. Et contra Corn. tenet Purpur. in d. l. si pascenda, num. 31. & Couar. d. lib. 3. var. resolut. cap. 2. sub num. 3. vers. 3. & Ioseph. Lud. d. conclu. 53. versic. & ideo, num. 26. Ego vero non pu-

39 to ita † indistincte hanc opinionem Corn. esse reijciendam, sed considero duos casus. Primus est, quando ponuntur capitalia, quæ cuique ponenti, si aderunt in fine societatis, in eadem quantitate erunt restituenda, & hoc casu dico pactionem de inæquali lucro percipiendo, seu de æquali lucro percipiendo, si sint inæqualia, non valere, quia lucrum quisque percipere debet pro ea parte, quam in societate habet. Secundus est casus, quando ponuntur capitalia inæqualia, ita tamen quod æqualiter sint diuidenda, si aderunt in fine societatis. Et hoc casu cum Corneo teneo de æquali lucro percipiendo pactum valere, quia si capitalia sunt communicata, adeo vt sit communio pro æquali portione, vtiq; iustissimum erit pactum, quod lucrum pro æquali portione diuidatur, & erit, secundum opinionem Doctorum communiter affirmantium, lucrum diuidendum habito respectu ad capitale. Et dici non potest, ini-

40 stitiam † versari in communicatione capitalium, vt sint communia pro æquali portione, cum pro inæquali portione ponantur. Nam respondetur id fieri nō iure societatis, sed quia sic placet & titulo donationis, & volenti non fit iniuria, & donatio a lege permittitur, & donationis contractus quod non possit præcedere contractum societatis, de iure prohibitum non reperitur, & non est contra fraternitatem, quæ in societate consideratur, sed imo maxima est fraternitas, si vnus socius cum altero socio hac liberalitate vtatur, vt considerat Corn. in d. cons. 310.

41 sub num. 7. lib. 4. vbi eo magis † conuentionem in casu suo valuisse dicit, quia fuerat appositum iuramentum, cuius virtute contractus sustinetur eo modo, quo ualere potest, l. cum pater, §. filius matrem, ff. de legat. 2. Et prædictis non obstat textus in d. l. societas, in fin. ff. pro soc. in illis uerbis: donationis causa societas recte non contrahitur, qui loquitur de donatione, quæ insimul cum societate esse debeat, & hoc fieri non potest, quod stante societate donatio contrahatur, quia dona-

donatio repugnat uerbis significantibus societatem, & repugnat naturæ societatis. Et nos agimus de donatione præcedente contractum societatis, quia prius res donatur, & super re donata societas introducitur, & hoc naturæ societatis non repugnat.

42 Aduertendum est ad taxationem, † quę fit de certa quantitate præstanda, quia aliquando erit licita, puta si capitale permaneat sub periculo, & taxatio sit verisimilis; Aliquando erit iniusta, sed non vsuraria, vt si capitale permanente sub periculo, non sit admodum verisimilis. Aliquando erit suspecta de vsuraria prauitate, vt quia non constat expresse an capitale permaneat sub periculo. Aliquã do erit expresse vsuraria, vt quia constat capitale non stare sub periculo, & semper ea veniat præstanda. Nec distinctio colligitur ex traditis sup. in hoc c. & ex traditis p Crauet. in d. cons. 145. lib. 1. Quid autem dicendum sit de taxatione, quæ fit super interesse traditur inf. c. 24.

43 Item dum admittitur † fieri posse, quod si ponantur capitalia inęqualia in fine societatis æqualiter diuidẽda, lucra sint communia pro medietate, quia illud plus a socio ponente donatum censetur, similiter titulo donationis videtur posse sustineri, quod quis de lucro percipiat plusquam percipere non deberet, cum si non excluditur donatio in capitali, neque etiam in lucro excludi debeat, Inquam in se hæc certe vera sunt, & fieri possunt, sed dum agitur de voluntate sociorum circa societatem vt eorum gesta vigore societatis sustineantur, vigore donationis sustineri non poterũt, etiam vsura excluditur stante donatione, sed non excluditur, vbi sine donatione cõtractus vsurarius initus fuerit, potest etiam considerari differentia inter donationem in capitali, & donationem in lucro, quia in capitali donatio præcedit societatem, in lucro vero cõmiscetur cum ipsa societate, quod præcedat non tangit societatem, quod vero cum ea sit esse non potest.

CAPVT XVIII.

An valeat pactum, quod capitale sit saluum, & inde lucrum percipiatur?

SVMMARIA.

1 *Pactum an valeat, quod capitale sit saluum, & inde lucrum percipiatur. plures considerantur casus.*

2 *Ponens operas, si non vult sentire earum periculum, pactum non valet, & nu. 4. & 5.*

3 *Ponens pecuniam, si non vult subire eius periculum, & lucrum percipere, pactum non solum est iniustũ, sed etiam vsurarium, & nu. 8.*

6 *In contractibus nõ attenditur, quid dictum, sed quid actum.*

Mutuare ita, vt aliquid recipiatur vltra sortem, vsura est.

7 *Contractus si complectitur mutui rationem, non attento quid dictum fuerit, vsurarius iudicatur.*

9 *Pactum huiusmodi valere, quod capitale sit saluum, tenent aliqui, & nu. 10.*

11 *Verbis significatur & probatur, contractam fuisse societatem, quia obtinent principatum significandi.*

12 *Fallit, quando ex gestis apparet contractam non fuisse societatem.*

13 *Societas dicitur honest., si est super re licita, & numero 14.*

Societas dicitur licita, si pecunia non communicatur.

15 *Societas, in qua socius non sustinet periculum pecuniarum, est leonina.*

16 *Societas quare dicatur leonina, & quare etiam possit dici asinina, & nu. 17.*

18 *Societatis diffinitioni non conuenit, quod socius non sustineat damnum pecuniarum.*

19 *Pactum, quod capitale sit saluum, respicit naturalia & non substantialia societatis, & naturalia pacto mutari possunt.*

20 *Contraria opinio, quod respiciat substantialia, probatur, & nu. 21. & 22.*

21 *Intellectus l. si coita. ff. pro soc.*

23 *Naturalia complexiua, & quæ contractui cohærentia sunt, pacto tolli non possunt.*

24 *Intellectus §. 1. & §. adeo. Institutio. de societa. numero 25.*

26 *Intellectus l. si non fuerint, ff. pro soc.*

27 *Intellectus l. Mutius, in fi. ff. pro soc.*

28 *Intellectus l. cum duob. §. quidam sagariam. ff. pro soc.*

29 *Intellectus l. si id quod, §. item Celsus, ff. pro soc.*

30 *Intellectus ad cap. per vestras, de donatio. inter vir. & vxor.*

31 *Vsura non est vsura, quæ communiter licita reputatur.*

32 *Contractus quod sit licitus, a consuetudine declarari potest.*

33 *Consuetudinem introducere, & probare, difficile est.*

Doctori Theutonico testanti de consuetudine est credendum in regionibus nostris.

34 *Vsura est probibita de iure naturalis & diuino.*

Iura naturalia & diuina consuetudine tolli non possunt.

Ideo vsura quod non sit vsura, a consuetudine fieri non potest.

35 *Etiam summi Pontificis dispensatione.*

36 *Vsura quod non sit vsura, consuetudine fieri potest, quo ad pœnam criminalem, secundum aliquorum opinionem.*

37 *Pœnæ enim temporales sicuti a lege, ita a consuetudine tolli possunt.*

38 *Minus malum respectu maioris mali habet speciem boni. Declaratur nu. 44.*

39 *Præcipere aliud est, aliud permittere.*

40 *Vsura, quod non sit punienda in foro fori, a consuetudine fieri non potest, secundum aliam veriorẽ & communiorem opinionem. & nu. 41. 42. & 43.*

44 *Vsu-*

44 *Vsura aliquando dissimulatione non punitur, ratione maioris mali.*
45 *Contrarium probatur, nu. 46.*
47 *Opinio communis est sequenda, & nu. 54.*
48 *Lege probatum dicitur, quod ratione probatur.*
49 *Vsura an sit vsura, stante dubietate, a consuetudine declarari potest. Declaratur nu. 50.*
50 *Vsura an sit declaratio, pertinet ad Iudicem ecclesiasticum.*
51 *Societas officij quod licita sit, an a consuetudine sustineatur.*
Consuetudo de vno contracta ad alium non extenditur.
Consuetudo debet esse vniformis.
52 *Opiniones probabiles si sint plures, vnam in conscientia eligere licet.*
53 *Et non est necesse eligere meliorem, quia quod melior eligatur est consilij, & non praecepti.*
55 *Opinio illa est sequenda, quae non continet peccatum, relicta illa, quae peccatum continere dubitatur.*
56 *Raro euenit, quod pecunia casu fortuito perdatur, & ea, quae raro eueniunt, non sunt in consideratione, & nu. 57.*
58 *Contra etiam quae raro accidunt, sunt in consideratione.*
59 *Culpa in aliquo non praesumitur.*
60 *Socius non tenetur de casu fortuito.*
61 *Delictum non praesumitur.*
62 *Pecunia in societate stat sub periculo decoctionis.*
63 *Sed stare debet supposita omni periculo.*
64 *Mali euentus non sunt in consideratione.*
65 *Capitale, & lucrum omni periculo suppositum esse debet.*
66 *Pecunia si datur super exercitio a sciente, quod non exerceatur, si lucrum percipitur, vsura est.*
Mutuans si suscipit periculum pecuniae, aliquid vltra sortem recipere non potest.
Culpam timere, vbi culpa non reperitur, bonarum mentium est.
67 *Societas est iniusta, & non vsuraria secundum aliquos, pacto apposito, quod capitale sit saluum.*
68 *Mutuum non potest dici contractum, si non libere transfertur pecuniarum dominium, sed ideo dantur, vt exerceantur in mercatura, contra numero 72.*
69 *Dominium non dicitur translatum ex eo, quia pecuniarum periculum pertineat ad recipientem. Declaratur nu. 73.*
70 *Vsura vt euitetur, potius praesumitur contracta societas, quam mutuum. Declaratur nu. 85.*
71 *Mutuum dicitur contractum, & non societas, pacto apposito, quod capitale in securo permaneat, & numero 74.*
Veritas non immutatur per nostrum affirmare, vel negare.
Vsurarius si sit contractus, non desinit esse talis, licet deficiat animus foenerandi.
74 *Mutuum fuisse contractum probatur argumento sumpto a caeterorum contractuum dinumeratione.*
75 *Societas quod non sit.*
76 *Commodatum quod non sit.*
77 *Donationem non esse.*
78 *Depositum non esse.*
79 *Locationem non esse.*
80 *Precarium non esse.*
81 *Permutationem non esse.*
82 *Venditionem non esse.*
83 *Contractum innominatum non esse.*
84 *Ideo consequens fieri, quod sit mutuum, & vsurarium.*
85 *Coniecturae & praesumptiones cessant, vbi constat de veritate.*
Vsura contracta apparet, vbi aliquid recipitur vltra sortem.
86 *Pactum, quod capitale sit saluum, est iniustum, & vsurarium, etiam si non fuit conuentum de toto capitali, sed solum de parte.*
Quia idem ius, quod est in toto, quoad totum, est in parte, quoad partem.
87 *Socius non debet grauari, vt sustineat periculum operarum, & partis capitalis.*
88 *Socius, qui amittit operas, dicitur damnum pati.*
89 *Operae correspondent sorti, & non interusurio.*
90 *Pactum huiusmodi vsurarium non reijcitur, firma manente societate, sed totus contractus annullatur.*
91 *Salarium socio non debetur.*
92 *Salarium regulariter non conuentum non debetur fallit in solito locare operas, et fallit in famulo, qui inseruit mercatori.*
93 *Salarium an debeatur tutoribus, & curatoribus, & an duplex salarium debeatur ei, qui eodem tempore seruiuit duobus.*

PRosequendo eandem materiam diuisionis lucri faciendae, iuxta conuenta, prima huius capitis † quaestio erit, an valeat pactum in societate, quod capitale non sit periculo suppositum, & inde lucrum percipere liceat? Et vt distincte, & ordinate procedamus, primo videbimus, an huiusmodi pactũ valeat ita simpliciter appositum, nulla considerata recompensatione in persona sustinentis periculum? Secundo videbimus, an data recompensatione, & quomodo tale pactum sustineri possit? Et primo agẽdo de pacto simpliciter apposito, nulla considerata recompensatione, dico plures casus esse considerandos. Primus est casus, quando vnus socius ponit operas, & alter pecunias, & ponens operas paciscitur, nolle subire periculum suarum operarum, sed quod pertinere debeat ad ponentem pecuniam, ita quod, si in fine societatis lucrũ non adesset, ipse suarum operarum recompẽsationem ab altero socio recipere intendat, ne sit in damno ob earum amissionem. Et pactum huiusmodi
2 † non valere dico, quia, cum ex suis operis lucrum percipere intendit, ita conueniens est, quod earum periculum sustineat, vt dixi in c. praecedenti in fi. ex Socin. in d. cons. 265. in 1. dubio. lib. 2. Et quia quemadmodum ponens pecuniam sustinet periculum amissionis non solum interusurij, sed etiam sortis, ita alter operarum periculũ sustinere debet ad

ad hoc, vt æqualitas seruetur, quæ maxime inter socios seruari debet. l. Mutius. ff. pro
3 soc. Secundus est casus, quando † ponēs pecunias paciscitur nolle earum periculum sustinere, sed quod pertineat in totum ad ponentem operas, & dico non solum huiusmodi pactum esse iniquum, illicitum & nullum sed etiam vsurarium. Quod sit iniquum, illicitum & nullum probatur in l. si nō fuerint. §. Arist. ff. pro soc.
4 Et probatur ea † ratione, quia, vt dixi, non licet socio percipere lucrum, & non subire periculum capitalis d. §. Arist. cum alijs simi-
5 libus. Et probatur ea † ratione, quia tale pactum, quod periculum in totum pertineat ad vnum ex socijs, est contra æqualitatē, quę inter socios, vti inter fratres, seruari debet,
6 d. l. Mutius. Quod autem sit vsurarium † probatur ex eo, quia in contractibus non attenditur, quid dictum fuerit, sed quid actum, l. si vnus, in princ. ff. locati. & dare pecuniam, quod restituatur in genere suo, est mutuum l. 2. §. mutui datio. ff. si cert. pet. & eam dare cum pacto aliquid recipiendi vltra sortē est vsura, quoquo nomine cōtractus initus nuncupetur cap. plerique, & cap. seq. 14. quęst. 3.
7 Ita semper non attentis † verbis contrahentium contractum vsurariū iudicari, si secum complicet mutui rationem, tenet Abb. in rubri. de vsur. num. 2. & ibi Bero. num. 37. & in cap. 1. num. 75. de in integr. restit. Sotus de iust. & iur. lib. 6. q. 1. art. 1. colum. 2. Rim. iun. cons. 218. num. 59. lib. 2. & cons. 399. nu. 66. & seqq. & cons. 463. nu. 30. & seq. lib. 4. Nat.
8 cons. 670. lib. 4. Et pactum huiusmodi † esse illicitum, iniustum & vsurarium, tenēt Card. Præpos. & Abb. in cap. per vestras. de donat. inter vir. & vxo. Abb. cons. 77. lib. 1. & cons. 114. lib. 2. & in cap. fin. de vsur. Bald. in l. 1. q. 9. C. pro soc. Salic. in auth. ad hæc, num. 14. C. de vsur. & in l. mutui, num. 2. ff. si cert. pet. Roman. cons. 238. num. 7. & seq. & cons. 500. num. 11. & cons. 520. num. 6. & seq. Aret. in §. de illo, Instit. de societ. Alex. in cons. 131. lib. 5. Ias. in cons. 174. lib. 2. & cons. 33. lib. 3. Bertran. cons. 48. lib. 1. Bero. cons. 168. nu. 19. lib. 1. Alex. de Neuo. cons. 96. nu. 6. Nat. cōs. 403. lib. 2. Crau. cons. 145. num. 16. lib. 1. Gomes. lib. 2. resol. iur. cap. 5. sub num. 5. Socin. in cap. 1. num. 120. de vsur. Dec. in l. si pascenda, num. 8. C. de pact. & in cons. 116. num. 5. & in cons. 123. colum. 2. lib. 1. Bursat. consil. 320. num. 9. lib. 2. Diuus Thom. 2. 2. q. 28. art. 2. Summ. Angel. in ver. societas. nu. 2. Summ. Thab. in ver. usuras tertio. Conrad. de contract. quæst. 97. Nauar. in Manual. cap. 17. nu. 252. & 253. Lupus in cap. nauiganti, comm. 3. §. 1. nu. 24. late Rim. iun. cons. 399. & cons. 400. & cōs. 463. nu. 5. lib. 4. vbi dicit, hāc opi-
9 nionem † tenere passim Dd. vtriusque Iuris, & cum eis Theologos etiā concordare. Et Iacobus de Graff. in suis decis. aureis, part. 1. libro 2. cap. 120. num. 37. dicit, quod talis contractus hodie reperitur expresse prohibitus per constitutionem Sixti V. Cæterum dicta
10 opinio licet † sit communis, non transit sine difficultate, nam Henrichm. in cons. 8. lib. 1. part. 1. qui fuit discipulus Socini & Decij, vt ipse dicit in cons. 1. num. 126. & num. 159. libro 1. & in d. cons. 8. multa cumulat ad sustinendum huiusmodi pactum valere, & non
11 esse vsurarium. Primo pactum † valere deducit argumento sumpto a probatione verborum, quia contrahentes dicunt expresse, se contrahere & inire societatem cum hoc pacto, quod capitale sit saluum, & inde lucrum percipiatur, & ex verbis potissimum percipitur, qualis contractus a contrahentibus initus fuerit, quia sunt significatiua eorum, quæ sunt in animo, Decian. cons. 12. nu. 11. lib. 2. obtinent principatum significandi, & sunt maior mentis testimonium, Roland. cons. 34. num. 13. & 16. lib. 4. Respondetur
12 huic argumento † verum esse regulariter ex verbis cognosci, qualis contractus initus fuerit, sed tamen verborum sonus non attendi, quando ex gestis vere cognoscitur, societatis contractum non fuisse initum, quia tunc attenditur, quid actum, & non quid dictum sit. l. si vnus, in princ. ff. locati. Quod autem ex actis societatem non fuisse contractam resultet, apparebit ex responsione ad subse-
13 quens argumentum. Secundo pactum † valere deducitur argumento sumpto a societatis diffinitione, ponendo duas diffinitiones, vt per Henrichman. d. cons. 8. num. 27. Vna est Glos. & Azonis, quam supra posuit in c. 1. quod societas est duorum pluriumve cōuentio honeste contracta ob commodiorem vsum, & vberiorē quæstum. Altera est ex suo
14 capite, quod societas † est cōtractus, in quo aliquis res suas communicat alteri, faciendo eum comparticipem dominij & vsusfructus earundem pro aliquo alio temporali sibi simili modo communicando.

Primæ enim diffinitioni contractum conuenire apparet, quia est honestus, nempe super mercatura & negotiatione licita, & quia est ad commodiorem vsum, & vberiorem quæstum. Secundæ similiter diffinitioni conuenire apparet, quia dominium pecuniæ in socium non transfertur, sed tantum ponens eam facit socium comparticipem dominij, & vsusfructus eiusdem. Respondetur, argu-
15 mētum † non obstare, imo pugnare contra proprium auctorem, quia si societas est rationabilis conuentio, pro vt est cum effectu, ista societatis nomen non meretur, quia non est rationabilis, non ex eo, quia non sit contracta super negotiatione rationabilis, sed eo quia ponens capitale eius periculum subire non intendit. Talem enim societatem esse nullam, iniquissimam & leoninam, est text. expressus in l. si non fuerint, ff. pro soc. & leoninæ nomen sumpsit a Fabella Aesopi Philosophi Frigij moralis, vt dicit Riminald. iun. cons. 400.

conſ.400. num.48. lib.4. Nam aſinus, leo &
16 vulpes † ſocietatem iniuerunt, vt quod venatu cœpiſſent, id in commune partirentur, præda quadam nacta, leo iuſſit, vt aſinus partiretur, ille, vt erat ſtolidus, in tres partes diſtribuit. Quamobrem indignatus leo aſinum dilaniauit, & vulpi, vt de integro partiret, iuſſit. Illa totam fere prædam leoni attribuit ſibi vix quandam paruam partiunculam ſeruans, leo comprobata diſtributione rogauit, quinam illam partiendi artem docuiſſet? Vulpes inquit, ea aſini calamitas. Et talē ſo-
17 cietatem † non ſolum leoninam, ſed aſininam appellat Burſ.conſ.230.nu.9.lib.3. Forſan ex eo, quia aſinus miſellus in tragędia illa principalē perſonam tam inique moriendo repræſentauit.

18 Et pugnat etiam contra † proprium auctorem argumentum reſpectu ſecundæ diffinitionis. Quia licet verum eſſet, quod dominium non transferatur in alium, quod tamē omnino negatur, quia dare pecuniam ita, quod transferatur periculum in recipiētem & reſtituatur in eodem genere eſt mutuum, vt dixi ſupra, num.6. nihilominus diffinitio contractui non conuenit, quia in ea admittitur, quęſita debere communicari, & cum admittatur debere communicari, per conſequens etiam admittitur damnum debere eſſe commune, quia ſemper in ſocietate dicta de lucro procedunt etiam in damno, §.illud. Inſtit.de ſocietat. Et ſi admittitur damnum commune eſſe non debere, merito contractui diffinitio non conuenit, cum damnū pecuniam ponens ſentire non intendat. Ter-
19 tio ad pactum † ſuſtinendum ita argumentatur. Pactum huiuſmodi, ne ſocius teneatur de periculo capitalis, reſpicit non ſubſtantiam & eſſentiam, ſed naturalia ſocietatis. Et quia naturalia non ſolum ſocietatis, ſed cuiuſlibet contractus poſſunt pacto mutari, & alterari, & tolli, merito quod pactum huiuſmodi valeat, dicendum eſt, Henrichman. d.conſ.8. vbi ſub num.50. dicit, ita etiam tenere Theologos, & citat quędam Summen. quem tamen videre nō potui. Reſpondetur
20 † neque veram eſſe primam, neque ſecundam propoſitionem argumenti. Primam, inquam, veram non eſſe apparet, quia quod partes ſint æquales, non conſideratur ſolum habito reſpectu ad capitalis & lucri quantitatem, ſed etiam habito reſpectu ad periculum & damnum. l. Mutius. ff. pro ſoc. §.illud. Inſtitut. eod. Et ideo quemadmodum quod partes ſint æquales habito reſpectu ad lucri, & capitalis quantitatem, ita quod ſint æquales reſpectu periculi & damni, neceſſario etiam conſiderandum venit. Et quemadmodum quod partes ſint ęquales reſpectu quantitatis lucri, & capitalis, reſpicit ſubſtātiam, & eſſentiam ſocietatis, & pactum initum in contrarium non valet, vt dixi ſupra cap.17. num.36. ita etiam pactum ſuper damno & periculo capitalis, quod ſubſtantiam reſpi-
21 ciat, dicendū eſt. Et quod partes ſint † æquales, ſit de ſocietatis ſubſtantia, probatur in l. ſi coita. ff. pro ſoc. vbi agitur de partibus ſocietatis conſtituendis a tertio, & tertio non arbitrante, diſponitur ſocietatem non fuiſſe ad eſſe deductā, & hoc ea ratione, quia dum loquitur de partibus, loquitur de ſubſtantialibus, vt per Bald. in l. in vendentis, ſub num. 23. C. de contrah.empt. & per Alexan. in l. ſi quis arbitr. ſub num.4. & per Socin. ibi ſub num.25. ff. de verb.obliga. Et ſi dictus textus
22 loqueretur † in naturalibus, vt per Menoch. in tract. de arbitr.iud.q.68. ſub num.33. nihilominus etiam & ſecundam propoſitionem argumenti veram non eſſe probaret, nempe quod naturalia ſocietatis circa partes, ea ſalua, pacto tolli & remoueri poſſint. Dictam ſecundam propoſitionem etiam veram non
23 eſſe apparere dico, quia non omnia † naturalia contractus pacto tolli & remoueri poſſunt, quia ea, quæ complexiua ſunt de ſubſtantia, vt dixi ſupra, cap.2. num.13. & 14. & quæ contractui cohærentia ſunt, ſocietate ſalua tolli non poſſunt. Rimin.iun. d.conſil. 400. num.98. lib.4. Sarmi. lib.1. ſelecta. interpret. c.11. nu.3.

24 Quarto quod pactum † valeat, adducitur text. in §.1. & §. & adeo. Inſtit. de ſociet. & in l. ſi non fuerint, & in l. Mutius, & in l. cū duobus. §. quidam ſagariam, & in l. ſi id quod. §. item Celſus. ff. pro ſoc. & in cap. per veſtras, de donatio. inter vir. & vxor. Reſpondetur, textum in d. §.1. & §. adeo, non obſtare, quia
25 in §.1. Titius poſuerat † centum & operas, & Seius ducenta & operas, & in §. & adeo. Titius poſuerat pecunias, & Seius operas. Et ideo dicitur in §.1. pactum valere, quòd Titius habeat duas partes lucri, & damni tertiā, quia in cumulo capitalis habet ſolummodo tertiam partem, nempe centum, & dicitur, quod Seius habeat duas partes damni, quia in cumulo capitalis habet duas partes de tribus, nempe ducenta, & lucrum datur Titio pro duabus partibus, & Seio pro vna tantum, quia, vt ſubiungitur in textu, ſæpe quorundam ita eſt opera, vt eos iuſtum ſit conditione meliori in ſocietatem admitti, & ſic in dicto textu nō probatur per pactum fieri, quod non ſuſtineatur periculum capitalis, cum vere in eo diſponatur, quemlibet ſocium ſui capitalis periculum ſuſtinere. Ita fit etiam in §. & adeo, eadem ratione, vt quis lucrum ferat, & de damno non teneatur, quia percipit lucrum ratione ſuarum operarum, & damni nullam partem ſuſtinet, quia pertinet in totum ad ponentem pecunias. Eo-
26 dem modo loquitur † text. in d. l. ſi non fuerint, nempe quod ponens pecuniam ſentiat in eis damnum, & lucrum ſit cōmune, quia, vt in textu dicitur, plerunque tanta eſt induſtria ſocij, vt plus ſocietati cōferat, quam pecunia, & ita iura præfata eſſe intelligenda

tradit

tradit Abb.in cap.per vestras,de dona. inter vir.& vxor.& in consſ.77.lib.1. Anan. in cap. fin.de vsur.Sotus lib.6.de Iust. & iur.q.6.art. 1.Couar.lib.3.var.resolut. cap.2. vers. 6. poterit.Natt.cons.403.sub num.1.lib.2. Rimin. iun.cons.400.num.62. Ad text.in l.Mutius.
27 in fin.respondetur † clare loqui licere pacisci de lucro deducto damno, & inde colligi non posse valere pactum super periculo capitalis non sustinendo, quia de hoc in textu præfato nullum verbũ habetur. Ad textum in l.cum duobus, §.quidam sagariã,respon-
28 detur † ex eo, quia ibi disponitur damnum pecuniarum amissarum debere esse commune,non sequi valere pactum, quod immittẽs capitale eius periculum non sustineat, quia capitale ponitur respectiue ad operas, & ideo vti ponens operas ponit eas sub periculo, ita ponens capitale eum sub periculo ponere debet,non sic est de pecunijs,quæ occasione societatis vltra capitale expenduntur, quia cum expendantur pro vtilitate communi,& ita damnum commune esse debet, ita dictum textum intelligit Socin. d.cons.265. num.1.lib.2.Ad textũ in l.si id quod.§. item
29 Celsus.respondetur,ideo ibi † disponi pecuniam vtrique perire, quia vterque socius pecuniam contulerat,vt patet in illis verbis:Si pecuniam contulissemus ad merces emendum,quæ significant simul ab vtroque fuisse positam, vt declarat Socin. d. cons.265. sub num.1.lib. 2. Si enim simul contulerãt, recte ibi dicitur vtrique perire, quia ex mutua collatione communis effecta fuerat,& ita ex eo textu apparet non posse inferri, pactum de toto capitali pro parte ponentis valere. Ad
30 cap.per vestras. respondetur in † eo non disponi, quod pecunia dotalis deberet stare in tuto apud mercatorem,sed eius intellectum esse, pecuniam illam debere stare pęnes mercatorem sub periculo,vt per Dec. cons.116. sub num.5.Sot.de Iust. & iur.lib.6.q.16.art. 2.Rim. iun.cons.400.nu.59. lib.4.&ideo ex eo argui non posse, quod valeat pactum de toto capitali.

31 Quinto ad hunc contractũ † sustinendum adducunt consuetudinem, & dicunt, quod vsura non appellatur vsura, quæ communiter licita reputatur, Bartol. in l.quis sit fugitiuus. §.apud Labeonem. ff.de ædilit.edict. Cephal. cons.237.in fin. lib.2. Et quod contractus iste,ne dũ in Germania, sed per vniuersam Christianitatem celebretur, tradit Henrichm. d.cons.8. sub num.25.& sub nu.
32 84.& dicit, quod iste † contractus lege diuina, vel ecclesiæ determinatione prohibitus non reperitur,& cum solummodo de eo dubitetur inter Dd. potuit a consuetudine declarari, quòd sit licitus, quia si consuetudo tollit legem positiuam, multo magis potest declarare Dd.opiniones. Et ita loquendo de societate officij,quod a consuetudine fuerit declaratum, eam esse licitam, tradit Castra. in tract.de societ.offic.cap.4.num.20.& cap. 5.nu.23.cum plurib.seqq. Respondetur pri-
33 mo,argumentum † non obstare, quia de asserta consuetudine non constat,& consuetudinem introducere & probare nimis est difficile,vt per Dd.in l.quibus. ff. de leg.& in l. 1.C.quæ sit long.consuet.& huic Doctori de ea attestanti,maxime in regionibus nostris, non est credendum,vt tradit Rim.iun.cons. 400.num.121. cum plurib. seqq.lib.4. Et re-
34 spondetur † non obstare dicta a Bart.& a Cephal.quia vsura est prohibita de iure naturali,& de iure diuino, vt per Couar. lib.3.var. resolut.c.1.Clar.in §. vsura. vers. sciendum est.Lup.in tractat.de vsur.in l. curabit. commen.1.§.3.num.32.& iura naturalia & diuina a consuetudine tolli non possunt cap.fin. de consuet.cap.consuetudinem. 11. dist. & cap.illa 12.dist. Et ita quod vsura non sit vsura,a consuetudine fieri non posse tradit Anton.de Prato inter consilia.Alex.cons.49. libro 4.Decian.cons.2.num.152.lib.1. Rimin. iun.cons.164.num.38.& cons.218. num.53. lib.2.& cons.400.num.35.& 37.vbi de com-
35 muni lib.4. Et hoc fieri non posse † etiã summi Pontificis dispensatione tradunt Dd. in cap.super eod.de vsur.Couar.d.lib.3.var.resolut.cap.1.num. 8. Castra.de societat.offic. cap. 5.num.27. Dicta a Bart.& a Ceph.intel-
36 ligi † possunt, quod procedant solummodo quoad pœnam temporalem in foro fori, sed non quoad pœnam æternam in foro poli.Ita enim quod a consuetudine fieri possit, quod vsura non sit vsura,quoad pœnam temporalem in foro fori,sed non quoad pęnam æternam in foro poli, tenet Glos.1. in c. cum venerabilis,de consuetud. & Glos.in cap. denique, in ver.consuetudo. Rom.cons.446. nu. 2.Ias.in l.3.§.iurari sub num.16.ff.de iureiu. Dec.in cap.nam concupiscentiam.lect.1.nu. 16.& lect.2.num.24.de consti. Crauet. cons. 6.num.103.& cons.145. num.12. lib.1. Rol. cons.75.num.47.lib.1.& cons.96. num.31.libro 2.Decian.de communi in tracta. crimin. lib.6.cap.11.num.66. Et dicta Bart.& Ceph. esse intelligenda cum hac distinctione tradit Ioannes Cephalus in epistola posita in princ.lib.5.cons.Cephal. defendẽdo patrem a morsibus Ioan.Baptistæ Antonutij Eugubini asserentis,dictũ Cephali esse falsissimum, erroneum & scandalosum, & quasi hæreticum,& cum hac distinctione etiam eundem Cephal. defendit Menoch. in cons.343. nu. 6.lib.4.vbi dicit,quod hanc distinctionẽ admittant Theologi,quos cõmemorat & comprobat dictus Antonutius Eugubinus in Catech.pag.405.

37 Et cõprobatur ista distinctio † ex eo, quia leges temporales pœnas vsurarias imponentes a consuetudine,quę vim legis habet,tolli & remoueri possunt,l. nihil tam naturale, ff. de reg. iur. vt per Decian. in d.cap.11. sub num.56. lib.6. & comprobatur ex traditis a Iaco-

Iacobo Graff.in suis decis. aureis, p.1. lib.2. cap.102. num.4. vbi dicit, quod iura ciuilia non approbant vsuras, sed tantum impunitas relinquunt, sicut impunitum relinquũt maritum interficientem vxorem,& permit-
38 tunt † lupanaria, ad euitandum maiora mala,& ad hoc facit illud, quod dici solet, minus malũ respectu maioris mali habere speciem boni. Arist.lib.1. Ethic.cap.5. Et quod si lex permittat, non tamen tollat peccatum est textus in cap. hac ratione. 31.quæst.1. cu-
39 ius verba sunt: Aliud est † enim percipere, aliud permittere. Quod enim permittimus nolentes percipimus, quia malas hominum voluntates ad plenum prohibere non possumus,& ita tenet Bald.in l.improbum. C. ex quibus caus.infam.irrog.Rim.iun.cons.218. sub nu.51.lib.2.& Sotus lib.6. de Iusti.& iur. q.3.art.1.col.5.

Ex abundanti etiam dici potest, dicta a
40 Bartolo & a Cephalo indistincte † vera non esse tam in foro conscientiæ,quam etiam in foro fori. Quia quod consuetudo non excuset a pœna in his,quæ sunt de se mala, tenet Innoc.in cap.sane,de offic.ordin. Bal.in l. de quibus, colum.23. ff.de leg. Mars. in l.1.col. 12.ff. ad leg. Corn. de sicar. & in §.enim. §. quoniam.Calcan. d. cons.28. colum.5. Tira-
41 quell.† in tract.de pœnis. tempor. causa 42. num.12.Felin.in cap.ea, quæ de Simon. Gabriel.titu. de malefic.conclus.8.num.27. Menoch.de arbitr. iud. casu 375. num.34.Clar. in §.blasphemia, vers. vim potest, & ibi Baiard. in addit. sub num.24. in fin. Decian.in tract.crim.qui dicit hanc veriorẽ & sequendam in iudicando,cap.5.sub nu.4.Natt.consilio 586.in fi.lib.3.Peguer. in q. crimin.cap. 34.Addit.ad Clar.§.vsura.num.31.Couar.in cap.quamuis,de pact.in 6.part.1.§.7.sub nu.
42 12.vers.quid de † consuetudine, vbi declarat, quod distinctio suprapòsita non procedat,vbi clare constet delictum esse delictum, sed tantũ procedat, vbi actus fuisset dubius, Lupus in tracta.de vsur. comment.4.§.4.nu. 65.in fin.Rimin.iun.in cons.218.num.53.vbi
43 vult,quod distinctio † præfata procedat solum,vbi agitur de iure ciuili, & non de iure canonico, & quod procedat solummodo, si eam sciuisset,& tolerasset superior,& in consilio 400. num.35. & seq. lib.4. Et hanc esse veriorem & communiorem opinionem contra suprapositam distinctionem tradit Farinat.in tract.crimin.tit.de delict. & pœnis,q. 20.sub nu.45.

44 Potest etiam dici cõsuetudine fieri † non posse,quòd vsura non sit vsura, & quod vsurarij non puniantur,& si eueniat aliquando, quod vsurarij non puniantur, hoc non fieri ratione consuetudinis, quia introduci non potest contra ius diuinum d.cap.fin. de consuetud.sed per dissimulationẽ & conniuentiam ex aliquibus rationibus ita fieri suadentibus, puta ratione maioris mali,vt per Couar.in d.cap.quamuis pactum,par.1.§.7. sub nu. 12. vers. quid de consuetudine, sed quia Anto. de Prato inter consilia Alex. cons.49. num.3.lib.4.post Io.Andr.in reg. peccatum, de reg.iur.in 6.dicit neque etiam ad bonum
45 † consequendum vsuras debere permitti, quia anima cæteris rebus omnibus est anteponẽda,l.sancimus, C.de sacrosanct.eccles. Rim.iun.cons.413. num.48. & seq.lib.4. vbi
46 vult,quod in cõcursu † duarum publicarum vtilitatum præferatur illa, quæ animam concernit,iuxta dictum sacrę scripturę:Primum quærite regnum Dei,& hæc omnia adijcien-
47 tur vobis. Ad alia in argumento † contenta respondetur,non esse verum,quod non fuerit iam determinatum huiusmodi pactum esse vsurarium,nam vt supra dixi num.8.quod sit vsurarium, tenent Dd. communiter, ac etiam Theologi, & vbi est cõtrouersia inter Dd. ab ea opinione,quæ communis est, recedere non licet, Dd. in cap.1. de constit.Corat.in tract.de com.opp.titu.12. Et etiam pa-
48 ctum esse † vsurarium fuit determinatum a Sixto V. vt dicit Graff.d.cap.120.num.37. Et si non probetur lege particulari huiusmodi pactum esse vsurarium, tamen quod probetur vrgentissimis rationibus,& ideo perinde esse ac si lege probaretur, tradit Rimin. iun. d.cons.400.nu.128.& seq.lib.4. Et dato,non
49 concesso,quod † dubium esset,an sit vsurarium & quod a consuetudine declarari possit,an contractus dubius sit vsurarius.Decia. in tract.crim. lib.6. cap.5. sub num.3.& 4. & in cons.2.nu.154.& 155.lib.1.Nauar. in Manual.cap.27.num.286.Crauet. cons.924.nu. 17.lib.5.Surd.cons.327.num.52.lib.3.tamen
50 considerandum est,non† indistincte quamlibet assertam consuetudinem habere hanc facultatem declarandi contractum non esse vsurarium,quia ista declaratio, an cõtractus sit vsurarius, pertinet ad Iudicem ecclesiasticum. Felin.qui de communi testatur,in cap. cum sit.num.1.de for.compe. Ripa in cap.2. num.17.de Iudic.Ias.cons.113.num.3. lib.4. Roland.cons.75.num.37. lib.1. & consil.96. num.44.lib.2. Natt.consilio 369. num.12.libro 2. Vulpel. consil.70. num.3. Farinac.tit. de inquisit.q.8.num.135. Addit.ad Bertazo. cons.238.lib.1.

51 Et his attentis circa † consuetudinem parum tuta videntur ea, quæ de societate officij dicuntur,nempe quod a consuetudine sustineatur, & eo magis parum tuta videntur, quia eo deuentum est, vt amplius hodie vere super officijs,prout olim fiebat, non contrahantur,& consuetudo de uno ad aliũ contractum non extenditur. Crauet.consil.170. num.4. lib.1.& consuetudo ad hoc,vt attendatur,debet esse vniformis, & non difformis Bart.in l.2.in princ.num. 22.ff.solu. matrim. Alexand.cons.5.num.5. & tantum habet de potentia, quantum de vsu.Bald.in l.fin. vers. vnum aliud scias.C.com.vtr.Iud. Solũmodo enim

enim hodie verbo super officijs contrahitur ista societas, quia in rei veritate pecuniæ nō deseruiūt pro officiali, sed in alios vsus conuertuntur, ad libitum recipientis, & officialis tantum præstat nudum nomen officij, vnde consuetudo, si alias contractum approbauit, quando vere societas super officio inita erat, quod hodie eam approbet, dum cōtrahitur super conficto nomine officij, dici non posse videtur. Sexto adducitur ad sustinen-
52 dum † huiusmodi pactum licitum esse, inter diuersas opiniones probabiles vnam eligere bona conscientia, & secundū eam operari, Henrichman. d. consf. 8. num. 87. vsque ad num. 104. vbi hanc opinionem plurib. rationibus exornat, & si quispiam dicit tutio-
53 rem viam † in dubio esse eligendam. c. 1. de scrut. in ordin. fac. respondet hoc esse cōsilij & non præcepti, quia alias oporteret multos intrare religionē, quæ est tutior via. Respon-
54 detur in præsenti † amplius electioni locum non esse, quia habemus Bullam Sixti V. vt supra dixi, & quia etiam habemus communem opinionem Doctorum & Theologorum, pactum esse vsurarium, a qua amplius recedere non debemus. Nauar. in Manual. cap. 27. nu. 286. Et etiam quia licet non sit de præcepto eligere tutiorem viam, quando altera est tuta, tamen bene si vna via potest continere peccatum, & altera certe peccatum continere non potest, illa quæ certe peccatum continere non potest, dimissa altera dubia,
55 † est eligenda. Ita esse abstinendū a contractu, in quo quis potest dubitare de peccato, post glos. in c. nauiganti. in ver. dubitatur. de vsur. tradunt ibidem Io. And. Host. Abb. But. & Cardin. & his relatis Gabrie. tit. de malef. conclus. 2. num. 5. Nauarr. in d. cap. 27. num. 284. Rim. iun. cons. 400. num. 132. lib. 4. Menoch. cons. 109. nu. 24. lib. 1. Septimo arguūt pactum non esse vsurarium, quia appositum
56 nihil releuat, cum † raro eueniat, quod pecunia casu fortuito perdatur, & ea, quæ raro eueniunt, nullius sunt cōsiderationis, l. nam ad ea. ff. de legib. Henrichman. d. cons. 8. nu. 64. vbi etiam considerat, quod pactū sit nullius effectus. Quia licet pecunia perdatur negligentia negotiatoris recipientis, iuxta dictum eccles. cap. 27. Difficile eximitur negotians a negligentia, & sic teneatur negligens
57 † de amissione, nihilominus pecuniam acceptam non restituit, sed ad asilum confugit, fidem fallit, & se decessisse dissimulat. Re-
58 spondetur etiam ea † quæ raro accidunt in consideratione haberi. §. insula. Institut. de rerum diuision. l. sed & si per prætorem. §. si feriæ. ff. ex quibus causis maior. sed potius considerari a lege, quæ frequentius accidūt, Glos. in d. §. insula. Et periculum pecuniarum positarum in societate non esse de his, quæ raro accidunt, de quibus lex non habet considerationem, probatur per text. in leg. si non fuerint, & in omnibus alijs legibus, vbi agitur de periculo amissionis capitalis. Dum enim de eo agitur, clarum est, quod habetur in consideratione. Et hoc argumentum esse falsum dicit Riminal. iun. d. consilio 400.
59 num. 67. quia dicere, quod raro † pecunia pereat casu fortuito, & sæpe negligentia, est arguere culpam in eo, quæ tamen in aliquo non præsumitur, & ab allegante probari debet. Glos. Bartol. & Dd. in l. si quis ex argentarijs. ff. de eden. Et non potest dici, quod pa-
60 ctum † nihil operetur, cum vere de casu fortuito non teneretur recipiens, si huiusmodi pactum non apponeretur, l. cum duobus. §. damna. ff. pro soc. bene potest dici, quod nihil operetur, quia est vsurarium. Et conside-
61 ratio, quæ fit † de mercatore fallente fidem fingente se decoxisse, & refugiente ad asilum, est penitus nullius momenti, quia est allegare delictum, quod nullo modo præsumi debet. l. merito. ff. pro soc. Rim. d. cons. 400. numero 66. Octauo Henrichman. cons. 8. nu-
62 mero 72. ad sustinēdum † pactum dicit considerari posse, eo non obstante pecuniā non stare absque periculo, cum sit supposita periculo decoctionis. Respondetur, ex solo
63 periculo decoctionis † pactum non iustificari, quia capitale debet esse suppositū omni periculo, cum omne lucrum ex eo proueniens socius ponens eum recipere intendat d. l. non fuerint. in fin. cum similibus. ff. pro soc. Et respondetur, ad hoc, vt pactum dicatur vsurarium, satis esse, quod socius eo apposito intēdat aufugere omnia pericula interitus, quæ aufugi possunt, & de his periculis, quæ aufugi possunt, pacto apposito loquuntur Dd. damnantes pactum, & non loquuntur de illis, quæ aufugere impossibile est. Item respondetur, quod isti mali euentus
64 † non sunt in consideratione. l. inter stipulantem. §. sacram. & ibi Dd. ff. de verbo. obligatio. & ita respondet Rim. iun. d. cons. 400. numero 79. lib. 4. Et quia capitale debet es-
65 se † suppositū omni periculo, & lucrum ēt omni periculo suppositum esse debet, vt per Castr. in cons. 55. li. 2. Rim. iun. cōs. 463. lib. 4. nunquā ausus fui asserere societatem officij, in qua pro lucro certo taxantur duodecim annua, a solo periculo mortis iustificari posse: nam quia pecuniæ si exercentur, & non alias generūt lucrū, cum non exerceantur, & cum non subiaceant periculo in exercendo, quod periculo societatis subiaceant, ad lucrum conuentum causandū affirmari nōn posse videtur. Est enim mortis periculum quid extra societatem, vt Alexand. tradit in consilio 132. sub numero 8. libro 5. & adeo quid separatum, & diuersum a lucro, ut non solū dici non possit causa inductiua lucri, sed imo dici debeat causa dissolutiua societatis. l. adeo. ff. pro soc. Et cum vere pecuniæ non
66 † exerceātur super officio, licet hoc dicatur, quia mendacia nihil ponunt in esse. l. accusare. & ibi Bal. ff. de pact. & quia est vsura, si

datur pecunia super exercitio a sciete, quod non exercebitur, si lucrum percipat, & pecunia sit restituenda. Nauar. in Manual. cap. 17. num. 258. Graff. in suis decis. cap. 120. nu. 9. lib. 2. part. 1. multo magis quod a solo periculo vitæ sustineatur firmare non auderem, cum nec si in totum mutuans pecuniæ mutuatæ periculũ subeat, aliquid ultra sortem recipere possit. c. fin. & ibi glos. Abb. & cæteri. de vsur. Rom. cons. 520. sub nu. 4. Dec. cõs. 123. col. 1. & 2. lib. 1.

Sed in omnibus me subijcio determinationi sanctæ ecclesiæ, sic de huiusmodi contractu loquendo Boccacius in tract. de societat. offic. nu. 197. in fi. se remittit in omnibus saniori iudicio. Et si eius essem auctoritatis, ut aliorum animos mouere possem, consulerem, quod quisque se ab hoc contractu abstineret. Nono aliqui dicunt, contractum non
67 esse † vsurarium, sed iniustum, ea ratione, quia deficit in eo causa mutui, & satis est cēseri societatem esse iniquam in damnũ proximi, vt per Couar. lib. 3. var. resol. cap. 2. sub
68 num. 3. Et quod deficiat causa † mutui, probari dicunt, quia in mutuo libere transfertur dominium, & ista pecunia à socio alteri socio datur ad hoc, vt in negotiatione, seu mercatura, super qua fuit contracta societas exerceatur, & sic non libere in eum transfertur dominium, cum ea ad libitum uti nõ possit, Nauarr. in tractat. sub num. 37. Henrichman. d. cons. 8. num. 30. Et ex eo, quia pericu
69 lum † pertinet ad recipientem, non inde se qui dicunt, in eum fuisse translatum dominium, quia etiam in commodato apponitur pactum, quod rei commodatæ periculũ pertineat ad recipientē, & nihilominus in eum non transfertur dominium. Nauarr. d. loco
70 num. 36. Considerant etiam † quod si ex actu gesto præsumi potest contractum mutuum, & contracta societas ad euitandum vsuram, & sic de lictum, magis præsumi debet contracta societas, quam mutuum. l. merito. ff. pro soc. Henrichm. d. cons. 8. num. 99. Respondetur, contractum esse non solum iniustum sed etiam vsurarium, quia Bald, in
71 l. 1. C. pro soc. dicit, quod talis † contractus societatis esse non potest neque ex forma, neque ex natura. Ex forma non, quia est contractus mutui. Ex natura non, quia est contra naturam societatis, quod capitale in securo permaneat, Rimin. iun. cons. 399. numero 27. lib. 4. &, vt dixi supra, in qualibet conuentione, ubi adest species mutui, & sorti augmentum accedit, vsura committitur, & non attenditur, quibus verbis vsi fuerint contrahentes, quia consideratur, quid actum, & non quid dictum fuit, & per nostrum affirmare vel negare veritas non immutatur. l. cura falsæ. C. de iur. & fact. ignor. Menoch. in tractat. de præsumptio. lib. 3. præs. 123. num. 9. vbi etiam dicit, quod si contractus sit vere fœneratitius, non per hoc talis esse desinit, si deficiat animus fœnerandi. Et non
72 obstat conuentio † apposita, quod pecunia exerceatur super mercatura, quia non ex tali conuentione impeditur, quin dominium in recipientem transferatur, & quod transferatur admittunt Nauarr. & Henrichman. in locis supra citatis, & si transferatur & veniat postmodum restituenda cum lucro, certe sequitur, mutuum fuisse contractum, & fuisse contractam usuram, pacto apposito, quod cum lucri augmento sit restituenda.
73 Similiter non obstat, quod ratione † suscepti periculi non dicatur translatum dominium, vt in commodato, quia hoc ideo fit in commodato, quia eadem res restituenda venit, sed non ita fit in mutuo, in quo non eadem res, sed alia eiusdē generis restitui debet, l. 2. §. mutui datio. ff. si cert. pet. Et quod
74 ista conuentio † contineat causam mutui, & non alterius contractus, optime contra se ipsum deducit Henrichman. dicto consilio octauo, numero quinto, cum pluribus seqq. sumpto argumento a sufficienti partium enumeratione.
75 Quod non sit contractus † societatis, dicit, quia de natura societatis est, quod socius teneatur de culpa, & quod partes sint æquales, & in ista conuentione fit, quod socius teneatur de periculo, & quod partes nõ sint
76 æquales. Quod non sit † commodatum, dicit, quia licet ad pompam pecunia commodari possit, vt cōmodatarius appareat ditior. l. sed mihi videtur. §. final. cum l. seq. ff. commodit. tamen transit in alium contractum, quando aliquid datur, quia debet esse gratuitum. l. si rem tibi. §. vnum. ff. commod. & l. si tibi. in fin. ff. de præscriptio. versic. Præterea in commodato non debet idem reddi in genere, sed in specie. l. in commodato. §. sicut. ff. commod.

Et quod non sit donatio, quia non datur
77 † pecunia, vt non restituatur, quēadmodum fit in donatione. l. 1. ff. de donat. Etiam non
78 esse depositum, quia non † datur pecunia causa custodiæ, vt fit in deposito. l. 1. ff. depositi. & quando pecunia datur causa vtendi cōuertitur in mutuum. l. Lucius, la prima, & l. dies sponsaliorum. §. 1. ff. depositi. & leg. certi condictio. §. fin. cum l. seq. ff. si cert. pet. l. in naui Saufei. ff. locati. Et non esse locationem, quia etiam locatio, quando idem red-
79 ditur in genere, cōuertitur † in causam mutui. l. in naue Saufei. ff. locati. quia solummodo in mutuo fit, vt idem reddatur in genere. l. mutuum, & l. cum quid. ff. si cert. petat. Et quia in hac locatione, & in deposito proxime relato periculum amissionis pertinet ad conductorem, & depositarium, quemadmodum in mutuo pertinet ad mutuatarium, l. certi condit. §. si. cum l. seq. ff. si cert. pet. quia genus perire nõ potest, l. in ratione, §. in certo. ff. ad l. Falcid. ideo hunc non esse contractum locationis sequitur.

Pre-

80 Precarium etiam † non esse dicit, quia licet precarium etiam detur in rebus mobilibus.l.in rebus. ff. de precario. & ad vsum indeterminatum, tamen in eo non transfertur dominium, & potest quandocunque reuocari, l. 1. & l. cum precario. ff. eodem. Nec esse
81 permutationem, quia † solum fit, quãdo datur species pro specie, l. 1. ff. de rerum permuta. & hinc inde iura cuique competentia super re permutata transferuntur. Venditio
82 nem etiã non esse dicit, quia datur † solummodo pecunia vtenda, vt restituatur, quod emptioni non conuenit, in qua requiritur, quod ab vna parte tradatur res, & altera pretium, ita vt non restituantur, l. mutuum. in princ. ff. si cert. pet. & l. ex empt. ff. de action.
83 empti. Vltimo loco nec esse † contractũ innominatum dicit, quia datur pecunia restituenda in genere, quod non fit in contractu innominato, vt videtur sentire Bart. in l. fin. ff. de condict. ob caus. & quia conuẽtio transit in specificam formam contractus, l. 1. cum seq. l. si gratuitam. & l. Titius. in fin. ff. eo. Ias. in l. cum quid. ff. si cert. pet. Sic igitur contra-
84 ctuum † connumeratione facta, cum hanc conuentionem appareat nemini ex eis conuenire, merito sequitur, mutuum, cui conuenit, contractum fuisse, & per consequens pactum esse vsurarium dicendum esse, ita argumentatur etiam Peguer. in suis quæst. criminal. quæst. 33. Et id quod dictum fuit, in
85 dubio ad excludendam † vsuram præsumi debere magis, societatem fuisse contractam quam mutuũ, non obstat, quia in dubio præsumptio sumitur exclusiua delicti, sed in claris cessant coniecturæ & præsumptiones, l. Diuus. ff. de in integr. restitut. Rim. iun. cons. 399. num. 69. lib. 4. & vbi constat de conuentione pluris accipiendi, quam datum fuit, constat etiam, fœnus contractum fuisse, Bal. in l. rogasti. in fi. & ibi Castr. num. 5. ff. si cert. petat. Menoch. cons. 109. num. 8. lib. 1. & in tractat. de præsumpt. lib. 3. præs. 123. num. 3. Rom. cons. 238. nu. 4. & cons. 290. num. 6. & cons. 520. nu. 1. Dec. cons. 116. nu. 3. & cons. 123. col. 2. Rip. in l. 2. nu. 6. ff. si cert. pet. Natt. cons. 403. sub nu. 1. lib. 2.

Et ita contrarijs remotis firma remanet
86 † opinio, huiusmodi pactum, quod capitale sit saluum, esse vsurariũ, & ampliatur, quod vera sit & procedat, etiam quando non de toto capitali, sed de ipsius parte, quod non sit supposita periculo, & inde lucrum percipiatur, conuentum fuit, quia quod iuris est de toto, quoad totum, idem iuris est de parte, quoad partem, l. quæ de tota. ff. de rei vendit. Ita formaliter arguit Soc. in d. cons. 265. col. 4. vers. 2. quia. lib. 2. & post eum Rimin. iun. cons. 400. num. 51. & cons. 463. nu. 37. lib. 4. Quemadmodum enim non licet subire peri
87 culum † operarum & totius capitalis, ita nõ licet subire periculum operarum, & partis capitalis, & ex hoc detegi disparitatem, & turpitudinem pacti, dicit Abb. in consil. 77. libro primo. Et hanc opinionem tenere San. Thom. in 2. 2. quæst. 88. artic. 2. & alios Theologos, quos citat, tradit Soc. in d. consil. 265. sub num. 4. libro 2. & dicit, hanc opinionem probari auctoritate gloss. in l. 1. Codic. pro soc. & aliorum, qui eam cõmuniter sequun-
88 tur. Et ad eos, qui † dicunt, quod amittens operas non dicatur damnum pati, & ideo conueniat, quod sustineat periculum capitalis pro dimidia, quemadmodum lucrum recipit pro dimidia, respondet, quod lucrum non causatur ex sola pecunia, sed ab operibus & pecunia, & quod dimidia lucri assignatur pro operibus, & ille, qui amittit operas, dicitur damnum pati, quia operæ adeo æstimantur, vt præualeant aliquando capitali, d. l. si non fuerint. ff. pro soc. Et si præualẽt, quemadmodum qui amittit capitale dicitur pati damnum, sic & de eo qui amittit operas præualentes capitali, quod damnum patiatur, dicendum est; alias enim si ita non diceretur, operas esse correspondentes, & præualere etiam capitali, dici non posset. Et ad
89 id, quod † dicitur, operas correspondere interusurio, & non capitali, respondet, quod correspondeant capitali, expresse probatur in d. l. si non fuerint. & ista est communis opinio, vt dixi supra cap. 16. Est igitur verissima, & magis communis ista ampliatio, pactum, quod pars capitalis sit saluũ, & inde lucrum percipiatur, fieri non posse, vt dixi etiam su-
90 pra cap. 16. in fi. Et pactum huiusmodi † non est reijciendum, firmo remanente contractu societatis, vt tenet Gomes. lib. 2. resolut. iur. cap. 5. sub numero 5. sed totus contractus societatis annullatur, vt dixi supra cap. 2. numero 25. Et hanc societatem cum hoc pacto initam nullam esse, tradit textus in d. l. si non fuerint. §. Arist. ff. pro soc. & late comprobat Rim. iun. d. cons. 400. num. 105. & nu. 116. & cons. 463. num. 19. & seq. lib. 4. & Peguer. in suis q. criminal. q. 33. in fi.

91 Socius qui debet sustinere † periculum operarum si vellet petere salarium, hoc facere non posset, quia salarium non cadit inter socios, qui lucrum habere intẽdunt, sed tantum de eo agitur vbi quis absque societatis contractu pro alio operatus fuit Bald. consilio 155. libro quinto. Riminald. senior consil. 349. lib. 8. Caroc. de loca. & cond. p. 1. quæst. 2.

92 Salarium etiam † non conuentum, non debetur regulariter Riminald. senior consilio 358. numero 29. lib. 1. Riminald. iun. consilio 478. lib. 4. Simon de Pret. consil. 53. lib. 2. Rot. Roman. decis. 559. part. 1. fallit in solito locare operas suas, & in solito conducere, & fallit in eo qui inseruiuit alicui mercatori, vt late ponit Rot. Genuens. decision. 115.

93 Salarium an † totum debeatur ei, qui toto tempore non laborauit ponit Surd. cons. 42. lib. 1.

libro 1. & augeri debet aucto labore idem, Surd. tradit consil. 66.num.6.lib.1. Et ei qui eodem tēpore inseruiuit duobus an duplex salarium debeatur habetur per Boer. decis. 320.sub num.13. Et tutores, & curatores, an debeant habere salarium late ponit Menoc. cons. 228.lib.3.Franc. decis.122.p.1.& latissime omnes quibus salarium debeatur cumulauit Granut.Theor.12.per totum.

Capitale positum, quod pro medietate pertineat ad ponentes operas, si pro medietate recipit lucrum dictum fuit supra ad capitul.16. & nulla alia ratione iustificari posse, nisi ponens operas non mereatur lucrum, pro medietate, & ideo, vt æqualitas seruetur sustineat periculum capitalis pro medietate, licet in totum deberet pertinere ad ponentē, sed ista opinio apud me sustineri non potest, per ea quę dicuntur in hoc cap.& per ea, quæ dicta fuerunt in d.c.16. & per ea quæ dicentur in cap.subsequenti.

CAPVT XIX.

An pactum, quod capitale sit saluum in totum vel in parte, aliquo modo iustificari possit?

SVMMARIA.

1 *Pactum, quod ponens operas sustineat periculum capitalis alterius socij, videtur sustineri posse, facta recompensatione in lucro.*

2 *Contraria opinio probatur, pactum non valere, quia damna & lucra in societate debent considerari absque inuo lucro recompensationis.*

Intellectus l.si non fuerint.ff.pro soc.

3 *Intellectus §.de illo.Instit. de societ.*

4 *Ponens capitale stat semper in securo, si ponens operas eius periculum sustinere debeat, & ipse non potest semper securus esse de lucro pro recompensatione, quia est incertum, an sit futurum.*

5 *Pactum, quod periculum capitalis pro parte pertineat ad ponentem operas, sustineri potest vigore donationis, si capitalis pars donetur ponenti operas.*

6 *Donatio facta ante societatem non repugnat societati.*

7 *Intellectus, l.societas.in fi.ff.pro soc.*

Contractus ex conuentione partium legem accipiunt.

Non procedit, quando conuentio contractus repugnat.

8 *Diuites si contendant, quod pauperes negotiantes cum suis pecunijs recipiant lucrum vltra debitam quantitatem, non est ista societas, sed donatio.*

9 *Pactum, quod periculum capitalis pertineat ad ponentem operas, videtur sustineri posse ex contractu emptionis, pretio constituto in lucro alteri socio sustinenti periculum, vt fit, quando emitur iactum retis.*

10 *Emptio fieri potest de iactu retis, quia pretium certe datur in pecunia pro re futura.*

11 *Sed hoc fieri non potest in societate, quia consideratur res empta, & pretium in lucro, & lucrum, cum sit incertum, pro re & pro pretio deseruire non potest.*

12 *Mistura ista de contractu emptionis & societatis facta dici non potest, stante supradicto pacto, quia verba repugnant.*

13 *Assecurationis & societatis contractus fieri possunt cum diuersis personis, sed non cum eadem persona eodem tempore.*

14 *Neque etiam diuersis temporibus.*

15 *Contrariam opinionem, quod possint fieri cum eadem persona, & eodem tempore, dummodo fraus absit, tenent aliqui, nu.16.*

17 *Et quod possint fieri non solum formaliter & explicite, sed etiam equipollenter & implicite.*

18 *Quod isti contractus eodem tempore cum eadē persona fieri non possint, nulla lege cauetur. Contra nu. 27.& 3.seqq.*

19 *Consuetudine immemorabili probatur, hos contractus fieri posse. Contra nu.31.*

20 *Intellectus c.per vestras, de donat.inter vir.& vxo. Contra nu.32.*

21 *Consuetudine immemorabili stante præsumitur titulus. Declaratur nu.33.*

22 *Dominium non præsumitur translatum ex translatione periculi. Contra nu.34.*

23 *Socius non potest pecuniam in diuersam negotiationem conuertere, licet earum periculum susceperit, & nu.24.& declaratur nu.35.& 36.*

25 *De re sua quilibet ad sui libitum disponere non potest, quando in eum fuit translatum dominium ad certum vsum, numero 26. & declaratur numero 37.*

38 *Pactum sustinetur vigore emptionis, vt euenit in societate animalium, in qua rusticus sustinet pro medietate periculum animalium, quia daretur æstimata, & pro medietate lucra diuiduntur, & numero 44.*

39 *Lucrum vero non debet diuidi pro medietate.*

40 *Intellectus legis cum duobus. §. si in coeunda.ff.pro soc.*

41 *Intellectus legis cum duobus, §. damna, digestis pro soc.*

42 *Capitale si pereat, perit ponenti. Res vnius ex socijs si pereat occasione societatis, damnum est commune, & num.43.*

44 *Lucrum animaliū diuiditur habito respectu ad operas & capitale.*

45 *Animalium dominus si careat re, & pretio iuste debentur vsuræ recompensatiuæ.*

46 *Pastor gubernans animalia in prædio domini animalium minus percipere debet.*

47 *Animalium societas contracta ad quinquennium facta æstimatione cum pacto, quod fructus quolibet anno pro dimidia diuidantur, Quod si animalia uenderentur cum lucro capitale totū esset ponentis animalia, & lucrum diuideretur, Item quod capita capitalis demortua cum fœtibus quolibet anno debe-

deberent resartiri legitima a Rot. Roman. Iudicata fuit.

48 *Estimatio animalium facit emptionem pro medietate.*

49 *Et dicitur habita fides de precio vsque ad finẽ quinquennij.*

50 *Capitale in animalibus ab vno, & opere in custodiendo ab alio iustè poni possunt.*

51 *Pactum est illicitum, quod pastor ex sua parte lucri solummodo teneatur resarcire capita demortua capitalis secus si ex communi.*

52 *Pactum valet, quod lucrum pertineat in totum ad ponentem animalia donec de suo capitale fuerit reintegratus & deinde sint communia.*

53 *Animalia ponens excusatur a pena constitutionis Sixti. Pap. V. si dixit, & protestatus fuit velle contrahere secundum bullæ præfatæ formam.*

54 *Protestatio tamen non excusat quando fuit contraria facto, vt quia contractus fuit obseruatus de facto.*

1 DVobus modis hoc pactum † videtur posse iustificari, primo a propria natura societatis, secundo ab alio contractu cum ipso societatis contractu interueniente. Primo modo iustificari posse dicitur ab ipsius societatis natura, per recompensationem. Quia etsi æqualitas in societate sit seruanda in lucro & damno; nempe quod quis percipiat de lucro, iuxta quantitatem sui capitalis; & similiter sui capitalis damnũ sustineat: tamen prohibitum non reperitur, quod æqualitas ita seruari non possit, vt vnus suscipiat periculum pro parte ad eum non spectante, & in recompensationem ad hoc, vt æqualitas obseruetur, recipiat lucri maiorẽ partem, quam habere deberet; ita tradit Henrichman. d. cons. 8. numero 52. & hoc probatur secundum eum in l. si non fuerint. ff. pro soc. & in §. de illa Institut. de societat. vbi tale pactum valere iure societatis admittitur.

2 Ista opinio non videtur vera, quia † societatis natura attenta, qui plus ponit, plus percipere debet, & quilibet sui capitalis periculũ sustinere debet, & sic absque inuolucro recompensationis, & lucri & damni partem, æqualitate seruata, quilibet subire debet, vt aperte disponit text. in dicta l. si non fuerint. Et dum in ea, & in d. §. de illa, dicitur pacto fieri posse, vt sint inæquales lucri partes, intelligitur hoc fieri posse, quando capitalia sunt inæqualia, & iste est communis intellectus, vt dicit Couar. dicto libro 3. var. resolut. capitulo secundo, versiculo secundo constat

3 in fin. dum dicitur, in dictis iuribus † pacisci posse super parte periculi seu super toto, intelliguntur, solummodo id fieri posse fauore ponentis operas, vt dixi in capitu. præcedenti. Et si de certa lucri parte percipienda fuisset conuentum, eo magis pactum sustineri non posset, Riminal. iun. d. consilio 400. numero 62. lib. 4. & non potest æqualitas † cum

4 hoc inuolucro recompensationis fieri in societate, quia ponens capitale, si non subijt eius periculum, stat semper in securo; ponẽs vero operas nihil certi habet pro eius recompensatione, quia potest dari casus, quod in societate adsit damnum, vel saltem non adsit lucrum, ex quo periculi iam suscepti recompensationem habere possit, & non potest dici seruata æqualitas, si vnus semper sit securus non posse sentire damnum, & alter possit sentire damnum, & non sit securus posse recipere recompensationem periculi iam suscepti. Secundo videbatur posse pa

5 ctum † sustineri ab alio contractu, puta donationis, verbi gratia, vno ponente operas, alter ponit ducenta cum pacto, quod dominium pro parte transeat in socium, & pro dicta parte periculum sustineat, & lucrum percipiat, & hoc modo dico posse sustineri, & licet interueniat donatio, dico, quod ista erit societas, quamuis in l. societas. in fi. ff. pro soc. Vlpianus dicat: Donationis causa societas recte non contrahitur. Nam duobus modis donatio considerari potest. Vno modo ante societatem; altero modo in ipsa socie-

6 tate. Primo modo si fit donatio † de pecunia & post modũ super pecunia donata societas contrahitur, valida erit societas, & hoc non repugnat dispositioni dict. lege societas. Secundo modo si fit donatio in ipso contractu societatis, vt quia datur lucrum, seu capitale alteri socio, quod habere non deberet vigore societatis, & hoc casu loquitur Vlpianus in d. l. societas. & dicit cessare societa-

7 tem, quia † donationis causa recte societas non contrahitur, cum societatis naturæ repugnet; & est textus in l. si quis conduxerit. ff. locati. & ita declarando regulam illam, ex conuentione partium contractus legem accipere, hoc fieri non posse quando conuentio contractui repugnat, tradit Sarmi. selectarum interpretatio. libro primo, capit. 11. allegando textum in d. l. societas, & l. si non fuerint. ff. pro soc. & in l. in causæ cognitione. la seconda, §. item relatum. ff. de minor. vbi Vlpianus ait: Si minor circumscriptus societatẽ coierit, vel etiam donationis causa, nullam esse societatem, ne inter maio-

8 res quidem. Et ita † si diues contrahat societatem cum suis famulis, amicis, aut cognatis exiguæ industriæ, ponendo magnam pecuniarum quantitatem, & contendatur de minori lucri parte, quam recipere deberet, quod ista non sit societas, sed donatio, seu locatio operarum, tradit Nauar. in Man. c. 17. sub nu. 251. in fi. Dici etiam posse vide-

9 batur † tertio loco, pactũ sustineri posse vigore emptio. & venditio. Nam in emptione fit, quod ematur certo precio iactura retis, & sic id quod est omnino incertum, l. emptorẽ. §. final. de action. emption. ita in præsenti fieri posse videbatur, quod ponens pecuniam pacisceretur; nolle subire earum periculum, & ex ea percipere certam quanti-

tatem, relicto illo pluri, quod ex ea verisimiliter percipi posset, pro pretio debito alteri socio, eo quia sustinet periculum. Henrichman. d. cons. 8. num. 52. cum plurib. seqq. tamen licet in emptione † fieri possit, quod ia-
10 ctum retis, & sic quid incertum ematur, non inde inferri debet, pactum huiusmodi sustineri posse. Emptio ideo sustinetur, quia datur pretiū, & vere emitur id, quod licet non sit, tamen esse potest, & naturæ & substantiæ emptionis non repugnat, quod res ematur, quæ licet non sit, tamen esse speratur, bene repugnaret, & non valeret, si emeretur res, quæ non esset, & quæ esse non posset, l. nec emptio. ff. de contr. empt. Sed hoc in præsen-
11 ti fieri non potest, quia † pretium & res empta in lucro considerantur, & ex lucro prouenire debent, & lucrum licet sit verisimile, nihilominus est incertum. Et sic licet respectu rei emptæ tolerari possit, quod sit incertū, tamen quod id respectu pretij, quod certum esse debet, tolerari possit, dicēdum non est, quia debet esse in pecunia numerata, & debet esse certum. §. item pretium. Instit. de emption. & vendi. Aliter respondet Rim. iu-
12 nior d. cons. 400. nu. 94. & dicit, quod † per tale pactum, si valeret, fieret mistura ac transfusio contractus societatis in emptionē. Sed quia verbis attentis talis mistura, & talis trāsfusio fieri non potest, merito sequi, pactum non valere, & in vim emptionis etiam sustineri non posse, per ea quæ tradit Bar. in l. vbi donatur. ff. de donat. caus. mort.

13 Et ista opinio, pactum huiusmodi † sustineri posse, etiam considerata emptione comprobatur ex traditis a Caietan. in opuscul. tom. 1. tractat. 31. responsi. 11. vbi tenet, contractum societatis & assecurationis capitalis fieri posse cum extraneo, ac etiam cum socio non eodem tempore, sed post societatē contractam, & sic diuerso tempore, eius dicta in hoc non obstant in præsenti, quia agimus de pacto inito cum ipsa societate. Et etiam eius opinio non est tuta, cum, quod contractus assecurationis cum socio fieri nō possit, diuer-
14 so † etiam tempore, contra Caiet. firmet Sotus lib. 6. de iust. & iur. q. 6. art. 2. vbi ait, eam pene esse exiguitatem ingenij sui, vt videre aliud in his contractibus nō possit, quam verissimum mutuum, siue fiant simul, siue successiue cum eadem persona. Quia, dicit ipse, licet valeat contractus societatis factus cum vno, & contractus assecurationis factus cum alio, non sequitur tamen, quod valeant facti cum eadem persona, quia ex eis cum eadem persona factis oritur contractus mutui, & vsura causatur ex perceptione lucri prouenientis ex pecunia mutuata. Et hoc probatur secūdum eum, quia eo ipso, quod Titius tribuit pecuniam Seio, conueniturque inter eos de lucro, & quod capitale sit Titio saluum, de illa pecunia statim Seius ad libitum disponere potest, puta prædia emere, & similia facere, & ideo manifestatur, quod sit effectus pecuniæ dominus, ex qua dominij translatione fit, vt mutui contractus initus dicatur. l. 2. ff. si cert. petat. & postea fit, vt lucrum ex pecunia mutuata percipere vsura sit, & idem fieri colligit, licet successiue contractus celebrentur. Quia licet a principio inita fuerit societas iusta, tamē quoties postmodum paciscitur de tuto capitali, transfertur dominium, causatur mutuum, & ex perceptione lucri inducitur vsura.

15 Contra hanc Soti opinionem † tenet Couarr. lib. 3. var. resolut. cap. 2. sub num. 4. siue isti contractus sint facti simul, siue successiue, dummodo omnis fraus absit, & Nauar. in tract. de vsur. not. 14. num. 32. & in Manual. cap. 17. num. 254. & Bursat. in cons. 320. numero 59. lib. 3. & dicit Nauarr. quod fieri debent tres contractus. Primus societatis, in
16 † quam vnus pecuniam, alter operam & industriam conferat. Secundus assecurationis, quo qui operas confert, assecuret alterius sortem, iusto pretio accepto, aut altero tantum ex lucro remisso. Tertius, vt ad tollendum suspiciones & molestias rationum, qui operam præstat, etiā assecuret alteri lucrum certum pro incerto, iusto in id pretio constituto, aut altero tantum ex lucro remisso. Et dicit, quod isti tres contractus non solum fieri possunt formaliter & explicite, sed etiam æquiualenter & implicite, vt si quis negotia-
17 tor publice protestaretur, se † paratum ad accipiendum pecuniam a quocunque volente illi conferre in societatem, cum pacto de assecuratione sortis, ad rationē quatuor pro centum, & lucri certi quatuor pro duodecim incerti lucri, ita quod ex lucro incerto verisimili duodecim ex cētum accipiat quatuor pro assecuratione sortis, & quatuor pro certificando lucro duodecim, & consequenter non teneatur reddere, nisi quatuor, & postea alius sciens hanc protestationem confert ei centum, dicens; ego confero tibi centum in societate negotiationis cum securitate sortis, & redemptione lucri incerti iuxta suam protestationem. Et dicit, hunc modum faciendi societatem obtulisse Maiestati Regis Philippi, sed mercatoribus displicuisse, quia esset parum lucri allaturus, collegisseque hunc modum faciendi hanc societatem dicit a Io. Maior. in 4. dist. 15. quæstion. 49. a Syluestr. in versic. societas. quæstion. 2. & ex Caie. in lib. 17. respons. respon. 11. quæ nunc habentur in opuscul. suis tomo primo, tract. 31. responsio 11.

18 Et hanc suam opinionem † Nauarr. probat, primo quia cum verum sit, dictos tres contractus fieri posse cum diuersis personis, quod cum eadem persona fieri possint, etiam dicendum est, cum hoc nulla ratione & nulla lege prohibitum reperiatur. Secundo ad eam tenendum mouetur, quia,
19 vt ipse dicit, audiuit in multis † Galliæ locis & in

& in aliquibus Italiæ partibus, & montibus seruatur, quod Ecclesiæ, viduæ & pupilli more antiquo conferebant suas pecunias mercatoribus, quo quatuor annua pro centum in suam sustentationem lucrarentur, & cum ista cõsuetudo nullo alio modo defendi possit, quia vsura fauore Ecclesiarum, viduarum & pupillorum non admittitur, neque etiam in redemptionem captiuorum, capit. super eo. de vsur. & possit defendi, ꝙ initiũ habuerit ab his trib. contractibus, ita oĩno defendi debet, & ꝙ ita consideratis his trib. contractib. introducta fuerit, dicendũ est. Et ab his contractib. originẽ sumpsisse verisimile videri, quia ex cẽtũ in mercatura verisimiliter lucrari solent duodecim, vel quindecim, & dando quatuor reliqua videntur relicta pro assecuratione capitalis & lucri. Tertio mo-
20 uetur per † text. in cap. per vestras, de donatio. inter vir. & vxor. vbi secundum eum Papa iubet, vt marito vergẽte ad inopiam, dos deponatur apud aliquem mercatorem, quo ex parte lucri honesti matrimonij onera sustentet, & fuit intẽtio Papæ, vt dos salua seruaretur, quia ob hoc vt esset salua, iubebat eam a marito auferri, & quia sine dictis tribus contractibus fieri non poterat, quod esset salua, & inde lucrum perciperetur, merito id factum fuisse vigore dictorum contractuum dicendum videtur. Quarto mouetur,
21 quia stante † supradicta consuetudine immemorabili, & stante quod ex consuetudine immemorabili titulus præsumatur pro eius validitate, cap. super quibusdam, de verbor. signific. & l. hoc iure. §. ductus aquæ, ff. de aqua & æsti. dicit patere, quod dicta consuetudo a dictis tribus contractibus iustificetur.

Et ipsi Nauar. fundamenta allegata a Soto
22 pro eius opinione sustinenda aperte † iuri contraria esse videntur, & primo dicit ex eo, quia periculum pertineat ad mercatorem recipientem pecuniam, nõ inde sequi in eum fuisset translatum dominium cum incõmodato, si sit conuentum, quod periculum spectet ad cõmodatarium, nihilominus in eum dominium rei commodatæ translatum non dicatur, cap. 1. & ibi gloss. de commod. & l. 1. C. eodem.

Et in deposito similiter non transfertur dominium, si fuerit conuentum, quod res maneat periculo depositarij, l. 1. §. si conuenerit, ff. depositi. cap. fi. de deposit. Et ex culpa & mora regulariter etiam transfertur periculum in culposum & morosum, capit. primo, & capitulo final. de commod. & est adeo clarum, quam quod clarissimum, culpam & moram non esse modos transferendi dominium.

23 Secundo dicit, ex eo, quia † res stat penes aliquem eius periculo, non inde sequi, quod de ea ad sui libitum disponere possit. Nam omne commodatum & depositum cum pacto, quod maneat periculo commodatarij, & depositarij, quoad restituatur, & omne aliud quod manet penes aliquem eius periculo, propter moram vel culpam, non potest conuerti in alios vsus præter conuẽntos citra domini uoluntatem, & si conuertatur, furtum committitur, §. placuit. Institutio. de obligatio. quæ ex dol. nasc. l. qui vas. §. vetare. ff. de furtis. l. final. Codic. de iure domin. impetr. authent. præsenti. Codic. de fideiuss. Et so-
24 cius non † potest pecuniam in aliam negotiationem conuertere præter conuentam, quamuis saluũ sit capitale, & hoc si faceret, committeret furtum, & esset peccatum, l. si conuenitur. & l. sed & socius. ff. pro soc. facit textus in dict. §. placuit. Institut. de oblig. ex delicto. & in dict. l. qui vas. §. vetare. ff. de furtis. & in clement. quia contingit, & ibi Cardinal. de releg. dom. Tertio & vltimo
25 dicit, esse † contra iuris dispositionem, asserere quemlibet de re disponere posse libere, in quem dominium transfertur, quia potest esse, quod transferatur cum onere solummodo ea vtendi in certum, & determinatum vsum, quo casu vltra usum destinatum facultas de eis disponenti non competit, leg. fœminæ. Codic. de secundis nuptijs. & licet ipse Nauarr. sit Doctor multæ lectionis, & hodie Romæ, vbi commoratur, eius auctoritas sit nemini secunda, nihilominus apud me ista eius opinio non est adeo tuta, vt a Soti opinione recedendo eam firmare
26 audeam. Nam ab ea † me retrahit communis conclusio, quæ se habet, quod in contractibus non attendantur verba, sed quid ex gestis inter contrahentes cum effectu resultet, lege si vnus, in princip. digestis locati. Et ex tribus contractibus a Nauarr. consideratis nihil aliud cum effectu resultat, nisi quod pecunia sit penes mercatorem absque periculo eam ponentis, & quod demum sit cum augmento lucri restituenda, non in specie, sed in genere, prout proprie in mutuo fieri solet, quando vsura contrahitur.

27 Neque stringit argumentum, quod † si contractus assecurationis possunt fieri cum tertio, etiam possint fieri cum eadem persona, cum neque id lege, neque ratione prohibitum reperiatur. Nam multa sunt, quæ de per se considerata licita reputantur, tamen insimul vnita, illicita, & inhonesta reputantur, & potest dari exemplum de emptione, & venditione, & de pacto de retrouendendo, quæ licita sunt de per se considerata, iuncta tamen insimul, stante pretij modicitate, vsuram constituunt, capitul. ad nostram, de emption. & vendition. Et
28 quod, licet † liciti sint, si cum tertio contrahantur dicti contractus assecurationis, tamen non inde sequatur, quod licite possint fieri cum ipso socio, manifestatur ex eo, quia assecurationis contractus requirit pretium certum, prout ipse Nauarr. fatetur.

Et hoc, quod pretium sit certum, in ipso societatis contractu dari nō potest, ea ratione, quia pretium pro assecuratione ex societatis lucro desumi debet, & possibile est, quod lucrum in societate non reperiatur, & sic quod contractus assecurationis sine pretio
29 remaneat. Item ex lucro pretium † pro assecuratione desumi non potest, quia in societate lucrum pertinet ad eum, ad quem pertinet periculum, vt iam pluries supra dixi, & si pertinere debet periculum ad recipiētem capitale, & sic ad eum pertinere debeat lucrum, erit necessario dicendum, ex eo lucro, quod suum est pretium, vt sibiipsi satisfaciat pro assecuratione desumi nō posse. Et in hoc stat argumēti Nauar. fallacia, quia vult, quod pretium constituatur pro assecuratione in eo lucro, quod ratione periculi in totū pertinet ad socium recipientem.

30 Fallacia etiam argumenti † consistit in alio, nempe in consideratione, quę fit de lucri quantitate, dum dicitur, ex centum lucrari duodecim seu quindecim, & dum præsupponitur, ea in totum pertinere ad ponentē pecunias. Hoc enim minime verum est, quia ex pecunia sola lucrum non prouenit, sed prouenit ex pecunia & ex operibus, & ideo non in totum pertinet ad ponentem pecunias, sed solum pro parte, & pro alia parte pertinet ad ponentem operas & industriam. Vnde si pertinet ad ponentes pecunias, eam diuisionem, quam Nauarra facit, fieri nō posse manifestatur, nempe quod quatuor deseruiant pro lucro, quatuor pro pretio assecurationis capitalis & quatuor pro assecuratione certi lucri. Etiam ea, quæ de consuetudine
31 † a Nauarra dicuntur, apud me parum tuta sunt, tum quia de tali consuetudine nōdum constat, tum etiam quia si constat, solummodo ab aliquibus dari pecunias mercatoribus & non ab omnibus, vt ipse præsupponit, talis consuetudo sic difformis, & diuerso modo obseruata attendi non debet, Bart. in l. 2. in princ. num. 22. ff. solut. matrim. Alex. cōs. 5. lib. 1. si etiam ea fuisset legitime introducta non ab aliquibus, sed ab omnibus introducta fuisset, & omnib. prodesset, & videantur ea, quæ de consuetudine dixi in capitulo præceden.

32 Intellectus ab eo † consideratus ad capit. per vestras. de donat. inter virum & vxor. similiter non placet, quia, vt supra dixi, dicti cōtractus assecurationis cum socio fieri non possunt, & quia est nimis nouus, & cōtra expositionem cæterorū Doctorum aliter eum interpretantes, vt similiter de eius intellectu locutus fui in c. præced.

33 Etiam ea, quæ dicit Nauarra † de consuetudine immemorabili, parum subsistūt, quia de tali consuetudine immemorabili non apparet, & quia consuetudine etiam immemorabili fieri non potest, quod vsura, quæ vere est vsura, non sit usura cap. final. de consuetudi. & si ea stante posset præsumi titulus, ut Nauarra dicit, tamen iste titulus assecurationis præsumi & allegari non potest, quia, vt dixi, cum socio ad usuram iustificandam, ne sit usura, fieri non potest, & etiam stante tēpore immemorabili titulus inualidus si præsumatur, & si allegetur, nihil prodest, Crauett. de antiquitat. tempor. part. 3. numero 15. versiculo in septima limita. & part. 4. numero 154. Gabr. titul. de præscript. concl. 1. num. 53.

34 Ea, quæ Nauarra adducit † contra Sotum, non adiuuant eius opinionem, & eius fundamenta, & primo dum dicit non censeri trāslatum dominium in mercatorem ex eo, quia in eum fuit translatum periculum, arguendo a deposito, commodato & mora, dico hoc ideo esse, quia in his casibus fieri potest quod periculum rei pertineat ad aliū, a quo lucrum non percipio, & fieri non posse in societate, quia a socio ultra sortem lucrum percipere intendo, & quia socius, subsistente societate, periculum rei meæ, ex qua lucrum percipio, sustinere nec debet nec potest, & cum periculum sustineat, pecuniæ sibi traditæ dominium in eum translatum censetur, quia alio modo, quod ad eum pertineat, fieri non potest, maxime cum restitutio pecuniarum ab eo in genere, & non in specie facienda ueniat, ut late sup. in c. præced. examinaui, omnium contractuum naturam considerando.

35 Secundo dum dicit, ratione † suscepti periculi non fieri, quod quis pecunia vti possit, præter vsum destinatum in contractu societatis, dico hoc eius opinionem non adiuuare, quia si societatis natura non destrueretur, utique ea permanēte resultaret, quod pecunia in alios usus præter destinatos conuerti non posset, sed quia societas ex conuentione, quod capitale sit saluum, & ex perceptione lucri certi absque periculo destruitur, & nulla redditur dicta l. si non fuerint. ff. pro soc. dico sequi inferri non posse, vigore societatis pecuniam in alios usus conuerti non posse, cum non enim nullæ sint partes, lege eius qui in pecunia, ff. si cer. petatur.

36 Dato etiam & non † concesso, pecunias in alios usus præter mercaturam conuerti non posse, tamen non inde sequitur, quod non contrahatur usura, cum danti sit restituenda in genere, & debeat habere lucrum, siue adsit, siue non adsit, & usuram constituet quicquid ultra sortem datur, ut est notissimum, & ab usura non liberet pactum, quod quis re mutuata solummodo in mercatura, seu alia negotiatione utatur.

37 Tertio & ultimo, dū dicit, neq; † etiam fieri posse ratione dominij translati, ꝙ socius utatur pecunia extra negotiationem, super qua societas contracta fuit, quia transfertur cum hoc onere, ne cōuertatur in alios vsus

dico,

dico, quod, quando pecunia in genere reddi debet ex onere imposito in translatione dominij, non impediatur, quin exercendo non transferatur in dominium alterius, lege si à furioso. ff. si cert. petat. per leg. si alieni. ff. de solut.

Et vt dixi proxime supra, dato & non cõcesso, quod dominium trãsferatur cum onere exercendi in mercatura, tamen non inde fit, quod non contrahatur vsura in recipiendo vltra sortem lucrum, quod sibi non debetur, & ita Nauarræ opinione relicta, eius pace opinioni Soti inhærendum esse mihi dicendum videtur.

38 Quarto & vltimo loco † videbatur dicendum, posse pactum huiusmodi iustificari virtute contractus emptionis & venditionis, vt fieri solet in societate seu soccita vulgo nuncupata animalium. Nam dantur animalia rustico æstimata, vt lucra inde prouenietia sint communia, pro æquali portione, & quod damna etiam in eis obuenientia communia sint, & hoc fieri dicitur, vt rusticus sentiat periculum pro medietate, quia vigore æstimationis dicitur contracta venditio pro medietate, & pro medietate in rusticum dicitur translatum dominium, dixi supra capitulo nono numero 57. & sic à venditione præcedenti iustificari videtur, quod rusticus sustineat, & periculum animalium pro parte.

Equidem admitto, vt dixi de donatione præcedente supra num. 6. stare posse, quod à 39 contractu † venditioni præcedente societatem causetur translatio dominij in rusticum pro medietate, & ita quod pro ista medietate periculum sustinere debeat, tanquam de re propria, & quod socius rusticus in fine societatis, vt fieri solet, teneatur soluere pretium partis emptæ, sed quod rusticus solum percipiat lucri partem, licitũ esse mihi persuadere non possum. Nam si rusticus habet medietatem in animalibus, & ponit operas & expensas in ea alendo, custodiendo & gubernando, iniustum mihi videtur, quod solũ lucri medietatem sentire debeat, nulla habita consideratione de suis operibus & laboribus, de quibus quod ratio haberi debeat, certissimum est, l. si non fuerint. l. cum duobus. §. 1. in cocunda. ff. pro soc. & §. 1. Institut. de societat. Vtique secundum regulas societatis medietas lucri esset sibi danda, quia habet medietatẽ in animalibus, & sustinet eorum periculum, & quia in custodiendo, in alendo, & in gubernando, ponit operas, expensas, & industriam, cum lucrum ex ea medietate veniat non simpliciter, sed quia concurrunt cum ea opera & labores & expensæ pastoris similiter, & sibi de lucro medietas dari deberet, vt disponitur in d. l. cum duob. §. in coeunda. & in l. si pascenda. C. de pactis. Et quod domino solum lucri quarta pars dari deberet, tenere aliquos in arctissima conscientia, dicit Petrus de Vbaldis in dict. trac. de duob. fratr. part. 5. num. 27. Verum subiungit, quod hoc iuri non conuenit, & est contrarium societati humanæ, qua mundus conseruatur, quia si hoc esset, nullus reperiretur, qui vellet animalia dare in societatem, & quasi totus mundus, qui obseruat, vt medietas lucri sit domini, alia pastoris, damnaretur, tanquam vsuram seu illicitum lucrum exercens, quod non est dicendum, & salua determinatione sanctæ Ecclesiæ, cui se subijcit, putat iura conuenire communi cõsuetudini, & conscientiæ non repugnare, sed ego eius opinioni subscribere non audeo, quia eius fundamenta non sunt solida, & facile remoueri possunt.

Et primo dum allegat text. in l. cum duobus. §. si in coeunda. ff. pro soc. dico, d. textũ 40 facere contra † eius opinionem, quia ibi lucri medietas datur pastori, qui solummodo ponit operas, & nullam in animalibus partẽ habet, & quia ponit tantum operas, dicitur in text. quod pretiũ operæ artis est velamentum. Secundo dum allegat tex. in l. cum duobus. §. damna fatalia. ff. eod. dico, quod nõ fa 41 cit pro eius † opinione, quia ibi de lucro, qualiter sit diuidendum, nullum verbum habetur, solum agitur de interitu animalium, & dicitur, quod si animalia pereunt absque culpa socij, licet æstimata data fuerint, damnum est commune, & datur actio pro socio, si animo societatis contrahendæ data fuerunt. Et si ab illo textu argumentum sumatur, quod quemadmodum damnum est commune, ita commune lucrum esse debeat, vt disponitur in §. illud. Instit. de societat. erit contra Petrum, quia pastor potest esse in dãno non solum ratione medietatis animalium, sed etiam operarum & laboris, & sic ratione operarum etiam lucri pars sibi danda 42 erit. Tertio dum dicit, quod animalia † non communicantur, & quod æstimatio in societate non operatur translationem dominij, sed ideo pastor sentit partẽ damni, quia non considerato, cuius sit res, dummodo pereat occasione societatis, damnum est commune, & si commune est damnum, lucrũ, quod ex ea percipitur, commune esse debet, l. cũ duob. §. quidam sagariam. ff. pro soc. dico, esse differentiam inter capitale societatis, & res cęteras sociorum. In capitali societatis si pertinet ad vnum ex socijs, & non sit cõmunicatum, ad eum etiam pertinet lucrum & damnum, tum ratione dominij, tum etiam quia lucrum percipere nõ licet ex capitali, quod damno non sit suppositum, vt dixi supra c. 16. & si pro parte fuit translatum, similiter ex eo, cum ad alterum sociũ pertineat iure societatis lucrum percipere non licet, vt in loco præfato declaraui.

In cæteris vero rebus, quæ sunt sociorum extra societatem, si pereant occasione societatis, ideo damnum est commune, quia ex

eis etiam

eis etiam alter socius non dominus lucrum pro parte sentire poterat, ita declarat Soc. consil.265.sub num.1.libr.2. vt dixi supra c. 18. num.28. & ideo stante ista diuersitate, à cæteris rebus sociorũ ad capitale societatis arguere non licet.

Etiam dico, quod ista argumentatio non stringit, quia si lucrum debet regulari à periculo, erit dicendum, partem lucri habere debere pastorem, quia sustinet partem capitalis, & debere etiam habere lucri portionẽ aliquam ratione operarum, cum & operarũ ratione habita lucrum diuidi debeat. d.l.cũ duobus.§.si in coeunda.

Quarto dum Petr.considerat, quod lucrũ appellatur illud, quod superest deducto capitali, & de operibus nulla ratio habetur in deductione, dico hoc esse æquissimum, quia
43 † ponens operas non sentit damnum de capitali, ita conueniens est, quod ponens capitale non sentiat damnum de amissione operarum, vt per Socin.in dict.consil.265.libro 2.respectu vero lucri, quod operarum ratio haberi non debeat, & quod sint nullius considerationis, est falsissimum, vt patet in d.l. cum duobus. §.si in coeunda. & habetur in d.l.si non fuerint. vbi expresse dicitur; Plerumque enim tãta est industria socij, vt plus societati conferat, quam pecunia.

44 Igitur dico, à contractu emptionis † præcedente societatem equidẽ fieri posse, quod dominium & periculum animalium transferatur pro parte, sed nego lucrum diuidi debere, vt Petrus declarat, nempe pro medietate, nullo habito respectu ad operas, sed dico esse seruandam æqualitatẽ, & esse habendam rationem capitalis, periculi & operarũ, vt per Nauarr.in manual.c.17. sub nu.26. & Graff.in suis decis.aureis lib.2.part.1.nu.23. 24.& num.27.

45 Considerari potest † quando dantur animalia pastori æstimata, & sic contrahitur emptio & venditio pro medietate, & differtur pretij solutio vsque ad finem societatis conuenientissimum esse, debere considerari socium venditorem cauere re, & precio, & ideo iuste fieri posse, quod ei a pastore emptore detinente rem, & pretium de lucro sibi debito, portio aliqua tribuatur, etiam si nulla mora intercedat iuxta textum in l.curabit præses. Cod.de act.& ita saluari posse, quod lucrum pro medietate diuidatur.

46 Considerari, etiam debet, quod aliquando quis est prædij dominus, & dat animalia rustico in eo commoranti, qui cum paleis, & pascuis prædij animalia gubernat, & ideo iuste fieri, quod dominus maiorem lucri partem percipiat cum solummodo animalia custodire sit obligatus & in materia societatis animalium resolutio facta a Rott.Roman.in causa Anagnina vsurarum die 14. Martij 1604. habetur in sequenti decisione.

47 De anno 1591. fuit ad quinquẽnium † inita societas inter Iulium de Prosperis de Carpineto ex vna, & Ioannem Campagnam, & Fabritium Ferrarium ex alia in qua Iulius quoddam Præcodium ouium apposuit concorditer æstimatum ad scuta 1020.tali pacto quod fructus ex præcordio prouenietes pro dimidia quolibet anno diuiderentur, quod si totum præcordium cum lucro vendi contingeret lucrum æqualiter diuideretur, & capitale integrum Iulius haberet, item cum pacto quod quolibet anno pecora Præcodij mortua deberent de fetibus illius anni resarciri, ex quo vltimo pacto oritur dubium, an huiusmodi contractus, fuerit illicitus, & prohibitus, & an sententia de partibus illũ tamquam illicitum damnans veniat confirmanda, vel infirmanda, & causa in Rota per me proposita Iulio tantum informante Domini censuere istum contractum non vsurarium, sed licitum esse & per consequens prædictã sententiam esse reuocandam, quia Præcordium fuit Ioanni, & Fabritio traditum æsti-
48 matum, † quo casu censetur emptio, & venditio arg.l.estimate.ff.solut.matrim.l.plerũque. §.si ante matrimonium.ff.de iur.dot. & in terminis nostri casus tradit Ang. de Perigl.in tract.de societ. parte 2.num.19. versic. quinto casu, & Bald.in leg.si pascenda. C.de pact.vbi Corn.& Paul.Castr.& Decius num. 16.& Alex.in fin.tradit Ambr.de Vignat.in tract.de vsur. in cap. salubriter ante nu.189. quo casu isti doctores considerant quod qui tradit pecora æstimata censeatur medietatẽ animalium pastori vendere, & de precio illius medietatis illi fidem facere, & tunc dominium pro medietate vendita transfertur in pastorem, & periculum vterque pro medietate subibit per regulam tex.in l.pignus. C.de pign.& in terminis nostris est textus expressus in l. cum duobus. §.damna.ff.pro soc.vbi doct.& tradunt Bald.& Paul.in d.l.si pascenda vbi Ias.num.2. & Dec. d.num.16. & Corn.num.4.& 5.Vignat.vbi supra, vnde infertur quod cum dominium medietatis huius Præcodij spectaret ad Ioannem, & Fabritium fuit licitũ pacisci, quod pecora mortua resarcirentur de festibus communibus, æquum enim est, quod cum damnum resarciendum esset commune, deberet itidem ex fetibus communibus resarciri.

49 Quibus non obstant, quod in eodem cõtractu dicitur, nempe quod si totum Præcodium cum lucro vendi contingeret, æqualiter lucrum diuideretur & Iulius haberet suum capitale, quia non ex eo sequitur medietatem Præcodij ex æstimatione à principio Ioanni, & Fabritio venditam non fuisse, Nam cum de precio illius medietatis fuisset habita fides a Iulio voluerunt partes, quod casu, quo Præcodium venderetur cum lucro quod lucrum diuideretur, & quod Iulius haberet totius Præcodij æstimationem, medietatem namque pro suo capitali, medietatem

dietatem vero pro precio quo medietas Præcodij Ioanni, & Fabritio æstimata, & sic vēdita fuerat, Nec etiam obstat, quod aliquí ex supradictis doctoribus velint quæ dicuntur de pecoribus æstimatis datis intelligere de animalibus grossis, prout sunt boues quia ex identitate rationis idem est dicēdum de animalibus minutis, vt bene notat Ang. de Perigl. vbi supra num. 14. circa fin.

50 Vlterius quia etsi prædicta † æstimatio nō præcessisset, & dominium totius Præcodij penes Iulium remansisset, & per consequēs omne periculum ad ipsum spectasset ex supradictis, & Ioannes, & Fabritius tantummodo in ista societate suam industriam posuissent, prout isto modo societas coiri valet iuxta text. in leg. 1. & in l. societas. ff. pro soc. tradit Iustin. in §. de illa Inst. eod. & Corrad. de contract. quæst. 88. concl. 6. vers. & quod sit societas, & Sot. de Iust. & iur. lib. 6. quæst. 6. artic. 1. Etiam isto casu prædictum pactum fuisset licitum, cum oues perituræ non venirent reintegrandæ ex bonis ipsius Ioānis, & Fabritij, sed ex fętibus ipsis, & Iulio com-

51 petentibus. Potuit namque † in pactum deduci, vt Ioannes, & Fabritius pro dimidia lucri concurrerent ad conseruationem capitalis Iulij iuxta doctrinam Corrad. vbi supra quæst. 92. in quarto casu vbi distinguit, quod aut Ioannes, & Fabritius tenerentur ex pacto oues perituras ex fętibus tantum in sua parte illis tangentibus resarcire, & tunc pactum esset illicitum, aut vero ad prædictam reintegrationem, tenerētur de fętibus, tam ipsis, quam Iulio communibus, & tunc pactum erit licitum, quia in illo neuter grauat alterum plus iusto, cum non Ioannes & Fabritius tantum, sed etiam Iulius ad istam reintegrationem contribuant.

52 Et in fortioribus terminis facit, † quod notat Laurent. de Rodulf. in tract. de vsur. c. 2. quęst. 22. & Diu. Anton. eodem tract. §. 39. nu. 61. quos refert, & sequitur Lup. eod. tractat. comment. 3. §. 1. num. 14. nempe valere contractum societatis, quo quis dat alicui pecora cum pacto, quod fętus omnes ipsorū integre ad ipsum spectent vsquequo sit reintegratus de toto suo capitali, & postea pecora sint communia quem contractum dicunt supra relati doct. non esse vsurarium, & reddunt rationem, quia in isto pacto, quamuis capitale reintegretur de fętibus gregis, non tamen de spectantibus ad pastorem conferentem in societate suam industriā, sed omnino de spectantibus ex conuentione ad illum qui contulit gregem in societate, taliter, quod si pereat grex antequam de fętibus sit satisfactus, nihil Dominus Gregis vult habere a socio, & sic non dicitur tradidisse illi gregem immortalem, nec per modum mutui cum vsuris, vt declarat Corrad. vbi supra dicto casu 3. Ex quibus infertur, quod si sumus in casu quo medietas Præcodij propter æstimationem non fuit vendita Ioanni, & Fabritio, nec illius dominium fuit in ipsos translatum, sed totum remansit penes Iulium, quod etiam isto casu, cum Ioannes, & Fabritius ex pacto de quo in præsenti non teneantur ad reintegrationem ouium, quæ perijssēt, ex suo proprio, sed ex fętibus communibus, Nec si casu omnes oues perijssent, ita quod non essent fętus ex quibus reintegrarentur non perijssent periculo Ioannis, & Fabritij nec illi ad aliquid tenerentur ex supradictis, sequitur pactum esse licitum nec aliqualiter posse reduci ad mutuum sine quo non potest dari vsura ex text. in cap. consuluit de vsur. Archid. in c. 1. 14. quæst. 3. Abb. in c. nauiganti num. 6. eod. tit. Et ex eadem ratione colligitur ex isto pacto non posse dici capitale saluum conseruari, cum si in totum perijsset, periculo solius Iulij tantum perijsset ex supradictis.

53 Et vtcunque sit Iulius † excusatur a pęna constitutionis fel. record. Sixti Quinti super contractibus, ad Caput saluum ex clausula in fine contractus apposita in qua partes se referunt, & remittunt ad istam constitutionem & quod ista societas iuxta illam intelligatur facta, & non alias aliter nec alio modo, prout de simili clausula expressā in constitutione census tenuit Rotta in vna Foroliuien. census. 13. Nouembris. 1589. coram bona mem. Orano & fuit dictum in alia Beneuentana Census. 29. Martij. 1593. coram Illustrissimo Pamphilio, quæ fuit confirmata. 3. Decembris. 1595. coram Illustrissimo Mantica. Et ad idem faciunt tradita a Bartol. in leg. non solum. §. morte numero 24. & ibi Alexand. numero 13. & 14. ff. de oper. nou. nunc. & a Gabr. consilio 47. numero octauo libro secundo. Ex ista namque clausula arguitur pręcisa contrahentium intentio non contraueniendi prædictam constitutionem quin iuxta illam contrahendi argument. textus in lege non aliter. ff. de leg. 3.

Potest considerari, quod si vsura non cadit in supra positis conuentionibus, tamen illicitæ dici debeāt, quando pastor teneatur de sui lucri parte, capitalis partem ponentis animalia conseruare, & quando ponens animalia securus esse potest de suo capitali & pastor potest sentire damnum in amissione suarum operarum, & videtur quod Rotta in hac decisione potius cum vltimo, quā cum primis fundamentis transeat.

54 Ad vltimum etiam † fundamentum animaduerti potest, protestationē non excusare, quando fuit deuentum ad actum protestationi contrarium, vt quia fuerit obseruatus contractus prout in eius forma continetur Bocc. in tract. de censib. part. 1. nu. 95. & part. 2. nu. 138. & seq.

CAPUT XXI.

De damnis & expensis, & de dolo, & culpa & casibus fortuitis.

SUMMARIA.

1 *Lucra & quaestus quod adsint intelligitur deducto damno.*
2 *Dolus praestatur in societate.*
3 *Dolus remitti non potest, etiam cum iuramento. Intelligitur de futuro, non de praeterito.*
4 *Intelligitur de dolo vero, sed de praesumpto quod remitti possit, tenent aliqui, & num. 5.*
6 *Intelligitur de dolo futuro in committendo quod remitti non possit, sed non dolo futuro in omittendo, quod remitti potest.*
Actus, ex quo dolus praesumitur, remitti potest, vt est remittere, quod non conficiatur liber rationum, ex cuius non confectione dolus praesumitur & numero 8.
9 *Sed ex remissione actus non dicitur remissus dolus.*
10 *Liberatus à ratione reddenda de futura administratione solum censetur liberatus ab exactissima & stricta earum redditione, sed non censetur liberatus ab aliquali rationum redditione, & reliquorum restitutione.*
11 *Dolus, remissa libri confectione, si non potest probari ex non confectione libri, & non datur iuramentum in litem, poterit tamen probari alio modo.*
12 *Dolus in socio probaretur, si diceret nihil extare in societate, quia penes quemlibet administratorem reliqua extare praesumuntur, & penes socium praesumitur extare lucrum & capitale.*
13 *Dolus siue consistat in faciendo, siue in omittendo, in societate remitti non potest.*
14 *Dolus quia destruit societatem, cum societate esse non potest.*
Dolus in omittendo est vere dolus.
Dolus continetur in omissione lucri.
15 *Lucrum si potest à socio constitui cum eius iuramento, non censetur ei remissus dolus.*
16 *Interesse, si potest taxari à creditore cum eius iuramento, non censetur remissus dolus.*
17 *Socio non potest remitti, quod non debeat se exercere, & lucrari, quia esset destruere societatem.*
18 *Iuramentum in litem datur contra socium dolosum.*
19 *Etiam si non adsit difficultas probationis.*
Quia societas, & contractus bonae fidei, & omnes contractus de iure canonico sunt bonae fidei.
Iuramentum praestatur contra socium dolosum, etiamsi dolus consistat in omittendo, quia venit ex natura actionis.
20 *Iuramentum in litem praestatur contra socium non confitentem librum rationum.*
21 *Iuramentum in litem praestatur contra socium, qui habuit pecunias ad mercandum, & cum eis mercatus non fuit.*
Dolus in eo praesumitur, qui non facit id, quod facere tenetur.
22 *Iuramentum in litem datur contra socium expendentem pecunias extra vsum destinatum.*
Etiam si expendat non in totum, sed pro parte.
23 *Iuramentum in litem datur contra aperientem rem communem absque praesentia alterius socij.*
24 *Iuramentum in litem datur contra socium intempestiue renunciantem societati.*
25 *Iuramentum in litem datur contra socium, qui per fallaciam doloue malo amouit rem communem, vel celandi animo.*
26 *Dolus excusatur, si quis vtatur tota re ad vsum destinatum.*
27 *Dummodo tamen non excedat terminos, qui societati conueniunt.*
28 *Etiam si excedat, terminos, excusatur, si id fecisse aliqua causa motus probet.*
29 *Causa si est iusta, sufficit qualis qualis probatio.*
Causa si est tantum colorata, plene est probanda.
30 *Doli materia vbi tractetur, remissiue.*
31 *Iuramentum in litem non defertur non informato.*
32 *Iuramentum in litem non defertur, si societas sit illicita.*
33 *Dolus cum dolo compensatur.*
34 *Iudex ex officio potest iudicare super interesse.*
35 *Capitale si sit recuperatum pro maiori parte super residuo non poterit deferri iuramentum in litem si cum eo non fuit negociatum.*
36 *Contra colonum defertur iuramentum, si rem non restituat.*

NIhil aut parum refert, dixisse de lucro & quaestu, nisi quid circa damna & expensas inter socios agendum sit, declaretur,
1 quia nõ potest dici, quod adsint † lucrum & quaestus, nisi prius damna & expensae deducantur, l. Mutius. & l. cum duob. §. quidam sagariam. & l. si vnus. §. si quid vnus. ff. pro soc. & l. fundus. in princ. ff. fam. ercisc. Tiraquel. latè in tract. de vtroque retractu. §. 15. glo. 1. num. 3. Rot. Genuen. decis. 48. in fin. Ideo in praesenti agemus de damnis & expensis, & vt distincte procedamus: Primo in hoc capite videbimus de damnis & expensis solo socij obuenientibus; secundo videbimus de damnis & expensis obuenientibus culpa socij: tertio videbimus de damnis & expensis obuenientibus casu fortuito, & pro indigentijs societatis. De dolo agendo modo dico, verissimam & indubitatam conclusionem
2 † esse, socium alteri socio teneri de dolo, l. quidam. in princip. ff. de edend. l. cum duob. §. venit. leg. rei communis. & l. socius socio. ff. pro soc. § fin. Instit. de societ. l. si vt certo. §. nunc videndum. ff. commodati. l. contractus. & ibi Dec. Cagnol. & Igo. ff. de reg. iur. Bald. in l. quae fortuitis. num. 19. C. de pign. act. Bart. in l. quod Nerua. sub num. 26. ff. depositi. Socin. consil. 24. num. 39. lib. 1. Petrus de Vbald. in tract. de duobus fratr. part. 7. in princip. Et licet dolus praeteritus remitti possit, gloss. & Dd. in l. si vnus. §. illud. ff. de pact.
3 tamen † dolus futurus remitti non potest, quia hoc bonae fidei iudicio contrarium est, vt habetur in dict. l. contractus. ff. de reg. iur.

vel quia

vel quia daretur occasio delinquendi, lege illud conuenire. ff. de pactis dotal. Neque etiam remitti potest cum iuramento, Seraf. in tractat. de priuileg. iur. priuileg. 108. numero quinto. Et etiamsi doli remissio facta fuisset, per indirectum non valeret, vt magis communiter tenent Doctores relati per Modern. Lucens. in tractat. de iurament. parte secunda memor. secunda numero quinquagesimo quarto. Gabriel. consilio sexagesimo primo libro secundo. Insuper etiam, quod non possit remitti dolus verus, sed
4 etiam dolus præsumptus † tenent multi, vt per Ign. in dicta lege contractus. numero septuagesimo primo, in fin. ff. de regul. iur. Berous consilio centesimoquarantesimoquarto, numero decimotertio, libr. primo. Simon de Præt. consilio centesimo quinquagesimo, numero quinquagesimoseptimo. Sed huic opinioni non est fidendum, quia quod dolus futurus præ-
5 sumptus † remitti possit, tenent Doctorum communiter, Paris. consilio quarantesimonono, numero trentesimoquinto, libro primo Paul. de Monte Pico consilio quinquagesimotertio. Decius in consilio centesimo septuagesimo septimo, & in consilio centesimononantesimo primo, libro primo, & in consilio 418. libro secundo Gozan. consilio decimo octauo, numero quinto, & consilio nonantesimoquarto, numero duodecimo. Menochius in tractat. de præsumptio. libro quinto præsumptionum tertiam numero decimo, & vide quæ dicam infra capitulo trentesimo septimo.

6 Bene, quia dolus duobus † modis committi potest, nempe in committendo & in omittendo, Doctores declarant, solum dolum futurum in omittendo posse remitti, sed non dolum futurum in committendo, vt per Decius in dicto consilio centesimoseptuagesimo septimo, & dicto consilio centesimononantesimo primo, & dicto consilio 418. Menochius in dicta præsumpt. tertia numero nono, Seraf. in tractat. de priuileg. iur. priuil. trentesimo primo, numero trentesimo, & sequent. & priuileg. centesimooctauo, numero vndecimo. Sed in societate huic opinioni non est inhærendum, & quia
7 Doctores tractantes de hac † doli remissione loquuntur modo in vno, modo in alio casu, & diuersimode loquuntur, ideo agendo in specie de contractu societatis, vt quid tenendum sit aperiatur, hac distinctione vti debemus.

Aut agimus non de doli remissione, sed de remissione illius actus, ex quo dolus præsumitur. Aut agimus de remissione ipsius doli.

Si agimus de remissione actus, ex quo dolus præsumitur, puta quod socius non teneatur conficere librum rationum: ex eius enim non confectione absque remissione præsumeretur dolus, lege quadam. in princip. ff. de edend. Corn. consilio centesimononantesimo sexto, numero quarto libro tertio, Cephal. consilio 678. numero quarantesimoquarto, libro quinto dico, quod talis remissio fieri poterit, quemadmodum etiam tutori remit-
8 titur, quod non teneatur † conficere inuentarium, lege fin. Codic. arbitr. tut. Bartol. & cæteri in lege tutori qui repertorium. ff. de adminis. tut. Et quod talis remissio socio fieri possit, tenet Alexand. consilio quarantesimoseptimo, numero quarto libro primo. Sed ex tali remissio-
9 ne, quod dolus fuerit † remissus, censeri non debet, quia in simul stare possunt, quod socius non conficiat librum, & quod non sit in dolo, vt considerat Signorol. consilio centesimodecimo, numero decimoquinto, & si simul stare possunt, cum remissio vnum possit operari sine doli remissione, quod alterum operetur, nempe doli remissionem, dicendum non est, Angel. in lege si vnus. §. illud. sub num. 1. vers. sequitur. & versic. & idem intelligitur. ff. de pact.

10 Et quod liberatus à reddendis † rationibus de futura administratione teneatur rationes reddere, & reliqua restituere, & solum censeatur liberatus ab exactissima, & anxia, & stricta rationum redditione, habetur in lege quidam decedens. & ibi glossa & Doctores. ff. de administrat. tutor. Bartolus in leg. Aurelius. §. Caius, numero octauo. ff. de liber. lega. Angel. consil. centesimo octuagesimoquinto. Socinus consilio 201. colum. secunda libro primo, Signorol. consilio centesimo nono, & centesimo decimo, Bertran. consilio centesimo quarantesimo octauo, libr. tertio, & consilio quarãtesimo quinto, sub numero decimo, libro quarto, & consilio nonantesimo sexto, vbi testatur de communi libro sexto, Barbat. consilio quarto, numero octauo, & nono, libro quarto Berous consilio trentesimoseptimo, numero decimo, libro secundo, Rimin. sen. consilio trecentesimo nono, libro secundo, Cra uett. consilio centesimo nonantesimo tertio, numero nono, & libro primo, & consilio 568. numero quinto, libro quarto, & consilio 764. numero nono, libro quinto, Couarru. libro secundo, variar. resolut. capitulo decimo quarto, numero tertio, vbi de communi Menoch. in tractat. de præsumpt. libro quarto, præsumpt. centesima sexagesimoquarta, numero primo, & de magis communi testatur Botta consilio

silio 46.numer.21. Maschar.conclus.1252. numero 14. Quamuis etiam stante tali re-
11 missione † contra socium non conficientem librum iurari non possit in litem, quia stante liberatione cessat præsumptio doli, quæ ex non confectione libri insurgeret, vt loquendo de tutore tradit Borgnin. in tract. de tut. & curat. numero 207. nihilominus quia dolus remissus non censetur, de eius dolo poterit probari per alias probationes, & eo probato, iuramento in litem contra eum locus erit, vt dicit Borgn. in dicto loco numero 207. & ita dolus, qui non potest præsumi ex non confectione libri, & ex non reddita ratione, quod non censeatur remissus, & possit probari per alias probationes, tradit Alexand. dicto consilio 47. sub numero 4. libro 1. Marsil. in rubric. de probation. numero 136. Et dolus in socio diceretur probatus, si ipse
12 † diceret nihil exstare in societate, & sic reliqua restituere recusaret, quia penes quemlibet administratorem reliqua extare præsumuntur, Alexand. in consilio 45. in princip. libro primo, Ruin. consilio 69. sub numero quarto, libro 2. Crauetta consilio 568. numero sexto, libro quarto, Natta consilio 361. numero quarto, libro secũdo. Et quod in societate præsumatur adesse non solum capitale, sed etiam lucrum, tradit Rott. Genuen. decisio. 173. num. 11. post Socin. in consilio 24. numer. 40. & 41. libro primo, Berous consilio 191. numero 48. libro primo. Si vero agimus de remissione ipsius doli, dico, quod, siue dolus
13 consistat † in committendo, siue in omittendo, talis remissio non valeat, non solum ea ratione, quia daretur occasio delinquendi, sed & ea ratione, quia est penitus contra ipsius societatis naturam & essentiam, quod dolo socius contra socium vti possit, siue in omittendo, siue in committendo, quia si ea facere omittit, quæ pertinent ad societatem, destruit societatem, puta si omittat exercere pecuniam, & lucrari, tum quia societas dolum non admittit, quia dolus est delictum, Glossa in lege prima, §. si apud seruum, digestis deposit. & delictorum turpis atque fœda communio est, lege quod autem, digestis
14 pro soc. & societas, si dolo † malo, aut fraudandi causa coita sit, ipso iure nullius momenti est, quia fides bona contraria est fraudi, & dolo, leg. ea vero. digestis pro soc. tum etiam, quia non facere est facere, §. affinitatis. Institutio. de nuptijs, & si socius non se exercet in societate, dicitur facere, nempe facere contra eius promissionem, & dicitur destruere societatem, cuius essentia, vt in eius diffinitione patet, consistit in exercitio ad lucrum seu quæstum, qui pro fine & forma societatis considerantur.

Et ita quod de lucro dolo omisso teneatur socius, admittendo in omissione lucri dolum contineri, tradit Socinus consilio vigesimoquarto, numero tertio, & consilio 46. sub numero nono, libro primo. Plot. ad lege si quando. Cod. vnde vi. §. decimotertio, numero nono. Et quod dolus in omittendo sit verus dolus, est textus in lege prima, §. primo. ff. de dolo. tradit Socinus consilio septuagesimotertio, numero septimo, libro primo, & sit aliquando grauius dolo in committendo, comprobat Seraf. de priuileg. iur. priuileg. 31. num. 51. & num. 53.

Neque obstat, super interesse posse con-
15 ueniri, quod stari debeat assertioni † creditoris cum iuramento, quia non inde sequitur, quod stari debeat assertioni socij cum iuramento, si sit dolosa, & contra essentiam, & naturam societatis, quia tenetur arbitrari, & declarare lucrum, prout faceret quilibet bonus vir, attento capitali, & operibus cuiusq; sociorum, & non censetur ei remissus dolus, vt dixi capitulo 17. numero 28.

16 Et super interesse † etiam, si fuit dictum velle stare declarationi creditoris cum iuramento, non censetur remissus dolus, etsi in declarando excederet, Iudex ad congruam quantitatem reducere deberet. Nat. consilio 450. num. 12. libro 2. Castra. de societat. offic. cap. 44. Seraf. de priui. iur. priuil. 31. num. 9.

Et socio ab altero socio non potest re-
17 mitti, quod exercere † pecuniam & lucrari non teneatur, quia, vt dixi, non se exercere, & non lucrari sunt destructiua societatis, & pacta destructiua contractus, cum ipso contractu stare non possunt, leg. societatem, in fine. ff. pro soc. dixi supra capitul. 2. num. 25. Rimin. iun. consil. 400. numero 51. libro quarto, & saltem pacta huiusmodi essent reijcienda, & societas reducenda ad sui veram formã & essentiam, secundum opinionem Gomes. libro 2. resolut. iur. cap. 5. sub num. 5. vers. ex qua regula, & vers. seq.

Igitur verissimum est, socium de dolo
18 teneri, & † dolum futurum remitti non posse, & cum de dolo teneatur, contra eum alteri socio ad probandum expensas, damna & interesse, defertur iuramentum in litẽ. Et licet regulariter differatur duob. concurrentibus, nempe dolo & probationis difficultate, l. si quando, & ibi gloss. Bartol. & cæteri. C. vnde vi. l. in actionibus. ff. de in lit. iur. vbi omnes & præcipue Iason nu. 17. & Dec. num. 13. & num. 31. Seraf. d. tractat. de priuil. iur. priuil. 31. nu. 20. tamen
19 quia † societas est bonæ fidei cõtractus, §. actionum autẽ, Inst. de act. iuramentũ istud præsta-

præstabitur socio contra socium dolosum, etiãsi non adsit difficultas probationis, Plot. in d.l.si quando. nu. 558. C. vnde vi. Et quia etiam de iure Canonico omnes contractus sunt bonæ fidei, Bald.in cap.1.in fin. de plus petitio.Dd.in cap.venerabilis. de exceptio. vbi seruabitur ius canonicum, in omnibus contractibus poterit contra dolosum iuramentum deferri, etiam cessante difficultate probationis, Plot.d.loc.num.560.Seraf.d.priuil.31.num.97.& præstatur contra dolosum in omittendo, quia venit ex natura actionis, vt per Maschard.post alios, quos citat concl. 934.nu.16. vbi de magis communi testatur: Crauet.consil.433.num.13.& num.22.lib.2. Et quod contra socium dolosum alteri socio
20 † detur iuramentum in litem, datur exemplum in socio, qui librum nõ confecit, Abb. in cons.12.colum.4.lib.1. Paris.cons.25. nu. 46.& 47.lib.2.cons.75.lib.1.& cons.109.lib. 3.Soci. consilio 46.& cons.73.lib.1.& cons. 215.libro 2. Thob. cons.63. num.3.Cephal. cons.363.num.7.lib.3.& cons.678.num.24. lib.5.Roland.cons.49.num.12.lib.1.Ioseph. Lud.conclu.53. vers.socius.num.33.Simon. de Præt.cons.26.num.16.Crauett.cons.433. sub num.13.lib.3. Et datur exemplum in socio, qui habuit pecunias ad mercandum, &
21 cum eis mercatus † non fuit, quia poterit contra eum in litẽ iurari, vt per Ioseph.Lud. d.conclus.53.vers.socius si administrauerit. Plot.d.§.13.num.9.cum, vt supra dixi, dolus in eo præsumatur, qui id non facit, quod facere debet, l.dolus.ff. mandati. Roma. cons. 191.Alex.cons.52.colum.2. & cons.84.col. 2.lib.6.Corn.cons.116.ad fin.lib.1.& consil. 128.col.2.lib.3. Curt. iun. cons.19. in princ. Crauet.cons.100.num.9.& cons.115.sub nu. 2.lib.1.Seraf.d.priuil.31.nu.53.Datur etiam
22 exemplum in socio † expendente pecunias societatis vltra vsum destinatum, qui id dolo facere dicitur, & tenetur ad interesse probandum iuramento alterius socij, l.si fratres §.si quis societatem.ff.pro soc.l.1.§.est autẽ. ff.deposit.l.vendicantem.ff.de euict.l.dolus & ibi Bar.ff.mandati.Cor.cons.128.nu.5.lib. 3.Plot.ad d.l. si quando. nu.497. etiã expendente non in totum, sed in parte, vt per Cor. d.cons.128.nu.5.lib.3.Crau. cons.433.lib.3. Similiter datur exẽplum, si vnus ex socijs ca
23 psam crumenam, † valisiam, domũ, horreum cellam vinariam, & similia clausa, absq; præsentia alterius socij siue testium aperit, dicitur esse in dolo, & datur contra eũ iuramentum in litẽ super rerũ quantitate, quæ in dictis locis reperiebãtur, Dd.in l.tres frat.ff.de pact.Anch.cõs.286.Paris. cõs.75.li.1. & cõs. 25.li.2.& cõs.109.li.3.Dec.cõs.178.li.1.Plo. ad d.l.si quãdo.nu.493.& 494.Et datur exẽplum in socio intempestiue renunciante societati
24 qui † dicitur esse in dolo, & contra eum datur iuramentum, l.actione.§. diximus, & l.si cõuenitur.& l.sed & socius.ff.pro soc.§.manet autem.Instit.de societ.Petr.de Vbald.d. tract.de duob.fratrib.part.11.sub nu.1.vers. quarto.Plot.ad d.l.si quando.num.503.

Insuper datur exemplũ in socio, qui per
25 fallaciam doloue † malo amouit rem communem, vel celandi animo contrectauit, Plot.ad dict.l.si quando.nu.501. Natt.consi. 361.num.10.lib.2.Et dum dicitur, socium à dolo excusari, si aliquid faciat in communi, ratione iuris, quod in re illa habet, l.merito. ff.pro soc.& ibi Bart.& addent.ad eum Marsil.in l.1.nu.68.C.ad leg.Corn.de siccar.procedit regula, si socius re communi vsus fuit
26 ad vsum destinatum, quia cessat in eo † doli præsumptio ratione iuris, quod in ea habet. d.l.merito. ff.pro soc.Menoc.in tract.de præsumpt.lib.5.præs.18.num.4.Baldus in consilio 37. ad fin.lib.5. Addent.ad Bart. in dict.l. merito.Alex.consil.103. sub num.12. libr.1. Plot.ad d.l.si quando. nu.312. C.vnde vi.idẽ Menoch.in tract. de recup.poss.rem.3.num. 629.Cephal.consil.363.in fin.lib.3. Sed non procedit, si tota re communi vsus fuit excedendo terminos, qui societati conueniũt, &
27 extra vsum destinatũ, quia tunc cessat † præsumptio insurgens ratione iuris, quod in re habet, Bal.in l.1.C.ad leg.Iul.de vi.pub.Alexand.in d.cons.103.libr.1. Boss.in tit.de decr.medio. quando delictum habeat originẽ à contractu, num.12. Plot. ad d.l.si quando. num.314.Cephal.consil.388. in fin.lib.3.Menoch. dict.trac.de recuper.possess.remed.3. num.629. Verum potest etiam excessus aliquando excusari, ne in socio præsumatur do
28 lus, nempe quando aliqua † legitima causa motus id fecit, vt si pro saluanda parte sua totã rẽ per vim occupauit, paratus alterã partem socio consignare, Bald.consilio 410.col. 2.lib.2.Cephal.consil.4.sub num.11.vers.& similiter.& vers.cum ergo.Plot.ad dicta leg. si quando. nu.315. Sed ita demum à tali ex
29 cessu † socius excusabitur, si probet ad ita faciendum à dicta causa inductum fuisse, Gabr.in suis comm.conclus.tit.de malefic. conclus.8.num.66.Et ad hoc probandum, si iustam causam allegat, sufficit qualis qualis probatio, si vero coloratam causam allegat, & non omnino iustam, exacta vehemẽsque probatio requiritur, Alexand. in dict.consil. 103.sub num.13. lib.1.Menoch.in d.remed. 3.de retinenda possess. num.653. Plura alia
30 de dolo dici possũt, sed † quia lato folio traduntur à Maschar. in tract.de prob.conclus. 531.& à Menoch. in tract.de præsump.libro 5.præs.3.ad ibi per eos tradita te remitto. Et ista exempli gratia dixisse sufficiat. Duo non sunt omittenda in proposito. Vnũ est, quod
31 ratione doli † socio contra sociũ tunc demũ datur iuramentum, quando est bene informatus de rebus, super quibus iurare intẽdit, & non alias, Plot.ad d.l.si quando.num.495. & num.619.Beccius cons.47.num.16.Seraf. dict. tract. de priuil.iur. priuil.33.num.217.

Alterum

32 Alterum est, quod tunc demum † socio cōtra socium datur iuramentum in litem, si societas licita sit; secus vero si illicita, Iason in cons. 174. in 3. dub. lib. 2. Plot. ad d. l. si quando. nu. 498. Item omittendum non est, quod
33 † inter socios, qui sunt in pari dolo, admittitur compensatio, l. si ambo. & ibi gloss. de compensat. Gloss. in §. fin. Instit. de societat. l. si duo. ff. de dolo. Seraf. dict. priuileg. 31. numer. 32.

34 Non solum datur iuramentum † in litem in contractibus bonæ fidei, & in iudicijs arbitrarijs, sed etiam absque iuramenti datione potest iudex rerum valorem, & interesse suo arbitrio æstimare, & male faceret iudex, si reum absolueret, tale æstimatione non facta, sub prætextu, quod nō fuisset probatum Aret. consil. 83. colum. 6. versic. & quamuis interesse, & consil. 160. vol. 3. vers. sicut dicimus Alexand. consil. 133. colum. fin. libro 1. & consil. 77. colum. fin. libr. 6. Corn. consilio 26. ad fin. lib. 1. & cons. 55. col. 4. & cons. 113. ad fin. & cons. 261. col. 2. lib. 3. Crauet. consil. 218. nu. 4. libr. 1. Seraf. qui alios citat in tract. de priuil. iur. priu. 31. num. 99.

35 Socius, † qui posuit pecuniam pro capitali si eam repetat pro maiori parte, socius recipiens amplius cum residuo negociari non erit obligatus, & ideo non negociando contra eum in litem iurari non poterit sub prætextu, quod in dolo versetur, ob non factam negociationem, & ob non cōfectum librum rationum Ias. in consil. 174. col. 5. vers. item ex alio libr. 2. & post eum Plotus ad dict. l. si quando num. 500. C. vnde vi.

36 Colonus partiarius † siue nummis colens si debito tempore rem domino non restituat in dolo esse dicitur, & contra eum in litem iurari potest, nisi habeat iustam causam retinendi rem ex pacto prouenientе ab ipso contractu Plot. ad dict. l. si quando num. 505. C. vnde vi.

CAPVT XXI.

De Culpa.

SVMMARIA.

1 *Culpa lata & leuis veniunt in societate, sed non leuissima.*
2 *Culpa etiam lata remitti potest.*
3 *In dote remitti non potest.*
4 *Neque in societate.*
5 *Solertia & diligentia socij inspicitur in societate.*
6 *Pacta destruentia contractum cum contractu stare non possunt.*
7 *Culpa à testatore remitti potest.*
8 *Dolus est in socio non negotiari.*
9 *Et non lucrari.*
Culpa cum culpa compensatur.
10 *Culpa leuissima venit in societate, si ita cōuentū fuit.*
Et si socius erat diligentissimus in suis rebus.
11 *Et si suscepit custodiam.*
Maxime recepta mercede.
12 *Adhibita tamen distinctione. & num. 14.*
13 *Custodia à socio non censetur suscepta, ei mercede non constituta.*
15 *Aestimatio facit socium de culpa leuissima teneri.*
16 *Contrarium videtur verius. & num. 18. & 19.*
17 *Aestimatio non facit transire periculum.*
20 *Intellectus l. si vt certo. §. nunc videndum. ff. commodat.*
21 *Intellectus l. cum duobus. § damna. ff. pro socio. & num. 22.*
22 *Incendium solet euenire leuissima culpa.*
23 *Aestimatio non operatur, vt pastor teneatur ad custodiam.*
24 *Consuetudine fieri potest, quod pastor teneatur ad custodiam, & de leuissima culpa.*
25 *Hæres socij tenetur de culpa leui.*
26 *Cum distinctione & nu. 27. & 28.*
29 *Culpa cum diligentia non compensatur.*
Diligentia ex natura societatis adhiberi debet.
30 *Socius tenetur de culpa socij assumpti.*
31 *Culpa non præsumitur; sed debet probari ab allegante.*
32 *Interpretatio semper in obscuris sumitur culpæ exclusiua.*
33 *Præsumitur ad culpam excludendam, id socium fecisse in alienis, quod fecisset in suis rebus.*
34 *Pactum ita factum indicatur, vt ab alijs verisimiliter factum fuisset.*
35 *Culpæ suspicio in dubio quiescit.*
36 *Culpa probatur in actu continente dolum.*
37 *Culpa præsumitur in actu, quæ sine culpa committi non solet, vt furtum & incendium. & nu. 38.*
39 *Furtum si fuit commissum à vicinis & domesticis, cessat in eo præsumptio culpæ.*
40 *Et quando fuit factum à seruo suo famulo accommodato cum ipsa re furata.*
41 *Et si famulus ad rei custodiam adhibitus fuit.*
42 *Et quando res tenebatur in loco, vbi à maiori parte hominum tenebatur.*
Consuetudo excusat à culpa.
43 *Furtum si fuit commissum cum fractura, cessat præsumptio culpæ.*
44 *Et quando res furata erat in loco cum proprijs rebus illius, cui furtum factum fuit.*
45 *Furtum intelligitur culpa leuissima commissum.*
46 *Et culpa leuissima in omittendo.*
In lege Aquilia venit leuissima culpa in committendo, non in omittendo.
Socius tenetur lege Aquilia.
47 *Incendium intelligitur culpa leuissima.*
48 *Contraria opinio videtur verior.*
49 *Opiniones concordantur.*
50 *Incendium intelligitur commissum culpa leuissima inhabitantium.*
51 *Non procedit, vbi constaret de diligentia.*
52 *Non procedit, si à persona causatum fuit, cuius ministerio paterfam. vtebatur.*
53 *Non procedit igne bene accōmodato ab eo, qui eius curam habebat.*
54 *Et vbi de initio incendit non consta.*

55 Et

Viso de dolo in superiori capitulo, venio
1 † modo ad culpam, & dico socium alteri socio teneri de culpa lata & leui, sed nõ de leuissima. l. cum duob. §. venit. & l. rei cõmunis. & l. socius socio. ff. pro soc. §. fin. Inst. de societ. Bar. in l. quod Nerua. sub nu. 26. ff. depo sit. Bal. in l. quæ fortuitis. nu. 59. C. de pig. action. Pet. de Vbal. d. tract. de duob. fratrib. part. 3. sub numero 39. & part. 6. nu. 1. & parte 8. sub numer. 1. & 4. Alexand. consilio 47. libro 1. & consilio 74. num. 1. lib. 6. & consil. 209. lib. 7. Corn. consil. 61. sub num. 1. libr. 1. & consilio 221. num. 4. lib. 2. & consilio 174. sub num. 2. libr. 3. Crauet. consil. 100. num. 1. lib. 1. Natt. consil. 361. num. 3. libr. 2. Bertran. consil. 38. num. 12. libr. 2. part. 2. Et quemad-
2 modum dixi † in præcedenti capitulo de dolo, quod pacto remitti non possit, & modo idem de culpa, quod remitti non possit, mihi dicendũ videtur. Scio quod Dd. affirmantes dolum non posse remitti, affirmant, posse culpam remitti, etiam si lata sit, lege si vt certo. §. interdum. ff. commodat. lege si seruus. §. si calicem. ff. ad leg. Aquil. glos. in leg. contractus. de reg. iur. Alexan. consi. 47. lib. 1. Gozad. cõs. 18. nu. 5. Dec. in l. cõtractus. num. 43.

num.43.ff.de reg.iur. sed ista regula non est
3 perpetua, & † quod non procedat in dote,
est text. in l.Pomponius. ff.de pact.dotal. &
glo.ibi exemplificat, quod procedat solũ in-
commodato,& in locatione. Et cum non sit
4 perpetua, quod † non procedat in societate
etiam tenendum videtur, quia socius in re-
bus societatis eam diligentiam adhibere te
netur, quã adhibere solebat in suis tempo-
re contractus.l.socius socio. ff.pro soc.§.ita.
Inst.de societ.& vt æqualitas in societate ser
etur, inspicitur † solertia & diligẽtia socij.
si non fuerint.ff.pro soc. Vnde si contrahi-
ir societas considerata socij diligentia &
olertia,& æqualitas, habita earum conside
tione, determinatur, certe dicendum est,
od culpa remitti non possit, quia esset re-
mittere id,quod in societate ad eam çquali-
ter introducendam consideratum fuit, con-
tra ipsius societatis naturam & essentiam,&
6 pacta,quæ non alterant † sed destruunt natu
ram & essentiam contractus, cum ipso con-
tractu stare non possunt. l.cum precario. ff.
de precar.l.per nouũ. §.denique.C.de vsur.
Et non obstant tradita ab Alex. in d.consilio
7 47.lib.1.dum concedit,quod socius † in non
lucrando dicitur esse in culpa,per tex.in l. si
mora. ff.solut.mat.& quod talis culpa possit
remitti.l.si seruus vetitus. ff.ad leg.Nam nõ
loquitur ipse in remissione facta ab vno ex
socijs alteri socio, sed loquitur in dispositio-
ne facta à testatore, & admitto à testatore
id fieri posse,attẽta ea auctoritate, quã quis-
que habet disponendi ad eius libitum de
suis rebus in suo testamento. §.disponat. in
Auth.de nuptijs.sed nego, quod in societa-
te hoc pactum fieri possit,quia esset destrue
re societatem fundatã super solertia & dili-
8 gentia socij.Et nego,quod † socius in non lu
crando dicatur esse in culpa leui,quia cũ ne-
gotiari & lucrari promiserit,si non negotie-
tur,vt facere promisit, dico eũ esse in dolo.
Crauet.cons.100.nu.9. & consi.193.num.2.
Menoc.in tract.de præs.libr.5.præs.3.nu.63.
Surd.cons.12.num.69.lib.1.Corn.cons.128.
sub nu.5.lib.3.Et non obstat tex. in d.l.si mo
9 ra.quia non dicit † ibi textus, quod maritus
sit obligatus lucrari, & non lucrãdo dicatur
esse in culpa,sed dicit solummodo,quod ma
ritus tenetur de dolo, & restituere fructus
perceptos ex dote penes eum existente, ob
moram vxoris in repetendo. Et dato, quod
id verũ sit in marito nempe, quod in eo non
lucrari sit culpa, non inde sequitur, quod sit
culpa in societate, quia lucrari non respicit
in dote eius substantiam, sed bene negotia-
ri & lucrari respicit substantiam societatis,
quia ad hoc contracta fuit,& negociari & lu
crari fuit promissum.Et dolo facere eũ, qui
lucrari omittit,dicitur in l.nemo ex socijs.§.
illud. ff.pro soc. & melius in l.sed & si lege.
§.perinde.ff.de petit.hæred. bene potest re-
mitti culpa per modum compensationis, si

socij sunt in pari culpa. lege si ambo. ff.de
compen. Alexand.dict.consil.47. numero 9.
10 lib.1. Et non solum de leui culpa † socius te
netur, vt dixi, sed etiam aliquando tenetur
de leuissima,non ex propria natura societa-
tis, sed quia ita conuentum fuit, vt fieri po-
test.l.1.§.si conuenit.ff.depositi.glo.in c.cõ-
tractus.de reg.iur.in 6. Natt.consil.79. nu.4.
lib.1.Henrichm.cons.8.nu.51. libr. 1.tom.1.
Tenetur etiam de leuissima, si erat diligẽtis-
simus in suis rebus,ita enim esse debet in re-
bus societatis. Petrus de Vbaldis part.7.sub
num.1.
11 De leuissima etiã tenetur, si † in se custo-
diam suscepit. l.qui mercedem. ff.locat. Me-
noch.consil.353.num.17.libr.4.vbi dicit,su-
scepisse custodiam illum, qui accepit claues
loci,vbi res sunt repositæ, & præpositus ne-
gotiationi quod teneatur de negligentia &
de leuissima culpa, præsertim cum salarium
pro sua custodia lucratur, tradit Rota Ge-
nuen.decis.172. num.1.Rimin.iun. consilio
52.num.132. libro 1. Sed quia ex tali pacto,
quod teneatur de custodia, & sic de leuissi-
ma culpa, vltra naturam societatis, maiori
onere grauatur,dico, quod ad hoc,vt releue
tur,& ad hoc, vt societatis natura & æquali-
tas conseruetur,in lucro recipiẽdo ex socie-
tate,recõpensari debeat, ne societas sit iniu
sta,quod esse non debet,nec potest,gl.in l.si
non fuerint. in ver.societati. ff. pro soc. dixi
supra,c.16. num.36. Et vbi tractaretur,an so
12 cius ex causa † custodiæ teneretur etiam de
culpa leuissima, ita distingui debere putarẽ,
aut socius solũmodo suscepit in se custodiã
simpliciter, & nulla sibi cõstituta recompen-
satione in lucro, & hoc casu dicerem eũ tan
tum teneri de culpa lata & leui iuxta natu-
rã societatis, quia constituto sibi lucro,quod
solummodo deberetur iuxta naturam socie-
tatis pro leui culpa solummodo, non est di-
cendum,quod vltra societatis naturã se obli
gauerit etiam ad culpam leuissimam, nulla
sibi in lucro recompensatione facta, ita vi-
demus in locatione, quod ad hoc, vt quis
pro custodia teneatur de leuissima, merces
ei dari debet.d.l.qui mercedẽ, quia merces,
quæ principaliter datur pro locatione, non
dicitur data, vt conductor teneatur de custo
diã & de leuissima culpa, vt declarat Decia.
in consil. 29.num.32.lib.1. Sic in societate si
13 datur lucrum † iuxta eius naturã,non debet
dici, quod sit datum pro custodia, merito
dici debet, quod tantum custodia propriis-
sima intelligatur de ea, quæ venit iuxta so-
cietatis naturam, & hoc maxime dicendum
est, quia, vt iam dixi, esset contra naturam
societatis, & esset iniustum, si sustineret so-
cius custodiam, & teneretur de leuissima
culpa, nulla sibi recompensatione data. Et
quod tex.in dict.l. qui mercedem. procedat,
quando expresse custodia promissa fuit, tra-
dit Menoc.d.cons. 353.sub nu.17. Aut susce

pit in

14 pit in se † custodiã data sibi recõpensatione in lucro, & hoc casu dicerem teneri etiam de leuissima culpa, quia hoc fieri potest, & non est cõtra societatis naturam, cum in lucro habeat condignam recompensationem.

15 Insuper de leuissima tenetur † socius, si rẽ puta animalia pascenda recepit æstimata, Bar. in l. sit vt certo. §. nunc videndũ. ff. commod. vbi dicit, quod quando æstimatio fit in contractu, de cuius natura est, vt pro parte transferatur dominium, & pro parte non, vt in societate, tunc pro ea parte, pro qua transfertur dominium, trãsit omne periculum in recipiẽtem, pro alia vero parte, cuius dominium nõ transfertur, æstimatio operatur, vt socius, qui teneretur solũ de leui, teneatur etiã de leuissima culpa, per text. in l. cũ duobus. §. damna. ff. pro soc. & idem tenet Bal. in l. 1. in fin. C. cõmod. Corn. in l. pascenda. nu. 44. in fi. C. de pact. & ea ratione æstimatio facit transire periculum, quia facit trãsire proficuum, Petr. de Vbald. d. tract. part. 8. sub nu. 22. Videtur mihi mirabile, quod æstimatio
16 † habeat hanc virtutẽ, vt faciat sociũ teneri de culpa leuissima, qui tantum ex iuris dispositione tenetur de leui; & ratio Petr. de Vbal. quod æstimatio faciat trãsire proficuũ,
17 & ideo faciat transire periculũ, est † ridicula, quia nescio, quomodo somniauerit, quod faciat transire proficuum, pecunia etiam datur socio numerata, & facit trãsire proficuũ, quia cum ea negotiando & operando socius acquirit, & nihilominus non dicitur facere transire proficuum, ita vt faciat transire periculum, sed stat sub periculo eam ponentis, vt habetur supra cap. 18. Et quia propter æstimationẽ nulla maior commoditas causatur, vt maior lucri pars percipiatur, & si operatur, vt cognoscatur quid in fine societatis lucri adsit, operatur etiã, vt appareat, quid adsit damni, & ex tali operatione, quæ in intellectu solummodo consistit, quid proficuum respectu lucri, quod in rebus corporalibus consistit, causatum dici nõ potest. Et si intelligit Petr. quod faciat transire proficuũ, nempe medietatem dominij animalium, videtur dicendum, quod amplius non sit quærẽdum de culpa, quia quoquo modo res pereat, perit domino. l. quæ fortuitis. C. de pignor. act.
18 Et etiã mihi videtur, quod ista opinio † non sit vera, per text. in l. si gratuitam. §. si margarita. ff. de præscrip. verb. vbi datur margarita vendenda æstimata gratia dantis & recipientis, & nihilominus recipiẽs æstimatione nõ obstante solummodo tenetur de leui culpa, & non de leuissima. Et quia ibi agitur de cõtractu inito gratia vtriusque contrahentis; ĩ quo regulariter venit culpa leuis. l. si vt certo. §. nunc videndum. ff. commod. æstimatio operari debebat, quod veniret leuissima, sed cum hoc non operetur, & dicatur, quod teneatur recipiens margaritam æstimatam solum de leui, merito sequitur ex textu prædicto probari, æstimationem hanc virtutẽ non habere, etiam in societate, quę similiter gratia vtriusque contrahitur, Dec. in l. contractus. num. 39. ff. de reg. iur. Et etiam quod vera
19 † nõ sit, videtur probari per text. in l. cum duob. §. damna. ff. pro soc. vbi dicitur, quod si pecus sit datum æstimatum, & pereat incendio aut latrocinio, commune damnũ est, si nihil dolo aut culpa acciderit eius, qui æstimatum pecus acceperit, culpæ appellatione, vt dixi in societate solum intelligitur de leui, & nihil dicitur de leuissima, quamuis pecus fuerit datum ęstimatum, merito quod virtute ęstimationis non veniat leuissima ex dicti text. dispositione probari dicendum videtur.

20 Non obstat text. † in d. l. si vt certo. §. nũc videndum. vbi facta rei commodatæ æstimatione venit periculum, quia hoc ideo fit, vt in textu dicitur, quia cõmodatarius æstimationem se præstaturũ recepit, & non sic est in præsenti, quia socius non recipit animalia, vt præstet æstimationẽ pro ea parte, quæ domino restitui debet. Neque obstat textus
21 † in d. l. cum duob. §. damna. vers. quod si à furibus pecus subreptum sit, proprium eius detrimentum est, quia custodiam præstare debuit, qui æstimatum accepit. Nam potest intelligi, quod fuerit furatum eius culpa leui, secundum gl. in ver. subreptum. dum interpretatur, scilicet culpa socij interueniente. Et ista interpretatio vera videtur, quia iã
22 locutus † fuerat Iureconsultus de casibus fortuitis, qui etiã eueniunt culpa leuissima, nempe de incendio, quod culpa leuissima euenire solet. Bar. in l. si quis ex argẽtarijs. §. pen. ff. de eden. Et licet pecus fuisset datum æstimatum. dixit de eo socium nõ teneri, sic subiungendo de furto, qui committi non solet absque leuissima culpa, dum dicit, de eo socium teneri, intelligendum est culpa leui interueniẽte, cum iam dixerit, de leuissima in incendio non teneri.

23 Et si dicatur, pastorem facta † æstimatione teneri de culpa leuissima, quia, vt dixi supra, de ea tenetur, si tenetur ad custodiam, dico nullibi lege probari ex æstimatione facta resultare, quod pastor teneatur ad custodiam vltra societatis naturam, & vt dixi tũc tenetur ad custodiam, quando vltra lucrum sibi debitum ratione capitalis & operarum datur aliquid plus ratione custodiæ, cum æqualitas etiam in hac societate sit obseruanda, Nauarr. in manual. c. 17. sub nu. 260. Et si daretur huiusmodi recompẽsatio, posset sustinere, facta æstimatione pręsumi pastorem teneri de custodia & de leuissima culpa. Et
24 potest sustineri, pastorẽ † teneri de custodia & de culpa leuissima, & quod sit cẽsendum, eum habere lucrũ etiam ratione custodiæ, quia ita obseruatur de consuetudine: vbi. n. non cadit vsura, videtur mihi fieri posse, qđ à consuetudine declaretur, qualiter lucra

sint deducenda ad hoc, vt pastor pro operibus & pro custodia dicatur habere cōdignā lucri partem, Bal.in l.1.nu.23.C.pro soc.Pet. d.tract. de duob. fratr.par.4. sub nu.7.& par. 5.sub nu.27.& dixi supra,c.15.n.47.Et quod pastori detur etiā lucrum pro custodia, cōsiderat etiā Ioseph.Lud. in decis. Perusin.decis.10.sub nu.11.in fin.par.1.Et non solū so-
25 cius tenetur † de culpa leui, vt iam dictum fuit, sed etiā eius hæres, Pet.de Vbal.d.trac. par.7. n.2. sed hac distinctione vti debemus. Aut agitur de hærede, qui est hæres & socius, vt euenit in societate vectigaliū.l.adeo. ff.pro soc. & in societate contracta interueniente iuramento, secundum Fabr.in §. soluitur.Inst.de societ.& in ea, quę debet transire ad hæredes secundum præceptum testatoris, vt per Dec.cons.441.num.3.lib.1.& in soccita animalium, vt per Petr.de Vbal.dict. tract.part.8.sub nu.21.& hoc casu tenebitur hæres socius de ea culpa, quæ pręstāda venit iuxta ipsius societatis naturam, cū nihil immutatum reperiatur, & sit eadem societas.
26 Aut agitur de hęrede † socij, qui non est socius, & hoc casu subdistinguendum est; an agatur de gestis à defuncto, an vero de gestis ab ipso hærede?

Primo casu contra hæredem datur actio, quæ daretur contra defunctum, si ipse viueret.l.verum.§.in hæredem.& l.adeo.§.morte.ff.pro soc.

27 Secundo casu, si hæres aliquid † gessit voluntarie, vt quia aliquid gesserit de nouo, & tenebitur de dolo, lata, & leui culpa, sicut quilibet alius negotiorū gestor. l.tutori. C. de negot.gest. glo.in l.3. §.interdū. ff.de negot. gest. Si vero gesserit de necessitate, vt quia negotium fuerat inchoatum à defuncto, & ab eo perfectum, solum de dolo, & nō de culpa tenebitur.l.hęres socij.ff.pro soc. Si
28 vero inchoata † à defuncto perficere pręter miserit, etiā de leui culpa tenebitur. gl.in l. cum ostendimus. in ver.negligentia. ff.de fideiuss. quā ad hoc præstandū allegat Petr.de Vbal.d.trac.par.7. sub n.2. Et si socius culpā
29 cōmisit † in aliquo negotio, & in aliquo diligenter se gessit, non admittitur cōpensatio. l.non ob eam.& l. ideo. ff.pro soc.cuius verba sunt: Et ideo si socius quædam negligēter in societate egisset, in plerisque autem societatem auxisset, non compensatur compendium cum negligentia. Et hoc ea ratione fit, quia de natura societatis est, quod diligētia adhibeatur, & culpa puniatur, secundū Pet. de Vbald.d.tract.part.7. circa fin.Bero.cons. 191.nu.45.lib.1.

30 Idem dicendum est, si vnus ex socijs † alterum socium sibi assumat, nempe quod tenetur socius assumens de culpa socij assumpti, & si socius assumptus in aliquibus culpā commisit, & in aliquibus vtilia gessit, cōpensatio nō admittitur.d.l.de illo. §.idem quærit.ff.pro soc.

Iam viso, socium de culpa teneri, modo
31 † sciendū est, regulariter culpam non presumi, sed quod ab allegāte probari debeat, Bartol.in cons.193. commune Lucignani.lib.1. Bal.in c.1.de feud.sine culpa nō amitt.Alex. cons.100.nu. 3.lib.1.Barbat.in l.4.§.Cato. & ibi post eum Lud.Bolog.nu.144.& 145.ff.de verb.obl.Crauet. cons.8.nu.20.& consi.151. nu.31.lib.1.& cons.319.nu.17.libr.2.Siluan. cons.46.nu.4.& nu.9. Capra.reg.78.sub nu. 56.Decian.cons.29.sub nu.14.lib.1.Menoc. in tract.de præsump.lib.5.præs.3.nu.125.Mascard.in trac.de probat.conclus.467.num.1. 1.Rimin.iun.cons.1.nu.40.lib.1. & cōs.801. nu.30.lib.7.Surd.cons.12.num.16.lib.1.& in
32 obscuris semper ea † interpretatio sumitur, vt culpa excludatur.l.exceptione.& ibi Bar. ff.de fideius. glo. & Dd.in l. si quis ex argentarijs.§.fin. ff.de edend. & in l.si creditor.C. de pignor.act.Alex.in consil.183.col.fin.lib. 7.Crauet.consil.353.nu.15.lib.3.Rimin.iun. cons.801.nu.29.lib.7.Et præsumitur quis ad
33 culpam † excludendā id in rebus alienis fecisse, quod in suis fecisset, l. sed & si damnū. 18.libr.1. & consil.319. §.1.ff.de pecul.Crauet. consilio 151.sub numero 15. libro 2.
34 Et factum ita factum iudicatur, vti † ab alio verisimiliter factum fuisset, ad hoc vt culpa excludatur.Bart.in l.si cum venderet. §.fin. ff.de pignor.act.Afflic.decis.13.sub nu.17.ver
35 sic.quinta cōiectura. Et hinc inde dubio stāte, an culpa † interuenerit vel ne, culpæ suspicio quiescit.Oldr.cons.307.in fin.Crauet. cons.8.nu.30.lib.1.& cons.247. in fi.lib.2.& cons.362.in fin.& cons.531.in fin.lib.3.
36 Cumque culpa non præsumatur, sed † ab allegante, siue agendo, siue excipiēdo probari debeat, videndū est etiā, qualiter ipsa probetur, & primo eā probari dicas ex actu ipso, in quo sui natura dolus cōtinetur, quia si continet dolū, multo magis quod culpā contineat, dicendū est.Menoc.in trac.de pręs.li. 5.præs.3. nu.135. Secundo culpa præsumitur
37 ex † actu illo, qui absque culpa cōmitti non solet, & datur exemplū in furto & incēdio, vt de furto habetur in l.cū duob. §.dāna. ff. pro soc. & de incēdio in l. si vendita.ff.de peric.& commod.rei vend.& in l.3. ff.de offic. Præf.vigil.& de furto tradūt Bar.& Alex. in l.si quis ex argētarijs.§.Prætor ait, ff.de edē. Corn.cons.328.col.1.lib.4. Syluan.cons.46. nu.8.Bolog.in d.§.Cato.nu.146. Gomes.lib. 2.resol.iur.c.3.sub nu.22.Pet.de Vbal.d.tra-
38 ctat.par.8.nu.16.& de incēdio tradit † Bal.in l.3.§.cognoscet. ff.de offic.præf.vigil.Calca. cons.39. Pet.de Vbald.d.tract.part.8. nu.16. Rolan.cons.95.lib.2. Menoch.de arbitr.iud. casu 390. nu.3.& de vtroq; post alios, quos citant, late tradunt Capra.d.reg.78.num.57. Menoch.in d.præs.3.nu.128.& præs.61.nu. 30.lib.6.& Mascar.d.concl.467.& cōcl.829.
39 nu.10. Sed ista præsumptio † culpæ in furto cessat primo, & non procedit, quādo fuit cō

missum à coniunctis & domesticis domus,
vel à persona, de qua diligentissimus homo
non suspicatus esset, quod tale delictũ fuis-
set commissura. l.cum quia, la 2.in princ. ff.
de furtis.Gl.in leg.cum duobus.§.damna.ff.
pro soc. & ibi Salic.Capr. d.reg.78.num.61.
Menoch.cons.353.nu.10.lib.4.& d.præs.61.
nu.35.lib.6.Mascar.concl.467.nu.13. Secũ-
40 do cessat præsumptio † culpæ in furto, quan
do fuisset factum à seruo seu famulo accom
modato cum ipsa re furata, leg.si vt certa. §.
si de me, & §.sequent. ff.commod. Capra.
dict.reg.78. num.62. Tertio cessat presum-
41 ptio † culpe, si famulus ad rei custodiam ad-
hibitus fuit.l.si soluturus. ff.de solut.Roma.
cons.413.nu.13.Capr.d.reg.78.num.64. Me
noch.d.cons.353. nu.12.lib.4. Quarto cessat
42 præsumptio † quando res, puta animalia in
eo loco tenebantur, vbi maior pars hominũ
illa tenebant.Pet.de Vbald.d.tract.de duob.
fratr.part.8.nu.4.& num.15.ea ratione, quia
nõ est in culpa ille, qui facit ea, quæ cõsueta
sunt fieri à maiori parte hominum. l.3. ff.ad
Macedon.l.quis sit fugitiuus. §.apud Labeo
nem.ff.de ædil.edict.l.pignori.C.de pignor.
act.& ibi Bald.& Ang.Bart.in l.si pignore.§.
ita.per illum tex.ff.de pign.act.Bald.in l.ne-
mo.in fin.C.de episc.aud.vbi loquitur de il-
lo, qui equum misit in pascuis, quem lupus
occidit, & dicit excusari, si alij illuc animalia
mittere solebant, Petr.de Vbal. d.tract.part.
8.sub nu.4.

Et ita consuetudinẽ excusari à culpa tra-
dit Bal.cõs.145.Casus talis est, col.4.in fi.li.
3.Castr.cõs.423.quia scio.col.pen.lib.1.An-
char.cons.438. pro decisione quæsiti. col.1.
Aret.cons.31.col.fin.Dec.cõs.473.col.2.lib.
2.Ias.in l.1.in princ.ff.si quis ius dicẽ.nõ ob-
tẽp.& l.certi iuris.4.not.C.de Iudi.Paris.cõ-
sil.159.lib.4.Crau.cons.8.nu.22.& cõs.247.
sub nu.6.in fin.lib.1.& cons.319.vers.14.lib.
2.& cons.362.n.4.libr.3.Mascar.d.cõcl.467.
nu.21.Decian.cõs.29.n.16.lib.2. Quinto ces
43 sat presumptio † culpæ, quando furtũ fit cũ
fractura, Salic.in l.cũ duob. §.damna. ff.pro
soc.Pet.de Vbal.d.trac.par.8.sub n.15.Grat.
cons.94.nu.40.& cõs.100.nu.15.lib.2.Curt.
iun.cons.256.nu.12.Menoch.consi.353.nu.
11.libro 4.Sexto cessat præsumptio, quando
44 † res furata erat in eodẽ loco cũ proprijs re
bus illius, qui eã custodiebat.Dec.cons.473.
col.fin.lib.2.Crau.cons.6. sub nu.106.libr.1.
& cons.353.nu.14.libr.3.Septimo & vltimo
45 licet furtũ † culpa commissum presumatur,
nõ intelligitur de culpa leui, sed tantum de
leuissima, Glo.fin.in §.præterea.Instit.quib.
mod. re contrah.oblig. quã ibi commendat
Ang. & eã dicit singul. Bal.in l.in iudicio.C.
de locat.& Salic.in l.quæ fortuitis. C.de pi-
gnor.act. Gomes.lib. 2. resolut.iur.c.3.in fin.
Decian. qui de cõmuni testatur.cons.29.nu.
46 15.li.1.Et intelligitur de leuissima † in omit
tendo, & non in cõmittendo, Glos.notabilis
secundũ Castr.ibi in l.si mora. ff.solut.matr.
& gloss.in l.lege Cornelia. ff.ad Syllan. quas
cõiter approbãt Dd. vt dicit Couar. super 4.
decret.ff.de sponsal.par.2. c.6.§.8.nu.13.Qua
tenus etiam dixi incendium culpa commis-
sum censeri absque alia probatione, sicut de
furto dixi, sic de eo intelligendum est, quod
47 culpa leuissima in † omittendo.Alex.consi.
74.num.3.lib.6.ita vt nec actio legis Aquiliæ
locum habeat, commissum cẽseatur. Rolan.
cons.95.num.14.& 15.lib.2.Gabriel.cõs.159.
nu.1.& 2.lib.1.Menoch. cons.53.nu.19.li.1.
Nouissime contra hanc opinionem tenuit
Flam.de Rub.Vtinen. in cons.11. vbi contra
Rolan.& alios vult, quod cõductor teneatur
ex culpa præsumpta in incendio, & dicit sub
nu.129. quod hæc videtur verior & frequen
tiori calculo recepta, siue numerum Docto-
rum attendamus, siue auctoritatem. Sed, pa-
48 ce sua sit dictum, decipitur, quia † quod pri-
ma opinio sit magis recepta, testatur Menoc.
de arbit.Iud.casu 390.nu.6.in fin.& eam esse
magis communem testatur Curt. in l. domi-
nus horreorum, ff.locat.& Mascard. in tract.
de probat.concl.467. nu.8. & concl.892. sub
nu.8. Farinac.q.110.sub nu.127.& nu.129.
49 Concordantur istæ opiniones † secũdum
Trigon.in sing.57.nu.4.quod sufficiat allega-
re incendium absque alterius culpæ proba-
tione, quando sumus in contractu, in quo ve
nit etiam leuissima culpa, sed quod vltra in-
cendium culpa etiam sit probanda, quando
ex natura contractus leuissima culpa præsta-
ri non debet, & hanc concordiã ponit etiam
Mascar.d.concl.467. nu.12. Sed iudicio meo
ista concordia est nullius momenti, quia con
trarietas opinionum consistit, vbi agitur de
contractu, in quo non venit leuissima culpa.
50 Sed sequendo magis communem † opinio-
nem, quod incendium contra inhabitãtes in
domo censeatur commissum culpa eorum
leuissima in omittẽdo, nisi contrarium pro-
betur, l.3.§.1. vbi communiter scribentes, ff.
de offic.Præf.vigil.Mascard.d.concl.892.vbi
sub nu.2.dicit, quod hanc conclusionem in-
gens caterua Doctorum confirmat Farinac.
q.110.nu.41.& nu.90.
51 Primo conclusio ista, vt præsumatur † in-
cendiũ commissum culpa inhabitantiũ, non
procedit, vbi de eorũ diligentia & vigilãtia
cõstaret. Pet.de Vbal. d.tract.de duob.fratr.
par.8.sub nu.18.& 19.Gabr.cõs.159.sub nu.
4.lib.1.Rol.cons.95.nu.15.in fin.lib.2.Masc.
d.concl.892.nu.19. Menoch.cons.53.nu.24.
lib.1.Farinac.d.quæst.110.n.78. cũ plur.seq.
52 Secundo conclusio † contra patrẽfamilias
non procedit, si incendiũ ab aliqua persona
existẽte in domo fuerit causatũ, cuius mini-
sterio paterfamilias non vtebatur Salic. in l.
si vẽdita.& nu.5. ff.de peric.& commod.rei
vend. & in l.quæ fortuitis. nu.7. C.de pign.
act.Mascar.d.concl.892.nu.10. Contrarium
tenet Flam.de Rub.d.cons.11.nu.167.

53 Tertio non procedit † contra patremfamilias, si famulus ille, qui ignis curam habebat, recte eum accommodauit, & alter famulus non ad hoc deputatus ignem accenderit, & eum minus diligenter accommodauerit. Salic. in dict. l. quæ fortuitis. num. 7. versic. sin autem familiaris. C. de pign. act. Afflict. decisio. 57. nu. 5.

54 Quarto non procedit, vbi † de incẽdij initio non constat, Roman. cons. 401. Bald. in l. si vendit. ff. de peric. & commo. rei vend. Io. de Anan. consil. 71. Et si duæ familiæ habitẽt in eadem domo, vna in vna parte, & altera in alia, & non appareat, qua in parte incendium initium habuerit, nemo poterit conueniri. Alex. in consil. 50. lib. 1. vbi nu. 7. inquit satis esse, quod concurrat habilitas & aptitudo, vt incendium potuerit oriri in qualibet parte, etiam quod non fuerit probatum ignẽ fuisse in qualibet parte, & ita tradit etiam Gabr. d. cons. 159. nu. 8.

55 Quinto non procedit, vbi de † culpa & facto certi hominis non fuisset probatũ, nempe de culpa ipsius patrisfamilias, aut eius, de cuius facto ipse teneatur. Petr. de Vbal. d. tract. de duob. fratr. part. 8. sub nu. 19. Rol. d. cons. 95. nu. 9. lib. 2. Gabr. d. consil. 159. nu. 6. lib. 1. Rimin. iun. cons. 373. nu. 9. lib. 4. Mascar. d. concl. 892. nu. 17. & 18. vbi de communi opinione testatur Menoch. cons. 53. num.
56 23. lib. 1. Contra hanc opinionem † etiam insurgit Flam. de Rub. in d. cons. 11. nu. 158. Farinac. d. quæst. 110. numer. 93. & 126. & dicit, quod solummodo procedit, cum eadem domus à diuersis incolitur, vel cum agitur criminaliter ad pœnam, non verò cum agitur ciuiliter ad damnum; vel cum ignis prouenit ab extra, & non fuit causatum intra domum.

Et quod dicitur de incẽdio causato in hospitio Leonis Perusiæ, de quo loquitur Bald. & post eum Petr. de Vbal. in d. tract. de duobus fratr. part. 8. sub num. 19. vt excusaretur caupo, quia non cõstabat de facto certæ personæ, putat ipse Flami. num. 165. solum procedere in casu hospitij, in quo præter patrẽfamilias sunt famuli, & sunt etiam hospites & aduenæ, quo casu præter incertitudinem hanc multiplicem posset forsan procedere dicta opinio, at vbi vna est familia & vnũ caput, & incendium est intrinsecum, dictã opinionem procedere non posse dicit, & num. 164. dicit, quod certe non potest inducere animum, vt teneat, veram esse hanc conclusionem, quod necessaria sit probatio determinatæ personę, cum vna tantum est familia in domo, & constat incendium ab intra processisse, quia subuertuntur & iura, & auctoritates multæ, quibus cauetur præsumi contra inhabitantes, & contra patremfamilias.

57 Sexto conclusio supra posita † non procedit, si res, in quibus incendium ortum est, erant repositæ in loco congruo, tuto, & non periculoso, quia etiam ex loci securitate culpa excluditur. Salic. in dict. l. si vendita. ff. de peric. & commo. rei vend. & in dict. l. qui fortuitis. Cod. de pignor. act. Anchar. in consil. 348. pro decisione. Mascard. dict. concl. 892. nu. 14. vbi etiam alias ponit declarationes, quas hic referre omitto, ne sim nimis prolixus circa ea, quæ sunt extra materiam societatis, & redeo ad culpæ probationes. Tertio
58 præsumitur culpa † in socio, quando eã non adhibet diligentiam in rebus societatis, quã solitus erat adhibere in suis ante cõtractam societatem. leg. socius socio. ff. pro soc. §. fin. Inst. de societ. glo. in l. cum duobus. §. venit. ff. eod. Petrus de Vbald. dict. tract. de duob. fratr. part. 7. sub numero 1. Alexan. consilio 47. in princ. libro 1. & consilio 209. numero 2. libro 7. Decius in consilio 441. numero 7. libro 2. Menoch. consilio 121. num. 111. libr.
59 2. Nam culpa tripliciter † consideratur. Primo consideratur in rebus prorsus alienis, & diffinitur, quod sit deuiatio incircumspecta ab ea diligentia, quam adhibent homines diligentes eiusdem cõditionis & professionis. Secundo consideratur in rebus cõmunibus incidenter, & diffinitur, quod sit deuiatio incircumspecta ab ea diligentia, quã ipse deuians tunc temporis in rebus proprijs adhibet, dummodo in rebus proprijs non sit omnino negligens. Tertio consideratur in rebus communibus ex conuentione, & diffinitur, quod sit deuiatio incircũspecta ab ea diligentia, quam ipse deuians tempore contractus vel ante contractũ in rebus proprijs vtebatur. Ita declarat Bartol. in l. quod Nerua. num. 26. ff. depositi. & in tract. testim. numero 116. cum plurib. seqq. & rationem differentiæ inter prædicta esse dicit, quia mea & aliena sunt extrema, & commune est medium. In re propria culpa est impunita. lege in re mãdata. C. mandati. In aliena culpa punitur, nec sufficit, quod in ea quis id faciat, quod facit in suis, quia si in suis est negligẽs, in alienis debet esse diligens. leg. si constant. §. si maritus. ff. solut. matrim. In re communi eligitur media via, ne culpa totaliter sit impunita, & sufficit eam diligentiam adhibere, quam in suis adhibet. Et inter com-
60 mune † ex conuentione, & commune incidenter, ratio differentiæ est, quia si ego societatem cum aliquo contraho, eam diligentiam inspicio, quam ipse in suis rebus adhibere solitus est, & sic ipse de me facit, & de tali diligentia videtur inter nos conuẽtum. Et istud in re communiter incidenter dici non potest, ideo ea diligentia solummodo inspicitur, quam tunc in rebus suis adhibet, vt per Bartol. in locis præfatis videre licet.
61 Sed quamuis ista dicta de † culpa à Bartol. recte procedere possint, vbi socius habuisset, & haberet bona propria, vt etiam textus supra allegati loquuntur, vbi autem socius

non habuisset & non apparet propria, qualiter culpa socij circa res societatis sit consideranda, ex prædictis percipi non posse dicendum videtur, & videtur dicendum, alio modo culpam in socio esse considerandam, nempe vt facit Bald. in l. quæ fortuitis. sub numer. 39. C. de pignor. act. vbi considerans, esse posse, quod quis bona propria non habeat, dicit ridiculam esse opinionem Io. de Blunoscho, & dat diffinitionem, quod leuis culpa sit facere id, quod nõ faceret, vel omittere id, quod non omitteret diligens homo, per text. in l. si putator. ff. ad l. Aquil. & considerat, quod homines aut sunt diligẽtes, aut diligentiores, aut diligentissimi, vt ibi per eum videre licet. Et sic attentis dictarum le-
62 gum † dispositione & attẽtis traditis à Bart. & Bal. quod hac distinctione vti debeamus, mihi dicendum videtur, nempe, quod vbi socius nunquã habuit bona propria, teneatur in rebus societatis eam adhibere diligentiam, quam adhibent homines diligentes eiusdem professionis & qualitatis, & si talẽ non adhibeat diligentiam, dicatur esse in culpa secundum Baldi opinionẽ, & ita quod si socius non fecerit lucra, prout alij fecerũt eiusdem exercitij, quod culpa in eo probata dicatur, tradit Alex. in cons. 47. num. 1. lib. 1. ex notat. per Bart. in l. si cum venderet. §. fin. per illum textum. cum seqq. ff. de pign. act. & in l. quod Nerua. ff. depositi. & per Bal. in l. solam. col. 5. C. de testi. & per Angel. in l. cõtinuus. §. cum ita. ff. de verb. obl. & ad ista fa-
63 ciunt † tradita per gl. in l. videamus. ff. locati. vbi dicit, quod quis tribus modis in culpa esse potest. Primo si non fecit id, quod diligens faceret, secũdo si fecit cõtra pactionẽ, tertio si fuit in mora faciendi, ita post gl. tradit etiã Strach. in tract. de Nautis. part. 3. nu. 52. & Rota Genuens. decis. 205. nu. 2. Vbi ve-
64 ro socius habuit bona † propria, quod, ne de culpa arguatur, teneatur eã diligentiam adhibere in rebus societatis, quã adhibebat in suis ante, & tempore contractæ societatis, dicendũ est, vt habetur in d. l. socius. & in d. §. ita. Inst. de societ. & vt tradit Bart. in supra posita eius distinctione. Sed declarandũ est,
65 primo † tunc demũ sufficere, si socius adhibeat eã diligentiam in rebus societatis, quã in suis adhibere solitus erat, si verũ sit, quod in suis aliqualẽ diligẽtiam adhibere solitus erat, quia si negligens in totũ in suis fuisset, non sic in cõmunibus esse debet, quia si tolleratur paritas in diligentia, nõ tolleratur in negligentia. l. si constante. §. si maritus. & ibi gl. & Dd. ff. solut. matr. Bart. in d. l. quod Nerua. sub nu. 26. Petr. de Vbal. d. tract. de duob. fratr. part. 7. sub nu. 1. Secundo declarãdum
66 est, quod si noua † causa superueniat, qua inspecta opus sit vti maiori diligentia, ad euitandã culpam, non satis est eã adhibere, quæ prius in rebus proprijs adhibebatur, sed maior adhiberi debet, puta si solitus erat de nocte equũ proprium dimittere in pascuis, & luporũ timor superuenerit, cõmunis equus de nocte amplius in pascuis dimitti non debet, sed erit cum maiori diligentia custodiẽdus. Bald. in l. nemo. in fin. C. de epis. audien. Per. de Vbal. d. tract. par. 8. sub nu. 4. in fi. Ter-
67 tio declarandũ est, quod si maiorẽ † diligentiã in suis rebus præstet socius post cõtractã societatem, eandẽ præstare etiã teneatur in rebus societatis, gl. in l. cum duob. §. venit. ff. pro soc. Pet. de Vbal. d. tract. par. 7. sub nu. 1. Quarto & vltimo declarandũ est, quod si res
68 † societatis nõ sint eiusdẽ speciei cũ rebus, quæ possidebantur à socio ante contractã societatẽ, & sic non possit fieri cõparatio de rebus societatis, ad alias res eiusdẽ speciei erit habenda consideratio, in quo gradu diligentiæ erat in rebus suis, licet dissimilibus, & in eodẽ gradu diligẽtia in rebus communibus erit adhibenda, Bart. in tract. testim. nu. 122. Infinita exempla colligi possunt, in quibus
69 † aut ratione moræ, aut ratione negligẽtiæ, aut ex eo, quia fecerit cõtra pactionẽ, culpa à socio cõmissa diceretur, vt videri põt per Strach. in trac. de Nautis. par. 3. & p Menoc. in tract. de præsũp. lib. 5. præs. 3. & per Masc. in trac. de probat. conclus. 468. & concl. 829. & concl. 892. & per Bar. ante eos in tract. testim. & ibi per Deplo. in eius addit. sed quia non est mei instituti omnia ad culpã pertinẽtia colligere, solummodo exempla aliqua referam, quæ magis præsenti tractatui conuenientia erunt.

70 Et primo socius in culpa † esse dicitur, quãdo seruũ per loca periculosa misit & perijt. Pet. de Vbal. d. tract. par. 8. sub nu. 1. in fin. & de eo, qui merces mari commisit, cum terræ aduehere potuisset, nisi excusetur à solito & consuetudine, habetur in l. cum duob. §. quidam sagariam. ff. pro soc. & per Strach. in tract. de nauigat. nu. 4. fol. mihi 165. Surd. cõsil. 12. nu. 28. lib. 1. vbi idẽ dicit de eo, qui poterat ire per planitiem, & iuit per mõtes. Idẽ dicitur de socio, qui transit per loca periculosa, cũ per loca tuta trãsire posset, Salic. in l. 2. C. de naut. fœno. per text. in l. cum proponas. ff. ad leg. Rod. de iact. & in l. si vehenda. §. 1. & per gl. in l. eos. ff. ad leg. Corn. de fals. Surd. cons. 12. lib. 1. Strach. in d. tract. de Nautis. part. 3. nu. 19. & 20. vbi ad id probandum citat Bart. in l. Imperator. ff. de appell. dicentem per tutiora itinera iter agendum esse, licet longiora, Surd. consil. 12. num. 28. libr. 1. & de eo, qui iter longius facit, quod propinquius facere potest, tradit Pet. de Vbal. dict. part. 8. num. 1. in fin. & Bald. in consilio 395. libro 2. dicit, in culpa illum esse, qui iter ab omni impedimento tutum facere potuit, & non fecit, & his rationibus motus interrogatus de facto respond. socium in culpa fuisse, qui assecurare potuit merces cum lucro, & id non fecit, & perierunt, nisi tamen à solito non ineundi dictum contractum fuisset

fuisset excusatus, per ea quę tradit Ruin. cōsilio 65. libro 5. & Dec. in eadem facti specie cons. 430. lib. 2. Stracch. in trac. de assecurat. glo. 8. num. 3. Et in proposito de itinere dicitur etiā in culpa socius, si nimio itinere mulum vel equum onerauit, quemadmodum si onerauit eum nimio onere. l. fin. ff. commodat. l. qui Insulam. §. qui mulus. ff. locat. Petrus de Vbald. d. par. 8. num. 1. in fin. Stracch. d. part. 3. num. 13. & dicitur in culpa, si non fuit vsus solito itinere, & solita nauigatione, Corn. consil. 273. lib. 1. Boer. decisio. 178. nu. 32. Crauet. cons. 115. nu. 5. libr. 1. Strach. d. par. 3. num. 6. Surd. cons. 12. lib. 1. & multo magis dicitur in culpa, si causa fraudandi vectigal diuertit à solito itinere. Bart. in l. cum proponas. C. de naut. fœno. Petr. de Vbal. d. par. 8. num. 5. Strach. d. par. 3. num. 37. vbi ex facto respondisse tradit culpæ damnandum quendam nauis magistrum, qui ingredi Anconæ portum distulit, vt cum publicanis tractaret, ne solitum vectigal solueret, & interim vi ventorum naufragium passus fuit, & hoc ea ratione, quia id euenit propter eius auaritiam, vt habetur in l. cum proponas. C. de naut. fœno. Sed prædicta non procedere
71 † declarantur, si socius solitum iter & solitam nauigationem facere prætermisit iusta causa motus, vt quia id fecit causa reficiendæ nauis, quæ vitium fecerat, vel impulsus impetu maris & vi ventorum, vel metu hostium, pyratarum, & exbannitorum. Bald. & Salic. in d. l. cum proponas. in fin. Petrus de Vbald. d. par. 8. nu. 6. Bertach. in tract. de gabel. in vlt. par. num. 58. Strach. d. par. 3. nu. 6.
72 non procedere † declarātur, si socius diuertat à solito itinere causa non soluendi vectigal illicitum, quia huiusmodi causa stāte cessat ratio auaritiæ cōsiderata in d. l. cū proponas. cum non soluere vectigal illicitum non sit auaritia, sed cōsilium, quia nemo tenetur iactare suū, vt per Bal. in l. cū proponas. Petr. de Vbal. d. part. 8. nu. 6. Et quod licite & absque peccato fraudari possint huiusmodi vectigalia illicita, tradit Felin. in c. 1. sub nu. 41. de const. Iul. Ferret. in trac. de gabel. nu. 232. Strach. d. par. 3. num. 8. Et ponūt exemplum
73 † in gabella imposita à Principe vnius grossi pro salma, & publicani de facto accipiunt duos grossos, & dicunt, quod licitum est omni ingenio eorum manus aufugere, quia prædones sunt, & quod damnum ex hoc Principi & eius fisco obueniens à publicanis præfatis refici debet, quia eorum vitio & malitia euenit. l. igitur. §. fin. ff. de lib. caus. Sed intel
74 lige, socio quidem † licere ab vno itinere discedere, vt euitet gabellas illicitas, sed quod non per hoc debet eligere aliam viam periculosam, in qua omnium mercium iacturam facere posset, dum curat euadere paruam pecuniarum solutionem. Pet. de Vbal. d. part. 8.
75 num. 6. in fin. Secundo socius in culpa † esse dicitur, quando temporū qualitates non cōsiderat, vt quia nauem nauigatū mittit aduerso tempore. l. qui petitorio. ff. de rei vendit. vbi gl. per tex. in l. 3. C. de naufrag. declarat tempus aduersum esse ab Octobr. vsque ad mēsem Aprilis, & ita tradit Petr. de Vbal. d. par. 8. sub nu. 1. in fin. Sed hoc de consuetudine non seruari, & quod Veneti nauigant omni tempore, tradit Cepol. in tract. de seruit. rust. pręd. tit. de Naui. c. 29. & similiter d. l. 3. in tempore Annonæ non seruari tradit Strach. d. part. 3. nu. 1. Et de eo, qui de nocte reliquit ostium domus apertum, quod sit in culpa, tradit Bald. in l. solam. sub nu. 13. C. de testi. Et dimittēte animalia in pascuis de nocte, quod sit in culpa, nisi eum excuset consuetudo, dicit Glo. & ibi Bart. in l. si negotia. ff. de neg. gest. Spec. in tit. de locato. §. postquam. nu. 12. Bal. in l. nemo. nu. 7. C. de episc. quos intelligit, quod loquantur de tempore noctis. Firman. in repert. in ver. famulus. nu. 20. & nouissime Polidor. Ripa in tractat. de noct. tempore. c. 12. sub nu. 18. Et potest etiā
76 dici, quod socius † sit in culpa, si de nocte merces conducat, cū de die id facere posset, cum de nocte latrones & fures ambulare soleāt, & furta & latrocinia committere, quia qui male agit, odit lucem, & si sunt fugiēda loca periculosa, dicendum est etiam, quod sint fugienda tempora periculosa, ad hoc vt latronū & furū manus effugiamus, & potest etiā considerari, quod culpa non careat, qui ambulat de nocte, quod sit quasi delictū tradit Bart. in l. Leuia. nu. 9. ff. de accusat. & Polid. Ripa in d. tract. de noct. tēpore. c. 7. nu. 1. Et quod de nocte sit geminanda custodia, ad hoc, vt custos culpā effugiat, tradit idem Polid. Ripa in d. c. 2. nu. 23. Et de custode Castrorum, quod tota nocte inuigilare debeat, & quod nocturno tēpore custodiæ sint duplicādæ, tradit idē Polidorus Rip. c. 75. ex quibus omnibus cōprobari videtur, socio de nocte eunti, vt dixi, culpam adscribi posse. Tertio
77 dicitur in culpa socius, quando † non cogitauit casum, qui facile euenire poterat. Bal. in l. fin. §. sed quia. col. fin. C. com. de leg. & cons. 395. pro Domino Roualdo. col. 2. lib. 2. Alex. cons. 41. col. 3. lib. 3. Crauer. cons. 170. nu. 11. & cons. 179. n. 5. lib. 1. & cons. 409. nu. 16. lib. 3. & cons. 957. n. 30. & seq. lib. 5. Surd. cons. 12. lib. 1. Et de eo, qui in minus idonea naui merces imposuit, tradit Petr. de Vbald. d. par. 8. sub num. 1. in fin. l. item quæritur. in
78 princ. ff. locat. & si mittat † nauē sine gubernatore, Petr. de Vbald. d. 8. part. sub num. 1. Strach. d. part. 3. nu. 12. Et si merces illicitas ponit cum licitis, & ex hoc omnes publicantur. l. cū proponas. C. de naut. fœno. Strach. d. part. 3. nu. 22. Et si subleuat pyratas misericordia ductus, à quibus postea derobatur, vt in pulchro casu plura adducēdo tradit Strach. d. part. 3. nu. 25.
79 Quarto nimia crudelitas † socij ei culpæ adscribitur, Roman. consilio 413. numer. 12.

Et si

Et si non credidit ei, cui credere non tenebatur, culpa caret, Craue.consl.319. num.16.
80 lib.2. Et si credidit consilio amicorum, † & consanguineorum ei culpa imputari non potest, glos.in l.2.in ver.pupillo.C.de his quib. vt indig.& ibi Bald.in 3.opp. & Castr. in vlt. colum. qui dicit illam glos. singularem. Ias. l.1.in fin.C.de transact.Crau.cons.531.nu.6.
81 lib.3. Etiam caret culpa, si † credidit honesto viro, & de re uerisimiliter informato, gl. in l. Titio cui fundus, ff.de cond.& demonst. & in cap.cupientes, in princ. in ver. notitia, de electio.in 6. Menoch. cons.406. num.79. lib.5.Decian.cons.29. num. 19. lib.1. qui loquitur de eo, qui in reponendis mercibus an locus esset tutus, credidit famulo hospitis, & quod ei credi debuerit, dicit, quia licet esset pauper, & seruiret in hospitio, non per hoc fide caret, vt per scribentes in §. sancimus, in auth.de testi.& in §.si quis autem, in auth.vt libert.de cætero auro non indigeant annulo. Et subiungit, & hoc magis placet, ei præcipue credendum fuisse, quia veritas ab alijs haberi non poterat.Bart in l. Cassius, ff. de senat.& quia ex actus seu negotij natura aliter veritas haberi non poterat. Salic. in l. ea quidem, colum.1. vers. ad quintam quæstionē.C.de accus.Et ad hoc faciunt ea, quæ de difficultate probationis dicuntur, in l. in illa stipulation.in fi.ff.de verb.obliga.& in l. si quis ex argentarijs, §.pęn.ff.de eden.& alibi passim per Dd. & si non credidit præmonitus in culpa esse dicitur, Rim.iun.cons.210. nu.44.lib.1.Surd.cons.12.lib.1.
82 Quinto negligentia in socio † culpa dicitur, non debet intelligi de illa negligentia, de qua dicit Poeta, le negligentie sue sono artificij, sed intellige, quod negligens tunc socius æstimetur, si quod potest illico non perficit, Innoc.& alij vbi Felin.num.4.de testib.Ang.in l.si maritus. §.si ante extraneus. ff.de adult.Dec.cons.151.num.16. & nu.21. Crauet.cons.573.num.7. in fin.lib.4.Rimin. iun.cons.52.num.132. lib.1. Et multa de ne-
83 gligentia † cumulat Mascar.in tract. de probat. conclus.1088. vbi etiam ponit modum probandi eam, & erit exemplum, quando socius seruum a vulnere curari non fecit, Petr. de Vbald.d.par.8.num.1. in fi.& quando eo beneficio non vsus fuit a Principe concesso, quod etiā alteri socio prodesse poterat, Crauet.d.cons.573.nu. 6.lib.4. & quando a Principe ea non petit, quæ ad rē necessaria sunt, licet credat Principem non concessurū, quia quantum in nobis est ad obtinendum laborare debemus, Bald.in cons.395.pro Domino Dinaldo.lib.2. Castr.cons.433. Visis omnib. supradictis, colum.3.lib.1.Crau.cons.64.nu. 6.& multo magis id procedere dicit circa ea quæ sunt obtinenda a priuato, & in consilio 121.num.10.lib.1.& in respon.1.pro genero num.272.& in cons.573.nu.5.lib.4.& multo magis procederet, si ea Princeps solitus esset concedere.Surd.cōs.90.nu.40.li.1.& qñ rescripto a superiore impetrato non vtitur, c. ex parte, & cap.plerunque.de rescript.Cald. d.cons.5.colum. 2.in tit.de præben.Crau. d.
84 cons.573.num.8. & quando ea † non inquirit, quæ inquirenda sunt, puta an in loco, vbi transit cum mercibus, soluatur gabella.Bald. in l.3.colum.2.vers.item in quibusdam locis C.de naut.fœn.per text.in l.2. §.diui.il 1. ff. de publica, & est etiam in lata culpa Bal.cōs. 463.statuto communis Papiæ.lib.3. quod est repetitum, in cons.436.lib.5. Crauet.consil. 115.nu.3.& cons.132. lib.1. & quando cum potest, impedimentum non amouet, Crauc. d.cons.573.num.7. lib.4. & quando fructus,
85 & † introitus tempore debito non exigit, & similiter eos non vēdit tempore debito cum ea, quæ potest, vtilitate, & non secundum suum caput Bart.in l.omnia, in fin.C.de conditio.in pub.horr. Rom. cons.188.num.4. & cons.425.colum.2. Dec. cons.274. Viso Decreto.sub num.6.lib.1.Borgn.decis.39.num. 26.part.1.secundum primam impressionem. Et quando credita non exegit debitis temporibus, & debitores facti sunt non soluendo, Borgn.d.decis.39.nu.24.& num.27. cum pluribus seqq.& nu.34.dicit, quod tenetur probare adhibuisse omnem diligentiam in exigendis creditis, & citat Mars.sing.281.socius tenetur, & quando male libros rationū scripserit, ita vt fidem non facerent contra veros debitores debitum negantes, Borgn. post alios, quos citat d.decis.39.num.38.quem vti moderniorē pro omnibus allegare sufficiat. Alia multa de negligentia cum diligētia cumulauit Gomes. super regulis Cancellariæ Reg.de triennali possessore post q.28.fol.mi
86 hi 214.Sexto etiam imperitia † in socio culpa est, l.imperitia, & l.culpa est, ff.de reg.iur. l.illicitas, §.sicuti, ff.de offic.præsid.l.1.§.propter, ff.si quadr.paupe.fecis.dica.l.si quis fundum, §.Celsus, & l.item quæritur, §. si nauicularius, & §.gemma, & l.si merces, §.qui columnam, ff.locati. Sed imperitiæ non est tribuendum, si quis modo aliquo decipiatur. Strach.in d. tract.de Naut. p.3.num. 34. vbi excusat nautem, qui de nocte a piscatorum lumine deceptus, credens se recipere in portu, incidit in vada, per text.in l.ne piscatores ff.de incēd.ruin.& naufr. idem tradit Polip. Rip.in tract.de nocturno tempore, c.13. nu.
87 6.etiam si insolita negotia † aggrediatur socius, culpæ ei adscribitur, Bal.in l.si patruus, sub num.8.C.com.vtr. Petr.de Vbal.d. tract. part.3.sub num.39.vers.2. casu, & d. part.8.
88 num.1. in fin. Septimo culpa etiam † consistit in mala electione, vt si socius eligat malum famulum seu malum ministrum, l.3. in fin.& l.cum mandato, in fin. ff. de minor.& l. sed & si quis, §.fin.ff.de Instit.Signorol.cons. 143.colum.2.& Castr.cons.423.colum.2. lib. 1.Strach.d.3.pat.num.12.Crauet.cons.8.nu. 25.lib.1. Hoc est verum, si vere eligat malum famu-

famulum, & malum ministrum, sed si eligat
89 bonum, tenetur † de eius contractu, & non quia fuerit in culpa eum eligendo, Decian. conf.29.num.5.lib.1.per text.in l.argentum, ff.commodat. Et de quodam Comite, qui sibi elegerat multos milites, quod teneatur de eorum abigeatu, tradit Crauet.conf.791. lib.5. Et de nauta, quod sit in culpa, si secum assumat ignotos homines in naui, tradit Strachus.d.part.3. num.18. Octauo culpa proba-
90 tur in socio, si † conuenta non obseruat, vt debet & potest, Strach.d.par.3. num.8. Polidor.Ripa d.tract.de noct.temp. cap.12. num. 8.Surd.conf.12.num.30. & 31. lib.1. & de socio, qui tenebatur negotiari ad lucrum, & id non fecit, tradit Alex.in conf.47.lib.1.ita de non gestis rationem esse reddendam, tradit Menoch.in tract.de arbitr.Iud.casu 209.nu. 32.& de socio, qui ea facere pretermisit, que facienda erant ad lucrum pertinentia, tradit Crauet.conf.100.num.9. & 10.& de hærede etiam socij, qui negotia societatis incepta non perficit, tradit Petr.de Vbald.d.tracta.p. 7.sub num.2.& de socio, qui utitur re societatis non ad vsum destinatum, l. merito, ff. pro soc. Polid. Ripa d.tract. de noct. temp.c.
91 12. nu.9. Nono culpa in socio † causatur ob eius moram, ut si ex eo, quia fuit in mora soluendi debita, res societatis sibi sequestratæ fuerunt, l. videamus, §.si verum, vbi glos.ff.locati.Petr.de Vbald.d.tract.part.8. nu.3. & ita quod mora sit culpa habetur in l.vnicuique, ff.de reg.iur.& in l.quod si ab initio, ff.si cert. petat.& in l.si filius, ff.de inter.act.& in debito ex delicto mora semper inest.Bero.consil. 193.lib.1. verum mora commissa dici nō potest, vbi debitum est illi qui dum, Hond.cōs.
92 50.num.24. lib.1. Decimo culpæ socij † adscribitur, si damnum datum fuit in rebus societatis ab eius inimicis. Bald. conf.61.num. 5.lib. 2.& in conf.493.sub num.5.lib.4. Cor. conf.129. num.19.lib.2.Crauc.conf.933.sub nu.17.lib.5.etiam si inimicitia sua culpa causata non fuerit.Strach. de Naut.part.3. num.
93 49.Vndecimo & vltimo, socius † est in culpa, si conditiones eius, cum quo contrahit, scire non quęrit, l.qui cum alio, ff.de reg.iur. Et si duo mercatores fecerunt societatē duraturam per quinquennium, eo finito vnus ex socijs, si contrahat, alter nō tenetur, quia contrahēs cum eo debebat se informare de qualitate societatis, Castr.in l.1.§.non autem ff.de exercit.Rim.iun.conf.1. num.42.libr.1. Rot.Genuen.decis.172.nu.7.Crau.conf.716.
94 nu.12.& 13.lib.5. Et licet alias ignorans † & dubitans æquiparentur, l. manifestissimi, §. sin autem, vbi Bart.C.de furt.hoc tamen non habet locum in contrahēte, qui tenetur inuestigare conditionem contrahentis secum. Dec.in d.l.qui cum alio.nu.3.ff. de reg.iur. & in l.quamdiu.C.qui admitt.

95 Culpa leuissima, non † solum venit in societate quando ita conuentum fuit, & quando socius erat in suis rebus diligentissimus, vt dicitur num.10. sed etiam quando intrat actio legis Aquiliæ, cum declaratione tamen quod veniat leuissima culpa in cōmittendo, secus vero in omittendo, vt dicitur sub num. 46.Magon.qui alios citat, & testatur de communi opinione decis. Florent. 111. num.26. num.50. & num.52. & post eum nouissimè Farinac.quæst.110.sub num.24.ubi latissimè examinat, quando incendium culpa inhabitantium dicatur commissum, & quando dicatur euenisse casu fortuito.

96 Culpa leuissima, † quod ab eo sit præstanda qui non gratis, sed mercede constituta cu stodiam suscepit, tenent Sebast.Medic.de casu fortuit.p.2.q.7.num.8. & sub num.25. Farinac. q.110. num.29. Quod etiam teneatur de leuissima culpa quis ex sola suscepta rei custodia, tenent relati a Magon. decis.Flor. 24.num.9.& 10.& decis.111.num.3. Verum esse uerior em opinionem, quod quis non teneatur de leuissima culpa, si custodiam suscepit, sine mercede dicit Farinac. d. q.110. nu. 31.citat Cor.conf.244.num.4. lib.1. Magon. d.decis. Florent.111.num.54. limitando tamen nisi promisisset ratione sui officij, vti peritus diligentissimam custodiam, quia tunc teneretur de leuissima culpa etiam sine mercede, ut per Alex.Raud.decis. Pisan.6. num. 27.28.42.& 57.p.1. sed hoc non procederet in societate, in qua equalitas omnino est obseruanda, ut dicitur sup.nu.12.

CAPVT XXII.

Qualiter socius se à culpa excusare possit.

SVMMARIA.

1 *Quælibet causa excusat a culpa.*
2 *Culpa caret socius, si faciat solita & consueta.*
3 *Et non requiritur, quod consuetudo fuerit præscripta.*
4 *Et si fuit difformis, attenditur illud, quod fuit magis obseruatum.*
5 *Pecora custodienda puero tradens excusatur.*
Et animalia mittens in pascuis sine pastore.
Si non custodit locum, qui custodiri non solebat.
6 *Qui imposuit merces in loco, qui claue claudebatur.*
7 *Culpa caret socius, si vtitur re ad vsum destinatum.*
Neque inspicitur futurus euentus.
Vt si immittat animalia in agro destinato ad pascendum, & damnum dent in agro contiguo.
8 *Et si in agro destinato ad pascendum fuerit posita clausura, potest eam socius amouere propria auctoritate.*
Et si fuerit clausa domus communis, poterit eam aperire propria auctoritate.
9 *Syluam cæduam potest incedere inuito socio.*

10 *Im-*

10 *Impossibilitas excusat a culpa.*
Vt si non potuit praeuidere & diuinare.
11 *Et si fecit, quid potuit.*
12 *Et si de nocte ob pluuiam bene videre non potuit.*
13 *Et excusatur socius a culpa, si ea non fecit, quae facere non tenebatur.*
14 *Non facienti culpa non imputatur si factum inutile fuisset.*
15 *Etiam si esset dubium, an vtile esset.*
16 *Culpa reprehendi non potest ab eo, qui est in dolo.*
Et ab eo, qui est in grauiori & pari culpa.
17 *Et inter socios, si sunt in pari culpa, admittitur compensatio.*
18 *Culpa, qui causam dedit, culpam allegare non potest.*
19 *Culpa ab eo obijci non potest, qui ex ea sentit commodum.*
20 *Culpa allegari non potest in facto, ex quo nullū damnum resultat.*
21 *Culpa prima excusatur, & vltima attenditur.*
22 *Culpa proxima attenditur, non remota.*
23 *Culpa in faciendo praeualet culpae in omittendo.*
24 *Culpa cessat in eo qui illud nō facit, quod factum non profuisset.*
25 *Culpa cessat in eo, qui id non facit, quod facere non tenetur.*
26 *Culpa cessat quando a dolo absorbitur.*
27 *Culpa ex maleficio cessat si non sit ordinata ad casum, in his quae proueniunt ex necessaria consequentia.*
28 *Culpa cessat si causa praecedens sit praedominans.*
29 *Culpa in specie debet probari.*

NOn erit incongruum etiam hoc in loco, dum de culpa agimus, aliqua colligere, quae pro ipsius culpae excusatione proponi solent. Regula est generalis, quamlibet
1 † causam excusare a culpa, l. igitur, ff. de lib. caus. Marsi. in rub. ff. de fideius. num. 57. Rot.
2 Genuens. decis. 56. nu. 6. Et ad specialia † deueniendo: Primo socius a culpa excusatur, si ea faciat, quae solita sunt & consueta, l. 3. ff. ad Maced. l. quis sit fugitiuus, §. apud Labeonem, ff. de aedil. edict. l. pignus. C. de pignor. act. Bart. in l. si pignor. §. fi. ff. de pign. act. Bal. cons. 145. casus talis est, colum. 4. in fin. lib. 3. Crauet. cons. 8. num. 22. & cons. 247. nu. 6. in fin. lib. 1. & cons. 319. vers. 14. lib. 2. & consil. 362. num. 4. lib. 3. Decian. cons. 29. nu. 16. lib. 1. Rota Genuens. decis. 14. num. 68. & decis. 56. num. 7. Polid. Ripa d. tract. de noct. temp. cap. 12. num. 19. Et non requiritur, quod ta-
3 lis † consuetudo sit praescripta, sed sufficit ita aliquando fuisse obseruatum. Bald. cons. 318. Ponitur quod electio. colum. 2. lib. 3. Gabrie. in suis com. concl. tit. de stat. concl. 1. nu. 70. Ioseph. Lud. in suis concl. com. concl. 38. versic. Ampliatur primo, & si non fuit vnifor-
4 mis † sed difformis, attenditur illud, quòd fuit magis obseruatum. Dec. cons. 11. nu. 12. vers. 2. respondetur, & consil. 215. Menoch. cons. 75. num. 76. lib. 1. Becc. cons. 101. nu. 51. Ioseph. Lud. d. concl. 38. vers. ampliatur ter-
5 tio. Et quod excusetur ille, qui † pecora custodienda puero tradidit, si ita fieri erat consuetum, tradit Bald. in cons. 441. quidam magister Grammaticae, lib. 1. Decian. d. cons. 29. num. 17. lib. 1. Et etiam quod ille excusetur, qui in pascuis animalia misit sine pastore, si ita fieri erat consuetum, tradit Crau. d. cons. 353. num. 6. lib. 3. Polid. Ripa d. cap. 12. num. 19. Et quod non sit in culpa, qui non custodit locum, in quo reposuit merces, qui custodiri non solet; tradit Petr. de Vbald. d. tractat. de duob. fratr. p. 8. sub num. 15. vers. sed posito
6 sine praeiudicio. Et de eo, qui reposuit † merces in loco, qui claudebatur, quod non sit in culpa, tradit Decian. d. cons. 29. num. 24. li. 1. quia claues ad custodiam fieri solent, gl. Bar. & alij, in l. cum pater, §. pater plurib. ff. de legat. 2. Addit. ad Bart. in l. clauibus, ff. de cōtr. empt. Dd. in l. 3. in princ. ff. de acqu. posses. & in c. 2. de consuet. Secundo excusatur a cul-
7 pa socius † si vtitur re ad vsum destinatum, l. cum duobus, §. item mala, ff. pro soc. l. arboribus, §. naues, ff. de vsufr. l. si aedes. ff. com. diui. §. religiosum. Inst. de rer. diuis. Et hoc in tantum est verum, vt nec etiam inspiciatur futurus euentus, Alber. & Florian. in l. Sabinus, ff. com. diui. Dec. in cap. cum omnes, nu. 23. de constit. Crauet. cons. 353. num. 5. lib. 3. vbi loquitur de eo, qui immisit animalia in agro destinato ad pascendum, & damnū dederunt in agro contiguo, & vult, quod excusetur a culpa ea ratione, quia vsus fuit agro ad vsum destinatum pascēdi. Et quod si quis
8 potest mittere † animalia ad pascendum in agrum ad hoc destinatum, & facere impediatur apposita clausura, quod clausurā propria auctoritate remouere possit, probat Crauet. in cons. 4. lib. 1. Et si vnus socius claudat domum communem, ne alter illuc ingrediatur: quod alter possit propria auctoritate domū aperire, & impedimentum remouere, tradit Castr. cons. 395. in causa, quae vertitur in curia Domini locum tenentis, nu. 2. lib. 2. Crau. d. cons. 4. num. 10. lib. 1. & socius potest inuito socio incidere syluam caeduam, Bald. cons. 37. num. 4. lib. 5. Ias. in l. serui electione, §. 1. num. 18. Socin. num. 2. Ripa nu. 14. ff. de leg. 1. Surd. cons. 43. num. 17. lib. 1. Ac etiam po-
9 test domum † communem solitam locari locare, Surd. late cons. 43. lib. 1. non obstante dispositione, l. Sabinus, ff. com. diuid. cui respōdet ibidem sub num. 15. & qualiter procedat declarat etiam Gomes. lib. 2. resolut. titul. de locat. sub num. 14. & de his latius videbimus suo loco, cap. 28.
10 Tertio impossibilitas † excusat a culpa, l. impossibilium, ff. de reg. iur. l. cum quidam, §. si pupillo, ff. de vsur. Oldrad. cons. 242. tota praesens, col. 3. & cons. 307. quod quando, colum. 2. Signorol. cons. 141. colum. 2. circa fin. Crauet. cons. 319. num. 15. lib. 2. & cons. 362. num. 2. lib. 3. Menoch. cons. 645. num. 2. lib. 7. Et qui non potuit praeuidere, & diuinare, quod

quod de culpa argui non possit, tradit Dec. cons.115.colum.3.vers.tertio non obstat, libro 1.Crauet.cons.685.in fin.lib.4.Et de eo, qui fecit quod potuit, quod non sit in culpa
11 † dicendum est, l. vtique, §. culpa, ff.de rei vendica.l. quemadmodum, §.si nauis, ff.ad l. Aquil.l.si vt certo, §.plane, ff.commod.l.arborib.§.nauis, ff.de vsufr.Roman.cons.395. colum.2.Deci.cons.64.colum.3.lib.1.Crau. cons.319.num.16. vers.quinto, lib.1. Et ex-
12 cusatur a culpa ille, qui non † bene de nocte, ob pluuiam videre potuit, an esset bene tutus locus, in quo reponebat merces, prout de die & pluuia cessante melius vidisset, Decia. cons.29.num.26.lib.1.vbi etiam, num.27. dicit, quod si solummodo duo loca adsunt, in quibus merces reponi possunt, si tutiorē locum eligat ille, qui vult merces conseruare, de culpa redargui non potest. Et quemad-
13 modum † excusatur a culpa, qui non facit, quod non potest, ita etiam excusatur si non facit id, quod facere non tenetur, l. tutori. C. de neg.gest. Aret.cons.111.colum.fin. Cum igitur.Ruin.cons.139.lib.4.Crau. cons.4.nu. 24.lib.1.& cons.319.num.16.lib.2. & consil. 362.num.3.lib.3.& cons.573.num.1.lib.4.
14 Quarto non facienti culpa † non imputatur si factum inutile fuisset, l.& in totum, versic. ita si ob id, ff.rer.amot.l.si alius, versic. æque perituris, ff. quod vi aut clam. gl.in l.si edia, ff.de euict.Oldrad.in cons.136.quod ex productis, colum.2.Bal.cons.145.casus talis est, in quodam instrumento, colum.4. lib.3. Castr.in l.ab hostib.§.si vir.ff.solut.matrimo.& in cons.174.contra superius consulta. in fin. & in cons.322. Viso puncto suprascripto, & dubiis, colum.2. & in cons.425. super primo quæsito, colum.2.& cons.471.Viso suprascripto puncto, colum.1.lib.1. Soci.in cons.170. colum.6.vers.accedit in proposito, & consil. 178.colum.2.lib.2.Crau.cons.362.num.6. & cons.366.num.19.lib.3. & cons.567. num.3. lib.4.& cons.919.num.15.lib.5. Rimin. iun.
15 cons.210.nu.51.lib.2. Et etiam cum † est dubium, an factum esset vtile, culpa non facienti non imputatur.Bald.cons.145.casus talis est in quodam instrumento, colum.4.lib.3. Crauet. cons.83. sub num.5.lib.1. vbi dicit hoc dictum singulare, & in cons.531.nu.5.lib.3. vbi ponit dictum Senecę, Quod dubites ne feceris, & in cons.567.num.3.in fin.lib.4. Rimin.iun.cons.481.num.87.lib.5.Quinto so-
16 cius ab altero socio † qui sit in dolo de culpa reprehendi non potest, l. si putatur, & l. item si obstetrix, in fin.ff.ad leg. Aquil.notatur in l.viro atque vxori, ff.solut. matrimon. Castr.in l.quæro, ff.de act. empt. Alex. cons. 14.lib.5.Crauet.cons.919. in fi. & cons.928. num.3.lib.5. & qui est in grauiori & pari culpa, alium de culpa reprehendere non potest l. cum pater, §.libertis, ff.de leg.2.l.in arenā, in fin.C. de inoffic. testa.l.2.§. idem ait, ff.ne quid in loco pub.lege qui bona, §. si quis de damn.infect.Crau.cons.362.num.7.lib.3. & cons.928. num.9.lib.5.& inter socios, si sunt
17 in pari † culpa, admittitur cōpensatio, l. plane si ambo, ff. pro soc.& l.si ambo, ff.de compen.gl.in §.fin.Inst.de societ. Alex.cons.47. num.11.lib.1.Et ideo dicitur, socium de leuissima culpa non teneri, quia dicitur etiam in leuissima culpa alter socius, qui sibi elegit socium parum diligentem, l.socius socio, ff. pro soc.§.fin.Inst.de societ.Bal.in l.quæ fortuitis, num.59.C.de pign.act. Petr. de Vbald.tractat.de duob.fratr.p.7.num.1. Rim.iun. cons.52.num.148.lib.1.& qui culpæ causam
18 † dedit, culpam allegare non potest, l. cum mandato, ff.de neg.gest.l.cum mulier. in fin. ff.solut.matrim.l.1.§.fin.seu l.2.& ibi Gl.fin. ff. quando act.de pecul.est annal.l.1.§.si omnes, in fin.ff.de ventre inspiciendo. Cuman. cons.175. Dn.Andreola, colum.2. Castr.cōs. 307.Videtur quod non retineant, colum.2. lib.2.Crauet.cons.362.num.8. lib.3. & cons. 919.num.10.lib.5. & culpa ab eo obiici non
19 potest, qui ex ea † sentit commodum, l.cum in fundo, §.quod si mulier, ff.de iur.dot.& l. ex qua persona, ff.de reg.iur.l.cęterum & ibi Ang. ff.de rei vend.l. si seruus plurium, §.1. ff.de leg.1.Anchar. cons.339. pro maiori intelligentia, colum.4. Aret. in l. diuortio. in prima colum.4. vers. & hoc maxime videtur dicendum, ff.solut.matri.gl. in l. sed & si exceptio.ff.de euict.Bart.cons.81. in fi. libro 1. Socin. cons.200. num.2. vers.quinto confirmatur, lib. 2.Fel.in cap.fin.nu.3. de præscrip. Crau.cons.969. num.26. lib.5. Neque culpa
20 allegari potest † in facto, ex quo nullū damnum resultat, l.si iubēda, §.1. ff.ad leg.Rhod. de iact. l. si alia, §. est & alia, ff.quod vi aut clam.l.is qui.ff.de act.& oblig. Bart. in l.si vt certo, §.interdum, ff.commodat. Castr.cons. 136.Visis & cōsideratis omnibus supra enumeratis, colum.2.lib.1. Crauet. cons.319.nu. 17.vers.11.lib.2.& cons.366. num.18.lib.3.
21 Sexto ille, qui est in prima † culpa, excusatur, & vltima culpa attenditur, l. si per emptorem, ff.de act.empt. Abb.cons.3. colum. 7.in fin.7.q.lib.2.Bald.cons.53. Quædam D. Riuabella, colum.2.lib.5.& attenditur culpa
22 proxima † & non remota, l.socium, §.socius ff.pro soc.l.si mulier, ff.rer.amot.gl. in l.cum quis, ff.de dolo, & in l.3.§.ex pluribus in ver. nec enim, ff de acq.poss.Et faciunt ea, quę dicuntur de causa proxima & remota, quod attenditur proxima & non remota, late Tiraq. in tract.cessante causa, limit.20. & quæ ibidē ab eo dicūtur pro limitatione, quod aliquando etiam attendatur causa remota, deseruire possunt ad probandum, quod etiā aliquando attēditur causa remota. Septimo, vbi duæ
23 culpæ † reperiuntur, quarum vna consistat in faciendo, alia in omittendo, attenditur & præualet illa quæ in faciendo consistit. Anchar.cons.362.colum.1. & Crauet. consil.8, nu.23.lib.1.Et quod inter culpam in agendo, & inter

& inter culpam in omittendo, non admittatur compensatio, tradit Rim.iun.consil.285. nu.114.lib.3.

24 Quod quis in culpa † non dicatur, si non facit illud quod factum non profuisset, & quod id procedat etiam si dubium fuisset an esset pro futurum firmat Rot.Rom.deci.521. num.3.lib.1.

25 Similiter quod † culpa ei non possit imputari, qui non facit actum, quem facere non tenetur firmat pro conclusione Rot.d.decis. 521. num.2. & ex ea infertur emptorem in culpa non fuisse, si non obtulit precium venditori, quia illud offerre tenetur tunc demũ, quando agit ad rem emptam consequẽdam, l.Iul.§.offerri, ff.de act.empti.

26 Culpa cessat, quando a dolo † absorbitur, vt si venditor dicat, se tenere, & possidere rem venditam, & vere eã non teneat, & possideat, nam emptori culpæ attribui non potest a venditore, si eam non petierit, ita tradit Rot.Rom.in d.decis.521.num.5.lib.1.per glos.in l.si mora, ff.solut.matr.

27 Culpa ex maleficio, † quod proficua esse non debeat, c.mora de reg.iur.in 6. procedit quando est ad illud ordinata, vt sit proficua, secus vero si ad illud ordinata nõ fuerit, l.4. in prin.ff.si quis caut.Bart.in l.2.in prin.ff.eo. Alex.in l.quamuis, num.11.vers.non obstat, ff.solut.matr.& in l.Marcellus sub nu.3.ff.ad Trebel.& rationem esse, quia commodum non contingit principaliter, sed in quandam necessariam consequentiam, tradit Felin. in c.qui in Ecclesiarum, nu.67.vers.non obstat, & num.seq.de constit. & dixit Rot. Roman. decis.67. lib.2. quod licet quis sit carceratus ex prætenso delicto, tamẽ quod filius ne ingratus efficiatur excarcerationem procurare debet, & videantur late tradita per Tiraq. de legib.connub.glos.6.nu.278.& ea quę dicuntur in seq.cap.23.

28 Causa præcedẽs, † si prædominet culpam attenditur causa, & non culpa, vt dicitur de muliere, quæ peperit, & non bene purgata remansit, & ideo male semper se habuit, si domo exierit, & mortua postmodum remanserit, primæ causæ, nempe puerperio & non culpæ considerataæ in exitu de domo, mors attribuitur, vt fuit decisum a Rot. Roman. decis.701.lib.1.

29 Culpam in specie † esse probandam tradit nouissimè Farinac. quæstion. 89. numero 12. & in dicta quæstio. & in quæstione 110. infinita ad culpam pertinentia cumulauit.

CAPVT XXIII.

Quæ sint deducenda & probanda ad hoc, vt culpa noceat.

SVMMARIA.

1 *Culpa debet probari ab allegante.*
2 *Culpa in specie articulari, & probari debet, & non sufficit, si factum sit in genere.*
3 *Testes debent esse contestes.*
Debent reddere causam scientiæ, etiam non interrogati.
Actu probato non dicitur probata culpa, vbi actus a culpa separatus esse potest.
4 *Culpa alicuius, quod quis cum eo habitare non possit, non dicitur probata, si testes dicant in domo fieri altercationes.*
5 *Culpa in non adhibente Medicum, non probatur, nisi testes dicant Medicum potuisse adhiberi.*
6 *Culpa non conuertentis pecuniam in emptionem prædiorum non probatur, nisi dicant, quod prædia venalia reperiebantur.*
7 *Culpa in negotiorum gestore non probatur ex eo solo, quod credita non exegerit, & pecunias ad cambium acceperit.*
8 *Culpa in non exigente pecunias non probatur, nisi probetur, quod facilis erat exactio.*
9 *Culpa in Iudice non probatur, si non sederit ad bancum Iuris, nisi probato quod aliqui comparuerint pro iustitia obtinenda.*
10 *Culpa non probatur in eo, qui secum procuratorem non conduxit, nisi probato, quod facultatem conducendi eum habuerit.*
11 *Culpa in non locante prædia non probatur, nisi constet habuisse facultatem locandi.*
12 *Creditori culpa etiam non imputatur, si non vendidit res pignoratas, nisi constet, quod aderant emptores.*
13 *Et ei, qui non adhibuit mercibus transuehendis assecuratorem, culpa imputari non potest, nisi constito quod assecurator reperiebatur.*
14 *Et ei, qui soluere tenetur certo loco & tempore, culpa imputari non potest, si non fuit probatum, quod erat in loco eo tempore, quo erat facienda solutio.*
15 *Culpa eius, qui sequestrationem frumenti non procurauit, non dicitur probata, nisi probato quod frumentum aderat.*
16 *Culpa, quod fuerit ordinata ad casum, probari debet.*
17 *Culpa quando dicatur ordinata ad casum.*
Quando casum præcedit, & nisi præcessisset casus non euenisset.
18 *Quando casus facile præuideri poterat.*
19 *Quando principaliter respicit casum.*
20 *Quando est causa proxima, secus si remota.*
21 *Nisi tamen qualibet culpa esset consideranda.*
22 *Secus, si vna tantum esset consideranda.*
23 *Culpa in faciendo a dante operam rei illicitæ non attenditur, an fuerit ad casum ordinata.*
24 *Etiam si damnum eueniat præter eius intentionem.*

25 Cle-

25 *Clericus efficitur irregularis, si incipiat rixam, & eius consanguinei occidunt rixantem Seium.*
26 *Culpa tenetur socius faciens contra conuenta, etiam si non sit ordinata ad casum.*
27 *Culpa tenetur faciens contra Domini voluntatem, etiam si non sit ordinata ad casum.*
28 *Idem in administratore.*
Et in custode Castri.
29 *Necessitas a culpa causata, nocet si culpa sit ordinata ad casum nu. 30. sed non attenditur, vbi operę ea charitatis sint exercendæ.*
31 *Culpa imputari non potest, si non adsit damnum.*
32 *Maritus, vt in culpa fuisse dicatur non adhibendo medicũ vxori, probari debet, quod id faciendi commoditatem habuerit.*
33 *Culpa quando dicatur ad casum ordinata remissiue.*

CVlpa, vt dixi supra cap. 21. num. 31. non
1 præsumitur, sed † ab allegante, siue in agendo, siue in excipiendo probari debet. Bart. cons. 193. commun. Lucignani. Glos. & Dd. in l. quoties, §. qui dolo, ff. de prob. Cor. cons. 318. num. 2. lib. 4. Rot. Genuen. decis. 8. nu. 9. Rim. iun. cons. 52. num. 53. lib. 1. & cõs. 400. num. 67. cum plurib. seqq. & consil. 462. num. 39. & 40. lib. 4. & cons. 801. nu. 29. lib. 7.
2 Et primo ad hoc, vt culpa † noceat, debet ab allegante articulari & probari certa & determinata culpa in specie, & non sufficit allegare & probare culpam in genere, l. Prætor, in princ. ff. de iniur. Bart. d. cons. 193. Ang. Aret. cons. 3. Ruin. cons. 12. in princ. & cõs. 93. nu. 8. lib. 5. Dec. cons. 430. nu. 1. & cons. 562. nu. 11. lib. 2. Strach. in tract. de Naut. p. 4. num. 1. Syluan. cons. 46. nu. 6. Crauet. cons. 151. nu. 11. lib. 1. & cons. 525. num. 8. lib. 3. Menoch. in tractat. de præsumpt. lib. 5. præs. 3. nu. 137. Mascard. in tractat. de probat. concl. 467. nu. 25. Rim. iun. cons. 52. num. 18. lib. 1. Secũdo,
3 testes ad probandum † culpam debent esse contestes, & non singulares, Crauet. d. cons. 151. num. 11. lib. 1. & etiam non interrogati causam scientiæ sufficientem & concludentem reddere debent, Alex. cons. 74. num. 6. lib. 6. Crauet. cons. 525. nu. 9. lib. 3. Vbi enim actus a culpa separatus esse potest, ex eo culpa non præsumitur, & ex actu probato non dicitur probata culpa, Bart. in l. si quis ex argentarijs, §. penult. in fin. ff. de eden. Ruin. cons. 93. num. 7. lib. 5. Rimin. iun. cons. 1. nu.
4 41. li. 1. Ideo culpa alicuius, quod † alter cum eo habitare non possit, non recte probatur ex eo, quod testes dicant in ipsa domo fieri altercationes & contentiones, sed etiam necesse est, vt dicant, huiusmodi altercationes esse potissimam causam, vt insimul in eadem domo habitare non possint, Alex. in consilio 100. num. 2. in fin. lib. 1. Crauet. cons. 151. nu. 16. lib. 1. Mascard. d. concl. 467. num. 24. Et cul
5 pa in eo, qui non adhibuit † Medicum pro curando infirmo, quem adhibere tenebatur non probatur, nisi testes probent, quod potuit Medicum adhibere, & nõ adhibuit, qui in loco reperiebatur, Bart. & alij in l. si ab hostibus, §. fin. ff. solut. matr. & in l. idemque, §. 1. ff. pro soc. Ruin. cons. 93. num. 7. lib. 5. Et cul
6 pa tutoris in non † conuertendo pecunias pupillares in emptionem prædiorũ non probatur, nisi probetur, quod prędia venalia reperiebantur, Bart. in l. tutor qui repertoriũ, §. si post, ff. de admin. tut. per text. in §. penul. in auth. vt si qui oblig. prohi. hab. res minorũ. Ruin. d. cons. 93. nu. 7. lib. 5.
7 Et culpam in negotiorum † gestore non probari ex eo, quia simpliciter cõstaret eum pro debitis soluendis accepisse pecuniam ad cambium, & non exegisse credita a debitoribus, quia esse poterat, quod exactionem in tempore facere non potuisset, & quia poterat esse, quod magis expediret, pecuniam accipere ad cambium, late tradit Ruin. d. cons.
8 93. lib. 5. Et de tutore, qui non † exegit pecunias pupillares, quod non dicatur probata eius culpa, nisi etiam probatum fuerit, quod exactio facilis fuerat, tradit Fulg. in cons. 25. spectabilis, in vltim. dubio. Crauet. cons. 531.
9 num. 4. lib. 4. Et de † Iudice inculpato, quod non sederit ad bancum horis debitis, quod nõ dicatur probata eius culpa, nisi testes deponant, quod dicta hora aliqui cõparuerint qui pro iustitia consequenda instabant, tradit Ruinus cons. 12. num. 3. & 4. lib. 5. vbi, & alia plura deducit ad demonstrandum in illo Iudice nõ fuisse probatam culpam. Etiam
10 Aret. † in cons. 16. colum. 3. vers. tertio dato. dicit, quod culpa non dicitur probata in eo, qui secum procuratorem non conduxit, nisi fuerit probatum, quod habuerit facultatem conducendi idoneum procuratorem, Dec. cons. 430. num. 1. lib. 1. Et de tutore, qui non
11 † locauit prædia minorum, quod eius culpa non dicatur probata nisi probatum fuerit, quod locandi ea facultatem habuerit, tradit idem Aret. cons. 31. in fin. Crau. cons. 366. nu.
12 12. lib. 3. De creditore † etiam, cui a debitore fuerat mandatum, quod venderet margaritas sibi pignoratas, si eas nõ vendidit, quod eius culpa non dicatur probata, nisi etiam fuerit probatum, quod aderant emptores, qui eas emissent iusto pretio, tradit Dec. consilio 562. num. 12. Crau. cons. 366. sub nu. 12.
13 lib. 3. Et de eo, qui † habuit mandatũ emendi merces, & eas transmittendi, quod non dicatur probata eius culpa, si pro mercibus transmittendis fecit contractum assecurationis, & in eo non apposuit clausulam, quod essent assecuratæ strabalzando merces de naui onerata in aliam nauem, vsq; ad portum, nisi fuerit probatum, quod facile fuisset reperire assecuratores, qui cum dicta clausula assecurationem fecissent, tradit Dec. in cõs. 430. quod supra pro veritate, lib. 2. Ruin. in eadem causa cons. 65. lib. 5. vbi vult sufficere probare præsumptiue, quod assecuratores reperiebantur cum dicta clausula.

14 Et

14 Et si quis alicui † aliquid soluere teneatur certo loco & tẽpore, non probatur eius culpa ex non solutione facta, nisi etiam probetur, quod ille, cui erat facienda solutio, fuerit dicto tempore in loco conuento, & solutioni destinato, Bart. in l. item illa. vers. quæro pone. ff. de const. pec. & in l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. obl. Alex. in cons. 33. nu. 8. lib. 6. Dec. cons. 566. nu. 4.

15 Et quod non dicatur probata † culpa eius, qui sequestrationem frumenti non procurauerit, cum probatum non esset frumẽtum adesse, tradit Cranet. consilio 366. numero 12. lib. 3. Et ista exempli gratia dixisse sufficiat.

16 Tertio probari debet, quod † culpa fuerit ordinata ad casum, & quod casus non euenisset, nisi culpa præcessisset, l. non omne. ff. de stat. liber. l. is qui. ff. de actio. & obligatio. cap. quia diuersitatem, de concess. pręb. Bart. in l. 2. §. fin. ff. si quis caut. & in l. si vt certo. §. interdum. ff. commo. Petr. de Vbaldis in tractat. de duob. fratrib. part. 8. sub num. 28. vbi ponit consilium Bal. Castr. in l. fi. §. si ea conditione. ff. ad leg. Rhod. de iact. Dec. in lege contractus, in fin. & ibi Cagnol. num. 117. ff. de regul. iur. Crauet. cons. 8. num. 29. lib. 1. & cons. 247. sub num. 6. vers. 6. & cons. 319. nu. 19. vers. 21. lib. 2. Decian. cons. 29. num. 29. libro 1. Strach. in tractat. de naut. par. 4. sub nu. 1. fol. mihi. 139. Menoch. in tract. de pręsumptio. lib. 5. præsumpt. 3. in fi. & in consil. 645. num. 13. lib. 7. Surd. cons. 12. num. 20. lib. 1. Et
17 quod dicatur ordinata † ad casum, quando casum præcedit, & nisi præcessisset, casus nõ euenisset, tradit Bart. in d. l. si vt certo. §. interdum. ff. commodat. Castr. in d. l. fin. §. si ea conditione. ff. ad leg. Rhod. de iact. Surd. cõs.
18 12. num. 64. lib. 1. Et dicit Corn. † in consilio 12. sub num. 11. vers. cum itaque, lib. 4. quod culpa tunc dicitur ordinata ad casum, quãdo facile præuideri poterat, ex tali culpa casum euenturum.

19 Recedit ab hac opinione † Crauett. cons. 247. colum. fin. lib. 2. & dicit, quod tunc culpa dicitur ordinata ad casum, quando principaliter respicit casum, l. penultim. in fi. ff. de iur. dot. l. fi. §. fi. ff. de his quæ in frau. cred. l. etiam, §. 1. ff. solut. matri. & ad hoc ista iura citat. Dec. in c. quæ in Ecclesiarũ, col. penul. post med. de constit. Item dicit Crauet. quod
20 tũc † culpa dicitur ordinata ad casum, quando est causa proxima ipsius casus, secus si remota, & secundum eum ita sentit Bellam. cons. 22. colum. 2. Et quidem si duæ culpæ reperirentur, admitterem magis proximam esse attendendam, vt dixi superiori cap. num.
21 21. nisi tamen quælibet culpa † esset consideranda, vt habetur in l. si seruus seruum. §. si fornacarius. ff. ad leg. Aquil. vbi tenetur nõ solum ille, qui ignem fornaci subiecit, sed etiam ille, qui negligenter custodiuit, si villa exusta fuit, & ita tradit Natt. cons. 79. nu. 6.
22 libro 1. Vbi vero vna tantum † culpa casum præcedit, dico veram esse opinionem Bart. in d. §. interdum, quod tunc dicatur culpa ordinata ad casum, quando casus non euenisset, si culpa non præcessisset, & dico præsumi casum euenisse propter præcedẽtem culpam, & si culposus vult asserere contrarium, id probare tenetur, Surdus cons. 12. numero 64. lib. 1.

23 Et quando culpa † committitur in faciendo per eum, qui dat operam rei illicitæ, tunc non attenditur, an fuerit ad casum ordinata l. 1. §. diuus. ff. de sicar. l. si ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. l. cum res. §. fin. ff. de legat. 1. & l. quoniam multa. C. ad legem Iuliam. vnde vi. & procedit regula, qui causam damni dat damnum dedisse videtur, cap. fin. de iniur. &
24 damno dato. Et hoc est verum, etiam † si casus & damna obueniant præter eius intẽtionem, l. verum, & l. qui iniuriæ. ff. de furtis. vbi ille, qui effregit fores meretricis, seu alteri⁹, causa libidinis seu iniuriarum, non tenetur de furto pro rebus ab alijs amotis, tamen tenetur ad dãna & interesse, ita dicta iura declarando dicit Natt. in d. cons. 79. num. 6. lib. 1. citando gloss. in cap. fin. de reg. iur. in 6. & Bart. Ang. in d. l. verum, & ad propositum adducitur opinio Io. And. in cap. Petrus, de ho-
25 micidio. vbi tenet, quod † Clericus efficiatur irregularis, si incipiat rixam, & eius amici & consanguinei occidant rixantem secum & hanc opinionem refert etiam Olasch. decis. 104. num. 4. & Surd. d. cons. 12. num. 60. libro 1.

26 Insuper prædicta procedũt, quod quis † teneatur de culpa præcedẽti casum, etiam circa obuenientia præter eius intentionem, quando etiam socius non daret operam rei illicitæ, sed faceret contra conuenta, & non habet locum distinctio, an culpa esset, vel nõ esset ordinata ad casum, & hoc procedit e-
27 tiam, quando quis facit † aliquid contra domini voluntatem, Surd. d. cons. 12. num. 67. & 68. lib. 1. & hoc probari dicitur per text. in l. item quæritur, §. 1. ff. loca. vbi dicitur, quod nauicularius, qui cum haberet nauim, quæ ostium fluminis ingredi nõ poterat, merces immisit in aliam nauim, quæ periit, nõ tenetur, nisi culpa interuenerit, & tamen tenetur, si inuito domino hoc fecit. Et ipse in casu suo probat, quendam teneri ad pretium mercium, & ad omnia damna & interesse, ex eo quia non portauit merces per viam conuentam, sed per aliam viam, & perierunt incursu latronum, & ad suam opinionem comprobandam adducit etiã text. in l. videamus. §. 1. & §. fin. ff. locat. vbi in §. 1. habetur, quod si conductor ignem habuit contra pactum, tenetur de incendio etiam fortuito casu admisso, & in §. final. habetur, quod si ex pacto non licebat conductori tenere in Villa fęnũ, tenebitur de incendio causato a serua, quia ipse causam præbuit fœnum inferendo contra

tra legem contractus. Et adducit text. in l.fi. §.si ea conditione,ff.ad leg.Rhod. de iactur. vbi nauta, qui conuenerat merces in certa naui conducere, eas in deteriorem transtulit, quæ deinde cum mercibus perijt, & tenetur, quia culpa præcedit casum, vt gloss. vbi dicit.

28 Et prædicta comprobantur ex † traditis a Rimin.iun.in cons.52. num.146. & 147. vbi agēdo de quodam administratore, cuius negligentia segetes nimis aridæ male tractatæ fuerunt a messoribus, dicit nō obstare, quod quidam testes dicerent frumenti abusum euenisse contra voluntatem administratoris, siue sine eius consensu, quia vtcunque fuerit, cum culpa fuerit per eum admissa, teneri deberet de eo, quod euenit etiā præter eius propositum, & citat dict.l.qui occiderit.§.in hac quoque.ff.ad leg.Aquil. & d.l. quoniam multa.C.ad l.Iul.de vi.& Natt.d. cons.79.numero 7.lib.1. quo in loco Natta agit de quodam domino & custode Castri, qui ex mandato regio milites in Castrum admisit, inter quos aderat vnus, qui erat inimicus aliorum condominorum Castri, qui ob inimicitiam multa damna intulit cæteris condominis, & vult, quod custos præfatus ad damna cæteris condominis teneatur, licet euenerint pręter eius intentionem, & ex causa inimicitiæ.

29 Si quis sua culpa incidat † in infirmitatem ei medicinę dari non debent, licet culpa cessante dari debuissent Castrens.in l.periculū. §. sed si ipse. ff.de pecul. similiter necessitas non excusat, quando quis in eam incidit ex propria culpa, l.pen.ff.de iur. dot. per quem textum non esse paupertati indulgendum dixit Bald.in cap. quæ in Ecclesiarum, num.18. ff. de constit.& multa cumulat Tiraquell. ad l.si vnquam in vers.bona num.5.C.de reuoc. donatio.

30 Tres declarationes ad † prædicta ponit Surd.in tract.de alim.titul.4.quæst.5. Vna est quod tunc demum noceat culpa, quando sit ordinata ad infirmitatē, & ad paupertatem, & non alias argumento l.2.§.si non propter, vbi Bart.ff.si quis cautionibus gloss. in cap.statutum.§.cum vero,& ibi Gemin.de rescrip. in 6.Dec. in d.c. quæ in Ecclesiarum de constit. Gras. in suis decis. aureis libro 2. part. 1. capitul. 94.

Secūda est declaratio, alimenta ei cui debentur iure naturæ, non posse denegari, etiam si ob culpam ad casum ordinatam deuenisset ad paupertatem, sed ista opinio est valde cōtrouersa, ita vt discerni non possit quæ sit magis communis, vt dicit ipse Surd.in d. tract.tit.7.quæst.5.& tenet negatiuam quam ego etiam sequendam puto, quod pater non teneatur, quia lege ciuili astrictus non reperietur, & a naturali voto, & instinctu nō obligatur.

Tertia est declaratio, quod pietate Christiana attēta, considerari non debet an quis egeat ex culpa, vel sine culpa: quia egenus consideratur, vt christianus in indigentia positus, & non vti peccator, & ei subuenire est actus misericordiæ, & misericordia nascitur ex charitate, quæ neminem excludit, vt explicat Card.Toled.in sua Instr.Sacerd.in tractat.de septem peccat.mort.cap.31. Et si Decius, & Conar. tenerent contrariam opinionem, quod ego non affirmo certè esset inhumana, vt dicit Surd. d.titul.4. quæstion.5. in fine.

31 Culpam alteri † nemo imputare potest si ex ea damnum non sentit.l. in totum .ff. de impen.in reb.dot.fact.l.is qui.ff.de action. & obliga.Bart.in l.vt certo.§. nunc videndum. ff.commod.Castr.cons.136.col.2.lib.1.Crau. cons.3.nu. 25.lib.1. & multa alia ad propositum cumulat Surd.d.tract.de alim.titul.9.q. 26.num.67.

32 Quando quis de culpa † maritum redarguere velit, quod medicum vxori non adhibuerit, quod etiam teneatur probare quod in loco extarent medici, qui potuissent haberi firmat etiam Bart.in l.si seruum in fi.princ. ff.de verb.obl.Alex.cons.123. num.2.li.7. & de communi testatur Rolā. in tract.de lucro dot.q.84.num.18.

33 Culpa quando ad casum ordinata † dicatur tradit Andr. Gail. obseru.22. num.7. lib. 2.Bertaz.cons.491.num.16.& num.21.lib.2. Cephal.cons.362.num.17.& nu.23.lib.2.Gerard. Marc.cons.85. nu. 5. & nu.55.Rim.iun. cons.373.nu.37. lib.4. Trentacinq.in consil. posito post opin.Viuij 39.sub nu.17. Rip. de noct.temp.c.27.nu.13.Carocc. in tract.de locat.p.4.quæst.11.

CAPVT XXIV.

De interesse.

SVMMARIA.

1 *Interesse, res, rerum æstimatio & expensæ sunt diuersa.*
Interesse a socio alteri socio præstatur.
2 *Interesse quid sit.*
3 *Interesse duplex, damni & lucri, & quid sit interesse damni.*
4 *Interesse lucri quid sit.*
5 *Socius tenetur ad vtrunque interesse, ob dolum & culpam.*
6 *Mora qualiter committatur.*
Socius tenetur ad interesse etiam in conscientia.
7 *Interesse cessante mora non debetur, & probari debet.*
8 *Mora contrahitur per lapsum diei.*
9 *Et per interpellationem etiam extraiudicialē, etiam in actionibus stricti iuris.*
Actiones omnes hodie de iure Canonico sunt bonæ fidei.
Societas est contractus bonæ fidei.

Inter-

1 Res ipsæ, rerum æstimatio, interesse, † & expensæ sunt diuersa, vt per Ale. in cōs. 168. lib. 2. Ideo, quia vltra res seu rerum æstimationem stante dolo seu culpa socius tenetur alteri socio etiam ad interesse, l. socium, ff. pro socio, vbi glossa & Bartolus, & cæteri, & lege 1. §. vlt. ff de vsuris. l. si vnus, §. si quid vnus, ff. pro soc. & tradit Aretin. in cons. 156. nu. 5. & 6. vbi dicit, quod in d. l. sociū, notabiliter declaratur, quod interesse a socio præstatur non sub ratione vsurarū, sed sub ratione interesse; ideo videndum est modo iusta ratione, qd sit interesse, & quotuplex sit, ad quod

quod interesse socius teneatur,& quomodo
2 probetur? Interesse est † damnum emergens vel lucrum cessans propter factum vel omissum,quod fieri vel omitti non debuit, gloss. communiter approbata in l. vni. in ver. possibile.C.de senten.quę pro eo quod interest profer.Alex.d.cons.156.num.4.lib.2. Gabr. cons.26.nu.25.lib.1.Nauar. in manual.c.17. num.211.& in tract.de vsur.not.15. num.40. Graf.in suis decis.aureis p.1. lib.2. c.105.nu.
3 2.Et interesse est duplex, damni † emergentis & lucri cessantis. Interesse damni emergentis est detrimentum, quod patitur creditor causa debitoris,vt quia pecunia carēs res suas vilius vēdere cogitur, vt satisfaciat suis creditoribus, vel si ædes ruentes reficere pecunia carens non potuit, gloss.in c.cum allegas,in fi.& ibi Bal.in penult. col.de vsur. Innoc.in c.1.de vsur,Alex.in cons.221. num.3. lib.2.& in cons.141.nu.3.lib.5.Ruin.in cons. 104.col.1.lib.4. Socin. cons.176. col.penult. lib.3.Sotus lib.6. de iust.& iur. q.1.art.3.col. 1.Nauar.in manual.c.17.nu.211. & in tract. de vsur.not.15.num.4. Lup. in tract.de vsur. commen.1.§.6.nu.102.Graf.d.c.105.nu.6.

4 Interesse † lucri cessantis est amissio lucri facta a creditore ob pecuniam sibi debitam, & non solutam a debitore debito tempore, Doctores in d. l. vni. C. sentent. quæ pro eo quod inte.prof.Abb.in cons.85.colum.2.lib. 2.Roman.cons.517.num.4. Ruin.cons.55.colum.2. lib.2. & cons.49. colum.2.lib.5. Dec. in c. cum venerabilis.num.59. de except.Gabr.in suis com.concl.tit.de solut.conclus.10. Thobias cons.82.num.8.Gabr.cons.26.nu.3. lib.1.Nauar.d.c.17.nu.211.& d.not.15.num. 41.& Graf.d.c.105.nu.7.Lupus d.comment. 1.§.6.nu.104.Et tenetur socius ob eius dolū
5 † & culpam alteri socio ad vtrumque interesse,& damni & lucri,Aret. in cons.156.nu.6.
6 vbi docte more suo considerat, quod † mora committitur per contrafactum,per male seu illicite factum, & per non factum,& vult, ꝙ semper socius teneatur ad interesse damni, & lucri,quia ita fieri posse de iure Canonico communiter concludunt Dd.in c. nauiganti & in c. conquestus, de vsur.& de iure ciuili habetur in l.2.§.fi.ff.de eo quod cert.loco. Et quod tam interesse damni,quam interesse lucri,tam de nouo quam de prisco iure ciuili,peti possit,tradit Lupus in d.comment. 1.§.6.nu.103.cum plur.seqq.Et vtrumq; peti posse in conscientia, tenent etiam Theologi,vt per Nauar.d.not.15.nu.42.& d.cap.17. sub nu.211. & hoc nullam habet difficulta-
7 tem. Circa vero † probationem faciendā de interesse imprimis notandum est, vt cōsiderat Aret.d.cons.156.nu.6. ad hoc,vt interesse tam lucri quā damni debeatur,docendum esse, moram præcessisse, quia non docto de mora,cęteræ probationes nullius essent efficaciæ,d.l.socium,ff.pro soc.l.2.§. si nauis, ff. ad leg.Rhod.de iact.l.lecta.ff.si cert.pet.glo. in cap.conquestus de vsur.Dd.in l.in insulā, ff.de verb.oblig.& in d.l.vni. C. de sent.quæ pro eo quod int.Gabr.d.tit.de solut. conclu. 10.nu.6.Cagnol.in l.curabit, num.53.C. de act.empt.Couar.li.3.var.resol.c.4.nu.2.Crauet.cons.87.nu.5.lib.1.Lup.d.comment.1.§. 6.nu.109.Nauar.d.c.17.sub nu.211.& d.not. 15.nu.42.Mascar.in tract.de prob. cōcl.933. nu.34.vbi citat Rot.Rom.ita tenuisse, vt per Moedan.decis.205.quam citat etiam Bursat. cons.68.nu.1. & sub nu.208. lib.1. Rim.iun. cons.52.nu.54.lib.1.& idem Mascar.in cōcl. 1048.vbi late ponit,qualiter mora probetur.
8 Et vbi constaret de lapsu diei, in † quo erat faciendum, & constaret etiam de interpellatione etiam extraiudiciali diceretur contracta & probata mora,l.si pœnam,ff.quan.dies leg. cedit. l.quis Romæ. §. coheredes,& ibi Dd.ff.de verb.oblig.glos. in l.vinum,in ver. cum petitum,ff.si cert.pet. cōmuniter recepta ibidem per Doctores, Rim. iun.cons.89. nu.16.Et quamuis Alcia.in d.l.vinum, & Gomes.in §.actionum, nu.19.Instit.de act.scripserint, in actionibus bonæ fidei sufficere ex-
9 traiudicialem † interpellationem, secus vero in actionibus stricti iuris: tamen nō est recedendum a communi opinione,quę procedit etiā in actionibus stricti iuris, vt dicit Mascar.d.concl.933.nu.35.Et quia hodie de iure Canonico omnes actiones sunt bonę fidei Dd.in c.venerabilis, de except. & omni iure inspecto societas est bonæ fidei, §. actionum autem. Inst. de act.l.rei communis, & l.cum duobus,§.venit.ff.pro soc.absque difficultate procedit in ea sufficere extraiudicialē interpellationem ad introducendā & probandam moram,& eam sufficere in societate officij,tradit Castracan.in tract. de societat.off. cap.45.in fin.

10 Quod vero dicitur de mora † inducenda, & probanda per lapsum diei, licet verissimum sit in contractu societatis, tamen difficultas versatur in cognoscendo, quando dies labi dicatur, per cuius lapsum socius in mora constitutus dicatur, tam ratione sortis principalis, quam etiam lucri, vtputa, si societas sit contracta duratura per quinquennium, vtrum statim quinquennio transacto, si socius non restituat capitale & lucrum, in mora constitutus dicatur? Petrus de Vbaldis in tractat.de duobus fratribus,par.3.sub numero trigesimonono, versicul.tertio casu,in fin.& Castren.in consilio 415. Ista fuit societas,sub numero secundo,libr.primo dicunt, quod si societas est contracta ad tēpus, quod tempus interpellat socios ad diuisionem, & ponit eos in mora sine interpellatione hominis, per textum in leg.magnam. Codic.de contr.stipul. & ita videtur tenere, quod socius sit in mora finita societate ob temporis conuenti lapsum, si non restituat sortem, & lucrum absque alia interpellatione. Ita etiam videtur tenere Gabriel.in consilio 78.in

fi.lib.

fi.lib.1. dum loquendo de societate officij dicit quod si societas finitur ex parte officialis, statim constituitur in mora, propter scientiam dissolutionis, l.cuimus.ff.de vsur. vbi Salic. & tenetur ad interesse, sed si dissoluitur ex parte dantis pecuniā, officialis non tenetur ad interesse, si id ignorat, quia ei imputari non potest, cur sortem non restituerit. Et
11 pro ista opinione facit, quod† dicitur de die tacita, nempe quod interpellat, & in mora constituat, sicut expressa. Alex. cons. 74.nu. 11.lib.5.& faciunt tradita per Bart.& Angel. in l.cum stipulatus sim mihi a Proculo. ff. de verb.obliga.vbi dicunt, quod si quis promittat dare cētum vsque ad Pascha, & ab eo die ad petitionem creditoris adueniente pascha te, si debitor non soluat, est in mora absque
12 alia interpellatione. Et facit qđ dicit † Bald. in l.fi.§.prçterea.C.de iur.dot.quod si ex forma Statuti debitores frumēti propter carentiam nō possint exigi infra annum, sed post annum, elapso anno, absque alia interpellatione debitor est in mora, & prædicta refert, & sequitur Alex. in cons.157. nu.4. & 5.lib. 6. Soc.cons.288.nu.28.lib.2.vbi dicit, Bart.& Ang.opinionem communiter approbari, & eam comprobat alijs auctoritatibus, & hanc opinionem sequitur etiam Castrac. in tract. de societ.off. c.45.nu.5.

13 Cōtrariam opinionem, quod † socius per lapsum quinquennij non dicatur cōstitutus in mora sine interpellatione, tenēt Decian. & Menochius, qui in eadem causa consuluerunt. Ille in cons.60. sub num.36. & sub nu. 43. lib.2. & iste in cons.121. sub num.77. & num.81.& num.107.lib.2. & pro eorum opinione citant Dec.in cons.2.nu.3. lib. 1. & in cons.516 nu. 21.lib.2.& Rui. in cons. 12. nu. 7.lib. 5.& Alex.in cons.132.nu.10.lib.5. qui secundum eos vere loquitur de restitutione capitalis.

Et ista opinio verior est, & sequenda, quia tempus quinquennij non dicitur appositum solutioni faciēdæ de lucro & capitali, sed dicitur appositum ipsi contractui ad eum terminandum, & ad declarandum, pro quo tempore durare debeat, & non est bona consequentia dicere; expleto contractu statim socium in mora constitui, quia videmus, quod in cæteris contractibus, statim eis expletis, si debitor non soluat, non per hoc statim debitor in mora cōstituitur, sed requiritur interpellatio, sed quod dies solutionis faciendæ fuerit appositus, l.si pęnam. ff.quan.dies leg. ced.& l.magnam.C. de contr.stipul.Et quod
14 dies apposita † causa finiendæ obligationis non habeat vim interpellationis, est text. in l.ex empto.§. denique ad Minutiū. ff. de act. empt.glos.in c.vni. in fi.An ille qui int. fratr. dom.Angel. in l. si insulam. in 8. limit.& ibi Imol.colum.14.vers.item aduerte.de verbo. oblig.Ias.in l.si ex legati causa.colum.4.limi. 2.ff.de ver.obl.Soc.reg.90.in 2.fal. Gabr.tit.
15 de solu.concl.9.nu.15.Et si statim † expleto contractu debitor nō adimplens promissionem in mora constitutus diceretur, in vanū Dd. quærerent, an stante iuramento statim debitor non adimplens promissa incidat in moram, quia si morosus fieret, statim expleto contractu, iuramento ad hoc faciendum opus non esset. Cū igitur Dd.admittant, vigore iuramenti debitorē in mora constitui, vt per Seraf.in tract.de priuil. iur.priuil.47.merito dicendum est, ex solo contractu expleto debitorem in mora non constitui. Nō obstant ea, quæ supra in contrarium adducta fuerunt, & primo non obstat, quod dies tacita constituat in mora sicut expressa. Quia aut dicere debemus, quod constituat in mo-
16 ra, quando † est adiecta solutioni, & non ad terminandum obligationem, prout proprie loquitur Alex.in d.cons.74. num.11. li.5.de die, quæ tacite intelligitur apposita a lege solutioni dotis, secundum gloss.in l.si mora. ff. solut.matri. Aut dicere debemus, quod dies
17 incerta non constituit in † mora, vt tenent Dd.magis communiter, vt per Gabr.d.tit.de solut.concl.9.nu.32. vsque ad 35.& per Mascar.In tract.de probat.concl.1065. num.21. Sed magis placet prima responsio, quia est differentia inter diem tacitam & incertam.
18 Nam dies tacita, & subintellecta † a lege licet sit tacita, tamē est certa. Dies vero incerta ideo est incerta, quia ignoratur, quando sit ventura, vt patet in exemplo, quod adducitur per Doctores de eo, qui promisit facere aliquē consentire, quando erit legitimæ ætatis, quod non constituitur in mora, nisi fuerit interpellatus. Nam considerāt, quod dies legitimæ ętatis sit incerta, quia ignoratur, an & quando sit ventura, vt per Bald. in d.l.magnam, & alios relatos a Gabr.& a Mascard.in locis præfatis. Sed non ignoratur, quando
19 † sit ventura dies, quæ solutioni adijcitur, siue tacite siue expresse, & hoc comprobatur auctoritate Socin.in consilio 288.sub numero 27. libro 2. dum tenet, quod si quis promittit facere aliquem consentire post mensem, postquam erit legitimæ ætatis, quod transacto mense erit statim constitutus in mora, quia dies post mensem est certa, licet sit certa dies legitimæ ætatis, & Socin. referunt Gabr.d.concl.9.nu.35.& Mascar. d. conclus.1065.nu. 21.in fin.& eam sequuntur, licet dicant de ea dubitare Purpu.in l. vinum. col.4.si cert.pet.
20 Secundo non obstant † tradita a Bartol. & Ang.in d.l.si stipulatus. & tradita a Bal. in d. l.fi.§.prçterea: quia ipsi loquuntur de tēpore adiecto solutioni, & nos, vt dixi, agimus de tempore adiecto ipsi contractui ad eum terminandū quousque durare debeat, quo transacto in mora debitor nō cōstituitur, d.l. ex empto.§.deniq; siue.§. Cassius. ff.de action.
21 empt. Tertio † non obstāt tradita a Castr. in d.cons.415.nu.2.in fi. lib.1. & tradita a Petr.

de Vbald.d.p.3.sub nu.39. vers.3. casu: quia sunt ipsi intelligendi secundum legẽ, quam allegant. Et quia allegant d.l.magnam.C. de cõtr. stipul. cum dicta lex intelligatur de die certa apposita solutioni, sic & ipsi erunt intelligendi, quod eorum dicta procedãt, quando tempus non solum fuit appositum contractui, sed etiã restitutioni sortis lucri, nempe quod durare deberet societas per quinquennium, & quod statim finito quinquennio teneretur socius reddere rationem, & reliqua restituere.

22 Vel dicendum est, eorum dicta non † obstare, quia tantum loquũtur de dissolutione societatis, nempe quod intelligatur dissoluta transacto termino absque alia interpellatione, & quod nihil dicant de restitutione capitalis, & an debitor sit in mora, si eũ non restituat, & ita eos loqui intelligit Decia.d. consf.60.nu.36.& Menoch.d. consf.121.num. 77.libro 2.

23 Quarto & vltimo non obstant † tradita a Gabr. d.consf.78.in fi.lib.1.quia ei respondet Menoch.in d.consf.121.nu.107.& 108. & dicit, quod loquitur, aut quando debitor scit se teneri restituere ob id, quod dies fuit apposita restitutioni, & quod tũc recte loquitur, quia tunc dies interpellat pro homine, d.l. magnam, aut loquitur, quando dies non fuit apposita, & quod male loquitur. Est igitur verissima opinio per lapsum quinquennij sociũ in mora non constitui, nisi fuerit dictum quod etiam finita societate per quinquennij lapsum socius teneretur reddere rationem & reliqua, & nisi fuisset in societate appositum iuramentum.

Et quatenus per lapsum temporis appositi

24 ti solutioni debitor constituitur in † mora, ampliatur, vt procedat etiam in eius hærede secundum Natt.in consf.226. nu.4. lib.1. vbi dicit, quod dies apposita solutioni collectarũ constituit in mora, etiam hæredẽ debitoris ignorantem, citat text.in l. ad diem. ff.de verb.oblig.& Bald.in l.vinũ, col. antep.versf. nunc formo libellum.ff.si cert.pet. Sed quod

25 hæres ignorans societatẽ † dissolutã, & ignorans obligationẽ defuncti, non constituatur in mora per lapsum diei, tenet Gabr.d.cõcl. 9.nu.25.& Menoch.de arb.iud. casu 250.nu. 51.Honded.consf.50.nu.26.li.1, contra Natt. tenet Castraca.in d.tract. de socie.offic.c.45. nu.10.& seq.& plura adducit ad probãdum, quod data probabili ignorãtia in hærede, mora in eo cadere non possit, & citat text. in d. l.sociũ. ff. pro soc. vbi venit interesse contra sociũ, sed non contra eius hæredem. Sed mi-

26 hi Nattæ opinio † vera videtur, per text. in d.l.ad diẽ, vbi disponitur, quod die aduenientе committatur pœna, etiã adhuc hæreditate non adita & ea iacente. Si.n. committitur contra hæreditatẽ iacentem, in qua scientia considerari non potest; ergo neq; etiã scientia, & ignorantia in hærede considerari de-

27 bet. Et nõ obstat text.† in d.l.sociũ: quia ibi agitur de lucro societatis, & ideo non tenetur hęres, quia morte socij soluitur societas, & ab hærede amplius lucrũ de societate iam dissoluta non debetur: non enim ibi cõsideratur hæredis ignorantia, sed quare hęres nõ teneatur, ponitur in text.in illis verbis: quia morte socij dirimitur societas, & ita declarat ibi glosf.in ver.nullam talem, & ita tenẽt

28 † Dec.& Purpur.in l. vinum. col.4. ff.si cert. pet. tamen admittunt, hæredem iuuari restit. in integrum.

29 Et hoc verũ esse dicas † etiam in hærede cũ beneficio legis & inuẽtarij. Etsi enim Bursat.consf.453.nu.32.lib.4. & Castrac. d.c.45. nu.13.in fi.dicant, quod non solũ per lapsum diei, sed etiam per interpellationẽ hæres nõ constituatur in mora ante factam liquidationem, quod hæreditas sit soluendo, & citent Crau.consf.89.nu.5.lib.1. tamẽ ipsi decipiuntur, quia Crau.non dicit, quod sit expectãda liquidatio ad constituendum in mora hæredem per interpellationem, sed docet, quod constituatur in mora ad hoc, vt possint legatarij percipere fructus pro alimẽtis de re pignorata, & ratio considerata a Crauet. quod mora non committatur nõ facta prius liquidatione, non excusat hæredem, quia pro parte creditoris nihil est liquidandum, sed li-

30 quidatio † fieri debet pro parte debitoris. Et licet dici soleat, ante liquidationem moram non committi, Bald. in lege acceptam col.3.in 6.opposit. C.de vsur. & in consf.461. super primo puncto dicendum est, quod substitutio circa fi.lib.2.Soc.consf.109.colum.3. versf.confirmatur hæc pars.lib.1. Iasf. in l.si ita stipulatus essem.in 4.not.ff.de ver.obli.Dec. consf.2.col.3.versf.2.lib.1.Menoch.d.consilio 121.sub nu.109.& Decia.d. consf.60. sub nu. 43.Hondr.consf.50. nu.24.lib.1. tamen dicta

31 † opinio non procedit simpliciter & absolute, sed tunc demum, quando debitum nõ est liquidum ex qualitate & natura negotij; secus vero quando non est liquidũ ex facto debitoris. Quia si ex facto debitoris liquidatio posset differri, via malitijs aperiretur, ꝙ non est faciendum, l.cum ij.§.sed cũ lis.ff.de transact.l.in fundo.ff. de rei vend. ita opinionem præfatã procedere declarat Rot.Genuẽs.decisf.118.nu.3. Et cõsideratur etiã mora in nõ

32 redditione † rationis, quando, prout præsuponimus, fuit conuentum, ꝙ socius in fine quinquennij teneretur reddere rationem &

33 reliqua restituere. Et potest † dici, quod eo magis sit in culpa, & in mora socius, si nõ reddat rationem, & sic non faciat liquidationẽ, quia contra eum præsumitur non solum, quod habeat capitale positum, sed etiã quod habeat lucrum, Socinus in consilio 24.num. 40.& 41.lib.1.Berous consf.191. num.48.lib. 1.Rot.Genuen. decisf.173. nu.11. & dixi supra cap.20.numer.12. Et ita uidimus, quod si

34 socius † nõ tradat alteri socio lucrũ factum in so-

in societate, dicitur esse in mora, vt est text. in dict.l.socium, ff.pro soc. & ibi nullum verbum habetur, quod prius esset ratio societatis reuidenda, sed tantum disponitur, quod si moram committat socius in reddendo lucrum, aut eo vtatur, teneatur ad interesse.

35 Qualiter quis se a mora † excusari possit, multa traduntur per Gabr.d.conclu.9.& per Gigan.in tracta.de pensio.q.77. & per Seraf. in tract.de priuil.iur. priuil.47. Marcus Ant. Blanc.in tract.de mora.& Mascar.d. conclu. 1065.& per Menoch.de arb.iud.casu 220. & quia non intendo hic omnia, quę de mora dici possunt, cumulare, ideo ad tradita ibi per eos te remitto.

36 Secundo principaliter vltra moram † socius, qui interesse consequi intendit, si agimus de interesse damni, probare debet damnum fuisse passum propter carentiam pecuniarum sibi debitarũ, vt puta quod totidem pecunias sub vsuris acceperit, vel quod inciderit in aliquam pœnam, vel quod ædes collapsas restituere non potuerit, vel quod annonam carius emerit, quam non emisset, si pecunias habuisset, Alex.in consilio 141.numero tertio, libro quinto. Lupus in tractat. de vsur. Comment.1. §.6. numero 116. Mascard.in tract.de probat.conclu.933. num.8. Rimin.iun. cons.815. num.17. lib.7. Bursat. consilio 453.numero 36.lib.4.Hondra.cons. 50. num.30. Si vero agimus de interesse lucri cessantis, maior versatur difficultas in probãdo, & Dd. circa ea, quæ probanda sunt, non sunt concordes. Nam vna est opinio,

37 quod † socius teneatur probare, quod sit solitus negotiari, & quod cæteri negotiatores eiusdem conditionis, & qualitatis communiter lucrantur, & lucrari consueuerunt, ad rationem puta septem pro centum, deductis impensis quolibet anno, & quod ipse tãtum verisimiliter lucratus fuisset, si pecunias sibi debitas habuisset, Aretin.in l.continuus, §. cum ita, col.2.de ver.obl. Castr.in l.1.nu.15. C.de sum.Trin.Natt. cons.370.lib.2. Bursat. qui de communi testatur cons.68. nu.31.lib. 1.Cagnol.in l.curabit.nu.68.C. de act.empt. & in l.quatenus, ff.de reg.iur. vbi formam capitulandi describit, & in l. vni.nu.42. cũ seq. C.de sent.quæ pro eo quod int. prof.vbi attestatur, huiusmodi opinionem fuisse a praxi receptam, & secundum eam vidisse iudicatum per Senatum sui Principis, & dicunt sufficere hãc probationem, quia probatio sumpta a communiter accidentibus dicitur concludens, glos.in l.non hoc.C.vnde legi., & in l.neque natales.C.de probatio.communiter approbata a cæteris Dd.vt dicit Cagn. in d.l. vni.nu.43.C.de sent.quæ pro eo quod int.& hanc opinionẽ tenet asserens sufficere hanc probationem Rot.Genuen.decis.1.nu.45. & decis.16.nu.19.& decis.139.sub nu.8.& 9.& decis.150.nu.2. & seq. Surd. decis.259.nu.9. Menoch.de arb.casu 119. Et in hac probatio-

38 ne, ꝙ sit solitus † negotiari, tenetur probare, quod solitus esset negotiari tẽpore, quo debitor fuit in mora, quia qualitas requisita ad actũ probari debet, quod interfuerit tẽpore actus, l.in delictis.§.si extraneus.ff. de noxal.act.& quia non solẽt continue homines negotiari, ideo solitus olim negotiari nõ pręsumitur, ꝙ hodie negotietur, vt not.in l. ex persona, & in l.siue possidetis.C.de prob.ita tradit Crau.cõs.320.sub nu.2.& seq.li.1.Mascar.cõcl.933.nu.4.& 5.Rota Genuen.d.decis.16.nu.19.& 20. Tenetur etiam probare,

39 quod esset prius † & tempore solutionis solitus mercari & negotiari, & non sufficeret, si probaret incepisse negotiari, & mercari tempore moræ, & quod semel bisve fuisset negotiatus, quia in proposito ex vnico, vel duplici & reiterato actu non dicitur quis solitus negotiari, Rebuf.in d.l.vni.n.107.vers. item propter vnum actum.Burs.cons.68.nu. 30.lib.1.Mascar.d.concl.933.nu.6. Rim.iun. cons.815.num.26.lib.7. Ista tamen probatio

40 † Genuæ nõ esset necessaria, quia ibi omnes tam nobiles, quam ignobiles mercaturã exercent, & etiam mulieres, & valet consequentia; Est Genuensis, ergo est mercator, vt per Rot.Genuen.d.decis.139.nu.9.& 10.

41 Altera est opinio, quod † socius teneatur probare, quod sit solitus negotiari, & quod præ manibus habuerit talem mercantiã, de qua tantum fuisset lucratus, vel alio modo docere debet, quod si habuisset illam pecuniam, certitudinaliter fuisset lucratus, & tenentes hanc opinionem dicunt, non sufficere probare, quod ipse & alij mercatores tantum verisimiliter fuissent lucrati, quia fieri potest, vt quis non lucretur, sed perdat de capitali, cum multa possint in contrarium accidere, Castr.in l.3.§. fi. & ibi Ias.post cũ.ff. de eo, ꝙ cert.loc.& pro hac opin.probanda citatur text. in l.naturalẽ.§.1. in fi.ff.de acq.rer. dom.& in §.illud.Inst.de rer.diuis.vbi habẽtur ista verba: quia multa accidere possũt, vt eã non capias, & citatur text. in l. quẽadmodũ.§.si nauis.in fi.ff.ad l.Aqui.vbi agitur dã-

42 ni † iniuria ob retia scissa, & non fit æstimatio pisciũ, qui capti non sunt. Nam erant illi soliti piscari, & capere pisces, & tamen non habetur ratio dicti lucri cessantis, quia non probatur paratos fuisse pisces, qui caperẽtur & dictum textum bonum appellant Castr.& Ias.in d.l.3.in fi.& fortius dictum textũ inducendo considerat Natt.in cons.450.nu.6.lib. 2.Nam dicit, quod nauigantes non tenentur æstimationem piscium pręstare, licet piscatores deuenissent ad aliquem actum capiendi pisces, quia retia extenderent & ideo infert, quod multo magis non possit quis consequi lucrum, quod fecisset ex fundi emptione vel mercis, quando ad nullum actum facti peruenit, propter quod appareat, quod vere, & pro certo emisset fundum, seu merces, & post Nattam ita etiam inducit dictum text.

modo docuisse creditorem habuisse merces præ manibus, cum, vt dixi, in ciuitate adsit continua occasio mercandi & exercendi pecunias, & ita loquitur Rot. Genuens. dicta decis. 139.

51 Vbi vero essemus † in ciuitate, vbi nõ adest talis continua occasio mercandi & exercendi pecunias, tunc crederem a Iudice eius arbitrio non esse admittendam primam suprarelatam opinionem, sed secundę opinioni esse inhærendum, quæ, vt dixi, magis communis nuncupatur a Rimin. iun. d. consil. 52. numero 49.

52 In secundo casu, vbi potentia † propinqua sufficiens lucri probata fuisset, & non fuisset probata quantitas, admitto Iudicem eius arbitrio quantitatem taxare posse, qui tamen tria considerabit. Primo quod deducantur sumptus & pericula: secundo, an omnes pecunias creditor esset erogaturus? tertio, an merces esset in totum venditurus quolibet anno? Natt. d. consf. 370. nu. 6. lib. 2. & Mascard. d. concl. 933. nu. 23.

53 Et interesse quantitas † probata, potentia propinqua lucri poterit etiã a creditore probari per iuramẽtum contra morosum. Nam licet ad interesse probandũ, quod non concedatur iuramentum suppletiuum in defectum probationis, dicat Bald. in d. l. vn. ad fi. & Ias. in §. curare. Inst. de acc. Craue. in cons. 320. in fin. lib. 2. Dec. in l. quatenus. num. 4. ff. de reg. iur. & in cons. 322. vnde venio ad secundum dubium. lib 2. Lupus in d. tracta. de vsur. comment. 1. §. 6. sub num. 117. vers. similiter aduertendum est.

54 Tamen hoc verum est, quando † agitur de probanda quãtitate lucri, quia vbi sit probata lucri potentia, quod super quantitate deferatur a Iudice iuramentum creditori contra debitorẽ morosum, tradit post alios quos citat Lupus d. §. 6. in fin. & Mascard. d. concl. 933. nu. 9. & 10. Et erunt ista circa probatio-
55 nem † interesse consideranda non solũ pro primo anno, in quo debitor fuisset in mora, sed etiam pro cæteris annis, in quibus in mora perseuerasset, quia non solum interesse debetur pro primo anno, sed etiam pro alijs annis, debitore in mora perseuerante, ita in praxi receptum fuisse, tradit Cagnol. in d. l. vni. num. 45. & post eum Lupus d. §. 6. num. 119. vers. sed contrarium. Natt. cons. 370. in fi. Bursa. cons. 68. nu. 42. lib. 1. Sed licet duran-
56 te mora † quolibet anno debitor teneatur ad interesse, tamen non inde sequitur, quod teneatur ad interesse, quod ex interesse etiã capere potuisset creditor, Cagnol. in d. l. vni. d. nu. 45. & in d. l. curabit. C. de act. empt. nu. 69. tenet hãc opinionem, quod interesse de interesse debeatur, quia interesse, vel lucrũ assumit sibi naturam sortis & capitalis, & ita per Senatũ Ducis Sabaudiæ refert fuisse iudicatum, & ita tenet Rot. Genuen. decis. 78. nu. 16. vbi etiam subdit, ita seruari de cõsue-
57 tudine, & quod † secũdum consuetudinem regionis interesse [illegible]ebetur, l. idẽque. §. si procurator. ff. mandati. & decis. 134. in fi. Bursat. cons. 68. nu. 42. lib. 1. qui ita dicit obtinuisse in Senatu Mant. Et quando agitur de inter-
58 esse damni † emergentis, quod interesse debeatur sine vlla prorsus difficultate, tenet Rot. Genuens. decis. 87. nu. 9. & Vrsill. ad Afflict. decis. 291. nu. 6. Et pro ista opinione vi-
59 detur † facere text. in d. l. socium. ff. pro soc. vbi si socius sit in mora dandi lucrum societatis, tenetur ad interesse, & ibi glos. secundum veram opinionẽ considerat dictũ text. probare, ꝙ interesse de interesse debeatur.

60 Contrariam opinionem, interesse † de interesse non deberi, ne res in infinitum trahatur. tenet Ruin. cons. 55. nu. 16. & seq. li. 2. Dec. in c. cum venerabilis, nu. 61. de except. Strach. in tract. de mercat. in tit. de cõtr. mercat. nu. 4. Gabr. tit. de solut. concl. 10. num. 7. Ceph. cons. 85. nu. 7. cum plur. seq. lib. 1. Lup. d. tract. de vsur. cõment. 1. §. 6. nu. 120. Hond. cons. 50. nu. 28. lib. 1. & cons. 34. nu. 79. lib. 2. Rimin. iun. cons. 804. nu. 38. lib. 7. Et hãc opi-
61 nionem † puto veriorem esse & sequendã, & non obstat text. in d. l. socium. ff. pro soc. quia, vt ibi bene gloss. declarat, ideo pro lucro debetur interesse, quia lucrum non consideratur vti quid accessorium, ita vt detur accessorium de accessorio, sed consideratur vti quid principale, vt habetur etiam in leg. idemque, §. denique, ff. mãdati. & in l. tutor qui. §. si quis. ff. de admin. tut.

Cessabunt prædicta omnia considerata in probatione facienda de interesse, quando inter partes de certa quantitate præstanda conuentum fuisset. Nam vera est opinio illa quod pactũ valeat super certa interesse quãtitate præstanda. De certa lucri quantitate prętanda, an valeat pactum inter socios, iam dixi supra c. 17. dixi etiam aliqua de interesse. Modo latius de huiusmodi pacto agendo. Primo videbimus, an valeat pactum simpliciter factũ de præstando interesse stante mora? Secundo videmus, an valeat pactum de præstando interesse in certa quantitate post morã? Tertio videbimus, an valeat pactum, quod super interesse sit standum assertioni creditoris cum iuramento? Circa primũ pa-
62 ctum † simpliciter appositum de præstando interesse post moram, non expressa certa quantitate, quod validum sit, dicendum est, quia stante mora, de iure interesse peti potest, & si potest in pactum deduci, Soc. cons. 175. sub nu. 4. vers. 7. confirmatur lib. 2. Crauet. cons. 189. sub nu. 7. vers. secundus est ca-
63 sus, lib. 1. Et promittens tale † interesse simpliciter & indeterminate, vere & proprie dicitur promittere quantitatẽ illã, quæ probabitur, quia illud per relationẽ ad aliud se habet vere, & proprie inesse intelligitur, Bald. cõs. 388. li. 2. Dec. cõs. 389. col. vlt. & cõs. 489. col. vlt. Cagn. in d. l. vni. nu. 55. Lup. d. cõm. 1. §. 6.

64 §.6.num.123. Circa secundum pactum † de soluendo interesse in certa quantitate post moram, si interesse sit verisimile, puta quia creditor sit solitus negotiari, & in Ciuitate, vbi moratur, adest semper occasio negotiandi & lucrandi, videbatur dicendum valere, quia deducitur in pactum interesse, quod debetur, & taxatur quantitas verisimilis.

Nam dixi supra, lucrum verisimile ex societate proueniens posse taxari d. cap.17. & quemadmodum lucrũ verisimile taxari potest, ita videbatur dicendum, posse taxari interesse verisimile. Ita videmus etiam, interesse debitum ab emptore ex eo, quia fructus percepit, posse taxari, vt per Rot. Rom. deci.

65 340. part.1. Et quod interesse † lucri verisimile post morã debitum possit taxari, & taxatio, si sit moderata, valeat in vim probationis attento verisimili, tenere communiter Theologos, tradit Lupus d. comment.1. §.6. num.126. & ita ex nostris tenere dicit Alex. consi.200. lib.6. Dec. consi.111. colum. vltim. & consi.322. num.4. Cagno. in l. curabit. Cod. de act. empt. num.56. Conar. lib.3. var. resol. cap.4. num.5. vers. septimo. Ancha. Regien. q.33. num.4. lib.2.

66 Contrariam opinionem, hanc † taxationem non valere vti communem & tutiorem pro anima, tenet Castrac. in tract. de societa. off. cap.43. nu.8. & 9. vbi latissime eam comprobat. Et quamuis sit cõtrouersa, & Doctores citati a Castrac. vario modo loquantur, & multi etiam non bene distinguant inter casum & casum, ego etiam eã vti communem & tutiorem approbandam esse censeo in terminis lucri cessantis, de quo modo agimus.

67 Et maxime dico eam † procedere, vbi interesse prouenire deberet ex contractu cambiorũ, quia quod in eo certa quantitas taxari non possit, expresse prohibitũ reperitur per Constit. Pij V. sanctissimæ memoriæ publicatam de anno 1571. quam etiam in omnibus contractibus procedere intelligit Lupus in d. tract. de vsur. comment.1. §.6. num.122. sed male, vt per Peguer. in suis quæst. crim. quæst.43. num.6. & clarius per Nauarr. in tracta. de vsur. nu.16. nu.54. & in Manual. c.17. sub nu.301. vers. nota quarto.

68 Non obstant a me dicta † cap.17. de lucro taxando in societate, quia lucrum est verisimile, vt dixi; & potest taxari & ratione dubij, quia potest esse maior & minor, ideo taxatio toleratur, dummodo, vt dixi, capitale permaneat sub periculo ponẽtis, quia si non permaneret sub periculo, taxatio esset illicita secundum Const. Sixti V. a me ibidem citatam, & potest taxari, quia habet certã præexistentem causam, nempe societatem, ex qua durante verisimiliter percipi potest. Non sic est in interesse lucri, quia, vt dixi supra, vt eius causa dicatur adesse in sufficienti propinquitate & verisimilitudine, concurrere insimul debent, quod quis sit negotiator, quod sit negotiator tempore moræ, & quod eo tempore adsit occasio mercandi, & lucrandi. Et quia ista omnia quod insimul concurrant tempore morę, certi esse nõ possumus, ideo interesse, quod ex eis prouenire debet, cum eius causa non sit, prout est certa causa lucri societatis, non potest taxari, prout taxari potest lucrum a societate venturum.

69 Et ita respondetur ad taxationem, quæ † fit inter emptorem & venditorem secundum d. Rot. Rom. decisionem, vtique admittitur taxatio, quia fructus, quorum respectu interesse taxatũ debetur, verisimiliter percipi debẽt, & ita potest dici de taxationibus, quæ fiũt ratione fructuum rerum dotalium. Stante enim verisimilitudine, & sic stante causa, ex qua interesse causatur, admittitur taxatio, quæ admitti non debet in lucro cessante, in qua talis verisimilitudo tempore taxationis, quod affutura sit, considerari non potest, & sic hac maiori incertitudine considerata in interesse lucri cessantis, & maiori certitudine considerata in alio interesse, quod taxatio in interesse lucri non admittatur, sed admittatur in alio interesse magis certo docte distinguendo admittit. Crauet. consilio 189. num. 8. lib.1. Et quod in interesse lucri etiam adsit diuersa ratio non admittendi taxationem, quæ admittitur in alio interesse, considerat etiam Castrac. d. cap.43. sub num.11.

70 Non obstat etiam id, quod dictum † fuit de pacto taxationis admittendo in vim probationis, quia intelligitur, quod admittatur ad hoc, vt possit postea probari verum interesse, & quod conuentio non dicatur vsuraria: Si enim diceretur vsuraria, omnino esset reijcienda, & etiam verum interesse probari non posset, vt late tradit Plot. ad l. si quando. C. vnde vi. §.11. num.15. & 16. & tradit Crauet. d. consi.189. sub nu.8. vers. non negarem. bene Dec. locutum fuisse in consi.111. dum dicit, taxationem non reddere contractum illicitum, sed exactionem, & etiam addit de taxatione non esse quærendum, si ea vti non vult creditor, & quod si ea vti vellet, redderet contractum illicitum. Et ita taxationem

71 † esse sustinendam per probationem postea faciendam loquitur expresse Lupus in d. §.6. numero 126. & Mascard. conclusion.933. numero 39.

72 Circa tertium pactum † de stando assertioni creditoris cum iuramento super interesse eum valere firmat Bart. in l. vlt. §. in huiusmodi, num.3. ff. de præt. stipulat. Ang. in l. vacantia. C. de bon. vacan. Bald. in l. iusiurandũ quod ex conuentione. ff. de iureiuran. Abb. consi.51. in princ. lib.1. Ias. in l. si ab arbitro. nu.4. ff. qui satisd. cog. & in d. l. iusiurandum, nu.1. cum plurib. seq. ff. de iureiurand. Alex. consi.47. num.4. & consi.130. lib.1. & consi.37. num.30. & consi.47. colum.2. & consi.54. colũ penult.

penult.lib.2.& consil.113. colum.3.lib.4. Soc. cons.90.num.11.& seq.lib.4.Pract. Papiens. in forma libelli in act.real.in ver. & expēsis, num.12.& ibi addent.Afflict.decis.91.num. 10. Strach. in tract. de mercat.titul.de contract.mercat.sub num. 6. Natt. cons.450.nu. 8.lib.2.Cagnol.in l.quatenus,ff.de regu.iur. Mascar.conclus.934.num.35. Seraf. in tract. de priuileg.iur.priuil.31.num.8. Et istud pa-
73 ctum ante † factam declarationem non potest reuocari, vt tradūt quamplures ex supra citatis Dd.& post eos Seraf. d. priuil.31. sub num.8.vbi refert,contrariam opinionem tenere Bologn.in rub.C.de senten. quæ pro eo quod int.sub nu.105. nempe quod possit reuocari, & ipse Seraf. conciliando opiniones dicit primam,quod non possit reuocari,procedere post acceptationem factam a parte; secundam vero,quod possit reuocari, procedere ante acceptationem factam a parte, vt videmus in confessione,quæ potest reuocari ante,non post acceptationem, Bald.in l.Gallus. §.quidam recte, ff.de liber.& posthum. Gram.cons.ciuil.17.num.11.Sed ista concordia videtur parum conuenire,quia loquimur de pacto inter duos inito, & sic de promissione acceptata. A prima,quę communis est,
74 non † est recedendum, secunda melius saluari potest,vt procedat noua superueniente causa, vt quia creditor factus sit periurus, vel alias malæ cōditionis & famæ,vt per Masard.d.concl.934.nu.37.& per Castrac. in d. tract.de societ.off.c.44.nu.9.
75 Limitatur primo opinio præfata † communis, vt procedat in eo, cum quo pactum factum fuit, sed non cum eius hærede, quia eius assertioni non erit standum, cum fuerit approbata persona defuncti, & non persona hæredis, Castracan.d.c.44.nu.12.Seraf.d.priuil.31.num.19.Secundo limitatur,vt proce-
76 dat, quando declaratio fit † cum iuramento, & non procedat, vbi fieret sine iuramento, per text.in l.Theopompus.ff.de dot.præleg. Castrac.d.c.44. num.10. Sed ista eius limitatio,quando fuisset conuentum, debere stari dicto creditoris absque iuramento, non est vera,quia textus in d.l.Theopompus,vt Bal. ibi declarat,& declarat Butr.in cap.veniens, el 1.de test.& Alex.in cons.54.num.2.lib.2.
77 procedit, quando † testator dixit, quod staretur dicto alicuius de eo quod sibi dixit,tūc enim quia debet deponere non de suo iudicio,sed de veritate super eo, quod audiuit a testatore,ideo vti testi defertur sibi iuramentum,& non procedit,vbi testator dixisset esse standum dicto alicuius de eo,quod sibi dicenti videbitur, quia cum talis suam voluntatem explicare debeat,non vti testis,sed potius vti arbitrator,ei iuramentum,quod arbitratori non defertur, deferri non debet. Ter-
78 tio limitatur † in tutore, quia ei talem conuentionem facere non conceditur, Bart. in d. l.iusiurandum,& ibi Ias.sub nu.6. Castrac. d.cap.44.num.11. Quarto limitatur non pro
79 cedere, quando † subesset suspitio vsurariæ prauitatis, per quam contractus redditur inualidus,Seraf.d. priuil.31. num.18. qui citat Dec.in cons.183.& in cons.322. & Craue.in cons.73.nu.24. qui in libro meo hoc non dicunt,sed limitatio verissima est sine difficultate per ea,quę dixi supra cap.20.in fi.Quin-
80 to limitatur,si debitor † doceret de quantitate interesse per veras probationes; tunc enim non attenderetur taxatio facta cum iuramento, quia contra talem taxationem admittitur probatio,Mars.in rub. ff. de probat. num.137.& Castrac.d.c.44.in fi. Sexto limi-
81 tatur, si creditor † in taxando modum legitimum excederet, tunc enim ad Iudicem recurreretur ad hoc,vt taxationem immoderatam moderaret,quia quando a creditore debitori talis facultas conceditur,semper intelligitur concessa,vt eo modo arbitrari teneatur, quemadmodum bonus vir arbitraretur; alias enim talis conuentio non valeret,Bart. & cæteri in d.l.fin.ff. de præt. stipul.Alexan. cons.67.nu.31 lib.2.& cons.47.num.4.lib.1. Ruin.cons.104.num.8.lib.4. Natt.cons.450. nu.12.lib.2.Mascar.d.concl.934. nu. 36. Castrac.d.c.44.vbi late.
82 Mora,vt quis † teneatur ad interesse, dupliciter considerari solet, nempe, quod alia sit regularis, vt quando inducitur ex interpellationibus, alia vero irregularis quando pro parte vnius adimplenda adimpleta fuerunt Socin.post alios in l. de diuisione. ff. solut.matr. Dec.in c.cum venerabilis de exceptio.Veral.decis.108.p.2. secundum nouam impressionem.
83 Et interpellatio, vt ad inducēdam moram sufficiat,debet esse certa,& incerta,& euentualis non sufficit.Alex.cons.18. num.5.li.7. Et debet interpellans prius adimplere adimplenda pro parte sua.l.Iul.§.offerri. ff.de act. empt. Veral.d.decis.108. num.5. Alias enim non facto adimplemēto, ex eius facto nemo ra oriretur impedita diceretur Socin. consil. 26.sub num.5. vers. tertio etiam excusantur lib.1.vt etiam dicitur de debito incerto quod si non fuerit ab actore liquidatum, in mora debitor constitui non potest Affl. decis.205. Quidam clericus, sed circa debitum incer-
84 tum distinguendū † est, an incertitudo proueniat ratione quantitatis, an vero, quia sit de iure dubium,an debeatur; si enim proueniat ratione quātitatis,erit prius a creditore liquidanda,ad hoc,vt debitor incidat in moram, si autem proueniat quia sit de iure dubium, & hoc casu declaratio aliqua non erit necessaria quia ius est semper certum.l.ornamentorum,ff.de aur.& argent.lega. & debitor dubitans de iure poterit consulere peritiores Corn.cons.262.in fi.lib.4. & post eum Negusant.in tract.de pign. p.5. mem.3. in 2. parte sub num. 5. & hæc dicta approbare vividetur Veral.d.decisi.108. in fin. Et admittunt,

tũt, quod si quis tenetur reddere rationem, & reliqua, sufficit ad euitandum moram, si verbotenus offerat separatum esse ad rationem reddendam & reliqua restituẽdum, & quod non sit necessarium deponere quantitatem liquidam, & pro illiquida præstare fideiussionem, nisi debitor esset inops, & suspectus, vt per Alex. in l.4. §. ait prætor. ff. de re iudic. & alios citant Negusant. de pignor. d. loco. num. 4. & 5.

85 Mora etiam, † quæ inducitur vigore iuramenti dicitur irregularis Seraf. de priuil. iur. priuileg. 47. nu. 4. in fin. & ab eo quis etiam excusatur facto creditoris etiam si debitor cum iuramento promisisset soluere quocunque impedimento non obstante, quia sub hac generali promissione non comprehenditur impedimentum prouenies a facto aduersarij. leg. cum proponas, & ibi doct. C. de nautic. fenor. Roman. consil. 244. numero 3. Osasc. decis. 90. in fin. Serafin. d. priuileg. 41. num. 9.

Taxatio interesse a principio, quod nõ sit attendenda, & quæ sint probanda ad hoc vt interesse lucri cessantis debeatur per Rott. Roman. pluries dictũ fuit, & in infrascriptis decis. apparet, Romana fructuum societatis die 16. Aprilis 1591.

86 Domini dixerunt fructus occasione societatis exactos per Petrum non posse cedere loco damnorum, & interesse ex causa lucri cessantis, seu damni emergentis, quia defuit principale requisitum, videlicet mora debitoris. l. lecta vers. nec, cum sortis, & vers. sed cum sortes. ff. si cert. petat. l. hac in fin. ff. de condit. trittic. Canonistæ in c. salubriter de vsur. Non probatur etiam lucri cessantis in-

87 teresse † ex potentia propinqua lucrandi prout requirit Paul. de Castro in l. 3. §. nunc. ff. de eo quod cert. loco, quia ex qualitate loci in quo passim inueniuntur occasiones pecunias ad lucrum collocandi Rota non censuit probatam istam potentiam lucri propinquam, licet aliud alias, coram bon. mem. Grato in vna Anconitana pecuniaria censuerit, cum requiratur in specie probatio, quod tẽpore interpellationis debitoris, creditor haberet certam occasionem, pecunias reinuestiendi, vt per Alex. in l. diuortio in princip. num. 25. ff. solut. matrim. Dec. in c. cum venerabilis num. 59. de except. March. decis. 367. lib. 2. Cagn. in l. vnic. nu. 41. C. de sentẽ. quæ pro eo quod inter. & ita resolutũ in pluribus causis.

88 Nec etiam potest † peti interesse ab initio conuentum, quia saperet vsurariam prauitatem & conuetionis huiusmodi nulla est habenda ratio, tam iure diuino, quam humano, vt fuit resolutum in causa Romana vsurarum corã R. P. D. meo Decano 16. Decembris. 1569.

Ex quibus, & alijs allegatis Domini censuerunt pro rata, pro qua societates sustineri non poterant fructus exactos cedere in estinctionem sortis principalis, & ita. Lunæ 28. Ianuarij. 1591.

89 An autem fructus † pecuniarum cedant loco damnorum, & interesse ratione lucri cessãtis Rota voluit semper probari requisita per Castr. in l. 3. §. fin. ff. de eo quod cert. loc. Puteus decis. 23. lib. 1. Chissanen. decis. 29. & coram me in causa Romana census. 4. Decembris. 2577. & in infinit. alijs causis, quæ an concurrant hoc casu vel ne poterit particulariter videri.

CAPVT XXV.

De Casibus fortuitis.

SVMMARIA.

1. *Casus fortuitus est inopinatæ rei euentus.*
2. *Imprudentibus, verbum tribus modis exponitur.*
3. *In, dictio composita cum alio verbo, stat augmentatiue.*
4. *Socius de casibus fortuitis non tenetur.*
5. *Pactum, quod quis teneatur de casibus fortuitis, licet valeat in cæteris contractibus, non tamẽ valet in societate, ideo in ea non est quærendum, quando socius eis renunciasse dicatur.*
6. *Casum fortuitum ad sui excusationem allegans primo debet probare casum.*
7. *Secundo debet probare, rei amissionem seu damnum casu euenisse.*
8. *Casus fortuiti probationes sunt positæ in Iudicis arbitrio.*
9. *Probatio casus fortuiti in criminalibus debet esse manifestissima.*
In Ciuilibus sufficit manifesta.
10. *Casus fortuiti alij sunt facilis, alij sunt difficilis probationis: & qui dicantur facilis, & qui difficilis probationis. & num. 11.*
12. *Probatio manifesta in casibus difficilis probationis dicitur etiam illa, quæ fit per coniecturas & præsumptiones.*
13. *Iuramentum sufficit aliquando ad probandum casum, quando aliquid petitur officio Iudicis, non iure actionis.*
14. *Ratio est, quia mitius agitur cum nõ obligato, quam cum obligato.*
Officium Iudicis nullam præsupponit obligationem.
15. *Probatio manifesta in casibus facilis probationis est illa, quæ fit per euidentiam loci, seu per testes.*
16. *Testes à Iudice loci examinari possunt, si casus eueniret in longinquis partibus.*
Et citatio partis non est necessaria.
17. *Intellectus leg. scire oportet. §. sufficit. ff. de administ. tut.*
Testes secundum ius gentium examinantur, & probant, non seruatis solemnitatibus iuris ciuilis.
18. *Amissionem rei non probat socius, non constito, quod prius fuerit penes ipsum, & sufficit ei negatio.*
Et multo magis eam non probat, si non constat, quod fuerit in rerum natura.

Quia

QVa????liter socius teneatur de dolo & culpa vidimus in proxime præcedentibus capitulis; modo iuxta propositum ordinem videndum est de casibus fortuitis. Casus
1 fortuitus est inopinatæ † rei euentus, ex diuersis causis proueniens ob aliud & aliud inceptis, secundum gloss. in §. Thesauros. in versic. fortuito casu. Inst. de rer. diuis. vel fortuitus est ille, quem nullum humanum consilium præuidere potest. l. 2. §. eo tempore. ff. de admin. rer. ad ciuit. pert. quem textum ad hoc probandum citat Alexan. in l. sed & si quis. §. fuit quæsitum. ff. si quis caut. vel latius & melius; casus fortuitus est accidens, quod per custodiam, curam vel diligentiam mentis humanæ nõ potest euitari ab eo, qui patitur, Bald. in l. quæ fortuitis. C. de pig. act. sub nu. 1. Rimin. iun. in cons. 398. num. 17. & seq. & cons. 441. num. 47. libr. 4. Polid. Rip. in tract. de noct. temp. c. 27. nu. 18. Et in materia
2 † societatis habemus text. in l. cum duobus. §. damna. ff. pro soc. vbi dicitur, quod socius non cogitur præstare damna fatalia, quæ imprudentibus accidunt, & Glossa ibi interpretatur verbum imprudentibus, tribus modis. Primo imprudentibus, id est, ignorantibus. Secundo, imprudentibus, id est, prouidere non potentibus. Tertio imprudentibus, id est, valde prudentibus, quia dictio in com
3 posita † cum alio verbo stat augmentatiue, vt est tex. & ibi gloss. & Dd. in l. Gallus. §. ille
4 casus. ff. de lib. & post. De casu fortuito † socius non tenetur. d. l. cum duob. §. damna. & l. si id quod. ff. pro soc. l. contractus. ff. de reg. iur. l. quæ fortuitis. vbi Bald. num. 9. C. de pignor. act. Petr. de Vbald. in d. tract. de duob. fratr. part. 8. num. 14. Socin. cons. 24. num. 39. lib. 1. & est verũ indistincte in omnibus contractibus, siue sint bonæ fidei, siue stricti iuris, quod quis nõ teneatur de casu fortuito, nisi aliter fuerit conuentum. d. l. contractus. vbi Igneus. num. 77. & cæteri. ff. de regul. iur.

Et non

Et non expedit, hic quærere, quando quis di-
5 catur † promisisse de casibus fortuitis nolle teneri, vt per Dec. d. consil. 52. libr. 2. quia ista promissio, quæ redderet capitale & lucrum alterius socij securum, non valet, vt dixi supra c. 18. Et cum socius de casu fortuito, non teneatur, si vult eum allegare ad eius excusationem, duo probare tenetur, siue agat, siue excipiat.

6 Primo tenetur † probare casum lege scire oportet. §. sufficit. ff. de excusat. tut. l. 2. §. si quis cũ possit. ff. si quis cautio. l. si creditor. & ibi Bald. & cęteri. C. de pign. act. l. publicatis. C. de testa. l. testiũ. C. de testib. l. sicut iniquũ. C. de fid. instrum. l. 2. C. de naufr. libr. 11. Dd. in l. si quis ex argentarijs. §. pen. ff. de edend. Pet. de Vbal. d. part. 8. sub num. 14. Socin. cõsil. 24. nu. 40. lib. 1. Paris. 156. num. 2. & 3. libr. 4. comprobat late Mascard. conclus. 272.

Secundo tenetur probare, rei amissionem
7 † seu damnum euenisse casu fortuito. Bart. Alex. & cæteri omnes in d. l. si quis ex argentarijs. §. an vero. ff. de eden. Corn. qui de cõmuni opinione testatur, consil. 218. num. 4. lib. 4. Mascard. qui alios citat. conclus. 87. nu. 1. Seraf. in tract. de priuil. iur. priuileg. 37. Bursat. consil. 130. num. 8. lib. 2. Honde. consi. 39.
8 num. 62. lib. 2. Quibus probationibus † casus probari debeat, Iudicis arbitrio terminandũ relinquitur. Bar. in l. si quando. in fin. C. vnde vi. & in d. l. scire oportet. ff. de excus. tut. & & in d. l. 2. §. diximus. ff. si quis caut. Bald. & Salic. in l. 1. C. de delat. Ang. in l. fin. ff. de furt. Alex. cons. 24. num. 6. & 7. & consil. 53. num. 3. libr. 2. Mascard. conclus. 273. nu. 21. Sebast. Medic. in tract. de casib. fortuit. part. 1. quæst. 14. Polid. Rip. in tract. de noct. temp. cap. 27.
9 num. 29. Et ad hoc, vt à Iudice † suo arbitrio recte terminetur, quænam probationes sufficientes dicantur, erit considerandum, an iudicium sit criminale, an vero ciuile, vt tradit Glos. in dict. l. si creditor. in ver. manifestus. C. de pignor. act. Nam in iudicio criminali erunt necessariæ manifestissimæ probationes. l. fin. C. de probat. In iudicio vero ciuili erunt sufficientes manifestæ probationes. d. leg. si creditor. Quæ dicantur manifestissimæ probationes in criminalibus alijs inuestigandum relinquo.

10 Ad cognoscendum autem † quænam sint manifestæ probationes in ciuili iudicio, considerant Doctores, quod casus fortuiti sunt in duplici differentia, nempe quod aliqui sint casus facilis probationis, vt incendium, naufragium, hostium incursiones, depopulationes, & inundationes, & illi, qui eueniũt in locis publicis, & illi, quorum vestigia remanere solent; & quod aliqui sint difficilis probationis, vt furtum, & derobatio facta in nemore, & illi omnes, qui eueniunt de nocte seu in locis remotis, vbi testes actu & habitu haberi non possunt. Cynus in d. l. si creditor. in fin. & ibi Ang. & Castren. C. de pign. act. Petr. de Vbald. d. part. 8. sub nu. 14. Polid. Rip. d. cap. 56. Menoch. in tract. de arbit. iud.
11 casu 116. vbi affert plura † exempla eorum, quæ dicantur difficilis probationis, & sub numero 1. post alios, quos citat, hoc à Iudicis arbitrio pendere dicit. In casibus, qui sunt dif-
12 ficilis † probationis, dicunt, quod manifesta probatio erit etiam illa, quæ fit per coniecturas & præsumptiones. Bart. & alij omnes in d. l. si quis ex argentarijs. §. penult. in dict. l. si creditor. Pet. de Vbald. d. part. 8. sub num. 14. Alex. consil. 53. lib. 2. Grat. consil. 94. lib. 2. & in subsequentibus consilijs vsque ad consil. 101. quæ in eadem causa à Rimin. & Iason & quibusdam alijs facta fuerunt. Rimin. consil. 164. lib. 1. Mascard. conclus. 88. numer. 14. & conclus. 273. num. 5. & 15. & concl. 830. Polid. Rip. d. c. 56. Menoc. de presump. lib. 6. presump. 61. num. 20.

13 Et quãdo aliquid petitur † officio Iudicis, non tamen iure actionis, reo ad probandum casum dicunt, inspecta tamen eius personæ qualitate, sufficere iuramentum. Specul. in tit. de appellat. §. nunc breuiter. versic. quod ergo. Bar. in d. l. scire oportet. §. sufficit. ff. de adm. tut. & in d. l. si quis ex argentarijs. §. fin. Salic. in d. l. fin. nu. 6. C. de fid. instr. Cuman. in d. l. 2. §. quod diximus. ff. si quis caut. Mascard. d. conclus. 276. num. 16. Hond. consilio 19. num. 20. Menoch. in tract. de præs. libr. 6.
14 præsumpt. 61. num. 19. Et rationem † diuersitatis, quare mitius agatur cum eo, qui conuenitur officio Iudicis, quam cũ eo, qui conuenitur iure actionis, esse dicit Cynus in d. leg. fin. C. de fid. instr. vers. secundo oppono, quia officium Iudicis nullam præsupponit obligationem, & mitius agitur cũ non obligato, quam cum obligato, & hanc rationem refert etiam & comprobat Seraf. d. priuil. 37. num. 8.

15 In casibus vero facilis probationis † eam manifestam probationem esse dicunt, quæ fit per rei inspectionem, seu per testes. Bart. & cæteri omnes in d. l. si quis ex argentarijs. §. pen. & in d. l. si creditor. Petr. de Vbal. dict. part. 8. sub num. 14. Grat. d. consil. 94. sub nu. 326. lib. 2. Natt. cons. 79. sub num. 2. lib. 1. Mascard. conclus. 273. num. 2. & 3. Et si casus cõ-
16 tingeret † in longinquis partibus, dicunt, quod testes ad eum probandũ poterunt examinari & à Iudice illius loci, vbi casus euenit absque partis citatione, & quod sic examinati plenam faciant fidem coram Iudice ordinario. Bart. in l. 2. C. de naufr. lib. 11. num. 2. & 4. vbi dicit, quod ista est mirabilis practica, quod est admirabile, quod in tali exami-
17 natione testiũ † partis citatio non sit necessaria, & dicit, quod sic potest intelligi textus in d. l. scire oportet. §. sufficit. ff. de admin. tut. nempe dum ibi dicit sufficere casum probare naturali Iustitia, quod sit intelligendus secundum ius gentium, cuius dispositione inspecta, in ore duorum vel trium stat omne verbum,

verbum, non attenta solemnitate iuris ciuilis,& cum Bart. tenent ibi Alex. in addit. Io. de Plat.& Iac.Rebuf. & Capel.Tholos.decisio.447. & ibi Addit.Corset.sing.18. in vers. testes.Mars.sing.24.Strach.in tract.de assecurat.gloss.28. num.2.Gabr.in suis com.concl. tit.de cita.concl.1.num.352. Mascard.concl. 273.nu.9.

Circa rei amissionem,quæ,vt dixi, probari debet probato casu, hac distinctione principaliter vti debemus. Aut agitur de re, de qua non constat, an vnquam fuerit penes socium. Aut agitur de re, de qua quod fuerit penes socium, adest suspicio, vel adest præsumptio, Aut agitur de re,quæ penes ipsum fuisse constat. Primo casu, quando agitur
18 † de rei amissione,de qua non constat,quod vnquam fuerit penes socium, alia probatione super eius amissione opus non erit, & satis erit, quod neget eam non habere.Et licet Bart.in d.l.si quis ex argentarijs. §.penul.dicat, reum debere allegare & suo iuramento probare rē amisisse, tamen melius dicit Menoch.in tract.de præs.lib.6.præs.61.sufficere reo asserere rem non habere, cum ab actore contrarium non probetur, cui reo negante necessitas probandi incumbit. l.cū de lege. ff.de probat.& multo magis de probanda rei amissione non esset agendum, si non constaret,quod res fuerit in rerum natura, quia de priuatione quæri non potest, nisi prius constet de habitu,Crauet.consil. 157.num.16.in fin.lib.1.Surd.conf.109. num. 10. libro 1.Et ista licet parum pertineant ad rem nostram, dum agimus de amissione casu facta, quæ allegatur ad excusationē, nihilominus ea prætermittere nolui, quia vtilia sunt, & conferunt ad ordinis obseruantiam, qua vti debemus in pertinentibus ad præsentem materiam amissionis obuenientis fortuito casu.
19 Secundo casu, quando suspicio † adest rem peruenisse ad socium, qui se excusare vult, neque etiam hoc pertinet ad tractatum amissionis,quæ prouenit à casu,& satis est, quod neget socius eum habere,& iuret,& eius assertioni sic iuratæ erit standum absque alia probatione, & erit istud iuramentum purgationis ad deluendam suspicionem,& nō erit iuramentum probationis, sed purgationis. Bald.in l.Prætor.§.sed si seruus. ff.de edend. Salic.in l.vlt.in 4.opp. C.de fide instr. Corn. cons.317.sub num.4.lib.4.Mascar.concl.87. nu.5.& 6.Menoch.d.præs.61.nu.7. Quando
20 vero rem † peruenisse ad sociū præsumptio adest, quæ superat suspicionem, vt per Menoch.d.tract.de præs.lib.1.q.7. tunc tenetur probare eius amissionem, & eius assertioni etiam cum iuramento non est standum,quia
21 iuramentum † non est eius virtutis, vt possit diluere præsumptionem iuris vrgentem contra iurantem,Menoc.d.tract.lib.1.quæst. 77.& d.pres.61.num.13.& in cons.617.num.
22 12.lib.7.Et probatur opinio † ista auct.gloss. in clem. 1.§.cęterum.de vsur.in ver.compellendos.vbi dicit,quod in casu,in quo defunctus tenebatur exhibere librum rationis,ita eum exhibere tenetur eius hæres,& eius assertioni cum iuramento non creditur, si dicat librum illum ad se non peruenisse, & gl. ibidem sequuntur Paul.Eleaz.& Imol.num. 21. & idem videtur sentire Bald. in l.Prætor ait,in 2.lect.col.vlt.vers.in glo. ff.de eden.& Abb.in cons.42. col.1.lib.2. licet teneat contrarium in casu suo,quia defunctus nō tenebatur edere,& ita his citatis tenet Menoch. d.præs.61. num.10. vbi ab opinione Aret.in cons.120.recedit,& ab opinione Bertran.Alciat.& Rip.qui secuti sunt opinionem Aret. affirmantis hæredis assertioni cum iuramento credendum, si dicat rem, quæ erat penes
23 hæredem ad se † non peruenisse,vel eā non habere, & Menoch.respondet eorum fundamentis, & dicit consuluisse in consil.620.libro 7.iuramento hæredis tutoris non credi, asserentis ad se non peruenisse librum rationum sui patris,cum certum esset,patrem ipsum librum habuisse. Et quia lucrum in so-
24 cietate † adesse præsumitur Bero. cons.191. num.48.lib.1.Rot.Genuen.decis.173.nu.11.
25 ideo si socius alleget lucrum † casu amisisse, quod casum & amissionem probare teneatur,& eius assertioni non sit credendum,tradit Socin.cons.24.numer.40.& 41.libro 1.& post eum Mascard. conclus.272. num.12. Et ista, quæ dicta sunt de iuris præsumptione, quod procedant multo magis in præsumptione iuris & de iure,dicendum est, vt per Menoch.d.præsump.61.num.17.& 18.& in d.q. 77.in princ.Tertio & vltimo, quando cōstat
26 † rem fuisse penes socium,& allegat eam casu amisisse,& probat casum, si supra dictum fuit non esse stādum eius assertioni cum iuramento, quando præsumptiue solummodo ad eū peruenisse constat,multo magis, quod eius assertioni iuratæ stari non debeat, si vere constat ad eum peruenisse, dicendum est. Et ita loquendo de capitali societatis, quod socio asserenti illud casu amisisse non sit credendum, & amissionem probare teneatur, tradit Socin.d.cons.24.num.40.lib.1. & Mascar.d.concl.272.nu.12. In contrarium addu-
27 citur † auctoritas Ang.in d.l.si quis ex argentarijs.§.Prætor ait.col.2.ff.de eden.vbi dicit,
28 quod si fœnerator † asserat perdidisse librū in mari, & probat, quod nauis naufragium passa fuit, erit ei credendum, licet non probet,quod liber erat in naui.Et dicit, quod si asserat fœnerator famulum aufugisse cum libro,& probet famuli fugam,similiter erit ei credendum. Hanc Ang. auctoritatēm referē do eius præcisa verba citat Menoch. d.præs. 61.nu.25.vbi dicit etiam, quod eam secutus est Rimin.sen.inter cons.Grat.consil.95.nu. 28.& 29.lib.2.

29 Prima opinio tenenda † est, non sufficere probare casum, ad hoc, vt assertioni iuratæ credatur

credatur super amissione, quia etiam si crederetur solæ assertioni cum iuramento fraudibus via aperiretur. Corn. cons. 318. num. 5. libr. 4. Mascar. qui alios citat d. concl. 87. sub
30 num. 1. Et ad hoc, vt assertioni † cum iuramento super amissione credatur, tria dicit esse necessaria. Seraf. d. tract. de priuileg. iur. priuil. 37. Primo necessariũ esse dicit, quod probetur casus. Secundo, quod probetur, rem, de qua agitur, fuisse in loco, vbi casus euenit. Tertio quod iurare volens sit persona bonæ conditionis & qualitatis, & si ista tria necessaria sunt, vtique quod probato casu super rei amissione standum sit assertioni iuratæ, prout Angel. dicit, affirmari non potest. Et vere necessarium esse docere, quod
31 † res fuerit in loco, vbi casus euenit, dicendum est, quia cum res potuerit esse in alio loco, non sequitur, quod casu probato, rei amissio probata dicatur. Rimin. sen. consilio 165. num. 5. lib. 1. Crauet. consil. 286. circa fin. vers. Quarto dubitatur. lib. 2. Mascard. d. conclus. 87. num. 9. Hond. qui alios citat ad societatem consil. 90. num. 16. lib. 2. Et etiã si reus
32 probasset † casum, & probasset, quod res prius fuisset in loco, vbi casus euenit; non videtur, quod sit credendum eius assertioni cum iuramento super amissione, per ea quæ tradit Spec. in tit. de act. & pet. §. 1. vers. quid ergo. qui post Vbert. de Bob. dicit non præsumi, quod is, qui rem habuit vno tempore aliquo in loco, eam adhuc ibi habeat, cum res mobiles facile asportentur & mutentur, & cum Specul. tenẽt Castren. in l. si minorem. C. de in integr. rest. mino. Franc. Balb. in repet. l. Celsus. numer. 25. ff. de vsucap. Alciat.
33 cons. 687. in fi. Sed ego huic opinioni † Specul. & sequacium non assentior. Primo, quia magis communis est in contrarium, vt per Menoch. d. consil. 353. num. 20. lib. 4. Secundo, quia si vera est, declaratur procedere solummodo, quando agitur rei vendicatione; secus vero, si agatur actione personali Grat. consil. 94. num. 27. libr. 2. ex sententia Ias. in d. l. si quis ex argentarijs. §. Prætor ait. nu. 12. Tertio, quia similiter, si vera est, declaratur procedere, quando iam diu qui res mobilem in loco habuisset, secus si de recenti. Nicol. Arelat. in addit. ad Alciat. in tract. de presũp. reg. 2. præs. 21. lit. D. qui ait, hanc declarationẽ colligi posse ex traditis ab Euer. in cent. in loco. de tempore ad tempus. & has declarationes ponit etiam Menoch. d. consil. 353.
34 num. 20. lib. 4. & dico verissimam esse † opinionem, quod probato casu erit etiam probatum, rem fuisse in loco casus, si ibidem erat de recenti ante casum, & quando dicatur de recenti, quia certa regula dati non potest, Iudicis arbitrio terminandum relinquo, per ea quæ tradit Menoch. in tract. de arb. Iud. casu 9. in fin. Et vbi etiam testibus, quod tempo
35 re † casus res erat in loco, vbi casus euenit, probaretur, dico, quod idonei erunt testes domestici & familiares. Rimin. sen. consilio 164. num. 27. & consil. 165. in fin. libro 1. Menoch. d. consilio 353. sub num. 21. libro 4. Si
36 etiam casus depopulationis † seu inũdationis eueniret in aliqua ciuitate seu oppido, satis erit ad probandum rem ibidem fuisse, si constat, quod erat prius in illa ciuitate seu oppido. Sicut enim essentia in loco particulari, vbi casus euenit, inducit hanc probationem, ita etiam tam inducere debet essentia in ciuitate seu oppido, quando casus tetigit totum oppidum, & totam ciuitatem. Afflict. decis. 13. nu. 10. Surd. cons. 109. nu. 10. lib. 1. & cons. 245. nu. 30. lib. 2. Et mul-
37 to magis essentia in loco † ante casum probat, quod ibi res esset tempore casus, quando ibi conseruari solebat, vel quando allegãs amissionem erat obligatus conseruare eam in dicto loco. Grat. cons. 94. nu 28. lib. 2. Petr. Ant. Piperot. inter cons. eiusdem Grat. cons. 97. num. 8. d. lib. 2. Menoch. d. cons. 353. lib. 4. Hond. cons. 90 nu. 18. lib. 2. vbi respondet ad quædam motiua a patre meo excitata, dum erat Prætor Eugubij.

Et prædictis non obstat Angel. auctoritas
38 † supra relata, quia aut male loquitur, aut intelligi debet, præsupponere cõstare aliquo modo librum fuisse in loco, vbi casus euenit vt eum debere intelligi dicit Surd. in d. cõs. 109. nu. 11. lib. 1. vbi dicit, quod ita eum intelligit Crot. in consil. 122. num. 34. & quod ita tenet Bart. in l. quoties, nu. 6. C. de naufr.
39 Et hoc comprobari † subiungit, quia ad probandum mortem alicuius militis non sufficit probare, quod in exercitu multi fuerunt mortui, nisi etiam constet militem præfatum in exercitu fuisse. l. fin. §. si quis in bello. vbi Bart. Bal. & Ang. ff. de his qui not. infam. Marant. in l. is potest. nu. 145. ff. de acqui. hæred. Natt. cons. 241. num. 1. lib. 1. Ioseph. Lud. decis. Perus. 30 part. 1. Et ita dicitur de eo, qui
40 allegat † fuisse derobatum in nemore, vbi fama erat, quod adessent latrones; oportet enim, quod fuerit visus intrare in nemus equester, & quod fuerit visus postea exire pedester. Cynus in l. si creditor. in fi. C. de pign. act. Petr. de Vbald. d. tract. de duob. fratr. p. 8.
41 sub num. 14. Et ad probandum etiam † mortem animalium oportet docere, quod essent in loco, vbi casus mortis euenit, vt præsupponit Bald. in l. cum ita. §. species. ff. de leg. 2. & ita in practica probãdi mortem animalium, quam mirabilem appellat Alex. in d. l. si quis ex argentarijs, num. 11. ponit Bart. in l. quod ad pœnas. C. de murileg. cum quo tenet ibi Luc. de Penn. & Ioan. de Plat. & Alex. in addit. & Dec. in l. si pascenda, in fin. C. de pact.
42 Quærit ibi Bart. qualiter † ab eo, qui animalibus præest, earum mors sit probanda? Et dicit, quod mors vnius animalis, vel duorum erit in specie probanda; mors vero plurium animaliũ probabitur, probato quod illo anno communiter contigit, quod de quolibet

grege

grege ĩ regione illa mortua est dimidia pars, seu tertia, seu alia pars, & dicit, quod durum
43 esset, si cuiuslibet animalis perditio, † & mors esset probanda. Et tradit de tutore etiam & quolibet alio administratore, qui tenentur reddere rationem de supellectilibus & alijs rebus mobilibus, quę vsu consumuntur, quod eis sufficiat probare, quod in tanto tempore tot de dictis rebus potuerunt corrumpi, & cum eo tenet ibi Angel. Eandem
44 practicam probandi † animalium mortem ponit idem Bartol. in tractat. de testim. versicul. cura carnium. vbi refert, quod cura carnium, vt de eis haberetur in abundãtia, fuerat commissa quibusdam Perusinis, qui ex Apulia multa animalia conduxerunt, & ea retinuerunt per annum, & de eis fecerũt occidi, prout necessitas quotidiana expostulabat, & quia pastores referebant, quamplures ex dictis animalibus in itineribus & pascuis perempta & deperdita fuisse, & sic in libro rationis eorum, quibus dicta cura commissa fuerat, scriptum reperiebatur, & quia alij, qui à præfatis rationes exigebant, contentis in dictis libris credere recusabant, dicit Bar. se dixisse, quod si cõmuniter sic alias contingit, vt ex tanto numero tot animalia alij perdiderint, & hoc fuerit probatũ, quod etiam eis hoc euenisse verisimiliter erat credendum, & subiungit, adeo æquum id visum fuisset, vt lege lata ab ipsa ciuitate ita fuerit determinatum.

45 Ad prædicta dubitari † contingit, intra quæ tempora casus debeat allegari & probari? Hanc quæstionem ponit Bart. in l. 2. C. de naufr. lib. 11. num. 5. vbi dicit, notandum esse argumentum mirabile ex illa lege pro illis, qui suam pecuniam dant mercatoribus ad partem lucri & damni, quod si dicãt mercatores sustinuisse damnum, furti, rapinæ, incendij, & similium, debeant de tali casu facere fidem intra annum, alias non debeant audiri, quia in d. l. dicitur, intra anni spatium casum probari debere. Et hoc comprobat, quod intra annum ista probatio fieri debeat, quia mercatores huiusmodi quolibet anno rationem reddere tenentur. l. neminem. C. de suscept. & anhelat. Subiungit tamen hoc non firmare, quia dicta allegatio fit à mercatore ad defensam, & excipiẽdo, & exceptiones & defensiones regulariter sunt perpetuæ. l. pure. in fin. ff. de except. doli. l. licet. C. de except. Et ideo dicit, quod in partib. suis apponitur pactum, quod mercator teneatur probare casum intra certum tempus, & respondent legi præfatæ, quod loquitur specialiter in Fisco, & cum Bart. transeunt ibi Angel. Io. de Plat. Iac. Rebuff. & Alex. in addit.
46 Bald. vero in d. l. 2. quam † legit cum l. 1. affirmat, talem probationẽ fieri debere intra annum, & dicit, quod illa lex in hoc est mirabilis & singularis, & ita tenet etiã Capell. Tholos. decis. 447. in princ. & opinio ista mihi videtur verior, & sequẽda in casu dictæ legis, quando probatio debet fieri absque partis citatione, quia ibi non proprie agitur de exceptione proponenda proposita actione, sed agitur de probatione proponenda in redditione rationis, quam sibi parare tenetur etiã non requisitus, prout tenetur scribere & pręparare sibi librum rationum. Sed dum dixi,
47 in contractu † solere apponi tempus, intra quod mercator teneatur docere de casu, dubitatur, vtrum post tempus conuentum mercator de casu docere possit? Et Bald. in cons. 61. in 2. dubio. libr. 2. tenet affirmatiuam opinionem, sed eius opinio non est sequenda, quia, vt dixi, Dd. in d. l. 2. in hoc concordant, per pactum fieri, quod mercator intra certũ tempus casum probare teneatur. Et hanc opinionem, casum post tempus conuentum probari non posse, maxime si pœna fuerit apposita, vel iuramentum, tenet Alex. in consilio 158. libr. 2. & de purgatione moræ, stante pœna & iuramento, late tractat Seraf. in tractat. de priuileg. iur. priuil. 48. vide infra cap.
48 38. nu. 70. Vltimo loco in hac casuum † fortuitorum probatione etiam dubitari solet, vtrum qui allegat casum teneatur probare casum euenisse absque eius culpa? Pro hac dubitatione remouenda talis distinctio adhibetur. Aut agitur de casibus, qui regulariter sine culpa euenire solent, vt vis hostium, impetus aquarum, mors naturalis, & similes. Aut agitur de casibus, qui cum culpa coniuncti esse solent, vt furtum, incendium, mors non naturalis animalium, & fuga seruorum, & aliorum, qui custodiri debuerant. Quando agitur de casibus, qui à culpa separati esse solent, tũc de casu docere sufficit, & quod sine culpa euenerit, nõn est probãdum, quia sine culpa euenisse præsumitur. Quando vero
49 agitur † de casibus, qui cum culpa coniũcti sunt, tunc casum probare non sufficit, sed etiam probari debet sine culpa euenisse, ita Bulgari & aliorum contrarias opiniones cõcordando distinguit Bal. in d. l. si creditor. C. de pignor. act. & hanc distinctionem ponit etiam Bart. in l. si quis ex argentarijs. §. pen. ff. de edend. cum quo cæteri omnes pertranseunt, vt dicit ibi Ias. num. 29. eam etiam approbat Alex. loquendo de morte animalium consil. 158. num. 3. lib. 2. Mascard. concl. 272. num. 8. & Menoch. in tract. de præs. lib. 6. pręsump. 61. num. 30. Sed quia ista culpa † præ-
50 sumpta in his casibus est leuissima, tunc solummodo à socio, quod casus sine eius culpa euenerit, probandum erit, quando de culpa leuissima etiam tenebitur, quod quando sit, dixi supra, c. 21. nu. 2.

51 Incendium aliquãdo † sine alicuius culpa euenisse præsumitur, Primo quando ortum habuit in loco, in quo ignis accendi non consueuit, Secundo quando a fulgure celitus emisso fuit causatum, Tertio quando subita vi ventorum exorta ignis accenditur, Quarto quan-

to quando ignis fuit immissus à publicis hostibus; Quinto quando scintilla ab vno loco ad alium euolauit Farinac.quæst.110.nu.38. 39.& 40.Caroc.in tractat.de locat.quæst.12. per tot.Sebast. Medic. in tract.de casibus fortuitis, & quod etiam furtum aliquando sine culpa commissum censeatur habetur supr.c. 21.nu.39.

52 In probanda morte animalium, † communis est distinctio,an sit probanda mors eorum, quæ gregatim pascuntur, an vero eorum, quæ gregatim non pascuntur, vt per Bart.in d.l.quod. C.de Murileg.lib.10. & in tract.de testim.versic.cura carnium,Et quod mors eorum,quæ gregatim pascuntur possit probari per coniecturas, & præsumptiones, eorum vero, qui gregatim non pascuntur sit plene probanda, vt etiam tradit Dec.in l. si pascenda in fin.C.de pact.

53 Et dum quæri solet, † an per ostensionem pellis mors animalium probata dicatur, presupposito ex qualitate pellis constare posse de identitate rei., vt quia sit rubei pilaminis, vel alterius prout erat animal dum viuebat, si quidem sufficiat docere de morte, pellem ostendere satis erit,si vero non sufficiat docere de morte sed sit probandũ;quod fuerit naturalis & sine culpa Pastoris, vel alterius,qui ad custodiam erat obligatus,& de leuissima culpa tenebatur, pellem ostendere non satis erit, vt per Bald. in leg. cum ita, §. species, ff.de legat.2. Mo. de contr. titul. de societ.versic. Venio ad secundum numero 19.

CAPVT XXVI.

De expensis & damnis obuenientibus absque dolo & culpa socij.

SVMMARIA.

1 *Expensæ omnes, dummodo non proueniant à delicto & à dolo in societate omnium bonorum,de communi fieri debent.*
2 *Lucra omnia vndecunque & qualitercunque quæsita communicantur in societate omnium bonorum, & num.28.*
3 *Deperdita in ludo an de communi solui debeant.*
4 *Debita contracta occasione magistratus communia sunt.*
5 *Infirmitatis expensæ de commune fieri debent.*
6 *Excepta infirmitate morbi gallici.*
7 *Captus ab hostibus communi impensa recuperari debet.*
8 *Filij & familia de communi debent.*
9 *Filij nati ex damnato coitu de communi ali non debent.*
10 *Erogata à socio in honorem filiorum, de communi percipi debent.*
11 *Expensæ in nuptijs filij & filiæ de communi fieri debent.*
12 *Nisi expensæ sint excessiua.*
13 *Libri pro studio de cõmuni emi debent,& erunt communes.*
14 *Expensæ de communi fieri debent,si filius socij efficiatur abbas & monachus.*
Non sic,si socius efficeretur abbas & monachus.
15 *Expensæ pro voto,& eleemosynis, de communi fieri debent, & nu.16.*
17 *Damnum obueniens iniuria Iudicis commune est.*
18 *Debita omnia inter socios sunt communia.*
19 *Expensæ pro funere vnius ex socijs de communi fieri debent.*
20 *Contrarium est verius.*
21 *Dos filiæ vnius ex socijs de communi solui debet.*
22 *Contraria est opinio,quod de communi solui non debeat.*
23 *Concordantur opiniones, quod sit extrahenda de communi societate durante, & ea finita sit computanda in parte soluentis, sed ista concordia reprobatur.*
24 *Vtramque opinionem à Iudice amplecti posse, cum quæstio sit dubia.*
25 *Sed hoc reprobatur,quia Iudex facto diligenti studio eam sequi debet,quæ sibi magis vera videtur.*
Prima opinio affirmatiua tanquam magis communis,& melioribus fulcita rationibus,approbatur.
26 *Filia vnius socij, quemadmodum fieri potest pacto expresso, quod dotetur de communi, ita & tacito.*
27 *Societas tacita & expressa non differunt, & numero 36.*
28 *Dotes ponuntur in communi,nõ simpliciter, sed cum obligatione restituendi.*
Aequalitas in societate omnium bonorum non consideratur in singulis rebus,sed in vniuersali.
29 *Societas omnium bonorum iustificatur ab incertitudine, & non attenditur,an quis plus ponat, & an plus lucretur.*
30 *Intellectus l.si socius.ff.pro soc.*
31 *Dd.tenentes, dotem filiæ soluendam de proprio, declarantur non loqui in societate omnium bonorum.*
Et qui testantur hanc opinionem esse magis communem,male loquuntur.
32 *Socius plus parte sua alienare non potest.*
Procedit,quando culpa & dolo alienaret.
Non procedit in societate omniũ bonorum, in qua, ea durante,quanta sit cuiusque pars,ignoratur.
33 *Frater si alenda maiori familia plus expendat, alter repetere potest.*
Non procedit in societate omnium bonorum.
34 *Dotandi onus cohæret personæ patris, & quæ cohærent personæ,ad alium non transeunt.*
Fallit virtute contractus societatis.
35 *Expensæ,quæ respiciunt societatem, societati imputantur.*
Fallit in societate vniuersali.
37 *Expensa proueniens à voluntate vnius ex socijs de communi fieri non debet.*
Dotis debitum est necessarium,non voluntarium.
Dotis debitum prouenit à natura,non à voluntate.
38 *Aequalitas seruanda inter socios, qualiter procedat in societate vniuersali.*

39 Socius

39 *Socius dolose recedere à societate non potest,ne dotet filias alterius socij,nu.43.vbi declaratur.*
Si socij diuidant societatem prius,quam filia vnius nuptui tradatur,interponenda erit cautio,quod alter dabit partem suam dotis, adueniente tempore nuptus,nisi eam tradat in diuisione.
40 *Intellectus l.si socius pro filia.ff.pro soc.& nu.41.*
42 *Dos promissa durante societate,ea dissoluta de communi extrahi debet.*
44 *Dos de communi etiam dissoluta societate esset soluenda, quando ea durante vigore statuti fœmina fuit exclusa fauore,masculorum.*
45 *Dos de communi soluenda intelligitur de moderata,non de immoderata.*
46 *Dos quod sit soluenda de proprio non procedit,si sit soluta sciente & patiente altero socio.*
47 *Et hoc procedit,quo ad dotatas,& nō quoad dotādas.*
48 *Sed hoc reprobatur.*
49 *Dos filiæ vnius ex socijs, an de communi constitui debeat,negatiuam tenent plures.*
50 *Affirmatiuam autem esse receptiorem,& ita fuisse iudicatum.*

INuestigatio ista de damnis & expensis, quæ in societate contingere possunt, in duas partes diuidi debet. In prima erit agendum de socijs omnium bonorum: in secunda de socijs aliarum societatum. In societa-
1 te omnium † bonorum verissima est conclusio, expensas omnes, & damna,communiter ad socios pertinere, dummodo non proueniant à delicto & à dolo,& culpa socij,lege si fratres. §.socium. & leg.adeo. §.quod in alia. ff.pro soc. Petr.de Vbald. in tract.de duob.fratrib.part.6.numero primo,& parte octaua, sub numero primo, versic.secundo casu. Socin. consilio 291. numero primo, libro 2. Rolan.late consil.91.lib.1.Thob.consil.64.Menoch.consilio 860. libro 9.Ioseph. Lud.in suis conclus.com.concl.53. vers.ecōtra infertur.num.89. vbi dicit,quod pactum in contrarium non valeret,secundum communem opinionem, de qua per Crauet.consil.245.num.5.lib.1.& verum dicit,licet Crauet.loquatur de societate particulari, quia
2 in ista † societate omnia lucra vndecunque & qualitercunque quęsita communicari debent.l.1.&l.3.& leg.qui societatem vniuersorum. ff.pro soc.Et ideo pacto fieri non potest,eius natura salua, quod etiam expensæ & damna non sint communia. §.1.Instit.de societ. leg.si non fuerint. & leg. Mutius. in princip. ff.pro soc. Bene dum in dict.l.adeo.
3 §.quod in alia. dicitur, quod deperdita † in ludo pertinent ad socium,nō ita stricte eius dispositionem intelligerem, vt non sit socio aliquando ludere cum pecunijs communibus permissum, sed si ludus esset toleratus, & si eo vtatur socius pro recreatione, cum grauibus serijsque rebus satisfecisset, vt per Cicer.in libr.1. offic. & vt alijs morem gereret, præcipue maioribus; vt persæpe fieri solet inseruiendo tempori & scenæ,& summa esset tolerabilis, dicerem de communi, & non de proprio talem summam deperditam esse extrahendam, & faciunt ea, quæ in suo tract.de ludo scacchorum. q.11.tradit Thomas Actius.

Ex hac conclusione à Doctoribus multa
4 inferuntur, quæ quotidie in practica † euenire solent. Et primo infertur, quod debita contracta cum cōitate ab vno ex socijs occasione magistratus de cōi solui debēt.l.ex parte.§ filius.ff.fam.erc. Rol.d.consil.91.nu.31. libr.1.Ioseph.Lud.d.concl.53. vers.infertur secundo.nu.90.Secundo infertur, ꝙ si vnus
5 ex † socijs infirmatur, de cōi expensæ fieri debent. Pet.de Vbal.post Bal.fratrem suū in d.trac.de duob.frat.par.6. n.12.Ioseph.Lud. d.concl.53.nu. 99.vers.infertur decimo. Rimin.iun.cōs.365.nu.7.lib.4. Thomas Actius in suo tractatu.de infirmitate.part.2. in ver.
6 socius.Sed si ageretur de morbo † gallico in hoc rigorose agendo, dicerem expensas pro eo curādo de cōi percipi non debere, si prouenit à mala conuersatione habita cū meretricibus,per text.in d.l.adeo. §.quod in alia. ff pro soc. quia dicitur prouenire a dolo & a culpa socij dando operam rei illicitæ, & inhonestæ contra Dei præceptum: Non mœ-
7 chaberis. Tertio infertur, quod si vnus † ex socijs captus fuerit a pyratis, a bannitis, & ab hostibus cæteris, quod expensæ omnes pro eo redimendo, & recuperando de communi fieri debēt, dummodo eius culpa non fuerit captus.Bald. consil.172.lib.5. Alexan. cons.99.in fi.& cons.133.in fi.lib.2.Menoch. cons.860.num.190.lib.9.Ioseph.Lud.d.conclus.53.vers.& ideo,nu.107.vbi dicit, quod male loquitur Roman.qui contrarium tenet cons.172. num.1. Quarto infertur, quod de
8 communi † erunt alēdi vxor & filij vnius socii, licet alter filios & vxorem non habeat. Petr.de Vbal.d.tract.part.6.nu.19.vbi dicit, ita tenere Bald. in quadā apostilla manu sua scripta.in l.cum duobus. §. si fratres, ff. pro soc. Ruin. cons.104.vers.4 lib.1.Soc.cons.4. colum.pen.lib.4. Rolan.cons.91. num.42.li. 1.Thob.cons.5.Ioseph. Lud.d.concl.53.vers. infertur quinto, nu.93. Et quamuis etiam fi-
9 lii nati † ex damnato coitu a patre sint alendi, vt per Roland.consilio 54.libr.2. nihilominus de communi a socio ali non debent, per text.in d.l. & adeo.§.quod in alia, ff. pro soc.& per ea, quæ tradit Rim.iun. cons.366. num.8. & seq.lib.4. Quinto infertur, quod
10 † erogata a socio in honorē sui filii de communi percipi debent,l. si societatem vniuersorum,ff.pro soc.l.ex parte, §.filius.ff.famil. ercis.Petr.de Vbal.d.p.6. num.8.Sexto infer
11 tur,quod expensæ,quæ † fiunt in nuptiis, tā filii,quam filiæ,& pro iocalibus, de communi fieri debent. Petr. de Vbal.d. part.6.nu.8. Corn.cons.285.sub nu.4.lib.1.Bero. cōs.190. nu.5.lib.1.Ioseph.Lud.d.concl.53.d.vers.infertur septimo.nu.95.sed hanc illationē ve-

12 ram † intelligas, nisi expẽsæ sint excessiuæ. Rimin.iun.cõs.366.lib.4.Septimo infertur,
13 quod libri causa † studij de cõi emi debent, sed intellige, quod non sint proprij emẽtis, sed cões, Pet.de Vbal.d.par 6.nu.20.vbi ait, ita tenere Bal. in quadam apostilla eius manuscripta.Socin.cons.4.nu.34.& 35.li.4. Horat. Lut.in tract. de priuil.scholar.priuil.27. Ioseph.Lud.d.concl.53.vers.infertur sexto.
14 nu.94.Octauo infertur,quod si filius† vnius fratris socij efficiatur abbas & monachus.expensæ de cõi fieri debent. Pet.de Vbal.dict. part.6.nu.9.Ioseph.Lud. d.conclus.53.vers. infertur decimo.nu.98. Sed non sic est,si ipse socius fieret abbas & monachus;tũc enim imputarentur in eius partem,quia cũ eo societas esse non potest, secundum Bal.in d.l. si societatem vniuersorum.ff.pro soc Pet.de Vbal.d.part.6.num.9. Nono infertur, quod
15 expensæ,quę † fiunt in explẽdo voto, & in eleemosynis, de cõi fieri debent,quia si fiũt de cõi, vbi agitur de honore huius mundi, multo magis de cõi fieri debent, vbi agitur de salute animæ,quæ omnibus rebus est præferẽda,quia nihil prodest homini, si vniuersum mũdum lucretur, animæ vero suæ detrimentum faciat, & ita teneo,quicquid distinguendo dicat Petr.de Vbal.d.part.6.nu.6.&
16 7.Nam dum considerat,quod † istæ expensæ non concernant vtilitatem societatis, & ideo societati imputari non debeant,decipitur,quia si concernunt animę vtilitatẽ,concernunt societatem, & quia vnus socius potest de communi etiam expendere extra societatis vtilitatem,quia sic est de natura huius societatis omnium bonorum, dummodo expendat sine dolo & culpa,Rolan.d.consi. 91.n.49.lib.1.Decimo infertur,quod si vnus
17 † ex socijs Iudicis iniuria damnatus sit,commune inter omnes damnum erit.l.si fratres. in fin.ff.pro soc.& est generale,quod,vt dixi supra, omnia damna dolo & culpa cessante obueniẽtia communia sint, Corn.cons.285. sub nu.4.lib.1. Alex.cons.154.nu.3.libr.2.& cons.70.sub nu.2.lib.5.Rol.d.cons.91.num. 36.Ioseph.Ludou. d.concl.53.vers.infertur quarto. nu.92.& vers.infertur duodecimo, & ver.infertur decimoseptimo, & vers.seq.
18 Vndecimo infertur, quod debita † omnia ab vno ex socijs cõtracta inter omnes socios communia sunt,culpa & dolo cessante, Alexan.cons.133.in fin.lib.2. Crauet.cons.159. nu.8.lib.1.Ioseph.Lud.d.concl.ver.infertur decimosexto.nu.109. Duodecimo infertur,
19 quod expensæ † pro funere vnius ex socijs de communi fieri debent, secũdum Ioseph. Lud.in d.concl.53.vers.infertur decimotertio.num.101.vbi dicit hoc esse verum, quia omnes aliæ expẽsæ, quæ excogitari possunt, de communi fiunt,& fiunt de communi impensæ pro infirmitate, quasi dicat,ergo pro morte. Sed ego huic illationi non assentio,
20 quia expensæ † fiunt de communi durante societate,& fiunt de communi expensæ pro infirmitate, quia adhuc durat societas, & morte adueniente soluitur societas. l.adeo. & l.socium qui in eo. §.1.ff.pro soc.& sic ea dissoluta amplius ab ea de cõi expẽsæ extrahi non debent,& ita tenet Bero. consil.190. nu.12.libr.1. Pro funere filij essent faciendæ de communi, faciunt tradita supra num.14.
21 Tertiodecimo infertur, quod dos filiæ † vnius ex socijs de cõi solui debet. Bal.in trac. fratr.nu.15. quia Specul.opinionem tenentis contrarium limitat non procedere in societate omniũ bonorum, & in l.si patruus. nu.11.C.comm.vtr.Iud.& in l. cum duob.§. si fratres. alias incipit l.si fratres & in l.si societatem vniuersorum. ff.pro soc. Ang.in l. ex duob.in fin.ff.de neg.gest.Bart.in suis recollectis.in d.l.cum duob.§.si fratres. quem refert vidisse Io.Baptistam de Bẽtiuolis, qui scripsit pro hac opinione, vt dicit Socin.cõsil.291.col.6.lib.2.vbi dicit vidisse, quod etiã Nellus de S. Geminiano pro hac opinione scripsit. Et eam tenuisse etiam Martinum de Laude, & Iacobum Puteum refert Ias.in authẽt.quod locum. col.pen. C.de collat.Hãc opinionem tenet etiam Antonius de Butr. consil.7.& consil.60. in 3.dubio.Io.de Imol. in cõsil.30. In casu proposito. Castren.in recollectis.Floren.in l.si socius. & in l.si societatem vniuersorum.ff.pro soc.& in cõs.304. super primo quæsito dicendum est. nu.2. & in cons.358. Ad primũ videtur. lib.2.vbi dicit,quod aliquãdo aliter sibi visum fuit, sed mutauit voluntatẽ,viso Baldo tenente hanc opinionem.Alex.cons.154.nu.5.lib.2.& consil.77.lib.4.& apertius in cõs.79.lib.5.Socin. cons.291.in 1.dubio. vbi dicit hanc opinionem verissimam in puncto iuris.libro 2.& in cons.4.lib.4.vbi n.33.dicit alias pro hac parte cõsuluisse quasi oẽs Doctores Perusinos, & sub nu.41. ita tenuisse D.Rosellũ de Aretio, & in cons.5.eod.libr.4.Hier.de Sanettis inter consilia eiusdem Socin.consil.6. lib.4. Ruin.cons.101.nu.16.& cons.104. nu.2.lib. 1.consil.121.col.1.libr.5.vbi dicit,quod cum alias pro hac parte consuluissent, subscripserunt eius consilio omnes fere excellentes Doctores Italię, Bertran.cons.39.col.3.lib.2. secundum veterem impressionem,qui dicit communem.Bero.cons.190.in 1.dubio.libr. 1.Dec.in auth. quod locum. colum.pen. qui dicit communem.C.de collat.& in cons.66. vbi similiter num.5.dicit communem. & in consil.68. vbi etiam dicit cõem sub num.2. lib.1.Rimin.sen.consil.145.num.14.lib.1.& ibi Rimin.iun.in addit.Natt.consil.91.nu.2. lib.1.Couar.li.3. variar.resolut.c.2.ver.quinto infertur.Cagnol. qui hanc dicit veriorem & communiorem,in l.si emãcipati. nu.202. C.de collat. Simon de Pretis cons.179. num. 11.Menoc.cons.375.nu.11. lib.4. & in tract. de arbitr.Iud.casu 127. num.3. vbi de cõiori Rolan.cons.91.lib.1. vbi de veriori & cõiori

lib.1.

lib.1.Thob.conſ.64. vbi ſimiliter de veriori & de cõiori.Ioſeph.Lud.d.concluſ.53. verſ. infertur decimoquarto. vbi verſic. ſed hodie,dicit, & auctoritatibus, & numero Doctorum, & bonis rationibus & legibus probari, hanc eſſe magis communem, & canendo palinodiam hanc eſſe frequentiſſimam,æquiſſimamque,& vſu comprobatam opinionem,dicit Viuius deciſ.431.nu.7.lib. 3.Hanc tenet etiam Surd.in tract.de alimẽt. tit.1.q.85.nu.7.Sed ꝙ de propria ipſius ſocij
22 parte † & non de cõi dotari debeat Dd.quã plures tenentes cumulat Gabriel.tit.de iur. dot.cõcl.2.in princ.& nu.4.dicit eã eſſe magis cõem,& poſt alios, quos citat, hanc eſſe magis cõem teſtatur etiã Gran. in ſuis Theorem.Theorem.1.in princ.verſ.aggredior. & Rimin.iun.conſ.366.nu.12.& ſeq.lib.4.

23 In hac Doctorum † varietate concordiam ponit Gabr.d.tit.de iur.dot.concluſ.2.nu.3. quod in ſocijs omnium bonorum durãte ſocietate dos debeat extrahi de cõi patrimonio,& ita procedit,prima opinio, ſed ea ſoluta debet imputari in portionem patris, & ita procedit ſecunda opinio, ita has opiniones cõcordare citat Corn.in conſ.285. nu.4. & ſeq.lib.1. & in conſ. 52. col.pen. libr.3. & in conſ.58.nu. 10. lib.4. & ita tenet etiã Addit.ad Alex.conſ.154.libr.2. vbi dicit, quòd Doctores tenentes cõtrarium errant & cæcutiunt. Iſta concordantia non eſt ſequẽda, quia eſt contra primam opinionem, ſecundum quam neque durante neque ſoluta ſocietate dos imputatur in parte dotantis, & eſt contra ſecundam,in qua negatur abſolute dotẽ de cõi extrahi debere. Pet.deVbald. in d.tract.de duob.fratr.part.6. nu.10.in fin.
24 fuit in alia opinione † pro concordia. Nã dicit,quod paſſus eſt dubiiſſimus, & qđ ſi quis vni, vel alteri opinioni adhæret,de mẽdacio redargui non poſſet, ſed hoc eſſe valde pudendũ dicit Addit.ad Alex.d.conſil.154.lib. 2.& certe male loquitur, quia ſunt iſtæ opiniones adinuicem contrariæ, & ſimul veræ eſſe non poſſunt,& Iudex tenetur eã ſequi,
25 quæ facto diligenti † ſtudio ſibi magis vera videtur, vt per Menoc. in tract.de arbit.Iud. Iud.caſu 439. nu.22. cum plur.ſeqq.Ego teneo nõ eſſe recedendum à prima opinione, tam in conſulendo,quam in iudicando,quia eſt magis cõis, & quia eſt fulcita melioribus rationibus,& fundamenta, quæ pro contraria parte allegantur, facile tolli & remoueri poſſunt,vt clariſs.& quoad breuius fieri poterit,demonſtrabo.Primo pro hac opinione ſolidiſſimũ facit fundamentum,quod tenen
26 tes partem † negatiuã admittunt, pacto expreſſe fieri poſſe, quod filia vnius ſocij dotetur de cõi, vt habetur in l.ſi ſocius pro filia. ff.pro ſoc. & multi ex eis etiam admittunt, id pacto expreſſo factum dici, ſi expreſſe ſocietas omnium bonorum contracta fuerit, per tex.in l. qui ſocietatem vniuerſorum. ff. pro ſoc. Nã ſi id pacto expreſſo fieri poteſt, & factum cenſetur in ſocietate expreſſe cõtracta, etiam quod in ſocietate omniũ bonorum tacite contracta fieri debeat,dicendum eſt,quia par eſt virtus taciti & expreſſi. l.cũ quid.ff.ſi cert.pet. & faciunt tradita in l.fin.
27 C. de nouat. Et iſtud fundamentum † non poteſt remoueri adducendo, differentiam eſſe inter ſocietatem expreſſam omniũ bonorum,& tacitam, quia quicquid multi Doctores tenuerint, magis communis eſt opinio,etiam tacite ſocietatem omnium bonorum contrahi, & in ea venire ea omnia, quæ veniunt in expreſſe contracta, vt dixi ſupra, c.10.& c.12.Secundo facit,qui omnia vnde
28 cunque & qualitercunque quæſita † in hac ſocietate communicantur. leg.1.& l.3.& d. leg. qui ſocietatem vniuerſorum.ff.pro ſoc. etiam ſi ſunt quæſita mediante perſona filiorum. l.cum duobus. §.ſocium. ff.pro ſoc. Si enim lucra ponuntur in communi, ita & de communi etiam omnes expẽſæ extrahi debent, licet filiorum perſonam concernant. l.Mutius. ff.pro ſoc. Et huic fundamento nõ nocet dicere,quod dotes ponuntur in communi non ſimpliciter, ſed cum obligatione reſtituendi,l.actione.§.fi.ff.pro ſoc. & ita de communi extrahi debeant cum onere, quod computentur in diuiſione in partẽ ſocij dotantis, vt tradit Corn.d.conſ.52.col.pen.lib. 3.Nam reſpõdetur, quod in hac ſocietate æqualitas non conſideratur in ſingulis reb.ſed conſideratur in generali, vt omnia lucra ſint communia,& omnes etiã expenſæ de cõmuni extrahantur, vt eodem modo, quo lucra fiunt, cõicentur & eodem modo, quo expenſæ fieri debent, de cõi extrahantur. Tertio, quia in hac ſocietate non attenditur,an quis
29 plus ponat, & plus † cum effectu lucretur, ſed ab incertitudine iuſtificatur, quia poteſt eſſe, vt illi, qui minus ponit & minus lucratur,aliqd obueniat in pari & in maiori quantitate rerum poſitarum ab altero ſocio, Crauet.conſ.173.ſub nu.1.lib.1.Couar.lib.3.var. reſolut.c.2. ſub nu.3.verſ. 5. vt dixi ſupra, c. 15.& ſi iſta incertitudo iuſtificat ſocietatem in lucro, eam etiam quod in expenſis iuſtificet,dicendum eſt, cum lucrum & damnũ in ſocietate pari ratione terminentur.l.Mutius
30 ff.pro ſoc.Quarto & vlt.iſta opinio † probatur per text.in l.ſi ſocius, ff. pro ſoc. vbi filia vnius ſocij dotata ab eius patre, & hæres relicta in diuiſione rerũ ſocietatis facienda cũ altero ſocio habet dotẽ præcipuam,quã non haberet, ſi de parte ſui patris ſolũmodo veniret extrahenda, ita illum textum pro hac opinione inducendo allegat Butr. conſ.7. & omnes alij ſequentes eius opinionẽ, vt per Rolan.d. conſ.91.nu.40. & Thob. d.conſ.64. num.6. qui bene dictum textum declarant, & oſtendunt, quod non facit pro contraria opinione,vt alij quidã opinãtur, ſub præſuppoſito, quod ſocietatis expreſſe omnium bo

norum natura diuersa sit à natura societatis tacitæ omnium bonorũ. Adducta pro contraria opinione, quæ magis stringere consideratur omissis alijs, vt dixi, facile tolli & remoueri possunt. Et primo quatenus allegatur auctoritas multorum tenentium hanc opinionem cauendum est, quod aliqui loquuntur
31 † de fratribus solummodo in simul habitantibus ad vnum panem & vnũ vinum. Aliqui vero loquuntur cum distinctione de expressa & tacita societate, quę vt dixi, cõiter & magis cõiter reprobatur, ita Bal. vt supra retuli, declarat Spec. non loqui in societate omniũ bonorum, vt ẽt ita dicit Dec. d. consil. 66. sub nu. 5. vers. Non obstat dictum Spec. & in consil. 68. sub num. 3. vers. sed hoc in casu, vbi dicit, quod Dd. qui in contrariũ allegantur, nõ videntur loqui in societate omnium bonorũ. Et Socin. in d. consil. 4. in fin. libr. 4. dicit, Dd. quosdam ex aduerso allegatos non pręsupponere, fuisse contractam societatem omnium bonorum. Et posita diuisione inter societatẽ tacitam & expressam loquitur Alex. d. consi. 154. num. 5. lib. 2. & Bero. d. cons. 190. in 1. dubio. lib. 1. Et ẽt auctoritas tenẽtium hãc partẽ non est sequenda, quia quicquid dicat Gran. d. Theorem. 1. contraria opinio est verior, æquior, & magis cõis, vt dicunt Rolan. Thob. Ioseph. Lud. & Viuius in locis supra citatis. Secundo, dum allegatur, quod socius ideo de cõmuni filiam dotare non potest, quia nõ po
32 test † alienare vltra partem suam, l. nemo ex socijs. ff. pro soc. respõdetur. dictam l. locum habere, quando socius dolo vel culpa alienaret, vt ibi gl. declarat, & in dando dotẽ socius non est in dolo neque in culpa. Socin. d. cons. 4. nu. 42. Rolan. d. cons. 91. nu. 52. Et respondetur, quod dum societas durat, quanta sit cuiusque sociorum pars, considerari nõ potest, ratione incertitudinis, & futuri euentus. Et si durãte societate diceretur, quod socius haberet partem certam, & plus parte sua alienare non posset, nunquam socij de communi extrahere possent pro eorum indigentijs & familia ea, quæ extrahuntur, vt dixi supra in illationibus.

Tertio, dum allegatur, quod si vnus frater
33 † habeat maiorem familiam, quam alter, & si pro ea plus expendat, alter plus expensum repetere potest. Angel. & Castr. in l. fin. C. de collat. Corn. cõs. 59. col. fi. lib. 4. & videbimus in subsequent. c. respondetur, quod licet societas habeat se ad instar fraternitatis, tamẽ fraternitas, quę consideratur in societate omnium bonorũ, dictat, quod omnia sint æqualiter participanda, nulla adhibita distinctione inter maiorem & minorem familiã, quia hoc prouenit à casu, & non à culpam sociorum. Crauet. cons. 159. nu. 10. Menoc. de arbit. Iud. casu 227. num. 2.

34 Quarto, dum allegatur, quod onus † dotãdi filiam cohæret in personam patris, & quæ cohærent personæ ad alium non transeunt. l. fin. C. de dot. promiss. l. obligamur. §. lege. ff. de act. & oblig. c. fin. de offi. ord. respõdetur, quod etsi onus dotandi resideat principaliter in persona patris, tamen virtute alterius contractus fieri potest, quod sit commune cum alio, & huius virtutis est societas, quæ operatur, vt cohærentia in persona vnius ex socijs cũ altero socio cõicentur, Ruin. d. consil. 104. col. 8. vers. non obstat quod onus dotãdi, libr. 1. Dec. d. cons. 68. col. pen. Rolan. d. cons. 91. lib. 1.

Quinto, dum adducitur, quod illa impen-
35 sa † societati imputatur, quę societatem respicit. l. cum duob. §. si quis ex socijs. ff. pro soc. respõdetur, quod hoc argumentũ procederet in societate particulari, quia in ea considerarentur lucra & expensæ particulares, sed in societate vniuersali, quia non dantur lucra particularia, & expensæ particulares, cessat argumentum, imo retorquetur, & dicitur, quod cum omnes expensæ in hac societate, eius natura attenta, de cõmuni fieri debent, ita & de communi dotis expensa veniat extrahenda. Dec. cons. 66. col. pen. vers. non obstant. Rolan. d. cons. 91. num. 49.

36 Sexto, dum dicitur, in tacita † societate solummodo comprehendi ea, quæ pertinẽt ad quæstum, & non ea, quę pertinent ad lucrũ; respõdetur, quod, vt supra dixi num. 27. inter societatem tacite & expresse cõtractam circa lucra & expensas nulla adest differentia. Rol. d. cons. 91. num. 51.

37 Septimo, dum adducitur, ꝙ expensa † procedẽs à volũtate vnius ex socijs de cõi fieri nõ debeat. l. cũ duob. §. per contrariũ. ff. pro soc. & quod expensa dotis procedat à voluntate socij, qui duxit vxorẽ, & genuit filiã; respondetur, quod debitũ dotis est debitũ nõ voluntariũ, sed necessariũ, est text. in terminis in l. si cũ dotẽ. §. si pater. ff. sol. matr. & in l. huiusmodi. §. cũ pater. ff. de leg. 1. ita respõdet Socin. d. cons. 4. col. pen. li. 4. & põt dici, quod onus dotandi nõ procedat à volũtate patris, sed naturæ, quia ꝙ fœmina nascatur potius quam masculus, prouenit à natura l. maximũ vitiũ. C. de lib. præter. imo secundũ Philosophos prouenit ex accidenti, quia dicunt ipsi, quod natura semper tendit ad masculum, & quod fœmina sit per accidens, & non procedit in societate omnium bonorũ cessante dolo & culpa, gl. in d. l. cum duob. §. per contrariũ. in ver. id consequi. ff. pro soc. & ducere vxorem est omnino permissum.

38 Octauo, dũ allegatur, ꝙ inter socios † maxime ęqualitas seruanda est. l. cũ pater. §. cui ctis. ff. de leg. 2. sed si vnus haberet plures filias, quã alter & dotarentur de cõi, sequeretur inæqualitas, quia plus perciperet ille, q plures filias dotaret; respondetur, quod societas iustificatur nõ solum ex eo, quod est, sed ẽt ex eo, quod euenire põt, & ratione dubij euẽtus dicitur æqua, etiamsi cum effectu euęnerit, quod vnus plus expenderit, & minus lu-

nus lucratus fuerit, quam alter, vt dixi supra cap. 15.

Nono dum allegatur, quod si dos de com-
39 muni † veniret extrahenda, sequeretur, qđ alter socius videns consocium habere plures filias fœminas recederet à societate, & deueniret ad diuisionem, vt dotādi onus effugeret, & sic discordiæ materia daretur, quod esset absurdum; respondetur, istud absurdum considerari non posse, quia si tacite vel expresse constaret, socium à societate recedere, ne onus dotandi filias alterius socij subiret, hoc ei facere non permitteretur. l. actione. §. Labeo. ff. pro soc. ita respondet Ruin. d. consi. 104. col. 9. ver. nec obstat quod esset dare. lib. 1. Rolan. d. consi. 91. num. 55. & Castr. consi. 358. sub num. 1. in fin. lib. 2. dicit, quod si socij diuidant societatem prius, quā filia nuptui tradatur, erit interponenda cautio, quod adueniēte tempore nuptus, etiam alter socius onus dotandi pro sua parte subibit, nisi in diuisione partem à se debitā pro dotibus assignet.

Decimo & vltimo dum allegatur text. in d. l. si socius pro filia. ff. pro soc. qui loquitur
40 in societate † omnium bonorū, & disponit, quod filia vnius socij dotanda est de communi, si ita inter socios actum sit, nam à contrario sensu elicitur, quod citra pactum esset dotanda de proprio. Et inducitur etiam alio modo, nam dum ibi dicitur, quod si actum sit inter socios, quod filia vnius ex socijs de communi dotetur, & de alterius filia nihil sit dictum, pactum esse iniquum percipitur, de iure filiam de communi non esse dotandam. Quia si esset dotanda, tanquam de ea nihil fuisset dictum, dotaretur iuris communis dispositione inspecta, & sic cessaret iniquitas, cum omissa à contrahentibus remaneāt sub iuris communis dispositione. l. si extraneus. ff. de condit. ob cau. Inducitur ēt alio modo, regula est, quod omne æs alienum, quod per vnum ex socijs societate durante contractū est, de cōi soluatur, etiā societate dissoluta. l. omne æs alienū. l. si socij sumus. & l. si vnus. in princ. ff. pro soc. sed in dict. l. dicitur, quod dos promissa manente societate ea dissoluta non soluitur de communi. Ideo ex ea probatur, quod non virtute societatis, sed vigore pacti dos de cōi soluitur. Inducitur & alio modo, nēpe quod si dos vigore pacti est soluēda, sufficit, quod soluatur pro vna vice tantum, vt in d. l. dicitur, & si esset soluēda vigore societatis, semper esset soluenda, vbi ea
41 opus esset. Respondetur ad primum † intellectum, nō obstare, quia negari pōt, quod d. l. loquatur in societate omniū bonorū, vt per Dec. in consi. 68. col. 4. Et respondetur, quod dictū pactum, de quo fit mentio in d. l. non cōsideratur vti necessariū, ad hoc, vt filia dotetur de cōi, sed cōsideratur solummodo ad determinandū, an sit validū, vel inualidū, & reputatur inualidū, quia cū, iuris cōis dispositione inspecta, filiæ sociorum sint de cōi dotandæ, iniquum visum fuit, quod vna tantum filia vnius socij de communi dotari deberet. Ita dict. leg. declarant considerādo dictionem tantū taxatiuā in ea appositā Socin. consi. 5. sub nu. 5. lib. 4. Dec. consil. 66. sub nu. 5. versi. non obstant allegata in contrariū. & versic. non obstat quod secundo. & consi. 68. col. 3. versic. primo ergo. Respondetur ad secundum intellectum, non esse verū, quod an filia alterius socij fuisset dotanda de cōi, fuisset relictum sub dispositione iuris cōis, quia fuerat exclusa, vt deducit Socin. in d. consi. 5. sub nu. 5. & quia fuerat exclusa, pactū iniquū esse determinatur. Respondetur ad tertiū intellectū, nō esse verū, quod in d. l. probetur, dotem promissam durante societate, ea dissoluta de cōi solui nō debere, imo expresse ibi dicitur contrariū, secundum gl. vt per Socin. d. consi. 5. sub nu. 43. versi. non obstat quintū. vbi adeo debilē reputat hūc intellectum, vt dicat eum responsionē non merere, & n. 45. vbi latius declarat. Respondetur ad quartū intellectū, ideo fieri, vt dos semel soluta amplius solui non debeat, non quia hoc nō permittat natura societatis omnium bonorum, sed quia in casu illius, l. mulier viro eius vergente ad inopiam fuit in culpa dotem nō repetendo, vt per Ruin. consi. 104. col. 6. versic. ad quintum. lib. 1.

Et respondetur, quod satis socius adimpleuit debitum, si semel concurrit in dotando filiam consocij, quia vbi obligatio prouenit a cōtractu, sufficit si semel adimpleatur. l. boues. §. hoc sermone, ff. de verb. sign. ita tradit Bart. in l. si cum dotem, §. 1. ff. solut. matrim. cum quo omnes pertranseunt, vt dicit Ruin. d. consi. 104. colum. 8.

Prima solutio mihi magis placet, & si filia amitteret dotem absque culpa sua, & culpa sui patris, dicerem, quod iterum de communi esset dotanda, quia semper durante societate, cessante culpa, & dolo, expensæ de communi fieri debent, ita tradit Ruin. d. cōsi. 104. colum. 8. versi. nec dicatur. lib. 1. Sic igitur re
42 motis contrarijs, remanet † vera & firma illatio suprapposita, dotem pro filia vnius socij de communi esse extrahendam. Et ex prædictis etiam patet, ꝙ non solum erit detrahenda de communi durante societate, sed etiam si erit promissa solummodo, quia dissoluta societate socius, qui eā promisit, erit indemnis conseruandus, vt per Rui. d. cōsi. 104. col. 8. Et si mulier acceptilatione ab eius marito erit liberata, & velit vti hæres sui patris agere pro cōseruatione indemnitatis, contra aliū, qui socius erat, hoc facere non poterit, quia cū nihil soluerit, & nihil ei, & eius patri deperierit, indēnitatem petere nō potest, ita loquitur text. in d. l. si socius, in fi. ff. ꝓ soc. & declarat d. loco Rui. & si socius, qui non hēt filias, vult diuidere societatē, vt onus dotan-
43 di † euitet, hoc facere non potest. l. actione.

nc.§.Labeo.ff.pro soc.vt dixi supra num.39. Castr.d.cons.358.nu.1.lib.2. vbi etiam vult, quod si ante dotationem soluatur societas, interponatur cautio de dotando adueniente casu nuptus. Et est mirabile eius dictum, quod dos dicatur debita, cum filia est nubilis ætatis, licet adhuc non nupta, & sic quod sit interponenda cautio de ea soluenda, adueniente casu nuptus, ac si fuisset promissa. In casu suo adhæreo eius opinioni, quia quilibet sociorum habebat filias, & quia debitum dotandi fuerat inductum ex testamento socij prædefuncti, sed vbi dos non esset promissa durante societate, cum vere adhuc nõ sit debita, credo, quod de ea ratio aliqua in diuisione non sit habenda, quia habetur ratio de debitis, & pro debitis præsentatur cautio, & non pro non debitis, & ita loquitur l.omne æs. ff.pro soc. Et si essent duo socij omnium bonorum, quorum vnus duran-
44 te † societate ab hæreditate patris exclusisset sororem, vigore statuti mandantis eam dotari; hoc etiam casu dicerem, quod si non esset maritata tempore dissolutionis societatis, quod esset præstanda cautio de dando dotem, adueniente casu nuptus, ea ratione, quia iam erat debita vigore statuti, & quia ob dotem sibi dandam frater eius & alter socius in simul hæreditatem acquisiuerũt cum
45 onere dotandi. Et prædicta de † dote danda de cõmuni sunt intelligenda, quod dos congrua esse debeat, & nõ immoderata, Rimin. sen.cons.154.in fin.libr.1. Etiam alia opinio,
46 quod dos sit † soluenda de proprio, quam reprobaui, limitatur, quando socius passus sit consocium de communi filiam suam dotare. Socin.cons.291.num.7.lib.2. & in cons.5. num.11.lib.4. Dec.cons.66.in 2.dubio.lib.1. Gabr.d.tit.de iure dot.col.2.num.5. Granut. d.Theorem.1.num.13. qui alios citat, cui tamen limitationi contradicit Natt.consi.100. num.7.lib.1. Modern.Papiens.in tract.de iuris & facti ignorantia.cent.2.distinct.96. Hãc
47 limitationem, quod filia † sit dotata de communi, quando socius sciuit & tacuit, declarat Ias.in d.auth.quod locum.in fin. C.de col lat.vt procedat solummodo quo ad filiam illam, quæ fuit dotata & maritata, sed nõ quo
48 ad alias filias maritãdas. Sed ex † quo semel cõsensit, videtur declarasse, societatem eius esse naturæ, vt operetur, dotem de communi extrahi debere, & sic quod etiam aliæ filiæ sint de communi dotandæ, cum factis, sicut verbis, qualis sit societatis natura, declarari possit. l.Paulus. ff.rem rat.haber. & dixi supra pluribus in locis.
49 Dos filiæ † vnius socij omnium bonorum, quod de communi non sit constituenda, tenet Manens Costa, in quodam suo consilio posito per Mo. tract. de contract. post tit. de societate, & sub num.5. dicit, quod doctores tenentes hãc opinionem plures sunt numero, & grauiores, & maiores authoritate & tenentes contrariam sunt quinque, aut sex, qui simpliciter ab alijs doctoribus referũtur, & eorũ scripta non reperiuntur & dicit non obstare authoritate Thob. & Rolan. quia ẽt adsunt moderniores tenentes contrariã opinionem, & quia potius est attendẽda opinio antiquorum, quam modernorum.
50 In contrarium, † quod dos sit de cõi constituenda, consuluit Baptista de Hieronimis & habetur eius consilium in d.tract. de contract.post.tit.de societate, & dicit hanc opinionem esse receptiorem, tum qui quamplures sunt numero, tam antiqui, quam neoterici, tum etiam quia principaliter hanc opinionem tractauerunt, & non perfunctorie, prout fecerunt citati pro cõtraria parte, quibus omnibus, & singulis ipse respondet, & eorum dicta qualiter sint intelligenda declarat, & nouissime hanc opinionem, vti communem comprobat, & à contrarijs defendit Card.Mant. in tract. de tacit. & ambig. conuent.libr.6.tit.20. & ita pluries obtinuisse & obseruatum vidisse testatur in curia Macerateusi Dominus Baptista Hieronimus in dict. suo cons.in fin. & ita iudicauit Rot.Florẽt.in causa de Fortunis die 10. Maij 1565.

CAPVT XXVII.

De damnis & expensis, contingentibus absque dolo & culpa socij, in societatibus particularibus.

SVMMARIA.

1 *Expensa & damna obuenientia extra societatẽ, non pertinet ad societatem.*
2 *Res destinata societati perit domino.*
3 *Pecunia ante collationem perit domino.*
4 *Damnum societati non imputatur, si societas sit eius causa mediata & remota.*
5 *Damnum est commune, si societas sit eius culpa proxima & immediata.*
Vulneratus, si fuit socius causa societatis, curari debet expensis communibus.
6 *Lucrum quæsitum contemplatione personę, & occasione societatis, non cõmunicatur, ita lucri non quęsiti occasione societatis ratio non habetur.*
Differentia est, an socius aliquid faciat, vt socius, an vero non faciat, quia socius, ex facto si sentiat damnum, est commune, quia facit pro cõmuni vtilitate, ex non facto, si damnum sibi eueniat, est proprium, quia nihil facit pro communi vtilitate.
7 *Infirmitas obueniens causa societatis communibus expensis curari debet.*
8 *Infirmitas est habitus cuiuscunque corporis contra naturam, & connumeratur inter casus fortuitos.*
9 *Infirmitatis causa an fuerit societas, statur iudicio peritorum.*
10 *Expensæ maiores factæ in regione longinqua societati imputantur, licet societas fuerit causa remota infirmitatis.*

11 Ex-

OMnes expensæ in societate omnium bonorum, vt dictum fuit in superiori capit. ideo inter socios sunt communes, quia in ea omnia veniunt, & lucra & damna vndecunque prouenientia, & omnia societatem respicere dicuntur. In cæteris societatibus, quia talem generalem naturam non habent, conclusio ponenda est, damna illa † & expensas illas solummodo socios communiter sentire debere, quæ societatem ipsam respiciunt, & non debere communiter sentire illa damna, & illas expensas, quæ eueniunt extra societatem, leg. omne æs alienum. & leg. sequent. & leg. cum duobus. §. quidam sagatiam. & lege si fratres. §. si quis ex socijs. & leg. iure societatis. & leg. si vnus. §. si quid vnus. & l. socium. §. fin. & l. sequent. ff. pro soc.

Primo ex hac conclusione infertur, quod
2 si res sit † destinata societati contrahendæ, & pereat, societati perire non dicitur, vt de equo destinato ad quadrigam vendendam, si pereat, quod societati perire, non dicatur, est textus in l. si id quod. in princ. ff. pro soc. Secundo infertur, si sit contracta societas ad
3 † merces emendas, & pecunia, quæ conferri debebat, pereat ante collationem, puta in itinere, non dicitur perire societati, dict. l. si id quod. §. item Celsus. Petr. de Vbald. d. tracta. de duob. fratr. part. 8. sub num. 1. faciunt tradita supra c. 16. in fin. Tertio infertur, quod
4 si societas † sit damni causa mediata seu remota, damnum non est commune, vt si dum socius erat absens causa societatis, quidam eum hæredem non instituit, prout instituisset, si præsens fuisset. Vel si ob absentiā causa societatis proprium matrimoniū negligētius administrauit. Vel si quædā sibi sub modo donata fuerūt reuocata, quia propter absentiam occasione societatis pacta nō seruauit, l. sociū. §. socius. ff. pro soc. Pet. de Vbal. d. tract. part. 8. sub nu. 1. Quarto infertur, si so-
5 cietas sit causa damni † proxima, & immediata, damnum erit commune, vt si vulneratus fuerit socius, cum seruis communibus venalibus ad fugam erumpentibus resisteret. Nā pro eo curando expensæ de communi fieri debent, d. l. socium. §. socius. iuncta l. seq. ff. pro soc.

Et inter proximam præcedentem illationem & istam ratio differentiæ est, quia lucrū quæsitum contemplatione personæ socij li-
6 cet † fuerit quæsitum occasione societatis, non communicatur, ita non habetur ratio damni passi occasione societatis, ita declarat Glo. in l. secundum. ff. pro soc. & Baldus in d. l. socium. §. socius. Etiam ratio differētiæ est, quia consideratur, an aliquid faciat socius vt socius, an vero aliquid non faciat, quia socius ex facto si sentiat damnum, est commune, quia facit pro communi sociorum vtilitate, ex non facto, si sibi eueniat damnum, est proprium, quia nihil facit pro sociorum cōmuni vtilitate, ita tradit Glo. in d. l. secundū. ff. pro soc.

Et quod de vulnere dictum fuit, potest di-
7 ci de qualibet † infirmitate obueniente causa societatis, nempe quod expensæ omnes pro ea curanda de communi fieri debeāt, est textus in l. cum duobus. §. quidam sagariam. ff. pro soc. ibi. Sed & si quis in Medicos impensum est, pro parte socium agnoscere debere, rectissime Iulianus probat. & ita tenet gloss. in l. inter causas. §. non omnia. in verb. mandato. ff. mandati. Petr. de Vbald. d. tract. part. 6. num. 12. Baldus in cons. 172. lib. 5. Sed quomodo cognoscetur, infirmitatem obue-
8 nisse causa societatis, cum infirmitas † connumeretur inter casus fortuitos, vt habetur in d. l. inter causas. §. non omnia. & patet ex eius diffinitione, cum dicatur, quod sit habitus cuiuscunque corporis contra naturam, l. 1. §. sed sciendum. ff. de ædilit. edict. Host. in summa tit. de cler. ægro. num. 2. Menoch.

in tract.

in tract.de arbitr.casu 60. num.16. & seq. & in tract.de præsumpt. lib.6. præs.46. num.6. & late tradit D.Tho.Actius in dicto eius tractat.de infirm.c.10.c.11.p.1.quem pro omnibus, qui in hac materia scripserunt, allegare sufficiat.

Erit terminãdum iudicio peritorum, nem-
9 pe Medicorum, cum cõsistat in iudicio † intellectus,& sensu percipi non possit, §.quod autem,in auth.de non alien.aut permut.reb. Eccl.l.semel.C.de re milit.lib.12.late congerit Mascar.in tract.de probat.concl.1034.& concl.1169.Et vbi societas non fuisset causa
10 infirmitatis, sed fuisset † causa, quod obuenisset in regione longinqua,vbi expẽsę maiores fuerunt necessariæ, quam fuissent in patria,tunc de illa maiori quantitate, quæ expensa fuit, alter socius etiam partem subire tenetur,per text.in d.l.cum duobus, §. quidam sagariã,ff.pro soc.vbi socius sentit damnum amissionis illarum rerum,quas non portasset alter socius, nisi profectus fuisset cau-
11 sa societatis. Et non solum † expensarum ratio in communi habenda est, quæ fiunt pro infirmitate socij,sed etiam aliorum,quos secum pro indigentijs societatis conduxit, vt habetur in d.l.inter causas,§.non omnia, ff. mãdati,& in d.l. cum duob. §. quidam sagar. ff.pro soc.Petr.de Vbald.d.p.8.sub numer.1. vers.secundo casu. Quinto infertur, quod si socius proficiscens ad merces emendas incidit in latrones, & pecunias, & res proprias amisit,quas secum nõ tulisset,nisi ad merces
12 † communi nomine comparãdas profectus fuisset, & eius serui etiam vulnerati fuissent quos pro indigentijs societatis conduxit, & alias secum non conduxisset, damna omnia inter socios erunt communia,d.l.cum duob. §.quidam sagariam,ff.pro soc.Petr. de Vbal. d.p.8.sub num.1.vers.secundo casu, vbi declarat,hoc non procedere in rebus, quas tulisset causa delectationis. Et si captus fuit a latronibus, seu bannitis, seu a Turcis, dum
13 † tractabat negotia societatis, & pro se redimendo taleã impositam soluere coactus fuit societati communiter erit imputanda,si absque eius culpa captus fuit, d.l.cum duobus, §.quidam sagariam,ff.pro soc. Bald.cons.41. lib.1. Pet.de Vbald.d.p.8.nu.8. Doccius cõs. 19.sub num.13.Alex.cons.99.in fin.& cons. 133.in fin.lib.2.Menoch. cons.860.num.19.
14 lib.9. & idem verum † esse tradit, si iniuste socius fuit captus a beruarijs,Petr.de Vbald. d.part.8.num.10.Et vbi talea ab altero socio
15 † fuisset soluta, quæ de communi solui non debebat, donata non præsumitur,vt per Pet. de Vbal.d.p.8.nu.27. & per Alex. in d.cons. 99.in fi.& in d.cõs.133. in fi. & per Menoch. d.cons.860.in fi.Rimin.iun.cons.366.libr.4. Sexto infertur, quod expensæ omnes factæ
16 pro indigentijs societatis, siue † cum communi,siue cũ propria pecunia, societati imputari debent,l.si fratres,§.si quis ex socijs, ff.pro soc.cuius verba sunt: Si quis ex socijs propter societatem profectus sit, veluti ad merces emendas, eos duntaxat sumptus societati imputabit,qui in eam pẽsi sunt. Viatica igitur,& meritorum,& stabulorum, iumentorum,carulorum vecturas, vel sui, vel sarcinarum suarum gratia, vel mercium, recte imputabit.Petr.de Vbald.d.tract. part.6. num.2.Bald.in l.1.num.26.C.pro soc.vbi di-
17 cunt,quod sunt † extrahendæ expensæ illæ, quas socius domi fecisset,per text.in l.sed & si lege,§.quod autem.ff. de pet. hæred. Rota Genuens. decis.158.num.2. Sed in contrarium, quod expensæ huiusmodi, quas domi fecisset,extrahi non debeant, tenet Bald.in l.si fratres,§.si quis ex socijs, ff. pro soc. per text.in l.sed etsi,§.1.ff.ad exhiben.& probatur auctoritate glos.in c.Statutũ, §.insuper, in ver.moderatus,de rescript.in 6.quam ibidem sequuntur cæteri Doctores.

18 Et si socius de suis proprijs pecunijs † expendit,non solum ab altero socio poterit repetere sortem sibi pro parte restituendam, sed etiam vsuras,l.si vnus, §.si quid vnus, ff. pro soc.cuius verba sunt:Si quid vnus ex socijs necessario de suo impendit,in communi negotio iudicio societatis seruabit, & vsuras si forte mutuatus, sub vsuris dedit, sed & si suam pecuniam dedit,nõ sine causa dicetur, quod vsuras quoque percipere debeat,quas posset habere,si alij mutuum dedisset, & de vsuris inter socios dixi supra cap.24. Et pro
19 qua parte expensæ a † socio sint repetendę, determinatur habito respectu, quam quisq; partem in societate habeat, quia secundum principalem societatis naturam cætera regulantur,l.quemadmodum.C.de agri.& censi. lib.11.Petr.de Vbald.d.tract.p.6. num.4.vbi determinat post Bald.in l.1. C.pro soc. quod si duo socij in arte pannorum fundatum conduxerant, licet respectu locatoris dicantur habere partes ęquales,per text.in l.cũ oportebit,ff.locati,& in l.reos, §.cum in tabulis, ff.de duob. reis,tamẽ inter eos dicuntur partes in eo habere, prout habent in societate, & idem fieri debere determinat de massaritijs omnibus,& supellectilibus pertinentib.
20 ad societatem. Et vt vtiliter expensæ † pro societate factæ dici debeant,ad hoc vt repeti possint sufficit, quod vtiliter factæ fuerint a principio,l.sed vltro,§.is autem, ff.de neg. gest.l.3.§.fi.ff.de in rem ver.Ias.in l.de pupillo,§.si pluriũ,sub nu.5.ff.de oper.nou.nunt. Rota Genuen decis.14.nu.12.

Septimo infertur,quod expẽsæ in re com-
21 muni facienda seu reficienda cõmunes † esse debent,l.cum duobus, §.idem respondet socius,l.si vnus, §.si quid vnus,ff.pro soc.Pet. de Vbald.d.tract.de duob. fratr. p.6.sub nu. 5.Sed in hoc est aduertendũ, quia si res communis non sit sufficiens ad onera, quæ nunc

sunt

sunt supportanda, vel ad ea, ad quæ esset de-
stinata, potest vnus socius contra alterum so
cium agere pro refectione, vel vt de nouo fa
ciat, prout opus erit, l. si ædes, ff. comm. diuid.
l. si communes ædes, ff. de neg. gest. & l. si pa-
riet, cum l. seq. ff. de damn. infect. Si vero res
adhuc sufficiens sit ad onera, quę nunc sunt,
22 vel ad ea, ad quæ † erat destinata supportan-
da, refici vel de nouo fieri non debet, l. parie
tem. ff. de seruit. vrban. pręd. per quem textũ
dicebat Martinus de Fano, vt ibidem referũt
Bal. & Angel. quod si molendinum sit com-
mune inter plures, & vnus velit meliores
23 † molas in eo ponere, si molę præsentes suf-
ficiant, hoc facere non potest, inuitis alijs so
cijs, & hanc opinionem Martini refert, & se-
quitur Petrus de Vbal. d. p. 6. num. 5. Cæpoll.
in tract. de seruitut. vrban. præd. tit. de refe-
ctione, cap. 59. nu. 6. Idem vult Marsil. Laud.
in l. ius autem ciuile, ff. de iust. & iur. vbi po-
nit quæstionem de duobus fratribus, qui tur
rim habebant communem in medio castri,
24 quæ † erat a media parte infra ex lateribus,
& a parte supra ex ligno, & vnus fratrum vo
lebat, quod lignis amotis tota ex lapidibus
construeretur, pro tutela & securitate castri,
& alter recusabat, refert Bald. consultum re-
spondisse, quod nisi ambo consentirẽt, non
poterat vetus forma mutari, nec ei aliquid
addi vel detrahi. Et hanc & superiorem opi-
nionem refert & sequitur Nat. cons. 215. nu.
25 7. lib. 1. ad probandum, quod † licet forẽses
possint collectari ratione bonorum pro im-
pensa necessaria, tamen non possunt colle-
ctari pro expensa vtili, quemadmodum so-
cius non potest cogi ad faciẽdum vtiles ex-
pensas. Has etiam opiniones refert & sequi-
tur Surd. in cons. 387. num. 11. li. 3 ad proban-
dum contra Cæpollæ opinionem in tract. de
seruit. vrban. præd. titu. de fenestra, c. 26. sub
26 num. 3. non licere socio † altero socio inuito
facere fenestram in muro communi. Et Nat.
& Surd. in d. locis dicunt, hoc ideo verum es-
se, quia qui veterem formam ædificij inuito
27 socio † mutat, dicitur deteriorem facere,
cum inuito altero socio faciat, etsi videatur
meliorare, l. vsusfructuarius nouum tutoriũ.
ff. de vsuf. Et addit ibidem Surd. nu. 12. quod
28 sicuti lucrum † facere dicitur, qui suam ex-
plet voluntatem. Glos. in l. fi. ff. de vsu & ha-
bit. Tiraq. in tract. de vtroq. retract. in præfat.
num. 25. Neuizan. cons. 74. ita damnum pati
dicitur, qui cogitur pati in re propria vel cõ-
muni nouum opus fieri. Et si ambo socij re-
ficere non sint concordes, sed sint discordes
29 in modo, quia quilibet diuerso † modo refi-
cere intendit, opinio eius sequenda erit, qui
magis idoneam refectionem proponit, l. in
reficiẽdo, ff. de damn. infect. dummodo istud
magis non peccet in extremis, quia nullum
extremum est laudabile. Ang. in l. quidã Ibe-
rus, in princ. colum. 3. vers. restat videre, ff. de
seruit. vrban. præd. Petr. de Vbal. d. p. 6. sub
nu. 5. Cæpoll. in tractat. de seruit. vrban. pręd.
tit. de refect. c. 59. num. 6. Et quamuis vide-
30 retur dicendum, iudicio sortis esse † termi-
nandum, qualiter refectio esset facienda, per
text. & ibi glos. & Dd. in l. fi. in princip. Cod.
comm. de leg. tamen hoc iudicio sortis fieri
non debere, tenet Petr. de Vbald. d. loc. sub
num. 5. Neque iudicium sortis, quando socij
essent discordes super re locanda, placet Me
noch. in tract. de arbitr. iud. casu 442. nu. 11.
31 Sed ego, vbi Iudex non † posset discernere,
& iudicare, quæ opinio esset magis idonea,
quod in facto euenire difficile puto, quia vi-
detur mihi quasi impossibile, vt inter vnam,
& aliam opinionem non detur aliqualis dif-
ferentia, a qua possit Iudex moueri, vt magis
vni, quam alteri opinioni adhæreat, dicerem
si daretur omni moda æqualitas, quod sortis
iudicio res esset terminanda; quia mihi con
ueniens non videtur, quod ad inuicem eo-
rum durities nociua esse debeat. Et licet sit
quæstio facti, quæ opinio sit magis expediẽs,
tamen cum in iure non reperiatur decisum,
qualiter sit terminanda, & possint multa di-
ci, videtur, quod sit facta quæstio iuris; etiam
stante quod iuris quæstio dubia sorte dirimi
possit, dicerem, quod ita etiam ista facti quę-
stio sortis iudicio terminanda veniret, cum
ratio diuersitatis inter quæstionem iuris, &
facti considerari non possit, vt tradit Dec. in
c. licet causam, colum. pen. vers. secunda con
clusio de probat. & post eum Tiraq. vbi latis-
sime tractat. de sortis iudicio in tract. de iure
primogen. q. 17. oppos. 1. num. 92. Et ita tene
rem, etiam si partes sortis iudicium recusa-
32 rent, quia Iudex † curare debet, ne sua re
quis male vtatur, §. sed & maior. & ibi gl. In-
stit. de his qui sunt sui vel alien. iur. & ita lo-
quendo de socijs, quod soleat lex prouidere
ne quis re abutatur in preiudicium alterius,
dicit Surd. cons. 43. sub num. 17. lib. 1. & facit
33 opinio tenẽtium, quod diuisio † debeat fie-
ri iudicio sortis, Bal. in l. si maior. post prin-
cip. C. com. diuid. Tiraq. d. tract. de iure pri-
mogen. q. 17. oppos. 1. nu. 23. & latius, q. 60.
& dicam infra c. 39.
34 Et facit opinio eiusdem † Bal. in cap. cum
omnes, colum. 1. vers. sed quid si duo sunt, de
constitu. vbi dicit, quod si duo socij habeant
riuum communem, & vterque velit aquam
ad sua prata ducere, debent eum diuidere,
vel loco, vel tempore, non secus ac duo socij
sitientes, nec nisi vnum vini ciatum haben-
tes. Nam quilibet debet habere partem, l. 2.
ff. ad l. Rho. de iactu. & eodem modo in agris
35 & † molendinis, & si alter esse velit prior in
vtendo, sorte id dirimendum, quia vbi huma
num ingenium non sufficit, fortuna alterca-
tionem dirimit; & Bal. sequuntur Ias. & Ripa
vt refert Tiraq. d. quæst. 17. oppos. 1. nu. 23.
Et est notandum in huiusmodi expẽsis, quæ
fiunt

36 fiunt † pro refectione rei communis, puta parietis, domus, molendini, castri, fortilitij, & similium, quod dupliciter fieri possunt, vno modo nomine proprio, alio modo communi nomine. Si nomine proprio sint factę, de propria pecunia censentur donatæ, licet vtilitas ex re proueniens communiter percipiatur, & eas non potest recuperare, l. si is contra. C. de ædif. priuat. l. si quis putans, §. siue a. ff. com. diuid. Pet. de Vbal. d. p. 6. sub num. 5. Cæpol. d. tract. de seru. vrba. præd. tit.
37 de refect. c. 59. sub nu. 8. Si a. fuerunt † factæ nomine communi, altero socio requisito, & non conferente partem suam, & tunc socio, quia refecit, dantur tria remedia. Primum, quod possit vsque ad quatuor menses pecunias expensas repetere cum veris vsuris. Secundum, quod post quatuor menses habeat totius rei dominium. Tertium, quod si rem totam non vult iure dominij, possit repetere pecunias expensas & interesse. l. si vt proponis. C. de æd. priu. l. si fratres, §. idem respondet, & ibi gloss. ff. pro soc. Petr. de Vbald. d. p. 6. sub num. 5. & Cæpoll. d. cap. 59. de refec. nu. 8. Et est speciale in societate, quod socio
38 † reficienti dentur ista tria remedia. Si enim ageretur de refectione rei communis absq; societate, darentur reficienti solũmodo prima duo remedia, sed non tertium, gl. in d. l. cum duob. §. idem respondit socius, in vers. consequatur, in fin. Petr. de Vbal. d. p. 6. sub num. 1. Cępol. d. cap. 59. sub num. 9. Similiter
39 est speciale in societate, quod socius † non possit cedere rei, si socius, qui reficit, agat ad expensas & interesse, quia secus est in cæteris rebus extra societatem, l. cum fructuarius paratus, ff. de vsufruct. Petr. de Vbald. & Cæpoll. in locis proxime citatis, vbi etiam re
40 ferunt, quod ipso † iure absque sententia dominium rei transit in socium reficientem, licet non transferatur in eum possessio, vt declarat gloss. in l. cum duobus, §. idem respondit, in vers. dominium, ff. pro soc.

41 Et intellige semper, quod † prædicta procedant stante socij contumacia, in dãdo partem expensarum, quia ea quoquo modo cessante, socius reficiens solummodo potest agere pro expensarum recuperatione, Gloss. in d. l. cum duobus, §. idem respondit, in ver. consequatur, & Petr. de Vbal. & Cæpoll. in locis proxime citatis, & habet beneficium probationis, d. l. cum duobus, §. idem respondit, & l. creditor, & ibi gloss. ff. si cert. pet. & l. interdum, ff. qui pot. in pign. hab. Si autem
42 non constat, an communi † vel proprio nomine refectio facta fuerit, in dubio præsumendum est, quod communi nomine facta fuerit, quia ita expostulat natura societatis, & quia facere eas nomine proprio esset donare. Vt igitur excludatur præsumptio donationis, & vt id factũ fuisse credatur, quod fieri debet, cõi nomine factæ censentur, Pet. de Vbal. d. p. 6. sub nu. 5. & Cæp. d. c. 59. n. 10.

Octauo infertur, quod etiam iuxta natu-
43 ram † societatis in ea, quæ est inter dominũ & colonum, expensæ fieri debent, hac distinctione adhibita. Aut expensæ fiunt omni anno ad præsentis temporis vtilitatem; aut expensæ, quæ fiunt, pertinent ad perpetuã fundi vtilitatem. Primo casu datur exemplum in expensis, quæ fiunt causa colligendi fructus, vt est arare, ligonizare, seminare, mundare, & secare frumenta, triturare, mundare fossata, & terras sodaticas ad culturam reducere, & similia, quæ perpetuam vtilitatẽ non respiciunt, & ista pertinent ad colonũ, Petr. de Vbal. d. tract. p. 6. nu. 13. & 14. Secundo ca
44 su expensæ respicientes † perpetuam fundi vtilitatem ad dominum pertinent, & nõ ad colonum, Dd. in l. penult. ff. de impens. rebus dotalib. factis, & in l. prædia, §. si ita legatum, ff. de fundo instr. Bart. in cons. 193. sub nu. 2. Petr. de Vbald. d. p. 6. num. 16. Alex. consil. 4. colum. 2. lib. 5. Ias. in l. 1. colum. 6. C. de iure emphy. Natt. in cons. 13. lib. 1. & consil. 449. lib. 2. & in addit. ad Alex. cons. 99. in vers. domini, vbi loquitur de semine lib. 5. multa ponit Menoch. in tract. de arbitr. iud. casu 215.
45 Et an impensæ † respiciant perpetuam vtilitatem, non attenditur, an sint magnæ vel paruæ, sed solum attenditur, siue sint in parua, siue in magna quantitate, an durẽt post tempus fructuum recollectorũ, Alex. in l. diuortio, §. impendia. ff. solu. matrim. vbi dicit, ita velle ibi gloss. in verb. tutelam, quem sequitur Ruin. in cons. 14. num. 3. lib. 1. & his citatis, ita tenet Rolan. in cons. 83. in fin. lib. 4.
46 Etiam quia fundi dominium † non communicatur, sed communio solummodo in fructibus consistit, collectæ pro fundo ab ipso domino, & non a colono erunt soluendæ, & si colonus ad eas soluendum fuerit astrictus, poterit postea eas a domino repetere, Bal. in d. l. cum duobus, §. si in coeunda, ff. pro soc. Petr. de Vbal. d. part. 6. num. 14. Rolan. cons. 79. num. 12. lib. 4. vbi sub num. 14. opinionem
47 tenentium † collectarum onus pertinere ad recipientem fructus, declarat procedere in eo, qui possidet pro suo, & suo iure facit fructus suos, vt in emphyteuta & vsufructuario sed secus esse in colono, qui non dicitur possidere, sed detinere, vt per Alex. in cons. 35. col. 2. lib. 4.
48 Et quod Statutum arctans † colonum ad solutionem collectarum sit iniquum, tradũt Bart. & Bald. in l. colonus. C. de agric. & cens. lib. 10. Parpa. in l. placet. num. 69. C. de sacro sanct. Eccles. Boss. in tit. de Principe. nu. 102. Rolan. d. cons. 79. nu. 11. li. 4. Et hodie etiam de consuetudine obseruari, quod colonus
49 † non teneatur ad collectas, tradit Boss. d. titul. de Princ. nu. 120. Et quod consuetudo sit
50 attendenda † inter dominum, & colonum circa expensas, vbi non constat de communi conuentione, tradit Petr. de Vbal. d. p. 6. sub num. 13. vbi dicit, quod primo debet inspici con-

consuetudo regionis ad cognoscendum ad quæ teneatur colonus, quia ea, quæ sunt in consuetudine, censentur deducta in conuentione. l. circa. C. locati. l. quod si nolit, §. qui assidua, ff. de ædilit. edict. l. sed si plus, §. 1. ff. de aqu. pluu. arc. & consulit Aduocato Actoris, siue Rei, pro quo est talis vsus & consuetudo, quod faciat de hoc positionē. Et etiam quod sit attendenda cōsuetudo, an colonus
51 † teneatur portare frumentum ad domum domini, tradit idem Petr. de Vbal. d. p. 3. nu. 15. vbi ita distinguit. Aut dominus, & colonus sunt eiusdem territorij; aut diuersi territorij. Primo casu tenetur colonus portare fructus ad domum domini. Secundo v. casu non tenetur, & sic dicit ipse, quod colonus existens in territorio Assisij Berusiũ frumentum portare non tenetur, & hoc probat arguēdo à solutione tributi, quod portari non debeat ad aliam Ciuitatem, quia in differendo nimis grauaretur, & idem dicitur de annona portãda, l. pro locis, & l. mediterraneæ. C. de anno. & tribut. lib. 10. Bal. in l. acceptã. C. de vsur. Sed ego, vbi cessaret consuetudo, & etiam pactum, nunquam grauarem colonum ad portandum frumentum ad domum domini, quia facta de eo diuisione, non dicitur esse amplius in societate, & est in dominio domini, & rerum vnius socij, quæ sint extra societatem, alter socius expensas sentire non tenetur, l. cum duobus, §. quidam sagariam. ff. pro soc.

Nono infertur, in societate animalium
52 † etiam expensas fieri debere iuxta eius naturam, ita distinguendo. Aut animalia talia sunt, vt ex eorum operibus nullum lucrum percipiatur, vt sunt vaccæ, pecudes, porci, & similia: & expensæ, quæ annuatim necessariæ fuerunt pro pascuis, & si propter niues, quia ad pascendum duci non potuerunt, necesse fuit emere blada, furfur, glandes, & similia, erunt communes. Pet. de Vbal d. tract. p. 6. sub num. 27. vers. bene tamen faterer. Et hoc eadem ratione, de qua in conclusione supra firmata, nēpe quia dominus, & pastor diuidunt lucrum inter eos, & pastor solummodo operas ponere tenetur ad custodiendum & pascendum animalia, & non est conueniens, quod etiam grauetur in expensis, l. omne æs, ff. pro soc. cũ alijs similib. Et quamuis Petr. de Vbal. d. p. 5. sub nu. 27. dicat, hoc
53 procedere solummodo in expensa † magna secus vero sit in expēsa parua, & modici momenti: tamen ista eius distinctio mihi nō placet, quia villici omnes pauperrimi sunt, & eorum paupertate attenta, expensa, licet parua, modica dici non potest.

Et personarum qualitate inspecta, quæ impensa modica dici debeat, Iudicis arbitrio terminandum, tradit Menoch. in tractat. de arbitr. iudic. casu 215. in fin. Sed quæ erit ra-
54 tio diuersitatis inter colonum † partiarium, quem dixi supra teneri de suo facere expensas pro cultura, & pastorem, quem dico debere recipere partem expensarum a domino animalium, cum in l. cum duobus, §. si in coeunda, ff. pro soc. æquiparentur colonus partiarius, & socius in animalibus? Petr. de Vbal. d. p. 5. sub nu. 27. dicit, quod æquiparatio non est vniformis, & non consistit in omnibus, & part. 8. sub nu. 21. dicit, quod pastor
55 † non est proprie socius, quia cōtractus soccitæ transit ad hæredes, sed non contractus societatis, l. actione, §. morte. ff. pro soc. Ista eius dicta mihi non placent, quia in omni societate vniformis est determinatio iuris, quod expensæ de communi fieri debeant, vt dixi supra in princ. Et eius dictum, quod contractus soccitæ transeat ad hæredes, legē non probatur, bene probatur societatē non transire ad hæredes, & quæ sit differentia inter soccitam & societatem, de iure cautum non reperitur, & si societas animalium transit ad hæredes, & appellatur soccita, id fit de consuetudine, sed non de iure, prout etiam de consuetudine fit, quod societas inter dominum & colonum ad hæredes transeat. Ratio
56 differentiæ est, quia pastor tenetur † ad curam & custodiam, & sic tenetur de culpa leuissima, & colonus tenetur ea omnia facere, quæ pertinent ad fructus colligendos, & tenetur solummodo de leui, ideo iste, qui tenetur de leui, magis grauatur, & ille, qui tenetur de leuissima, minus grauatur in expensis, & hac ratione attenta consuetudine declaratũ credo, quod in societate animalium expensæ debeant esse communes, secus vero in societate inter dominum & colonum. Aut animalia talia sunt, ex vsu, quorum lucrum percipitur, vt asinæ & equæ, & quidem si in totum rusticus percipit lucrum operarum, non tenetur dominus aliquid expende-
57 re † pro expensis, quia in huiusmodi animalibus consideratur lucrum, non solum in vsu eorum, sed etiam in fœtu & augmento. In fœtu & augmento dominus habet medietatem ratione capitalis: in lucro vero proueniente ex operibus, & vsu nullam habet partem, & ideo onus expensarũ, quæ requiruntur in sella, clitella, ferramentis & similibus rebus, & pro victu sentire non debet, quia hæ expensæ pertinent ad eum, qui animaliũ vsum & commoditatem habet, ita per text. in l. in rebus, §. possunt, ff. commod. & in l. cæterum, ff. de rei vindi. tradit Petr. de Vbal. d. p. 5. sub num. 27. & ita etiam quod quis a-
58 lere eos † teneatur, quorum opera & ministerio vtitur, tradit Surd. in tract. de alim. tit. 1. q. 63. Et si dominus etiam posset vti dictis animalibus, etiam ad expensas teneretur. Et quia certa & determinata regula dari nō potest, consuetudo regionis, si de ea appareat, erit obseruanda, sin minus, erit recurrēdum ad arbitrium boni viri, quod maxime in societate attendi debet, qui etiam considerabit, an in rustico animalia in prædio domini reti-

retineantur, & cum eius paleis & fœno gubernentur. Et considerabit etiam, quod quilibet ipsorum vtatur dictis animalib. ad vsum destinatum, & loco & tempore congruo, ita vt alter alteri non sit impedimento, & ne miſellus rusticus, vt per sæpe fieri solet, nimis grauetur, & sic sequatur inæqualitas & iniustitia. Petr. de Vbal. d. p. 5. sub num. 27. Quia etiam aliquando ista animalia dari solent cũ
59 pacto, quod soluatur collatica, hoc † casu etiam dominus ad expensas præfatas pro eius parte erit obligatus. Quia licet animalibus vti non possit, tamen loco vsus & commoditatis percipit collaticam, & onus expẽsarum subire debet, perinde ac si eis vti posset, vt seruetur æqualitas, ne sequatur iniustitia, sed caueant ita paciscentes, ne ratione periculi recipiendo collaticam incidant in contractum illicitum & vsurarium.

60 Decimo infertur, quod si fratres † viuant in communi, & sint socij, non tamen vniuersorum bonorum, & vnus plus expendat, quã alter, erit alteri socio reficiẽdum illud, quod plus expensum fuit. Ideo Specul. in titul. de iud. §. sequitur, num. 12. & Bal. in tractat. de duob. fratr. sub num. 28. dicunt, quod si vnus impendit ob personam suam, vel filiorum in dignitatibus, & militia, & similibus, tenetur in partem suã imputare, Menoch. conſ. 860. in fi. lib. 9. Idem est dicendum de impensis, quæ fiũt in emptione librorum & in studijs. Bal. in conſ. 121. quidam Antonius, in fi. lib. 1. Et pecunia etiam impensa in redemptio-
61 nẽ filij ab hostibus, debet imputari † in partem impendentis, Bal. in conſ. 74. res communiter, lib. 2. Menoch. in tract. de arbit. iud. casu 127. sub num. 7. Impensa etiam, quæ fit inducenda vxore, & in conuiuijs, fieri debet de parte expendentis. l. qui originem, §. fi. ff. de mun. & hono. Bal. d. tracta. de duob. fratr. sub num. 28. Surd. in tract. de aliment. titul. 1. quæst. 85. num. 2. Et dos, quæ datur filiæ, par-
62 ti dotantis † imputari debet, licet Seius sit in societate omnium bonorum. Castr. conſil. 69. si dicta Cornelia. lib. 2. Natt. conſ. 100. nu. 7. & 8. lib. 1. & conſ. 264. num. 3. lib. 2. vbi nu. 4. subijcit post Bal. in l. filiç, in 3. not. C. famil. erciscũd. quod si vnus fratrum ponit lucrum suum in aptatione patrimonij, vel emit boues pro colendis possessionibus, potest recuperare a cæteris fratribus pro eorum portionibus, l. ex duobus, in princ. ff. de neg. gest. Menoch. d. caſ. 127. num. 7. in fin. Et expen-
63 sæ, quæ fiunt † in puerperijs vxoris, similiter de bonis mariti fieri debent, vt tradit Bertr. loquendo etiam de expensis nuptiarum, in conſ. 30. viso casu. lib. 2. Surd. in d. tract. de aliment. tit. 1. q. 85. sub nu. 3.

64 Similiter si vnus ex fratribus † maiorem habet familiam, quam alter, illud, quod plus expendit in ea alenda, in parte sua computare debet, Angel. in l. vlt. C. de collat. Corn. conſ. 301. colum. vlt. lib. 1. vbi citat Cynum, & Petrum de Bellapert. in l. si paterno affectu. C. de neg. gest. & in conſ. 122. num. 1. in fin. & num. 2. lib. 2. Petr. de Vbal. in d. tractat. de duob fratr. p. 6. q. 23. verſ. circa secundũ, vbi latissime hanc opinionem probat, & respondet ad contraria, & dicit ita consuluisse cum D. Luca de Callio, & cum D. Petro Philippo Corneo patribus honorandis. Et certe d. D. Lucas de Callio nuncupatus de Pretiosis fuit Doctor illustris & excellentiſs. & dolendum est, quod eius scripta typis tradita non fuerint, quia maximæ vtilitatis fuissent omnibus legum Professoribus, vt percipere licet ex quibusdam eius responsis, quæ manuscripta habentur. Hanc etiam opinionem tenet Barbat. conſ. 22. colum. 4. lib. 1. Iaſ. in d. l. fin. num. 4. in fin. C. de collatio. & in conſ. 5. coll. 2. lib. 1. Rui. in conſ. 101. lib. 4. Menoch. d. tract. de arbitr. iud. casu 127. sub nu. 4. Rim. iun. conſ. 366. lib. 4. Surd. d. tract. de alim. tit. 1. q. 85. sub nu. 3.

65 Contrariam † opinionem allegantur tenere Bal. per illum text. in c. 1. §. si duo fratres, num. 2. de duob. fratr. de nouo inuest. & in d. l. fi. C. de colla. Anch. in conſ. 303. Roman. in conſ. 172. in fi. Alex. in conſ. 70. num. 2. verſ. sed præmissis non obstantibus. lib. 5. Castr. in d. l. fi. num. 4. C. de collat. Barbat. conſ. 37. colum. vltim. lib. 2. Iaſ. in d. l. fi. num. 4. & 5. & ibi Alex. & Dec. videntur asserere, quod cũ Baldi opinione resideat communis opinio. In hac contrarietate dicendum est, quod opi-
66 nio Baldi † & sequacium procedat in societate omnium bonorum, in qua omnia sunt communia, & non attenditur an vnus socius plus lucretur, & plus expendat.

Altera vero opinio procedat in cæteris societatibus, in quibus cuiusque operæ, & expensæ considerantur, & cuique lucri & expensarum portio assignatur iuxta operas, & iuxta capitale positum in societate, & ita etiam expensarum onera sustinentur, vt per Corn. in d. conſ. 122. num. 4. & 5. lib. 2. Pet. de Vbal. d. p. 6. sub num. 24. verſ. 7. vt dixi supra cap. 15. num. 44. cum plur. seqq. Et ita Bal. & alios tenentes eius opinionem, quod cõmuniter intelligantur loqui in societate omniũ bonorum, & non in cæteris societatibus citat Surd. in d. tract. de aliment. tit. 1. q. 85. sub num. 3. Item concordantur opiniones, quod
67 Baldi † & sequacium opinio procedat, si impensa sit modica; secus vero, si sit parua. Ita tradit Pariſ. in conſ. vltim. num. 23. lib. 2. vbi dicit, quod Baldi opinio est intelligenda de modica impensa, & quod si etiam de magna loqueretur, male sentiret. Ita etiam quod sit intelligenda de modica, & non de magna, tradit Corn. d. conſ. 301. in fin. lib. 1. & d. cõſ. 122. colum. 1. lib. 2. Petr. de Vbal. d. par. 6. sub num. 24. Menoch. d. casu 127. Sed ista est bo-
68 na concordantia, dum † agimus de societate, & an iure societatis plus impẽsum in parte expendentis sit imputandum, quia ideo dicunt

dicunt modicam impensam repeti non posse, quoniam donata præsumitur. Nam dicũt, quod ob rei modicitatem & communem societatem ratione victus præsumitur donatio cum hęc modica & leuia spernere videantur socij, Menoch. d. casu 127. num. 10. vbi num. 11. Iudicis arbitrio cognoscẽdum relinquit, vt secundum personarum qualitatem cognoscat, quid multum, & quid parũ dici debeat, vt per Bal. d. cons. 260. colum. 1. lib. 1. & per Rimin. in d. l. vlt. nu. 2. C. de collat. Etiã in re
69 magna donatio inter socios † considerari posset, si præsumptiones illæ interuenirent, ex quibus donatio facta præsumitur, vt per Menoch. d. tract. de arbitr. casu 88. & d. casu 127. nu. 8. sed stante titulo donationis, quia cessaret titulus societatis, l. societatis, ff. pro soc. ideo, vt dixi, dum solummodo de societate agimus, ista non est bona concordantia, licet in se vera esse possit, dummodo is, qui donasse præsumi debet, non sit minor, quia a minore neque donatio, neq; societas contracta præsumi potest, Menoch. d. casu 127. in fin. vt dixi supra agendo de causa efficiente. Insuper licet verum sit, quod plus expen-
70 sum † in alenda familia alterius, vbi non sumus in societate omnium bonorum, repeti possit: tamen ista opinio declaratur non procedere, quando alimenta personis operantibus ad societatis vtilitatem præstita fuissent ex generali ratione, quæ se habet, alimenta ei esse præstanda, qui pro societatis vtilitate operatur, vt per Surd. in d. tract. de alim. titu. 1. quęst. 83. & d. q. 85. num. 3. & 9. Declaratur etiam dicta opinio non procedere, si plus
71 impẽdens † pro eius familia eius operas ponebat ad societatis vtilitatem, & alter non habens familiam viuebat otiosus, Surd. d. q. 85. sub num. 3. vbi ita loqui intelligit Corn. in cons. 122. lib. 2. Ias. in cons. 5. num. 5. lib. 1. & in cons. 2. num. 28. lib. 3. Ruin. cons. 29. nu. 15. lib. 5. Bertrand. cons. 62. num. 14. lib. 1. sed ista declaratio nõ placet. Quia licet pro eius operibus maiorem lucri partem percipere debeat, non tamen sequitur, quod de rebus societatis possit alere propriam familiam, quæ societati non operatur, sed tenetur alere de suo, & impensa ista societati imputari non potest, quia est pro personis extra societatem, & ita admittit idem Surd. ibidem nu. 8. dum tradit quod socius propriam familiã,
72 loquendo † de socio omnium bonorum, alere potest de communi, puta vxorem, filios, & alios, qui sunt de familia. At si alium intro ducat, qui non sit de familia, puta priuignũ, de propria eius parte erunt in diuisione societatis alimenta præstita extrahenda, vel si poterunt repeti, a priuigno erunt repetẽda. Et in communi ponenda citat Cast. cõs. 304. num. 5. lib. 2. Si enim hoc admittitur in societate omnium bonorum, quod persona extranea non sit alẽda de communi: Ergo & multo magis, quod id admitti debeat in societate particulari, dicendum est, si persona non sit comprehensa in societate, & non operatur societati.

Et nota vnum singulare dictum in propo-
73 sito, vbi alimẽta familiæ † vnius socij essent præstanda de communi, quod illud procedit viuentibus socijs: alias enim si vnus ex socijs decedens relinqueret alimenta præstãda de bonis communibus vxori vel vni ex filijs, sustineretur dispositio in prçiudicium suorum hæredum, & non in præiudicium aliorum sociorum, etiam si legatum fuisset factum cçteris socijs præsentibus & consentientibus ita expresse determinat Bart. in cons. 211. quædam sibi filio, num. 1. & seq. lib. 1. per text. in l. si duobus, §. 1. ff. de legat. 1. Ista Bartoli decisio non arridet Surd. in d. tract. de alim. tit. 1. q. 85. in fin. quia text. in d. l. si duobus, §. 1. ideo procedit secundum eũ, quia nulla aderat ratio, quare testator, quod a duobus hçredibus præstandum reliquit, nõ idem relicturus foret, vbi vnus tãtum fuisset hæres; vtro-
74 que enim casu ex † hçreditate legatum erat præstandum. At secus, quando constat testatorem non æque nõ integrum illud onus suę hæreditati iniuncturum fuisse, quod ab alio voluit pro dimidia præstari. Sed a Bartoli opinione non est recedendum: nam eam tenet & dicit eam perpetuo esse menti tenendam Castr. in l. qui quæstum, §. hæres, num. 2. ff. de leg. 1. Alex. in d. l. si duobus, in princ. num. 2. Aret. num. 2. vers. & per istum textum. Ripa in l. cum filio familias. num. 25. ff. de legat. 1. Gerard. sing. 44. & ipse etiam Surd. in d. loc. dicit, quod non habet contradicentem, & quod durum esset contra eam obtinere. Et eius consideratio etiam nõ obstat in præsenti, quia ipse tantum considerat, quod alimenta essent præstanda pro parte, & non in totũ, quia pro parte videtur testator solummodo secundum eum voluisse suos hçredes grauare. Et decisio Bartoli est fundata in proposito nostro, in eo, quia vnus socius testãdo partem alterius socij grauare non potest, bene mirabilis est eius decisio, quod non valeat grauamẽ in præiudicium alterius socij, cum factum fuerit ipso consentiente. Decimo primo infertur, & est notabilis illatio, quod si
75 institor societatis † in ciuitate aliqua faciat impensas in honorem mercatorum, qui secum contraxerunt, iusta ratione motus, talis impensa erit societati imputanda. Ita tradit Bart. in l. filiusfamilias. ff. de donatio. Petr. de Vbal. in d. tract. de duob. fratr. p. 11. num. 21. Rota Genuens. decis. 170. in fi.

76 Ad prædicta non † incongrue addendum est, quod merces retineri possunt pro expensis in eis factis Bart. in l. si non inducta in fin. C. in quib. cau. pign. tacite contrahatur, & in l. si non sortem, §. si centũ. ff. de cond. indeb. Rot. Genuen. decis. 153. num. 5. intelligendo tamen si utile negocium eius gestum sit cui debent consignari.

Si co-

Si colono fuit mutuatum frumentum pro semine, in fructibus postea natis præfertur dominus fundi pro suo affectu ipsi mutuanti, quia est prior in tẽpore l. potior, in princi. ff. qui pot. in pign. hab. & qui habet in re anteriorem hipotecam etiam generalem, præfertur ei, qui pecuniam pro re emenda dedisset, notatur in l. quod quis. ff. de priuil. credit. Decian. cons. 50. lib. 3. Et dicit non obstare textum in l. interdũ, & seq. ff. qui potior. in pign. habean. vbi qui dat pecuniã ad conseruandum rem hipotecatam præfertur primo creditori, quia dominus fundi in fructibus est priuilegiatus, & præfertur alijs creditorib. ex alia causa anterioribus, quia fructus pendẽtes sunt pars fundi. l. fructus pendentes. ff. de rei vindica. l. Herennius Modestinus la prima. ff. de vsur. & mutuans ad conseruationem, præfertur tantum simplicibus creditoribus, non autem priuilegiatis: gloss. in d. l. interdum vers. item hoc est verum. ff. qui potior. in pign. habeant. Similiter dicit non obstare quod fructus intelligantur, deductis impensis seminis, & alijs, quæ factæ sunt in arando. l. diuortio. §. impendia. ff. solut. matrim. Bald. in l. si Pater, ff. de vsufruct. Bart. cons. 186. Ciuitarellus, Bertrand. cons. 8. Etiam in sententia, num. 4. lib. 1. quia hoc procedit quando bona fide, in fundo alieno frumentum fuisset seminatum, secus vero quando mutuans bene scit, quod ille cui mutuat est colonus fundi alieni.

Vbi datur pecuniarum repetitio, impensarum pro recuperatione alterius, possunt repeti etiam nulla præcedente promissione. l. liber captus, & ibi Bald. C. de captiu. Rot. Genuen. decis. 192. num. 8. Dec. cons. 691. libro 2. vbi loquitur de Principe de libretta, pro quo liberando a militibus, Marchio Piscarie soluerat vigintimilia ducatos, & dicit quod dictus Princeps, dictam quantitatem, hæredibus Marchionis restituere tenebatur etiam nulla præcedente promissione, immo etiam si soluti essent ipso inuito, & ponit simile de medico, qui curauit infirmum inuitum, quod possit ab eo, repetere expensas.

79 Expensę factæ pro † refectione nauis, & alijs necessarijs pro nauigatione, inter socios debent esse cõmunes, pro ea portione quam quisque participat de lucro prouenienti ex naue Rot. Genuens. decis. 85. & decis. 180. & negligens in reficiendo si reficienti non restituat quantitatem expensam, cum vsuris post quatuor mẽses, quod perdat nauis dominium tradit sub nu. 3. post Strac. in tracta. de nauib. p. 2. Et Magister nauis, tenetur extraneo aliquid danti pro vsu nauis, vt de frumento dato pro camera tradit Rot. Genuen. decis. 182. num. 1. per text. in l. 1. §. est autem, & in l. fin. ff. de exercit. & subiungit, quod il-

90 le, qui credidit † in cibarijs nautarum priuilegiatam habet actionem per text. in l. interdum, ff. qui pot. in pign. habean. & qui pauit animal alienum, quod illud possit retinere, donec sibi soluantur expensæ, & qui vendidit seu locauit pascua pastori, quod habeat animalia obligata, quæ in pascuis nutrita fuerunt, & quod hospes pro cibo dato forensi, possit retinere eius res vti accessoria ad personam late ponit Surd. de alim. titu. 8. priuil. 62. Tiraq. de retract. conuent. §. 7. glos. 1. Menoch. de recup. posses. rem. 11. Negusant. de pign. mem. 3. p. 5.

CAPVT XXVIII.

De causa finali.

SVMMARIA.

1 *Causa finalis principaliter ab agente consideratur.*
Est prima in intentione, & vltima in executione.
2 *Causa finalis considerat, quod sit finis operis, & finis operantis.*
3 *Finis declarat, qualiter res sit censenda.*
4 *A fine omnia dinumerantur.*
5 *Ea, quæ tendunt ad eundem finem, eiusdem sunt naturæ.*
6 *Mandatum socius a socio non dicitur habere.*
7 *Socius in re communi, altero socio inuito, quicquam facere non potest, quia potior est causa prohibentis.*
8 *Socius de re communi, vltra partem suam, non potest disponere.*
9 *Contractus rei communis ad hoc vt valeat, requiritur omniũ consensus, & non sufficit consensus maioris partis, neque eius, qui maius ius habet in re, declaratur, nu. 35.*
10 *Hypothecare etiam socius rẽ communem vltra partem suam non potest.*
11 *Fiscus solus potest rem communẽ, ex particulari priuilegio, in totum alienare.*
12 *Etiam si modicum in re habeat.*
Etiam si res sit diuidua.
13 *Et si vellet dare totam rem in feudum seu Emphyteusin, seu locare, contrarium videtur verius.*
14 *Et si fiscus habet partem hypothecatam, etiam ratione hypothecæ potest rem in totum vendere.*
15 *Fiscus an possit totam domum destruere, quam delinquentes habent communem cum alio, remissiue.*
16 *Socius potest vti re communi ad vsum destinatum, non alterando eius formam, & ab alio socio prohiberi non potest, declaratur. nu. 42.*
17 *Sylua cædua cędi potest, dummodo arbores grandes non cædantur.*
18 *Frumentum emptum ea intentione, quod vendatur, prohiberi non potest, quod non vendatur.*
19 *Fundum communem si vnus ex socijs colat & seminat, altero recusante, non tenebitur alteri responder e de fructibus pro parte dominica.*
20 *Intellectus l. qui scit fundum, in princip. ff. de vsur.*
21 *Muro communi vtitur socius ad vsum destinatum altero socio inuito.*
22 *Etiam si fenestræ alterius socij in muro existentes claudantur.*

23 Con-

75 Socius

75 *Socius non potest conuenire debitorem insolidum sine mandato aliorum sociorum.*

76 *Socius vnus si solus sit scriptus in libris societatis, & solus obligatur, solus etiã poterit expedire pertinentia ad societatem.*

77 *Emere, & vendere ad credentiam, an socio liceat, precipuè si habet facultatem inuestiendi, & disinuestiendi merces.*

QVia, vt supra dixi, c.2.nu.8. causa finalis
1 est illa, quæ principaliter † ab agente consideratur, Bal. in l.1.nu.17.C. de falsa ca. adie. & est semper prima in intentione, licet sit vltima in executione, Bart. in l. ambitiosa. nu.29. ff. de decret. ab ord. fact. Couar. var. resolut. c.20.nu.2. & quia dupliciter considera tur, primo, qđ sit finis operis, secundo quod
2 sit finis † operantis, & quatenus est finis operis, quod vna tantum sit; quatenus vero est finis operantis, quod sit multiplex, vt post diuum Thomam tradit Nauar. in c. inter verba 11.q.3. concl.5. corol.8.nu.29. ideo videbimus modo de his, quæ a socijs fine inspecto siue operis, siue operantis fieri possunt.
3 Est enim verissimum, quod finis ipse † declarat, qualiter res sit censenda, l. sed & si quod §.1. ff. de vsufruct. c. fraternitatis. §. vltim. de
4 frigid. & malefic. Et quod a fine † omnia dinumerentur, tradit ex Arist. Bal. in cons.272. col.1. lib.1. & in repet. l. Aemilius. col.4. vers. & scias quod libellus. ff. de minor. Et ea, quæ tendunt ad eũdem finem, quod sit eiusdem
5 † naturæ, cuius est finis, tradit idem Bald. in cons.250. col.1. lib.1. Socin. in rub. de verbo. oblig. parum ante finem Tiraq. in tract. de retract. §.1. glos.7.nu.45. Vtique socius a socio
6 non † dicitur habere mandatum, Bar. & Bal. in l. nemo ex socijs. ff. pro soc. Alex. in addit. ad Bald. in rub. C. pro soc. Roman. Alex. & Iason. in l. de pupillo. §. si plurium. ff. de nou. oper. nunc. Roman. in l. stipulationes non diuiduntur. col. fin. ff. de verb. oblig. Alex. cõs. 154.nu.8. & cons.186. col.2. lib.2. Ruin. cõs. 65.nu.6. lib.5. Crau. cons.129. in princ. lib.1. Dec. cons.556.nu.2. lib.2. Rim. iun. cõs.331. nu.11. lib.3. Decian. cons.38.num.4. lib.1. Et hanc esse veriorem & receptiorẽ cõmuniorẽque dicit Rot. Genuens. decis.14.nu.67.
7 Et socius in re communi altero † socio inuito quicquam facere nõ potest, quia potior est causa prohibentis, l. Sabinus, & ibi glo. ff. de negot. gest. l. parietem, ff. de seruit. vrban. præd. c. in re cõmuni, & ibi Dyn. de reg. iur. in 6. Surd. cons.447. nu.17. lib.3. Disponere
8 etiã socius de re cõmuni † vltra partẽ suam non potest. l. nemo ex socijs, & ibi gl. & Dd. ff. pro soc. l. si socius, & ibi gl. & Dd. ff. si cert.
9 pet. ad hoc enim, vt valeat contractus † rei cõmunis, requiritur omnium consensus, & non sufficit cõsensus maioris partis & vnius socij habentis etiã maius ius in re. l. per fundũ, ff. de seruit. rustic. pđ. & l. fi. ff. com. præd. Gomes. lib.2. resolut. iur. titul. de locato. sub nu.14. Surd. cons.43. sub nu.14. & sub nu.15. li.1. & procedit etiam in tollenda seu imponenda seruitute, l. si communis fundi, & l. vnus ex socijs. ff. de seruit. rust. præd. Et hoc
10 procedit etiam † in hypotheca, vt socius vltra partem suam rem communem hypothecare non possit. l. vni. C. si cõmunis res pign. dat. fue. Negus. in tract. de pignor. p.2. mem.
11 3.nu.36. Solus fiscus potest † ex particulari priuilegio rem communem in totum aliena re. l.1. C. de vend. rei fisc. com. cum priuat. li. 10. l.2. C. de com. re alienat. vbi Bald. dicit æquum esse, quod id faciat fiscus consorte requisito, etsi ille tantum offerat, quantum alius præferatur, argum. l.1. de priuile. cred. sequitur Tiraquel. de retract. lign. §.1. glos. 18.num.7.
12 Et hoc fisci priuilegium † procedit, etiam si modicam partem in re communi haberet, vt habetur in d.l.1. & procedit etiam, quod res sit diuidua, modo intersit fisci rem totam vendi respectu maioris pretij, Bart. post glo. in d.l.1. Felin. alios adducens in cap. quæ in ecclesiarum. nu.73. de constitut. Et procedit
13 etiam, si fiscus † vellet dare totam rẽ in feudum, seu emphyteusim, seu locare. Bal. cons. 336. Præmitto. lib.5. sed hoc dictum non placet. Peregrin. in tract. de iur. fisci. lib.6. tit.4. nu.32. quia sic priuatus haberet inuitus emphyteutam, & vasallum perpetuũ, & in venditione consequitur suam partem pretij, de quo statim ad libitum disponere potest. Nõ est recedendum ab opinione Baldi propter eius auctoritatem, & si fiscus potest quod est plus, nempe rem liberè alienare, poterit etiam, quod est minus, eius vtilitate stante, nempe in feudum, & emphyteusim conce-
14 dere. Et procedit etiã, si fiscus † habeat hypothecata bona alicuius pro parte: poterit enim ratione suæ hypothecę illa vendere in totum, inuito altero habẽte dominium pro alia parte, Bald. in cons.171. condemnatus, libro primo, Dec. consil.235. colum. penul. libro 1.

Et ita fuisse iudicatum Paduæ, & sententiam fuisse confirmatam in Excel. cons.40. tradit Peregrin. d. tractat. de priuileg. fisc. libro 6. artic.4. sub nu.32. vbi dicit, quod ista est maxima ampliatio, declarat tamen non procedere, si in alijs bonis non communibus cum aliquo posset fiscus consequi creditum suum.

15 Et an fiscus † possit destruere domũ communem inter duos, si veniat destruenda ob delictum vnius, ponit Bartol. in l. Atheius. §. de opere. ff. de aqua pluu. arcend. Petr. de Vbald. in tractat. de duobus fratr. part.8. numero 26. Aretin. consilio 110. Clarissime, & consultissime Doctor. versiculo venio ad quartum.

Verum istæ conclusiones, licet verissimæ
16 † videantur, tamen aliquando nõ procedere ita simpliciter declarãtur, & pręcipue quan-

do fine ipsius societatis considerato sociorũ
voluntatem aliter esse intelligendam perci-
pitur. Nam si socius vtitur re communi ad fi-
nem seu vsum destinatum, non alterando e-
ius formam, quod id faciat, ab alio socio pro-
hiberi non poterit. l. arborib. §. nauis. ff. de
vsufruct. l. si ædes, ff. com. diuid. & ibi gl. l. cũ
duob. §. item Mela. ff. pro soc. Gl. in d. l. Sabi-
nus. ff. com. diuid. Pract. Papien. in forma li-
belli pro hæreditate vel re singula. diuid. in
gl. in ver. & in futurum. Et de sylua cædua,
17 quod † ab vno ex socijs cędi possit, altero so-
cio inuito, & non possit accusari, tradit Bal.
in cons. 37. nu. 4. li. 5. Socin. cons. 58. sub nu.
2. lib. 4. dummodo arbores grandes & fructi
feras non cædat, quia ad cædendũ non sunt
destinatæ. Tiraq. in tract. de retract. conuent.
§. 3. gl. vni. nu. 24. circa finem. Et frumento
18 † empto communi nomine, ad hoc vt com-
muni nomine & communi periculo vende-
retur, quod vnus ex socijs recusare non pos
sit, quin vendatur communi nomine & com
muni periculo, per text. in l. nam & Seruius.
§. si viuo. ff. de neg. gest. tradit Decian. consil.
19 97. nu. 44. lib. 2. Et si duo habent † fundum
communem, & vnus velit colere & semina-
re, alius vero ceruicosus non velit, quod sua
pars seminetur, si socius prudentior faciat
totum fundum coli, & seminari, quod non
tenebitur in aliquo alteri socio de fructibus
respõdere, etiam pro parte dominica, tenet
Salic. in l. iubemus. la 2. per gl. ibi in vers. di-
uidere. C. de sacrosanct. eccles. Alex. in l. 1. &
ibi Ias. nu. 26. C. qui testam. fac. pos. Idem Ias.
in l. quominus, nu. 162. vbi hoc inquit singu
lare, & se alibi non legisse, ff. de flum. & in l.
serui electione, §. 1. nu. 19. vbi dicit mirabile,
si est verum. ff. de leg. 1. Mars. sing. 369. Natt.
cons. 31. nu. 10. lib. 1. Surd. cõs. 43. nu. 18. li. 1.
20 Contra hanc † Salicceti opinionem maxime
vrgere videtur text. in l. qui scit fundum, in
princ. ff. de vsur. vbi habetur, ꝙ qui scit fun-
dum cum alio sibi communem esse, fructus,
quos ex eo perceperit, inuito vel ignorante
socio, non maiori ex parte suos facit, quã ex
qua dominus prædij est, sed huic textui, ꝙ
non procedat, quando fundus totus fuisset
satus ab vno ex socijs, inuito altero socio, re
spondet Natt. in d. cons. 31. nu. 10. li. 1. Muro
etiam cõmuni vtitur socius altero socio in-
uito ad vsum destinatum, dummodo quod
21 † superædificatur sit cõmune d. l. si ædes. ff.
com. diuid. & d. l. cum duob. §. item Mela. ff.
pro soc. Bar. Ang. & Florian. in l. quidam Ibe-
rus. ff. de seruit. vrb. præd. Cæpol. in tracta. de
seruit. vrba. præd. c. 40. sub nu. 19. & 20. Cor.
cõs. 90. nu. 14. & rursus in eadem facti specie
in cõs. 113. lib. 2. Marsil. sing. 154. Rimin. cõs.
401. & cons. 402. lib. 3. Bursat. cõs. 57. nu. 2. &
cons. 58. nu. 1. lib. 1. Surd. cons. 233. nu. 1. li. 2.
Honded. cons. 80. lib. 1. Et hoc est verũ, etiam
22 si fenestræ † alterius socij in muro existẽtes
claudantur, Cæpoll. in d. tract. de seruit. vrb.
præd. c. 62. tit. de fenestra, sub num. 5. Ias. in
cons. 98. in 1. dubio. lib. 1. Paris. cons. 63. li. 1.
Rimin. d. cons. 402. nu. 2. lib. 3. Neuiza. cons.
65. in fin. Bero. q. 26. num. 3. Bursat. cons. 111.
num. 1. lib. 1.
Contrariam opinionem, quod non possit
23 † socius eleuare murum communem, si ob-
scurarentur fenestræ alterius socij, tenet
Surd. cons. 233. lib. 2. vbi nu. 14. dicit, ꝙ opi-
nio Ias. in d. cõs. 98. est falsa, & expresse con-
tra decisionem Alberic. in l. altius. C. de ser-
uit. & aqua. & Cæpol. in tract. de seruit. vrba.
præd. c. 36. tit. de seruit. ne lumin. q. 7. qui di-
cunt, quod non licet socio super cõmuni re
ædificare, quando per tale ædificium obscu-
rantur socij lumina, quia tenetur seruare an
tiquam formã, super quam erat ædificatum,
& respondendo ad Bero. d. q. 26. dicit, ꝙ con
trarium tenuit cons. 132. nu. 12. lib. 3. & dicit
nu. 15. non obstare quod voluit Cæpol. in d.
c. 62. quia loquitur, quãdo si non clauderen-
tur fenestræ, nõ posset aliter socius vti parie
te communi, & esset sibi inutilis, & loquitur
de pariete, in quo non poterant fenestrę edi
ficari, ne priuaretur alter socius vti eo ad
vsum destinatum. Prima opinio, quod mu-
24 rus eleuari † possit, & quod fenestrę possint
claudi, sequenda est, quia non licuit socio fa
cere fenestras in eo, ita vt impediretur so-
cius eo vti ad vsum destinatũ. Paris. d. cons.
63. etiam si lumen aliunde habere nõ posset
etiam si offerret reficere alteri socio damna,
& interesse, & nõ dicitur consensisse socius
si vidit alterum socium, facientẽ fenestras in
muro, ita vt eas claudere nõ possit, l. inuitus.
ff. de seruit. vrban. præd. & ibi not. Bart. Ang.
& Castr. & post eum Paris. d. cons. 63. nu. 8. &
Bursat. d. cons. 111. nu. 4. lib. 1. & Surd. consil.
387. li. 3. Et cessant considerata a Surdo, quia
non est verum, vt ipse præsupponit; ꝙ clau-
25 dendo fenestras præiudicium † inferatur so
cio, & mutetur forma veteris ædificij: non
enim infertur præiudicium, si claudantur fe
nestræ, quæ ibidem stare nõ debent, in dam-
num alterius socij, & non mutatur forma ve
teris ædificij, si eo quis vtatur ad vsum desti-
natum. Vbi daretur casus, quod murus fuis-
set ad hoc destinatus, vt ibidem fenestræ sta
re deberẽt, & ista esset eius antiqua forma,
Surdi opinio tenenda esset. Etiam esset te-
26 nenda, si, prout † erat in casu suo, murus nõ
esset sufficiens ad supportandũ maius onus,
vt tradit sub nu. 8. & late quod nõ liceat ędi-
ficare super muro communi, si obscurarẽtur
lumina alterius socij, si murus non esset ha-
bilis ad supportandum maius onus, & si ædi-
ficaretur ad emulationem, tradit Bursat. cõs.
57. & cons. 58. lib. 1. Et si murus fuisse factus
27 † solummodo ad diuidendum, quod super
eo non possit ædificari, quia sic mutaretur
eius forma, & quia quis eo vteretur ad vsum
& finem non destinatum, tradit Petr. de V-
bald. in tractat. de duob. fratr. part. 8. nu. 45.

Boer.

Boer.conf.5.Burfat.d.conf.57.num.7.lib.1. Magon.in decif.Florent. decif.46. Qualiter
28 cognofcatur, an murus † fit communis pro diuifo, feu pro indiuifo, & an liceat eum ex cauare,& in eo caminũ facere,vide Gabriel. conf.149. & conf.150. lib.1. Surd.conf.126. lib.1.Mafcar. in tract.de probat. concl.1144. Etiam fine & vfu confideratis,poteft focius
29 † locare communem domum folitam locari,altero focio inuito,Bald.Angel.& Dec.in l.1.C.qui teftam.fac. poff.Bal. in c. cum omnes.nu.20.de conftit. Caftr.in l.& hæc diftinctio.§.cum fundum.ff.locati.Ruin.in l.ferui electione. §.Labeo.col.6. verf. fi vero fit rei contracta.ff.de leg.1. & ibidem Soc. fub nu.4.verf.primus cafus eft,& in conf.58. col.1. lib.4.Menoc.in tract.de arbitr.Iud.cafu 442. Surd. conf.43. num.8. lib.1. Et probatur ifta opinio,& ifta conclufio,non folum ea præcipua ratione, quia focio vti licet re communi ad vfum deftinatum, inuito altero focio, etiam propria auctoritate remouendo impe
30 dimentum,puta frangendo † claufuram,domui ab altero focio impofitam, vt per Caftr. conf.395.in caufa quæ vertitur in curia. nu.2.lib.2.Crauet.conf.4.num.10.lib.1.Granut. Theorem.2.num.4. fed etiam quia quilibet
31 in † re communi pro indiuifo dicitur habere partem in qualibet parte,etiam minima, & in quolibet cefpite,glof.in l.fi familiæ, in ver.parte.C.fami.ercifc. Venafran.conf.20. nu.15.Granut.d.Theor.2.in fin. & etiã quia
32 vbi res pro parte † expediri non poteft, focius poteft tota re vti ad vfum deftinatum.l. hęredes.§.fi vnus.ff.famil.ercif.Rot.Genuẽ. decif.14.fub nu.68. & quia focius poteft fa-
33 cere ea quæ † focietati vtilia funt,& ab alio focio non poteft prohiberi. Bero. conf.131.
33 nu.11.lib.3.Et quod focius in vtilibus † a focio dicatur habere mandatum,tradit Glofs. in l.nemo ex focijs. ff. pro foc.& in l.de pupillo.§.fi pluriũ,vbi Iaf.ff.de nou.oper. nũc. idem Iaf.in l.ftipulationes non diuiduntur, nu.9.ff.de verb.obl.Surd.d.conf.43. nu.9.li.
35 1. Et etiam quia poteft focius † negotium gerere, fi adfit intereffe ipfius, etiam fi non adfit confocij vtilitas, dummodo non adfit eius damnum.l.fiftulam.§.penult.& fi.ff. de feruit.vrban.præd.Dyn.in c.in re communi, colum.2.de reg.iur.in 6.Glof.in d.l.Sabinus. quam dicit effe communiter approbatã. Socin.in d.§.Labeo.nu.7.Ruin.conf.143.num. 19.lib.4.Ripa in l.quo minus.num.140.ff.de flumi.Surd.d.conf.43.nu.10.Menoch.d.cafu 442.num.3.& 18. Et his rationibus attentis declarãtur iura fuprapofita,in quibus habetur, in difpofitione facienda de re communi omnium cõfenfum requiri, nempe quod non procedãt vbi quis vtitur re ad vfum deftinatum, & vbi quis difponit de tota re vtiliter,quæ commode pro parte expediri non poteft.Gomef.d.tit.de locat.fub num.14. & Surd.d.cõf.43.fub nu.14.& fub nu.15.Si igitur domus cõmode pro parte vtiliter locari
36 poteft,pro parte † locantis folũmodo locatio erit facienda, & tota inuito altero focio locari non poterit.Menoc.d.cafu 442, nu.4. poft Soc. in d.§.Labeo,fub n.4.verf. & fi res diuifionem, ex fententia Salic.in l.iubemus la 2.C.de facrof.ecclef.per tex.in l.hæredes, §.fi vnus.ff.famil.ercif.Surd.d.conf.43.nu.8. vbi nu.12.dicit,procedere tã in prædio vrbano,quã in prædio ruftico, ex Ruin.cõf.143. nu.18.lib.4.Bero cõf.173.nu.12.lib.1.Rip.in d.l.quominus.nu.140. Etiã fi daretur cafus,
37 quod † focij conuenirent in locando, fed vnus vellet locare perfonæ honeftæ,alter vero inhoneftæ,præferretur ille, qui vellet locare perfonæ honeftæ,Angel.in d.l.1.C.qui qui tefta. fac.poff. Soc.d. conf.58. nu.2.verf. circa fecundum,lib.4.& in d.§.Labeo.nu.5. Diffentit ab hac opinione Rui.in d.§.Labeo verf.fi vero daretur,& in conf.75. in fi.lib.1. fed male,vt per Menoch.d.cafu 442.num.5.
38 Etiã fi a perfona † inhonefta plus mercedis daretur, nihilominus dãda effet perfonæ honeftæ, quia honeftas anteferri debet vtilitati, & apud viros bonos illud dicitur vtile, ꝙ honeftatem quoque continet. Et quod omni pondere grauior quam reliqua omnia honeftas fit habenda, & id effe vtile,quod honeftum eft,tradit Cicero li.3. offic. ver.cum igitur aliqua fpecies.Et omnino perfonę inhoneftæ domus non efsẽt locandæ, fi ex tali locatione infurgeret peccatũ,vt per Nauar. in manual.c.17.fub nu.195.Graff.in fuis decif.aureis,p.1.lib.1.c.24.num.20.Et fi ambæ
39 perfonæ † effent honeftæ, illa præferretur, quæ vellet locare plus offerenti, Ruin.conf. 75.in fi.lib.1.Menoch.d.cafu 442.nu.6.
40 Si vero ambæ perfonæ † effent honeftæ, & parem mercedẽ offerrent,quid agendum fit,adfunt diuerfæ Dd.opiniones. Nã aliqui dicunt,quod donec erunt difcordes,domus vacare debet. Angel.in d.l.1.C.qui teftam. fac.poff.Soc.d.conf.58.fub nu.2.lib.4.& in l. fi focius,nu.4.ff fi cert.pet.& in d.l.ferui electione,§.Labeo.nu.5.ff.de leg.1.Gomef.lib. 2.refol.iur.tit.de locato fub nu.14.Menoch. d.cafu 442.fub nu.11.& 12.dicit ad hoc conferre quod ait Bart.in l.huiufmodi,§.vlt. in fin.ff.de leg.1.quod quando partes inuicem non conueniunt,res non fortitur effectum. Et Soci. in dictis locis proxime allegatis pro hac opinione confiderat duo fundamenta.
41 Vnum eft, quod quando duo † concurrunt in concedendo ius indiuifibile diuerfis perfonis,fe inuicem impediunt,& nullius conceffio fortitur effectum. Io.And.in cap.in re communi,de regul.iur.in fexto, vbi arguit, quod fi duo patroni funt difcordes, & præfentant diuerfas perfonas ad beneficium, quod eft indiuifibile, nulli ex præfentatis ius acquiritur. Alterum eft fundamentum, quod in pari caufa, inter focios regulariter de iure communi potentior eft, caufa

prohibentis.l.Sabinus. ff.com.diuid.& sub-
42 iungit,quod, vt suprà firmaui,liceat † socio vti re communi ad vsum destinatum, inuito altero socio,procedit, quando socius vtitur ad vsum destinatum,& alter non vult vti ad vsum destinatum; & non procedit quando, prout modo loquimur, vterque socius vult vti ad vsum destinatum. Et ratio diuersitatis inter casum & casum est, quia in primo in eo,qui vti non vult, non adest legitima causa prohibitionis,nè alter vtatur;& in secundo casu, cum vterque vti velit ad vsum destinatum, adest in vtroq; par ratio prohibitionis,& ideo stante pari ratione ad inuicem se impediunt, ex Arist.in lib.5. Metaph. & est text.in l.vbi repugnantia.ff.de reg.iur. Alte-
43 ra est opinio, quod isti socij † sic discordes Iudicis officio ad concordiã reduci debeant. Bal.in c.cum omnes.nu.20. de constit. Ang. in d.l.1.C.qui testam. fac.poss. per text. in l. quoties.in princ.ff.de vsufr. & in l.huiusmodi.§.fi.ff.de leg.1.ita etiam tradit Socin.in d. l.si socius, & in d.§. Labeo, & in d.cons.58.
44 sub nu.2. li.4. Verum licet Iudex possit † se interponere pro concordia, tamen non potest cogere,Ruin.in d.§.Labeo.col.6.vers.2. casu, & concordiam a Iudice posse suaderi, non autem imperari, post alios tradit Ias. in auth.si vero contigerit.col.vlt.C. de Iud.Felin.in rub.de treuga & pace. Dec. in l.quidã æstimauerunt,sub nu.4.ff. si cert.pet.Duob.
45 casibus † posset suaderi,& imperari;primo, quando plures discordarent in pręiudicium tertij.Bar.in l.huiusmodi.§.vlt. & ibi Ias.nu. 10.ff.de leg.1.& in l.2.§.ex his.ff.de verbor. oblig.Secundo,quando adesset timor scãdali.Bart.in d.l.huiusmodi.§.vltimo.in fi.Ang. in d.l.2.§.ex his.Chassan.cons.1.vers. ad secundum pręsuppositum.num.18.Ruin.in d. §.Labeo.col.6. vers.2. casu.Menoch.d. casu 442.nu.9. Tertia & vltima est opinio, quod
46 forte † discordia hæc dirimatur. Ruin.in d. §.Labeo.col.6.vers. posset etiam ex sententia.Bartol.in d.l. huiusmodi.§.vlt.in fin. sed quod hoc remedium locum habere non possit,tradit Menoch.d.casu 442.num.10. ea ratione,quia ista sit quæstio facti, & non quæ-
47 stio iuris, & quod quæstio † facti forte dirimi non possit,si partes contradicant, ex Tiraq.in tract.de iur. primog.q.17.opinione 1. nu.91.& in fin.quæst.

Verũ ego si Iudex essem, cessante alia cau
48 sa cogendi partes ad concordiam, forte † dirimerem, cuius opinio esset sequenda, & deinde socios cogerem ad sortis iudicium obseruandũ,vt dixi etiam in c.proxime præcedenti. fieri debere,vbi socij discordant in reficiendo rem communem,quod enim contradictiones comprimat sors, scriptum est Prouerb.cap.18.Et sic vtendo iudicio sortis dici non poterit, quod alter alterius voluntatem inuitus sequi cogatur, quia cogitur parere Iudicis præcepto fundato non in alterius voluntate,sed in iudicio sortis.Et dif-
49 ferentia,quæ fit † inter quæstionem iuris & facti,mihi non placet,quia, vt dixi in c.præcedenti, diuersa ratio inter vnam, & aliam considerari non potest. Et sortibus vsi fuerunt Iosue & Saul super facto, & non super quæstione iuris, vt habetur 26. quæstio.2. in princ.Redeundo ad suprapositam cõclusionem, si daretur casus, quod vnus ex socijs
50 † recusaret locare partem suam domus, locari solitam, & diceret, quod vellet inhabitare pro parte sua,recusans tamen conducere partẽ alterius socij. Hoc casu possit quidem socius inhabitare, sed tamen alteri socio impedimento esse nõ debet, quo minus possit partem suam alteri locare, nisi domus esset talis,quę commode per cænacula diuidi non possit,vel quod socius vellet introducere in parte sua personas inhonestas & suspectas.Castren.in l.hæc distinctio.§.cũ fundum.ff.locati.mouetur per glos. in l.non aliter. ff.de vsu & habitat.Petr.de Vbal.in tractat.de duob.fratr.part.1. sub num.12. Et in
51 hoc casu † ipsis discordantibus aliud remedium non datur, nisi quod deueniant ad diuisionem,Socin.in d.l.si socius, sub nu.5.ff. si cert.pet.& in d.§.Labeo,sub n.6. Gomes. lib.2.resolut.iur.tit.de locat.sub nu.14. Menoch.d.cas.442.num.11.Et si daretur casus, quod socius, qui vult inhabitare, vellet etiã conducere partem alterius socij, qui tamen
52 potius vellet † eam extraneo locare, Socin. in d.l.si socius, num. 6.& in d.§.Labeo.num. 7.& in d.cõs.58.col.pen.lib.4.tenet, socium istum cogi posse ad locandum partem suam alteri socio,inhabitare volenti,potius quam extraneo, & Socinum sequutus est Ruin. in cons.143. num.19. vers. sed his non obstantibus lib.4.Gomes. d.lib.2. resol.iur. sub nu. 14. Menoch.d. casu 442. num.14. & 15.qui post Socin. dicit ita sensisse Bal. in l.1. nu.7. C.qui testam.fac.poss.& quod hanc visus est probare Ias.ibidem num.25.Dec.num.29.& Mars. sing.369. Et vltra Baldi auctoritatẽ ea
53 ratione † mouetur Socin. ad tenendam hãc opinionem, quia regula est,quod socius inuito socio potest vti re communi, si alterius socij prohibentis non interest, & ille qui vult partem suam extraneo locare, non potest probabiliter prætendere interesse,si potest eandem mercedem, & pecuniam a socio inhabitare volente recipere, quam reciperet ab extraneo,arg.l nummis.ff.de in lit. iur. Glofs.in d. l.Sabinus.ff.commun. diuid.
54 Contra † hanc rationem insurgit Ruin. parum sibi constans in d.§. Labeo, column.7. vers.& minus etiam, dum dicit Glos. in d.l. Sabinus. loqui,quando vult quis vti re communi, absque eo quod petat noui aliquid fieri ab alio socio. Petendo enim, quod aliquid faciat, si facere debet inuitus, dicitur agi de eius interesse.Nam, vt dixi in cap.præcedenti,nu.27.ex Natt.cons.215.nu.7.lib.1.

& ex

& ex Surdo in conf.387.nu.11.lib.3. qui mu
55 tat veterem formam ædificij inuito † socio dicitur deteriorem facere, licet videatur meliorare, per l.vsufructuarium nouum tectorium.ff.de vsufr. Et quemadmodũ qui suam explet voluntatem dicitur lucrari, Glos.in l. fi.ff.de vsufruct.gl.in l.penul.ff.de cond.causa data.Tiraq.in tract.de vtroque retract. in præfat.nu.28. Couar.in reg. peccatum.p.2. §.1.nu.1.Becc.conf.20.nu.17.Neuiza.conf. 74.Surd.conf.440.num.3.lib.3. ita damnum pati dicitur, qui inuitus aliquid facere cogitur.

Adhærendo opinioni Socini Menoch. in d.casu 442.sub nu.18.respondet,quod istud
56 interesse † solius voluntatis non est considerabile, sed quod potius debet dici quædã iniquitas & peruicacia, & ad eiusdem Socini opinionem probandam addit aliam rationem,quam sensisse dicit Bal. subobscure admodum loquens in d.l.1.num.7.qui testam. fac.poss.nempe quod in re communi spectatur arbitriũ boni viri, & ideo æquum præferri debet iniquo,§.vlt.Instit.locati. vbi gl. & bonus vir non debet arbitrari, vti æquitatis amator, quod domus cõmunis socio non sit concedenda, soluenti debitam mercedẽ, &
57 non extraneo. Et cum hac opinione † ego etiam pertranseo,quia non procedunt in ea tradita a Natt. & Surd. quia loquuntur ipsi, quãdo mutatur forma rei,& hic nulla interuenit mutatio,& cum iste socius intẽdat locare,certe æquitas suadet, quæ maxime inter socios seruanda est, ꝙ magis licet consocio,quam extraneo, & hoc eo magis procedit,si socius inhabitans haberet vxorem, & filias,vt Menoch.considerat d.casũ 442. nu. 21.Predicta vero de domo solita locari,quod locari possit, non procederent, quando do-
58 mus † non esset solita locari, quia altero socio recusante,quod locetur, non poterit locari,ita tenet Soc.in d.cõs.58.sub nu.1.vers. hanc etiam.lib.4. vbi tamen ex sentẽtia Bal. in c.cum omnes,nu.20.de cõstit.dicit, quod Iudex arbitrabitur vtilitatẽ vtriusque partis & illud faciat fieri concorditer. Ab hac opinione dissẽtit Rui.in d.§. Labeo.col.6.vers. sed primum dictum; & vult,quod impediatur locatio ex regula l.id quod nostrum.ff.de reg.iur.& quia quis ratum habere non cogitur id,quod suo nomine factum est,etiã vtiliter,subiungendo tamen, quod si ex cõtradicentis iniusto impedimento locare volẽs sentiat damnum, erit impediens obligatus ad interesse,ex Bal.in c.1.§.si quis, de manso.de cõtro.inuesti.Cum Socino hoc totum
59 † relinquendum esse Iudicis arbitrio tenet Menoch.d.casu 442.in fin.ob summam æquitatem, quæ inter socios obseruari debet. §. vltimo.Instit.de societ.Et si adhiberi potest, subiungit ab initio remedium locando domum, id quidem satius est,quam differre, & deinde condemnare impedientem ad interesse, illius enim iniuste impedientis calumnia ab ipso exordio præseruanda est.

60 Mihi non placet neq; † opinio Socini, neque opinio Ruini, inquam Socini opinio nõ placet quia,vt,iam supra dictum fuit, potest Iudex persuadere concordiam, sed non imperare,& quod suo arbitrio possit Iudex partes reducere ad concordiam, hoc non dicit Bal.in libro meo in d.cap.cum omnes,quando,pro vt in præsenti, præsupponimus, do-
61 mus non † est solita locari.Licet enim Iudicis arbitrium maxime sit attẽdendum in societate, tamen id verum est intra societatis fines, & vltra fines societatis, quod socius cogi possit ad aliquid faciendum Iudicis arbitrio,minime verum est. Et hoc est, quod vult dicere.Ruin.in d.§.Labeo, quod socius non cogitur habere ratum id, quod suo nomine vtiliter gestum est, nempe extra fines societatis. Et ad hoc facit,quod supra dictũ fuit, socium posse vti re communi,si adsit eius vtilitas, dummodo non adsit alterius socij damnum, si vtatur tamen intra fines societatis,& ad vsum destinatum, & non vltra vsum destinatum. Et non placet opinio Rui
62 ni in ea parte,dum vult, quod socius † iniuste recusans teneatur ad interesse,hoc enim non dicit Bal.in d.c.si quis, de manso. Et si, prout Ruin. præsupponit, socius possit prohibere, ne locetur per regulam l.id quod nostrum; & quod non cogatur habere rata vtiliter gesta suo nomine, vtique non poterit dici,quod iniustum sit impedimentũ, & per consequens quod teneatur alteri socio ad interesse, quia interesse non debetur dolo, & culpa cessante,& qui iure suo vtitur,dolo & culpa carere dicitur,& teneo quod in hoc casu inter socios discordantes nullum aliud adsit remedium,nisi quod deueniant ad diuisionem,iuxta dicta supra nu.35.

63 Quid si tota domus † fuerit inhabitata ab vno ex socijs. vtrũ alteri socio pro parte sua teneatur soluere mercedem? Petr.de Vbald. in d.tract.de duob.fratr.p.5.sub nu.11.dicit, quod non tenetur ad pensionem,quia habitatio est actus, qui pro parte expediri non potest,& ideo habitans cẽsetur vti iure suo, l.merito.ff.pro soc. & hanc opinionem tenere citantur Glos.in d.l.Sabinus. ff.comm. diuid.& ibi Flor.colum.prima. Bald. Angel. Coman.Castrens. Aret. & Roman. in l. duo fratres.ff.de acquiren.hæreditat. Bal.in cap. 1.§.præterea ducatus,colum.2.nu.7.de prohib.feud.alienat.per Federic.Castr.in l.1.C. qui testam.facer.poss.& ibi Ias.num.10.& in §.Labeo.num.17.Socinus in l.si socius. ff. si cert.petat.& in consil.58. sub num.4. in fin. vbi de communi testatur, & de communi etiam testatur Menoch.cons.121.sub nu.103. libro 2. Sed quid dicendum est, si domus
64 erat † solita locari, & socius locatione finita, eam iterum non locauit, sed in ea inhabitauit, vtrum teneatur ad mercedem,

& quod eam soluere teneatur, dicendum videbatur, quia fructus, qui ex re cōmuni percipiuntur, vt dixi supra num. 16. communes esse debent, per text. in l. qui scit fundum. in princ. ff. de vsuris, & est text. in l. si quis putans. §. 1. ff. com. diuid. & si vnus solus inhabitat, dicitur percipere totam commoditatem, & ideo tenetur medietatem pensionis alteri socio debitam soluere. Et in hoc casu non videtur obstare, quod socius non teneatur ad mercedem, quia vti non potest in parte; quod non vtatur in toto, & non videtur
65 obstare, quod tunc demum † socius teneatur restituere partem fructuum, quando proueniunt ab extra, vt dicitur de fundo rustico & dicitur de pensionibus, quæ percipiuntur ab extra, nempe ab inquilino de fundo vrbano, sed quod non teneatur aliquid dare socio ratione commoditatis, quam ex re ipsa intrinsece puta inhabitando capit, vt distinguit Gomes. in lib. 2. resolut. iur. tit. de locato. sub num. 14.

Nam ad prædicta respondetur, quod pro-
66 cedunt † in domo non solita locari: tunc enim socius, si in ea habitat, & sic intrinsece ex ea commoditatem recipit, aliquid soluere non tenetur, sed si sit solita locari, & sic solitū sit, quod extrinsece fructus ex ea percipiantur, percipiēdo socius pro se id, quod ab alio ad alterius etiam socij vtilitatē percipere solitum erat, conuenientissimum videtur, quod etiam partem mercedis alteri socio debitam soluat. Et est ratio diuersitatis inter domum non solitā, & inter solitam locari, quia si nō est solita locari, recte socius ea vtitur ad vsum destinatum, & si est solita locari, male facit socius eam non locādo, & eam retinendo, contra solitum, & vsum destinatum. Et ista opinio mihi placet, licet, quod partem aliquam pensionis socius inhabitans alteri socio soluere non teneatur, teneat Gran. Theorem. 2. num. 3. vbi ita Rot. Rom. tenuisse dicit, vt per Moed. decis. 287. in causa Romana pensionis domus, quę hoc nō dicit vt in ea videre licet. Altera est quę-
67 stio in proposito de † domo cōmuni, vtrum socius inhabitans domum communem, conuentione inita de soluendo mercedem alteri socio, teneatur finito tempore conuentionis, si domum habitare continuauerit, soluere solitam mercedem, quasi dicatur durare eadem conuentio, iuxta text. in l. item quæritur. §. qui impleto. ff. locat. Opinionem affirmatiuam, quod solitam pensionem soluere teneatur, tenet Petr. de Vbal. in d. tractat. de duob. fratr. p. 5. sub num. 11. vers. circa pri-
68 mum. Sed hanc opinionem † sibi nunquam placuisse dicit Granu. d. Theorem. 2. sub nu. 1. quia d. §. qui impleto. ideo ꝓcedit, ne post tempus illicite quis inhabitare censeatur, quæ ratio cessat in socio, qui semper iure licito totam domum communem, & pro indiuiso socio adhuc inuito inhabitare potest, etiam non soluta aliqua pensione, pro parte alterius socij, quia vtitur re communi, & ad vsum destinatum, & hanc opinionem tenentes citat Moedan. d. decis. 289. Quę decisio hoc non dicit; est deci. 13. tit. de loca. in cōm. Rip. in d. l. serui electioni. §. Labeo. nu. 14. ff. de leg. 1. & in d. l. quo minus, num. 141. ff. de flum. Anch. Regiens. q. 28. nu. 2. lib. 2. Andr. Gail. in suis obseruat. tit. de pignor. obser. 2. nu. 4. Gomes. lib. 2. var. resolut. c. 3. tit. de lo-
69 cato. sub nu. 14. in fi. Mihi autē † magis placet opinio Petri de Vbaldis, quia si domus est solita locari, & socius in ea inhabitat, dicendum est, quod id faciat iuxta solitū, cum solitum ipse alterare non possit, & ideo solito vti præsumatur, ne contra solitum facere præsumatur; & ratio considerata a Gomesio, quod socius suo iure vti pręsumatur, militat contra eum, qui censetur vti iure suo, vt dixi iuxta solitum, cum in eius potestate non sit solitum alterare, in præiudicium alterius socij, & potest considerari, quod habi-
70 tare & locare † a pari procedunt. l. cum antiquitas. C. de vsufr. & cum si locaretur, teneretur ad pensionem; ita etiam dicendū sit, quod eam simpliciter inhabitando, cum sit solita locari, soluere teneatur, cum ipse eandem percipiat commoditatem inhabitando simpliciter, & alter socius idē patiatur damnum, si mercedem non recipiat, & hanc opinionem tenet Alciat. de præs. reg. 2. præs. 17. & ab hac sententia non esse tutum recedere dicit Ronchegall. in l. eandem, in princip. sub nu. 127. ff. de duob. reis. Quatenus etiam dictum fuit supra, socium de re communi vltra partem suam disponere non posse, & ab
71 altero † socio non censeri habere mandatū, notādum est etiam, aliter esse dicendum in rebus destinatis ad vēdendum, puta in mercibus, quia eas vnus socius solūmodo in totum vendere poterit, & dicunt Dd. ex eo, quia istæ sunt destinatæ ad vendendū, quod in eis vendendis socius ab altero socio censetur habere mādatum, vt supra dixi, vt per Rimin. iun. cons. 331. num. 11. lib. 3. Decian. cons. 30. nu. 4. lib. 1. Rota Genuens. decis. 14. sub nu. 67. & seq. Et si socij habitāt in diuer-
72 sis † locis, puta vnus Perusiæ, alter Florētiæ, quod ad inuicem præpositi censeantur, tradit Bart. in l. eadem, in princ. q. 7. ff. de duob. reis, & in auth. hoc ius porrectū. C. eod. & in l. seruus cōmunis. ff. de stipul. seruo. Ronchegal. de duob. reis. nu. 195. sed, vt dixi, quia inspecto fine, res vęnalis pōt alienari a quolibet socio, si sunt in eadē ciuitate, ita pariter, ꝙ possint alienari si habitēt in diuersis ciuitatib. non quia censeantur habere mandatū, sed quia ita fieri pōt fine societatis inspecto, cum ad hoc fuerint emptæ, vt vendantur, & ad hoc, vt lucrū ex venditione perciperetur & ita qđ mandato non sit opus, vbi iure proprio res experiri possit a socio, considerat Rota Genuens. d. decis. 14. nu. 68. & ita quod

Bart.

Bart. improprie loquatur, dum vult, quod socij dicantur adinuicem præpositi, si habitāt in diuersis ciuitatibus, tradit Rota Genuen.
73 d. decis. 14. num. 71. & 72. Et quod vnus † ex socijs solus possit res societatis vēdere quando societatis conuentione & fine inspecto, potest solus administrare, tradit Alex. cons.
74 210. nu. 10. lib. 7. Et quod socius † non dicatur excedere societatis formam, si faciat ea, quæ secundum solitum finem societatis inspiciunt, vt si emat & vendat ad credētiam, & si faciat ea, quę societati magis vtilia sunt tradit late Cephal. cons. 768. lib. 5.
75 Mādatum, etiam † in iudicialibus, socius ab alio socio, habere non dicitur, & vnus ex socijs contra debitorem fundari, in solidum agere non potest, sine mādato Bart. in l. eandem in princip. in 7. quæst. ff. de duobus reis Alex. qui testatur de communi in l. si vnum in princip. num. 2. & num. 4. ff. de pactis, & ibi Ias. num. 2. Mocius in tractat. de contract. titul. de societat. versicul. venio ad quintum num. 20. rerum stante statuto prout est Florentiæ, quod socij obligentur in solidū Rot. Ciuit. præfat. tenuit, quod etiam vnus ex socij, possit exigere a debitore in solidū, quia in statutis habet locum ratio casus conuersiua Bald. in l. si quis argentum sub nu. 6. C. de donat.
76 Quando vnius socij † nomen solius est inscriptum in libris, & ipse solus a creditoribus conueniri potest, etiam solus vendere de bonis communibus, & satisfacere creditoribus, & alia facere quæ sunt dependentia ab inscriptione de solo suo nomine facta Alex. cons. 210. num. 10. lib. 7. argumento textus in l. ff. de instit. & in l. secundum naturam, ff. de reg. iur.
77 Ad ea quæ dicuntur de † emptione, & venditione ad credentiam aduertēdum est, quod si in instrumento, seu apocha societatis dictum fuit, quod possit socius exercere societatem inuestiendo, & disinuestiendo ad arbitrium boni viri, & more legalis mercatoris, nihilominus poterit emere merces ad credentiam, non obstantibus illis verbis, inuestiendi, & disinuestiendi. Cephal. cons. 768. num. 16. lib. 5. ad cuius dicta est animaduertendum, quia præsuponit, quod de consuetudine probata, sic venirent dicta verba interpretanda, nam cessante consuetudine tenendum videtur, quod solum ei licuerit mercaturam exercere cum capitali posito in societate, inuestiendo, & disinuestiendo arbitrio boni viri, nam quod vnus ex socijs, qui administrat, non possit capitale augere, sed tantum debeat negociari cum capitali posito a principio tradit Castren. cōs. 415. in fin. lib. 1. habetur supra cap. 15. num. 69. ita dicendum videtur, quod vltra capitale ei mercium quantitatem augere non liceat, & quod ad credētiam sit ei emere permissum intra capitalis quantitatem, sed non in maiori quantitate vltra capitale positum & ita procedunt tradita a Cephal. d. consil. num. 20. dum ex Castrens. in l. 3. §. non autem. ff. de institu. vult, quod quemadmodum ille qui habet mandatum ad vendendum possit vendere ad credentiam, ita qui habet mandatum, ad emendum possit emere ad credentiam.

CAPVT XXIX.

De Accidentalibus societatis.

SVMMARIA.

1 *Accidentalia considerantur ratione culpæ, ratione moræ, & ratione pacti appositi supra naturam contractus.*
Accidens est quædam forma superaddita super naturam contractus.
2 *Pœna apponitur in contractu societatis.*
Pœna promissa per stipulationem, prima obligatio non nouatur, sed per vnam tollitur altera, quatenus concurrunt.
3 *Pœna debetur, sub qua promisit socius non obligare res societatis.*
Socius, si quiete cum socio viuere promisit, sub pœna dupli, & cum occidat fiscus tenetur ad pœnam.
Pęna, quod pacta seruentur, debetur secuta inobseruantia.
4 *Pęna pro qua quātitate promitti & exigi possit, duodecim sunt opiniones, remissiue.*
5 *Pęna legalis non potest, sed cōuentionalis potest excedere quadruplum, siue apponatur per verba multiplicatiua, puta duplum, seu quadruplum, siue per verba numeralia, puta centum, & ducenta, cum distinctione tamen.*
6 *Pęna conuentionalis si sit promissa per nomina multiplicatiua, non potest excedere, si per nomina numeralia, potest excedere quadruplum, & est magis communis opinio.*
7 *Pęna quod non exigatur vltra interesse, esse communem opinionem dicunt aliqui.*
8 *Pęna an debeatur vltra interesse, distinguitur alio modo.*
9 *Pęna ratione contemptus si excedat duplum, a Iudice taxatur.*
10 *Pęna, si adijcitur contractui continenti certā quantitatem, non potest excedere duplum.*
11 *Si vero adijcitur contractui continenti incertam quantitatem, non potest excedere verum interesse.*
12 *Pęnam moderandi qualitas potest pendere a Iudice, licet conuentionis substantia pendeat a partibus.*
13 *Pęna ex certa scientia promissa vtrum possit excedere quadruplum, & nu. 14.*
15 *Pęna stante iuramento, vtrum possit excedere quadruplum, & nu. 16. & 17.*

18 *Pena promissa debetur etiam æquitate inspecta, & de iure canonico, & nu. 19.*

20 *Pena exigi potest, etiam in conscientia.*

Penam si non soluat debitor non requisitus non peccat.

21 *Fallit pro quantitate veri interesse.*

22 *Fallit ratione periurij.*

23 *Fallit, si eam soluere fuit condemnatus.*

24 *Pena, quod in conscientia exigi possit, vltra verũ interesse, limitatur, si exigi debet a personis ecclesiasticis.*

25 *Pena exigi non potest, quando fuit adiecta in fraudem vsurarum.*

26 *Pena dicitur adiecta in fraudem vsurarum, si fuit adiecta quantitati, secus si fuit adiecta facto.*

27 *Pena si fuit adiecta quantitati, non censetur adiecta in fraudem vsurarum, si fuit adhibitum iuramentum.*

28 *Iuramentum reddit contractus magis suspectos.*

29 *Procedit, quando esset omnino insolitum.*

30 *Contraria opinio vera, quia non erubescit fenerari, qui non erubescit iurare.*

Iuramentum auget præsumptionem vsurarum.

31 *Pena promissa ab vno ex socijs an altero contrauenienti debeatur.*

32 *Pena, si plures promittant, si vnus contraueniat, an in totum debeatur.*

33 *Quid, si plures pro vna persona reputentur.*

34 *Quid, si promissio continet quid indiuiduum.*

35 *Nunciatione spreta si socius ædificet, non nocet alteri socio.*

36 *Socius & Procurator non possunt facere delinquendo incidere alterum socium, & dominum in penam.*

37 *Socius, qui spreta nunciatione ędificauit, potest repetere expensas ab altero socio, si a principio ædificare vtile fuit.*

Nunciatio facta ab vno ex socijs non prodest omnibus, sed nũciatio facta vni ex socijs nocet omnibus.

Iuramentum habet vim clausulæ, rato manente pacto, ideo poterit pena peti.

38 *L. si quis maior. C. de transact. habet locum in societate iurata.*

39 *Secundum aliquos non procedit de iure canonico.*

40 *Tenendum est, quod etiam procedat de iure canonico.*

41 *Leges ciuiles loquentes de contractibus sunt approbatę de iure canonico, vbi non constat de expressa contradictione.*

42 *Mora de iure ciuili purgari non potest, stante iuramento.*

43 *Mora, quod in omnibus locis purgari possit de iure canonico, tam in foro fori, quam in foro poli, tenent aliqui.*

Mora, quod purgari possit in foro poli, sed non in foro fori, de iure canonico tenendum est.

Intellectus c. potuit, de locat.

Celeriter quando satisfactio facta dicatur, statur Iudicis arbitrio.

44 *Moræ purgationi non est locus, quando adest pactum resolutiuum.*

45 *Mora non purgatur, si eius purgationi fuisset renunciatum.*

Moræ purgationi dicitur renunciatum, quandõ fuit renunciatum omni iuris, & legum auxilio.

46 *Iuramentum quid operetur in contractibus, & numero 47.*

48 *Fideiussores apponuntur pro maiori securitate.*

Fideiussores cuilibet obligationi accedere possunt.

49 *Fideiussor non obligatur, si non adest principalis obligatio.*

Fideiussor non obligatur, si principalis contrahẽs non possit contrahere vigore statuti.

50 *Etiam si se obligat principaliter, & in solidum.*

51 *Fideiussor si se obligat principaliter & in solidum, si principalis non potest contrahere, dicitur color quæsitus, & fideiussoris obligatio non valet.*

52 *Contraria est opinio, quod fideiussor sit obligatus, & nu. 51. 53.*

54 *Et si iurasset fideiussor, licet non valeret contractus, teneretur ad obseruantiam iuramenti.*

Et teneretur vti expromissor, qui se obligat pro non obligato.

55 *Fideiussor re, loco & tempore & causa, in plus obligari non potest, potest tamen duriori vinculo obligationis astringi.*

56 *Fideiussor si promittat soluere eam quantitatem, in qua debitor principalis ex punctis rationibus debitor apparebit, & si decedat debitor rationibus non expunctis, fideiussor non erit obligatus.*

57 *Sed quod dicitur de morte, non procedit, si principalis aufugiat, nisi fuga sit cum consensu fideiussoris.*

58 *Fideiussori & correo soluenti cedi debent actiones, & habent exceptionem cedendarum.*

59 *Exceptio cedendarum competit, etiam si contra cedentem resultaret.*

60 *Cessio est necessaria, alias alia actio non competeret.*

61 *Cedens tenetur etiam dare scripturas.*

62 *Cessio an statim, facta solutione, fieri debeat, ad hoc vt valeat, & nu. 63. & 64.*

65 *Cessione non facta erit agendum actione negotiorum gestorum.*

66 *Officialis solus dicitur principalis in societate officij, fideiussores licet sint obligati in solidum, non per hoc sunt plures rei, cum aliter sensisse contrahentes appareat.*

67 *Correi dici non possunt, qui obligantur ex stipulatione, & non ex societatis contractu, & correi sunt illi, qui obligantur ex eadem causa, & ex eodem contractu.*

68 *Principalis in societate officij dicitur ille, qui vere recipit pecunias, & alij cum eo obligati dicuntur fideiussores.*

69 *Fideiussor dicitur etiam officialis, quia respectu eius qui pecunias habuit, & societatem contrahere non poterat, dicitur color quæsitus.*

70 *Officialis, quod aliquando dicatur principalis, aliquando fideiussor, qualiter procedat.*

71 *Officiales & omnes alij obligati quod dicãtur fideiussores, & qui recipit pecuniam principalis.*

72 *Societas officij sustinetur solummodo ob periculum mortis.*

Cessionem impetrare vtile est, licet competat actio negotiorum gestorum.

73 So-

73 *Socius non repetit soluta actione negotiorum gestorum, sed actione pro socio.*
74 *Literas scribens approbando personā alicuius, si contineant verba generalia, nō dicuntur obligatoria; secus si specialia.*
75 *Literæ mercatorum vbi essent dubiæ, intelligi debēt secundum eorum consuetudinem.*
76 *Literæ cambij qualiter obligent, scribentē, remissiue.*
77 *Literas recipiens si non contradicat, an dicatur fateri contenta in eis, remissiue.*
78 *Instrumentum & contractus differunt, sicut continens & contentum.*
79 *Societas perfecta dici non potest ante confectam scripturam, stante partium conuentione.*
80 *Si partes simpliciter dixerunt, de societate deberi cōfici instrumentum, an sit perfecta, antequam conficiatur? Vna est opinio negatiua.*
81 *Altera est opinio affirmatiua, quæ magis placet.*
82 *Instrumentum, si debet confici de consuetudine, intelligitur solummodo quoad probationem.*
83 *Scriptura si est necessaria ad probationem, societas non poterit probari, nisi per scripturam, & partis confessionem.*
84 *Scriptura priuata quod habeat vim publici instrumenti, an fieri possit partium conuentione.*
85 *Opinio affirmatiua probatur.*
86 *Scriptura priuata si vim cameralis obligationis habere debeat, ex partium conuentione, sufficit ad obtinendam executionem.*
87 *Instrumentum vbi est conficiendum, potest etiā quis cogi ad opponendum in eo clausulam quarantigiæ, & obligationem cameralem.*
Contraria opinio magis placet.
88 *Instrumentum debet cōfici de qualibet obligatione.*
89 *Dūmodo nō adsit alia ꝓbatio, puta scriptura priuata*
90 *Instrumentum continens debitum, debet cancellari facta solutione, & non sufficit facere instrumētum quietationis.*
91 *Instrumenta debent confici secundum consuetudinē, & in eo apponi debet obligatio cameralis, si ita est consuetum.*
92 *Promittens indemnes conseruare duos insolidum obligatos intelligitur pro virili.*
93 *Dispositio l. si quis maior. C. de transact. vti dura, et odiosa, vix obtineri posset in practica.*
Sed hoc non est verum quo ad commodum prouenien ex contractu.
94 *Dolus requiritur, vt habeat locū d. l. si quis maior. et eo stante non potest mora purgari, & dicitur probatus si conuentioni fuit contrauentum.*
95 *Pœna promissa cum iuramento non debetur nisi quatenus concurrat cum interesse & non potest peti ab eo, qui pro sui parte contractum non obseruauit.*

LOquendo de accidentalibus Bald. in l. 1. sub num. 2. C. commodati. dicit, quod tri-
1 pliciter accidentalia † in contractibus considerari possunt, nempe ratione culpæ, ratione moræ, & ratione pacti appositi supra naturā contractus. Et iterū de eis loquendo in l. in vendētis. sub n. 7. C. de cōtrah. empt. dicit, quod accidens in contractu est quædā forma superaddita supra naturā contractus ex aliquali modo, vel pacto, quæ potest adesse & abesse absque subiecti corruptione, vt etiam retuli supra c. 2. nu. 17. Et quia de accidentalibus à pactis prouenientib. nō solum locutus fui in d. c. sed in discursu totius tractatus, & de culpa & de mora locutus fui supra c. 22. modo, quia hic congruus est locus, iuxta præpositi ordinis seriem, agam de quibusdam alijs accidentalibus, quę in ipso cōtractu apponi à contrahentibus solent. Et
2 primo quæro de pęna, quæ à socijs † aliquando stipulari & promitti solet? Quod enim hoc fieri possit, est tex. in l. si quis à socio, & in l. seq. & in l. duo societatē. ff. pro soc. quibus in iuribus probatur, vt ibi per glo. Bar. & Bald. ex stipulatione pęnali, apposita in contractu societatis, primā obligationē non nouari, nisi id expresse actū fuerit, & quod exactione facta per vnam tollitur altera, quatenus concurrunt, & idem tradit Bart. in l. ita stipulatus. ff. de verb. oblig. & in l. singularia. ff. si cert. pet. & in leg. prædia, ff. de act. empt. Corn. consil. 2. sub nu. 14. lib. 3. Si adsit iuramentum habet vim clausula rato manente parte & vtrumque peti poterit. Seraf. de priuil. iura. priuil. 85. Et loquendo de socio, qui
3 † promisit nō obligare res societatis sub pęna. quod valeat promissio, & pęna exigi possit, tradit Alex. cons. 10. lib. 7. Et loquēdo de duobus fratribus, qui bona communicauerūt, & in simul quiete & pacifice viuere promiserunt sub pęna dupli bonorum communicatorum, quorum vnus alium interfecit, quod fiscus, qui vult succedere in bonis homicidæ, teneatur hæredi occisi solui pęnam dupli de bonis communicatis solummodo tempore initi contractus, consuluit Corn. cons. 266. lib. 3. Rimin. iun. cons. 124. nu. 52. libro 2. Et de promissione pęnæ apposita in contractu societatis, si pacta non seruarentur, quòd valeat, & quod debeatur, secuta in obseruantia, tradit Rimin. iun. consil. 89. lib. 1. Et cum possit promitti & exigi, quæro, pro qua quantitate promitti & exigi possit?
4 In hoc enim † versatur difficultas, nam variæ fuerūt Dd. opiniones, quas, vt videri potest, longa serie recenset Rebuff. in l. vni. numer. 543. C. de sent. quæ pro eo quòd inter. prof. ibi enim enumerat duodecim opiniones, sed eas omnes referre non intendo, ne sim merus hortulanus, seu transplātator, solum ea referam, quæ cōuenientia erunt ad inueniendum, quid in tanta varietate sequi debeamus. Equidē ipse Rebuf. approbat pęnam conuētionalem vltra quadruplum exigi posse, & hanc dicit esse communem opin. sed eius testimonio non videtur fidendum, quia quod ista non sit communis opinio, tradit Menoch. in tract. de arbitr. Iud. casu 260. num. 13. Aliam opinionem distinguendo ponit Gomes. ad lege tauri. commen. 68. num.
5 4. fol. mihi 752. & dicit, quòd vera † & communis

munis resolutio est, quòd licet pœna legalis non possit excedere quadruplum, tamen quod pœna conuentionalis quadruplum excedere possit, siue apponatur per verba multiplicatiua, puta duplum, simplum, quadruplũ, siue per verba numeralia, vt centum, & mille, & declarat, quòd est differentia inter pœnam adiectam certæ rei, vel quantitati, principaliter deductæ in contractu, & pœnam adiectam facto rei vel quantitati incertæ, & vult, quod in primo casu pœna debeatur, siue fuerit apposita per verba multiplicatiua, siue per verba numeralia. In secundo vero casu vult, quòd si fuerit apposita per verba multiplicatiua, nõ possit excedere duplum, si vero fuerit apposita per verba numeralia, possit excedere & valere in qualibet summa & quantitate. Et est ratio differentiæ secundum eum, quia in primo casu posset pœna excedere verum interesse, plus quã partes cogitassent, si esset facta per verba multiplicatiua. In secundo vero casu, vbi verba sunt numeralia, quid præter partium intentionem euenire non potest, & secundum eum ista est perfecta, breuis, & compendiosa resolutio huius articuli & materiæ. Neque tuta videtur opinio ista, quia licet de ea

6 † non faciat mentionem Bursat. in consi. 53. lib. 1. tamen aliter distinguit, & dicit, quod pœna conuentionalis potest exigi, siue sit promissa per nomina multiplicatiua, dummodo non excedat quadruplum, siue sit promissa per verba numeralia, etiam si excedat quadruplum, & dicit hanc esse communem opinionem, & eam esse magis communem dicit Alex. consl. 157. num. 7. lib. 6. Huic etiam opinioni tute inhæreri non posse videtur, quia de ea dubitat idẽ Bursat. in consil. 21. num. 14. & seq. lib. 1. dũ ibi vult, quod

7 in contractibus † bonæ fidei pœna vltra interesse exigi non possit, maxime attenta opinione Canonistarum, & quod ita obseruatur in regno Neapolitano, vt per Afflict. decis. 135. & hanc esse communem opinionẽ, quod pœna vltra interesse non exigatur, dicit Marant. in disput. 7. num. 26. & eam habere locum in terris ecclesiæ, & inter mercatores, inter quos proceditur bona fide, & de æquitate, secundum Bart. in l. si fideiussor. §. quidam. ff. mandati. dicit Cagnol. in l. si quis maior. num. 156. C. de transact. post Parpal. ibi in 3. q. Gabr. in suis conclus. tit. de malef. concl. 34. num. 10. & hanc opinionem sequitur Rot. Rom. decis. 371. par. 1.

Aliter & docte quidem more suo distin-

8 guit & declarat hanc materiam † Menoch. in d. tract. de arbitr. Ind. casu 260. num. 16. ex Roman. in cons. 510. sub num. 9. & nulla habita consideratione, an pęna fuerit promissa per verba multiplicatiua, siue numeralia, distinguit inter pœnam adiectam ratione contemptus, & inter pęnam adiectam ratione interesse.

9 Primo casu vult, quod pœna ratione † cõtemptus adiecta in ea quantitate sit præstanda, quæ à Iudice eius arbitrio taxabitur, per text. in l. vni. vers. cum scimus. C. de senten. quæ pro eo quod inter. pro. iuncta l. 1. in fin. ff. de iure deliber. & c. de causis. de offic. del. leg. subiungit tamen, quod si non excedat duplum, poterit exigi ex l. sciendum, ff. de euict.

10 Secundo casu, quando adijcitur † loco interesse, subdistinguit, an adijciatur contractui habenti certitudinem quãtitatis, an vero adijciatur contractui continenti quid incertum. Si adijciatur contractui habenti certitudinem quantitatis, ad quam ipsa pœna referri potest, vult, quod duplum non possit excedere, quoniam si quod interest duplum non potest excedere, vt habetur in d. l. vni. vers. sancimus. ita pari ratione neque pęna loco interesse apposita duplum excedere poterit, ex regula l. cum qui. §. iniuriarum.

11 ff. si quis caut. Si vero adijciatur † cõtractui continenti quid incertũ, vult quod non possit excedere verum interesse, quia si cum petitur interesse ex contractu continente incertum, Iudex ex sua subtilitate verum interesse considerare debet, & in eodem & non vltra debet reum condemnare. l. 1. §. vlt. iuxta intellectum gloss. ibi. ff. qui satisd. cog. ita dicendum est, ipsam pęnã esse determinandam secundum interesse, vt tanta sit, quantum est interesse. Nec obstat dicere, quod

12 ita faciendo pęna promissa † non à partium conuentione, sed à Iudicis arbitrio pẽderet, vt dicit Rebuff. in d. l. vni. num. 556. quia respondet ipse Menoc. conuentionis substantiam pendere à partibus, sed hanc qualitatẽ moderandi pendere à Iudice, & non esse inconueniens, quia ita fieri videmus in interesse, de cuius quantitate statur iuramento iniuriati, seu damnum passi, in cuius taxatione adhibetur Iudicis moderatio. Ista sic tradita à Menochio pluribus modis declarantur, &

13 primo declarantur nõ procedere, cum † ex certa scientia quis pęnam vltra verum interesse promisisset, nam tunc vult, quod illa exigi possit, ex Roman. d. consil. 510. sub numero 10. ea ratione, quia ita sciẽter promittenti adscribitur, si tam large atque profuse promisit, & monet contrahẽtes, vt sint cauti, & aduertant, quid ab eis promittatur, intelligit tamen, quod ista promissio quadruplum excedere non possit, vt dicit sub num. 35. Sed quod non possit excedere quadruplum, loquitur contra magis communẽ opinionem, de qua testatur Alex. in dict. cons. 157. nu. 7. lib. 6. solum poterit sustinere eius

14 dictũ, si sit † facta promissio per verba multiplicatiua, vt distinguit Bursat. in d. cõs. 53. & Alex. in d. consil. loquitur de promissione facta per verba numeralia, & non per verba multiplicatiua.

Secundo declarantur non procedere, quando

15 quãdo † promissioni fuisset adiectum iuramentum, Anchar.cons.148.Roman. d.cons. 510.num.11. Iaf. in l.si quis maior. nu.29.C. de transact. & ibidem Parpal.nu.70.& Curt. sen.nu.53. Bauer. in tract. de virtute iur.nu. 139. Rebuff.in d.l.vni. nu. 572. ita etiam tenet Seraf.in tract.de priuil.iur.priuil. 54.sub nu. 3. Et quatenus Menoch. restringit hanc declarationem nu.33.& seq. quod non pos-
16 sit † excedere quadruplũ, ea ratione, quia, vt dicit Anchar.d.cons.148.col.2. vers. contrarium sentio, excessiua hæc promissio iuramento non confirmatur, cum iustitiæ, honestati & bonis moribus repugnet. c. suam, de pœnis,& iuramẽtum debeat habere tres comites,iustitiam,veritatem,& honestatem cap.animaduertendum.22.q.2. quæ hic non adsunt, videtur dicendum, eius restrictionẽ
17 non † esse sequendã, quia ipse admittit pęnam vltra quadruplum non deberi, & ideo iuramentum nõ habere dictos tres comites, & quia verissimum & secundum magis cõmunem opinionem,quod debetur etiam vltra quadruplum, ideo verissimum etiam esse debet, quod iuramento stante vltra quadruplum pęna promitti possit; imo dicendũ videtur, quod iuramentum nihil operetur, & quod etiam absque eo talis promissio sit obseruanda.Et quamuis aliqui teneant,prę-
18 dicta procedere solum de rigore † iuris ciuilis,sed non procedere æquitate inspecta, & inspecta dispositione iuris canonici, vt per Gabr.in d.tit.de malefic. conclus. 34.nu.10. Cagnol.in d.l.si quis maior.nu.156.post Parpal.ibi in 3.q. C.de transact. & Marant. in d. disput.7.nu.26. tamen tenendum est, quod
19 procedant † etiam de iure Pontificio, & inspecta æquitate,Bursat.in d.cons.53.sub nu. 20. post Alfen. Aluaren. in suo Specul. Ro. Pont.cap.66.de Iudice nu.13.Et etiam quod
20 procedant † in conscientia, Corn.in consil. 28.in fin.& in cons.69.in fin.lib.2. & in cõs. 2.sub nu.15.lib.3.Seraf.d. tract. de priuil.iura.priuil.54.sub nu.3. Intellige tamen,quod potest exigi & retineri in conscientia, sed quod debitor,si non sit requisitus,si eam nõ soluat, non peccat,& à confessore nõ potest ei iniungi,vt soluat,vt per Corn.in locis proxime citatis, & per Menoch. in d. casu 260. num.40. vbi alios citat Nauar.in Manuali, c. 23.num. 67. & seq. Sed quod possit debitor
21 † retinere sine peccato non requisitus, erit intelligendũ in terminis, in quibus loquuntur Dd. nempe quatenus excedit verum interesse: pro quantitate enim veri interesse retineri non poterit, & de hoc nemo dubitat.Nauarr.in Manual.c.23.nu.68.in fi.Item
22 non poterit † retineri sine peccato, si eam cum iuramento soluere promisit, propter periurij reatum. Similiter eam retinere non
23 poterit, si fuit † vt eam soluat condemnatus, vt per Tiraq.in leg. si vnquam. Cod. de reuoc. donat. in ver. sub num.291, qui citat D.Thom.Bald.& alios. Verum prædicta opi-
24 nio, quod pęna † exigi possit vltra verum interesse, etiam in conscientia, limitatur non procedere, quando exigi debet à personis ecclesiasticis.Angel.in consil. 43. in fin. Rebuf. in d.l.vni. nu. 568. Menoch.d.casu 260.
25 num.41. Limitatur etiam † non procedere, quando fuit adiecta in fraudem vsurarum.l. cum allegas. C. de vsur. Dd. in l. rogasti.§.si tibi.ff.si cert.pet. Rebuff.in d.l.vni.nu. 573.
26 Quando autem dicatur adiecta † in fraudẽ vsurarum, recenset Purpurat.in d.l.rogasti. §.si tibi.nu.79.& Rebuff.latissime in d.l.vni. num.270. & num. 408. & in summa concludunt,quod si sit adiecta facto,non pręsumatur adiecta in fraudem vsurarum, si vero sit adiecta dationi quantitatis, dicatur apposita in fraudem vsurarum, vt per Menoch.d.casu 260. nu. 42. Verum quod licet sit adiecta dationi quantitatis,tamen quod nõ præsup-
27 ponatur † apposita in fraudem vsurarum, si fuit adhibitum iuramentum, tradit Seraf.in tract.de priuileg.iur.priuil.53. citat Alex. in cons. 158.lib. 2. Bauer.in tract.de virtute iuram.num.73.Gram.decis.58.num.6. Guido. Pap.sing.795.& dicit non esse pręsumendũ, iuramentum fuisse interpositum in fraudẽ legis & in detrimentum salutis æternæ.l. fi. C.ad leg.Iul.repet. Et obiectioni,quod iura-
28 mentum † facit, vt cõtractus reddatur magis suspectus,c.super hoc.de renunciat.vt tenet in simili Speculat. in tit.de cõfess.§.nũc videndum restat,vers.sed nunquid.Corn.in cons. 23.col.2. lib.3. vbi inter alias præsum-
29 ptiones † ad probandum cõtractum vsurarium considerat, quod duplex iuramentum in eo fuerat appositum,respondet procedere posse, quando iuramentum esset omnino insolitum, quia insolita arguunt fraudis suspicionem,Glos.in l.si quis, sub conditione. ff.de condi.indeb. Alb.in c. quod super his, de fide instrum. Ias. in l.1.§.is videtur.col.1. in fin.ff.si quis ius dicent. non obtemp.Dec. in l. quæ dubitationis.nu. 3.ff.de reg.iur.
30 Sed ista opinio, quod iuramẽtum † tollat præsumptionem vsurariæ prauitatis,non est sequenda, quia est in ore omnium: Il giuramẽto essere la coperta delli bugiardi, & qui non erubescit exercere fœnus, non erubescit etiam periurij, vt dicit Menoch.in tract. de præsumpt. lib.3. præsumpt. 122.num. 62. Et quod iuramentum non solum non tollat, sed augeat vsuræ præsumptionẽ, post alios, quos citat,tradit Menoch. ibidem sub d.nu. 62.& in cons.109.nu.17.lib.2.
31 Sed quęro,si ab vno † ex socijs fuerit promissa pęna, & ab altero fuerit promissioni contrauentum,an pęna debeatur? Ponit hãc quæstionem Bald. in addit. ad tract. Bart. de duob.fratr.num.16. & dicit ille, qui contrauenit,non incidit in pęnam, quia nõ est obligatus.l.iure societatis.ff.pro soc.& quod ille,qui est obligatus,non incidit in eam,quia non

non contrauenit, vt not. in l. 3. §. opus. ff. de alienat. Iudic. & citat Specul. in tit. de Iudic. §. sequitur. vers. quod si duo fratres, & idem Bald. idem tenet in l. si patruus. num. 22. C. côm. vtr. Iud. & eum sequitur Petr. de Vbal. in tract. de duob. fratr. par. 8. num. 3. & Alex. cons. 239. num. 3. lib. 5.

Verum Petrus de Vbaldis dicto loco refert, Baldum in alia quadam additione dicere, quod alter, qui est obligatus, incidit in pœnam, quia est in culpa, per text. in leg. & quicquid. in fin. cum 6. seq. ff. pro soc. quod non placet.

32 Et si plures promittant pęnā † & vnus cōtrauenuiat, an pœna in totum debeatur, regula ponitur, quod vno contrauenieute, in solidum pœna non committatur contra obseruantem. Castr. in l. 5. §. fin. nu. 3. ff. de verbor. obligat. Alex. ex communi in l. 4. §. cat. num. 46. ff. eod. Sed declaratur, quod si plu-
33 res † sint personæ ab vna parte insimul, quæ pro vna reputentur, & promittant pœnam, sub conditione, puta si non soluerint, quod tunc ex vnius contrauentione pęna in solidum quoad omnes committatur. Gloss. Bar. & cæteri in l. 5. §. fin. ff. de verbor. oblig. Soc. post alios in l. 4. §. Cato. nu. 182. & seq. ff. eo. Bursat. cons. 176. nu. 50. lib. 2.

34 Item declaratur, si promissio † contineat quid indiuiduum, quia tunc vnius factum alteri nocet. Bart. in d. §. Cato. in 6. oppos. & alij post eum Bursat. d. cons. 176. nu. 52. sed vide, quæ in eadem facti specie pro alia parte tradit Menoch. d. cons. 123. lib. 2.

35 Etiam in proposito † notandum est, quod aliquādo vnus ex socijs facit contra nunciationem, & quæritur de pœna in ipsa nunciatione contenta, & dicendum est, socium alteri socio non nocere, si spreta nunciatione ædificet, l. de pupillo. §. si plurium, & ibi Dd. ff. de nou. oper. nunciat. quia, vt dicitur ibi in textu, factum vnius non debet nocere ei, qui nihil fecit; & quia, vt Ias. dicit ibidem, sub nu. 3. contemnere edictum prætoris est delictum, & facit quem incidere in pęnam, & non solum socius, sed nec etiam Procura-
36 tor potest facere incidere dominum in pœnam. l. si Procur. ff. de cond. indeb. etiam si haberet mādatum vniuersale cū libera, &c. l. si pater. ff. de his qui in fraud. cred. & quia socius etiam vniuersorum bonorum faciendo actum illicitum, non obligat alios socios. l. si fratres. §. per contrarium. & l. adeo. §. fin.
37 ff. pro soc. Bene poterit socius † ab altero socio repetere expensas, quas fecit in ædificādo spreta nunciatione, si ædificare à principio vtile fuit societati, licet postmodū fuerit damnosum, l. si quis putans. §. fi. ff. comm. diuid. Ias. post Bart. in d. §. si plurium, sub nume. 5. Et quamuis nunciatio facta ab vno ex socijs non prosit omnibus, sed ab omnibus fieri debeat: tamen si sit facta vni ex socijs, afficit omnes, & ratio differentiæ, quia nunciatio ex parte eius, cui nunciatur, est in rē, & ex parte eius, qui nunciat, est in personā, vt declarat Bart. & cæteri omnes in l. de pupillo. §. si plurium. ff. de nou. oper. nunciat.

38 Secundo, quia etiam iuramētum † est de accidentalibus, quæ in societatis contractu interuenire solent, quæro, an eo apposito in societate sit locus dispositioni? l. si quis maior. C. de transact. Et quidem eam habere locum, non solum in transactione, sed in quolibet contractu, interueniente tamen dolo, & non alias, latissime more suo comprobat Gabr. in tit. de transact. concl. vni. nu. 5. & 3. Et quod procedat in contractu societatis, tenet Corn. in cons. 121. nu. 3. lib. 1. & in cons. 266. num. 3. lib. 3. Grat. cons. 15. in prin. lib. 1. & nouissime Castra. in tract. de societ. offic. c. 69. num. 3. Rim. iun. cons. 124. nu. 52. lib. 2.
39 Et ista opinio, iuris ciuilis dispositione † inspecta, procedit sine difficultate, sed dubiū est, an procedat iuris canonici dispositione inspecta? Solent Dd. de hac quæstione agere, dum tractant de quæstione, an mora purgari possit, de æquitate canonica stante iuramento, sed ego, vt clarius percipiatur, quid tenendum sit, quæro primo, an dispositio legis præfatæ procedat de iure canonico, postea videbimus, an stante, quod habeat locū, possit mora purgari? Opinionem negatiuā, quod legis præfata dispositio non procedat de iure canonico, tenet Borgnin. decisio. 43. num. 26. & in reput. in ver. pœna. part. 1. secundum primam impressionem. Sed contra-
40 riam opinionem, quod procedat etiam † de iure canonico in foro fori in omnibus locis, tenet Rimin. iun. in cons. 89. sub nu. 23. lib. 1. & in cons. 124. lib. 2. & in cons. 907. nu. 40. & seq. lib. 7. Et ista vera est, & sequenda, quia omnes leges ciuiles loquentes de contracti-
41 bus dicuntur approbatæ de iure † canonico, vbi canones non contradicunt. Abb. in cap. ecclesiæ Sanctæ Mariæ, colum. 4. de constit. vbi Felin. & Dec. num. 32. ver. tertia conclusio, & per eundem Dec. cons. 452. num. 13. lib. 2. Et ista est cōmunis opinio, contra quā male loquuntur tenentes contrarium, vt dicit Rimin. iun. d. cons. 124. sub nu. 46. lib. 2.
42 Quatenus vero quæritur, an mora † purgari possit, stante iuramento, de iure ciuili expeditum est, purgari non posse, sed de æquitate canonica vna est opinio, q̄d possit purgari in omnibus locis, & tam in foro poli, quam etiā in foro fori, Seraf. in tract. de priuileg. iuram. priuileg. 48. num. 8. qui de communi testatur post Gabr. tit. de transact. cōclus. vni. num. 10. Honded. cons. 34. num. 87. lib. 2. Farinac. in suis quæstionibus criminal. tit. de carcer. & carcerat. quæst. 34. num. 140. Rota Rom. decis. 277. nu. 5. part. 2. in nouissimis. Altera est opinio, quod possit purgari
43 † in foro poli, quia nunquam ecclesia claudit gremium redeuntibus, Alex. in l. si Insulam. colum. antepen. ff. de verb. oblig. Gabr.

qui

qui alios citat d.concl.vni.num. 13. Seraf.d. priuil.48.num.7. sed quod non possit purgari in foro fori, Rimin.iun.d.consf.89.sub nu. 23.lib.1.& d.consf.124 num.69. & d. consil. 907.num.40. & seq. & ista opinio verissima est, & sequenda, nam probatur per textum in c.querelam. de iureiuran. & in c. poterit. locati.nam in d. c.querelam. si licuisset purgare moram, ille clericus non fuisset priuatus ecclesia,& in d.cap.poterit. ideo admittitur purgatio moræ, quia fit celeri satisfactione, ergo in contrarium sequitur, quod si satisfactio non esset,celeris purgatio, neque etiam de æquitate canonica admitteretur. Et ita quod opinio,quæ se habet,quod de æquitate canonica purgari possit mora, stante iuramento, procedat solūmodo,quādo promissio celeri satisfactione adimpletur,tradit Seraf.d.priuil.48.nu. 11. per text. in d.c.poterit locari , & dicit, quod quando satisfactio celeriter facta dici debeat, Iudicis arbitrio terminandum relinquitur.& ita tradit Menoch.in tract.de arbitrar. Iud.casu
44 47.num.13. Vbi etiam adesset pactum † resolutiuum in contractu, de moræ purgatione non esset agendum. Grat. consf.49.num.23. & consf.93.num. 61. & 77.lib.1. Seraf.d.priuil.48. num. 29. Etiam vbi moræ purgationi
45 † fuisset renunciatum, eius purgatio non admittitur,& ei fuisse renunciatum, probatur, quando fuit renunciatum omni iuris & legum auxilio.Rimin.iun. d.consf.907.num. 43. lib.3. & alios casus, in quibus moræ purgatio non admittitur, ponit Gabr. d. concl. vni.Seraf.d.priuileg.48.Honded.d.consf.34. num.9.Riminal.d.consf.124.lib.2.

Iuramentum an faciat transire societatē
46 ad hæredes, & an socius iurans † amittat priuilegium, ne teneatur vltra quam facere possit, videbimus infra suo loco, quod habeat vim specialis hypothecæ, ponit Seraf. in d.tract. de priuil. iuram. priuileg. 158.& quod faciat quem teneri ad solutionē vsurarum promissarum, tradit idem Seraf.dict. tract.priuileg.116.& omissis multis, quæ de iuramento dici possent, quia diligentissime pertractantur ab auctore præfato in d. suo
47 tract. solum dico, quod semper † addit robur actui, in quo apponitur, & si dici soleat iuramentum esse intelligendum secundum naturam actus, super quo apponitur l.fi.vbi Bart. Salic.& alij. C. de non numerat. pecu. tamen id procedit secundum naturalia, vt non addat maius robur,quo vero ad accidētalia, quod maius robur addat, tenendū est, vt declarat Seraf.in d.tract. priuileg. 153. in fin. Et quod etiam addat vltra naturalia, tradit Surd.consil.20. num.21. lib.1. Fideiussores etiam accidentaliter pro maiori securi-
48 tate contrahentes † in societate apponere solent. §.1. Instit. de fideiuss. & alia causa,vt teneatur, non requiritur, sed sufficit, quod eius obligatio sit accessoria alterius obligationis,Gomes.lib.2.resolut.iuris.c.13.nu.1. Decian.consf.72.num.8.lib.2. & cuilibet obligationi accedere potest, etiam si sit solum ciuilis,§.in omnibus.Instit.de fideiuss. l.1.&
49 ibi Glos. & Bart. ff. eod. Et vbi nulla † adest obligatio in principali, etiam fideiussor non erit obligatus, l. si sub impossibili. & l. cum lex.ff.eo.Gomes. d.cap.13. sub nu. 1. & ideo stante legis seu statuti dispositione, quod quis contrahere non possit, si contrahat, cū neque etiam oriatur naturalis obligatio, fideiussor contractui accedens non obligabitur, Bart.qui dicit menti tenendum, in d. l. cum lex.num.4.ff. de fideiuss. Et etiam si fi-
50 deiussor † se obligasset principaliter, & in solidum , nihilominus ad soluendum cogi non posset,vt per Alex.in consf.66. lib.4. Nā licet fideiussor ita principaliter & in solidū promittens reus principalis efficiatur, & sic ipse & principalis sint duo rei,& quilibet in solidum conueniri possit, Bart.in l.eandem. nu.5.& 6. ff.de duobus reis. tamen hoc non
51 procedit, stante quod principalis † contrahere non possit. Tunc enim duo rei efficiūtur, quando quilibet potest se obligare, sed quando principalis non potest se obligare, dicitur color quæsitus, & præsumitur contractus celebratus in fraudem legis, & licet quis se obliget principaliter & in solidum, tamen fideiussor dicitur, ita tradit Bart. in l. reos.in princ. ff. de duob.reis. vers. aut quæris,vtrum dicātur. Menoch.consf.559.nu.15. lib. 6. Et cum sit fideiussor, ad soluendum astringi non debet,quia hoc redundaret contra principalem, quē lex obligari prohibet, cum contra eum facta solutione ageret pro eius indemnitate, ita considerat Alex. in d. consil. 66. & hanc opinionem tenet etiam Corn.in consf.124.colum.2. lib.1. Verum an
52 ista opinio † procedat sine scrupulo, nescire dicit Ronchegall. in l. reos, in princ. sub num.27. ff. de duobus reis. quoniam aduersus eam est tex.in l. & si is.Cod.de prædi.minor. vbi disponitur valere pignoris obligationem, licet non valeat obligatio principalis,sed huic textui respondet Alex.in d.cōs. 66.in fin.& dicit, quod ideo ibi valet pignoris obligatio, quia in præiudicium principalis prohibiti contrahere resultare non poterat. Verum ista responsio non est sufficiens, quia, vt dicit Gargiar. patroci.5. recedendo ab opinione Alexand. si obligatio fideiusso-
53 ris † non potest redūdare in damnum principalis prohibiti contrahere à lege, non per hoc sequitur,quod ipse fideiussor conueniri non possit, imo ex eo, quia principalis nō est obligatus, & fideiussor contra eū regressum habere non potest, sequitur,quod possit conueniri, & astringi ad soluendum, vt per Aret. & Castr. in l.si mulier. §.si ab ea.ff. ad Velleian.cum quibus omnes alios transire dicit Gargiar.d.patroc.7.vers.præterea,& hanc opinionem tenet etiā Corn. consf.214. num.7.

num.7.&nu.12.lib.2.& conf.249. fub nu.5. lib.3.Parif.conf.16.num.110. lib.2. Crauet. in eius confilio pofito poft tractatum de antiq.tempo.nu.47.Grat.conf.195.lib.2.Laur. de Pinu.conf.71.nu.1.Cepol.conf.ciuili 51.

54 Et fi fideiuffor iuraffet † teneretur ad obferuantiā iuramenti, licet contractus iuramento nō firmaretur, cap.1. & c.debitores, de iureiur.& c.fignificante.de pignor.etiam fi non teneretur vti fideiuffor, teneretur vti expromiffor, qui fe obligat pro non obligato.l.eleganter.§.feruus pactionis.ff.de dolo. quia iuramētum eam habet virtutem, vt faciat actum valere eo modo, quo valere poteft.l.cum pater.§.filius matrem. ff.de leg.2. ita declarat Corn.in d.conf.214. nu.7.& fub nu.11.lib.2. Caftren. conf.52.fub nu.4.lib.2.

55 Et licet fideiuffor † re, loco, tempore & caufa, in plus obligari non poffit. §. fideiuffores. Inftit. de fideiuff. l.Græce. §.illud. vbi Bartol.ff. eod.tamen poteft duriori vinculo obligationis aftringi, & fi principalis fit obligatus folum ciuiliter,vel naturaliter,poterit ipfe obligari ciuiliter,& naturaliter, & fi principalis fit obligatus fimpliciter, & fine iuramento, poterit ipfe obligari cum claufula quarentigiæ, cum obligatione camerali & cum iuramento. Gomef. lib. 2. refolut. iur. cap. 13. fub num. 2. Et poteft fideiuffor

56 †accedere etiam obligationi cōditionali,vt fi fideiubeat foluere eam quantitatē, in qua principalis expūctis rationibus debitor apparebit.l.fi ita ftipulatus à Scio.ff.de fideiuf. Decian. conf.72. num.11. lib.2.& fi debitor principalis decederet nondum expunctis rationibus, & fic conditione deficiente, quæ ab eius hærede adimpleri amplius non poteft, fideiuffor conueniri non poffet, Caftr. in l.qui Romæ.§.Augurius.ff.de verb.oblig. & ibi Ang.ante eum,& Iaf.num.6.& Alciat. num.5. Gomef.in §. actiones autem. nu.11. Inftitu.de act. Petrafanct.fing.27.in fin. Menoch.conf. 119. num. 10. lib.2. & conf.719. num.45.lib. 8. Et eft menti tenendum in focietate, quia decedunt focij perfæpe nō expunctis rationibus.

Sed quod dicitur de morte, non procedit

57† quando principalis fugam arripere, fecūdum Menoch.in d.conf.719.fub num.45. ea ratione motus, quia dicatur fugæ confcius, vt per collufionem dicatur in dolo verfari. Verum credo, quod idem fit dicendum de fuga, & non eft capienda præfumptio doli, & collufionis,fi de ea vere non conftet,l.merito. ff.pro foc. de qua forfan conftare debe-

58 bat in cafu Menoch. Fideiuffori † vero foluenti aduerfus confideiuffores, & conreo aduerfus cōreum, actiones tam perfonales, quam hypothecariæ cedi debent à creditore.Barto.Bald.& Salic.in l.2.C.de fideiuff. Et competit exceptio cedendarum non folum aduerfus principalem creditorem, fed etiā aduerfus eius ceffionarium, etiam quod fideiuffor fit obligatus obligatione in forma Cameræ.Negulant.in tract.de pignor.par.5. memb.3.Galef.in trac.de obligatio.in form. Camer.part.4. quæft.1.num.10.Et competit

59 etiam,fi ceffio † contra ipfum cedētem refultaret.Alexan.in l.de die. §.fi fideiuffor.ff. qui fatifd.cogan. Dec. conf. 104. colum. fecunda,lib. 1.Socin. confil. 206.lib.2.fed à fifco vidi multoties obferuatū quod in ceffione apponatur claufula, ceffionarium vti nō debere iuribus ceffis contra ipfum cedentē.

60 Et adeo ceffio eft †neceffaria,quod fi omitteretur actio fideiuffori vel correo foluentibus non competeret contra alios fideiuffores,vel correos.l.vt fideiufforibus.ff.de fideiuff.l.1.& l.cum aliter. vbi Glof. Bart.C.eod. & ad hoc, vt ceffio legitime facta dicatur, à cedente ceffionario debent dari fcripturæ,

61 quibus † vti poffit ad conueniendum debitorem ceffum, Bald. in l.fi nomen. ff.de hæred.vol.act.vend.Alex.in l.fciendum.nu.10. ff.de verb.obli.Rom.cōf.163.nu.5.Rota Genuenf. decif.189.n.3. Et circa ceffionem aduertendum eft, an ftatim facta folutione fieri debeat, an vero etiam ex interuallo fieri

62 poffit? Nam fi folutio † facta fuerit ab vno ex fideiufforibus, poterit ēt ceffio fieri poft folutionem ex interuallo.Bartol.in l.Modeftinus.colum. 2. & Caftr.colum. fin.ff. de folut.Gabriel.confil.63.num.3.lib.2.Caftra.de fociet.offic.cap.68.num.4. Menoch.in tract. de præf. lib. 3. præf. 143. Si vero facta fuerit

63 † ab vno ex principalibus obligatis, feruanda eft diftinctio pofita in d. l. Modeftinus. quod aut tempore folutionis, vel ante, vel in continenti poft factum eft pactum cedendi, & ceffio etiam ex interuallo facta valet, ea ratione,quia pactum efficit, vt ceffio facta cenfeatur eo tempore, quo pactum factum fuit, vel quia mediante pacto dicitur creditor retinuiffe actionem contra debitorem, atque ita non remififfe actionem.Aut nullū

64 pactum † adiectum fuit,& tunc ceffio ex interuallo facta nō fuftinetur,ea ratione, quia foluens præfumitur foluere pro tota obligatione.Bartol.in d.l.Modeftinus. num.4.verf. primo cafu.& ibi Alber.num.2.verf.fi autem dubitatur. & Cuman.num. 6. & Menoch. d.

65 præf.143.num.4.& opus erit agere † non ex iure ceffo, fed actione negotiorū geftorum contra correos, quia vtile eis fuit liberari à tali obligatione.l.1. vbi glof.& Dd.C.de duobus reis.Bart.in l. vt fideiuffor. ff. de fideiuff. Caftr. in d. l.Modeftinus. num.4. Gabriel.d. conclu.63.num.4.lib.2.

66 Et his attentis, fi principalis † creditor, qui pofuit pecunias in focietate, recipiat eas cum fructibus ab vno ex fideiufforibus, principaliter & in folidum obligatis, poterit ei cedere actiones etiam ex interuallo poft folutionem, contra alios obligatos, ita determinat Gabriel. d. confil.63.lib. 2.quia in tali focietatis contractu folus officialis dicitur

prin-

principalis, quia ſine eo fieri nequit, & eius morte finitur, & ſi non eſſet principalis, eius morte non finiretur, & dantur fideiuſſores, non vt ſint ſocij, ſed ea intentione, & teneãtur ad ſortẽ, & fructus, ſocietate finita, & verba, qđ ſint obligati principaliter & in ſolidũ, nõ faciũt, vt ſint plures rei, cũ aliter ſenſiſſe contrahentes appareat, Bart. in l. eandem, in princ. num. 6. ff. de duob. reis. Caſtr. in l. Modeſtinus. colum. penul. in fin. ff. de ſolut. Et
67 correi dici † non poſſunt, quia obligãtur ex ſtipulatione ad fauorem principalis, & non ex cõtractu ſocietatis, & ad hoc, vt duo correi dicantur, requiritur quod non ſint diſpariter obligati, ſed ex eadem cauſa, & ex eodem contractu. Bart. in l. fin. C. de duob. reis. col. 2. Caſtr. in conſ. 181. lib. 1. col. 1. Gabr. d.
68 conſ. 63. n. 7. Similiter ſi creditori † principali ſolutio fuerit facta ab officiali, qui intẽdat agere pro eius indemnitate contra fideiuſſores, vel contra eum, qui recognouit bonam fidem, & pecunias in ſocietate poſitas habuit, cũ effectu, ceſſio etiam ex interuallo fieri poterit, quia vbi officialis tantum nudũ nomen officij accommodat in ſocietate, ille, qui pecunias conſequitur, & cuius commodum contractus initur, principalis dicitur, & alij omnes, licet ſint principaliter & in ſolidum obligati, dicuntur fideiuſſores, Dd. in l. 3. §. vbi duo. ff. de duob. reis. & quod hæc ſententia ſit communis, dicit Caſtra. d. c. 68. nume. 7. Et quod iſte ſit fideiuſſor, principalis
69 † vero ſit ille, qui recognoſcit bonam fidẽ, probatur etiam ex eo, quia hic detegitur color quęſitus in fraudem legis. Nam quia ille, qui pecuniis indiget, non habet officium, & non poteſt contrahere ſocietatem, ideo in fraudem legis procurat, quod ſuper eius officialis ſocietatẽ contrahat, & vbi color quęſitus detegitur, ille, ad cuius commodũ contrahitur, dicitur principalis, alter vero in legis fraudem adiectus dicitur fideiuſſor, vt dixi ſupra & tradit Alex. conſ. 66. lib. 4. & Rota Roman. deciſ. 153. part. 2. & in hoc omnes ſcribentes conuenire dicit Caſtr. d. c. 68. numero 9. & 10. & Caſtra. in d. c. 68. dum agit,
70 an officialis † dici debeat fideiuſſor, ſeu principalis, dicit, quod reſpectu eius, qui recognoſcit bonam fidem, cuius intuitu ſocietas contracta fuit, ex quadam æquitate fideiuſſor dici debet, vt per Dd. in d. l. 3. §. vbi duo. ſed reſpectu aliorum obligatorum, qui ſuæ obligationi acceſſerunt, dici debet principalis, quia ad ipſos nullum commodum peruenit. Mihi videtur dicendum, quod ſi officialis vere non eſt obligatus, quod cæteri omnes obligati fauore dantis pecuniam, vna cum eo, qui recognoſcit bonam fidem, cuius
71 intuitu contractus celebratur, cũ color † ſit quęſitus, pro fideiuſſoribus reputari debeãt, & quod ipſe recognoſcens bonam fidem ſolummodo pro principali haberi debeat. Et non obſtat conſideratio, quæ fit, quod officialis ſit principalis, quia alias ſocietas eſſet ſimulata & vſuraria. Nam quod non ſit obligatus ad ſuſtinẽdam ſocietatem, apertiſſime conſtat, quia fit expreſſa declaratio, quod tantum præſtitit nudum nomen officij, & eſt inſultum dicere, quod ex nudo nomine officij ſocietas ſuſtineri poſſit, quia contractus non fiunt ſuper nudis nominibus, ſed ſuper rebus, quæ ſunt, aut eſſe ſperãtur, & videtur dicendum, quod potius iſte contractus ſuſtineatur propter periculum vitæ, quam ex eo, quia cõtrahatur ſocietas ſuper officio, vt per Rot. Rom. deciſ. 300. part. 1. in nouiſſimis. Et quamuis dixerim ſupra nu. 65. quod non fa-
72 cta ceſſione ſolutum † poteſt repeti actione negotiorum geſtorum, tamen caueant ſoluentes, vt procurent ceſſiones, quia in multis erit magis vtile, & præcipue magis vtile erit ad euitandum tradita à Bart. in l. reos. in princ. colum. 2. ff. de duob. reis. & in repet. l. 1. arti. 2. C. de duobus reis, vt dicit Theſſaur. deciſ. 191. in fin. Etiam quod dixi de repeti-
73 tione † facienda, actione negotiorum geſtorum, iuxta Bartol. diſtinctionem in dict. leg. reos. & in dict. leg. 1. quæ communiter recipitur, vt poſt Ronchegal. in dict. l. reos. numero 47. & 48. tradit Theſſaur. dicta deciſione 191. ſub num. 3. non procedit inter ſocios, quia ſiue fuit omnium bonorum, ſiue vnius negotiationis, ſoluta ab vno ab alio repeti poſſunt actione pro ſocio, ſecundũ partem, quam quiſque in ſocietate habet, vt Bartol. in dicta ſua diſtinctione declarat, & hoc veriſſimum ſibi videri inſpecta natura ſocietatis dicit Ronchegal. in d. l. reos. in princ. num. 43. ff. de duob. reis. & nu. 44. ſubiungit, quod ſi vera eſſet opinio, inter correos ſemper ſocietatem cenſeri cõtractam, deſtrueretur regula in totum, quam ipſe ponit ibidem, num. 41. Et quando inter correos dicatur contracta ſocietas, declarat ipſe in l. eandem. §. 1. num. 21. & 22. ff. eod. vt dixi ego ſupra cap. 11. num. 23. cum plurib. ſeqq. Ali-
74 quando etiam incidenter † euenire ſolet, quod ſocietas contrahatur cum aliquo, receptis literis à quodam tertio approbantibus eius ſinceritatem, legalitatem, & bonitatem, & quæritur, an ſcribens actione mandati teneatur? Et hac diſtinctione vti debemus. Aut dictæ literæ continent verba valde generalia, vt quia in eis dicatur, talem eſſe diuitem, idoneum, & locupletem, & ſcribens in aliquo non tenebitur, quia verba nõ ſunt obligatoria, ſed tantum commendãtia perſonæ eas præſentantes. l. fin. C. quod cum eo. & ibi Gloſſ. Bartol. & cæteri omnes, neque etiã tenetur de dolo, niſi probetur dolo & calliditate ſcripſiſſe. l. & eleganter. §. fin. ff. de dolo. & ibi gloſ. & Dd. Bartol. in l. Lucius. ff. de fideiuſſ. Gomeſ. lib. 3. reſolut. iur. cap. 13. num. 5. Anchar. Imol. & cæteri in c. fraternitati. de cler. non reſident. Aut vero continent verba, quod recipiens contrahat cum ipſo latore literarum,

terarum,& tunc quia sunt obligatoria,tenebitur actione mandati.l.si vero non remunerandi.§.si quis mandauerit. & ibi glos.& Dd. ff.mandati.Gomes.in d.cap.13. nu. 5. Rip. in rub. nu.5. ff.de pignor.Strac.in tract.de mercat. in penult.part.tit.de probat. num. 15.Et
75 vbi esset dubium,qualiter † mercatorum literæ essent intelligendæ, secundum stylum mercatorum interpretari deberent, Puteus decisio.19.& 20.libro 1. secundum ordinem meum manuscriptum. Et de literis cambij
76 qualiter † obligent scribentem & recipientem, late ponit Bursat.cons.39.lib. 1.& lite-
77 ras recipiens, si non † contradicat, an in eis cōtenta fateri dicatur, & intra quantū tempus contradicere debeat,ponit late Gabr. in suis conclus.tit.de præsumpt.conclus.2.Menoch. de arbitr. Iud. casu 21.Rota Genuens. decis.24.num.4. decis.18. num.6. decis.133. num.2. & decis. 162.nu. 2.Incidenter etiam aliquando de ipso contractu societatis con-
78 ficitur † instrumentū, aliud est enim instrumentum,aliud contractus,sicut aliud est cōtinens,aliud contentum.Est enim instrumētum scriptura Notarij de conuentione partium;& contractus est ipsa partium conuentio.Bartol.in l.si quis legatum.colum.2. ff.ad leg.Cornel.de fal.Alexan.in cons. 122.col.2. in princip.lib.2.Bertach.in tract.de Gabel.in 6.parte, num.6.Rolan. cons.43.nu.13.lib.3. Et societas est de contractibus,qui consensu perficiuntur, in quibus pro eorum essentia non requiritur scriptura, & quatenus de eis conficitur scriptura, fit solum ad probationem, & nō ad eius essentiam,vt per Decian. cons.64. lib. 3. Sed quia partium conuentione aliquando fit,vt de societate scriptura cō-
79 fici † debeat, videndum est, an ante confectam scripturam societas perfecta dici possit? Vtique si partes hoc dixerunt, quod non sit perfecta ante,quam sit confecta scriptura,earum conuentioni erit standum.leg. contractus.& ibi gloss.in vers. in scriptis.C. de fide instrument. quam cæteri scribentes ibi sequuntur, vt dicit Decian. dict. consil. 64. sub numero 19. Honded.consilio 52.numero 19. lib. 1. Si vero partes non dixerint,
80 quod non † valeat, nisi conficiatur instrumentum, sed tantum dixerint esse conficiēdum instrumentum, est maxime controuersum inter Doctores, an contractus ante instrumenti confectionem dicatur perfectus? Vna est opinio Castr. quòd ante confectam scripturā contractus non dicatur perfectus, ita tenet in l.cum res. colum.2.C.de probat. & in l. qui bis idem. ff. de verb.oblig. & in l. contractus.C.de fid.instrum. & in cons.451. visa dicta facti narratione.lib.2.& hanc opinionem sequitur & pondere & numero Dd. præualere dicit Rimin.iun.cons.51. lib. 1. & hanc tenere Dd.magis cōmuniter dicit Honded.cons.52.lib.1. num.20.
81 Altera est opinio præcedenti † contraria, quod conuentio partis de instrumento conficiendo sit intelligenda,quoad probationē, & non quoad substantiam contractus, & sic, quod dicatur perfectus, ante confectum instrumentum, & probari possit per testes,per text. in l.contrahitur. ff. de pignor. Hanc tenent relati à Gabr.tit.de pactis, concl.3. sub num.1.vers.contrarium,qui testatur de communi ex Dec. in cons. 340. colum. 2.lib.2.& eam esse magis communem testatur Brunus Arimin. cons.131. sub num.13. & Anchar.q. 21.par.1.& eam vti communiorem & veriorem sequitur Bursat. cons. 100.lib.1. vbi etiā dicit sub nu.20.vers.partes. quod eam secuta fuit Rot. Rom. teste Peregrino in vna Placentina decis.38. secundum ordinem manuscriptum, & hanc etiam vti magis communem comprobat Decian. cons.64.lib.3.vbi plures refert hanc opinionem tenentes sub nu.26. cum pluribus seqq. Et ego etiam ab hac opinione non recederem in consulendo, & iudicando, quia mihi persuadere non possum, quod verba de scriptura conficienda à contrahentibus probata, cum possint intelligi iuxta naturam cōtractus respectu probationis, veniant intelligenda ita, vt nouam contractui naturam inducant. Et eo magis nunquam ab hac opinione recederem,quia dicta
82 verba † à contrahentibus prolata de scriptura conficienda de consuetudine intelliguntur, quòd fieri debeat quoad probationē, & non quoad alterandum ipsius contractus naturam, & de hac consuetudine etiam testatur Dec.in consil.340.& Brun.dict.cons.131. sub nu.12.& Bursat.d.cons.100. sub num.20. & Decian.d.cons.64.sub num.19.Bene vt dicit Gabr.d.tit.de pactis.concl.3.in fin. nō improbabiliter dici posset,quod etiāsi scriptura
83 non requiratur † pro substantia contractus, tamen sit necessaria ad probationem, ita vt non possit probari aliter, quam per scripturam, & per partis confessionem, ex dictis à Bald.in authen. sed nouo iure.C. si cert.pet. & per Brun.in tract. de forma. tit.quotuplex est forma.colum. 9.vers.ad idem facit. vt per Grat.cons.107.nu. 4.lib.1. late examinat hāc materiam Asinius in sua pract. §. 19. c. 5. vbi videas. Et vbi de societate esset conficienda
84 scriptura, quæro,an † partium conuentione fieri possit, quod scriptura priuata habeat vim publici instrumenti? Quod hoc à partibus fieri nō possit,est opinio Inn. in c. cum P. tabellio post med.de fid. inst. ea ratione,quia partes quem Notarium creare non possunt, sed à partibus fieri posse, & quod ista opinio sit verior,& æquior, tenet Crauet. in tractat. de antiq.temp.& in cons. 939. num.12.lib.3. & rationi ab Innocentio consideratæ respōdet, quod partes eorum pacto non faciunt Notarium, sed quod scriptura priuata fidem faciat,& dicit, quod in effectu ista fuit respōsio. Alex. in l. 1.§.fin.ff.de verb. obligat.& in cons.113.colum.2. lib.4. Hanc etiam opinionem

nem tenent Decia.conf.11.num.138.lib.1.&hoc per ftatutum fieri poffe etiam contra tertios,tradit Menoch.confil.787.lib.8. Et ifta opinio probatur,quia, vt dicit Crauet.d.loc.ftatuto fieri poteft,quod priuatæ fcriptu
85 ræ † fides adhibeatur, Felin.in d.c.cum p.tabellio.de fid.inftru. Dec.in c.2.col.2.verf.circa primum.de probat. Alexand.conf.53.columna prima,lib.primo. Et poteft etiam id fieri à confuetudine, Rocch.de Curte de confuet.numero 158. Rota Genuenf.decifione 142.nu.1.Decian.d.conf.11.numero 142.&feq.lib.1.vbi dicit etiam,quod Statutum loquens de publica fcriptura procedit in fcriptura priuata, quæ fidem facit, & habetur per Crauet.d.tract.par.1.num.245.&confil.275. Et quod fi partes dicant, priua-
86 tam fcripturam † habere debere virtutem obligationis cameralis,quod fufficiat ad obtinendam eius executionem, vigore obligationis præfatæ,tradit Galef.in tract.Camer.oblig.tit.de inftr.quæft.2.nume.1.&9.Moron.in tract.de treuga,& pac.quæft.vndecima, numero fexto, Straccha in tractat.de affecurat.gloff.37.vbi dicit,ita quotidie obferuari.

Eft etiam multorum opinio,quod, vbi de
87 contractu fit † conficiendum inftrumẽtum, cogi etiam quis poffit ad ponendum in eo claufulam quarentigiæ,& obligationem Cameralem,Bened.de Bar.in tract.de quarentigia.q.5.Galef.in d.tract.tit.de præambul.procef.q.3.Cabal.in Milleloquio 196. Sed contraria opinio mihi magis placet, quia ex tali obligatione debitoris cõditio longe deterior efficeretur,Ang.in l.fi finita.§.elegãter.&ibi Alexand.in fin.ff.de damn.infect.idem Angel.in l.fi pupillus.in princip.ff.de nouat.&in l.in omnibus.in fin.ff.de iudic.Aret.in l.ex parte.in fin.vbi dicit fingulare,&ibi Iaf.in fin.ff.de verbor.obligat.idem Aret.in l.2.in princip.colum.penult.&ibi Iaf.colum.vlt.Parpal.colum.antepenult.Ripa num.49.ff.folut.matrimon.Felin.in cap.fignificauit.num.8.verf.adde.Angel.de teftibus.Abba.conf.33.lib.1.Et dicas,quod de
88 qualibet obligatione † quis cogi poteft ad conficiendum inftrumentum.l.fi cum exceptione.§.fed &fi quis.in fin.ff.de eo, quod met.cauf.l.ficut datum.C.de liber.cauf.Tiraquell.citans more fuo multos in tractat.de retract.ligna.§.29.gloff.vlt.Venafr.cõf.71.nu.18.Francif.Marc.decif.370.num.5.lib.1.Natt.conf.382.nu.2.lib.2.&de cõmuni opinione teftatur Galef.d.tractat.de obligat.camer.tit.de præambul.proc.quæft.3.nu.4.&poft eũ Granut.theorem.9.fub n.2. Sed hoc
89 non eft verum, fi de tali obligatione † adfit alia probatio, puta fi fuerit confecta priuata fcriptura, quia cum de tali probatione contentus fuit, maiorem probationem vlterius quærere non põt.Alba.d.conf.33.lib.1.Granut.d.Theorem.9.fub nu.10.Et nota vnum
90 in propofito, qđ in practica † per fæpe euenire põt, vtique debitori foluenti inftrumẽtũ de recepto fieri debet,fiue in totũ, fiue in partem fecũdum folutionem ab eo factam, vt declarat late Granut.d.theorem.9.fed fi contra debitorem adfit inftrumentum, non folum ei fieri debet inftrumentum de recepto, fed etiam debet caffari primum inftrumentum,in libro originali,ne ibi accenfum, vt aiunt, reperiatur, ita tenet Bart.in auth.caffa.in fin.C.de facrofanct.Ecclef.Notandũ
91 eft etiam,quod fi confuetum fit † apponere in inftrumentis claufulam quarentigiæ, & obligationem cameralem,in eius confectione talis confuetudo erit obferuanda, Tiraq.d.tract.gl.5.§.29.nu.3.Gabr.in fuis comm.conclus.tit.de confuet.conclus.3.nu.10.15.&29.Granut.d.theorem.9.in fin.Nauarr.in tract.de vfur.in fi.nu.139.Et hæc de accidentalibus, modo deueniendum eft ad obligationem & actionem.

92 Si duo funt obligati in folidum, & alius eis promittat indemnes conferuare, & foluere pro eis, cenfetur folummodo fe obligare pro virili, & non in folidum, ea ratione quia fi non fuit dictum in folidum, à verbis inftrumenti iuxta eius limites non eft recedendum Bald.in cap.Rodulphus, colum.fecunda, verfic.& ego dico de refcript.&in leg.lecta, colum.fecunda, verfic.ex prædictis.ff.fi certum pet.& ea ratione quia promiffio facta duobus intelligitur pro virili,& non in folidum, leg.fi fundus.§.fi duo & leg.aliena res §.fi pluribus.ff.de pignor.& leg.reos.§.cum in tabulis, ff.de duobus reis. Et ea ratione quia quando talis obligatio poteft referri, ad eam obligationem, quam ftipulator habet, vti ex propria perfona, & ad eam quam tenetur, vti vnus ex pluribus correis femper reftringitur ad illam qua eft aftrictus ex propria perfona.leg.3.§.illud, ff.rem pupill.fal.for.Alciat.in leg.Gallus,§.& quid fi tantum in fecunda lect.nume.29.& in confil.102.fub num.16.Surd.confilio 150.libro primo, vbi ad hanc opinionem fubftinendam in cafu fuo alia fundamenta adducit.

93 Difpofitio.leg.fi quis maior.C.de tranfact.cum principaliter tendat ad pœnæ impofitionem, dicitur dura,& odiofa,& quod vix in practica obtineretur tradit Corn.confilio 246.numero tertio, libro tertio, Roland.confilio 57.numero 46.libro primo, Menoch.confilio 84.in fine lib.primo, Gabriel.tit.de tranfact.conclufione prima, in fine, Riminald.iunior confilio 244.numero vigefimo, libro tertio. Verum Rot.Roman.decifione 279.parte fecunda, tenuit pœnam.dicta l.fi quis maior in ea parte, quod cõtraueniens cadit à commodo contractus effe legalem, & poffe exigi etiam ab Ecclefia quo vero ad deducta ex partium conuẽtione, & iuramento firmata,licet poffint di-

ci confirmata à lege, & ideo possint dici pęna legalis, tamen quia id dicitur largo modo, fuit dictum in d. decisione habere maiorem difficultatem.

Dolosam debere esse contrauentionem,
94 † ad hoc, vt quis incidat in pęnam. dict. leg. si quis maior, & quod dolo stante non liceat moram purgare tradit Rot. Rom. decis. 277. num. 5. part. 2. & dolum satis probari, quando quis venit contra pacta expressa habetur per eandem Rot. Roman. decis. 280. in fine parte 2.

95 Et quoad pœnam conuentionalem † etiã cum iuramento promissam Rot. Roma. eam amplectitur opinionem, quod nõ debeatur, nisi quatenus concurrat cum interesse, vt habetur decis. 371. par. 1. & ad eam agi non posse, nisi docto de implemento pro parte actoris habetur decis. 236. cum tribus sequentib. part. 2. & decis. 15. par. 1. ponitur pro regula, quod contraueniens cõtractui, non possit se ex eo iuuari & si in eo adsint clausulæ, Rato manente contractu, toties, & quoties, qua pęna soluta, & dictio semper noceat nõ obseruanti, & ei prodesse non debeat, vt in dicta decisione habetur, & ibidem subiungitur, quod pœna non potest haberi pro obseruatione contractus, quando loco contractus non succedit.

CAPVT XXX.

De obligationibus, & actionibus.

SVMMARIA.

1 *Obligationes contractæ extra societatem in tempore ad societatem pertinere non possunt.*
2 *Obligatur solus socius contrahens, si solus suo nomine contrahat.*
3 *Etiam si contrahat ad commodum societatis.*
4 *Socius, qui non contraxit, creditori est obligatus per obliquum.*
5 *Declaratur, qualiter intelligatur.*
6 *Socius, si recipiat indebitam solutionem, non obligantur cæteri socij.*
7 *Obligantur etiam cæteri socij, si vnus contrahat suo & eorum nomine, & contractus pertineat ad societatem, eius forma inspecta. & num. 8.*
9 *Contrahens cum socio cautus esse debet, vt inspiciat societatis formam, an in ea appareat, quod socius habeat auctoritatem contrahendi, & alios obligandi.*
10 *Contrahens cum socio sibi imputet, si formam societatis non inspexerit.*
11 *Obligatos vt habeat socius consocios, tenetur dicere, contractum à se gestum versum fuisse in societatis vtilitatem.*
12 *Hoc non est verum quo ad extraneum, qui contrahit cum socio.*
13 *Extraneus enim contrahens cum socio habente auctoritatem deceptus remanere non debet.*
Actio de in rem verso datur contra socios, si socius contraxerit sine auctoritate.
14 *Socius proprio nomine in dubio contraxisse præsumitur.*
Præsumptionibus probatur socium contraxisse nomine communi.
15 *Institor tacite & expresse societati vnus ex socijs deputari potest.*
Obligantur omnes socij ex contractu socij institoris.
Dummodo tamen non excedat fines societatis.
16 *Socij, si insimul præsint eiusdem stationi, ita vt modo cum vno, modo cum alio contrahatur, institores ad inuicem prępositi censentur.*
17 *Institores etiam præpositi censentur, si exercent diuersa negocia in eadem ciuitate, siue exerceant in diuersis ciuitatibus, puta vnus Perusii, alter Florentiæ.*
18 *Contrarium tenent aliqui, sed male.*
19 *Institor etiam censetur ille, qui negociatur de voluntate alterius socij, vt est ille, qui ponit operas, altero ponente pecuniam.*
20 *Institores possunt pro indigentiis societatis mutuo accipere pecunias, & obligare cæteros socios.*
Cambio etiam eas accipere possunt.
Fideiussores etiam inducere, & eis mercedem soluere.
21 *Institores vt possint pecunias mutuo accipere, procedit, quando adest causa necessaria, & subsequentia necessaria hoc requirit.*
22 *Alia etiam requisita necessaria sunt, & numero 23.*
24 *Quæ requisita non sunt necessaria, si habet institor expresse potestatem accipiendi pecunias mutuo.*
25 *Institor si pecunias mutuatas conuertat in proprios vsus, nihilominus socij tenentur de eius dolo.*
26 *Socius si administrat societatem, puta Titius, & dicat in contrahendo, Titius & socij, omnes pariformiter obligantur.*
27 *Institor conuenitur ex contractu sociorum, durante institoria.*
28 *Institor conuenitur ex eius contractu, finita institoria, quando principales sunt absentes.*
29 *Institor quod teneatur pro mutuo à se suscepto, finita institoria. Contrarium probatur.*
30 *Socii dicuntur rei debendi in solidum in societate publicarum functionum.*
31 *Socii sunt rei obligati in solidum ex contractu institoris.*
32 *Quod sint solum obligati pro parte, quam habent in societate, & tenent alii, communiter, & numero 33.*
34 *Socii omnes, si simul contrahant, non obligantur in solidum, sed pro parte, quam quisque habet in societate.*
Fallit, si fuit dictum, quod teneantur in solidum.
Fallit in societate publicarum functionum.
Fallit in obligatione secundaria prouenienti ex eorum dolo.

35 *Fallit,*

35 *Fallit, vbi insimul vendunt animalia.*
36 *Fallit, stante consuetudine, vt est Genuæ.*
Fallit, stante statuto.
37 *Fallit, considerato quod ad inuicem respectu extranei fideiussores dicuntur, & non requiritur excussio. num. 38.*
39 *Socij publicarum functionum ex eorum contractu efficiuntur rei credendi in solidum.*
40 *Socij in alijs societatibus ex eorum contractu acquirunt actionem pro ea parte, quam quisque in societate habet, nisi fuerit conuentum, quod acquirant in solidum.*
41 *Socius si solus contrahat, etiam si sit institor, sibi soli actionem acquirit, & cæteri agere non possunt, nisi actione cessa, & in subsidium.*
42 *Socius alteri socio stipulari non potest.*
43 *Nisi adsit Notarius, & iuramentum, & nisi sint socij omnium bonorum.*
44 *Institor contrahendo nomine proprio, & nomine sociorum exprimendo eorum propria nomina, cuique acquirit pro virili, sed contrahendo nomine proprio, & nomine sociorum appellatiuo acquirit cuique pro ea portione, quam quisque habet in societate.*
Vnoque casu acquirit pro ea parte, quam quisque habet in societate.
45 *Rei plures obligati pro virili, eodem tempore conueniri possunt.*
Rei plures obligati in solidum, cum protestatione, quod actor erit vna solutione contentus, conueniri possunt in eodem libello.
46 *In diuersis libellis conueniri possunt eodem tempore, ipsis non contradicentibus.*
47 *Diuersis temporibus secundum aliquos non possunt conueniri.*
48 *Opinio, quod possint conueniri, probatur.*
49 *Quia sententia lata contra vnum ex pluribus reis non nocet alteri.*
50 *Socij plures rei credendi possunt in eodem libello, & in diuersis libellis eodem tempore conuenire debitorem.*
51 *Sed non possunt eum conuenire in diuersis libellis, & in diuersis temporibus.*
52 *Contrariũ tenent aliqui, sed prima opinio probatur.*
53 *Socius pro socio sine mandato agere non potest.*
Lite contestata potest iudicium prosequi.
54 *Occupantis melior conditio non est, si debitor efficiatur non soluendo.*
55 *Solutio facta vni ex socijs liberat omnes.*
Procedit durante societate.
Et probabiliter ignorata dissolutione.
56 *Socij obligantur in solidum in societate omnium bonorum.*
57 *Socius socio tenetur solum pro portione quam habet in societate.*
58 *Socius sicut vigore statuti tenetur in solidum ita potest debitores conuenire in solidum.*
59 *Socij ad inuicem fideiussores non dicuntur proprie, sed ficte, ideo statutum dans hypothecam fideiussori procedit, in vero, sed non in socio ficto fideiussore.*
60 *Institor obligat socios proponentes, & non socium assumptum.*
61 *Institor obligans societatem in solidum, dicitur obligare singulos socios.*
62 *Anchar. cons. 333. declaratur.*
63 *Institor si excedat fines mandati, & socij taceant obligantur.*
Et qualiter probetur scientia.
64 *Institor si potest accipere pecuniam mutuo potest etiam accipere ad cambium, & recambium.*
65 *Sententia condemnans socios in solidum censetur cõdemnare pro virili, & sententia lata ad fauorem vnius super debito prodest cæteris.*
66 *Confessio socij in iudicialibus præiudicat socijs.*
67 *Debitum proprium, & debitum sociale sunt diuersa, & inter vnum, & aliud non datur compensatio.*
68 *Reuocatio societatis, siue institoris an sit notificanda.*
69 *Florentinorum obseruatio in contrahendis societatibus, & laudes.*
70 *Debitor duobus in solidum, si habet saluumconductum, ne conueniatur ab vno poterit conueniri ab altero.*

AGendum non est, in præsenti capitulo de obligationibus contractis ante initã
1 † societatem, quia extra societatem in tempore cõtractæ ad societatem pertinere non possunt, Paris. consil. 94. nu. 15. lib. 1. & qualiter ista aliquando vigore societatis subsecutę communia efficiantur, iam supra declaratum fuit cap. 9. num. 43. Neque etiam modo agendum est de obligationibus contractis post finitam societatem, quia de eis tractabitur infra, vbi de societatis dissolutione agetur. Est agendum in præsenti de obligationibus, quæ à socijs societate durante cum extraneis contrahuntur, & de obligatione prouenïente ab ipso societatis contractu, & hoc ordine procedam, primo agam de obligationibus, quæ à socijs cum extraneis contrahuntur, secundo agam de obligatione, & actione prouenïẽtibus ab ipso societatis cõtractu. Et agendo de primo, quia socij contrahendo cum extraneis aliquando obligantur, aliquando obligationem acquirũt; ideo ponam prius, qualiter socij obligentur, deinde ponam, qualiter obligationem acquirant. Et vt cognoscamus, qualiter socij obligentur, hac distinctione vti debemus. Aut vnus ex socijs contrahit nomine proprio; aut contrahit communi nomine; aut cõtrahũt omnes insimul proprio nomine. Primo casu, quando vnus ex socijs solus contrahit
2 proprio nomine, ipse † solus obligatur, & cęteri socij non obligantur. l. si socij simus. & l. iure societatis, & ibi Bald. ff. pro soc. Petr. de Vbald. in tractat. de duob. fratrib. part. 9. nu. 1. Alex. cõs. 139. nu. 1. lib. 5. Dec. cons. 98. nu. 2. lib. 1. & in l. si socius. nu. 3. ff. si cert. pet. Paris. cons. 94. nu. 22. lib. 1. Rimin. iunior cons. 331. nu. 5. lib. 3. Rota Genuens. decis. 7. nu. 3. Cephal. cons. 635. nu. 3. lib. 5. Thesaur. decis. 136. Carocc. decis. 118. nu. 11. Moder. Pap. in tra-

tract.de iuris & facti ignor.centur.1. dist.52.
3 Et hoc est verũ, non solum si contrahat † super rebus & negotijs non pertinentibus ad societatẽ, vt habetur in l. sed nec æs alienũ, & in l.omne æs alienum, & in l. vetum.§. id quod.ff.pro soc. sed etiam si contrahat ad cõmodum societatis. Quia licet socius nõ cõtrahens & socius contrahens obligentur inter se propter naturam societatis, tamẽ creditori,qui cũ socio contraxit, socius,qui nõ contraxit,non tenetur, quemadmodum socius, qui non contraxit, vigore dictæ obligationis contra creditorem non põt agere, ita ẽt non potest conueniri. Pet. de Vbal.d.par. 9.sub nu.5. Et quatenus ibi ver.certe alia ratio facit pro &c. videtur innuere, quod so-
4 cius,qui non † contraxit,sit obligatus creditori,per obliquũ,vt per Gl. in d.l. iure societatis.ff.pro soc. eius verba, quæ sunt Baldi in quodam consilio,vt ipse dicit,& est cõs.125. quidam Ioannes, lib.5. non sunt intelligenda, quod ex tali obligatione socius, qui non contraxit, à creditore possit conueniri, sed
5 sunt intelligenda, quod teneatur † per obliquum,quia socius,qui non contraxit, est obligatus socio contrahenti obligatione prouenienti ex societate, & per consequẽs, per obliquum est obligatus creditori, qui sociũ, qui secum contraxit,obligatum habet,vt videmus de socio socij mei, qui meus socius non dicetur.l.qui admittitur.cum 2.ll. seqq. ff.pro soc.tamen per obliquum dici posset socius meus,cum sit socius mei socij. Verũ est
6 igitur,quod socius † non obligat consociũ.si contrahat proprio nomine, & quod etiam si vnus ex socijs recipiat indebitam solutionẽ, non obligentur cæteri socij, tradit Dec.consil.98.sub num.1.lib.1.

Secundo casu, quãdo vnus socius contrahit nomine proprio,ac etiã sociorum,est aduertendum ad ipsius societatis formam. Nã si ea inspecta apparet contractum initum ad societatem non pertinere, & esse quid ex-
7 tra societatẽ,& tunc solus † contrahens erit obligatus creditori. Si vero societatis forma inspecta apparet contractũ initum ad societatem pertinere, & demandatũ censeri, tũc omnes erunt obligati.Anchar.cons.332.pro clariori.Pet.de Vbald. d. part.9.sub nu.5.vbi ponit pręcisa verba Bal.in cons.125.lib.5.Paris.cons.94.nu.23.& seq.lib.1. Decian.cons. 60.nu.4.lib.2.Cephal.cons.778.lib.5.Quate-
8 nus.n.in societatis † forma cõtinetur,socius ab altero socio mandatum,seu potius auctoritatem expediendi, ad societatis formã pertinentia habere censetur, vt dixi supra c.14. nu.44. & seq. Ideo qui contrahit cum socio, cautus esse debet, vt inspiciat societatis for-
9 mam, an in ea † appareat, quòd auctoritatẽ habeat contrahendi nomine aliorum,& eos obligandi, quia ea non inspecta sibi imputare debet,si socius cõtrahens alios socios obligare non potuit,vt per Bal.in d. cons. 128. quidam Ioannes. lib.5. relatũ à Pet.de Vbal. d.p.9. sub n.5.Nam dicit,ꝙ quando societas respicit certã causam ad hoc, vt extraneus possit agere contra alios socios, quorum no-
10 mine etiam † contractus fuit initus, nõ sufficit quòd probat societatem, sed etiam debet probare formam ipsius societatis, cuius causa contractus initus fuit. Et esse inspiciẽdum, quam contrahendi auctoritatẽ habeat socius,& quod sibi imputare debeat, si eam non inspiciat extraneus secum contrahens, tradit Cast.in l.1. §.non autem.ff.de exercit. & in l.1.§.cõditio.ff.de instit.& in cons.335. Visis & ponderatis omnib.in antiq. in nouis est cons. 104. lib.1.Dec.in l.si socius. num.4. ff.si cert. pet. & in l. cum alio. vbi etiam Cagnol. ff. de reg. iur.Paris.cons. 94.nu.25.lib. 1. Strac. in tract. de mercat. tit. de contract. mercat. sub num. 13. Rota Genuens. decis. 14.num.87.& decis.172.num.7.

Et quamuis socius contrahens ad hoc, vt cæteros consocios obligatos, habeat obliga-
11 tione † proueniẽti ex societate teneatur docere, contractum initum extraneo verè versum fuisse in societatis vtilitatem. l. iure societatis.ff.pro soc.Petr.de Vbal.d.par.9. sub nu.1.& sub nu.5. Fulgos. cons.209. col.2. & Cuman. cons.8. in princ. Paris. cons. 94.nu. 27.lib.1.Crauet.cons.129.n.12.& cons. 158. nu.8.lib.1.Menoch.cons.375.nu.4.lib.4.Rimin.iun.cons.331.nu.8.lib.3.Natt.cons.567. nu.6.lib. 3. tamen hoc non est verum quoad
12 extraneum, quia si socius † vere habuit auctoritatem contrahendi & obligandi consocios, si post rem acquisitam conuertat in propriam vtilitatem,nihilominus cęteri socij remanent extraneo obligati. Bart. in l. 1. §.familiæ.ff.de publi.Salyc.& Castr. in l.1.§.non autem.ff.de exercit.Rota Genuen. decis.14. nu. 14.& nu. 17. Non enim est conueniens,
13 quod extraneus, qui † contraxit cum socio contrahente nomine proprio, & sociorum, & habente talem auctoritatem obligandi cõsocios deceptus remaneat, si rem ex contractu quæsitam socius in propriam vtilitatẽ dolose conuertat, sed bene est conueniens, qđ ipse de suo dolo respectu societatis cæteris socijs teneatur, & ita Dd. qui dicunt, quod constare debet contractum versum fuisse in societatis vtilitatem, sunt intelligendi, nẽpe quod eorũ dicta procedant inter socios, & non quoad extraneum, quia si intelligerentur quo ad extraneum, male loquerẽtur, & datur actio de in rem verso,si versa fuit in vtilitatem omnium sine auctoritatę, & sine mandato,vt dicit Nat. cons.567.nu.7. quãdo deficit alia actio. Quomodo vero socius possit probare rem fuisse versam in eorum vtilitatem,tradit Menoch.d.cons.375.nu.12.lib. 4.& videbimus infra suo loco, vbi agetur de obligatione inter socios.

Et si non constaret, quo nomine socius
14 † cum extraneo contraxisset, licet in dubio

nomi-

nomine proprio contraxisse sit præsumendum, l. & magis puto. ff. de solut. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. ff. de verb. oblig. Bald. in l. Titium & Mæuium. §. altero. ff. de administr. tut. & in l. si patruus. sub num. 4. C. com. vtr. iud. & in l. pen. C. si quis alteri vel sibi. Alex. consil. 132. num. 8. & consil. 134. num. 6. lib. 5. & consil. 217. sub num. 13. lib. 7. Menoch. consilio 122. numero 12. libro 2. Rota Genuen. decis. 14. num. 94. Natt. cons. 567. num. 6. lib. 3. Cephal. consil. 635. nu. 5. lib. 5. tamen quod cōmuni nomine contractus initus fuerit, præsumptionibus probari poterit, vt late explicaui supra cap. 3. num. 45. cum plurib. seqq. & cap. 11. num. 14. & cap. 14. num. 83.

Aduertendum est etiam, an socius contra-
15 hens † sit societati institor præpositus expresse vel tacite, prout fieri posse, vtroque modo late explicat Rota Genuens. decis. 14. nu. 39. & sub nu. 41. cum plurib. seqq. Nā siue sit expresse, siue tacite prępositus, ex eius cōtractu socij omnes obligantur. l. 1. in fin. cum l. seq. ff. de exercit. act. & l. habeat. in fin. cum l. seq. ff. de institu. Bart. in l. eandem sub nu. 9. ff. de duobus reis. & in auth. hoc. sub nu. 11. C. eod. Bart. Alexand. Ias. Dec. & alij in l. si institorem. ff. si cert. pet. Bald. & alij in l. cum te in Galliam. C. si cert. pet. & cons. 262. lib. 5. Rota Genuens. decis. 14. num. 1. & nu. 6. Rimin. iun. consil. 331. num. 3. lib. 3. dummodo tamē non excedat fines societatis, Cast. cons. 345. lib. 2.
16 Ideo si socij insimul præsunt eiusdem † stationi & negociationi, & cōsuetudo sit, quod quandoque cum vno, quandoque cum altero contrahatur, quod institores ad inuicem præpositi censeātur, & quilibet ex gestis per alterum teneatur, tradit Bald. in d. l. cum te. in fin. C. si cert. pet. & in consil. 262. & in cōs. 263. lib. 5. Petr. de Vbald. d. part. 19. sub nu. 1. & sub nu. 5. Menoch. consil. 410. sub nu. 4. lib.
17 5. Similiter si socii separatim negocia † exercent, vel ratione locorum, vel ratione negociationum, vt quia vnus exercet Perusiæ, & alter Florētię, vel in eadē ciuitate vnus exercet Aromatariam, & alter Lanificium, quilibet ex contractu alterius obligatur, quia institores præpositi censentur, facit l. iure prouisum. C. de fabri. lib. 11. & l. eius qui in prouincia. ff. si cert. pet. vbi Bart. nu. 31. & Alex. nu. 9. Bart. in auth. hoc ita. sub nu. 11. C. de duobus reis. & in l. eandē, sub nu. 9. vbi Ronchegal. nu. 195. ff. eod. tit. & dicit Bald. in l. cū te. C. si cert. pet. Petr. de Vbald. d. part. 9. sub nu.
18 1. Ab hac opinione † recedit Fulg. & post cū Rota Genuens. d. decis. 14. sub nu. 70. sed male, & opinionē Fulgos. pro constanti affirmare non audet, Alex. in consil. 147. sub num. 1. lib. 2. Verū ab opinione Bart. non est recedendum, quia communis est, à qua etiam vltimo loco nō videtur recedere Ro. Gen. d. decis. 14. sub nu. 72. dum eam procedere declarat, vbi inter socios adsit mutua vicissitudo contrahendi, & non alias. Etiam si plures sint socij, quorum vnus ex aliorum voluntate exercet,
19 vt euenit, quando † vnus ponit pecunias, & alter tenetur operari & negociari, exercens præpositus censetur, & ex eius gestis cæteri omnes obligantur, Alex. cons. 210. nu. 10. & cons. 217. nu. 12. lib. 7. Rimin. iun. cons. 331. nu. 2. vers. posthumo. lib. 3.

Possunt etiam societati præpositi, vbi opus sit, pro indigentijs ipsius societatis pecunias
20 † mutuo accipere, & socios omnes obligare. l. penult. §. tabernæ. ff. de instit. Bart. in l. 1. §. non autem. ff. de exercit. Ruin. cons. 93. nu. 2. lib. 5. Et quia gratis mutuari nō solet, sed cābia sunt in vsu, ad euitandum vsuras, poterūt etiam eas camb. recipere, Rota Genuens. decis. 14. sub nu. 123. vers. ad quintum. & vt ibidē dicit sub nu. 15. vers. sexto poterūt, etiam ad fauorē mutuātium fideiussores inducere, & eis mercedē soluere. Sed quod modis prædictis pecunias recipere possint, tūc demum
21 procedit † & non alias, quando adest causa necessaria, & quando negotij consequentia necessaria id requirit, Castren. cons. 242. lib. 1. Socin. in l. institorem. quam legit cum l. creditor. ff si cert. pet. Cephal. cōs. 768. lib. 5. Rot. Gen. d. dec. 14. nu. 90. Similiter ad hoc, vt pecuniæ mutuo recipi possint ab administrante negocia societatis, & ad hoc vt cæteri socij
22 † obligentur, requiritur quod ille, qui facit mutuū, sciat, quod pecunia sit necessaria pro illa negociatione, pro qua suscipitur, & quod pro illa negociatione mutuauerit, & qd habuerit animum obligandi cæteros socios, & quod in loco, in quo mutuabat, possit cū pecunia mutuata necessitati negociationis prouideri, & quod mutuum non sit factum vltra quantitatē necessariam l. fin. & ibi Bart. & ceteri. ff. de exercit. Bart. in l. si pupilli. §. 1. iuxta medium. ff. de neg. gest. Bald. in l. 1. de exercit. act. Alex. cons. 44. colum. 3. lib. 2. & cons. 217. nu. 14. lib. 7. Natt. cons. 567. nu. 6. lib. 3. Rota Gen. late d. decis. 14. sub nu. 94. cum plurib.
23 seqq. vbi addit, quod administrator † in casu, in quo socios interpellare pōt, eis notificādo indigentiā societatis, id de æquitate & de rigore facere debet, antequam pecunias cābio capiat, sed hoc eius dictum nō videtur verū, cū possit administrator societatis facere necessaria pro societate. Et si administrator etiā
24 haberet † expressam potestatem à cæteris recipiendi mutuo pecunias, prædicta omnia obseruare non esset necesse. Bart. in d. l. fin. ff. de exercit. Bald. in d. l. 1. sub numer. 2. C. de exercit.

Et iste administrator, si dolose pecunias
25 † mutuo, vt supra dixi, receptas in proprios vsus conuertat, nihilominus cęteri socij mutuanti remanent obligati, & de administratoris dolo tenentur, Castren. in leg. 1. §. non autem. & ibi Salic. ante eum. ff. de exercit. Bartol. in l. 1. §. familiæ, ff. de publi. Rota Genuens. d. decis. 14. num. 17. Et ad prędicta no-

tandum est, si, vt persæpe fit inter mercato-
26 res, vnus sit ex socijs, sub † cuius nomine
cantet principaliter societas, & in contra-
hendo dictū fuerit, Titius & socij, licet qua-
si videretur dicendum, quod Titius pro vna
parte sit obligatus, iuxta text. in leg. si com-
munis seruus ita. ff. de stipulat. seru. tamen,
vt ibi Bartolus asserit sub num. 4. tenendum
est, quod omnes pariformiter efficiātur obli
gati, quia Titius non ad hoc nominatur, vt
magis obligetur, sed vt ostēdatur Titium so-
cietatis esse caput. Dec. consil. 122. colum. 2.
Stracc. in tractat. de mercat. tit. de contract.
mercat. num. 17. ex auctoritate Bald. in cons.
190. Sempronius lib. 2. Cuman. in cons. 172.
Titius. Rimin. iunior cons. 331. num. 2. lib. 3.
Menoch. cons. 410. num. 39. lib. 5. Et quem-
27 admodum socij conueniuntur † ex contra-
ctu administratoris & institoris, ita etiam ex
contractu sociorum institor conueniri po-
test. Petr. de Vbal. d. part. 9. sub num. 1. Barto.
in l. eandem. sub num. 10. ff. de duob. reis. &
& in d. auth. hoc ita. nu. 12. C. eod. Vesal. dec.
94. p. 2. quod est verum, durante institoria,
quia eā finita amplius conueniri nō poterit,
neque ex sociorum contractu, neque etiam
ex suo, Paris. cons. 94. nu. 34. lib. 1. Dec. in l. si
institorem. num. 4. ff. si cert. pet.

Sed quod ex suo contractu post finitū of-
ficium conueniri possit institor, quando illi,
28 qui eum † constituerunt, habitant in alia ci-
uitate, & sic sunt absentes, ea ratione, quia
contrahentes cū eo censentur inspicere ad
eius personam, tradit Castr. in leg. 1. §. exer-
citorem. ff. de exercit. & ita respondisse dicit
in quæstione de facto obuenta Pisauri, vt ha
betur in eius consil. 149. Visis & ponderatis.
secundum antiquam impressionem, & secū-
dum nouam in consil. 20. lib. 2. & eum refert
& sequitur Socin. consil. 154. colum. fin. ver-
sic. 6. lib. 2.

29 Etiam si fateatur institor † mutuo pecu-
niam recepisse, quod finito officio conueni-
ri possit, tenet Angel. in l. 4. vbi ita dicit fuis-
se Florentiæ iudicatum, & in l. eādem. & ibi
Imol. ff. de duobus reis. Soc. d. cons. 154. sub
num. 13. lib. 2. Sed has duas declarationes re-
prehendit Dec. dict. leg. si institorem. vbi sub
num. 5. & 6. ff. si cert. pet. admittit, quod tunc
teneretur institor, quando dominus ex mu-
tuo non obligaretur, ex trad. per Innoc. in c.
per tuas. de arbit. & per Dd. in leg. ciuitas. ff.
si cert. pet.

Ad prædicta modo videndum est, an socij
30 obligati † dicantur rei debendi in solidum?
Equidem, si societas sit contracta super ali-
qua negociatione, quæ à publico decerni-
tur, vt est conductio gabellarum, argentaria
& similia, omnes socij obligati rei debēdi in
solidum dicuntur Bar. in l. eandem sub num.
9. ff. de duob. reis, & in auth. hoc ita. sub nu.
9. C. eod. Bald. in l. cum te sub nu. 5. C. si cert.
pet. Petr. de Vbal. in tract. de duob. fratr. p. 9.
sub nu. 1. Ronchegal. in d. l. eandem, sub nu.
164. & est cōis opi. Bursat. cons. 190. nu. 11. li. 2.

Si vero agatur de alijs societatibus erunt
31 quidem oēs † in solidum obligati. l. 1. §. si. cū
trib. ll. seq. ff. de exerc. act. l. habeat. §. si. cū l.
seq. ff. de Instit. Bar. in d. l. eandē sub n. 9. & in
d. auth. hoc ita sub nu. 11. Bald. in d. l. cum te.
sub nu. 5. & in rub. C. de exercit. circa finem
& in l. si prædium, col. 3. vers. sed pone. C. de
ædilit. edi. & in cons. 262. & cons. 263. lib. 5.
Castr. cōs. 345. col. 2. ver. sed lege cauetur. li.
2. Alex. cons. 44. lib. 2. & cons. 139. lib. 5. Pet.
de Vbal. d. tract. p. 9. sub nu. 1. Ronchegal. in
d. l. eandem. nu. 164. & seq. Nat. cons. 567. nu.
1. lib. 3. Osasch. decis. 140. sub nu. 5. vbi de cō
muni testatur, Rota Gen. decis. 14. nu. 111. &
nu. 127. & decis. 15. nu. 12. & decis. 97. n. 7. &
decis. 140. nu. 3. & decis. 176. num. 8. & decis.
185. nu. 2. Cephal. cons. 766. nu. 23. lib. 5. Me-
noch. cons. 410. nu. 37. lib. 5. Surd. decis. 213.
nu. 1. Modern. Papien. in tract. qui inter mo-
derniores multum est in vsu, de iuris & facti
ignor. cent. 1. dist. 52.

32 Sed quod sint in solidum obligati intelli-
gitur pro summa solummodo quam quisq;
de capitali habet in societate iuxta trad. per
Anchar. in cons. 333. Pro clariori Paris. cons.
93. nu. 31. & cons. 94. nu. 28. lib. 1. Dec. in l. si
socius. sub nu. 4. ff. si cer. pet. Straccha in tra-
cta. de mercat. tit. de contract. mercat. nu. 15.
33 & hanc esse crebriorem † doct. sententiā te-
statur Osasc. d. decis. 150. nu. 8. Rota Gen. de-
cis. 14. n. 111. & à contrahentibus ne decipiā-
tur animaduerti debere quam quisque ex so
ciis partē in societate habeat, iuxta tex. in l.
qui cum alio. ff. de reg. iu. & per Cast. & alios
in locis supra citatis nu. 10.

Tertio casu principali si insimul oēs socii
contrahunt, nō obligantur in solidū, sed qui
34 libet obligatur † pro ea parte, quā hēt in so-
cietate, l. si tamen plures. in prin. ff. de exerc.
Bar. in d. l. eandem. sub nu. 9. & in d. auth. hoc
ita. sub n. 11. C. de duob. reis. Pet. d. tract. par.
9. sub nu. 1. Alex. cons. 147. in prin. lib. 2. Fol-
ler. ad Marā. p. 4. dist. 9. nu. 94. Menoch. cons.
410. nu. 35. li. 5. Sed hoc fallit, quando fuit di
ctū, quod teneātur in solidum, vt per Bar. in
l. 2. n. 2. ff. de duob. reis. Menoc. cons. 410. sub
nu. 43. lib. 5. Itē fallit, si socii sint alicuius ne-
gociationis, quæ à publico decernitur, vt di-
xi sup. nū. 27. Itē si teneantur ex secundaria
obligatione proueniēte ex dolo & culpa, Me
noc. cōs. 410. sub n. 43. li. 5. Etiam fallit, vbi so
35 cij † insimul venderent aīalia, puta pecudes
vel capras. Quāuis. n. actio exēpta contra sin
gulos socios venditores sit proponenda pro
portione, quam quis hēt in animalibus, tamē
ædilitia actio proponi potest contra quemli-
bet ex socijs in solidum, dūmodo propona-
tur contra eum, qui in animalibus habebat
maiorem seu parem partem, non autē mino-
rem. l. iustissime. §. proponitur. ff. de ædil. edi.
Bal. in l. si prædiū. nu. 20. & 21. C. de ædil. act.

Item

Item fallit, stante consuetudine, quod om-
36 nes † teneātur in solidum, prout est Genuæ, vt per Rotam Genuens.decis.46. nu.4.& decis.97.nu.1.& dicit, quod ista consuetudo est adeo notoria, vt sufficiat eā allegare absque alia probatione. Itē fallit, stante statuto, Alex. consil.139.lib.5. Thesaur.decis.136. Magon. Rot.Lucen.decis.1. Insuper fallit, considerato, quod ad inuicem respectu extranei fide-
37 iussores dicūtur. Nam licet respectu † ipsius obligationis cōtractæ non dicantur in solidū obligati, tamen considerati, vti fideiussores, in solidum tenentur, Bald. in rubr. C. de instit.act. quem secutus est Ronchegal. in l. eādem. in princ. n. 187. ff. de duob. reis. & in l. reis. in princ. n.36.& 37. ff. eod. Menoch. cōs. 410. n.44.45.& 46. lib.5. vbi dicit non obstare text. in l. si vt certo. §. vlt. ff. commo. quia ibi il li, qui acceperunt vehiculū, ideo possunt solum conueniri pro parte, quoniam non erant
38 socij, & etiam vult, quod vbi vnus † ex socijs conuenitur, non sit necessaria excussio, vbi societas esset cōtracta super mercatura, Dec. in l. vltim. in princ. nu.23. ff. si cert. pet. Strac. in tract. de mercat. tit. de except. num.5.

Modo iuxta propositum ordinem viden-
39 dum est, qualiter socij obligationem † acquirāt: inquam, si socij sunt alicuius societatis, quæ à publico decernitur, quemadmodū ex eorum contractibus duo rei debēdi in solidum efficiuntur, ita etiam efficiuntur duo rei credēdi in solidū. l. si vnus. in prin. & l. idē in duob. ff. de pact. l. si duos, ff. de arbi. l.1. ff. de loco publico fruendo. Bar. in l. eandem. nu.9. ff. de duobus reis, & in authent. hoc ita. num. 11. C. eod. Petrus de Vbald. d. tractat. de duobus fratrib. par.9. sub numer. 1. In alijs societatibus non sic dicendum est. Si enim omnes
40 socii insimul contrahant, quilibet † actionē acquirit pro ea parte, quam quisque habet in societate, nisi expresse sit conuentū, quod sint plures rei credendi in solidum. l. cum te in Gallia, & ibi Bart. Bald. & cæteri. C. si cert. pet. Alexand. & Ias. in l. si vnus. in princip. ff. de pact. vbi Angel. reprehendunt aliter tenentem.

Et si vnus solus contrahat, etiam si sit institor, ipse solus agere poterit, & cæteri
41 † agere non poterunt, nisi cessa actione, & in subsidiū. l.1. in fin. & l. sequent. ff. de instit. & l. si eum. §.1. ff. de exercit. Bartol. in dict. l. eandem. sub num. 9. ff. de duob. reis. & in d. auth. hoc ita. sub numer. 11. C. eod. Petr. de Vbald. d. part. 9. sub num. 1. fallit in mutuo, vt per Castr. consil. 345. col. fi. vers. nam est speciale. lib.2.

Neque potest socius alteri socio stipulari. l. proprium. ff. comm. præd. & ibi Gloss. vbi
42 habetur, quod si quis † stipuletur seruitutem per fundum alterius pro se, & pro vicino, persona vicini habetur pro non apposita, & ratione iuris nō decrescendi stipulatio valet in totum pro se, sed si vnus stipuletur seruitutem pro se, & socio, ad fundi communis vtilitatem, stipulatio non valet pro se, nec pro socio, & ita per illum textum, quod socius socio stipulari non possit, tenet Alexand. in l.2. §. ex his. num. 16. in fin. ff. de verbor. obligat. licet Bald. contrarium tenere videatur in l. si absentis. num. 14. & sequen. C. si cert. pet. cuius dicta possunt reduci ad declarationes positas ad regulam, quod alteri
43 quis † stipulari nō possit, per Gabriel. in suis commu. conclus. tit. de verbor. obligat. conclus. vnic. & de socio, quod alteri socio stipulari non possit, nisi adsit persona Notarij, & sit appositum iuramentum, tradit Paris. consil.82. in princ. lib.1. & de hoc dixi supra cap. 14. num. 33. & nisi sit socius omnium bonorum. Addition. ad Bald. ad d. l. si absentis. C. si cert. petat.

44 Et est differētia, an ille, qui societatē † administrat, contrahat nomine proprio, & nomine sociorum appellatiuo, an vero contrahat nomine proprio, & exprimendo propria nomina sociorum, quia primo casu acquirit pro ea portione, quam quisque habet in societate, & secundo casu cuique acquirit pro virili. Paris. consilio nonagesimo quarto, numero vigesimo nono, lib.1. Menoch. consilio ducentesimo vigesimo secundo, sub numero decimo octauo, lib.3. per ea, quæ traduntur à Bartol. in l. si communis seruos. sub num. 3. vers. & ista sunt vtilia. ff. de stipulat. seruor. Sed ista differentia, quando contrahitur super rebus pertinentibus ad societatem, non est vera, quia siue sint expressa propria, siue appellatiua nomina sociorum, tenendū est, quod cæteri ad commodum vocati censeantur pro ea parte, pro qua onus subire sunt obligati, ita expresse declarat Bartolus in dict. l. si communis seruus, sub numero secūdo, versic. destructio huius legis, & quod dicit de institore, sub numero tertio, dicit esse intelligendum secundum præcedentem distinctionem ab eo positam, & sic tenendum per prædicta sub nume. 2.

45 Ad prædicta quæro, si plures † socij sunt in solidum obligati, an insimul conueniri possint, & talis distinctio datur. Aut quis vult conuenire plures reos pro partibus virilibus: aut in solidum. Primo casu plures pro virili conueniri possunt, & in eodem libello, & in diuersis libellis. Secundo casu, aut vult quis conuenire omnes in solidum, & in eodem libello cū protestatione, quod erit vnica solutione contentus, & potest, aut sine t li. protestatione, & non potest. Bartol. ii 3. §. vbi duo. ff. de duobus reis. Pract. Papiens. in forma libelli contra plures reos, in gloss. in vers. contra. numero primo. Aut quis vult
46 conuenire † plures reos debendi in solidum separatim, & in diuersis libellis, & quidem si hoc facit eodem tempore, hoc ei, facere permissum est, parte non contradicente, sed contradicente parte ei denegatur ea ratio-

tione, ne in diuersis instantijs molestentur & aggrauentur. Bartol. in dict. leg. 3. §. vbi duo. ff. de duobus reis. Pract. Papiens. in dict. forma libelli contra plures reos, in gl. in versic. contra. num. 2.

47 Si vero hoc facere † velit non eodem tẽpore, sed diuersis temporibus, sibi permissum non erit, quia pendente iudicio iam cępto contra vnum, duos conuenire non debet, secundum opinionem Gloss. in authent. de duobus reis. circa finem. & Azon. in sum. tit. de duobus reis. sed secundum opinionẽ Dini in l. 2. ff. de duob. reis, quam refert Bartol. in dict. l. 3. §. vbi duo rei. sub num. 5. poterit hoc fieri, pendente causa appellationis, sed non pendente prima instantia. Sed

48 verius dicendum est, hoc † fieri posse tam pendente primo iudicio, quã pendente causa appellationis, vt tenet Iacob. de Aren. & post eum Bartol. in dict. leg. 3. §. vbi duo. sub num. 5. per l. si creditor. in princip. ff. mandati. & ad l. quoties, §. si creditor. ff. de peculio, respondit, quod loquitur de obligatione, in qua vno conuento, statim alius liberatur, & conueniri non potest, nisi de æquitate, conuento reperto non soluendo. Et hanc opinionem tenet etiam Capic. decis. 119. nu. 7. Corset. in suis singular. in verb. appellatio, limit. 4. Vital. in tractat. de clausul. in claus. nil innouari appellatione pendente, in princip. Couarru. practicar. quæstion. cap. 24. nu. 4. Surd. consil. 20. num. 25. lib. 1. Lancellot. in tract. de attentatis. par. 1. cap. 3. num. 148. & rationem esse posse dicit, quia sententia

49 † lata cõtra vnum ex pluribus reis non nocet alteri. Bartol. in l. ex duobus. num. 17. ff. de duob. reis. Bero. consil. 96. num. 6. libro 3. Ruin. consil. 92. sub nu. 6. lib. 1.

50 Etiam quæro, an plures socij † rei credendi possint insimul agere contra debitorem? Et hoc eos facere posse in eodem libello, & in diuersis libellis eodem tempore dicendũ est, vt proxime dictum fuit de reis credendi conueniendis, vt per Bartol. in dict. l. 3. §. vbi duo. sub num. 4. Pract. Papiens. in d. forma libelli contra plures reos debendi. in verb. contra. num. 1. in fin.

51 Si vero velint conuenire † debitorem diuersis libellis, & diuerso tempore, hoc eos facere non posse, dicendum est, quia lite cõtestata per vnum, pręcluditur via alteri agẽdi. l. si ex duobus, ff. de duobus reis. Bartol. & Pract. Papiens. in locis proxime citatis. Contrarium, quod hoc fieri possit, debitore non opponente, tenet Lancellot. in dict. tractat. de attentatis. part. 1. cap. 3. num. 153. vbi ponit casum, quod si Titius & Mæuius sint in solidum creditores Sempronij in centum, & Titius conueniat eum Romæ, quod poterit eundem Mæuius conuenire Perusiæ, nõ obstante litis pendentia in vrbe, & nõ obstante regula, quod iudicium, vbi cœptum est, ibi terminari debeat. l. vbi cœptum. ff. de iudic. & non obstante, quod quis vexari non debeat coram diuersis Iudicibus. cap. dispẽdia, de rescript. in 6. & quod cõtinentia causæ diuidi non debeat. l. nulli. C. de iudic.

52 Sed intelligo dicta † Lancelloti procedere solummodo quoad processum, ne dicatur attentatus, quo vero ad actionem teneas coram diuersis Iudicibus Reum à correis credendi conueniri non posse, vt per Bart. in dicta l. ex duobus. ff. de duobus reis. Et socius nomine proprio, & nomine sociorum con-

53 tra communem † debitorem agere non potest absque mandato, nisi post cœptum iudicium, & litem contestatam, quia tunc solus vnus poterit iudicium prosequi præstita cautione de rato, l. 2. C. de consor. eiusdem litis. Ruin. in consil. 92. sub num. 6. lib. 1. Alexand. consi. 186. nume. 4. lib. 2. Videnda sunt tradita supra c. 28. in additione.

54 Et inter socios non est melior † conditio occupantis, si debitor non soluendo efficiatur. l. verum. §. si cum reis. ff. pro soc. Petr. de Vbald. in d. tract. de duobus fratribus, part. 12. sub num. 1. versic. item si socij, & esse speciale inter socios tradit Gloss. in l. si Titius. in vers. consecuturum. ff. pro soc. Etiam cir-

55 ca prędicta tenendum est, quod licet † solutio facta vni ex socijs liberet omnes Bart. in l. ex duobus. num. 1. ff. de duobus reis. Ronchegal. in l. eandem. in princip. nu. 50. ff. eodem. Marant. in pract. part. 4. distinct. nu. 94. tamen procedit durante societate. Magon. Rot. Florent. decis. 106. num. 61. & seq. Et si probabiliter ignorata dissolutione societatis sit facta solutio, non desinit soluens liberari. Modern. Papien. in tract. de iuris & facti ignor. centur. 1. dist. 52. num. 12.

56 In societate omnium bonorũ † omnes insolidum obligari tradit Card. Mant. in tract. de tacit. & ambig. conuent. lib. 6. tit. 22. num. 3. citat Dec. in cons. 66. colum. 4. versic. tertio prædicta, & colum. penul. vers. non obstant Rolan. cons. 91. num. 49. lib. 1. Menoch. cons. 375. nu. 4. & nu. 31. lib. 4.

57 Socius quod extraneis teneatur † insolidũ pro portione quam habet in societate consocijs vero solummodo pro sua portione, & in solidum tradit Card. Mant. d. tract. de tacitis & ambig. conuent. lib. 6. tit. 22. nu. 4. vbi ita decisum fuisse refert in Rota Rom. die 8. Februarij 1585.

58 Socius Florẽtię † sicut tenetur in solidũ ex dispositione statuti, ita in solidũ debitores societatis conuenire potest cũ in statutis habeat locum ratio casus conuersiua Bald. in leg. si quis argentum, num. 6. C. de donat. & ita per Rot. illius Ciuitatis dictum fuit vt habetur in libro motiu. 12. fol. 591.

59 Statutum Florentię libro 2. rub. 33. dat hipothecã fideiussori in bonis principalis debitoris, vt vidi pluries obseruari dũ essem cũ Patre meo almæ Rotæ Ciuitatis præfatę iudice secũdarum appellationũ, verum in causa do-

dominorum de Riccijs,& sociorũ inter plures socios obligatos insolidum fuit iudicatum non habere locum statuti præfati dispositionem,licet prętenderetur eos esse ad inuicem fideiussores,quia quod socij sint fideiussores non dicitur proprie,sed ficte,& statutum disponens in vero fideiussore cum sit iuris communis correctorium non procedit in ficto,vt late tradit.D.Petrus Caballius insignis,& eruditissimus Iuriscõsultus nostrorum temporum in suis cõsilijs decisiuis consilio 162. vbi refert etiam ita per Rotam Ciuitatis prefatę fuisse iudicatũ de anno 1545.

60 Institor obligando † socios obligat solummodo eos qui eum institorem fecerunt, & non obligat socium postmodum in societate admissum Rot. Roman. decis.132. numero 5.lib.2.

61 Institor si dixit † obligare socios omnes insolidum, non societas, idest corpus societatis,sed omnes insolidum obligati censentur, & non proportione, quam quisque habet in societate,cũ solidum dicatur id quod est integrum,& nihil ei deest.l.ergo.§.creditoribus.ff.de fideic.libert. Ronchagal.in l.1. num.9.ff.de duob.reis Rot.Roma.decis.132. num.5.lib.2. Et id maxime procedit, si non solum ratiobancaria, sed etiam bona sociorum fuerunt obligata, præcipuè si dictũ fuit bona omnia,& singula,mobilia,& immobilia,& se mouentia, præsentia, & futura vbique existẽtia,iura,& actiones,ac debitorum nomina, quæ ita vniuersaliter concepta excludũt omnem restrictionem,quæ alias fieri posset ad contenta tantum in societate, vt habetur in d.decis.132.num.24.& per Surd. decis.213.

62 Notanda est † declaratio ad Ancha. cons. 333.quod loquatur in casu, quo facultas institoris erat modificata respectu causæ, respectu loci, respectu modi contrahendi, & respectu summæ, & loquitur in obligatione simpliciter contracta,quæ representatur solum in corpore societatis,ponit hanc declarationem Rot.Roman.d.decis.132.in fin.

63 Institor societatis, † si excedat fines mandati puta fideiubendo ad fauorem alicuius, vel alio modo,& obligat socios in solidum, & eorum bona,& ipsi id scientes taceant,erunt in solidum obligati non solum pro portione contenta in societate, sed etiam pro alijs eorum bonis Dec.cons.457. nu.3. vers. 3.lib.2.Rot. Rom.d. decis.132. num.6.nu.9. 10.& 20. Vbi sub num.23. subiungit in illo casu scientiam de fideiussione, & obligatione omnium bonorum fuisse probatam ex litteris institutoris, licet in eis solum mentionem faceret de obligatione banci,& non de obligatione bonorum, tum quia non fuerat locutus taxatiue, tum quia intellexit etiam de obligatione bonorum tamquam solita inseri,cum in primis litteris significasset, de futura obligatione banci in solidum cũ omnibus alijs clausulis solitis,& in obligationibus,& fideiussionibus,quæ fiũt causa, & occasione banci, soleat semper inseri obligatio bonorum ipsorum, vt ex fide multorum probatum fuerat,& quod socius, qui habet facultatem obligandi socium possit etiã apponere hypothecam, late probat. Surd. decis.213. & citat Bald. id tenentem in terminis cons.263. in fin. lib.5. & hanc rationem adducit, quod si potest obligare personam, multo magis poterit obligare bona,& in fin. illius decisionis ad declarationem communis opinionis supra positę num.32.quod socius tantum obligatur in solidum pro portione, quam habet in societate, non procedere in socio qui in ea nullam habet portionem,sed tantum ponit operas,forsan posset dici quod portio ipsius esset consideranda iuxta lucri portionem, quam ex suis operibus percipere debet, & re vera nunquam mihi placuit opinio communis, sed semper quod teneantur in solidum vltra summam verius mihi visum fuit per textum. in l 3. ff. de exercit.cuius verba sunt hæc. Nec quicquam facere quam quisque partem in naue habeat.

64 Habens mandatum † ad capiendum mutuum potest etiam obligare mandantem ad cambium,& recambium, quando consuetudo adest, quod mutetur cum cambio, & recambio, etiam si in mandato habeatur dictio taxatiua, quia talis dictio extranea excludit, sed ad contractum pertinentia includit clem.exiui.§. cum autem de verb. signif. Roman.cons.94.& cons.114. & in l.3.§.iurati.ff.de iureiur.Barbac.in cap. cum Ferariensis colum.46.& Felin.colum.2.de constitut. Ias.in l.certi condictio.§.si nummos,colum. 3.ff.si cert.pet.Ruin.cons.93.colum.2.lib. 5. Euerard.in loco a solito fol.240.Gabr.tit. de consuet.concl.1.nu.24.

65 Sententia lata contra † plures debitores in solidum censetur eos condemnare pro virili.l.1.C.si plur.vna sentent. sed si aliqui ex pluribus debitoribus insolidũ fuerint a creditore conuenti, & condemnati solum pro virili parte,quę omnes tangebat,condemnati censentur Affl. decis.215. vbi quatuor ex sexdecim debitoribus conuenti, & condemnati in decimasexta parte pro quolibet, & non in quarta neque in solidum condemnati reputati fuerunt, & est mirabilis decisio, & menti tenenda, licet de ea videatur dubitare Surd.cons.150.sub num.35.lib.1.& sentẽtia supra debito lata ad fauorem vnius ex socijs prodest omnibus socijs insolidũ obligatis Bart.in l.ex duobus num.16.ff.de duobus reis. Rota Roman.decis.132.numer.18. part.2.

66 Confessio socij in positionibus † nocet alteri socio maxime, quando adsit verisimilitudo Bart.in l.pen.ff.de duob.reis,& in l.admouendi, num.45. ff.de iureiurand.vbi Ias. nu.204.

num.204.Rip.202.Curt.sen. consil.72.num. 2.& ita tenuit Rot.Florentin.die 7. Februarij.1588.

67 Debitum proprium, † & debitum sociale sunt diuersa adeo,quod vnus non veniat appellatione alterius, nisi aliud suadeant coniecturę,& pręsumptiones,vt tenuit Rot.Florent.die 25. Iunij 1593. & inter vnum, & aliud non admittitur compensatio Bald.& Salic.in l.eius.C.de compen.Rot. Genuen.decis.26.nu.30.& decis.75.nu.3.

68 Quia societas † aliquando simpliciter,aliquando cum temporis præfinitione contrahi solet,ideo quæri solet an ea finita, sit hoc notificandum,& quidem si sit contracta simpliciter facta dissolutione, publice notificari debet ne contrahentes, cum vno ex socijs, seu cum institore decipiantur.l. sed etsi pupillus.§.de quo,& §.scribere.ff.de institut.si vero sit facta ad tempus, transacto tēpore alia notificatio non requiritur, quia contrahentes cum vno ex socijs, siue cum institore, post transactum tempus in societate appositum sibi imputare debent, si tempus esse transactum videre non curauerunt Castr. in l.1.§.non autem.ff. de exerc. & in consil. 104.lib.1.Strac.in tract.de mercat. tit.de contract.mercat.nu.13.& seq.

69 Aliquando fieri solet, † quod vnus tradat mercatori aliquā pecuniarum quantitatem in mercaturā exercēdam, cum pacto tamen quod solummodo obligari possit, & teneantur pro dicta quantitate data, & vulgariter dicitur dare in accommandita, & Florentini pollentes valde ingenio, & prudentia, & tractantes negocia,maxima cum sinceritate obseruant, quod in loco ad hoc deputato in libro ibidem existenti annotētur societates, & accommandite quæ inter eos,& cum alijs exteris fiunt specifice exprimendo capitalia cuiusque socij, & cum quibus pactis, & conditionibus fuerint cōtractę, & si fuerint dissolutę, & mutatę statim etiam describuntur in eodem libro, qui publice omnibus patet, & ab omnibus videri potest.

70 Socius in solidum † obligatus vigore statuti, seu consuetudinis duobus creditoribus vno ciue, & altero forensi, si ei fuerit concessum saluum conductum, ne conueniatur a forense, poterit in solidum conueniri a ciue, & astringi ad soluendum totum debitum, vt per Castren.in cons.430. lib.1.

CAPVT XXXI.

De obligatione, & actione inter socios.

SVMMARIA.

34 Res

34 Res empta, si conducta fuerint in domo communi sociorum, præsumuntur versa in societatis utilitatem.
35 Colonus etiam non potest condemnari, nisi in quantum facere potest, sed hoc male obseruatur.
36 Socius perdit hoc priuilegium, ne conueniatur, vltra quam facere possit, si dolo fecit, quo minus teneatur.
37 Sed non perditur ob culpam.
38 Neque etiam perditur ob dolū commißum in omittendo, sed tantum ob dolum commißum in committendo secundum aliquos, & nu. 41.
39 Cōtrarium probatur, quod perdatur etiam ob dolum in omittendo.
Dolus est in socio omittere non lucrari.
Dolus est in socio, si non seruat parta.
Qui ex contractu tenetur acquirere, si non acquisiuit, tenetur, & conueniri potest, ac si acquisiuisset.
40 Intellectus ad l. nemo ex socijs. §. illud quæritur. ff. pro soc.
42 Socius si negat se esse socium, perdit hoc priuilegiū.
43 Et carceratus non debet liberari, etiam si vellet cedere bonis.
44 Potest a negatiua recedere ante litem contestatam.
45 Et vt perdatur, requiritur specialis negatio, & non sufficit generalis, negando narrata, prout narrantur.
46 Socius amittit hoc priuilegium, si ei renunciauerit.
47 Et ei renunciaße dicitur, si omnia restituere promisit.
Vel si generaliter renunciauit omni beneficio, siue expresserit maiora, siue non expresserit.
Quia in contractibus veniunt etiam maiora.
48 Et hoc eo magis procedit, si fuit adhibitum iuramentum.
49 Socius gaudet hoc priuilegio solum durante societate secundum aliquos.
50 Etiam dissoluta societate, & in omnibus actionibus prouenientibus a societate.
51 Priuilegium hoc solum habet locum in societate conuentionali, & non in alijs communionibus.
52 Socius licet habeat hoc priuilegium, tamen potest incarcerari suspectus de fuga, capi, & carcerari vt sistat in iudicio.
53 Socius quantum facere possit, inspicitur tempus rei iudicandæ, dedcto ne egeat.
Et non deducitur æs alienum, nisi debeatur ex ipsa societate.
Et solummodo consideratur persona ipsius, non vxoris & filiorum.
54 Priuilegium hoc est personale, & non transit ad hæredes, & ad quemlibet alium succeßorem.
Et non datur patri, neque Domino, neque fideiussori.
55 Fideiussori datur, si denunciet litem principali, qui veniat, & opponat hoc beneficium.
Defensori datur.
56 Socius admissus ad huiusmodi beneficium tenetur cauere de satisfaciendo, si peruenerint ad pinguiorem fortunam.
Et sufficit nuda promissio.
57 Societatem probare debet, qui vigore societatis agit.
58 Societatis non contractæ maxima est præsumptio, si quis eam non contraxisse suo iuramento affirmet.
59 Instrumento producto, qui asserit esse de socijs comprehensis, in eo debet hoc probare, ad hoc vt instrumentum habeat executionem.
60 Liquidatio si est facienda ante, quam instrumentum exequatur, in ea facienda non proceditur executiue.
61 Executioni petitæ vigore instrumenti potest opponi, non constare de dissolutione societatis.
62 Et potest opponi, quod sit renouata.
63 Et quod agens non adimpleuerit pro parte sua.
64 Et potest opponi, quod adhuc ratio non sit reuisa, & numero 69.
65 Et hoc maxime procedit, si ambo socij ponentes pecunias administrauerunt.
66 Lucrum, & capitale in societate adesse præsumuntur.
67 Si quantitas certa fuit promissa in instrumento apposito pacto, quod, si facto calculo de minori quantitate appareat, minor tantum debeatur, pro quantitate expressa ante calculum erit danda executio. Declaratur nu. 71.
68 Et præstabitur cautio de restituendo, si quod vltra summam debitam facto calculo solutum apparebit.
69 Tutor non potest conueniri, quod reddat contenta in inuentario, ante redditam rationem administrationis.
70 Exceptio proueniens ex corpore instrumenti retardat eius executionem.
Actio pro socio est generalis, ideo si socius se offerat ea facere, ad quæ generaliter tenetur, speciali actione conueniri non potest.
72 Executio instrumenti in societate officij datur, quia in eo promittitur certa quantitas, absque alia rescissione rationum, & apponitur iuramentum.
Iuramentum de Iure communi habet executionem paratam.
Etiam si excipiatur de vsuraria prauitate.
73 Socius, qui intra certum tempus rationem reddere promisit, si eam non reddiderit, poterit exequi instrumentum contra eum, pro summa in eo contenta.
74 Executio erit danda instrumento pro summa calculata, etiam stante clausula, saluo Iure verioris calculi.
Actio pro socio est perpetua.
75 Præscriptio contra eum incipit currere, societate finita.
76 Socius socio non tenetur vltra, quam facere possit.
Ampliatur ad scolares insimul habitantes.
77 Ampliatur etiam si non actione pro socio, sed alia actione agatur.
78 Alimenta socio sunt relinquenda iuxta textum in l. hæreditatum. ff. ad leg. falc.
79 Et si viuat socius vltra tempus taxatum debet ei caueri de alimentis præstandis.
80 Et si socius creditor est egenus ei prius est subueniendum.
81 Alimenta ei non debent relinqui, si potest viuere ex aliquo officio, seu artificio.

82 Status

81 *Status socij attēditur in quo reperitur, & non in quo reperiebatur.*
83 *Fructus attenduntur ad decernendum alimenta, & non debet vendi proprietas nisi, vt collocetur in tuto ad recipiendum maiores fructus.*
84 *Et hoc an vendi, debeat Iudicis arbitrio consideratur.*
85 *Fideiussor socij non habet hoc beneficium nisi compareat, vti defensor.*
86 *Vel faciat principalem comparere ad hanc exceptionem proponendam.*
87 *Quæ quandocunque opponi potest etiam in executione sententiæ.*
88 *Actio pro socio tollitur spatio 30. vel 40. annorum.*
89 *Intelligitur de actione personali competenti dissoluta societate.*
90 *Communione durante, actio competens ad diuidendum nunquam præscribitur, si quilibet socius possideat, secus si vnus tantum possideat.*

IN præsenti capitulo videbimus de obligatione & actione respectu personarum
1 † sociorum, cum in præcedenti iuxta distinctionem sub num. 1. positam, visum fuerit de obligatione, & actione respectu personarū sociorum, & extraneorum. Sicut ex contractibus cęteris, ita ex contractu societatis naturalis & ciuilis obligatio oritur. l. 2. ff. de action. & obligat. §. 1. Instit. de obligat. ex consensu, & obligatione oritur actio, iuxta text. in l. licet. §. ea obligatio. ff. de procura. & duę
2 † nascuntur actiones; vna, quæ appellatur pro socio, ab ipso contractu societatis, altera communi diuidundo, respectu rerū communionis, quæ est inter socios. l. vt sit. l. pro socio arbit. in fin. l. sed & socius. l. si actum, ff. pro soc. l. 1. & quasi per totum tit. ff. comm. diuidun. Petrus de Vbald. d. tract. de duobus fratrib. p. 14. in princ.
3 Et quatenus de istis duabus † actionibus, quod vna alteram tollat, habetur in d. l. pro socio arbiter, in fin. intelligendum est, quod non tollantur in totum, sed solūmodo, quatenus ad inuicem concurrentia sunt, est textus in dict. l. si actum, & ibi Gloss. & Dd. ff. pro soc.
4 Et dicuntur cōuenire, quia quælibet † datur ad personales præstationes, & pro dissoluenda societate, & in qualibet veniunt fructus partis expensę, & accessiones omnes rerum communium societatis, ac etiam damna, & deteriorationes. d. l. si actū, & ibi Glos. & l. sed & socius, & l. pro socio. in fin. ff. pro soc. & l. in communi. & l. per hoc, & l. si quis putans, & l. & si non omnes, §. venit. & l. in summa, & l. arborum. §. aquarum. ff. commu.
5 diuidun. Et habent se † vt excedentia & excessa, quia in actione pro socio non fit adiudicatio, & si durāte societate socius aliquam rem communicare debet, & tenetur reddere rationem, erit agendum actione pro socio & non cōmuni diuidundo. l. actione, §. nonnunquam, & ibi Gloss. ff. pro soc. Bal. in rubr. C. pro soc. nu. 10. Petr. de Vbal. p. 13. sub nu. 2. & text. in d. l. actione. §. nonnunquam. procedit in qualibet societate, licet exēpli gratia loquitur solummodo in societate vectigalium Petr. de Vbal. d. p. 14. sub nu. 1.

Nec est impossibile, quod actio pro socio detur ad diuersos effectus, quia id euenit cir
6 ca † diuersas res, & diuersis temporibus, vt fit etiam in actione ex empto, quæ datur ad formandum contractum emptionis, quando venditor petit pretium, & datur etiam ad distrahendum emptionē, quando ita fuit conuentum. l. ex empto. §. is qui ruina. ff. de act. empt. Petrus de Vbal. d. p. 14. sub num. 1. vbi ponit versus.

Sic discite sanari per quem didicistis amare,
Vna manus vobis vulnus opemque feret.

Ex diuersis causis etiam aliquando inter socios dantur aliæ actiones. Nam si socij ha-
7 bent rem † communem, quæ commode pro parte locari potest, si in totum locata fuit, datur actio negociorum gestorum. l. qui aliena §. fin. & l. si communes. ff. de negoc. gest. & l. si quis putans. §. siue autem. ff. commun. diuidun. Similiter agit actione negociorum socius in repetenda pecunia impensa pro via communi reficienda. l. arbor. §. si per eundē. ff. comm. diuidund. & si vnus socius caueat vicino, de dāno infecto pro tota domo communi pro eo, quod expendit, pro altero socio agit similiter actione negociorum gestorum, quia poterat cauere solummodo pro parte. l. si quis putans. §. si damni. ff. commun. diuid. & l. si communes. ff. de negot. gest. & agitur actione negociorum gestorum si finita societate, & pertinētibus ad eam, aliquid agitur circa res communes. Petr. de Vbal. d. p. 14. sub nu. 32.

Actione etiam in factum aliquādo potest
8 agere socius, vt si vnus † ex socijs inferat mortuum in communem locum purum. l. si quis putans. §. si quis in communem. ff. commun. diuidund. & l. 2. & l. si plures. ff. de relegat. & sumpt. funer. & si vnus ex socijs partem suam rei communis alienet, ne alter socius secum communi diuidundo agere possit. l. communis seruus. §. cum agere. ff. commun. diuidund. Præscriptis verbis etiā actione quādoque socij agere possunt, vt si inter
9 ipsos † conuenietur de fructibus percipiendis alternis annis, & vnus præcipue prohibeat, vel pecus immittat. & fructus corrumpat, poterit enim alter socius agere actione præscriptis verbis. l. si conuenit, & ibi gloss. ff. commun. diuidund.

Agit etiam socius aliquando contra alterum socium interdicto vti possidetis, si pro-
10 hibeatur † reficere communem parietem, vel eo vti ad vsum destinatum, leg. si ædes. ff. comm. diuid.

11 Et agit etiam lege Fauia † contra socium plagium committentem. l. merito, in fin. ff. pro soc.

12 Lege

12 Lege Aquilia etiam agit, si damnum † in re communi socius dedit.l.sed & si ex causa. ff.pro soc.& l.sed & si communem.& l. scilicet.ff.ad leg.Aquiliam.

13 Et agit socius contra socium † actione furti, si dolo malo rem communem amouit, vel celandi animo contrectauit.l.rei communis. & l.merito. ff. pro socio. Petrus de Vbald. dict. tractat.de duobus fratribus part.14.sub numero 1.

14 Actiones istæ pro socio † & communi diuidũdo sunt bonæ fidei,l.per hoc,& l.in hoc ff.commun.diuidund.l.3.in fin.& l.rei communis,ff.pro socio.§.actionum autem.Institut. de actio. Et sunt ab vtraque parte directæ,& non datur directa, & contraria,vt dicitur de actione depositi, & similium, quia nõ magis est vnus socius, quam alter, & quilibet socius eundem habet officium. Sed in deposito aliud est officium deponentis, & aliud depositarij,& quilibet ex socijs damnatus ignominia notatur,§.ex quibusdam. Institut.de pœna temer.litig.declarat pulchre Coras.lib.4. Miscellan.c.19.

Quamuis etiam societas morte dissolua-
15 tur,tamen istæ actiones dantur † hæredi, & contra heredes.l.verum,§.in heredes.ff.pro soc.l.per hoc. ff.commun.diuidund.Petr. de Vbal.in tractat.de duob. fratrib.part.14.sub num. 1.Antonius Cioffus, consil. 50. numero 2.lib.2.

Datur etiam aliquando actio pro socio vti-
16 lis,non quidem inter † vere socios, sed inter insimul cohabitantes.l.1.§.fin.& l.2.& l.3.& l.4.ff.de his,quæ deiec.vel effud.& ideo datur inter scholares insimul habitantes, si non vult vnus ex eis ea conferre, quæ conferre tenetur, vel si sit molestus alteri socio dum studet. Petr.de Vbal.d.tractat.p.14.sub num.1.in fin.

17 Et qualiter sit formãdus † libellus in hoc societatis iudicio ponit Bald.in rubri. C.pro soc.nu.9.Soc.in cons.160. col.penult.& fin. lib. 2. Practica Papien.in forma libelli .in actione cõmuni diuidundo.Are.in §.sequẽti nu.14.Instit.de action.

Et si plures societates inter quosdã con-
18 tractæ fuerunt, non vna † actio, sed plures dantur actiones ex quolibet contractu prouenient. Petr.de Vbal.d.p.14.sub nu.3.

Et non licet socio eiusdem societatis vi-
19 gore coram vno Iudice agere cõtra † vnum socium, & cõtra alium socium agere coram alio Iudice, sed iudicium istud inter omnes socios coram eodem Iudice agi & terminari debet.l.1.ff.de quibus rebus ad eund.iud.ea. Petr.d.p.14.num.2.& hoc fit tribus rationibus. Primo, quia consortes & cõiuncti sunt. Secundo,quia quilibet est Actor & Reus, & quilibet agit, & reconuenitur. Tertio & vltimo,ne sequatur absurdum, quia posset esse, quod vnus Iudex diuerso modo ab alio iudicaret, vel diuerso modo disponeret de personalibus præstationibus, vel aliter fines designaret,vt declarat Gloss.in dict.l.1. ff.de quib.reb.ad eund.iud.eat.Aret.cons.29.sub num.24.& hoc est verum, etiam si inter socios adsit vnus,qui sit clericus. Bal.in l.fi. in 6.q.in fi.C.de edict. diui Adrian. tollend.Et
20 etiam si plures † socij contra vnum agere vellent,vnum Procuratorem constituere tenerentur.Bal.in l.si prędium,sub num.18.C. de edilit.edict.

Socius non condemnatur in solidum con
21 uentus ab altero socio,sed solummodo † in quantum facere potest.l.sunt qui. ff.de re iudic.ibi.l.verum,& ibi Gloss.& Dd.ff.pro soc. §.sunt præterea,& ibi Dd.Institut. de actio. Petrus de Vbal.d.tract.de duob.fratrib.par. vltim.num.1.Alex.cons.133. in princ.libr.5. Paris.consil.99.colum.fin.lib.3.Marcus Antonius Amat.decis.16.num.21.& enumerat in dicta decisione omnes habentes hoc beneficium.

Quinimo non solum non condemnatur
22 in solidum, sed etiam alteri socio † non tenetur,nisi pro parte,quam habebat in societate. Nam licet extraneis socij in solidum etiam vltra partem,quam in societate habẽt, teneantur,tamen inter ipsos solum obligari censentur pro ea parte, quã in societate habent. ita tradit Menoch.in cons.410.nu.42. lib.5.Rot.Gen.decis.97.num.8. Et ita quando socius conuenit socium,duplex consideratio haberi debet,vna,quòd non teneatur, nisi pro ea parte, quam habet in societate: secunda, quòd si bona non habeat pro quantitate posita in societate,non possit cõdemnari, nisi in quantum facere possit. Sed ista
23 opinio mihi non placet,quod socius † socio teneatur non in solidum, sed pro portione solummodo, quam habet in societate: hoc enim lege cautum non reperio. Et in d.l.verum,& in d.l.sunt qui. indistincte dicitur, ꝙ socius tenetur,in quantum facere potest,& nihil dicitur de portione, quam quis habet in societate, imo quod id procedat etiã inter socios vnius rei,dicit Gloss.in d.l.verum in versic.vnius rei. Nam si procedit in socio vnius rei: ergo patet,quod in solidum poterat conueniri. Ex eo enim,quod in solidum potest conueniri,datur ei beneficiũ, ne condemnetur in solidum,vt considerat in casu, de quo agit, Bero.cons.10. nu.4. lib.3.& ita teneo, quod ad totum debitum alteri socio in solidum teneatur, & nõ pro parte,quam habet in societate.

24 Quod si extraneus agat contra sociũ † sibi obligatum, & alter socius etiam prætẽdit eundem socium obligatum habere,quis pręferatur? Castrens.ponit hanc quæstionem in cons.345.lib.2.Viso puncto supradicto. Duo enim Hebræi contraxerunt societatem ad mutuandum,& vnus ex eis societati præpositus mutuo accepit quandam pecuniarum quantitatem a diuersis creditoribus, excedendo

dendo fines societatis, petebant creditores suas pecunias a socio, cui mutuauerunt, & alter socius similiter petebat suum capitale & dicebat debere præferri in pignoribus, & rebus cæteris existentib. in banco, quia prior erat in tempore. Et Castrensis determinat, quod socius ante omnia deducere debeat de pignoribus, & nominibus debitorum repertis in banco pro quantitate sui capitalis, & quod residuum distribui debeat inter creditores.

Et mouetur ea ratione, quia quæsita a so-
25 cio † societati præposito mutuando fuerunt quæsita, tam quo ad personalem actionem, quam quo ad pignora, pro parte sibi, & pro parte consocio, cum in mutuo hoc sit speciale, quod actio personalis, & hypotheca quęratur a mutuante ei, cuius nomine mutuatur l. certi condictio, §. si nummus, & ibi Bart. ff. si cert. petat. & pro parte quæsita socio, ipse in ea cęteris creditoribus vti habens ius in re præferri debet.

Insuper quæro, quid si tres sunt socij, &
26 vnus † solus administrauit, an ille, qui administrauit, prius sit conueniendus? Dato quod etiam alter, qui non administrauit, conueniri possit, quod ille, qui administrauit, prius conueniri debeat, tradit Rota Genuens. decis. 64. num. 2. per text. in l. actione. §. si communis, & ibi Fulgos. ff. pro soc. & ita consuluisse dicit Soc. consil. 24. sub num. 42. vers. 4. lib. 1. Crauet. cons. 433. nu. 6. lib. 3. Quamuis etiam dixerim supra cap. 30. num. 11. quod
27 extraneus agens † cōtra socios obligatos ex contractu vnius ex socijs, nō teneatur docere contractum fuisse versum in vtilitatem sociorū: tamen quoties vnus ex socijs agit contra socium, vt quia dicat aliquid egisse ad societatis vtilitatem, tenetur probare ab eo gesta versa fuisse vere in ipsius socij vtilitatem contra quem agit. l. iure societatis. ff. pro soc. Petr. de Vbald. in d. tract. de duobus fratr. p. 9. sub nu. 1. & 5. Fulgos. cons. 209. colum. 2. Cuman. cons. 8. in princ. Paris. cons. 94. num. 27. lib. 1. Crauet. cōns. 129. num. 12. & cons. 159. num. 8. lib. 1. Natt. cons. 567. num. 6. lib. 3. Rimin. iun. cons. 331. num. 8. lib. 3. Sed est intelligenda ista opinio, vt procedat in societate particulari, non autem in societate omnium bonorum, vt per Menoch. in cons. 375. lib. 4.
28 Et dummodo gesta ab vno † ex socijs versa sint in vtilitatem sociorum, datur actio pro socio, etiam si non fuerint gesta nomine sociorum, sed proprio nomine. Nā quoad extraneos solummodo considerantur gesta, an fuerint gesta proprio, vel communi nomine, sed nō quoad ipsos socios. l. si socius, vbi omnes, ff. si cert. pet. & tradit Cynus, & reliqui in l. cum te in Gallia. C. si cert. pet. Castrens. in l. 1. §. vlt. num. 2. ff. de exercit. Dec. in l. eius qui in prouincia. §. vlt. in fi. ff. si cert. pet. Paris. cons. 93. colum. 1. & cons. 94. num. 5. lib. 3. Menoch. d. cons. 375. num. 21. libro 4. Et vbi
29 esset probandum gesta † fuisse versa in vtilitatem aliorum sociorum, quia hoc probare difficile est, sufficerent coniecturæ. Bartol. in auth. hoc ius porrectum. num. 17. C. de sacrosanc. eccles. Bald. in l. vni. in fin. C. si aduer. cred. Rimin. in l. ciuitas, colum. vlt. & ibi Alciat. num. 6. & Dec. num. 10. ff. si cert. pet. late Mascar. in tract. de probat. conclus. 1161. vbi enumerat plures coniecturas sufficientes ad hoc probandum, loquendo tamen de ecclesia, & loquendo de socijs, nōnullas coniecturas enumerat Menoch. in cons. 357. num. 12. cum plur. seq. lib. 4. Prima quarum est, quādo
30 vnus ex socijs † emit lanas, & post earū emptionē ab altero socio fuerunt confecti plures panni, nec constat, quod eo tēpore emerit alias lanas, nam pręsumitur, quod ex lanis emptis cōfecti fuerint, & sic quod versæ fuerint in societatis vtilitatem, ex traditis a Baldo in cons. 125. Quidam Ioannes lib. 5. cum dicit, quòd si socius macelli emit animalia, & constat eo tempore in macello fuisse occisa animalia, præsumitur, quod illa empta occisa fuerint, & sic fuerint versa in societatis vtilitatem. Secunda coniectura est, si so-
31 cius † a cæteris socijs vti vir probus, & prudens approbatus fuit. Stāte enim tali approbatione præsumitur, quod ab eo gesta in societatis vtilitatē gesta fuerint, vt dicitur de prælato ecclesiæ, & de ciuitatis administratore, qui eorū probitate stante pecunias mutuo susceptas causa ecclesiæ, & ciuitatis in earum vtilitatem conuertisse, præsumuntur Archid. & Gemin. in cap. hoc ius porrectum. 10. q. 2. Odofr. Cyn. & Alberic. in d. auth. hoc ius porrectum. C. de sacros. eccl. Menoch. in tract. de arbitr. Iud. casu 432. num. 36. Mascar. d. conclus. 1161. num. 28. Tertia est coniectu-
32 ra, si socius librum † rationū negotiationis, & administrationis edere recusat, in quo cōstare asseritur, res emptas, puta lanas, fuisse conuersas in vtilitatem societatis. Ex hac enim recusatione præsumptio sumitur contra eum, qui id non facit, quod facere tenetur. l. si Procuratorem, §. dolo, ff. mandati. l. dolo. ff. ad leg. Falcid. Socin. cons. 213. num. 5. lib. 1. Crauc. cons. 115. num. 2. lib. 1. Et socius
33 tenetur † librum rationum conficere, & etiam si sit reus, illum actori edere tenetur, Alciat. in l. 1. nu. 22. C. de edendo. Bero. cons. 191. num. 35. lib. 1. Etiam cum aliter probari non possit, res versas fuisse in societatis vtilitatem, conueniens est, quod socius librum alteri socio actori edere cogatur. Alcia. in d. l. 1. num. 25. qui adiungit, Iudicem pro suo arbitrio, cum æquitatem subesse videt, compellere posse reum edere rationes, & instrumenta actori. Et magna æquitas quod subsit inter socios, dicendum est, vt reus cogatur edere librum, quia credendū est, quod si in eo non appareret rem fuisse versam in societatis vtilitatem, libentissime illum ostenderet, sed quod ostendere recuset, quia qui male agit, odit

vidit lucem. Quarta & vltima est coniectura,
34 si per testes probetur, res, puta lanas † emptas ab vno ex socijs conductas fuisse in domo communi sociorum. Ex hoc enim præsumuntur conuersę in communem vtilitatem, & si testes paterentur etiã aliquos defectus, sustinerentur eorum dicta ex eo, quia deponunt valde verisimilia, vt per Menoc. d. cõs. 375. sub nu. 28. & 29. lib. 4.

Quod dixi supra socium condemnari so-
35 lummodo in eo, quod facere † potest, siue sit socius omnium bonorum, siue vnius rei solũmodo, d. l. verum, & ibi Glos. ff. pro soc. procedit etiam in colono partiario. Fulgos. in l. si merces. §. vis maior. ff. locati. Cremon. sing. 155. tu scis, quod socius. Bertach. in reper. in ver. colonus, num. 104. & nu. 172. Petr. de Vbald. d. tract. de duobus fratr. par. 11. sub num. 10. vers. ex quibus etiam tertia differentia. Bursat. cons. 330. nu. 52. lib. 3. Marcus Anton. Amatus, decis. 16. num. 22. Sed pluries contrarium obseruatum vidi, & misellos rusticos ob nimiam dominorum sæuitiam, carceribus mancipatos ad extremam miseriam fuisse redactos, & ob talem dominorum sæuitiam hodie fit, vt terrarum cultura deseratur.

Primo perditur huiusmodi priuilegium, si
36 † socius dolo faciat, quo minus in solidum condemnari possit, l. verum, in princ. & in §. tempus autem, & ibi Glos. & Dd. ff. pro soc. & leg. sed hoc ita, in fin. ff. de re iud. Petr. de Vbal. d. tract. part. vlt. in princ. Corn. consilio 128. num. 5. lib. 3. Matth. Brunus in tractat. de ceß. bono. p. 4. q. 24. sub num. 2. Sed non per-
37 ditur, si † ob culpam faciat, quo minus condemnari possit. d. l. verum, §. tempus autem, & ibi Bald. ff. pro soc. Et dolo facere dicitur socius, & huiusmodi priuilegium amittit, si
38 erogat bona in † fraudẽ futuræ actionis, non sic est, si occasione acquirendi non vtitur. l. nemo ex socijs, §. illud quæritat, ff. pro soc. Petr. de Vbal. d. p. vlt. nu. 2.

Contrarium dicendum videbatur, quod
39 etiam deberet socius † amittere hoc priuilegium ob dolum commissum in nõ acquirendo, per textum in l. sed & si lege. §. perinde, ff. de petit. hæred. vbi parificantur, dolo desinere possidere, & dolo possessionem non acquirere. Et cũ in societatis obligatione contineatur, quod quis lucrari studeat, & lucrũ sit forma, & finis societatis, ideo dicatur, quod socius, qui omittit lucrari, dicatur esse in dolo. Corn. cons. 128. sub nu. 5. lib. 3. Crau. cons. 100. nu. 9. & cons. 193. nu. 9. lib. 1. Surd. cons. 12. nu. 69. li. 1. Menoch. in tract. de Pręs. lib. 5. præs. 3. nu. 63.

Et dicatur etiam, quod si non seruet contenta in societate, socius amittat hoc priuilegium, vt per Corn. d. cons. 128. sub nu. 5. li. 3. certe etiam dicendum videbatur, quod tale priuilegium amittit ob dolum commissum in non acquirendo. Et pro hac opinione facit distinctio Dyni in l. 1. ff. de tabul. exhibẽ. quam ibi refert & sequitur Bart. & est talis. Aut est mihi obligatus quis ex contractu, vel quasi, ex quo tenetur acquirere, & tunc habent locum leges, quæ dicunt, quod ille, qui non apprehendit, tenetur tanquam possessor. Aut non est obligatus ad hoc ex contractu, vel quasi, & habent locum leges, quæ dicunt eum non condemnari, quippe cum socius sit obligatus ex contractu, ex quo tenetur acquirere, certe dicendum est, quod non acquirendo sit in dolo, & quod tali beneficio gaudere non possit. Et tenendo hanc opinionem, quod socius etiam ob dolũ in omit-
40 tendo hoc priuilegio † vti non debeat, erit intelligendus textus in d. l. nemo ex socijs. §. illud quęritur, ff. pro soc. quod loquatur in lucris, quæ socio obueniebant extra societatẽ, quæ ab ipsa societatis obligatione acceptare non cogebatur, & erit dicendum, quod d. l. non procedat in societate omnium bonorũ, quia in ea socius omnia lucra communicare tenetur. Vel potest dici, quod socius semper
41 † de eius dolo, & culpa alteri socio teneatur, vt dixi supra c. 20. sed quod non teneatur semper in solidum, sed solummodo in solidum teneatur, quando dolus consistit in committendo, sed non, quando consistit in omittendo, cum maior sit dolus in committendo, quam in omittendo, l. seruum. ff. de verb. oblig. Roman. cons. 330. nu. 23. & quod non solum dolus in committendo priuet socium hoc priuilegio, sed quod etiam ob dolum in omittẽdo perdatur hoc priuilegium, mihi verius videtur. Natt. cons. 362. lib. 2. Se-
42 cundo, hoc priuilegium † perdit socius, si negat se esse sociũ. l. si vnus, in fin. ff. pro soc. l. sed hoc ita, §. fin. ff. de re. iudic. facit text. in l. si dubitatur. ff. de fideiuss. Matth. Brun. in tract. de ceß. bonor. p. 4. q. 24. num. 3. & nu. 4.
43 dicit, quod poterit † carcerari, & non liberabitur a carceribus, etiã si velit cedere bonis. Glos. in l. fin. in fi. ff. de his, quę in fraud. cred. & in l. penult. ff. de iure dot. Hoc est verum,
44 quod hoc priuilegium † perdat, si persistat in negatiua, sed non est verum, si eius negatiuam reuocet ante litem contestatam. Aret. in §. item si socius, vers. in gl. Inst. de act. per text. in l. dictio. §. sed neq; hęredi, & ibi Flor.
45 ff. de noxal. Item, vt beneficium † hoc perdatur, requiritur specialis negatio, & non amittitur, si generaliter socius neget nauata, vt nauãtur, Bart. in l. si dubitetur. §. ita demum. ff. de fideius. Aret. in d. §. item si socius. Inst. de actio. Matth. Brun. d. tracta. de cessio. bon. p. 4. quæst. 24. sub num. 4. Tertio non gaudet hoc priuilegio socius, si ei renunciauit, quia
46 competit † iure societatis, & non propter reuerentiam personæ, tradit Glos. in l. alia. §. eleganter. ff. solut. instr. Petr. de Vbal. d. tract. de duobus fratr. part. vltim. sub num. 1. vbi dicit, quod ad hoc, vt socius teneatur in solidum, cautela est, vt facias eum huic benefi-

cio re-

cio renunciare, & subiungit, quod nota tu, qui ponis pecuniam in societate, vel das animalia ad socidam rusticis, qui communiter non habent, vnde viuant, sed libentius audirem, si daret consilium, quod pauperes rustici adiuuarentur, quorum laboribus agricultura exercetur, quæ quantum sit vtilis, & necessaria, nemo est, qui ignoret. Et huic bene-
47 ficio renunciasse dicitur, si omnia † restituere promisit, vel si generaliter renũciauit omni beneficio, siue maiora beneficia expresserit, siue non expresserit, cum in contractibus veniant etiam maiora expressis. Corn. d. cõs. 128. lib. 3. Alex. cons. 133. li. 5. Tiraq. in l. si vnquam. in ver. totum. nu. 2. C. de reuocat. donat. faciunt tradita per Rolan. cons. 13. lib. 1. & cons. 17. lib. 4. & in tract. de lucro dotis, q. 42. Et hoc eo magis verum est, si fuit adhibi-
48 tum † iuramentum, late Seraf. in tractat. de priuileg. iuram. priuileg. 56. Surd. in tract. de aliment. tit. 1. q. 78. num. 27. Guttier. de Iura. confir. p. 3. tit. 15. in fi. Quarto socius gaudet hoc priuilegio solum durante societate, sed
49 non ea † dissoluta, secundum Bero. in cons. 10. num. 1. lib. 3. sed ista opinio non est vera,
50 quia dissoluta societate † actiones ex societate prouenientes exercentur contra sociũ, & quando conuenitur socius, habet hoc beneficium. Et quod ex quacunq; actione conueniatur socius, dummodo habeat originem ex contractu inito societate durãte, & quod habeat etiam locum in actione reali, tradit Ang. in d. §. item si socius, in princip. Inst. de act. & quod habeat locum societate soluta, Paris. cons. 99. num. 64. lib. 3. & Bero. videns hoc eius dictum verum non esse, in eo non figit pedem. Quinto, hoc beneficium habet locum solum in societate conuentionali, sed
51 non datur † in societate incidenter contracta, & ideo non datur inter fratres habentes bona communia. Glos. in d. l. verum. in princ. ff. pro soc. Petr. de Vbald. dict. tract. part. vltim. sub numero primo. & etiam inter plures canonicos eiusdem ecclesiæ, & inter plures scholares insimul viuentes, si non sint socij, non erit dandum, licet in his duobus casibus dubitet, an sit dandum, Angel. in d. §. item si socius. Inst. de act. nam Glos. & Petr. de Vbal. clare loquuntur, & de eis Angelus nullam facit mentionem. Sexto licet socius habeat hoc priuilegium, nec condemnetur, nisi in
52 † quantum facere potest, tamen potest iurari suspectus de fuga, & carcerari. Bero. in d. cõs. 10. lib. 3. ea ratione, quia licet socius non possit condemnari in solidum, tamen potest citari, & conueniri, vt soluat solidum, & ad finem sistendi in iudicio citatio personalis de reo suspecto fieri potest, quia differũt, an quis capiatur ad effectum, vt soluat, an vero ad finem sistendi in iudicio.

Nam primus non est relaxandus, secũdus vero relaxatur præstita satisdatione de iudicio sisti, vt per Alex. in l. neque, §. qui in ius. ff. de in ius vocan. & ideo Bero. dicit debere intelligi dicta Baldi in rub. C. pro soc. in fin. vers. cum similibus asserentis, socium ad instantiam socij non posse capi, & carcerari. Sed Baldi opinionem tenet Alex. in l. etiam, ff. solut. matr. & post eos Paris. cons. 99. num. 65. lib. 3. tamen mihi magis placet opinio Bero. a qua tamen recedi posse videtur, si contra absentem etiam ad diffinitiuam sententiam deueniri posset, vt in regno fieri posse tradit Marant. in pract. in versicul. contumacia. num. 10. Quantum facere possit socius,
53 inspicitur † tempus rei iudicandæ, d. l. verũ, §. tempus. ff. pro soc. & non deducitur æs alienum, nisi ex ipsa societate debeatur, & condemnatur, in quantum facere posset, deducto ne egeat. d. l. verum, §. id quod. Et solummodo consideratur persona ipsius socij, & non habetur ratio, an habeat vxorem, & filios. Angel. & Faber. in §. item si de dote. Inst. de action. Corn. d. cons. 128. in fin. lib. 3. Et est personale hoc beneficium, & non da-
54 tur fideiussori, nec patri † vel domino, si iussu eorum societas contracta sit, nec ad hæredes transit, neque ad quemlibet aliũ successorem, siue vniuersalem, siue particularem, d. l. verũ, in princ. & ibi Glos. ff. pro soc. Petr. de Vbal. d. tract. part. vlt. sub num. 1. Corn. d. cons. 128. in princ. lib. 3. Datur hoc beneficiũ
55 defensori ipsius † socij, licet non detur eius fideiussori. d. l. verum, in princ. ff. pro soc. Et est ratio differentiæ inter fideiussorem, & defensorem, quia fideiussor suo nomine conuenitur, & defensor nomine socij, vt declarat Glos. in l. alia causa. ff. solut. matrim. Bart. & Bald. in d. l. verum, in princ. ff. pro soc. Et ad hoc, vt hoc beneficio gaudeat etiã fideiussor, cautela datur, quod ipse denũciet litem principali, & quod principalis veniat, & suscipiat in se iudicium, & opponat istam exceptionẽ in persona sua. Petr. de Vbal. d. tract. part. vlt. sub nu. 1. Bart. in d. l. verum, in prin. ff pro soc.

Socius admissus ad huiusmodi beneficium
56 tenetur † cauere de satisfaciendo integre, si ad pinguiorem fortunam deuenerit, & nuda promissio sufficit. l. verum. §. id quod in fi.
57 & ibi Glos. ff. pro soc. Socius agens † vigore societatis, societatem præcessisse, & contractam fuisse, probare tenetur, & per Alexan. cons. 134. num. 4. lib. 5. Ruin. cons. 92. sub nu. 5. lib. 1. Qualiter autẽ hæc probatio fieri possit, posui supra c. 11. nu. 10. cum plurib. seqq. vbi videri potest, & ibi dictis vnũ addo, quod
58 iuramentum † illius, qui asserit, nunquam suæ intentionis fuisse contrahere societatem, multum ad elidendam societatis probationem operatur. Corn. consilio 1. sub numero 3. vers. qui cum iuramento. libro 1. Cephal. consilio 635. num. 10. lib. 5. Et si vnus
59 socius instrumentum † produceret, in quo appareret, Titiũ contraxisse pro se & socijs, & vellet agere via executiua vigore statuti,

vel

vel obligationis in eo appositæ, antequam ad executionem deueniatur, debet probare, & liquidare, se esse vnum ex illis socijs in instrumento comprehensis. Galesſ. in tracta. de clausula in for. cam. 9. 2. num. 2. fol. mihi 37. Vant. in tract. de nullit. titu. de nullit. ex diff. processſ. sub num. 50. Menoch. conſ. 301. nu.
60 17. lib. 4. & negotium liquidationis † non erit executiuum, vt per Galesſ. in d. tract. titul. de liquidatione. Menoch. in tract. de adipiſ. poſ. remed. 3. num. 190. & remed. 5. num. 70.
61 Executioni etiam petitę vigore † instrumenti potest opponi, non constare de dissolutione societatis, vt tradit Alexan. conſ. 136. nu. 4. lib. 5. Cephal. conſ. 768. sub num. 5. lib. 5. Et si societas sit finita, potest opponi ad retar
62 dandam † executionem exceptio, quod sit renouata, quia ista exceptio continet in se exceptionem solutionis & satisfactionis, vt per Alex. d. consil. 136. num. 4. lib. 5. Opponi
63 etiam potest † exceptio, tu non adimpleuisti pro parte tua, Menoch. conſ. 1. num. 369. lib. 1. & conſ 121. num. 69. lib. 2. Anch. quæst. 68. lib. 2. & quæst. 58. lib. 3. Etiam poterit exceptio opponi agenti ad capitale & lucrum,
64 quod adhuc ratio † non sit reuisa, & quod ante reuisionem rationum, instrumentum non debeat exequi pro summa in eo contenta, cum ossibile sit, quod societas damnosa fuerit, & sic quod summa prætensa non sit liquida. Bald. in conſ. 61. lib. 2. & in consil. 214. lib. 4. & post eum Petrus eius frater in dicto tract. de duob. fratr. part. 8. sub num. 42. & p. 14. in fin. Foller. ad Marant. in pract. p. 6. actu 8. & producuntur scripturæ, & instrumenta num. 3. Cephal. conſ. 768. num. 14. & consil. 769. num. 1. lib. 5. Gabr. conſ. 61. nu. 16. lib. 2. Decia. conſ. 60. nu. 43. lib. 2. Et multo magis
65 instrumentum † exequi non poterit, si ambo socij pecunias in societate posuerunt, & ambo administrauerũt: Hoc enim casu, quia pecuniæ ad manus cuiuslibet deuenisse præsumuntur, vnus contra alium agere non poterit, vigore instrumenti pro summa in eo contenta, nisi prius expunctis rationibus. Socin. in consil. 24. sub num. 36. in fin. lib. 1. Rimin. sen. conſ. 300. num. 53. lib. 2. Sed contra
66 hanc opinionem plurimum † vrget, quia in societate præsumitur adesse capitale, & adesse lucrum. Socin. d. conſ. 24. sub num. 41. libro 1. Rota Genuenſ. deciſ. 46. sub nu. 1. Petr. de Vbal. d. part. 14. in fin. Bero. conſ. 191. nu.
67 48. lib. 1. Et quoties in aliquo † instrumento fuerit promissa certa quantitas, cum hoc, ꝙ si facto calculo de minori quantitate appareat, illa tantum debeatur, nihilominus ante factum calculum pro quantitate expressa in instrumentum habebit executionem paratam. Galesſ. in d. tractat. de clauſ. in forma camer. quæst. 5. in 2. consideratione, num. 3. fol. mihi 109. post Socin. & Dec. in l. pecuniam quam, ff. si cert. petat. & in l. quibus diebus. §. quidã Titio. ff. de conditio. & demonstrat. per Glo. in l. 2. ff. de in diem addict. Gramma. decisio. 58. num. 10. & 11. Socin. in d. conſ. 24. sub nu. 36. vbi dicit, quod est textus in terminis in l. statu lib. rationem. ff. de statu liber. Gabriel. conſ. 146. lib. 2. Thob. conſ. 63. Bertaz. in tractat. de clausul. 38. clau. Gloſ. 2. Et præstabi-
68 tur cautio de restituendo, si † quid expunctis rationibus solutum vltra debitam summam apparebit, vt habetur in auth. quę supplicatio. Cod. de precibus Imper. offert. Bart. in l. Iulianus, in vltimis verbis, ff. de condict. indebi. Cephal. conſ. 769. num. 9. lib. 5. Bero. q. 105. num. 6.

Cęterum prima opinio mihi magis placet
69 quod ante reuisam rationem † instrumentum non sit liquidum, & non habeat executionem paratam, neque pro lucro, neq; pro capitali. Et vt ea mihi magis placeat, moueor primo, quia videmus, quod si mater gessit tutelam filiorum, nõ posset grauari ad aliquam restitutionem, etiam eorum, quæ sibi fuerunt consignata, & de quibus ex instrumento inuentarij clare cõstat, nisi prius contra eam agatur, vt tutelæ rationem reddat, cum possit contingere, quod ipsa tutrix plus expendisse ostendat, quam habuerit. Alex. conſ. 192. lib. 7. Negusant. in tract. de pign. 1. membr. par. 5. num. 37. Roland. consil. 17. sub num. 2. lib. 4. Cephal. consil. 768. & consilio 769. lib. 5.
70 Secundo moueor, quia quod socius † teneatur restituere capitale, & lucrum expunctis rationibus prouenit ab ipsius societatis natura, & sic ab ipsarum partium conuentione, vt per Socin. d. conſ. 24. num. 36. in fin. & nu. seq. lib. 1. & si prouenit ab ipsius societatis natura, merito exceptio opponi potest, quod ante instrumẽti petitam executionem rationes expungãtur, vt videatur, quid quantumve sit in societate de capitali, & de lucro quia est ista exceptio proueniẽs ab ipso contractu, & est contenta in ipso instrumento, quæ eius executionem retardat, vt considerat Bald. in consilio 493. Multiloquium. lib. 4. versicul. exceptio autem, & dictum consilium ad verbum ponit Petr. de Vbal. d. tract. de duobus fratr. part. 8. sub num. 4. Et quod exceptiones omnes resultantes ex corpore instrumenti impediant eius executionem, quia vere non dicuntur esse contra instrumentum, sed secundum instrumentum, tradit Rota Roman. decisio. 626. numero decimo, part. 1. Milanetius deciſ. 14. part. 2. & faciunt tradita per Rimin. sen. conſ. 300. num. 55. lib. 2. Non obstant tradita a Socin. & a Decio in locis supra allegatis, quia loquuntur
71 ipsi de † obligatione de soluendo pure facta, resoluenda tamen sub conditione, si facto calculo appareret de minori summa, & non est mirum, quod pro obligatione pura detur executio, licet possit resolui, quia de instrumento habente executionem dici solet, solue, & repete, vt per Bartol. in l. cap. §. &

§.& parui.nu.8.ff.vnde vi.Non ſic eſt in preſenti, quia nõ agitur de quantitate pure promiſſa reſoluẽda ſub conditione, ſed de quantitate ſoluenda incerta verificanda, tamen prius ex punctis rationibus. Conſiderari etiam poteſt, quod actio pro ſocio eſt generalis,& in ea veniunt omnia, quæ debentur ex ipſius ſocietatis natura, & cum ſit generalis, ſi ſocius ſe offerat ea omnia facere, ad quæ generaliter tenetur, excluditur actio particularis, ſi ſolummodo proponatur pro capitali,& lucro.Addit.ad Alex. in d.conſil.192. lib.7.Gabriel.conſ.61.nu.2.Neque obſtat dicere, quod præſumatur adeſſe lucrum,& capitale,quia etiam contra talem præſumptionem ad retardãdam executionem exceptio admittitur, cum admittatur contra plenam probationem reſultantem ex inſtrumento, in quo legitur ſocium capitale habuiſſe, & ſi reuiſis rationibus non docebit de eius exceptione,contra inſtrumẽtum,& præſumptiones,ſuccumbet.

In ſocietatibus officij,quæ mihi nunquam
72 placuerunt,datur executio † in inſtrumẽtis, quia in eis apparet promiſſum de capitale reſtituendo, & de certa lucri quantitate dãda, & apponitur iuramentum, cuius virtute inſtrumenta etiam de iure communi dicuntur habere executionem paratam, ſecundũ Bero.in conſ.85.nu.1.& 7.lib.3. Quo adhibito inſtrumenti executio impediri non poteſt, etiam ſi excipiatur de vſuraria prauitate, vt per Bero.in d.conſ.85.lib.3. contrarium videtur tenere Bal.in conſ.275. Præmiſſo ſtatuto cõmunis Veronæ.li.5. & poſt eum Menoch. conſ.301.nu.35.lib.4.ſed erunt intelligendi, vt loquantur,quando non adeſt iuramentũ, iuxta text.in c. debitores, de iureiur. Erit ẽt
73 danda inſtrumenti † executio pro ſumma certa in eo contenta, ante reuiſam rationem ſi aliquo tempore,puta quolibet menſe, ſocius adminiſtrans eam reddere promiſit, & eam non reddidit,& non docuit adeſſe damnum.Bal.d.conſ.493.multiloquium.li.4.Pet. de Vbal.d.p.8.ſub nu.42. Soc. d.conſ.24.col. 12.lib.5.Foller.ad Marant.p.6.actu 8.& producantur ſcripturæ, & inſtrumẽta ſub nu.3.
74 Et inſtrumento erit danda executio † reuiſa ratione pro ſumma calculata. Berou.queſtio.105.etiam ſi fuiſſet appoſita clauſula,ſaluo iure verioris calculi. Bertaz.in tractat.de clauſulis. Gloſ.2.clauſ.38. niſi de errore doctum fuiſſet,vt per Hond.conſ.50. nu.17. lib. 1.Thob.conſ.63.num.28.& ſeqq. Vbi etiam
75 in hoc iudicio ſocietatis preſcriptionis † exceptio opponeretur, ſciendum eſt, quod actio pro ſocio eſt perpetua. Bald.conſil.472. in fin.libro 4.& quod præſcriptionis tempus non inchoetur, niſi demum ſocietate finita, Gloſs. & Bald.in l.1. §.ad hæc. C.de annuali except.Petr.de Vbal.d.tractat.part.13.nu.3. Corn.conſil.24.in fin.libro 1. Bero.conſ.191. num.40.lib.1.

76 Verũ eſt concluſio, † quod ſocius ſocio non teneatur, vltra quam facere poſſit, ſiue ſit omnium bonorum, ſiue vnius rei ſolummodo.l.ſunt,qui in id.ff.de re iudic. vbi verbum maxime ſubintelligi debet iuxta textũ in l.verum in fin.ff. pro ſoc. vt ibidem gloſs. declarat Iaſ.in §.ſunt præterea verſic.ſed etſi quis Inſt. de action. vbi ampliat numer.6.
77 ad ſcolares, † qui habitant ſimul in eadem domo, & ampliat procedere etiam ſi non agatur actione pro ſocio,ſed alia, dum tamen ſit occaſione ſocietatis, & de re geſta ſocietate durante, & ibi Angel. citat textum, & notata ibi per Bartol. in l.ſocium, qui in eo, §.fin.ff.pro ſoc.& videtur probari argumento textus in l. non tantum.ff. de re iudic. vbi non tantum ratione dotis, ſed ex alijs quoque contractibus, maritus ab vxore conuentus condemnatur quem ad hoc probandum citat Guttier.tract.de iuram.confir.p.3.c.15. num.1.in fin.
78 Et dum dicitur † arbitrio Iudicis alimenta ne egeat ſocio eſſe relinquenda, intelligi debet primo eſſe faciendam computationẽ, ſecundum tempus quod viuere poſſet iuxt. diſpoſitionem.l.hæreditatum.ff.ad leg.Falc. gloſ.1. in l.maritum, ff.ſolut.matrimon.quæ licet loquatur in marito tamen extenditur ad ſocium. Guttier.d.cap.15.numero 3. non obſtat textus in l.ſi quis argentum. §.fin autem donator. C.de donat.vbi dicitur in redditibus,per quindecim annos æſtimationem debere præſtari,per quem tex. Afflict.deciſ. 34. dicit expreſſe probari.l.hæreditatum nõ eſſe obſeruandam in contractibus, cum in contractibus aliter diſponatur in d.l. ſi quis argentum, & quod ita in conſilio fuit iudicatum,verum contra Afflict.tenent communiter doctores in materia alimentorum, vt dicit Surd.in tractat.de Alim.tit.9.quæſt.2.nu.
79 28.& † dici etiam poteſt, quod eſſet præſtanda cautio ſocio egeno de vlterius præſtando alimenta ſi vlterius viueret vltra tempus taxatum,vt per Alex.in d.l. hæreditatum in fi. & per Affl.d.deciſ.34.nu.3.
80 Secundo debet intelligi, † quod ſi ſocius creditor egeat,& ſine re, ſeu pecunia ſibi debita viuere non poſſit, ſocius debitor tali priuilegio non gaudebit, ita loquendo de marito tenet Bart.& Caſtr.in l.ſi maritus, ff.ſolu. matrimon.vbi Alex.colum.3.teſtatur de magis communi opinione. Ang.in §. Item ſi de dote num.4.& Iaſ.ibi num.10. Inſt. de act. & de patre. Surd. d. tractat. quæſtion. 7. titu.8. & generaliter loquendo de quolibet debitore cui competat hoc priuilegium tradit Caſtr.in leg.ſi quis creditori, num.1. ff. de pact. & in ſpecie de ſocio tradit Guttier.d.cap.15. numero 4.
81 Tertio debet intelligi, † quod ſocius non gaudeat hoc beneficio,ſi ex aliquo artificio, ſeu officio ſibi victum parare poſſit gloſ. in l. ſi maritus in verſ.neq; mandare ff.ſol. matr. argu-

argumento textus in l.si quis a liberis,§. sed etsi filius, ff.de lib. agnosc. late loquendo de alimentis dandis a patre filio competebat Surd.d.tract.de alim.tit.6.q.7.& de socio loquitur Guttier.d.c.15.nu.5.

Quarto debet intelligi non esse attendendum statutum in quo erat quis socius, antequam deueniret ad paupertatẽ, & si erat soli tus tenere famulos,& equos,nõ debet ei tantum dimitti,vt illos tenere possit,sed de minori impensa Iudicis arbitrio contentus esse debet Castr.in l.si maritus.ff.solut.matr.Guttier.qui loquitur de socio in d.cap.15.nu.8. faciunt tradita per Surd.d.tract.tit. septimo, quæst.6.

83 Quinto debet intelligi, † qđ in decidendo quatenus socius facere possit attendãtur fructus, & proprietas rerum, & sic quantum ex fructibus percipiatur, & non quantum ex rerum venditione redigeretur, l.qui bonis. ff. de cession.bon.quem ad hoc probãdum singularem appellat Guttier. d. c.15. nu.10. & tradit Gomes.ante eum ad leg.Taur.leg.10. num.40.Surd.d. tract.tit.7.q.6.num.23.& latius titul.4.quæst.9.vbi num.19.declarat procedere quando agitur de alienatione, vt ex precio percipiantur alimenta, secus si ex eo fructus postmodum pro alimentis sint percipiendi, puta emendo aliam rem, vel annuos redditus, vel collocando ad honestum lucrum penes tutum mercatorem,vt contra Bal.tenet Imol. in d. l. si maritus vers.secundo addo,ff.solut.matr.& nulla de Surd.mentione facta tradit Guttier.d.cap.15.nu.13.& dicit non obstare dictam l. qui bonis, quia loquitur de bonis quæsitis post cessionem, in quibus iura magis fauent debitori, quam creditori.

84 Et quod an proprietas vẽdi debeat † sit positum in iudicis arbitrio tradit Menoch. de arbitr.iud.casu.183.numer.25. & seq.& post eum Surd.d.tract.titul.4.quæst.9.nu.20. ponderantes verba Bald.in l.fin.nu.6.C.qui bon. ced.possint dicentis,quod nimium delicatus debitor non debet audiri, nec creditor nimium onerosus.

85 Sexto debet intelligi, † vt supra dictũ fuit procedere solummodo in ipso socio, sed nõ in eius fideiussore, nisi fideiussor compareret,vti defensor,vt facere potest,l.verum,ff. pro soc. vel nisi fideiussor denunciet principali, qui comparcat, & in se iudicium suscipiat, & hãc exceptionem in persona sua opponit Bart.in d.l.verum num.3. Verum hæc secunda cautela debet declarari, solummodo procedere, quando fideiussor soluendo
86 pro reo habiturus † esset regressum contra principalem, alias secus, & ea ratione hanc exceptionem reus principalis opponere potest, licet non possit fideiussor, quia agitur de suo præiudicio, nam creditor,ne sibi talis exceptio opponeretur ageret contra fideiussorem, & fideiussori postea cõtra debitorem suum principalem agenti, hæc exceptio opponi non posset, & sic lex eam cõcedens defraudaretur Cinus, & Bal.in l.quoties. C. de precib. imper. offer. & potest exemplificari in minore, cui nisi iurauerit concedetur restitutio in integrum aduersus fideiussorẽ, & in alijs casibus positis per Duen.regu.337.vt per Guttier. dicto capitulo 15. numero 16. & 17.

87 Et exceptio hęc,† semper,& quandocumque iudicio pendẽte opponi potest,& etiam in executione sententiæ, cum non perimat eam,sed veniat ad eius modificationem.leg. Nesennius.§.fin.ff.de re iudic.l. ex diuerso, §.fi.ff.solut.matr.glos.& doct.in l.1.C.de iur. & fact.ignor.

88 Actio pro socio † est perpetua,& non tollitur minori spacio, societate dissoluta, triginta annorum, vera est hæc conclusio, sed est animaduertendum requiri bonam fidem & ideo sicut socius principalis non potuit præscribere, ita neque etiam eius hæres, vt not.in c.si diligenti, & in c.fin. de præscript. Balb.in tract.de præscrip.4.par.4.principalis quæst.15.in fin.

89 Item est animaduertendum † procedere in actione personali proueniente a contractu societatis dissolutæ,sed vbi reperitur rerum communio, & actione communi diuidundo agendum est, distinctione, vti oportet nempe, aut res communiter possidetur, aut possidetur solummodo ab vno, primo casu communis est opinio socijs existentibus in communione, & possessione, præscriptionem locum habere non posse, & in perpetuum competere ius petendi diuisionem, quia quilibet possidẽdo præscriptionẽ intra
90 re non potest † Balb. d. tractat. & d. part.4. quæst.13.fol. mihi 276. Secundo casu contra non possidentem a possidente stante bona fide præscribitur spatio triginta annorum Balb. in l.final. C.fin. regund. ita intelligendo procedere illum textum Balb.d.quæst.13. num.7.fol.mihi 277. Ias.in §.quidam numero 31.& 38.& Gomes. num.25.inst. de actio. Guttier.tract.de iuram.confir.p.1.c.58.nu.9. Et quadraginta si adsit iuramentum, secundum tradita a Seraf.de priuil.iuram. priu.51. vbi optime declarat.

CAPVT XXXII.

Qualiter societas finiatur.

SVMMARIA.

1 *Societas necessitatem continuationis non habet.*
2 *Morte naturali vnius ex sociis societas soluitur quoad omnes, & ad hæredes non transit, & numero 11.*
3 *Industria persona dicitur electa in societate.*

4 Societas non transit ad hæredes, quia restringeretur libera facultas testandi.
5 Pacisci non potest, quod societas non dissoluatur morte, sed transeat ad hæredes.
6 Hæredum facta mentione in dubio, societas contracta non præsumitur.
7 Societas inter dominum & colonum transit ad hæredes de consuetudine.
8 Societas, si fuit dictum, quod duret in perpetuum, intelligitur, donec socij viuunt.
9 Idem si dictum fuit vsque ad centum annos, vel donec socij voluerint.
10 Societas contracta ad certum tempus, etiam durante tempore morte soluitur.
11 Societas soluitur morte vnius, quoad omnes, etiam si socius mortem sciens eam alteri socio non notificauerit, & nu. 12.
13 Lucra facta post mortem non communicantur.
14 Societas morte vnius soluitur quoad omnes, etiam si inter eos fuisset contracta in solidum.
15 Societas si fuit contracta nomine collectiuo, puta inter Titium, & hæredes Sempronij, vno ex hæredib. moriente societas durat cum cæteris.
16 Societas, vno ex socijs mortuo, durat inter superuiuentes, si ita actum fuit.
17 Et hoc tacite actum videtur, si contracta fuerit societas duratura, donec Bartholomeus, Muccinus, & Hieronymus voluerint, quia pluralitas resoluitur in singularitates.
18 Sed ista opinio non approbatur.
19 Societas vectigalium morte non soluitur, & transit ad hæredes.
20 Sed tria sunt necessaria, quod sit vectigalium, quod sit conuentum de hæredibus, & hæres sit idoneus.
21 Additur quartum, quod de hæredibus fuerit conuentum cum locatore.
22 Locatio etiam extinguitur, extincta societate.
23 Quia locatio sortitur naturam societatis.
24 Sed quod locatio non extinguatur, probatur.
25 Scriptura non requiritur in societate.
Intellectus, l. adeo. ff. pro soc.
26 Societas vectigalium non transit ad hæredes, si in ea etiam comprehendantur res priuatæ.
Quia dispositio facta in simplici non habet locum in casu misto in odiosis.
27 Societas vectigalium trãsit solummodo ad primum hæredem. Transit etiam ad alios, si expedit Reipublicæ.
28 Hæredum facta mentione cum locatore, nõ censetur facta inter ipsos socios.
29 Conductio facta pro se, & socijs, intelligitur solum de socijs præsentibus, & non de futuris.
30 Conductio facta pro socijs futuris non valet.
Tutoris datio verificandi per alium non valet.
Procuratoris verificandi datio valet.
Ratio diuersitatis inter eos est, quia Procurator constituitur pro se ipso, & tutor pro minore.
31 Conductio facta pro se, & socijs, censetur pro se facta pro dimidia, & pro socijs, pro altera dimidia.
32 Societas transit ad hæredes stãte iussu testatoris, contra nu. 37. & 38.
33 Societate iam contracta, potest pactum apponi, quod transeat ad hæredes, contra numero 39.
34 Testator potest hæredibus mandare, ne bona communia diuidant.
Testatoris præceptum, de stando perpetuo in communione, hæredibus factum non valet. Valet factum ad tempus, num. 36.
35 Pactum etiam iuratum de stando perpetuo in communione non valet, & nu. 40.
41 Iuramentum facit societatem, ad hæredes transire.
42 Contraria est opinio, iuramentum non habere talem virtutem.
43 Distinctione concordantur opiniones.
44 Fideiussor datus personaliter, & in solidum, erit obligatus, licet societas non transeat in persona hæredum, si iurauit, contrarium probatur, numero 50. & 51.
Iurans censetur, se velle obligare omni meliori modo.
Fideiussor esse desinit, qui in plus obligatur, quam principalis.
45 Fideiussores vtuntur exceptionibus competentibus reis.
Non procedit, quando quis se constituit principalem debitorem.
Fideiussor, & correus differunt, quia fideiussor tenetur accessorie, & correus principaliter, & in solidum.
46 Dispositio loquens in fideiussore non procedit in correo.
47 Statutum, quod fideiussor non obligetur pro forense, valet, sed non procedit in correo.
48 Procurator constitutus ad fideiubendum non obligat principalem, si faciat obligationem principaliter, & in solidum.
49 Fideiussores dicuntur alij obligati, si negotium principaliter spectat ad vnum.
Procedit inter ipsos obligatos, non autem quoad creditorem.
52 Actiones, societate morte dissoluta, actiue & passiue transeunt ad hæredes, cum distractione tamen.
53 Quoad dolum, & culpam etiam transeunt actiones in hæredes, prouenientes ex negotiis gestis ante dissolutam societatem.
54 Hæredes post finitam societatem cœpta negotia perficere debent, sed noua inchoare non tenentur.
Si sit masculus, & legitimæ ætatis.
55 Et omnia quæsita communia.
56 Si noua negotia fuerunt facta societate dissoluta, quæsita non erunt communia.
57 Exempla de his, quæ communicari debent.
58 Exempla de his, quæ communicari non debent.
59 Socius, si socii mortem ignorans negotia nondum cœpta aggrediatur, lucra cum hærede mortui communicare debet.
Vt dicitur de Procuratore ignorante mortẽ sui principalis.
60 Contraria opinio probatur, quod lucra cum hærede socii mortui non sunt communicanda.
Intellectus legis actione, §. quod si integris, digestis pro soc.

61 Socie-

61 *Societas non finitur morte, si socij eam continuent, etiam si vnus sit minor, dnmmodo habeat tutorem sed male.*
62 *Iuramentum facit, vt societas transeat ad hæredes.*
63 *Vectigalium societas transit ad hæredem non solum primum, sed etiam vltimum, & ita dicendum de societate iurata contra nu.65.*
64 *Vsusfructus, & societas respectu hæredũ sunt diuersa contra nu.65.*
67 *Pactum de perpetuo stando in communione non valet.*
68 *Etiam si fuerit iuratum secundum magis communem.*
69 *Periurij effectus cessat in socio superuiuente altero mortuo.*
70 *Pacto iurato, de non diuidendo etiam stante iussu testatoris possunt hæredes, de communi consensu contrauenire.*
71 *Pactum præfatum inter magnates obseruatur.*
72 *Mixtum an constituat diuersam speciem.*

1 QVia societas necessitatem † cõtinuationis non habet, vt dicit Bal. in l. tamdiu, nu. 1. C. pro soc. ideo etiam de societatis dissolutione agendum est. Et quia soluitur pluri mis modis, nempe ex personis, ex rebus, ex voluntate, & ex actione. l. verum. §. fin. & ibi Gl. & Dd. ff. pro soc. §. soluitur. Inst. de societ. Petr. de Vbal. in tract. de duob. fratr. p. 11. in pr. de quolibet modo separatim, vt clare pro cedamus, agemus. Primo soluitur societas
2 † ex personis, morte naturali siue ciuili in persona vnius ex socijs eueniente, d. l. verũ, §. fi. ff. pro soc. & d. §. soluitur. Inst. de societa. & loquendo prius de morte naturali, conclu sio erit, morte naturali vnius ex socijs societatem dissolui, & ad hæredes non transire, vt in dictis iurib. habetur, & in l. furt. §. illud. ff. de his qui not. inf. & tradit Bart. in cõs. 48. ex præcedenti. li. 2. Petr. de Vbal. d. p. 11. sub nu. 1. Dec. cons. 441. nu. 1. lib. 2. Honded. cons. 85. nu. 16. lib. 1. Grat. cons. 15. lib. 1. Rationẽ, qua
3 re societas † non transeat ad hæredes, esse dicit Bal. in §. soluitur. Inst. de societ. quia possibile est socium talem habere hæredem, qui societati non sit expediẽs, sed damnosus, & quia in societate dicitur electa industria personæ. §. soluitur. Inst. de societ. & ibi Ang. nu. 3. Ias. in addit. ad Port. in §. manet autẽ, sub nu. 3. Inst. de societ. Alex. cons. 60. nu. 4. lib. 7. Curt. sen. cons. 53. col. 2. Osasch. decis. 76. sub nu. 8. paucis verbis se expediendo rationem esse dicit, quia persona hæredis esset incerta contra naturã ipsius societatis. Dec. in consil. 213. nu. 9. lib. 1. & Bal. in l. si fratres, §. idem re spondit. ff. pro soc. dicit, quod ideo societas
4 † non transeat ad hæredes, quia cum incerta persona contrahi non potest, & certam personam hæredis specificare non possumus, cũ non permittatur, vt quis per contractũ se restringat ad certum hæredem. Et ita communiter tenent Dd. rationem esse, quia si societas transiret ad hæredes, restringeretur libera testandi facultas. Bart. in l. adeo, ff. pro soc. Rom. cons. 106. Curt. sen. cons. 53. col. 1. Dec. cons. 441. nu. 5. li. 2. & hanc esse veriorem, & cõmunẽ post alios, quos citat, tradit Osasch. decis. 76. sub nu. 8. Ampliatur conclusio, so-
5 cietatem † morte vnius socij extingui, & ad hæredes non transire, etiam si de hæredibus facta sit mentio in contrahẽdo, quia pacisci, & conueniri non potest, ꝙ societas transeat ad hæredes, & morte non finiatur. l. nemo potest. l. adeo, & l. verum. §. in hæredẽ, & vbiq; cõmuniter Gl. & Dd. ff. pro soc. Alex. in cons. 110. nu. 5. li. 3. Et in dubio hęredũ facta men-
6 tione † in contrahendo nõ societas, sed alius contractus initus censeretur Abb. in cõs. 86. lib. 2. Paris. in cons. 82. lib. 2. Et quia de cõsue-
7 tudine obseruatur, quod societas † inter dominum & colonum partiariũ transeat ad hæredes, ideo quod vere inter eos societas contracta dici non possit, tradit Hond. consil. 85. nu. 16. li. 1. Et si fuerit dictum, quod societas
8 † duret in perpetuum, intelligitur, donec socij viuant, l. 1. ff. pro soc. Grat. cõs. 66. li. 2. Anton. Cioff. cons. 50. nu. 1. lib. 2. Idem est dicen-
9 dum, si dictum fuerit † vsque ad centum annos, vel donec socij voluerint. Cor. cons. 310. nu. 3. lib. 4. Alex. cons. 136. nu. 1. & 2. lib. 5. Castra. nouissime visus in tract. de societ. offic. c. 47. nu. 5. Ampliatur supradicta conclusio,
10 vt procedat, etiam si ad certum tempus † societas contracta fuisset, & tempore durante mors obueniat, Corn. cõs. 310. sub nu. 3. vers. si enim fuisset. lib. 4. Alex. cons. 34. nu. 4. li. 2. Anch. cons. 294. Dec. cõs. 212. in pr. lib. 1. Castra. d. tract. de societa. offic. c. 48. nu. 2. Ruin. cons. 90. sub nu. 11. vers. 2. requiritur. lib. 1.

Ampliatur vlterius, adeo morte societatẽ
11 finiri, vt morte vnius ex socijs finiatur † quo ad omnes, l. actione, §. morte. ff. pro soc. Bal. cons. 448. li. 4. Petr. de Vbal. d. tract. de duob. fratr. p. 11. sub nu. 3. Ruin. cons. 91. in princ. &
12 nu. 6. in fi. lib. 1. quod a socio sciente † mortem non sit necesse, quod eam notificet alteri socio ignoranti, Alex. cõs. 60. sub nu. 1. li. 7.
13 Et quod socius, qui lucratus fuit † post mortem socij, non teneatur lucra communicare cum hærede mortui, & etiam cum socio supra uiuente, tradit Dec. cons. 212. lib. 1. Quã-
14 uis etiam fuisset contracta † societas inter plures, & quemlibet ipsorum in solidum, nihilominus vno mortuo soluitur quoad omnes. Alex. in d. cons. 60. lib. 7. Sed hoc nõ pro-
15 cedit, si societas † nomine collectiuo, puta inter Titium & hæredes Sẽpronij, contracta fuerit: vno enim ex hæredibus moriente societas durat cum cæteris, quia nomen hæredis collectiuum verificatur in superuiuentibus. l. proponebatur, ff. de iud. l. sicut. ff. quod quisq; vniuer. nomi. c. gratũ, de postulat. prælat. & c. si gratiose, de rescript. in 6. ita tenet Paris. cõs. 82. nu. 32. lib. 1. Itẽ non procedit, si
16 inter contrahentes † actum fuit, quod, mortuo vno ex socijs, societas duret quoad sup-

uiuentes. §.soluitur,in fin.Inst.de societ.l.actione.§.morte,ff.pro soc.Bal.consi.448.nu.1.li.4.Petr.de Vbal.d.tract.de duob.fratr.part. 11.sub nu.33.Grat.cons.15.lib.1. Alex.cons. 136.nu.1.in fi.& nu.seq.lib.5. vbi etiam tra-
17 dit † tacite fieri posse, quod societas duret, quoad superuiuentes, & id tacite actum probari dicit per verba,duraturum, donec dicti Bartholomæus,Muccinus,& Hieronym.voluerint,quia pluralitas resoluitur in singularitates.l.Lucius.§.Caio.ff.ad nobil.l.fi.§.filiū ff.de leg.2. nisi ratio æqualitatis seruandæ aliud suadeat.Glos.in l.hoc articulo. ff.de hæred.instit.Bal.& Salic.in l.quamuis. ff.de impub.& alijs subst.Io.de Imol.in l.falsa, §.1.ff. de condit.& demonstr.Nam cum pluritas in singularitates resoluatur, proinde est, ac si fuisset contracta societas cum Bartholomæo donec ipse Bartholomæus voluerit, & similiter cum Muccino,donec ipse Muccinus voluerit,& cum Hieronymo,donec ipse Hieronymus voluerit,& per consequens, ꝙ vnius voluntate cessante dicatur cum cæteris durare societas.Sed ista opinio Alex.non vide-
18 tur † vera, quia etiam apposita clausula,principaliter, & in solidū, societas soluitur morte vnius, quoad omnes, vt idemmet Alexan. tradit, vt dixi supra in cons.60.lib.7. ea ratione, quia verba inter contrahentes sunt intelligenda secundum subiectam materiam, & sic secundum naturam societatis, & hoc est verum, licet singulariter a quolibet socio, siue ab omnibus insimul, proferātur.l.si stipulatus, in princ. ff.de vsur.in l.a Procuratore. C. mandati.

Conclusio suprapoſita, & ampliata, quod
19 societas † non transeat ad hæredes, & morte extinguatur; declaratur non procedere in societate vectigalium, seu aliarum publicarum functionum,l.adeo,& l.verum.§.in hæredem. ff. pro soc. & ista appellatur societas necessitatis a Baldo in l.tamdiu. nu.2. C.pro soc.Petr de Vbal. d.tract.de duob.fratr.p.11. in pr. Bald.in l. nemo potest.ff. pro soc.Abb. cons.86.lib.2.Corn.cons.310.lib.4.Paris.cōs. 82.num.34.lib.1. Dec. cons.212. sub num.1. lib.1.Sed tria sunt necessaria ad hoc,vt socie-
20 tas † vectigalium & similium transeat ad hęredes.Primo,quod sit vectigalium, vel similium publicarum functionum. Secūdo,quod sit expresse conuentum societatem debere transire ad hæredes. Tertio,quod hæres sit idoneus.Bal.in l.nemo potest. ff.pro soc. Et ista tria ponit Gl.in l.adeo,in verb. ascripta, ff. pro soc. & addit quartum, quod ipsi socij cum locatore pacisci debeant,quod societas debeat ad hæredes transire.Sed videbatur di-
21 cendum,istud † quartum requisitum non esse necessarium, quia inter locantem & conducentes gabellas solum interuenit locatio, in qua absque alia conuentione comprehenduntur hæredes.l.viam veritatis.C.locati.Tamen etiā hoc quartum requisitū esse necessarium, tenet Rui.cons.91.nu.8. lib.1. vbi et dicit,quod si locatio pluribus facta fuit,vt so-
22 cijs † & inter socios, & locatorem nō fuerit conuentum, quod transeat ad hęredes,mortuo vno ex socijs, non solum erit extincta societas, sed etiam locatio, quia cum Gl.velit, quod paciscatur de hæredib. cum locatore, necessario sequitur, quod locatio sine tali pacto ad hæredes non transiret, quia si ad eos transiret, frustra diceret Glo. pactum debere
23 apponi.Et hoc comprobat etiam † alia ratione, nempe quod locatio debeat sortiri naturam societatis, & secundum eius naturam finiri debeat, cum sit coniuncta cum ea, argu. l.qui patri.ff.de acq.hæred.& per ea,quę tradit de actione personali, quod vnita cū reali assumat eius naturam, Bart. in l.4.§.Cato in 3.oppos.ff.de verb. oblig. In hanc sentētiam cum Ruin.transiri posse durum mihi videtur
24 quia respectu † contractus locationis, vt dixi, pacisci de hærede non est necessarium, d. l. viam veritatis.C. locati. Et quod dicitur de vnione, non militat in præsenti, quia in locatore vnio aliqua non cōsideratur, ipse enim solummodo habet actionem ex contractu locationis,& non ex societate,& ideo vnionis effectus in eo cadere non potest, considerata in d.l.qui patri.& a Bart.in d.3.opposit. Et ita quamuis sit extincta societas, quod locatio transeat ad hæredes, tradit Abb.in consil. 86.Visis capitulis,li.2. quē ad hoc citat Dec. in cons.212.sub nu.6.circa fi.lib.1. Etiā dum Dec.in d.cons.212. sub nu.7. videtur ad præ-
25 scripta quatuor † requisita addere quintum nempe, quod hęredis persona sit scripta, per d.l.adeo.ff.pro soc.eius opinio nō est sequēda, tum quia in ea non figit pedem,& loquitur de hærede hæredis, tum etiam, quia verbum, adscripta.in d.l. adeo appositum interpretatur a Glos. ibi, quam alij sequuntur, ꝙ requiratur nominatio,& nō scriptura. Prædicta, ꝙ supradictis requisitis interuenientib.
26 societas publicarum functionū † transeat ad hæredes,declarantur non procedere, quādo societas contineret res publicas, & res priuatas,quia dispositio facta in casu simplici non habet locū in casu mixto in materia stricta, ita tradit Dec.in d.cōs.212.nu.2.li.1.Etiā in-
27 telligendum est, ꝙ societas † vectigalium,& similium rerum publicarum transeat solummodo ad primum,& non ad vlteriores hæredes.Gl.in l.nulla societas.ff.pro soc.Corn.in cons.121.sub nu. 1. circa fi.lib. 1. vbi dicit, ꝙ cum dicta Glos.Dd.transeunt, sed Bal.in d.l. nulla.tenet cōtrarium. Petrus autē de Vbal. in d.tract.de duob.fratr.p.11. num. 4. dicit, quod opinio Glossæ,quæ in dubio sequenda est, sibi magis placet, sed eam limitat, quando Reipublicæ expediret. Quia quemadmodum eius fauore fit, quod transeat ad hæredem, ita fieri debet, quod transeat ad hæredem hæredis,qui appellatione hæredis continetur.l.in animalib.C.de legat.

Adden-

Addēdum est etiam prædictis, quod si inter locatorem & conductorem sit facta men
28 tio † hæredum, non per hoc inter cōducentes socios actum censeri, societatem transire ad hæredes. Corn. in cons. 121. & in cons. 122. lib. 1. Ruin. cons. 90. sub num. 11. libro 1. Dec. cons. 212. sub num. 6. lib. 1. Conductio,
29 quæ si facta † sit pro se, & socijs, intelligitur solum de socijs præsentibus, & non de futuris, & si non extabunt socij de præsenti, neque etiam ad fututos trahi potest, quia locator ignorat, an conductor habeat socios de præsenti, & voluntas non extēditur ad ignorata. l. si per errorem. ff. de iurisd. omn. iudic. Ruin. d. cons. 90. sub num. 7. lib. 1. vbi vlterius dicit, non valere locationem factam pro so-
30 cijs futuris, quia datio tutoris † certificandi per alium non valet, licet possit ita Procurator constitui. Ratio diuersitatis inter tutorē, & Procuratorem est, quia per dationem tutoris quis prouidet alteri, nempe pupillo, & per constitutionem Procuratoris prouidet, quisque sibi. Ideo sicut hoc fieri non permittitur in tutore in præiudicium pupilli, ita dicendum est, quod locatio fieri conducenti pro se & socijs in præiudicium constituentis non debeat, & ita hac ratione in tutore considerata, quod talis locatio in præiudicium communitatis fieri non possit, pro socijs nominandis tenet. Talis etiam conductio facta pro se, & socijs intelligitur facta pro dimidia
31 † pro se, & pro alia dimidia pro socijs, vel pro partibus virilibus, vt per Ruin. d. consil. 90. num. 8. libro 1. & vide dicta supra cap. 30. num. 23. & num. 41. Conclusio etiam supra-
32 posita, quod societas non † transeat ad hæredes, limitatur non procedere, stante testatoris præcepto, quod cum hæredibus continuari debeat vsque ad certum tempus. Bal. in l. 4. in princ. in 2. notab. ff. de condit. inst. Dec. in cons. 441. nu. 3. lib. 2. Decian. cons. 22. lib. 3. Rimin. iun. cons. 711. lib. 6. Et quamuis istud
33 pactum, quod societas † morte non finiatur, & transeat ad hæredes, non valeat, si sit appositum a contrahentibus a principio: tamē iure cautum non reperitur, quod post contractam societatem vnus ex socijs, non possit obligare hæredes suos, vt in societate continuent, ita dicit Decia. in d. cons. 22. num. 12. lib. 3. & Rimin. d. cons. 711. num. 7. Et istud testatoris præceptum sustineri debere in socie
34 tate continuanda † dicendum videtur, quia sustinetur, si testator præcipiat hæredibus, ne bona communia diuidant. Nam licet tale
35 præceptum † a testatore factum hæredibus de stando omnino in perpetuum in communione non valeat. l. in hoc iudicium. §. si conueniat. ff. comm. diuid. & non valeat tale pactum, etiam si fuerit iuramento confirmatū, Alexan. consil. 18. num. 1. lib. 2. Ruin. consil. 54. col. 3. vers. secundo principaliter. libro 1. Gargiar. patro. 85. nu. 7. Ancha. q. 66. lib. 2. & est communis opinio. Soc. cons. 68. num. 15. lib. 2. Castra. d. tract. c. 47. nu. 9. & solum, qui facit contra tale pactum, efficiatur periurus, vt Alex. & Ruin. ibid. declarant, licet quod confirmetur a iuramento, tradit & comprobat Seraf. in tract. de priuil. iuram. sub nu. 18. sed male: tamen valet, & seruari debet, si sit
36 factum † ad tempus, etiam absque iuramento, vt pulchre alijs citatis distinguēdo tradit Grat. in cons. 66. lib. 2. Limitatio ista mihi nō placet, quia si a lege dispositum requiritur,
37 pacto fieri † non posse, quod societas nō extinguatur morte, & non trāseat ad hæredes, hoc etiam fieri non poterit a testatore, quia etiam ipse legum dispositionem seruare tenetur, & non est tantæ auctoritatis, vt ea facere possit, quæ a lege fieri prohibētur, l. nemo potest. ff. de leg. 1. & §. 1. in auth. de iureiur. a mort. præstit. Et est impossibile, quod a solo testatore fieri possit, vt societas post mortem eius continuetur, quia in societate continuāda requiritur voluntas aliorum sociorum, & a testatore super aliorum voluntate disponi non potest. Et a præcepto, quod fit hæredib. super præmissis testatori, argumentum sumi non potest, quia si hæredes facta a defuncto approbare tenentur, hoc de socijs dici non poterit si non sunt hæredes.
38 Quamuis etiam † præceptum testatoris sit obseruādum, non sequitur, quod necessario societas dicatur cōtinuare, quia præceptum defuncti possunt hæredes nō acceptare, quia ad eorum commodum factum cēsetur, Dec. d. cons. 441. num. 3. & cons. 442. nu. 25. lib. 2. & si eum acceptare non coguntur, non quod societas continuetur, sed quod noua societas inchoetur & renouetur, dicendum est, & ita loqui videntur Decius & Decian. in dictis consilijs & Paris. cons. 84. nu. 6. lib. 1. & Grat. cons. 66. nu. 22. lib. 2. & videnda sunt ea, quæ dixi supra c. 3. numero 30. & seq. Osasch. decision. 150.
39 Et non obstat dicere, quod † cautum non reperiatur, post contractam societatem a testatore tale præceptum fieri non posse, super societate iam contracta, quia ratio, quæ facit vt pactum sit prohibitum a principio, facit etiam, vt post contractum sit prohibitum præceptum, & vbi militat ratio legis, militat etiam eius dispositio. l. cum ratio. ff. de bonis damnat. l. fi. C. ad leg. falcid.
Limitatur vlterius præfata conclusio, vt
40 non procedat, si in † societatis cōtractu fuerit appositum iuramentum, quia eius virtute morte non finitur, sed transit ad hæredes. Ioan. Fab. in §. soluitur. in fin. Inst. de societa. Socin. consilio 160. numero secundo, lib. 2. Crauet. consil. 875. in fin. lib. 5. Capit. decis. 174. late Seraf. in tract. de priuil. vers. priuil. 57. Surd. cons. 20. nu. 19. lib. 1. Rimin. iun. cōs. 711. numero 2. vbi etiam loquitur de socie-
41 tate † iurata inter Hebræos. libro 6. Contra-
42 riam opinionē, quod societas, etiam † si fuit iuratum, non transeat ad hæredes, & morte

extinguatur, tenet Alex. ad Bart. in l. adeo. ff. pro soc. Dum enim Bart. ibi dicit, pactũ, quod societas transeat ad hæredes, nõ valet, quia impedit liberam testandi factionem. Alexa. addit, quod Io. Faber. singulariter in §. soluitur. Inst. eod. dicit, quod virtute iuramenti posset trãsire societas ad hæredes, sed quod ratio Barto. faciat in contrarium, iuncto cap. non est obligatorium. de regu. iur. in 6. Hanc opinionem tenet etiam Curt. consilio 53. & Grat. cons. 15. num. 26. lib. 1. & Seraf. in d. priuil. 57. in fin. dicit, quod durum esset & difficillimũ in iudicijs obtinere contra hanc opinionem. Ego puto, in hac contrarietate ita distingui posse. Aut agimus de societate,
43 † simpliciter inita cum iuramento, & hoc casu, siue esset societas particularis, siue omnium bonorum, dicerem, virtute iuramenti societatem ad hæredes nõ transire, sed morte extingui. Aut agimus de societate particulari, & hoc casu, si simpliciter societas inita fuisset, dicerem, iuramentum non operari, quod transiret ad hęredes, sed censeri appositum iuxta eius naturam, & ad hoc, vt ipsi contrahentes essent efficacius obligati. Si vero fuisset contracta apposito pactò, quod transiret ad hæredes adhibito iuramento, dicerẽ, ipsius iuramenti vigore esse obseruandum pactum, quia, cum sit super re particulari, non tollit libertatem testandi, vt considerant Surd. & Rimin. in d. cons. supra proxime citatis, & quia non potest dici, quod pactum sit absurdum, & quod sit contra bonos mores, & contra leges, cum sic ita cõtrahentes consentiant in hæredem, & quod ad hæredes societas transeat, vt per Seraf. in d. priuil. 57. Sed hoc non procedere declararem, quando de certa hæredis persona fuisset conuentum, quia tunc per indirectum esset sublata testãdi facultas, cum socius cogeretur instituere hæredẽ illum, quem nominasset, vt per Seraf. d. priu. 57. sub nu. 1. declararem etiam, si persona hæredis nõ esset idonea ad ea agendum, quæ in societate agi deberent, vt per Surd. d. cons. 20. sub num. 5. lib. 1. & si hæres nihil agere deberet, vt quia esset hæres illius, qui pecuniam posuerat, & operari non tenebatur, tunc de eius idoneitate non esset curandum, quia cessat ratio, quod non possit operari. Quid si apposito pacto iurato,
44 quod societas † transeat ad hæredes fuit etiã præstitus fideiussor, qui se obligauit principaliter, & in solidum? Vtique Surd. in dict. cons. 20. lib. 1. dicit, quod licet hæres tãquam socius non teneatur ad obseruantiam cõtractus; tamen ad illius obseruantiam tenetur fideiussor, qui se constituit principalem debitorem, cum debitis clausulis, quia fideiussor tenetur in duriorem causam, quam teneatur principalis, cum iuramentum ab eo appositum operetur, quod obligatio sustineatur, non vti accessoria, sed vti principalis, ex quo qui iurat, censetur se voluisse obligare omni meliori modo, quo potuit. Bartol. in l. si quis pro eo, num. 15. ff. de fideiuss. Ang. in l. si qui. ff. eod. Alexan. in cons. 32. in fin. lib. 4. Et qui in plus obligatur, quam principalis, desinit esse fideiussor. Dec. consil. 7. num. 6. lib. 1. Paris. cons. 16. num. 113. li. 2. Natt. cons. 262. numero 14. & cons. 453. nu. 15. li. 2. Ioseph. Lud. decis. Perus. 57. num. 4. Et quod dicitur, fide-
45 iussorem vti posse † exceptionibus competentibus reo principali. l. 2. ff. quæ res pignor. oblig. non poss. l. omnes. ff. de except. l. constitutionibus, vbi Bal. C. de vsur. Mars. late in rub. ff. de fideius. num. 268. & seq. procedit in puro & simplici fideiussore, & non procedit, vbi quis se constituat principalem debitorẽ. Surd. d. cons. 20. num. 24. & sequ. Aliud est fideiussor, aliud correus, cum fideiussor teneatur accessorie. l. 1. l. generaliter. l. Græce. §. 1. ff. de fideiuss. Inst. de fideiuss. in princ. & correus teneatur principaliter, & in solidum. l. 1. 2. & 3. in fi. ff. de duob. reis. Inst. de duobus reis. in pr. & dispositio loquens de fideiussore, non procedit in correo, vt patet in tit. C.
46 ne fideiuss. dot. den. Nam dicta † prohibitio procedit in fideiussore, sed non in correo, qui pro dotis restitutione se obligare potest, vt per Bart. Bald. & Salic. & alios in l. fi. C. de dote cauta, & non numer. & per Bal. & Salic. in l. 2. C. d. tit. ne fideiuss. dot. den. & est communis opinio, Ioseph. Lud. in suis conclu. tit. ne fideiuss. dot. den. concl. 13. Et si ex forma
47 statuti fideiussor † datus forensi non obligetur, quod statutum valere dicit Riminal. iun. cons. 196. num. 42. lib. 2. licet non debere obseruari tradat Thesau. decis. 166. in fi. vtique dicti statuti dispositio nõ procedit, vbi fideiussor se obligauit vti principalis. Natt. cons. 52. num. 5. lib. 1. Et si sit constitutus Procura-
48 tor † ad fideiubendum, principalem nõ obligat constituendo se principalem debitorem Cephal. cons. 220. num. 7. lib. 2. Et quamuis
49 dici soleat, quod vbi negocium † spectat ad vnum, alij omnes dicantur fideiussores, licet se obligauerint principaliter, & in solidum. Bart. in l. reos. in princ. sub numero 1. versic. aut non ex causa, ff. de duobus reis. Gabriel. titul. de fideiuss. concl. 2. nu. 1. tamen respondet Surdus d. cons. 20. num. 27. lib. 1. quod id procedat inter ipsos reos, non vero quoad principalem creditorem, vt per Natt. in cõs. 52. num. 6. Gabriel. d. conclus. 2. num. 2. & 3. Aduertendum est ad hanc Surdi opinionem
50 quia si ipse vult, qđ teneatur fideiussor † vti principalis obligatus, quoad obligationes, & actiones, quæ dissoluta societate remanent, & transeunt in hæredem, recte loquitur. Si vero vult, quod societas subsistere debeat in persona ipsius fideiussoris, si nõ duret in persona hæredis, male iudicio meo loquitur, quia, vt dixi supra capitulo 29. numero 50. ex Alexan. consilio 66. libro quarto, etiamsi se obliget fideiussor personaliter, & in solidum, nihilominus eius obligatio non valet, si non

si non valet obligatio principalis, quia cum principalis se obligare non possit, dicitur co lor quæsitus, & contractus censetur initus in fraudem legis. Bart. in l. reos. in princip. ff. de duobus reis. Verum dici potest, quod te-
51 neatur vti † expromissor, si iurauit, & ita posset Surdi opinio sustineri, vt dixi in d. cap. 29. num. 54. ex Corn. consil. 214. num. 7. & sub nu. 11. lib. 2. Limitatur vltimo loco su-
52 pradicta cõclusio, quod licet societas † morte extinguatur, tamẽ actiones ex ipsa societate prouenientes transeunt ad hȩredes, actiue & passiue. l. 3. & ibi Bald. Cod. pro soc. l. nemo. & l. & acti. & l. verum. §. in hȩredis, & l. actione. §. si in rem certam, & §. morte. ff. pro soc. Bart. cons. 48. nu. 2. lib. 2. Bald. consil. 87. lib. 2. Petr. de Vbal. d. tract. de duob. fratr. part. 5. sub num. 32. & part. 11. nu. 3. Aret. in §. soluitur. num. 2. Inst. de societ. Alex. cons. 34. sub numer. 4. lib. 2. Corn. cons. 122. lib. 1. Ruin. consil. 216. lib. 1. Paris. cons. 72. nu. 39. lib. 1. Antonius Cioffus cons. 50. num. 2. lib. 2. Declaratio ista vera est, tamen non ita simpliciter, & indistincte, sed considerandi sunt aliqui casus.

Primus casus est, quando agitur de gestis
53 † ante mortem socij, & hoc casu actiones etiã quoad dolum & culpam præstandæ sunt hȩredi, & contra hȩredẽ. d. l. actione. §. morte. ff. pro soc. quia quod perfectum est, morte superueniente non tollitur, vt dicit Baldus cons. 87. libro secundo.

Secundus casus erit, quando agitur de ge-
54 stis post finitam societatem, & † hoc casu qualiter ratione doli & culpæ teneatur, dixi supra c. 21. num. 25. cum plurib. seqq. Quo vero ad cætera dicendum est, quo hȩres negotia incepta à defuncto perficere tenetur, sed noua negotia inchoare nõ potest. l. nam & seruius. §. si viuo. ff. de neg. gest. l. hȩres socij, & ibi Bald. ff. pro. soc. Gl. fin. in l. nemo potest. ff. eod. Petr. de Vbal. d. tract. part. 11. nu. 4. & est intelligendum, quod teneatur hȩres perficere negotia incepta, si sit masculus, & legitimæ ætatis. Gl. & Bal. in d. l. hȩres socij. ff. pro soc. Port. in §. manet. sub num. 3. Inst.
55 de societ. Et cum hȩres negotia † incepta perficere teneatur, non obstante, quod societas sit dissoluta, omnia ex dictis negotijs prouenientia communia erunt, quia attenditur, quo tempore fuerint incepta, & non quo tempore fuerint completa, vt habetur in d. l. nam & Seruius. §. si viuo, & ibi Gl. ff. de neg. gest. & è conuerso non erunt communia prouenietia ex nouiter gestis, societate dissoluta, & ita procedit text. in l. verũ. §. in hȩredem. & in l. actione. §. si in rem. & §. morte. ff. pro soc. & non est distinguẽdum,
56 an negotia † gesta fuerint in vita, an vero post mortem, sed satis est, quod incepta fuerint ante mortem. Gl. in d. l. verum. §. in hȩredes. in ver. emolumentum Pet. de Vbal. d. part. 11. num. 3. Corn. cons. 122. lib. primo, Paris. consilio 82. numero 38. libro 1. Ruin. cons. 90. sub num. 11. lib. 1. & est communis opinio, vt per Osasch. decis. 76. sub num. 3. & per Surdum in cons. 20. nu. 16. lib. 1. Cephal. cons. 632. num. 7. lib. 5. Et datur exem-
57 plum in his, quę † communicari debent, per Gl. in d. l. actione. §. si rem certam. in ver. si in rẽ ff. pro soc. dum exponendo ibi textum ponit de equo emendo, vt ad vecturas locaretur, & Petr. de Vbald. d. tract. part. 11. sub num. 3. latius dicit debere communicari lucrum habitum ex re societatis, vt fructus, & mercedes, & vecturæ equorum communiũ, & pretium rerum venditarum. Corn. consil.
58 122. lib. 1. Et de his, quæ † communicari non debent, idem Petr. de Vbald. d. loco, ponit exemplum in pretio ex rebus societatis redacto, & in aliam negotiationem conuerso, quod enim ex ea lucratur, non debet communicari, quia non prouenit principaliter & immediate à societate. Gl. in d. l. actione. §. si in rem certam. in ver. lucri. dum respondet ad text. in l. Titium & Mæuium. §. altero. ff. de admin. tut. & allegãt text. in l. socium. §. item post mortem. ff. pro soc. facit tex. in l. si id quod. §. 1. & seq. ff. eod. Tertius & vlti-
59 mus casus erit, quando socius † superstes socij mortem ignorans negotia nondum cępta aggreditur, & hoc casu Petr. de Vbald. in d. part. 11. num. 8. ponendo exemplum in duobus, qui coiuerant societatem ad emendũ pannos, dicit, quod ille, qui iuit ad emendum, si ignorans secutam esse mortem alterius socij emit, quod lucrum & damnũ commune esse debet cum hȩrede defuncti, propter ignorantiã mortis, sicut euenit in mãdato, licet societas sit morte dissoluta. l. actione. §. quod si integris. ff. pro soc. cuius verba sunt: Quod si integris omnibus manentibus, alter decesserit, deinde tunc sequatur res, de qua societatem coiuerunt, tunc eadem distinctione vtimur, qua in mandato, vt, siquidem ignota fuerit mors alterius, valeat societas, si ignota, non valeat. Et similis distinctio in mandato habetur in l. inter causas in princ. ff. mandati. Verum ista opinio Petri
60 de Vbald. quod lucra & damna sint † communia cum hȩrede defuncti, licet videatur probari aperte per iura præfata, tamen ipse decipitur, quia attenta distinctione, quæ fit in mandato, lucra, & damna non debent esse communia, vt ipse opinatur, & hoc in dictis iuribus dispositum non reperitur. Nam ideo sustinetur mandatum, ne Procurator mortem ignorãs damnum patiatur, & ita ideo sustinetur societas mortuo vno ex sociis, ne alter, ignorans mortem, gerens damnum patiatur, & non sustinetur ad hoc, vt hȩres socij mortui lucri partem percipere debeat, vt declarat Alex. in cons. 60. nu. 2. lib. 7.
61 Ioannes Guttier. author Modernus in tractat. de iuramento confirmatorio par. 1. cap. 48. ponit pro cõclusione, quod morte vnius

ex

ex socijs, soluatur societas quoad omnes, nisi inter eos fuerit conuentum quod durare debeat inter suprauiuentes. Primo eam declarat si post mortem socij eius hæres eã continuet, cum supra uiuente, ponit exemplum etiam in hærede minore, qui habeat tutorẽ, à quo tacita authoritas interponi potest in actibus tacitis, quemadmodum expressa interponitur in expressis Bal. in l. mandatum, num. 3, C. mandati, idem esse dicit inter coniuges, vt altero eorum moriente videatur contracta societas, & duret remanentibus, & perseuerantibus, bonis non diuisis inter superstitem, & defuncti hæredem, citat leges Hispaniarum & earum commentatores, aduertendũ est eum confundere terminos cõtinuationis, & renouationis & videnda sunt tradita supra cap. 4. & infra cap. 41. & Card. Mant. in tract. de tacit. & ambig. conuent. li. 6. tit. 24. n. 29. tenet qđ si de mãdato testatoris societas dẽat continuari, intelligitur, qđ dẽat renouari, vt per Decia. cõs. 22. n. 11. li. 3.

62 Secundo eam declarat † si in societatis cõtractu fuerit adhibitum iuramentum, & fuerit contracta pro se, & hæredibus iuxta opinionem Io. Fabr. in §. soluitur, num. 3. Instit. de sociét. & argumentat, quod sicut societas vectigalium, si hoc actum fuit transit ad hæredes fauore speciali vectigalium, l. adeo, & l. verum. §. in hæredem. ff. pro soc. ita à fortiori hoc à virtute iuramenti operari debet, propter summum fauorem, & magnum robur religionis iuramenti, ne sit absurdum, quod vtilitas publica sit potentior iuramento, Refert tamen opinionem cuiusdam authoris Hispani, volentis opinionem Io. Fabri esse veram, quando fuit nominatim expressa persona hæredis, secus vero si non fuisset nominatim expressa, quia tunc non diceretur restricta facultas testandi ad fauorem certi hæredis & hanc opinionẽ sibi placere firmat.

63 Et firmat societatẽ vectigaliũ, & societatẽ iuratã, non solũ ad primũ sed ẽt ad vlteriores hæredes transire ca rõne quia, quãdo fit mẽtio hæredũ in cõtractu, super re transitoria ad hæredes, semper comprehenduntur oẽs hæredes in infinitum. l. sciendum. ff. de verb. signif. l. in annalibus. C. de leg. licet secus sit quando res non est transitoria ad hæredes de sui natura, quia tunc transiret solũ ad primum hæredem Gomes. resol. iur. lib. 2. cap. 11. num. 14. Nam cum sui natura societas vectigalium, & societas iurata sint transitoria ad hæredes, quando est conuentum eas ad hæredes transire debere, consequens fit, vt transire debeant ad omnes hæredes in infinitum.

64 Et nõ obstare dicit, † quod hoc modo societas erit perpetua in infinitum, contra iuris dispositionem, quia poterit multis alijs modis dissolui à iure introductis, & sic cessabit inconueniens, & ad text. in l. antiquitas. C. de vsufruct. vbi in vsufructu, quod ad hæredem transeat relicto, disponitur transire solum ad primum hæredem, respondet id fieri in vsufructu, ne proprietas remaneat inutilis, quod contingeret si ad omnes hæredes trãsiret, & hoc cessare in societate, quia licet transeat ad hæredes tamen non efficitur perpetua cum alijs pluribus modis dissolui possit.

65 Nec eius dicta videntur non posse sustineri ex traditis supra in hoc cap. num. 20. & num. 27. vbi ponuntur quænam sint necessaria, vt societas vectigalium transeat ad hæredes, & consideratur id fieri speciali fauore, ita vt generale argumentum desumere non liceat, & possit dici, quod sit de rebus secundum earum naturam transitorijs ad hæredes, & in societate iurata videatur similiter non posse sustineri ex traditis supra in hoc cap. num. 40. cum plurib. seq. & respon-

66 sio data ad d. l. antiquitas † non videtur bona, quia non solum morte, sed etiam, & alijs modis vsusfructus soluitur, & nihilominus non transit nisi ad primum hæredem, etiam si alij modi deficerent, & eis socij non vterentur societas perpetuo duraret, & hoc est quod à lege prohibetur, ne sit contra eius dispositionem in sociorum potestate facere societatem perpetuam, & impedire liberã testandi facultatem.

67 Pactum de perpetuo † stãdo in cõmunione non valet. l. in hoc iudicio §. si conueniat ff. com. diuid. ita nec etiam valet præceptum à testore de perpetuo stando in communione factum Castr. & Ias. in. l. si non sortem. §. si centum ff. de condit. indeb. Felin. in. c. si diligenti col. 6. de for. compet. Alex. cons. 46. lib. 1. & cons. 110. lib. 3. de communi. Rip. in 6. nemo potest, nume. 20. ff. de legat. 1. & Crot. nume. 55. Vasq. de succes. creat. §. 7. nu. num. 1. lib. 1. Guttier. in tract. de iuram. confirmat. par. 1. c. 58. nu. 2.

68 Pactum præfatum, etiam si fuerit adhibitum iuramentum, qđ non valeat tenet Crot. in d. l. nemo potest, nu. 56. ff. de legat. 1. quia est contra publicam vtilitatem, & potest addi, quia est contra legis dispositionem, quod valeat, veriorem esse opinionem in puncto iuris putat Guttier. d. tract. cap. 58. num. 19. sed subiungit, quod esset difficile eam obtinere in practica, quia reuera prima opinio videtur communis cum eam plures Docto. & magnæ authoritatis approbent, quam secundam.

Considerari possunt tradita supra d. cap. 32. nu. 40. & vlterius potest cõsiderari quod reatus periurij, perpensus à tenẽtibus communem opinionem, solum militat, quo ad eos qui iurauerunt sed non quo ad eorũ hæredes, qui ex iuramento eorum authoris, licet expressam iurando, de eorum hæredibus mentionem fecerint, ad periurium obligari non possunt. cap. 1. de despon. impub. & sic com-

communem opinionẽ in religione iuramẽti fundatam, esse restringendam solummodo ad iurantes tradit Dec. consf.274. lib.2.

69 Et fortius erit restringenda, quod altero mortuo qui iurauit supraviuẽs etiam ad sui iuramenti obseruantiam non teneatur, ea ratione quia cum nõ teneantur hæredes ipse etiam ab eius vinculo debeat esse absolutus quia contractus non debent claudicare, vt vnus sit absolutus,& alter non.leg.litigatores, §.pen.ff.de arbit.& quia iuramentum intelligitur obligare rebus sic stantibus, & non facta earum mutatione. cap.breui de iureiur. Et finita societate, quod etiam sit finita virtus iuramenti probat Seraf. in tract.de priuileg.iur.priuil.49.nu.8.& seq.

70 Vlterius erit restringenda, etiam si pactũ de non diuidendo iuratum fuisset factum ab hæredibus de mandato testatoris, si mutuo consensu hæredes diuidere velint Oldr. cõs. 242. factum tale est Alex. cons. 29. num. 20. lib.5.Crot. in d.l.nemo potest,num.56.ff. de legat.1. quorum sententia firmatur per textum in l. 1. C.de pact. & in l. fideicommisso. C.de trãsact.& in l.qui Romæ.§.duo fratres, ff.de verb. oblig. & est communis Vasq. d.§. 7.num.4.de successión. creat.lib.1. Guttier. d.tract.de iuram.confirm. par.1.c.58.nu.4.

71 Ad prædicta etiam †addendum inter magnates, & milites huiusmodi pacta,de futura successione, maxime interueniente iuramento fieri,& obseruari de facto secundum Dec.cons.516.& cons.655. lib.2.Ruin.cons. 99.lib.1.Socin.iun. cons.65.& cons.67.lib.1.

72 Si in societate cõtineantur res publicæ & res priuatæ, nõ videtur absolute dicendum, quod non transeat ad hæredes, ex regula, quod disposita in simplici non procedant in mixto, vt dicit Dec.cons.212. nume.2.lib.1. Quia licet res publicæ, & res priuatæ interueniant in eadem societate, tamen possunt separatim considerari, cum non sint insimul ita vnitæ, vt constituant tertiam speciem & quia si essent insimul vnitę,& inseparabiles, id quod præualeret veniret attendendum, & sic potius vtilitas publica, magis quã priuata cõsideraretur, hanc distinctionẽ ponit Fortun.Garz.in l.Gallus.§.& quid si tãtum, num.171.ff.de lib.& posth.& Alciat.in l.2.in princ.nu.6.ff.de verb.oblig.

73 Fuit aliquando dubitatum † an vẽdito officio super quo esset contracta societas, socius fructus amplius percipere posset, siue sciuerit, siue ignorauerit venditionem,& an fructus soluti post officij vẽditionem, repeti possint,& quod à Rot. Rom. die Veneris 23. Iunij 1600. resolutum fuit habetur in infrascripta decisione.

Domini circumscripserũt in præsenti disputatione scientiæ, vel ignorantiæ dicti Io. Baptistæ venditoris officij, & concluserunt, quod siue sciuerit, siue ignorauerit fructus ei non debeantur post venditionem officij, fundamẽtum resolutionis fuit, quia per vẽditionem officij, societas dissoluitur.l.verũ, §.vlt.ff.pro soc.§.soluitur Institut. eod.tit.& dissoluta societate cessat periculum vitæ & amissionis sortis principalis, & remanet purum,& merum mutuum, ex quo citra vsurã non possunt percipi fructus, nõ obstante pacto vel consuetudine in contrarium, vt fuit resolutum in causa Romana societatis corã Illustr. Blanchetto 28. Aprilis 1570.& in alia Romana societatis 10.Maij 1578. corã Illust. Blãchet.& in alia Romana 2.& 3.Iunij 1575. corã Cotta, & sępissime, in alijs causis,& distinctio,quæ fit per modernos, & p informãtes,inter sciẽtẽ,& ignorantem, non hẽt aliquod fundamentum, quia ignorantia venditionis officij,non operatur,quod societas duret, Alex.cons.65.nume.1.& 2.lib.7.& dissoluta societate militat eadem ratio,quod cesset periculum amissionis capitalis, propter quod periculum solũ sustinetur societas officiorum, & licite percipiũtur fructus & remanet purum mutuum, & consequenter nõ possunt percipi fructus, sed solum in hoc casu competit actio ad interesse probatum vere,& concludenter, & nõ præsumptiue iuxta doctrinam Pauli de Castro in l. 3. §. vlt. ff. de eo quod certo loco quam Rota seruat, vt per Put. decis. 232. lib. 1. Mohed.decis.208. Veral.decis.2.lib.3.

Non obstant textus in l. sed & socius. §. si absenti, & in l.actione. §.item si alicuius, ff. pro soc. quia in specie illorum textuum societas est finita licet vnus ex socijs ignoret dissolutionem. Bar. & Bald.in d.§.si absenti. idẽ Bart.& Fulg.in d. §. item si alicuius Alexand.d.cons.60.nu.1. & 2. & quęstio, solum est de damnis,& lucris, & alijs gestis medio tempore inter dissolutionem societatis, & scientiam alterius, & ista quæstio cessat in hac specie, quia post venditionem officij nõ potest amplius alicui ex socijs obuenire dãnum, neque lucrum, cum cesset periculum amissionis sortis principalis ex parte dantis, & ex officio vendito super quo solum est cõtracta societas, alius socius non possit amplius percipere alios fructus.

74 Non obstat, † quod cum isti fructus fuerint soluti sponte à sciente illos esse indebitos, non possint amplius repeti.l. 1.ff.de cõdit. indeb. cum alijs allegatis, quia hoc non habet locum in vsuris, quæ possunt repeti, etiam quod fuerint sponte, & scienter solutę Bart.in l.si non sortem.§.si quis falso.ff.de cond.ind. Ias. in d.l.1. sub num.12.vers.5.limita Dec. in l.cuius per errorem nu. 4. ff. de reg. iur. & tanto magis quia ista solutio non fuit facta ab Episcopo animo donandi, sed ad effectum differendi restitutionem summę, satis notabilis scutorum duo millia sortis principalis, quam tunc non habebat in promptu,vt probat ex suis litteris, & quando potest sumi alia præsumptio quam donationis

tionis, soluens scienter indebitum potest repetere Bald.in d.l.1.in fi.& ibi Iaf.in quarta limitatione Dec. in dict. l. cuius per errorem, num.2.

Non obstat, quod esset in potestate recipientis pecunias ad societatē, vendendo officium post contractam societatem, sine certioratione socij posse eum priuare fructibus societatis quia certioratio non est necessaria Alex.d. conf.60.num. 2. Et ex ista venditione non resultat aliquod præiudicium considerabile, cum non currat amplius periculū amissionis sortis principalis, & is qui dat pecuniam facile possit certiorari, an societas duret, vel ne, & ea dissoluta repetere sortem principalem, & ideo imputare sibi debet si est negligens in perquirendo an societas duret.

CAPVT XXXIII.

Morte ciuili qualiter dissoluatur societas.

SVMMARIA.

1 *Morte ciuili soluitur societas.*
2 *Nempe capitis diminutione, maxima & media.*
3 *Nō vero minima, vt arrogatione, & emācipatione.*
4 *Manumissione vel alienatione serui soluitur societas.*
5 *Ratio diuersitatis inter emancipationem & manumissionem.*
6 *Secuta emancipatione, an sit agendum contra patrem, vel contra filium.*
7 *Excommunicatione soluitur societas.*
8 *Contrarium probatur.*
9 *Per religionis ingressum soluitur societas, & numero 10. & 11.*
Si ingrediatur socius, & ibi perpetuo maneat, siue si ad tempus.

1 Sicut morte naturali, ita † etiam morte ciuili soluitur societas.l.verum.§.fin.ff. pro soc. Petr. de Vbald. in tract. de duob. fratr. part.11.sub num.1.Hond.conf.62. num. 22.
2 lib. 1.Datur exemplum in capitis † diminutione, si tamē maxima sit, vel media, de quibus habetur in §.1.& 2.Inst.de capi.diminut. & de maxima & media capitis diminutione loquitur tex.in dict. l.verum. in fin. Minima
3 enim † capitis diminutione, vt arrogatione, vel emancipatione, societas nō soluitur, sed arrogatus vel emancipatus, similiter arrogatione & emancipatione secuta, socius remanet.l.actione.§.societas.ff.pro soc. Pet. de Vbald.d.part. 11.sub num.1.Non sic est, si
4 seruus, cum † quo erat contracta societas, fuerit à domino manumissus, vel alienatus, quia manumissione vel alienatione secuta soluitur societas. l. si id quod. §. si seruus.ff. pro soc.Petr.de Vbal.d.part.11.num.1. in fi.
5 Et ratio diuersitatis est † inter filiumfamilias & seruum, quia filiusfamilias, & dum est in potestate, & emancipatus, potest obligari; seruus vero dum est in potestate nō obligatur, vt per Glos.in d.l.si id quod.§.si filiusfamilias.in versic.finitam. ff. pro soc.Menoch. conf.121.num.59. lib.2. Qua autem actione
6 sit agendum, & an † contra patrem & an contra filium, est text. in dicto §. si filiusfamilias. & in §. sequent. & ibi Gloss. declarat, & habetur per Glos. in l.Pomponius in negotijs.ff.de negot.gest. Excommunicatus
7 etiam † mortuo æquiparatur, Gl. in §.si igitur.in auth.de consang.& vter.fratr. Glo. in §.media. Inst.de capitis diminut. ideo videtur, quod vera sit opinio Pet.de Vbald.in d. tract.par.11.sub nu.1.asserentis, per excommunicationem societatē dissolui. Sed quia
8 excommunicato † contrahere non est prohibitum, cap.felicis.§.verum.de pœnis in 6. verior opinio videtur, quod excommunicatione secuta societas non dissoluatur, vt per Gl.in cap.1.dist.41.& per Gl. penult.in cap. si vere.de sent.excommun.& ita videtur tenere Graffius in suis decis. part. 1. lib.4.cap. 13.num.4.& Castrac.in tract.de societ. offic. cap. 34. licet non dicat, an per excommunicationem soluatur societas, verum teneat, qđ hac morte spirituali secuta pecunię non
9 perdantur. Ille etiam, qui religionem † ingreditur, pro mortuo habetur. l.Deo nobis, C. de episc. & cler. & transit in potestatem superioris.Bartol.in l. patre furioso.ff.de his qui sunt sui, vel alien.iur. & idem iudicatur de religione superueniente, quod de seruitute superueniente, Bald. in l.2.circa fin. C. de senten.Dec.in cap.decernimus, num 85. de Iud.& in c.bonæ memoriæ.num. 7.de appellat. Ideo quod per ingressum religionis
10 † societas dissoluatur, dicendum est, & societatem à religioso contrahi non posse dicit Bald.in l.si fratres.in lect.antiq.num.5.ff. pro soc.Petr.de Vbald.d.tract.par.6. sub nu-
11 mero 16. Et ita, si socius † ingrediatur religionem bonorum incapacem, tam in particulari, quam in communi, quod pecuniæ posita in societate deuenire debeāt ad eius hæredes, ponit Castrac.dict. tract. de societ.offic.cap.35.num. 19. ex traditis per Bartol.in tract.Minor.lib.4.cap.3.& per Salic.in auth. si qua mulier.ī fi.C.de sacros.eccl.& p Alex. in l. ex facto. §. ex facto. ff. ad Treb. Hond. conf.62. nu.20. lib.1. Verum licet prædicta
12 vera sint † in ingrediēte perpetuo religionē: tamen si vnus ex socijs intret monasterium ad seruiēdum ibidem per annū, quod non dissoluatur societas, est consilium Bart. siue cuiusdam alterius Doctoris Senēsis, inter consilia Bar.conf.35.& prima facie lib.1. Sed quia tractatur ibi de societate omnium bonorum, vt patet in illis verbis. In casu vero nostro apparet de societate omnium bonorum, vbi ageretur de societate particulari, in qua socius operari teneretur contrariū dice-

dicerem, quia est iste actus dissociatiuus, ex quo tacite societati renunciatum censetur. l. itaque. ff. pro soc. vt videbimus in c. 35. Et quod dictum consilium sit Bar. credi potest, quia de eo videtur facere mentionem in l. sed & socijs. §. fin. ff. pro soc.

Excommunicatione secuta societatē non dissolui tenendum videtur, quia potest excommunicatus contrahere matrimonium, cap. significasti, de eo qui duxit in matrimonium quam pol. per adult. potest profiteri religionem, cap. cum illorum de sent. excom. potest donare. cap. inter dilectos de donat. & potest sibi per contractum acquirere. cap. felicis. §. verum de pœnis in 6. & quod excōmunicato omnes cōtractus inire sit permissum, tenent Innoc. & Abb. in cap. si vero de sentent. excom. & in cap. veritatis de dolo, & cont. & huic opinioni inhærendum est, licet contrariam sustinere conetur nimis licētiose loquendo cōtra Innocentium Fortun. Garz. in l. Gallus, §. idem credendum, n. 44. ff. de lib. & posth.

Filio emancipato duabus actionibus agēdum esse habetur in allegata l. si id quod §. si filiusfamilias. ff. pro soc. vna aduersus patrem, de eo cuius dies ante emancipationē cessit, altera aduersus filium de tota societate, nempe, tam de gestis ante, quam de gestis post emancipationem, & non obstat leg. Pomponius, ff. de nego. gest. quia, vt ibi Bar. declarat, administratio fit à socijs, de cōmuni voluntate, & à negociorum gestore fit de eius voluntate solummodo.

CAPVT XXXIV.

Societas qualiter re soluatur.

SVMMARIA.

1 *Rei cōditione mutata, ita vt ab hominum commercio eximatur, soluitur societas.*
2 *Re extincta extinguitur societas, & nu. 3.*
4 *Societate contracta ad tēpus, capitali extincto, amplius eum ponere socius non tenetur.*
5 *Conuentio, quod societas duret, re præsumpta, fieri non potest.*
6 *Officio suppresso, extinguitur societas officii.*
7 *Capitale an sit restituendum, dubitatur, & numero 8. & 9.*
10 *Officii alienatione extinguitur societas super eo contracta, & nu. 11. & 12.*
Procedit in officiis vacātibus in totum, sed non procedit in non vacantibus, in totum. nu. 15.
13 *Alienatione rei cæteræ societates nō extinguuntur.*
14 *Serui alienatione extinguitur societas, quia mutatur persona, cum qua erat contracta.*
16 *Resignationes officiorum in fraudem creditorū non admittuntur.*
17 *Alienationem officii ignorans fructus recipere non potest, nisi titulo donationis, & nu. 18. & 19.*
20 *Et ratione interesse, concurrentibus tamen delictis requisitis.*
21 *Negotio finito, soluitur societas.*
22 *Datur exemplum in tabernariis.*
23 *Declaratur.*
24 *Egestate soluitur societas.*
25 *Nempe venditis bonis omnibus socii à creditoribus, & num. 26.*
27 *Publicatione bonorum facta.*
28 *Officium si transit in fiscum, vtrum pecunias positas super eo ad societatē ponenti restituere teneatur, nu. 29. 30. 31. & 32.*
33 *Publicatione soluitur societas, etiam si interueniat respectu eius persona, qua solummodo operas ponere tenetur.*
34 *Cessione bonorum facta.*
35 *Decoctione, nu. 36. & seqq. vsque in fin.*
41 *Re in totum perempta soluitur societas secus si sit in parte perempta.*
42 *Capitale restituto in parte, quod non soluatur societas in totum contrarium videtur verius, nu. 44.*
43 *Societas contracta super duobus officiis, vno alienato, remanet super alio stante eius capacitate.*
45 *Societas nō transit in fiscum, sed remanet extincta, facta bonorum publicatione.*
46 *Banniti nostri temporis efficiuntur serui pœnæ, ideo condemnatione secuta soluitur societas.*

SEcūdo principaliter re soluitur societas.
1 l. verum. §. fin. ff. pro soc. & soluitur † re, scilicet rei conditione mutata, ita vt ab hominum cōmercio eximatur, vt declarat Gl. in d. §. fin. in verf. conditione. per tex. in leg. actione. §. fin. ff. eod. & rei extinctione secuta, super qua societas contracta reperitur, quia eius rei, quę nulla est, vel à commercio
2 † sociorum remota requiritur, quisque socius esse non potest, vt habetur in d. l. verū. §. fi. & ibi Glos. & habetur per Gl. in l. si non fuerint, in ver. solus. ff. pro soc. Pet. de Vbal. in tract. de duobus fratr. part. 11. sub num. 1. 3
Bald. in l. 1. quæst. 6. C. pro socio. Socin. iun. consil. 58. nume. 9. libro 4. vbi idem dicit de
3 † legato, fideicommisso & vsufructu, quod re extincta in totū, vel in partem totam, vel in parte extinguatur. l. Titiæ. §. fin. ff. de leg. 1. l. 2. & l. quoties. §. fi. ff. de vsufruct. Gabriel. conf. 63. num. 19. lib. 2. intellige extingui societatem, si in totum res sit extincta, & non alias. Nam mortua vacca, societas durat in vitula, Petr. de Vbal. in tract. de duob. fratr.
4 par. 8. num. 22. Et si sit contracta † ad decennium, quod, si interim capitale perdatur, societas extinguatur, tradit Castra. in tract. de societ. offic. cap. 39. num. 2. & quod amplius capitale non sit ponēdum, Angel. de Perigl. in tractat. de societ. quæstio 14. Conuentio
5 etiam, quod societas † duret re perempta, fieri non potest, ita loquendo de societate officii, tradit Castrac. d. cap. 39. num. 4. vbi dicit, quod si suppresso officio, à summo Pontifice, partes conuenirēt, quod societas duraret, conuentio non valeret, per ea, quæ de censu

censu tradit Sarnen.decis.93.quod esset illicitus, quod si res periret, super quo census esset impositus, censeretur impositus, super alijs bonis,& per ea, quæ tradit Bal. in cons. 447.lib.2.& in l. si quis sub conditione. vbi etiam Castren. ff. de condit.& demonstr.& tradit Bocaccius in tract.de societ. offic. nume. 10.loquēdo tamen quod debeantur fructus ratione interesse stante mora, & quod societas sit finita, & quod interesse debeat temperari Iudicis arbitrio, & non solui in quantitate duodecim pro cētenario. Hond. cons.38.num.28. lib.1. Et suppresso officio à
6 Papa, qđ officialis † pecunias restituere ponenti non teneatur, si Papa eas officiali non restituit, primo arguit Castrac. in d.cap.39. num.6.& seq. quia si ponens pecuniam eius periculum non sustineret, societas esset leonina,& non valeret, & hoc casu non dicitur supprimi officium culpa officialis, sed facto superioris, quod inter casus fortuitos enumeratur, Crauet. consil.95. lib.1.& de casu fortuito socius non tenetur. l. cum duobus. §.damna, & l.si id quod.ff.pro soc.l.contractus.ff.de regul.iur.Postea idem Castrac.sub
7 num.9.subiungit,quod ille,qui † pecuniam dat, subijt periculū amissionis, si moriatur, ideo non est inconueniens, quod officialis alia pericula sustineat, & propterea quod pecunias habitas officio suppresso restituere teneatur, & ex aduerso allegata dicit procedere in alijs societatibus,sed non in societate officij,in qua dās pecunias sustinuit periculum amissionis,si moriatur, quod nō est in alijs societatibus, & multa ratione incertitudines & dubii euentus tollerantur, qui alias non tollerarentur. Tiraquel. in l.si vnquam,in vers.donatione largitus. num.131. C.de reuoc.donat.

Duobus modis fieri potest,quod officialis
8 † suscipiat pecunias super eius officio; vno modo,quando prout passim fieri solet, accōmodat solummodo officium, & re vera pecuniæ in ipso officio non subintrant, sed in alios vsus conuertuntur, & hoc casu si contractus sustinetur ratione dubij euentus, & ratione periculi vitæ, certe pecunia officio suppresso erit restituenda, quia nihil cū officio commune habet,cum extra officiū posita reperiatur, & qđ casu fortuito sit amissa dici non potest, imo si sustinetur ratione periculi,& incertitudinis, dicēdum esset etiā, quod officio suppresso societas nō esset extincta, quia iure res, quæ periculo subiacet, extincta, extincto officio, dici non potest.
9 Alio modo fit, quod officialis † suscipiat pecunias super eius officio,quando eum emit, & pro soluendo pretio socium sibi assumit ponentem pretij partem, & eum promittit facere participem de lucris prouenientibus ab officio,& in hoc casu, quia suppresso officio pecunia perditur, quod eam ponenti non esset restituenda, dicendum videtur, quia ponens, qui vult ex pecunia & ex officio lucrum suscipere, conuenienter etiā & officij, & pecuniarum periculū subire tenetur,sed vt alias dixi,me subijcio determinationi sacrosanctæ Ecclesiæ. Venditione
10 etiam officij societas † super eo contracta soluitur,& hoc esse in Romana Curia, & alma Vrbe indubitatum, & frequenti vsu receptum;tradit Gabriel. cons.63. num.15.libro 2.per text. in l. verum. §. fin. ff.pro soc. Castrac. d.tract. cap.40.Bocaccius d.tractat.
11 nu.9.Sed ista societatis dissolutio, nō † simpliciter in societatibus officiorū euenit propter venditionem, sed quia officialis etiam mutat personam,non enim vendit officium simpliciter, sed cum renunciat in manibus Pontificis ad fauorem certæ personæ, cui cōfertur officium sic renūciatum à Pontifice, & obtento officio ab eo soluitur pecunia illi, à quo renunciatio ad eius fauorem facta fuit,vt Bocaccius & Castrac. in d.tractat.ille num.9.& hic cap.40.nume. 2. cum pluribus
12 seqq.declarāt. Neque committitur † symonia recipiēdo pecuniam, vt committeretur in beneficialibus,vt declarat Castrac. d.cap. 40.sub nu.8. Et quia in cæteris societatibus,
13 si res alienetur,super † qua societas inita reperitur, non interuenit talis mutatio personæ,dicendum videtur,quod rei alienatione facta ab vno ex socijs, societas dissoluta non dicatur,quia per venditionem res non dicitur mutare conditionem, si non eximatur omnino ab hominum commercio. Gloss.in d.l.verum. §. fin.in ver.conditionem.ff. pro soc. & per solam venditionem res non eximitur omnino ab hominum commercio, & per venditionem factā res extincta dici non potest,quia tunc dicitur extincta, & dicitur soluta societas, quando est deperdita,vt per Gloss. in leg. si non fuerint. in verb.solus.ff. pro soc.
14 Et si extinguitur societas serui † alienatione,cum quo erat contracta, non id fit ex eo, quia venditur res, super qua esset cōtracta societas, sed quia mutatur persona socij, vt habetur in l. si id quod. §. si socius. ff. pro soc. & sic soluitur non rei alienatione, sed mutatione personæ.

Etiam officij facta alienatione, quod ex-
15 tinguatur † societas, procedit in officijs in totum vacantibus; secus autem in officijs nō vacantibus in totum, prout sunt notariatus Rotæ,& Auditoris Cameræ,per quorum vēditionem totum officium nō alienatur,quia remanet dominium scripturarum penes vēditorem, vt per Salustium in pract. Auditoris Cameræ, lib.1.cap.17.num.2. vbi verum esse declarat, si scripturæ remanentes in dominio venditoris sint reditus sufficientes ad societatem sustinendam initam super toto officio, iste auctor multa dicit in practica obseruata, sed loquitur sine iurium allegatione.Solet etiam aliquando summus Pontifex non

16 non admittere † dictas officiorum resignationes, quia datario memorialia præsentantur, ne recipiat talem resignationem, quæ fit à tali maxima æris alieni quantitate grauato, in fraudem creditorum, & Pontifex solet huiusmodi querelas audire, & dictas resignationes non admittere, vt per Bocacciũ in d. tract. de societ. offic. sub num. 9. Quod
17 etiam pecunia redacta † ex alienatione officij cadat sub hypotheca ad fauorẽ eius, qui cum officiali societatem contraxit, multa cumulat Castrac. in d. tract. de societ. offic. c. 41. num. 22. cum plurib. seqq. Sed cauendum est ab eius dictis in cap. 42. dum vult, quod ignorans alienationem officij licite fructus percipere possit, & non teneatur eos in sortem computare. Nam tenendum est, quod licet alienationem ignoret, amplius fructus percipere non possit, quia, vt ipse Castrac. admittit ibid. num. 2. facta alienatione cessat periculum pecuniæ, & periculo cessante lucrum amplius percipere non licet, cum licite percipiatur solummodo durante periculo. §. illud. Institut. pro soc. l. secundum naturam. ff. de regul. iur. Gabriel. consil. 78. lib. 1. & cons. 63. num. 16. lib. 2. Nec tollitur hoc fundamentum replicando, ignorantiam &
18 dolum officialis alienantis † ignoranti nocere non debere, quia admittendum est ei non debere nocere, sed non est admittendum, quod lucrum percipere debeat cessante periculo, quod solummodo periculo stãte, & non alias percipere licet, cum admittatur solummodo, contractum istum licitũ esse, quia pecunia periculo vitæ ponentis supponitur. Neque dicatur, quod lucrum
19 † licite retineri potest, quia censetur donatum, cum ab eo fuerit solutum, qui se non teneri soluere sciebat, vt per Bocacc. d. trac. de societ. sub nu. 191. Potest responderi, an dicatur donatum pendere à voluntate soluentis, & ideo erit standum eius assertioni, & credo, quod magis affirmabit soluisse vt debitum, vel ne cogeretur restituere sortẽ, quam vt donaret, & si donasse dicet, erit lucrum donatum, & non lucrum debitum vigore societatis. Etiam si dicatur vti interesse lucrum deberi, quia est in mora restituendi
20 † capituli soluta societate, & ideo non debere in sortem computari. l. sociũ qui. ff. pro soc. Bocacc. d. tract. de societ. sub num. 191. Respondetur, vt proxime dictum, quod nõ erit lucrum ex societate proueniens, & vti interesse ad hoc, vt soluatur, necessaria sũt, vt ea concurrant, quæ posui supra cap. 24. Hond. cons. 38. in fi. lib. 1.

Alienationi & mutationi conditionis rei simile est, si negocio, super quo contracta
21 † sit societas, finis impositus sit, quia fine ei imposito societas finita dicitur l. actione. §. itẽ si alicuius. Inst. eo. Pet. de Vbald. d. tract. part. 11. sub nu. 1. vers. sexto. Rota Genuens. decis. 27. sub nume. 6. Petrus Hieg. quæst. 11. num. 54. part. 1. Datur exemplum, si duo ta-
22 bernarij † fecerunt societatem ad vendendum vinum per gloss. in d. §. item si alicuius. Institut. de societ. sed intelligendum est hoc exemplum, si actum fuerit de certo vino in specie, puta de vino existente in cella vinaria Titij, tunc enim tantum durat societas, quantum dicti vini negocium durat, & si actum fuit in genere de emendo & vẽdendo vino, & pro huiusmodi negociatione cõducta fuerit taberna, durat societas, donec durat conductio. Io. Fabr. & Ant. in d. §. item si alicuius. Institut. de societ. Rota Genuens. d.
23 decis. 27. sub num. 6. Verum licet isti † non dicant, crederem ego, quod duraret societas etiam vltra tabernæ conductionem, quãdo non apparet societatem fuisse restrictam ad tempus conductionis tabernæ, sed quod fuisset contracta principaliter super vino vẽdẽdo, quia attenditur semper id, quod principaliter agitur, l. cum principalis. ff. de reg. iur. Similiter re societas solui dicitur, egesta-
24 te † superueniente. l. societatem. ff. pro soc. cuius verba sunt: Dissociamur renunciatione, morte, capitis diminutione, & egestate, & verbum, egestate; quatuor modis interpretatur. Primo, interpretatur egestate, hoc est, venditis bonis omnibus socij egentis, vt videtur exponere I. C. in l. actione. in princ. ff. pro soc. in illis verbis: bonis à creditoribus venditis. Secundo, exponitur egestate, id est, facta publicatione bonorum, vt habetur in d. l. actione. §. publicatione, vt exponunt Gloss. & Bald. in d. l. societatem. Tertio exponitur egestate, id est, facta cessione bonorum, vt habetur in d. §. item si quis ex socijs. Instit. de societ. & per gloss. & Bald. in d. l. societatem. Quarto exponitur egestate, id est, decoctione, seu fallimento, Aret. in d. §. si quis ex socijs. Instit. de societ.

Tres primæ expositiones recipiuntur, sine difficultate, quia adsunt textus aperti, qđ
25 in bonis † omnibus socij à creditoribus distractis soluatur societas probari in d. l. actione. in princ. ff. pro soc. tradit Petrus de Vbal. d. par. 11. sub nu. 1. vers. tertio finitur. Ruin. cons. 91. sub nu. 7. lib. 1. vbi etiam dicit, quod soluitur societas egestate vnius, quod om-
26 nes, quemadmodum morte vnius † quoad omnes soluitur, ea ratione, quia lex dicit, quod soluitur societas, & verba legis sunt intelligenda simpliciter, & non secundum quid. leg. hoc legatum. ff. de legat. tertio, & si diceretur dissoluta societas solum quoad sociũ, qui egestatem passus fuit, non diceretur soluta societas simpliciter, sed secundũ quid. Publicatione etiam bonorum facta,
27 quod dissoluatur societas, expresse † probatur in d. l. actione. §. publicatione. ff. pro soc. & §. publicatione. Institut. eod. ita tenet Petrus de Vbald. d. part. 11. sub num. 1. vers. Tertio finitur, vbi dicit esse menti tenendũ, pro bannitis, quorum bona omnia publicã-
tur

tur, & in hoc pro mortuis habentur, vt per Gloss. in d. l. actione. §. publicatione. Et hanc opinionem tenet etiam in societate officij Castrac. in d. tract. de societ. offic. c. 14. nu. 4.
28 vbi dubitat, an fiscus, si officium † ad eum facta bonorũ publicatione deueniat, teneatur restituere pecunias in societate positas super officio, & quod eas restituere non teneatur, facere dicit, quia ille, qui dedit pecunias super officio delinquẽtis, super eo nullum ius, & nullam habet hypothecam, adeo quod si officium per cessionem vel alienationem in alium transeat, ille, qui pecunias dedit contra talem successorem, actione aliqua agere non possit, & si hoc facere nõ potest contra talem successorem, similiter nec id facere poterit contra fiscum. Insuper dicit, quod quemadmodum officialis morte secuta officium libere rediit ad Cameram, & ipsa non tenetur restituere pecunias, ita di-
29 cendum sit, quod fiscus † pecunias restituere non teneatur. Tamen his non obstãtibus determinat fiscum pecunias restituere teneri actione personali, quia in eum transeunt actiones omnes personales actiuę & passiuę. Gloss. & Dd. in l. non intelligitur. §. cum ex causa. ff. de iure fisci. & in l. 2. C. ad leg. Iul. de vi. Et non obstat, quod ad Papam redeat libere, & ipse pecunias restituere nõ teneatur, quia id euenit ex conuentione, quæ cõuentio cessat quoad fiscum, quando ad eum officium propter publicationẽ deuenire de-
30 bet. Et quod hodie fiscus teneatur † restituere pecunias, minus dubitationis habet; quia, vt audio, prudentissime & sanctissime dispositum fuit, officialem, super cuius officio societas contrahitur, teneri obligare officium, & certe durum videbatur, quod so-
31 cietates istæ possent contrahi † absque officij obligatione, cum conuentio sit illicita & vsuraria, si tradantur alicui pecuniæ cum pacto, quod perdantur eueniente morte, & interim soluãtur duodecim annua pro centenario, vt tradit Bocaccius in tract. de societ. offic. num. 187. licet firmare non audeat. Bonum igitur valde fuit disponere, quod etiã
32 † officia obligentur, sed faxit Deus, quod ista dispositio sufficiat ad euitãdum vsuras, quando vere pecuniæ nõ deseruiunt pro officiali, sed pro tertio, qui eis indiget, & officiali etiam mercedem soluit, ad hoc, vt pro eo pręstet officium, & apponitur noua clausula, quod fideiussores pro indemni conseruando officiali præstantur idonei, & quod si apparebit eos non esse idoneos, officialis ipse modo aliquo non intelligatur obligatus.
33 Et si socius, cuius bona † publicata fuerũt, tenebatur solummodo operas in societate pręstare, nihilominus societas soluitur, quando etiam, libertatem, vel vitam, vel ciuitatem amittat, ita tradit Gloss. in d. §. publicatione. Instit. de societ. sed hoc ideo fit, nõ quia bona publicantur, sed quia paritur maximam vel mediam capitis diminutionẽ, vt dixi supra numero 2. Et si non pateretur maximam vel mediam capitis diminutionẽ secundum hanc gloss. opinionem dici posset, quod publicatione bonorum nõ solueretur societas illa, in qua socius solummodo operari teneretur expensis societatis.

Cessione bonorum etiam citra difficulta-
34 tem † societatem dissolui probatur in d. §. item si quis ex sociis. Instit. de societ. Glos. in d. l. si societatem. ff. pro soc. Petr. de Vbald. d. part. 11. sub num. 1. vers. Tertio finitur. in fi.
35 Dubium est, an ob solam † decoctionẽ, fallimentum, seu rupturam absque cessione, soluatur societas? Riminald. iun. cons. 377. num. 13. lib. 4. nihil firmat in hac quæstione, tãtum refert, quod Aret. in d. §. item si quis. dicit, quod quãdo socius rumpit & frangit, tollitur societas, sed non dicit hoc Aret. d. loco, in libro meo, & ita quod hoc nõ dicat, aduertit etiam Paris. cons. 82. num. 42. lib. 1. & refert etiam hanc opinionẽ, quod per solam rupturã soluatur societas, tenere Ruin. cons. 90. nu. 12. lib. 3. qui vere hanc opinionem tenet per tex. in d. l. societatem. vbi di-
36 citur simpliciter, quod † egestate soluitur societas, & quamuis Gloss. ibi dicat, vt quia cessit bonis, declarat Gloss. non requirere, quod necessaria sit cessio bonorũ, sed quod dicta verba dicat, vt ostendat egestatem, quæ probari debet, vt soluatur societas, probari ex eo, quia socius cessit bonis, quia cessio bonorum tantum iis conceditur, qui nõ sunt soluendo. l. 1. & l. fin. C. qui bonis cedere poss. & quod non excludat Glo. quod alio modo egestas probari non possit. Et ad ostẽdendum cessione opus non esse, stante ru-
37 ptura subiungit, quod fallitis stante † eorũ dolo cessionis beneficium non conceditur, quia est remedium miserorum, & non refugium dolosorum, & plura vltra Ruin. ad hoc propositum cumulat Matthæus Brun. in tractat. de cessione bonorum. part. 4. princ. q. 5. & socio ob eius dolum non competere cessionem bonorum, comprobat Natt. consil. 362. lib. 2. Refert etiam Riminald. iun. d. loc.
38 Paris. in cons. 82. num. 41. lib. 1. tenere † necessariam cessionem, & nõ sufficere rupturam ad hoc, vt societas soluatur. Et ita tenet ibidem Paris. & eum sequitur, alios etiã adducendo, Stracca in tract. de mercatura. in tit. de decoct. part. 3. nu. 48. & post eum Rota Genuen. decis. 13. sub nu. 20. Verum quic-
39 quid isti dicant, si socius † rumpat, & cedat foro (nam fallitos foro cedentes appellat Bartol. in l. singularia. colum. 6. versi. ego dico, & ibi Purpurat. numero 93. ff. si cert. pet. & Matthæus Brun. dict. tractat. de cessione bonorum. part. 4. quæst. 5. in princip.) & de hoc cõstet, ego teneo societatem solui, quia res peremptæ dici debent, & rerum peremptione, vt supra dixi, societas soluitur, & istę foro cedẽs vere ad egestatem peruenisse

se

se dicitur. Nec est verum, quod per paupertatem obuentam non tollatur societas, vt cõsiderat Parif. d. loco, quia vere tollitur, si, vt dixi, rerum extinctione facta soluitur societas, quia absque rebus esse non potest. Et isti falliti, cum amplius perdere nõ possint,
40 non est conueniens, quod lucrum † sentire debeant. Et dum Parif. dict. loco dicit, quod Gloss. interpretationem in dict. l. societatem. sequantur omnes Doctores, dicendum est, Gloss. interpretationem sequi Dd. dum vult cessione secuta probari egestatem, sed non per hoc excludi, egestatem alio modo probari non posse, vt dicit Ruin. d. consil. 90. nu. 12. lib. 1.

Et hanc opinionem tenent nouissime Modern. Papiens. in tractat. de ignorantia Iuris & facti. cent. 1. dist. 52. in fin. vbi dicũt, quod contrarium tenentibus respondet Franc. decis. 249. part. 2.

41 Qualiter re soluatur † societas in l. verum in fin. ff. pro soc. his verbis expresse explicatur, societas soluitur ex rebus cum aut nullę relinquuntur, aut cõditionem mutauerint, Neque enim eius rei, quę iam nulla sit, quisquam socius est, neque eius, quæ consecrata publicataue sit.

Quod autem re in parte perempta in totum non soluatur societas, probatur expresse in l. si id quod in princ. ff. pro soc. vbi mortuo vno ex equis in alijs, qui remanserunt societas permansit.

42 Et pro parte capitale sit restitutum, quod societas non dicatur extincta in totum loquendo de societate officij, sed duret in ea parte capitalis, quæ penes socium remansit, tenuit Rot. Rom. prout refert Bocac. de societ. offic. sub num. 180.

43 Sic ẽt, † quod societas contracta super duobus officijs, vno extincto, quod remaneat super alio non extincto, similiter Rot. Rom. tenuisse refert Bocac. dict. tract. de societ. offic. num. 187. & est inter impressas decisio 258. & decis. 300. p. 1. & dum præsupponit, quod officium remanens erat capax, ad dãdum fructus conuentos recte loquitur, dum vero admittit procedere sub nu. 188. etiam si tot fructus non reddat stare non potest.

44 Ad prædicta videtur cõsiderandũ, † quod si capitale forte fortuna extinguatur in parte, quod societas duret in residuo, vt loquũtur leges supra allegatę, & Petr. de Vbal. d. tract. de duob. fratrib. par. 8. num. 22. si vero capitale remoueatur à societate pro parte, de sociorum voluntate extinguitur in totum quia vna est obligatio, & vnus est contractus, qui ex tale actu receptionis, & restitutionis partis capitalis, necesse est, quod in totum destruatur, & in societate officij per receptionem partis, ne destrueretur in totum vidi fieri protestationem, & licet fuisset oppositum, quod esset contraria facto, tamen fuit iudicatum pro parte capitalis non soluti, societatem remansisse, quod mihi placet ex vi noui contractus, & inter consentientes protestationi, sed non quo ad alios, qui huic protestationi nouum consensum non præstiterunt.

45 Bonorũ publicatione secuta, † ideo societas dissoluitur, & non transit in fiscum, quia in fiscum contractus illi transire nõ possunt qui vnius, ex contrahentibus morte dissoluuntur Rim. sen. cons. 243. numer. 42. lib. 2. Peregr. in tract. de iur. Fisci lib. 5. tit. 1. numer. 96.

46 Banniti in contumacia, † nõ dicuntur banniti, & condemnati hodie conditionaliter, sed diffinitiue Boer. decis. 268. num. 12. Et licet Clar. se reddat valde ancipitem, an sint æquiparandi relegatis, seu deportatis, seu constituant diuersam speciẽ quæst. 71. tenẽdum est quod efficiantur serui pęnę Cartar. in tract. de execut, senten. cap. ban. cap. 1. nu. 46. & num. 418. & amplius de hoc non esse disputandum tradit Menoc. cons. 830. num. 41. lib. 9. & tenendum est, quod condemnatione secuta societas dissoluta remaneat, maxime consideratis Bullis Summorũ Pontificum, & pręcipue secularium constitutionibus hodie vigentibus contra bannitos.

CAPVT XXXV.

Voluntate qualiter soluatur societas.

SVMMARIA.

1 *Voluntate soluitur societas tacite & expresse.*
2 *Tacite dissoluitur ex actibus dissociatiuis.*
3 *Si omnes consentiant, alias non.*
4 *Renunciatione expressa soluitur societas.*
5 *Renunciatio etiam per procuratorem generalem fieri potest, dummodo ei non sit specialiter prohibitum.*
6 *Procurator generalis non potest ea mutare, quæ specialiter sunt à domino constituta.*
7 *Procurator generalis non potest renunciare societati sine causa.*
8 *Renunciatio potest fieri procuratori, dummodo dominus eam ratam habeat.*
9 *Curatori etiam fieri potest.*
10 *Renunciatione soluitur societas, quando omnes consentiunt; si non omnes consentiunt, præiudicat solum renuncianti.*
11 *Renunciatio præiudicat renuncianti solummodo, quando fit dolo malo, vt solum sibi acquirat. & num. 12.*
13 *Renunciatio intempestiua solum renuncianti nocet, vt si sit facta eo tempore quo res vendere non expedit.*
14 *Vel si sit facta durante tempore societatis.*
15 *Tempus, intra quod à societate recedere non licet, non dicitur superflue appositum.*

Intellectus l. si conuenitur. & l. sed & socius. in fin. ff. pro soc.

16 Contra socium intempestiue renunciantem agitur ad interesse, cum distinctione tamen.

17 Renunciatio facta socio absenti, & ignoranti, praeiudicat solum renuncianti.

18 Pactum de non recedendo est superuacaneum & iniquum.

Pactum de recedendo nō est superuacaneum & iniquum.

Renunciatio non est intempestiua, stante pacto, quod recedere liceat.

19 Renunciatio, seu disdicta in societate officii, quando facienda.

20 Persona in societate officij mutari potest, receptis fructibus.

21 Persona mutari potest à procuratore habente generale mandatum cum libera.

22 Personae mutatio an fieri possit ab existente in infirmitate.

Et semel facta amplius fieri possit.

23 Dies an esse debeat artificialis, seu naturalis, vbi agitur de renunciatione, seu mutatione personae, in societate officij.

Dies termini an computetur in termino.

24 Renunciatio seu disdicta debet reproduci.

25 Renunciatio est facienda principali, non fideiussori, nisi aliter sit conuentum.

26 Renunciatio facta à procuratore, vt valeat, procurator tenetur docere de mandato.

27 Renunciatione facta societas officij durat per dies quindecim.

28 Renunciatio intempestiue fieri potest, si promissa ab altero socio non obseruentur.

Societas est contractus nominatus, tamen speciale est in ea, quod recedere liceat, si promissa non obseruentur.

29 Et potest recedi, etiam si non recedere iuratum fuit, obtenta tamen absolutione à iuramento.

30 Quando socius dicatur in mora obseruandi promissa, ita vt recedere liceat, remissiue.

31 Renunciatio fieri potest, si re frui non liceat, super qua societas fuit contracta.

Coloni, non obstāte pacto, & dispositione statuti, possunt culturam deserere, si res sit effecta sterilis.

32 Renunciatio fieri potest, si socius sit rixosus, si teneat concubinam.

33 Fallit, si tempore societatis socius sciuit esse socium rixosum.

34 Renūciatio fieri potest, si socius diu, & inuitus, causa Reipublicae sit absfuturus.

35 Fallit, si potest per alium administrare, vel consocio relinquere administrationem.

35 Renunciatio fieri potest, si tempus in societate contrahenda appositum sit finitum.

Etiam si negocia sint coepta, & non completa, & non censetur prorogatum tempus, vt compleri possint.

36 Renunciatio proprie non dicitur hoc casu, quia dies apposita pro fine societatis interpellat pro homine.

Dispositioque facta pro certo tempore vltra illud nō extenditur, non quidem virtute argumenti à contrario sensu, sed ex propria natura limitati temporis.

37 Societas tempore transacto finita dicitur, ideo reuocatione non est opus.

38 Mutatio personae cum fraude ab infirmo facta censetur.

39 Mutatio personae non potest fieri sine speciali mandato.

40 Ratificatio requirit plenam scientiam.

41 Infirmitas an sit grauis cognosci solum potest à peritis.

42 Peritiores minus peritis sunt praeferendi.

43 Infirmitas, quae durat vltra viginti dies grauis non praesumitur.

44 Testes deponentes de leuitate praeponuntur testibus deponentibus de grauitate infirmitatis.

45 Fraus non potest praesumi ex graui infirmitate, quae non sit ad mortem.

46 Sanus etiam dici potest in periculo mortis constitutus.

47 Hora probari debet in qua infirmitatem adfuisse asseritur.

48 Pactum de mutatione personae validissimum reputatur.

49 Mutatio personae quod ab infirmo fieri possit obseruatur.

50 Infirmus sanę mentis potest contrahere.

51 Fraus ex sola infirmitate non praesumitur.

52 Persona supposita periculo, an sit debilis, vel robusta, an iuuenis, vel senis non attenditur.

53 Mutatio personae, & disdicta non requirunt speciale mandatum.

54 Mutatio personae si in iudicio facta fuit aduersario non contradicente, sufficit etiam absque speciale mandato.

55 Mutatio personae, valida reputatur si fuit ratificata.

56 Quindecim dies incipiunt currere à die ratificationis.

57 Ratificatio retrotrahitur, quando actus non est omnino nullus.

58 Ratificatio, & scientia probantur per coniecturas.

59 Mutatio personae fieri potest durante semestre soluto, vt intret effectum, mutationis periculi, semestre elapso.

60 Verba, elapso semestre important, vt excludant effectum mutationis ante semestre elapsum.

61 Prout stat similitudinarie, dum dicitur, quod mutatio personae possit fieri prout disdicta.

62 Disdicta non reuocat societatem determinatam ad sex mēses, sed reuocat beneplacitū post sex menses.

63 Et non potest dici intempestiua.

64 Quindecim dies currunt à die intimationis, & declaratur Pute. decis. 68. lib. 3.

65 Relatio generalis generaliter est intelligenda.

1 VOlūtate dupliciter † soluitur societas, & tacite, & expresse, Glo. fin. in l. verū, §. si. ff. pro soc. Bart. siue quidam Doctor Senensis in consil. 35. & prima facie. vers. quia ergo, lib. 1. & quod sit Bar. credi potest, quia videtur de eo facere mētionē in l. sed & socius. §. si absenti. ff. p soc. De tacita volūtate 2 † est

2 est text. in l. itaque. ff. pro soc. cuius verba sunt; Itaque cum separatim socij agere cęperint, & vnusquisque eorum sibi negocietur, sine dubio ius societatis dissoluitur; quẽ admodum ex actibus associatiuis inducitur, societas, ita ex actibus dissociatiuis dissoluitur societas, vt contrariorum sit eadẽ disciplina. Bald. in cons. 452. sub nu. 3. lib. 3. Soc. in cons. 87. sub nu. 3. lib. 1. Cephal. cons. 396. nu. 7. lib. 3. Menoch. in tractat. de præsumpt. lib. 3. præsum. 60. nu. 10. Masc. conclus. 1310. Ioseph. Lud. conclus. 53. fol. 134. Et hoc est in-
3 telligẽdum † procedere, vt loquitur d. l. itaque quando omnes socij actus præfatos dissociatiuos faciunt. Si enim vnus socius solũmodo eos faceret, altero socio ignorante, & sic non consentiente, ius societatis non dissolueretur, facit text. in l. sed & socius. §. fin. ff. pro soc. Bald. in l. si patruus sub nu. 1. C. cõmun. vtr. iud. & in d. consil. 452. lib. 3. Petr. de Vbald. in tract. de duobus fratr. part. 11. sub nu. 2. Natt. cons. 100. nu. 5. lib. 1. Menoch. de præsum. d. præs. 60. sub nu. 10.

4 Expresse vero societas † dissoluitur renũciatione d. l. verum. §. fin. & ibi Gloss. ff. pro soc. §. manet. Instit. de societ. Pet. de Vbald. in tract. de duob. fratr. par. 11. sub nu. 1. vers. quarto dissoluitur. Et renunciatio potest ẽt
5 fieri per † procuratorem, siue sit ad hoc specialiter cõstitutus, siue sit procurator generalis, dũmodo, si est generalis, non sit ei specialiter prohibitum, quod renũciare possit. l. actione. §. renũciare. ff. pro soc. Et quia pro
6 curator generalis † non põt mutare ea, quę à domino sunt specialiter constituta, nisi ex iusta causa, quam dominus ignorabat. l. si hominem. ff. de procurat. ideo Bald. in d. l. dicit, procuratorem generalem sine causa societati renunciare non posse, & idem dicit Bart. in d. l. actione. §. renunciare. ff. pro soc. Hond. cons. 38. nu. 15. lib. 1. Verum gl. in d. l. si hominem. in ver. procurator. tenet, renũ-
7 ciari † societati posse à procuratore generali absq; causa, nisi forsan sit intelligenda gl. renunciatio cum causa sit facienda, licet ipsa hoc non dicat, & videtur ẽt dici posse, q̃d sit facienda cum causa, quia ẽt à domino intempestiue sine causa, vt infra videbimus, renũciatio fieri non potest, d. l. actione. §. diximus. ff. pro soc. Et si renunciatio nulliter facta ratificaretur à domino, diceretur facta in die ratificationis, & nõ traheretur ad diẽ renunciationis. Tiraq. de retract. lign. §... gl. 10. nu. 66. Hond. d. cons. 38. num. 21. lib. 1.

8 Procuratori etiam potest fieri † renũciatio, sed est in potestate domini, an velit ratã habere renunciationem, & interim qui renũciauit remanet astrictus, & ille, cuius procuratori fuit renunciatũ, dicitur liberatus, & de lucro & damno obueniente ante ratificationem erit dicendum, vt dicitur de socio intempestiue renũciante. d. l. actione. §. item scriptum. ff. pro soc. Et quod ex iusta
9 causa possit procurator † renunciationem acceptare, quemadmodũ ex iusta causa potest renunciare, tradit Bart. in d. l. actione. §. item scriptum. ff. pro soc. Curatori etiam, & à curatore potest renunciatio fieri. l. sanci-
10 mus. C. pro soc. Renunciatione soluitur † societas, quando socij omnes consentiunt, cęterum si non omnes consentiant, renunciãs quidem à se socios liberat, se vero ab illis nõ liberat. d. l. actione. §. diximus. ff. pro soc.

Sed hoc vtique obseruandum est, si dolo malo renunciatio facta fuit, secus autem si
11 absque † dolo & fraude. Exemplum, vnus ex socijs omnium bonorum videns sibi hæreditatem obuenire, vt solus acquireret, societati renunciauit, vtique si hæreditas sibi post renunciationem deuenit, & fuit dãnosa, hoc ad eum pertinebit, sed si commodũ attulit, cũ cæteris communicare tenebitur. Si vero post renunciationem aliquid acquisiuit, quod acquirere non sperabat, sibi soli acquirit, quia in hoc dolum & fraudem non committit, ita habetur in d. l. actione. §. diximus. ff. pro soc. & in §. manet. Instit. de societ. Datur aliud exemplum in societate par
12 ticulari, vtputa, si ineamus † societatem ad aliquam rem emendam, deinde tu renũcies societati, si quidem renuncies ad hoc, vt solus tu eam emas, teneris quãti mea interest, sed si renuncias, quia emptio tibi displicet, non teneberis, quia hic nulla fraus adest, d. l. actione, §. item si societatẽ. ff. pro soc. Etiã
13 in renunciatione intẽpestiue † facta datur exemplum, si inita societate emimus mancipia, & tu eo tempore renũcias societati, quo vendere mancipia non expedit, vtique quia meã causam deteriorem facis, teneris mihi ad interesse, ita tradit tex. in l. actione. §. Labeo. ff. pro soc. Etiam datur exẽplum, si inter
14 socios conuentum † fuit, ne liceat intra certum tẽpus à societate recedere: nã si socius intra tempus conuentũ renunciet, lucri partem obuẽti post renunciationem non habebit, sed si eueniat damnũ, eius partem fert. d. l. actione. §. item qui societatẽ. ff. pro soc.
15 Et huius textus dispositione attẽta † non videtur superfluum, si apponatur tẽpus, intra quòd à societate recedere non liceat, vt habetur in l. si cõuenietur, & l. sed & socius. in fi. ff. pro soc. Et dicendum videtur, quod huiusmodi pactum sit superuacaneum ad hoc, quia nunquã liceat à societate recedere cũ damno socij, sed quod nõ sit superuacaneũ ad hoc, vt renunciãs durante tempore possit sentire damnũ, & non lucrum, & ista interpretatio ad dicta iura suadetur, quia in d. l. actione. §. qui societatem. nõ dicitur, quod socius, si recedat à societate, teneatur ad interesse, sed dicitur, quod nõ debeat sentire lucrũ, & teneatur partem damni subire, & in d. l. actione. §. item si societatem. disponitur, facta renũciatione intẽpestiue dicto pacto nõ apposito socium teneri ad interesse.

Quando autem contra socium intempe-
16 stiue † renunciãtem ad interesse agi possit, talis distinctio datur. Aut mihi & societati interest, quod nõ recedatur, & hoc casu agere potero; aut nec mihi nec societati interest, & agere non potero; aut mea interest nõ dirimi, sed societati interest dirimi, & agere non potero, quia communis vtilitas societatis præfertur priuatæ; aut mea non interest, sed societati interest, ne abeatur, & ego agere nõ potero nomine meo, sed alij agẽt; aut mea interest, ne abeatur, sed societati nõ interest, siue abeatur vel nõ abeatur, & hoc casu similiter agere non possum, ita magistraliter distinguit glo. in d. l. actione. §. Procu-
17 lus. ff. ꝓ soc. Similiter sicut societas † vnius renunciatione non soluitur, si non omnes consentiunt, vt supra dixi, ita, si vnus renũciat absenti, quia absens ignorat, & quod consentiat, dici non potest, dicendum est, quod renunciato valeat solum in præiudicium renunciantis, vt ipse damnum sentire debeat, & lucrum percipere non possit. l. sed & socius. §. fi. ff. pro. soc. & ibi Bart. & Bald. Petr. de Vbald. d. tract. part. 11. sub nume. 2. Prædicta, quod à societate intempestiue
18 † recedere non liceat, plurib. modis declarantur: Et primo licitum esse recedere dicitur, si ita inter partes conuentum fuit, quod cuique à societate recedere liceret, gloss. in d. l. actione, §. hæc ita. in ver. de hoc. ff. pro soc. vbi dicit, quod licet pactum negatiuum de non recedendo sit superuacaneum aut iniquum. l. si conuenitur. in l. sed & socius. §. final. ff. pro soc. tamen affirmatiuum de recedendo non est superuacaneum, aut iniquum. Et quia conuentio dat legem contractui. l. pen. C. pro soc. huiusmodi pactum, quemlibet socium posse recedere à societate, quod possit apponi in societate officij, late probat Castrac. in d. tract. de societ. offi. c. 56. Verum quia in dicto contractu societatis officij pactum apponitur, quod renunciatio, quam disdictam vocant, sit facienda per 15. dies ante finem societatis, post inceptum tempus 15. dierũ fieri nõ potest, licet antea fieri, possit, vt per Castrac. in d. tract. c. 57. & hoc intelligitur
19 de primo † semestre, in secundo vero semestre semper disdicta fieri potest, si fructus non sint soluti, vt ibidem Castrac. declarat, ideo aliqui, dum benigne agere videntur, non recipiendo fructus post primum semestre, cauendum est, ne id faciant in perniciem animarum suarum, vt facultatem habeant disdicendi, & recedendi à societate, & interim currant fructus. Licet
20 etiam disdicta fieri † non possit receptis fructibus, tamen persona mutari potest super cuius vitæ periculo fuit societas contracta: pacto enim conueniunt socij, vt liceat mutare personam, sub cuius vitæ periculo est contracta societas, dummodo, mutatione facta & intimata, ille, qui mutauit, superuiuat per dies decem, in disdicta requiruntur quindecim dies, & in ista mutatione sufficiunt decem, illa non potest fieri receptis fructibus, & ista fieri potest etiam fructibus receptis, ideo si disdicta fieri non potest à timente periculum amissionis, fit ista mutatio. Cum enim in hoc contractu agatur de maximo lucro pecuniarum, homines diuitiarum auidi subtili ingenio multas cautelas inuenerunt, vt multum lucrari possint, & sine periculo, de hac personæ mutatione tradit Bocaccius in d. tractat. de societ. offic. num. 39. & 40. Et aliquando interrogatus Genitor meus, respondit, hanc personę mu-
21 tationem † posse fieri non solum à procuratore specialiter ad hoc constituto, sed etiam à procuratore habẽte generale mandatum cum libera, per ea, quæ de disdicta facienda habentur in l. actione. §. renũciare. ff. pro soc. & per ea, quæ tradit Bart. in l. procurator cui libera. ff. de procurat. Abb. in c. intelleximus. col. fin. vers. sed circa idem. de iudic. Alexand. consil. 44. colum. 1. lib. 2. & consil. 133. colum. 1. lib. 6. Dec. consil. 493. in princ. lib. 2. Grat. consil. 96. num. 16. lib. 1. consil. 159. num. 6. lib. 2. Afflict. decis. 30. sub nume. 3. & 4. Brunus Ariminensis cons. 16. nu. 18. & cons. 70. nu. 38. Crauet. cõs. 748. num. 5. lib. 5. Bursat. cons. 74. nu. 78. & 79. lib.
22 1. Rimin. iun. cons. 203. nu. 61. lib. 2. † & licet facta mutatio in fraudem diceretur, ne pecunię morte secuta perderentur, vt tradit Bocaccius in d. tract. de societ. offi. n. 182. & 184. & Ioan. Bapt. de Bartoli. super Bulla Pij Papæ IIII. de societ. offi. glo. 21. & Castrac. d. tract. cap. 8. num. 3. & sequen. tamen ipse legitime factã fuisse scripsit. De termino quindecim dierum dicendum est, quod dies esse
23 debeat non † artificialis 12. horarum, sed naturalis 24. horarum, incipiendo à media nocte, vt habetur in l. more Romano. ff. de ferijs & dilationib. Et nõ currit iste terminus de momento ad momentũ, sed dies, in quo fit disdicta, in termino non computatur. Castr. in d. tract. c. 62. late Eugen. in cons. 48. Et
24 est aduertendũ, quod disdicta † reproduci dẽt coram Notario intra terminum 15. dierum, & ante mortem, alias pecunia perderetur, vt per Bocaccium d. tract. de societ. offi. nu. 14. & nu. 163. Castrac. d. tract. c. 60. nu. 7. Et nisi specialiter inter partes fuisset conuẽ-
25 tum, etiam † fideiussori fieri posse, vtique semper principali esset facienda. l. si seruus. ff. pro soc. vbi habetur, quod si societas sit cũ seruo contracta, ab eo, & non ab eius domino, & ei, & non eius domino renunciatio fieri debet, Castrac. d. tract. c. 59. nu. 8.

26 Quãdo etiam disdicta à procuratore † vt & à procuratore fieri posse dixi supra text. in leg. actione. §. renunciare. & §. item scriptum. ff. pro soc. & etiam Curator. l. sancimus. C. pro soc. Bocaccius d. tract. num. 17. erit

erit dicendum, de mandato, quia alias facta non valeret, Castr. d. tract. c. 60. n. 6. Facta et
27 disdicta, per quindecim † dies durat societas, & currunt fructus, & morte eueniente illius, super cuius vitæ periculo esset contracta, pecunia perderetur, Surdus decis. 68. lib. 3. Castrac. d. tract. cap. 61. Honde. consil. 38. num. 11. lib. 1. Et quod contra obseruantiam communem loquatur Bocacc. d. tract. num. 15. & num. 163. in fin. dicendum videtur, dum vult, quod finito semestre societas duret etiam per quindecim dies. Secundo,
28 quod à societate intempestiue † recedere non liceat, declaratur, si à socio promissa nõ obseruantur. l. si conuenerit. & ibi Glo. Bart. & Bald. ff. pro soc. Azo. in sum. C. pro soc. nu. 12. Petr. de Vbald. d. tract. de duobus fratr. part. 11. sub nu. 1. vers. Quarto dissoluitur. Capic. decis. 135. nu. 3. & decis. 174. nu. 16. Corn. cons. 310. nu. 4. lib. 4. Menoch. cons. 121. nu. 99. lib. 2. Castrac. d. tract. de societ. offic. cap. 47. num. 26. Et hoc esse speciale in societate, licet sit cõtractus nominatus, quod licitum sit ab ea recedere ante tempus, si promissa non adimpleantur, tradit Anchar. Region. quæst. 54. lib. 1. & quæst. 68. lib. 2. & quæst. 58. lib. 3. Rimin. iun. cons. 175. lib. 1. Et potest re-
29 cedi, etiam si nolle recedere dictum † iuratum fuerit dummodo à iuramẽto absolutio obtenta fuerit. Anchar. d. quęst. 68. sub nu. 8.

Quando autem socius dicatur in mora ob
30 seruandi † promissa, ita vt à societate alteri socio recedere liceat, declarat idẽ Anchar. d. quæst. 54. lib. 1. & d. quæst. 68. lib. 2. & d. quæst. 58. lib. 3. & Rota Genuens. decis. 27. nu. 13. Tertio, quod à societate recedere li-
31 ceat, declaratur, si re † frui nõ liceat, cuius gratia contracta fuit societas. l. vel quod. ff. pro soc. Petr. de Vbald. d. tract. de duobus fratrib. part. 11. sub nu. 1. vers. idẽ erit dicendum. Et tradit Bart. in l. 2. in fin. C. de agrico. & cen. lib. 10. quod coloni nostri tẽporis, si ex forma statuti non possunt intra quinquennium culturam agrorũ deserere, hoc statuto non obstante poterũt culturam deserere, si terra sit effecta sterilis, sequitur Roman. in l. si vero. §. de viro. limit. 11. primæ partis, vbi declarat, quid sit dicendũ, si nõ omnes agri sunt steriles. ff. solut. matrim. Anch. Region. d. q. 68. n. 7. lib. 2. Hoc enim, qđ dicitur de dispositione statuti, militat etiã si ita pactum fuisset, vt per eundem Bart. in l. cum satis. nu. 6. d. tit. C. de agricol. & censit. lib. 10.
32 Quarto declaratur, si socius † sit rixosus. d. l. si conuenerit, & ibi Dd. ff. pro soc. Bart. in d. l. cum satis. sub num. 6. C. de agricol. & cens. lib. 10. & datur etiam exemplum, si socius vult retinere concubinam per Bald. in d. l. si conuenerit, & infert ad scholares socios, idem tradit Petr. de Vbald. d. part. 11. sub num. 1. vers. vel quia vnus ex fratribus. Hoc tamen verum non esse declaratur, quã-
33 do tempore † extinctæ societatis socius sciebat consocium esse rixosum, Iacob. de Arena in l. plenum. §. equitij. ff. de vsu & habit. Alex. in addit. ad Bart. in l. si conuenerit. ff. pro soc. Et qualiter culpa in socio probari debeat, ut ab eo recedere liceat, late tradit Craue. cons. 151. nu. 16. & fere per totũ li. 1.
34 Quinto declaratur, si socius † diu & inuitus causa Reipublicę sit absfuturus. l. idemq; erit dicendum ff. pro soc. Petr. de Vbald. d. part. 11. sub n. 1. vers. idem erit dicendũ. Sed hoc non est verũ, si potest per alium societatẽ administrare, vel socio cõmittere, sed hoc non alias, nisi valde sit idoneus socius, aut facilis absfuturo sit etiam per alium societatis administratio, sunt verba text. in d. l. ideque erit dicẽdum. ff. pro soc. Et põt considerari, quod socius non solum administratione, sed etiã vtilis sit societati eius credito & auctoritate. Corn. cons. 121. sub nu. 2. lib. 2. Sexto de-
35 claratur, si societas ad certũ tempus † coita sit, & tempus sit finitum. l. actione. §. quod si tempus. ff. pro soc. & hoc est verum, etiamsi negocia sint cœpta, & non completa. Pet. de Vbal. d. tract. par. 3. sub nu. 39. vers. sexto nõ obstat text. & si negocia non sunt completa transacto tempore conuento, non censetur prorogatum tẽpus, vt compleri negocia possint, vt late probat Rota Genuens. decis. 27. sub num. 8. & seq.
36 Et proprie hoc casu renũciationem † esse faciendam dici non potest, quia dies appositus pro fine societatis interpellat pro socio. l. magnã. C. de contrah. & commit. stipul. Menoch. cons. 121. nu. 63. lib. 2. Mascar. cõcl. 1065. nu. 20. & dispositio facta pro certo tempore vltra illud non extenditur, Dec. cons. 61. nu. 4. li. 1. Tiraq. in tract. de retract. tit. 2. §. 1. glo. 2. nu. 42. cũ plurib. seqq. vbi nu. 49. inquit procedere, nõ quidẽ virtute argumenti à cõtrario sensu, sed ex propria natura limitati temporis, ex sentẽtia Bal. in l. obseruare, §. proficisci. sub nu. 5. vers. respõdeo ad contrarium. ff. de offic. procons. quã pro notabili cõmendat Alex. cons. 3. nu. 6. lib. 7. & Rota Genuens. d. decis. 27. sub nu. 8.

Et licet Ias. in cons. 33. in fin. lib. 3. quẽ sequitur Cephal. cons. 475. nu. 20. dicat finito
37 certo † tpe societati pręstituto, posse socios societati renunciare, cum ipso iure societas nõ sit finita, tamen eius opinioni non est adhærendum, quia quod finita dicatur absque alia interpellatione, tenet Pet. de Vbal. d. tractat. p. 3. sub nu. 39. vers. in contrarium. facit Castr. in l. 1. §. nõ autem. ff. de exercit. act. & in cõs. 73. in causa, quæ vertitur inter Gabrielẽ, col. 1. & cons. 104. Visis & ponderatis oĩbus. col. 2. li. 1. Dec. in l. si socius. n. 4. ff. si cer. pet. & in l. qui cum alio. n. 2. ff. de reg. iur. Paris. cons. 88. n. 10. lib. 1. Strac. in trac de mercat. tit. de cõtractib. nu. 13. Baptista Martian. cons. 2. n. 86. Menoc. cons. 121. nu. 67. li. 2. Decian. cons. 69. nu. 30. & seq. li. 2. Burs. cõs. 370 nu. 7. li. 4. Castrac. d. tract. de societ. offi. c. 50.

Mutatio personę à socio infirmo facta fuerat, & licet post eam superuixisset, per quindecim dies, tamen dubitatum fuit, an legitime facta dici potuisset, & legitime factam fuisse scripsit Pater meus, vt patet suis allegationibus infra positis, & per sententias cōformes eius opinio confirmata fuit.

Dubitatum etiam fuit an mutatio personæ à socio fieri potuisset, post fructus solutos semestre durante, & à Rot. Rom. die Veneris 16. Februarij 1596. resolutum fuit prout in infra posita decisione.

Et si ea, quæ à me iam in præsenti causa scripta fuerint sufficientissima sint ad clarissimę demonstrandum D. Guidum fouere iustitiam, nihilominus, super nouiter ab ipso deductis, & probatis, vt eius voluntati satisfaciam requisitus libētissime scribo, & quia tota huius litis series consistit in remouēdo fundamenta, quæ ad fauorem aduersariorū in voto D. N. adducta fuerūt ideo potius dicta fundamenta, quæ vere vigere videntur referam, deinde qualiter dissoluenda veniant, & facile quidem demonstrabo.

38 Primo dicit ipse D. N. † mutationem personarum de qua agitur fuisse nullā, quia in fraudem facta fuerit, & arguit ipse fuisse factam in fraudem, quia facta fuit à Domino Cęsare, dum graui infirmitate laborabat, per text. in cap. 2. de renunc. lib. 6. & ex trad. per Anchar. cons. 388. & citat Bocacc. in tract. de soc. offic. num. 182. & num. 184. & Io. Baptistam in glos. super Bulla Pij IIII. de soc. offic. gl. 21. & trad. per Castrac. in tract. de soc. offic. cap. 8. nu. 3. & seq.

39 Secundo dicit mutationem † personarū fuisse nullam, ex defectu mandati, quia facta fuit à Do. Blondo habente solummodo generale mandatum, & ad faciendum mutationem personarum, requiritur speciale mādatum, cum sit de depēdentibus ab animo, & voluntate principalis Mozz. in tractat. de contract. rubr. de diuer. mand. nu. 43.

40 Tertio dicit in rationem † Dom. Cæsaris subsecuta non posse fieri fundamentū quia non constat plene Dom. Cæsari factum fuisse explicatum, quod ab ipso ratificari debebat, & est de substantia ratificationis, sciētia eorum, quæ ratificari debent, l. si per errorē, ff. de iurisd. omn. iudic.

Modo dico ego, quod ista eius fundamēta facile tolli, & remoueri possunt, & quod eis sublatis apertissime apparebit, a secūdo Iudice, ad D. Guidi fauorē esse iudicandum.

41 Primum fundamētum tolli, † & remoueri posse dico, Primo quia, non constat, quod, vt præsupponitur D. Cæsar graui infirmitate laboraret; Nam testibus illis, qui de graui infirmitate deponere asserunt nō est fides adhibenda, quia, & si fuerint inducti à D. Guido, tamen eorum probatio non est eius potentiæ, vt non possit superari ab efficaciori probatione Nat. cons. 285. n. 2. lib. 1. Bertaz. cons. crim. 70. nu. 30. lib. 1. & quod superetur apparet manifestissime cōsiderando, quod an infirmitas sit grauis cognosci solum pōt à peritis in arte, nēpe à Medicis. §. quod autem in authen. de non alien. aut perm. rebus Eccl. Barr. in procmio. ff. in princ. col. 4. vers. item nota Mascard. in tract. de probat. conclus. 1179. & dicti asserti testes, infirmitatū, & Medicinæ peritiam nullam habent, ideo penitus non probant, vt per Rim. iun. cons. 338. nu. 39. lib. 3. Alij vero, qui deponunt de

42 infirmitatis leuitate, † referunt, quod ita dicebat, & affirmabat Medicus, qui ipsum D. Cæsarem curabat, & quod magis sit credendū Medicis, & causam assignantib. iuxta terminos peritiæ, & quod peritiores sint præferendi minus peritis habetur per Mascar. de probat. concl. 1169. num. 45. Bursat. cons. 40. nu. 64. lib. 1. Bocac. in d. tract. de soc. offi. nu. 184. qui ita dictum fuisse refert in quadam decis. Rot. Rom. ibi relata.

Et quod probatio infirmitatem fuisse leuem superet cōtrariā prætensam probatio-

43 nem patet ēt † quia infirmitas durauit per mēses, & vltra viginti dies, iudicio Medicorum approbato à Summo Pōtifice in reg. de infirm. resignan. grauis non præsumitur, vt docte secundum regulas Medicorum deducit Gomes. sup. dicta reg. de infir. resign. q. 25 & patet ex eo quia D. Cæsar solūmodo laborabat leuissima febricula tertiana, & si tali febri laborabat, insulse dictum fuit, & sine ratione, quod grauiter ægrotaret, quia febris tertiana in septē circuitus terminare solet Hippo. aph. 59. sec. 4. & febris intromittens, quod sit sine periculo iudicatur, vt per eūd. Hipp. d. sec. 4. aph. 43. Et cum esset febricula leuis non solum nō poterat dici, quod infirmitas esset grauis, sed febris nomen non mereatur D. Thom. Act. in tract. de infirm. c. 4. nu. 14. ex Alex. cons. 114. nu. 7. lib. 4.

44 Testes ēt asserentes † de leuitate infirmitatis, non solū præponi debent asserentibus de grauitate ex iam dictis, sed etiā quia vbi essemus in dubio testes deponētes de sanitate, præponūtur deponentibus de infirmitate, & testes deponentes de leui infirmitate præferuntur deponentibus de grauitate Anchar. d. cons. 388. col. pen. D. Thom. Act. in d. tract. de infirm. cap. 30. num. 16. & Paris. cons. 88. nu. 12. lib. 2.

Secundo dato, & nō concesso, quod dictis testibus esset credendum D. Cæsarem graui infirmitate laborasse, tamen dico fundamētum, quod ex tali infirmitate fraus præsumatur, remouetur quia non potest præsumi fraus, ex graui infirmitate, quæ non sit ad

45 mortem vt † fuit resolutum per Rot. Roman. die 19. Ianuarij 1581. fuit etiam dictū, quod mutatio personæ fraudolenter facta non dicebatur, quia Medici dicebant, infirmitatem non esse ad mortem, vt refert Bocacc. in dict. tract. nume. 184. & in infirmi-

tatibus,

tatibus, considerari solet, an quis dicatur cõstitutus in periculo mortis, an vero in articulo mortis, vt per D.Thom.Act. in d.tract. de infirm. c.15. & ex eo solo, quod dicatur, quem esse in periculo mortis, non potest dici, quod grauiter ægrotet, adeo, vt fraus ex tali infirmitate sit præsumēda, quia quilibet
46 etiam sanus † potest dici in periculo mortis constitutus Bart.in l.1.nu.39. C.de sacrosan. Eccles.& ad hoc, vt quis dicatur constitutus in periculo mortis, qđ infirmitas esset mortalis à Medicis iudicari debebat, vt per Bursat.d.cons.40.num.64.lib.1.& per D.Thom. Act. in d.cap.15.

Tertio dico fundamentum præfatum remoueri, quia testes, qui de graui infirmitate deponere videntur, non deponunt concludenter, cum non deponant quod D. Cæsar esset graui infirmitate detētus in illa hora, in qua iussit personarum mutationē debere fieri; Nam cum possibile sit, quod in illa hora non esset grauiter infirmus, præcisè ad hoc vt probatio concluderet erat articulandum, & probādum, quod in illa hora es-
47 set graui infirmitate † detentus, vt per Anchar.d.cons.388.sub num.7.& loquitur Anchar.in fortioribus terminis, nempe de quodam scolari, qui morbo laborabat, & decesserat in quarto die, post factam resignationem, & nihilominus, quia non fuit articulatum, & probatum, quod grauiter laboraret in hora renunciationis, tenet, sufficiēter, & concludenter probatum non fuisse, ad fraudem præsumēdam, quod in hora renunciationis grauiter laboraret, quia cũ ea, quæ à natura proueniũt, sint variabilia, quolibet tēporis momento & possibile sit, quod quis de mane sit leuiter, deinde de sero grauiter ægrotus, non probat hoc esse, quod ab hoc contingit ab esse. l.non hoc, C.vnde legit. & hoc Anchar. consilium fuit approbatum à Rot.Rom.die 19.Maij 1582.& fuit dictum non constare de fraude in mutatione personæ facta ab infirmo, quia non fuerat probata iuxta dictum Anchar.Cons.infirmitas sufficiēs, ad probandum fraudis præsumptionem, vt refert Bocacc.d.tract.num.182.

Quarto fundamentum præfatũ, penitus, & omnino, remoueri dico, quia pacto inter contrahentes firmatum fuit, personarũ mutationem fieri posse, dummodo post mutationem ille super cuius vitę periculo erat cõtracta societas viueret per decem dies, nam istud pactum fit passim in huiusmodi socie-
48 tatibus, † & est validissimum vt fuit probatum, & tradit Bocacc.in dict.tract.nume.39. & fraus, & dolus, quod adsint in mutatione personarum facta iusta conuenta in ipso cõtractu dici non potest.leg.nullus videtur, & ibi gloss.& Doct.ff.de regul.iur. ita vt dixi in alijs allegationibus in resignante fieri videmus, vt si resignans viuat per tempus in regul.de infirm.resign.appositum, cesset præsumptio, & valeat resignatio, vt per Gomes. super dict.reg.quæstio.25. Ita etiam considerat temporis lapsum ad excludendũ fraudem, & nullitatem resignationis Anchar.in dict.cons.388.sub nu.7. dum respondet ad obiectum, quod vulneratus si decedat infra tres dies censetur ex illo vulnere mortuus, nam dicit, quod illa opinio de tribus diebus facit pro casu suo, quia infirmus ille, de quo ipse loquitur decesserat infra quatuor dies, & sic transacto termino trium dierum, sic, & multo magis erit dicendum in præsenti, quod cesset dolus, & fraus, & nullitas, quia D.Cęsar decessit lõge post terminum in pacto conuentum.

Quinto, & vltimo dico apparere dictum fundamentum esse nullius momenti, quia deponunt testes, & fidem faciunt quamplures notarij, ita obseruari, & ita semper obseruatum fuisse, quod mutatio personarum facta ab existente in infirmitate valeat, & teneat dummodo infirmus viuat per decem
49 dies post † factam mutationem, dato enim non tamen concesso, an dictum pactum cõprehenderet infirmũ dubium fuisse, ab obseruantia declarari potuit, quod etiam infirmus comprehēdatur. leg. Iulianus. §.proinde.ff.ad Macedon.§.Pauonum, Institu.de rerum diuis.Bar.in l. cætera. §.fi.ff.de lega.1. Natt.cons.192.num.4.lib.1.& est communis opinio, vt dicit Ioseph.Ludo. conclus.38. in princ. & procedit etiam si obseruantia non fuerit præscripta, & quod solummodo aliquando ita fuerit obseruatum Surd.consilio 140.num.45.libr.1.& cons.290.nu.14. lib.2. & cons.325.num.27.lib.3.Rim.iun. consilio 328.nu.16.lib.3.Honded.cons.92.nu.31.lib. 1.& latissime Ioseph.Ludou.d.concl.38.

Et quod etiam infirmum comprehendat, obseruantiæ auxilio non indigemus, quia de iure communi dispositũ habemus, quod in-
50 firmus si sanę mentis sit † contrahere nõ est prohibitum, vt per Io.And. in c.si sine culpa de reg.iur.in 6.& per Barba.in c.Raynutius, col.3.de testam.& quod ex sola infirmitate,
51 licet quis sit in mortis articulo, † nisi adsint aliæ coniecturæ fraus non pręsumatur tenēt relati à Bursat.in d. cons.40.nu.70. lib.1. vbi eos sequendo dicit hãc esse magis communem opinionem.

Potest etiam cõsiderari, quod infirmo facere d.personarum mutationem non sit pro
52 hibitum, quia ista societas iustificatur ex periculo mortis, & dummodo periculo mortis supposita sit non attenditur, an persona sit debilis, siue robusta, & an sit iuuenis, siue senex, magis morti proximus vt p Castrac.in tract.de soc.offic. & hoc ea ratione factũ est, quia, vt dicitur in Euang. nescimus neque diē neque horam mortis, vt dicit Cic. in lib. de senect. quod nemo est quamuis sit adolescēs, cui sit exploratũ, se ad vesperũ vsq; vēturũ & sic ex his oĩbus apparere supradictũ

fundamentum nullius momenti esse côcludo, & quod Doct. citati pro eo substinendo probant omnino ex infirmitate de qua agitur, non resultare, quod mutatio personarũ dolosa, & nulla fuerit.

Secundum fundamẽtum desumptum ex defectu mandati, dissolui, & renouari posse dico, primo quia, vt deduxi in alijs meis allegationibus D. Blondus sufficiens mandatum habebat ad faciendam dictam personarum mutationem, non solum in societatibus illis, in quibus reseruauerat sibi facultatẽ faciendi. d. mutationem, & in illis, quę disdici non poterant ob fructus anticipatè perceptos, de quibus omnibus nulla adest dubitatio, sed etiam in alijs, quæ disdici poterant, Nam quod sufficiens mandatũ haberet, probatur considerata ratione adducta à D.N. dũ dicit, quod requiritur mãdatum speciale ad mutandum personas, quia est de dependentibus à voluntate principalis, disdicere etiã societatem est de dependẽtibus à voluntate principalis ideo, quod in mutatione personarum, ex eo quod sit de dependẽtibus à voluntate principalis, requiratur speciale mandatum dici non potest, quia in disdicta
53 & renunciatione societatis, † quod non requiratur speciale mandatũ, sed sufficiat generale, nisi specialiter renunciare sit prohibitum est textus in l. actione. §. renunciatione. ff. pro soc. & ita tenet gl. in l. si hominem in verbo procurator, ff. mandati, & si enim generale mandato potest renunciari societati, multo magis dicendum est, quod possit fieri mutatio personarũ, quia renunciare est destruere societatem, & mutare personam est facere secundum pactum in ea appositũ, & est ipsam conseruare.

Secundo dico cessare omnem difficultatẽ quæ ex prætenso defectu mandati desumi posset, ex eo quia mutatio personarum fuit facta in iudicio aduersarijs non contradicentibus,
54 † ex præsentia enim non facta côtradictione in iudicio inducitur consensus. l. licet. C. de procurat. c. 2. de accus. in 6. Crauet. cons. 1. in fi. lib. 1. Nat. cons. 252. nu. 7. libro 1. Rim. iun. cons. 275. nu. 58. lib. 3. & cons. 808. nu. 23. lib. 7. & quia consentiendo sibi ipsis præiudicauerunt, cum quilibet fauori suo renunciare possit, l. pen. C. de pact. & quod semel placuit amplius displicere non potest. l. in diem, ff. de acq. pluu. arcen. Surd. cons. 60. nu. 13. li. 1. hodie contra eorum consensum aduersarij venire non possunt.

Tertio, & vltimo dico penitus, & omnino cessare omnem difficultatem, quia D. Cæsar certioratus de dicta personarum mutatione facta à D. Blõdo eam approbauit, & ratificauit, vt deponit D. Matthæus in primo, & secundo iudicio, & alij testes examinati in primo iudicio, nam certi sumus, quod ratificatio ęquiparatur mandato, etiam si agatur de
55 gestis † in quibus requiratur speciale mandatum. l. quod de speciali, & ibi Bal. ff. de minor. l. vlt. §. 1. & ibi Dec. in 2. no. ff. quod quisque iur. c. fi. de iureiur. in 6. c. 1. de homic. in 6. Tiraq. qui more suo plures Doct. hanc tenentem citat in tract. de retract. lign. §. 1. gl. 10. num. 64. & 65. vbi etiam dicit, quod huic opinioni adstipulatur textus in l. 3. §. si procurator. ff. quod quisque iur. cum ibi dicitur, si hoc ei specialiter mandaui, vel ratum habui, & hanc opinionem tenet etiã Surd. côs. 43. nu. 13. & cons. 60. nu. 14. lib. 1. & dec. 159. nu. 12. vbi nu. 16. dicit, quod contrariam opinionem tenentes, quod non sufficiat ratificatio, vbi requiritur speciale mandatum, loquuntur quando mandatum speciale requiritur pro forma quæ nõ posset per æquipollens adimpleri Alex. cons. 133. nu. 10. lib. 6.
56 Et modo examinare non est necesse, † an decem dies inceperint currere à die mutationis factæ, seu à die ratificationis, de qua quæstione tractat Hond. consil. 38. lib. 1. vbi determinat, quod in casu suo incipiunt currere à die ratificationis, quia ille qui renunciauerat societati, nullum habebat mandatum neque speciale, neque generale, in casu enim præsenti D. Blondus habebat mandatum, & etiã si dies connumeraretur à die ratificationis, nihilominus constat D. Cæsarem decessisse, post dies decẽ facta ratificatione, Nam ratificatio fuit facta die 29. Septembris, & D. Cæsar decessit die 12. subsequentis mensis Octobris, & quia habebat mandatum, & non asseruit falso, se esse Procuratorem, & sic actus non fuit omnino nullus à principio tenẽdum est etiam, quod ra-
57 tificatio sit † retrotrahenda ad diem in quo mutatio personarum facta fuit Alex. consil. 78. num. 24. lib. 5. Aret. cons. 28. num. 2. & 3. Paris. cons. 49. num. 13. lib. 1. Dec. in l. quod initio, in fin. ff. de reg. iur. Felin. in cap. nonnulli. §. sunt & alij, col. 3. vers. amplia tertio, de rescript. Hond. cons. 38. nu. 22. lib. 1.

Tertium fundamentum, quod D. Cæsar ratificationem facere non potuerit, quia nõ erat certus de mutatione facta a D. Blondo, cum non appareat de tenore litterarum, in quibus contineri dicebatur dictã mutationẽ personarum fuisse factã remouetur, quia in hoc secundo iudicio constat de dictarũ litterarũ tenore, cũ fuerint in iudicio productæ, & à D. Matthęo recognitæ, & circa recognitionẽ cuius manu essent scriptæ non est elaborandum, quia satis est, qđ veritatem contineant, nẽpe mutationem personarum fuisse factam, & satis est, quod fuerint visæ, & lectæ à Domino Cæsare & sic, quod de veritate notitiam habuerit, ad effectum, vt postea, ratificatio facta, legitime facta dicatur, & animum primi Iudicis dubium reddere non debebat, si dictæ litteræ non fuerant productę, cum omnes testes dicant Dominum Cęsarem habuisse notitiam de dicta mutatione personarum, & eam ratificasse

&

& approbasse verbis claris, & apertis, & per testes ipsos, & nõ per litteras probatur scientia, & probatur ratificatio, quæ bene facti seriem recenset qualiter. D. Cæsar, de mutatione notitiam habuerit, & qualiter eam ratifi-
58 cauerit, & scientia, & ratificatio probari possunt, non solum per testes, sed etiã per coniecturas, & præsumptiones Mascar. conclus. 1255. & conclus. 1293. Surd. decis. 221. numero 10. & 11. Veneris. 16. Februar. 1596.

Contracta fuit societas scutorum. 400. in fauorem Frãcisci, super periculo vitę ipsius, cum D. Angelo, ac super officio Militis. l. Petri, die 12. Decembris 1588. quam societatem in se susceperunt. D. Fuluius, & alij promittentes. D. Angelum releuare indemnem, & in instrumento fuit appositum solitum pactum, videlicet duraturum, ad sex menses proxime futuros, & deinde ad beneplacitũ ambarum partium cum disdicta quindecim dierum in forma cum facultate tamen elapso quolibet semestre, dummodo non fuerint percepti fructus semestris transferendi huiusmodi periculum vitę in aliũ, seu in alios, præcedente tamen intimatione quindecim dierum, quę possit fieri, prout disdicta etiam vni ex fideiussoribus accessuris, seu eorum alicui &c. Durauit societas vsque ad diẽ. 12. Iunij 1595. cum solutione fructuum, sed interim die 6. præcedente eiusdem mensis, nondum elapso semestre soluto, facta intimatione. D. Angelo Franciscus transtulit periculum vitæ, in personam Dominorũ Matthæi, & Lucę, & idem die 25. eiusdem mensis Iunij defunctus est, & quoniam infra semestre solutum erat facta translatio, quod videtur contra pactum in societate appositum, & non currerant quindecim dies post duodecim dies Iunij. 1593. ad diem eius obitus prætendebãt pecunias societatis esse lucratas, Ideo die Veneris. 26. Februarij 1596. proposui dubium extra Rotam an esset locus lucro dictorum scutorum 400. vel potius executioni instrumenti in casu, & ad effectum de quo agitur, & Domini resoluerunt non esse locum lucro, sed executioni instrumenti, Ratio fuit quia verba pacti videntur clara, nam debet præcedere intimatio quindecim dierum, & elapso semestri soluto transferri
59 periculum, Ergo intimatio † fieri potest durante semestre soluto, vt intret effectum mutationis periculi, statim elapso illo semestre, alias contra pactum expressum duraret periculũ super vita primi, per quindecim dies, elapso semestre soluto, & mens contrahentis inspicienda est etiam magis, quam verba, l. vlt. C. quæ res pign. oblig. post l. in conuentionibus, ff. de verb. oblig. l. si tibi pecuniam in fin. vbi Bart. num. 20. Alex. nu. 30. ff. si cert. pet. Corn. consl. 303. num. 9. lib. 1. Tiraq. in l. si vnquam vers. libertis nu. 47. C. de reuoc. donat. Verba autem intelligenda sunt cum effectũ, l. 1. §. hæc autem verba, ff. quod quisque iur. Bart. in l. Nesennius in princ. ff. de re iudic. & in l. si stipulatus fuero in sum. ff. de verb. oblig. & ideo intimatio quidẽ, & translatio fieri potest durante semestre soluto, vt habeat effectum ipso semestre finito.

Nec videtur ex hoc illa verba elapso quo-
60 libet semestre reddi superflua, quia important, vt ante lapsum semestre non possit fieri translatio periculi vitæ, vt in his verbis, elapso termino dicit Bart. in l. cum stipulatus sim sub num. 5. ff. de verb. obli. & est communis opinio, vt ibi per Ias. sub num. 8. Nam immo dant normam effectui translationis, vt non fiat intempestiue, & ita procedit doctrina Bartol. & communis opinio, quia excludit effectũ ante lapsum termini, quod idem est in casu nostro.

Præterea exprimitur in pacto, quod fieri
61 possit prout disdicta, quæ dictio prout stat similitudinarie Bart. in tract. ad reprim. in 2. dubio. prout post principium vers. ad cuius intelligentiam, & est repetitiua omniũ qualitatum, quæ concurrunt circa actum cui fit assimilatio. cap. si duo. §. fin. de procurat. in 6. Bald. in d. l. edita in secunda lectura nu. 109. C. de eden. & ibi glos. in vers. prout, vbi Bar. num. 28. & Salic. num. 14. Sed in disdicta durante semestre fieri potest intimatio, de stilo cuius copia data fuit, potest etiam fieri de iure, quia verba pactorum, & conuentionum demonstrant quæ sunt seruanda. l. in conuentionalibus, ff. de verb. oblig. l. 1. §. si cõueniat, ff. depositi. l. contractus, ff. de reg. iur. Societates enim fiunt ad sex mẽses duraturæ, & deinde ad beneplacitum cum disdicta quinde-
62 cim dierum quæ disdicta † non reuocat societatem determinatam ad sex menses, vel ipsius semestris in quo sunt soluti fructus, sed reuocatur beneplacitum post sex mẽses solutos, quod fieri potest etiam durante societate. l. actione, §. renunciare, ff. pro soc. & est necessariũ, si socius non vult amplius durare societatem Dec. consl. 108. Bero. consilio 204. in princ. lib. 3. & illi quindecim dies dantur ad deliberandum, post certificationem factam socio mediante intimatione Corn. consl. 75. sub num. 15. lib. 3. alias vlterius semper duraret societas, quia illa dictio, & deinde ad beneplacitum, habet tractum aliquem & iste tractus dicitur esse ab initio vsque ad finem, & compræhẽdit tempus, quod sequitur post terminum expresse præfinitum, & de eo quod præcedit nihil ponit, l. stipulationes non diuiduntur. §. 1. ff. de verb. obligat. glos. & omnes in l. qui ante calendas, cũ alijs per Bart. Soc. in l. 2. §. creditum, ff. si cert. pet. finis aũt illius beneplaciti est disdicta Corn. Dec. & Ber. vbi supra & ex his sequitur quod
63 huiusmodi disdicta non † possit dici intẽpestiua iuxta terminos. l. si conuenit. §. quid tamen. l. actione. §. item qui, & l. sed socius. §. fin. ff.

fin.ff.pro soc.quia verum est quod illa dictio & deinde est ordinis designandi.l.2. §.deinde.ff.de orig.iur. & sic designat, quod antequam cum effectu renuncietur societati, ita vt non remaneant iura societatis, totum semestre debet esse lapsum. Aret.in l.si ita quis nume. 2. ff.de vulgar.& consequenter disdicta,quæ fit ante lapsum, durat in suo robore post lapsum, & societas remanet post terminum disdictę.

Neque est necessariũ, quod currant quin-
64 decim dies ad deliberandum dati, post semestre quia hoc non dicitur in pacto, & nulla lege cauetur,sed currere debẽt a die intimationis infra semestre,vel post semestre, & ad impletur pactum quandocunque intimatio per quindecim dies præcedat effectum disdictę,& ita est intelligenda decisio Put.68. lib. 3.vbi intimatio facta fuit elapso semestri, & ideo remanebant quindecim dies ad deliberandum.

Neque videtur verum,quod verba, prout in disdicta referri debeant ad modum exequendi non ad tempus, quia cum relatio sit
65 generalis,† nulla ratio suadet, vt restringantur,& ideo generaliter est intelligenda. l. de precio.ff.de public. cum simil. quinimo suadent totum contrarium, vt sit lucro potius fauorabilis,quam repetitioni, cui in re dubia magis est fauendum, Ias.in l.sufficit num.1. ff.de condit.indeb. & in terminis societatis, quod præferatur fauor volentis euitare damnum amissionis pecuniarũ potius quam tractantis de lucro est decisio.S.D.N. tunc Rotæ. Auditor. in Romana societatis 27. Iunij 1569. sed in hoc casu non est locus lucri repetitioni.

CAPVT XXXVI.

Actione qualiter soluatur societas.

SVMMARIA.

1 *Actione soluitur societas.*
Et hoc fit stipulatione aut iudicio.
Stipulatione fit,cum interponitur animo nouandi.
2 *Iudicio fit agendo contra alium mihi a socio delegatum.*
Et agendo contra socium actione pro socio.
3 *Actione pro socio,si proponatur, vt ea conferantur, quæ obseruari debent societate durãte,societas non soluitur,& nu.4.*
5 *Actione pro socio generali si agitur contra socium, soluitur societas.*
6 *Quia socii aduersarii esse non possunt.*
7 *Agendo quis eodem momento societas distrahitur.*
8 *Conductores vectigalium cogi possunt reconducere, si maximos prouentus receperunt, & non reperiatur, qui velit conducere pro eodem precio, sed pro minori.*
Est correctum,& non obseruatur.
9 *Speciale est in societate, quod ab ea recedere liceat adimplemento non secuto, & in cæteris contractibus, quod non liceat moram purgare ad effectum agendi parte opponente.*
10 *Rationem reddere quodlibet anno,non dissoluit societatem, immo ex non redditione præsumitur ab ea recessum.*

1 Actione etiam, vt † dixi, soluitur societas.l.verum,§.fin.ff.pro soc.& hoc fit, cum aut stipulatione, aut iudicio mutata sit causa societatis.l.actione in princ.ff.pro soc. Stipulatione fit,cum interponitur animo nouandi,vt ibi dicit glos.in vers. stipulatione; siue sit facta cum socio, siue cum extraneo; & Petr.de Vbal.in tract.de duob.fratrib.par.
2 11.sub num.1.vers.8. Iudicio fit † duob. modis. Primo, agendo cõtra alium mihi a socio delegatum,& lite cum eo contestata. l.delegare.ff.de nouat.& delegat. Glos.in d.l.actione.in princip.in ver.iudicio. Petrus de Vbal. d.p.11.sub num.1.vers.octauo. Secundo fit agendo contra socium actione pro socio,sed pro clara intelligentia talis distinctio adhiberi dabet: aut sumus in societate vectigalium,& similium publicarum functionũ; aut sumus in alia societate. In societate vectiga-
3 lium † licet agatur contra consocium actione pro socio: tamen societas non extinguitur,quia socij in ea cogi possunt continuare, ne fisco præiudicetur, hoc probatur secundum vnum intellectum in l.actione. §. nonnunquam.ff. pro soc. vbi habetur, nonnunquam necessariam esse, & manente societate agi pro socio,veluti cum societas vectigalium causa coita est,& facit text. in l.eodem, §.fin.ff. de publicanis & vectig. vbi cõductor vectigalium cogitur recõducere,si maximos prouentus recipit,& non reperiatur,qui volet conducere pro eodem pretio, sed pro minori,ita de hac societate post Bal.in l.tã diu. C.de soc.tradit Petr.de Vbald.d.part.11.sub num.1.vers.7.

In societatibus cæteris, aut agitur pro ali-
4 quo † particulari,aut agitur actione pro soc. generali. Primo casu, quando agitur pro aliquo particulari, puta, vt aliquid conferatur, vel quod aliqua lucri pars tradatur, vel qđ ratio pro aliquo tempore reddatur, vt in pluribus societatibus obseruatur, quæ durant per plures annos,& ab eis recedere non expedit,& quolibet anno redduntur rationes, & lucra diuiduntur, vtique hoc modo actione intentata societas non soluitur,Bal.in rubric.C.pro soc.num.10. & in d.l.tam diu, & in l.verum.§.fin.ff.eod.Bart.in d.l.actione.in princ.ff.eod.Petr.de Vbal.d. part.11. sub nu. 1.vers.7. Bero. late cons.191. lib.1.Secundo
5 casu,quãdo agitur † actione generali, vt detur pars, & vt veniant personales præstationes,iuxta text.in l.si actum.ff.pro soc. soluitur societas,quia statim cum ago, vt mihi aliquid detur, videor habere animum dissoluendi

nendi societatẽ. Bart. in d. l. actione, in princ. Bal. in d. rubr. C. pro socio, & in d. l. tã diu, & in d. l. verum, §. fin. Petrus de Vbald. d. p. 11. sub num. 1. vers. septimo. Etiam quod socie-
6 tas dissoluatur † rationem esse declarat Bal. in l. vni. num. 25. C. vt act. ab hæred. & contra hæredit. incip. quia socij aduersarij esse non possunt, dum sunt socij, & victoria agenti nihil patrocinaretur, cum in societatem reflecteret. Et idem Bald. in d. l. tam diu, declarat,
7 quod vbi societati † expedit renunciatio, socio agente eodem momento societas distrahitur, & inter distractionem & actionem nõ datur medium temporis, sed solum iuris intellectu percipitur, prius societatem dissolui deinde actionem nasci, & idem post eum tradit Petr. de Vbald. d. part. 11. vers. 7. in fin. Et hæc dicta in cæteris societatibus sunt ob-
8 seruanda, etiam in societate † vectigalium, quia vbi ab ea recedere non licet ex actione proposita, pro particularibus præstationibus non dicitur dissoluta, & text. in d. l. actione, §. nonnunquam, exempli gratia ponit de societate vectigalium, vt ibidem Gloss. declarat. Et non obstat text. in d. l. cotem. §. fin. de publi. quia est diuersa materia, an socij cogi possint ad reconducendum, & quia ille text. videtur correctus per l. 3. §. cum quinquennium. ff. de iure fisci. vbi habetur inhumanum esse, quod conductores reconducere cogantur, & quod hoc fisco expedire non videtur, quia quis retraheretur a conducendo, ob timorem, ne reconducere cogeretur, & certe ego nunquam vidi obseruatum, quod conductores reconducere compellantur.

9 Actione societatem solui † ponit Mocrius de contract. tit. de societ. vers. venio ad septimum num. 10. & in seq. num. 11. ponit societatem dissolui, quando pacta non seruantur, sed a societate recedere liceat ob pacta non seruata videnda sunt tradita in cap. præcedenti num. 28. & vltra ibi citatos, quod societas habeat in se tacitam conditionem si pacta obseruentur tradit Riminal. sen. consilio 175. nu. 3. lib. 1. Et est speciale in contractu societatis, in cæteris enim contractibus non est locus penitentiæ, sed agitur ad adimplementum, etiam mora purgata, & contra Cephal. in consil. 586. num. 18. & 19. lib. 4. tenet Rot. Roman. decis. 277. nu. 4. p. 2. sequendo opinionem Afflict. decisio. 280. Quæ tamen Rot. & Afflict. opinio circa more purgationem, licet substineri posset parte, non opponente, tamen parte opponente non videtur vera, vt per Crauet. consilio 192. sub nu. 16. & cons. 248. sub num. 6. vers. & posito, quod nunc vellet.

10 Ad ea quæ dicuntur † de ratione, quæ reddi solet quolibet anno, notandum est, quod non solum non soluitur societas ex eius redditione, sed si per plures annos reddita non fuisset, a societate fuisse recessum præsumeretur Castrens. cons. 73. nu. 1. lib. 2.

CAPVT XXXVII.

Quis rationem reddere teneatur?

SVMMARIA.

1 *Rationem reddere tenetur socius, qui administrauit.*
2 *Hæredes etiam socii ipso defuncto rationem reddere tenentur.*
3 *Nisi quominus redderetur a defuncto, per eum stetit cui erat reddenda.*
Hæredes censentur ignari, & male instructi de gestis a defuncto.
4 *Ideo si quis promisit soluere, quod Titius debet, tenetur solummodo, si calculatio fuit facta cum Titio: secus si cum eius hærede.*
Ratio pro reddita habetur, si per eum stetit, cui erat reddenda.
5 *Ille, qui distulit petere, quod sibi ratio redderetur a socio, si eo mortuo petat, quod sibi reddatur ab eius hærede, in dolo esse videtur.*
6 *Creditor, si pecuniam oblatam accipere recuset, & postea reperto debitore, cum non valentem soluere interpellet, dicitur dolo facere.*
7 *Rationis redditio non censetur remissa, etiam inter consanguineos, & ei non præscribitur minori spatio triginta annorum.*
8 *Rationem reddere tenetur socius, etiam de gestis ab eius factore.*
9 *Ab ipso factore ratio reddenda erit, si ab omnib. sociis communiter deputatus fuit.*
10 *Præoccupatio agendi inter socios locum non habet.*
11 *Socii omnes, si administrauerunt in diuersis locis, quilibet sua administrationis rationem reddere tenetur.*
Quilibet similiter sua administrationis rationem reddere tenetur, si administrauerũt in diuersis apothecis, & in diuersis exercitiis.
12 *Si pariformiter administrauerunt in eadem apotheca, & in eodem exercitio, censentur se ad inuicem liberasse a redditione rationis, & dicitur inter eos inducta mutua compensatio.*
13 *Compensatio doli & culpæ admittitur inter socios.*
14 *Si autem vnus plus alio administrauit, & plus de rebus societatis habuit, rationis redditio remissa, & compensatio facta non censetur.*
15 *Ratio, vbi a quolibet socio reddenda est, vno petente, quod reddatur, alter opponere potest, quod etiam a petente reddatur.*
16 *Exceptione non adimplementi pro parte agentis, opposita a Reo, potest Iudex repellere actorem.*
17 *Ratio a socio non est reddenda, quando sibi remissa fuit post administrationem.*
Rationis redditio remitti non potest ante administrationem, quia dolus futurus remissus diceretur.
Rationis redditio an probetur remissa per literas continentes: Non voglio, ch'à nisciuno date mai conto di quello, che hauete hauuto. nu. 19. 21. 22.
18 *Collatio cessat in successione collateralium.*
20 *Literæ probant contra scribentem.*
23 *Dos conferri debet, vbi collationis est locus.*

24 Filia

24 *Filiæ fœminæ succedunt patri cum masculis de Iure communi.*
25 *Nisi excludantur a statuto.*
26 *Fœmina simpliciter exclusa a statuto perpetuo censetur exclusa.*
27 *Fœmina exclusa cum dictionibus, donec & quousque, censetur exclusa ad tempus.*
28 *Fœminæ post mortem masculorum an reintegrentur ad successionem, prout ex nunc, siue prout ex tunc.*
29 *Collatio inter filias reintegratas fieri debet, vt etiam patri succedant, & nu. 33.*
30 *Collatio vt locum habeat, tria requiruntur, quæ procedunt in filiabus reintegratis.*
31 *Ius suitatis transit in monasterium.*
32 *Filia reintegrata dicitur reintegrata ad legitimam ætatem.*
34 *Filia monialis retinet iura suitatis.*
35 *Reddere rationem importat, quod quis computa tradat, & reliqua restituat.*
36 *Rationem reddere liberatus, nihilominus rationem reddere, & reliqua restituere tenetur; & solus liberatus intelligitur ab exactissima, anxia, & stricta rationum redditione.*
37 *Dolus verus futurus, neque tacite, neque expresse remitti potest.*
38 *Dolus præsumptus nō censetur remissus, remissa redditione rationis.*
39 *Dolus verus in committendo dicitur, quando reliqua non restituuntur.*
40 *Reliqua extare præsumuntur, nisi ea non extare doceat administrator.*
Liber administratoris probat contra eum, etiam si sit scriptus manu alterius de eius commissione.
41 *Remissione generali stante inter viuos, dolus præteritus remissus censetur, secus in vltima voluntate.*
42 *Dolus verus præteritus remissus non censetur.*
43 *Acceptilatio vtcunque generalis non comprehendit dolum.*
44 *Dolus verus per verba generalia remissus non censetur.*
45 *Transactio facta per verba generalia, restringitur tantum ad specificata.*
46 *Liberatio de debitis facta a testatore intelligitur solum de debitis tempore testamenti.*
47 *Liberatio non extenditur ad ignorata.*
48 *Liberatio non comprehendit dolum, facta in actione generali.*
49 *Liberatio non comprehendit dolum præsumptum, quando aliquid adest, vel adesse præsumitur penes eum, cui remittitur.*
50 *Remittere est donare, & donationis semper præsumptio excluditur, vbi alia coniectura capi potest.*
51 *Donatio non præsumitur inducta, si a me petis, quod tibi donem talem rem, & ego respondeam, non tantum istud, sed quicquid tibi placet.*
52 *Verba generalia ad complacentiam prolata nihil disponunt.*
53 *Liberatus a redditione rationum, si conficit librum, in quo constet eum esse debitorem, sibi præiudicat.*
54 *Liberationem non acceptare a redditione rationum dicitur ille, qui conficit librum rationum, etsi vtatur eo, cum protestatione, quod non intendit venire contra liberationem.*
55 *Ratio reddita præsumitur stante temporis diuturnitate, & amplius reddi non debet, secundum aliquos requiritur tempus triginta annorum, sed secundum alios sufficit decennium, & nu. 56.*
56 *Actioni pro socio non præscribitur minori spacio triginta annorum.*
57 *Ratio reddita præsumitur, si socij per decennium bona diuisa possiderunt.*
58 *Ratio reddita non præsumitur per decennium, si bona non sint diuisa.*
59 *Rationes redduntur aliquando etiam societate durante, & nu. 60.*
61 *Socius, qui administrauit prius conueniri debet.*
62 *Hipotheca tacita non inducitur ex causa administrationis.*
63 *Rationes sibi ostendi petens ante finem societatis, tenetur iurare non petere animo calumniæ.*
64 *Rationes reddere an possit recusare socius sub prætextu, quod alter socius prius eas non reddiderit.*

ORdo propositus in prooemio tractatus expostulat, vt viso qualiter societas dissoluatur, modo videamus, quis ex socijs, & qualiter reddere rationem teneatur? Regula
1 constituenda est, quod socius, qui † administrauit, rationem reddere tenetur, quilibet enim administrator rationē reddere debet, iuxta dictum Euangelij: Redde rationem villicationis tuæ. Luc. cap. 16. & habetur in cap. qualiter & quando, de accusat. & istam conclusionem, quod dubium aliquod nō habeat tradit Ruin. conf. 29. num. 11. & 12. lib. 5. & post eum Rota Genuens. decis. 58. sub num. 2. & late, & ad satietatem hanc cōclusionem comprobant Roland. consil. 49. lib. 1. & Menoch. in tractat. de arbitr. iudic. casu 209. Crauet. conf. 433. nu. 4. lib. 3. Et de socio, qui administrauit, quod rationem reddere teneatur, tradit Petr. de Vbald. in tractat. de duob. fratr. part. 12. sub num. 1. Socin. conf. 24. nu. 37. & conf. 46. num. 2. lib. 1. Iason conf. 4. nu. 1. & num. 3. lib. 1. Ruin. conf. 54. nu. 8. & conf. 101. num. 13. lib. 1. Bero. conf. 29. num. 9. li. 3. & conf. 113. num. 32. lib. 2. Paris. conf. 82. nu. 22. & conf. 84. num. 28. & conf. 88. nu. 6. lib. 1. Menoch. d. casu 209. num. 3. Rota Genuens. decis. 39. nu. 3. & decis. 116. num. 2. & decis. 165. num. 6. & decis. 173. num. 17. & decisio 183. in fin.

Et non solum ipse socius, sed etiam ipso
2 † defuncto, eius hæredes rationem reddere tenentur, l. 3. §. hæc actio. ff. de negost. gest. l. tutelæ, & l. omnes. C. de arbitr. tutel. Roman. conf. 413. quod primam, in qua quæritur, in princip. Dec. conf. 110. num. 7. lib. 1. Rota Genuens. decis. 203. num. 2. Quod tamen decla-
3 ratur † non procedere, si per eum stetit, cui erat reddenda, quominus a defuncto redderetur, ita tradit Cephal. conf. 8. lib. 1. Mascar. in tractat. de probat. conclus. 1256. nume. 13.

Menoch.

Menoch.conſ.988.nu.7.lib.10. Et hoc ea ratione,quia hæredes cenſentur ignari, & male inſtructi eorum,quæ a defuncto geſta fuerunt.l.qui in alterius.ff.de reg.iur. & l.fin. ff. pro ſocio, quorum Iurium auctoritate Iaſ. in l.qui Romę.§.Augerius,colum.penult.verſ. vtramque rationem,ff.de verbor.oblig. poſt
4 cæteros concludit,multum † æquum eſſe, ratione naturali inſpecta,ſi quis promiſerit ſoluere , quod Titius debet, quod teneatur ſolummodo,ſi debiti calculatio, & liquidatio facta fuerit cum Titio,nō autem ſi facta fuerit cum ſuis hęredibus, qui veriſimiliter non ſunt inſtructi de geſtis per Titium;imo vero ignorant geſta per ipſum Titium , qui bene ſciebat,quomodo res ſe habebat, & ſuarum defenſionum poterat eſſe edoctus. Et hoc maxime æquum,& ſecundum naturalem rationem , maxime procedere debet inter ſocios,intra quos Iura fraternitatis ſeruantur, l.verum, in princip. ff.pro ſocio, conſiderat Cephal.d.conſ.8.num.4.Et cum per eum ſteterit,cui erat reddenda ratio, quominus redderetur,pro reddita videtur, quod ſit habenda.l.iure ciuili.ff.de cond. & demonſt.l.in iure ciuili,ff.de reg.iuris.Soc.in l.Iulianus.la 1. nu.7.ff.de condit.& demonſtr.Alex.cōſ.121. circa med.lib.6.

Et hoc eo magis ſuadetur, quia mora ſua vnicuique nociua eſſe debet,l.ſi ſeruus.§.ſequitur, ff.de verbor.oblig.Et ille, cui erat ra-
5 tio reddenda,ſi † diſtulit, ne ei redderetur, petendo modo, quod eo mortuo, a quo erat reddenda,reddatur,videtur quod dolo agat, & quod non debeat audiri, per ea,quę tradit Caſtr.in l.ſi Reus paratus,colum.2.verſic. in textu.ibi,qui præſenti dominio.ff.de procurat.vbi dicit, præſumendum eſſe contra illū, qui interpellatus non ſoluit, & poſtea ſe paratum ſoluere offert, quādo nemo adeſt,qui ſolutionem recipiat. Et è contrario,ſi credi-
6 tor † pecuniam oblatam accipere recuſet,& poſtea reperiat debitorem,& eum nō valentem ſoluere interpellet, creditorem doloſe facere dicit,l.emptorem.in fin.vbi Gloſ. notabilis.ff.de action.empt. & in l.illud. verſic. omnia integra,ff.de peric.& comm.rei vēdi. Differendo enim ille,cui reddenda eſt ratio, ne ſibi reddatur,cum eam petendo ab hæredibus videatur doloſe petere, cum ipſi non ſint bene informati,quod vtique ſtante dolo audiri non debeat,dicendum videtur.Et hāc opinionem tenet idem Cephal.in conſ.466. lib.4.vbi ſub num.24.declarat, a ſe dicta conſilio 8.lib.1.procedere ſolummodo, quando
7 ille,cui erat † reddenda ratio,quominus redderetur diſtulit,& vult,quod ſi ſtetit per plures annos, quod redditio rationis petita non fuerit inter ſanguine coniunctos nō per hoc cenſetur remiſſum, quod non poſſit peti ab eius hæredibus,quia redditioni rationis non præſcribitur minori ſpacio triginta annorū. l.aduerſus,vbi Gloſs.& Dd.ff. de neg. geſt.l. tutores.C.arbitr.tut.Et nemo ius ſuum remittere velle cenſetur, quod ſcit duraturum vſque ad annos triginta.l.cum annum. ff.de ſolut.l.ſicut.§.nō videtur.ff.quibus mod.pign. vel hypothec.ſoluit.

8 Socius non ſolum ſi adminiſtrauit † rationem reddere tenetur, ſed etiam ſi Factorem ad adminiſtrandum deputauit,quia ipſe adminiſtraſſe dicitur,vt habetur in l. filiæ inteſtato,& ibi per Gloſſ.ff. de ſolut. Franc. Luc. in tractat.de priuileg.fiſc.p.vlt.quæſ.38. Addent.ad Alexān. in conſ.47. in verſ. adminiſtrabat.lib.1.Et ſi per communem Factorem
9 ſocietas † adminiſtrata fuit,ipſe ſocijs rationem reddere erit obligatus, & ſi vnus ex ſocijs egit contra eum , & ſuam partem conſecutus fuit, & alter non poſſit ſuam partem conſequi,quia Factor non ſit ſoluendo, propter æqualitatem,quæ inter ſocios ſeruanda
10 eſt, ſocius partem † exactam communicare erit obligatus, ita tradit Petrus de Vbal.d.p. 12.ſub num.1.verſ.item ſi ſocij , per text. in l.verum.§.ſi iuratus,& in l.actione, §.ſi communis pecunia. ff. pro ſoc. vbi habetur inter ſocios conditionem occupantis non eſſe meliorem,ſi debitor non ſit ſoluendo, & hoc eſſe ſpeciale in ſocietate, tradit Gloſ.in l.ſi Titius.in verſ.conſecuturum . ff. pro ſoc.Si ſo-
11 cij omnes adminiſtrauerūt, quis † rationem reddere teneatur, diſtinguēdum eſt, aut omnes adminiſtrauerunt in diuerſis locis,aut in eodem loco. Si in diuerſis locis adminiſtrauerunt, quilibet ſuæ adminiſtrationis rationem reddere tenetur,quia adinuicem prępoſiti cenſentur, vt dixi ſupra cap.30. num.14. Si in eodem loco; aut id fecerunt in diuerſis apothecis,ſeu diuerſis exercitijs,& eſt dicendum, quod ad inuicem rationem reddere teneantur, quia cenſentur ad inuicem præpoſiti , vt dixi in d.cap.30. num.14. aut id fecerunt in eadem apotheca , ſeu eodem exercitio,& hoc caſu , ſi quilibet ex ſocijs pariformiter adminiſtrauit, & fuerunt in pari culpa & in pari negligentia , cenſentur ſe adinuicem liberaſſe a redditione rationis , & dicitur inter eos inducta mutua compenſatio l. ſi ambo.ff.de compenſat. Cuius verba ſunt:
12 Si ambo ſocij parem negligentiam † ſocietati adhibuimus, dicēdum eſt deſinere nos inuicem eſſe obligatos , ipſo Iure compēſatione negligentiæ facta. Simili modo probatur, ſi alter ex re communi aliquid perceperit,al
13 ter † tantam negligentiam exhibuerit , quæ eadem quantitate æſtimatur , compenſationem factam videri,& ipſo Iure inuicem liberationem . Si quis igitur compenſare potens ſoluerit , condicere poterit , quaſi indebito ſoluto,& verba omnia legis apponere volui quia maxime vtilia ſunt, vbi inter ſocios de compenſatione doli , & culpæ ageretur . Et quod talis compenſatio admittatur inter ſocios , qui pariformiter adminiſtrauerunt , & fuerunt in pari negligentia,& in pari cul-

pa,

pa, tenet Castrens.cons.126. non sequendo ordinem lib.2. Alex. in cons.47. num.11.& ibi Add.lib.1.Rimin.sen. cons.300. num.53. lib.2.Rim in.iun.cons.280. num.15. lib.3. Si autem non pariformiter administrauerint,
14 sed † constet, quis plus administrauerit, & ad quem pecuniæ, & res societatis deuenerint in maiori quantitate, talis compensatio inducta non censetur, & rationis redditio remissa non præsumitur, & quilibet suæ villicationis rationem reddere tenetur, Angel. in consilio 285.colum.6. versicul. & si inter dictos.Castrens.d.cons.126. lib.2. late Bero. in cons.191.num.34. libro 1. & nouissime Mascard.in tractat.de probat.conclus.1256.nu. 6. & sequent.

15 Et vbi a quolibet ex socijs † ratio reddi debet socio petenti, quod ab altero socio ratio reddatur, opponi potest, tu non reddidisti, & non adimpleuisti pro parte tua.l. Iulianus.§. offerri.ff. de act.empti.l.cum proponas.C.de pactis.cap.peruenit.§.2. de iureiur.Nã cum vna sit eiusdem negociationis administratio facta a duobus, conueniens est etiam, quod insimul ab administrationibus ratio reddatur, vt quid sit in negociatione, vt fieri debet
16 cognoscatur. Et si ab eodem fonte † pendet, nempe ab eadem negociatione, & administratione, quod ratio reddatur, ista exceptio tu non reddidisti pro parte tua, ab eodẽ fonte prouenien, certe est dicendum, quod opponi possit, cum, quando exceptio prouenit ab eadem obligatione, possit Iudex non admittere agentem.l.eum qui ita. §.qui ita, ff. de verbor.oblig.ita declarat Rimin.sen.dict. cons.300.nu.54.& seq.lib.2.& eum sequitur Rimin.iun.ibi in addit.& in d. cons.280. numero 15.lib.3.

Rationes a socio reddendę non erũt, quan
17 do earũ † redditio sibi remissa fuit, sed duo casus sunt considerandi. Primus est ante administrationem, & ea durante. Secundus est post completam administrationem. In primo casu, quia dolus futurus remissus censeretur, ideo quod talis remissio non valeat, dicendum est secundum ea, quæ dixi sup.c.20. In secundo, quia agitur de remissione doli pręteriti, dicendum est, remissionem valere. Gloss.& Dd.in l.si vnus, §.illud, ff. de pactis. An vero probetur liberatio a redditione rationis per literas eius, cui sunt reddendæ, si in eis contineatur, non voglio, ch'à nisciuno diate mai conto di quello, che hauete hauuto, ponit Bero. q.21. & post eum Mascard. in tract.de probationib.conclus.626.& conclu. 1256. Et quia late de hac re scriptum fuit a Patre meo, ideo hic eius consilium apponere opportunum iudicaui.

Decessit Dominus Viuianus ab intestato, relictis Antonio filio masculo, & tribus filiabus fœminis, quarum vna fuit dotata & maritata a fratre, & aliæ duæ similiter dotatæ a fratre ingressę fuerunt monasterium monialiũ S. Nicolai: Antonius Romæ degens suorum bonorum administrationem reliquit dictæ eius sorori maritatæ, quæ vidua remanserat, & decessit ab intestato, & absque filijs. Ideo hodie agitur de diuisione hæreditatis fraternæ facienda inter dictas tres sorores. Moniales dicunt, diuisionem æqualiter esse faciendam, & viduam teneri conferre suas dotes, & similiter ipsæ offerunt proprias dotes velle conferre, & dicunt viduam teneri de bonis fraternis administratis reddere rationem, & reliqua. Econtra vidua dicit, licet
18 bona fraterna † sint inter eas diuidenda pro æquali portione, tamen dotes non esse conferendas, quia in successione collateralium cessat collatio, quę solummodo locum habet in successione ascendentium. Gloss. fin. in l. 1.& ibi Castrens.C.de legit.hæred.Ias.in l. si emancipati, sub num.27.C.de collatio.Bero. cons.53.num.20.lib.1.Afflict.decis.161.Boe. decis.302.num.3.& de communi testatur, etiam si agatur de bonis profectis a fratre, de cuius hæreditate agitur. Vasqui. de success. progr.§.19.nu.28. Et dicit non teneri ad red-
19 dendam † rationem & reliqua de bonis administratis, quia fuit ab eius fratre liberata, vt constat in eius literis, in quibus huiusmodi verba legũtur: Circa il tenerne di ciò conto, io non me ne curo, perche tra voi, & me non intendo, ch'ancora sia partito niente, & di quello, che hauerò io sempre insieme con me ve lo goderete. Et in alijs literis habẽtur huiusmodi verba: Non mi fate più di questi torti, in dimandare quello, ch'è vostro, ma pigliate tutto quello che vi fa bisogno, senza che mai più me ne scriuiate, & però fate che lo fiate senza rispetto alcuno, che se farete altrimenti farete cosa, che mi dispiacerà grandemente. Et in alijs literis habentur ista verba: In quanto poi alli denari, che mi auuisate, che hauete speso in comprare bestiame, hauete fatto molto bene, & quando haueste fatto altrimenti, & che non vi foste valuta delle cose di vostro fratello, perche vostre sono, che mi haureste fatto grandissimo dispiacere. Nam dicit, quod literæ præ-
20 fatæ † probant contra fratrem scribentem, cap.2.de fid.instrum.vbi Abb.num.8.& Dec. num.15.& per Dd. communiter in l. admonendi.ff.de iureiur.vbi Ias.in repert.nu.135. & Rep.num.133.late Mascard. in tractat. de probat.conclus.626.in princip.& conclusio. 1256. in princ. Et quod ex dictis verbis pro-
21 batur † liberatio a redditione rationis, vt tradit in puncto Bero. q.21. relatus a Mascard. in d.tractat.de probat.conclus.380. num.17. & d. conclus.1256. & mouetur Berous, quia dicit, quod certi & clari Iuris est, quod ille, cuius negocia gerũtur, vel gesta sunt, potest gerẽti remittere redditionem rationum doli, & reliquorum, vt est textus in l.cum ita.in l.Lucius, in l.si quis rationes, & in l.Aurelius §.Caius, & ibi Bart. ff.de lib. legat. Et potest etiam

22 etiã fieri remissio † redditionis rationis pro administratione futura, sed qđ ista non comprehendit dolum in administratione commissum, etiã si expressum fuisset, vt per Bart. in d. §. Caius, vers. sed quid si relinquitur, & in quæst. 45. lib. 1. Et dicit, quod differentia est, an remissio & liberatio rationis fiat in vltima voluntate, vel inter viuos, quia in vltima voluntate in dubio dolus præteritus non censetur remissus, sed inter viuos remissus præsumitur. allegat Gloss. quam dicit singularem in l. actione. C. de transact. & Bald. in l. cum necessitas. C. de fideicommiss. & dicit, quod est de mente Bart. in d. §. Caius. colum. 3. & ista distinctio est a Dd. communiter approbata, vt dicit Curt. in d. l. actione, in fin. His tamen non obstantibus mihi dicendum videtur, tam in primo, quam in secundo dubio ad fauorem Monialium contra viduã esse iudicandũ. Inquam in primo dubio, quia, vt agentes pro vidua fatentur, quando agitur de successione ascendentium, habet locum collatio, ideo hic dotes conferri debẽt, quia vbi collatio locum habet, dotes conferũtur. Et hic collatio habet locum, quia agitur non de successione fratris, vt ex aduerso præsupponitur, sed de successione patris, qui decessit, nullo condito testamento.

Quod dotes conferantur, vbi locum colla-
23 tio † habet, est text. & ibi Dd. in l. filiæ dotẽ. C. de collat. Vasq. de success. progr. §. 19. nu. 33. Surdus quæst. 219. num. 2. lib. 2. Decian. in cons. 2. num. 87. lib. 2. Cephal. cons. 734. num. 38. lib. 5. Et quod in præsenti agatur de successione in hæreditate patris manifestatur, quia de Iure communi cum Antonio filio ma-
24 sculo † fœminæ omnes pro æquali portione successerunt. l. maximum vitium. C. de liber. præter. §. 1. Insti. de hæred. quæ ab intest. defer. §. 1. in auth. de hæred. ab intest. ven. Gomes. lib. 1. var. resolut. cap. 1. num. 2. & sequ. Cras. in §. successio ab intestato. quæstion. 2. in princip.

Neque obstat dicere, quod fęminæ fuerũt
25 exclusæ, & solus † masculus successit, quia habemus decretum, cuius dispositione attẽta fœminæ excluduntur, & masculi admittuntur, & validum est, & iuri communi derogare potuit, vt per Lap. alleg. 100. num. 1. & alleg. 101. num. 2. Rolan. cons. 55. num. 11. lib. 1. Paul. de Monte Pico. cons. 41. num. 1. Quia
26 respondetur, quod ista statuta, † & decreta excludentia fœminas, quæ sunt in vniuersa Italia, sunt in duplici differentia. Nã quidam excludunt eas simpliciter, quidam vero sub conditione, donec, & quousque masculi superfuerint. Et si verum sit, quod fœmina primo modo simpliciter simul exclusa semper remaneat exclusa, vt per Gabriel. in titul. de stat. concl. 4. in princ. vbi infinitos citat, & de communi testatur, tamen verissimum est, quod secundo modo exclusa nõ dicitur perpetuo exclusa, sed solummodo ad tempus, donec, & quousq; masculi supersunt, vt per Gabriel. d. conclu. 4. num. 9. Decretum vero,
27 de quo agitur, non excludit † fœminas simpliciter, sed, vt in eo legere licet, donec, & quousque masculi superfuerint. Nam quicquid dicat Chassa. in quęst. 55. in 2. dub. stantibus dictis verbis, donec, & quousque, solũmodo ad tempus, & viuentibus masculis exclusæ dicuntur, & in eis deficientibus, ad patris successionem reintegrantur, iuxta iuris communis dispositionẽ. Bart. in l. fi. §. quando. ff. ad Trebell. Bal. in cap. 1. §. 1. in fin. Episcopus, vel Abbas, & in consil. 69. lib. 1. & in cons. 43. lib. 2. & in l. si quis posthumus, num. 3. ff. de lib. & posthum. & ibi Imol. Castrens. Aret. Alex. & Ias. Abb. in quæst. 92. nu. 4. li. 2. Anchar. in cons. 220. in 1. dubio. Alex. in cõs. 13. num. 21. lib. 3. Capra. in cons. 75. nu. 7. Are. in cons. 143. sub num. 1. vbi testatur de communi Geor. Nat. in tract. de stat. fœm. excl. q. 2. in fin. Tiraq. ad l. si vnquam. C. de reuocan. donat. in ver. susceperit. nu. 194. Brun. in tract. de stat. fœm. excl. art. 10. quæst. 5. sub nu. 67. vers. in contrarium. Socin. in cons. 92. sub num. 13. vbi testatur de communi, & quod ita in practica seruatur Senis, & de magis cõmuni testatur in cõs. 64. num. 15. lib. 1. & post eum Gabriel. d. tit. de stat. concl. 4. sub num. 9. Simon de Prætis cons. 22. num. 1. Natt. cõs. 321. num. 12. lib. 2. Socin. iun. in cons. 1. in 1. dubio. lib. 1. Menoch. in cons. 105. num. 17. & nu. 75. lib. 1. & in cons. 220. nu. 52. lib. 3. Rim. iun. cons. 31. nu. 19. lib. 1. & cons. 455. nu. 12. lib. 4. Puteus decis. 144. lib. 2. Ceph. in consil. 404. num. 19. lib. 3. Gabr in cons. 7. nu. 10. & in cons. 86. nu. 2. & in cõs. 87. nu. 1. li. 2. Decia. in cons. 9. nu. 19. lib. 3.

Neque similiter obstat, si dicatur, quod fę-
28 minæ † deficientibus masculis admittantur, non prout ex tunc, sed prout ex nunc, tanquam hæredes anomalæ, contra regulas iuris communis, & ideo in eis cesset collatio, & quod ita videatur tenere Bal. in cons. 43. lib. 2. tradit Brun. in d. tract. stat. fęm. exclu. artic. 10. q. 5. sub num. 86. Respondetur, quod ista opinio est multum controuersa, an fœminæ admittantur post mortem masculorũ ad hæreditatem patris, prout ex tũc, siue prout ex nunc, & in hac questione tres adsunt opiniones. Vna est Bartol. in d. l. fin. §. quando. ff. ad Tertullian. quod fœminę admittantur prout ex tunc, & quod interim eorum portiones stent in suspenso. Altera est opinio Bal. in l. 2. C. de lib. præter. quod masculus viuens sit hæres in totum, & fœmina vti hæres anomala mortuo masculo prout ex nunc admittatur. Tertia est opinio, quod fœmina non admittatur mortuo masculo vti hæres ab intestato, sed ex dispositione statuti, quasi statutum eo casu auferat masculis, & det fęminis, ita tenere aliquos, ait collegisse ex Bald. in d. l. si quis posthumos. §. 1. ff. de lib. & posthum. Gabrie. d. cons. 7. sub num. 11. lib. 2. Et tam de

prima,

prima, quam de secunda adsunt Dd. qui testantur de communi, & de magis communi opinione. Nam quod opinio Bart. sit communis, tradit Diplouat. in addit. ad Bart. in q. 11. lib. 1. & eam dicit magis communẽ post Ant. & Alex. Ias. in d. l. si quis posthumus. §. 1. sub num. 5. & sub num. 9. & quod eam tamquam magis communem sequuta fuerit Rota Roman. tradit Gabriel. d. cons. 7. nu. 16. lib. 2 Et quod opinio Bal. sit cõmunis, testatur Corn. in d. l. 2. nu. 2. in fin. C. de lib. præt. & eam etiã magis communẽ testatur Brun. in tract. fin. exclus. art. 10. sub nu. 83. & Gabr. d. consil. 7. nu. 19. & nu. 20. lib. 2. Et in hac Doctorũ controuersia, quid sit tenẽdum, maxime est hæsitandum, & ideo pro certo poni nõ potest, quod collatio locum non habeat, quia fœmina admittatur, prout ex nunc, & non prout ex tunc, cum sustineri possit, quod habeat locum collatio, quia fœmina secundum aliã opinionem admittatur prout ex tunc, & nõ prout ex nunc.

Sed dimissa hac controuersia tenendũ est,
29 collationem inter dictas sorores † fieri debere. Quia licet sint varij Doctores, qualiter & quomodo fœminę exclusæ post masculos reintegrentur: tamen in hoc conueniunt, quod reintegrentur, & quod ad iuris cõmunis dispositionẽ reuertatur, ita expresse tradit Bald. in d. l. 2. sub nu. 8. C. de lib. præt. in illis verbis: Nam statutum excludit regulas iuris communis excludendo filiam ad tempus vitæ fratris, sed postea includendo & reintegrando ipsam ad successionem, argum. l. statu liberum. §. Stichum. ff. de leg. 2. & subiungit, quod mortuo filio redit filia ad causam intestati, & sic causa, quæ in medio tempore obstitit mulieri, deficit per mortem masculi, ita quod fœmina potest succedere sine obstaculo, & expresse idem tradit Bald. in d. l. si quis posthu. §. 1. num. 4. ff. de lib. & posth. vbi dicit, quòd mortuo masculo fœmina redijt ad ius commune. Igitur si fœminæ ad ius cõ-
30 mune † reuertuntur, collatio locũ inter eas habere debet, cum, vt supra dixi, collatio dotium inter sorores succedentes in hęreditate paterna facienda sit, & hoc verũ esse clarius deducitur considerando, quòd tria sunt necessaria ad hoc, vt locum collatio habeat, vt per Ias. in d. l. si emancipati. nu. 30. vsque ad 36. C. de collat. Primo, quod succedentes veniant ex capite vnde liberi. Secũdo, quod sint in primo gradu. Tertio, quod succedant ex tit. vniuersali, & ista tria simul in præsenti successione concurrunt. Nã, vt dixi, mortuo masculo, & sic remoto impedimento, istæ filiæ redeunt ad ius commune, & succedunt pro æquali portione, & sic verificatur primũ requisitum. Et succedunt ita, vt tot partes hęreditatis sint faciendæ, quot sunt personæ, computato masculo, & ita verificatur secundum requisitum, cum masculus & fœminæ insimul succedentes sint in primo gradu, l. 1. & l. Iurisconsultus. ff. de grad. cognat. & succedunt in vniuersa hæreditate, per textum in d. §. 1. in auth. de hær. ab intest. ven. & sic verificatur tertium requisitum. Et quamuis multum sit cõtrouersum inter Doctores, an
31 ius suitatis, quod † habet filia, trãsmittatur ad eius hæredes, si decedat ante masculum; hoc tamen difficultatem aliquam non facit in præsenti, quia filiæ omnes viuũt, & quia, si dictæ Moniales non viuerent, quicquid sit in alijs, in eis fauore monasterij transmissioni locus esset, vt per Bald. in consil. 55. lib. 5. quem refert Brun. d. tract. art. 11. num. 100. & dicit, quod hoc dictum nõ approbat; neque improbat. Et etiam nullam facit difficultatẽ dicta controuersia. Quia licet discordent circa transmissionem, tamen in hoc omnes conueniunt, quod per tale statutum ius suitatis non eneruetur, sed tamen suspendatur, vt per Brun. d. art. 11. nu. 94. vbi testatur de magis communi. Et licet etiam Dd. discordent,
32 an fœmina † ita exclusa à statuto dicatur exclusa à legitima: tamen concordant, quod, si sit exclusa post masculi mortem, dicatur reintegrata, & reducatur ad terminos iuris cõmunis, perinde ac si statutum nunquam factum fuisset. Gabriel. in consil. 87. num. 1. & 2. libro 2. Rimin. iun. consil. 455. numero 20. libr. 4.

Et ita ex prædictis collationem esse faciendam omnino tenendum est, nec verum est, quod Bald. in d. cons. 43. libr. 2. teneat, prout Brunus opinatur, collationem non esse faciendam, quinimo in libro meo dicit expresse, quod si statutum excludit filiam, non excludit eam simpliciter, sed ad tẽpus, donec
33 superstiterit masculus, & ideo † defuncto masculo reducitur ad statum, quẽ habet de iure communi, vt collata dote succedat pro virili, vt patet vi tẽporalis dictionis, donec, & ita indistincte à filia reintegrata collationem esse faciendam, tenet Brun. dict. art. 10. sub nu. 86. & Gabriel. d. consil. 7. num. 23. lib. 2. Neque in præsenti difficultas aliqua insurgere potest ex eo, quia dictæ filiæ sunt moniales. Quia licet filiæ per ingressum religio-
34 nis eximantur † à patria potestate: tamen in reliquis retinent omnia iura, & omnia priuilegia suitatis, vt per Gomes. libr. 1. variar. resolut. capit. 9. numero 10. Crass. in tract. de succes. ex testam. & ab intest. in §. suitas. q. 4. numero 8. & testantur de communi opinione. In secundo dubio similiter dico, moniales iustitiam fouere, non obstantibus traditis à Beroe dicta quæstio. 21. Nam aut dictæ literæ sunt intelligendæ quoad futuram administrationem, aut quoad præteritam.
35 Si inquam † sunt intelligendæ quoad futuram administrationem, quia reddere rationem importat, quod quis computa tradat, & reliqua restituat. lege cum seruus. ff. de condit. & demonstr. leg. non solum. §. is qui rationes. ff. de lib. leg. l. bona. §. fin. ff. de verb. signific.

signific.Afflict. decis.157. Crauet.cons.231. num.2.lib.2.Rota Genuens. decis.191.nu.4. & decis.209.nu.2.& ideo contra non tradentem computa, & non restituentem reliqua datur iuramentum in litem, ad probandam eorum quantitatem,& valorem ad eius manus peruentorum,vt per Plot.ad l. si quãdo, num.194.C.vnde vi. Dico, quod liberatus a
36 reddendis † rationibus de futura administratione nihilominus tenetur rationes reddere,& reliqua restituere, & solus liberatus intelligitur ab exactissima,& anxia,& stricta rationum redditione.l.quidam decedẽs, & ibi Glos.& Dd.ff.de administr.Dd.& Bart.in l.auxilio.§.Caius.num.8.ff.de liber.lega.Angel.in cons.185.Socin.in cons.201.colum.2.li.1.Signor.de Homod.cons.109. & cõs.110. Bertrand.cons.148.lib.3. & cons.45. sub nu. 10.lib.4.& cons.96.vbi testatur de communi lib.6.Barba.cons.4.nu.8.& 9.lib.4. Bero.cõs. 37.num.10.lib.2. Rimin.sen. cons.309.lib.2. Crauet.cons.193. num.9. lib.1. & cons.568. num.5.lib.4.& cons.764.num.9.li.5. Couar. lib.2.var.resolut.cap.14.num.3. vbi testatur de communi,Menoch.de præsumpt.libro 5. præsumpt.164.num.1.& de magis communi testatur Rota cons.46. num.21. Et dici non
37 potest,quod reliqua restituere † non teneatur, quia ex dicta remissione redditionis rationum dolus remissus censeatur. Nam de dolo vero hoc non est dicẽdum, quia nec tacite, nec expresse dolus verus futurus remitti potest,l.si vnus.§.illud,ff.de pact. Dec.in l. in actione,sub num.10.C.de transact. Coua. d.c.14.sub num.3. versi.imo & hęc opinio,& vers.quartum.Rimin.sen.d. cons.309. lib.2. Menoch.d.præsumpt.164.num.5. & nu.7.& nu.8. in fin.testatur de communi Bero. d.q. 21.nu.3.& nu.4.

Nec iuuat dicere,quod dolus pręsumptus
38 † remitti potest, Paris.in cons.49.nu.35.lib. 1.Paul.de Monte Pico in consil.53. quia ista opinio a multis reprobatur,vt per Igne. in l. contractus.num.71.in fin.ff.de reg.iur.Bero. cons.144.num.13.lib.1.Simon de Præt.cons. 150.nu.57.Et quia licet remitti possit,tamen in præsenti remissus non censetur, quia Dd. omnes supra citati dicunt, quod per liberationem a redditionis ratione, solummodo intelligitur liberatus ab exactissima, & stricta rationum redditione,& sic negant,quod fuerit liberatus etiam a dolo præsumpto. Et quod non censeatur remissus, facit,quia doli remissio est in verisimilis,Marchabr.consilio 51.numero 102. & nunquam ex liberatione dolus remissus censetur,si aliud potest liberatio operari. Angel.in d.l.si vnus. §.illud. sub num. 1.versic.sequitur,& versic.& idem intelligitur. ff. de pact. & dolus in qualibet generali dispositione intelligitur exceptuatus.l. Põpon.scribit,§. sed superius.ff. de negot.gest.l. tres fratres. vbi Alber. ff. de pact. Paris.cons.90.in fi.lib.1.Rota cõs.46. nu.24. Gabriel.cons.13.nu.19.lib.1. Etiam quia hic
39 agitur de restitutione † reliquorũ, cessat dicta inuestigatio, an sit remissus dolus præsumptus,quia non restituere reliqua est dolus verus in committendo, & non est dolus præsumptus in omittendo.Couar.d.cap.14. vers.3.per.text.in l.1.C.de in lit.iur.& in auth.contra qui propriam.C.de non num.pec. & in l.qui restituere,& in l.vlt. ff.de rei vendicat.Et quod sit in dolo vero,& in dolo præsumpto,qui non offert restituere reliqua,tradit Crauet.cons.446.num.14.& num.15.lib.
40 3.Et reliqua extare probatur † ex libro ab ipsa vidua producto, qui probat contra eam, licet sit scriptus manu alterius, cum sit scriptus de eius commissione, & ab ea approbatus,Abb.in c.2.sub num.10.& ibi Butr. nu.5. vers.quartus casus & Felin.sub num.31.vers. fallit 5.de fide instrument.Ias.in l.admonendi,nu.112.& 114.ff.de iureiur.Beretta cons. 117.num.2.Marchabr.cons.18.num.133.Feder.Scot.consil.3.num.23.& 24.tom.2. lib.1. Crauet.cons.805.num.14.lib.5. Et extare reliqua apud administratorem præsumuntur, nisi de consumptione doceatur. Ruin.cons. 69. libro 2. Crauet.consil.568. num.6. lib.4. Alex.consil.45.in princ.lib.1.Rota Genuen. decis.173. numero 11. Si autem dictæ literæ
41 sunt intelligendę quoad † præteritam administrationem,prout loquitur Bero. in d.q.21. similiter quod vidua a restitutione reliquorum non dicatur liberata, dicẽdum est, quia nullibi in dictis literis scriptũ reperio, quod ipsa liberetur a restitutione rerum, quę iam deuenerant ad eius manus,sed potius literæ præfatæ concernunt tempus futurum, & de futura administratione, quid sit dicendum, iam supra explicauimus.

Et dato non tamen concesso,quod de præterita administratione in eis loqueretur, ac etiam admissa pro vera opinione illa, quod ex generali remissione inter viuos dolus pręteritus remissus censeatur, secus vero sit in vltima voluntate,vt per Gl.fi.& ibi Dd. communiter,vt per Curt.ibi in fin. C.de transac. & per Bald.in l.cũ necessitas.C.de fideicom. in qua opinione se fundat Bero.d.quæst.21. nihilominus vidua succũbere debet. Primo quia,vt iam dixi, nõ agitur modo de dolo in omittendo, & sic de dolo præsumpto, sed a-
42 gitur † de dolo in committendo, quia reliqua restituere recusat, & ex liberatione concessa dolus verus præteritus remissus non censetur.Gloss.in l.cum necessitatem. C. de fideicom.Castr.in consilio 86.dubitatio vertitur, in fin. lib.1. & in consil.63.ad primum quæsitum.num.1.lib.2. Signorol.consil.110. nu.13.Socin.cons.72.nu.4.lib.3.Paris.consil. 84.num.32.lib.1.Menoch.in d.tract.de præsumpt.lib.5.pręsump.164.num.10.vbi dicit, id expresse probari in d. l. Aurelio. in fin. ff. de lib.leg.
43 Et quod acceptilatio vtcũque † generalis

ad commissum dolum non pertineat, etiam si dolum remittens non ignoret, tradit Crauet. in conf. 372. nu. 5. lib. 3. allegat Glos. in l. Pomponius. vers. sed superius, & ibi Bartol. col. 4. vers. venio, &c. ff. de neg. gest. Socin. in cons. 105. col. 2. ante med. lib. 4. & subiungit doli remissionem specialem esse debere, per text. in l. actione. C. de transact. & ibi Ias. nu. 8. late deducit, quod pro remissione doli nō sufficiant verba generalia, cum lex requirat verba specialia; & verba specialia de doli remissione in dictis literis non habemus, & habemus regulam generalē, quod in qualibet dispositione semper intelligitur dolus exceptuatus. Curt. iun. in cōs. 50 nu. 6. & in generali mandato semper intelligitur exceptuatus dolus. l. creditor. §. Lucius. ff. mandati. Marchabr. cons. 51. nu. 106. Et si dicatur, qđ
44 dolus remissus † censeatur, quia verba sunt multum generalia & replicata in diuersis literis. Crot. in l. nemo potest, sub num. 55. ff. de leg. 1. Menoch. d. præsumpt. 164. num. 11. Respondetur, quod licet verba sint multum generalia, tamen dolus verus remissus non censetur, sed tantum dicitur remissus dolus præsumptus. Paris. in cons. 84. num. 32. lib. 1. vbi dicit, quod dolus verus præteritus cōmuniter non tenetur, quod sit remissus. Secus autem est in dolo præsumpto, & ideo declarat, quod si probari potest, commissum fuisse dolum in faciendo & administrando, liberatio non prodest, & tenebitur administrator restituere res in eius manibus existentes, & ita solummodo dolum præsumptum, & non dolum verum remissum cēseri tenet Couar. d. c. 14. vers. secundum in fin.

Vel verius respondetur, quod talem gene
45 ralem † remissionem, prout Dd. tenentes dictam opinionem præsupponunt, non habemus, sed tantum habemus verba remittētia rationum redditionem in futurum, & approbantia quædam gesta particularia a vidua in præteritum. Et licet quoad dicta particularia expressa liberatio a redditione rationum dicatur inducta: tamen quod ista sit generalis remissio, dici nō potest l. age, & ibi Ias. nu. 1. & Curt. sen. nu. 6. C. de trāsact. Et quod trāsactio quantumuis facta per verba generalia restringatur tantum ad specificata, est text. in l. si de certa, & ibi Ias. & cæteri Dd. C. de transact. Imol. in q. 147. num. 16. & Simon de Præt. cons. 71. nu. 18. & in cons. 150. num. 50. Rimin. sen. cons. 12. lib. 1. Item respondetur,
46 quod licet liberatio † comprehenderet expressa, & nota tempore, quo literæ præfatæ scriptæ fuerunt: tamē gesta post literas comprehendere non potest, quia remitteretur dolus futurus, quod fieri non potest, vt dixi, & quia liberatio solum debet referri ad ea, quæ iam gesta erāt tempore liberationis, ita videmus, quod liberatio relicta a testatore refertur solūmodo ad debita, quæ erant tempore testamenti, Capra in cons. 68. num. 11.
47 & non potest comprehendere † eá, de quibus Antonius scribens nullam notitiam habebat. Liberationes enim etsi latissimæ sint, ita, vt restringi nequeant salua ratione veri sermonis, tamen non prӕiudicant quoad ea, quæ clam gesta, facta & occultata fuerūt, de quibus liberans ignorātiam habet. l. tres fratres & l. emptor. §. Lucius, & ibi Ang. & Castrens. ff. de pactis. Angel. in cons. 144. circa fin. Bald. in cons. 347. lib. 4. Bero. in cons. 177. nu. 54. lib. 1. Ias. in cons. 219. sub num. 2. & in fin. vers. non obstat. lib. 2. Menoch. cons. 731. lib. 8. & sic nō potuit dicta liberatio comprehendere ea, de quibus Antonius Romæ degens nullam notitiā habebat. Vlterius quic-
48 quid sit in actione † tutelæ particulari, vt concessa liberatione ab ea, etiam cōprehendatur dolus, tamen secus est, quando quis liberatur ab aliqua actione generali, puta rerum administratione, vt est in præsenti, quia nunquam censetur liberatus a dolo, & restitutione reliquorum, vt per Bart. in d. l. Aurelio. §. Caius. num. 7. Couar. d. cap. 14. vers. postremo. Marchabr. d. cons. 51. num. 104. Insuper respondetur in tali liberatione in præ-
49 senti nec etiam comprehendi † dolum præsumptum, ex traditis a Ias. in d. cons. 219. sub nu. 2. vers. tertio respondetur. lib. 2. Nam dicit, quod quādo ex dolo præsumpto aliquid adest, vel adesse præsumitur remittenti, tūc generalis remissio non extenditur ad talem dolum, & rationem esse dicit, quia quando nihil adest ipsi tutori, tūc dolus præsumptus habet causam transeuntem, & purgabilem per remissionem, & liberationē generalem subsequentem, sed quando tutori aliquid adest, tunc dolus habet causam permanentem, & censetur semper durare, & ideo etiam in ipsa liberatione inesse dicitur, ideo talis liberatio, quia continet dolum, quantumcūque generalis non opitulatur, & ita tenere citat Bald. in l. sub prætextu specierum, in fin. C. de transactio. Nam ex libro exhibito ab ipsa vidua probatur multa penes eam adesse, & ab Antonio adfuisse, quæ secundum prædicta faciunt, vt viduæ liberatio non prosit. Secundo principaliter vidua non obstante dicta liberatione succumbere debet, quia
50 remittere † est donare. lege in ædibus. ff. de donatio. & donatio, vbi alia coniectura sumi potest, nunquam præsumitur. l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pignorat. action. lege si cum aurum. ff. de solutio. Hinc est, si pater aliquid filio daret, potius crederetur committere, quam donare, Bald. in l. executorem. C. de execut. rei iud.

Et potest intelligi, quod verba in dictis literis cōtenta scripta fuerint ab Antonio, vt ostenderet bonam voluntatem, vt fieri solet erga eius sororē, & quod posset pro eius indigentijs vti rebus ipsius, cum proposito tamen, ꝙ postea eas restitueret, vt est natura
51 cōmodati, & natura † mutui, & non est credendum,

dendum, quod dictis verbis animū & intentionem donandi habuerit, & hoc comprobatur ex notabili dicto Bal. in c. cum venissent. in fin. de institutio. relato a Marſ. ſingul. 57. quod ſi tu a me petis, quod donē tibi talem rem, & ego reſpondeo, non tātum iſtud, ſed quicquid tibi placet, non dicitur inducta donatio, & Bald. etiam refert & ſequitur Rom. in rub. de recept. arbitr. num. 13. & eſt ratio,
52 quia iſta verba † ita ad complacentiam generaliter prolata nihil diſponunt, vt in d. c. cum veniſſent de inſtit. & ibi Imol. & Abb. & facit text. in l. obligationum ſubſtantia. ff. de act. & oblig. & comprobatur ex dicto Angel. in l. ſi cui. ff. de ſeruit. tit. generali, vbi tenet, quod ſi alicui dico, de me & reb. meis facias ad libitum tuum, non inducitur aliqua diſpoſitio iuris tranſlatiua, & hoc dictum refert, & ſequitur Iaſ. in conſ. 53. num. 2. lib. 1. Sic videmus in literis, quæ ad comprobationem perſonæ alicuius verbis generalibus ſcribuntur, in aliquo non obligant. l. fin. & ibi gloſſ. & communiter Dd. C. quod cum eo, Gomeſ. lib. 2. var. reſolut. cap. 13. ſub nu. 6. Etiam dici poteſt, de donatione non eſſe tractandum in præſenti, quia habemus decretum, ex cuius diſpoſitione omnes donationes quoquo modo factæ ſine Principis ſereniſſimi licentia nullius ſunt momenti. Tertio principaliter contra viduam facit, ipſam confeciſſe
53 librum † rationum ſuæ adminiſtrationis, & eum pręſentaſſe in iudicio. Nam licet fuiſſet ſibi remiſſum reddere rationes, & remiſſus dolus, qui alias contra eam præſumeretur ex non redditione, tamen ex dicto eius libro, cum probetur eam eſſe debitricem, & ſic iuramento non ſit opus ad probandū peruenta ad eius manus, ad id reſtituendum, in quo debitrix apparet, ex libro aſtringi debet, vt tradit Gabriel. in conſ. 148. lib. 2 & dicit, ſi quis facit id, quod facere non tenetur, ſi inde colligatur mala intentio ipſius, quæ alias, ſi non feciſſet, præſumeretur bona, ita nocet actus ſic voluntarie factus, quemadmodum noceret, ſi neceſſario factus fuiſſet, ex Felin. in c. cum ordinem. colum. 2. verſ. ſed aduerte de reſcript.
54 Quarto & vltimo viduæ dicta aſſerta † liberatio nō prodeſt, quia ex eo, quod librum confecit, & eum præſentauit in iudicio, dicitur ei renunciaſſe, & eam non acceptaſſe, & hoc eſt verum, etiam ſi vſa fuiſſet proteſtatione, quod non intendebat venire cōtra dictam liberationem, vt per Rimi nal. ſen. in conſ. 309. num. 31. lib. 2. Et ita contra viduam in quolibet capite iudicandum eſſe teneo. Poteſt etiam ex temporis diuturnitate præſumi, quod ratio reddita fuerit, & quod am-
55 plius † reddi non debeat, vt dixi numero 7. ſed Dd. diſcordant in tempore. Nam quod ſufficiat tempus viginti annorum, tradit Caſtrenſ. conſilio 126. lib. 2. Cephal. conſil. 240. numero 8. libro ſecundo, quos refert Maſc. d. concluſion. 1256. num. 9. Et quod ſufficiat decēnium poſt alios, quos citat, tradit Balb. in tractat. de præſcript. in 3. parte principali. quæſt. 10. nu. 14. folio mihi 79. Verum, quod
56 requiratur ſpacium † triginta annorū, quia inter ſocios redditio rationis petitur actione pro ſocio, finita ſocietate. l. quidam. ff. de eden. tenet Bero. conſ. 191. nu. 40. cum actioni pro ſocio non preſcribatur, niſi ſpatio 30. annorum. l. ſicut in rem. C. de præſcript. 30. anno. & cum bona fide, cap. vigilanti, & cap. fin. de praſc. & dicit Berous hac ratione attenta non poſſe caput ſuū ingredi, quod minori ſpatio triginta annorum iſta actio tollatur. Et hanc opinionem ſequendo non eſſe veram, quod dicit Caſtr. in d. conſil. 126. lib. 2. tradit Maſcar. d. concl. 1256. nu. 10. & ſeq. Quia maxime differre ſcio, an actioni pro ſo-
57 cio † & ſic redditioni rationum, quæ hac actione petitur, præſcribatur minori tempore 30. annorum, an vero præſumptionib. probari poſſit, rationes fuiſſe redditas; ideo ita diſtinguendum eſſe cenſeo; aut conſtat, ſocios diuiſiſſe res omnes ſocietatis, aut non cōſtat de aliqua diuiſione. Primo caſu, quia ſocij ſtetiſſent in diuiſione per decennium, rationem etiam redditam fuiſſe præſumerem, non ex temporis lapſu ſolummodo, ſed ea diuiſione facta, & ex eo, quia ſic per decennium res ſocietatis diuiſas retinuerunt, quia ſic etiam ſtando præſumitur, quod rationes redditæ fuerint, & ita loquitur Bald. in d. tract. de præſcript. num. 14. fol. mihi 79. & ita etiam loquitur Menoc. in tract. de præſumpt. lib. 3. præſ. 60. nu. 5. conſiderat, de fratribus loquendo, quod a communiter accidentibus, quando diuidunt bona communia hinc inde prius reddūt rationem de a ſe adminiſtratis, & geſtis, iuxta l. cum ſocius. ff. de condi. & demonſt. & quod ideo præſumatur eos prius reddidiſſe rationes. Et non ſolum
58 quod ratio reddita † pręſumatur, ſi vere cōſtet de diuiſione, ſed etiam præſumptiue, tenent poſt alios, quos citant, Balbus, & Menoch. in locis præfatis, dicentes, quod quemadmodū, ſi ſocij retineant bona diuiſa per decennium, pręſumitur inter eos facta diuiſio, ita quod etiam præſumatur reddita ratio quæ in ipſa diuiſione interuenire ſolet. Secundo caſu, ſi non conſtaret de diuiſione aliqua, ſiue vere, ſiue præſumptiue, dicerem ceſſare præſumptionem redditam fuiſſe rationem, & ſucceſſiue, quod reddatur peti poſſe vſque ad triginta annos, vt dicit Bero. d. conſ. 191. lib. 1. & Maſcard. d. concl. 1256. nu. 10. & ſeq. & de diuiſione quando conſtare dicatur, dicam infra cap. 39. Et in propo-
59 ſito licet dicamus rationes † debere reddi ſocietate finita, & quod, etiam ſi petatur, quod rationes reddantur, ſocietas diſſoluatur, vt dixi ſupra cap. 36. tamen ſciendum eſt, quod etiam ſocietate durante petitur aliquando, quod videantur rationes, & dicit Bartol. in l. nemi-

neminem.C.de suscept.pre. & archar. quod illi, qui mercatoribus dant pecuniam ad partem lucri & damni, solummodo in fine anni petere poterunt, vt sibi rationes ostendātur & eum sequitur Petr.de Vbald.in d.tract.de duobus fratrib. par.12. in fin.Sed quod ratio quandocūque reuideri debeat, nisi aliter sit conuentum, tenet Bart.in l. Mutius. ff. pro soc.& quod quandocunque reuideri debeat si petatur amicabiliter,& sine calumnia, tradit Bald. in rubric. C. pro soc.numero 10. & Petr.de Vbald.d.tract. part.13. num.2.Bero. cons.191.num.5. lib.1.Ioseph. Lud.conclus. 53.colum.fin.iur. redditio. Possunt istæ opiniones concordari, quod prima procedat,
60 quando socius, qui petit † rationem reuideri, hoc facit ad hoc, vt lucri partem debitam consequatur. Nam non debet hoc facere ante tempus transactum, in quo lucrum in illa negotiatione, quæ exercetur, fieri potuerit, & ita loquitur Bart.de anno in mercatore. Secunda vero procedit, quando petitur amicabiliter, quod rationes videantur sine calumnia, non ad hoc, vt lucrū extrahatur, sed ad hoc, vt videatur, qualiter se habeāt negotia societatis, & an vere socius ab ipso conferenda contulerit, vt exemplificat Petr. de Vbal.d.part.13.num.2. in fin.Bero.cons.191. num.31.lib.1. Qualiter a socio rationes sint reddendæ, videbimus in c.seq.& huic finem faciamus, ne nimia longitudine capituli formam excedamus.

61 Socius ille, qui administrauit, † primo ad rationem reddendā erit conueniendus.Pet. de Vbal.in tract.de duob.fratrib.p.12.sub nu. 1.Bertrand. cons.297.sub nu.1.lib.4.

62 Ex causa administrationis † non inducitur tacita hipotheca inter socios, licet secus sit in administrante bona minoris Menoc. cōs. 851.li. 9.vbi etiam examinat plene, quod hipotheca nō potest induci pro lucro incerto, & quod inducta pro lucro ad esse deducto non retrotrahitur ad tempus initi contractus.

63 Opinio Bald.in † rubr.C.pro soc.num.10. quod ratio reuideri debeat quandocunque sine calumnia petatur, est intelligenda vt ibi ipse dicit secundum tradita in l. tamdiu. C. eod.tit.& eius dicta habentur in cap. præcedenti num.4.Et concordiam inter hanc Baldi opinionem, & Bart.opinionem in l.neminem.C.de suscept.ponit Mozzius in tractat. de contract.tit.de societ.vers. venio ad quartum sub nu.29.vbi dicit, quod ille qui petit, vt sibi rationes ostendantur, tenetur iurare id non petere animo calumniæ,& ante eum idem tradidit.Strac.in tract.de mercat.titul. de contract.mercat.sub nu.8.in fin.

Ex sanguinis coniunctione, & temporis diuturnitate, si constat de diuisione, quod præsumatur reddita ratio, cū solutione reliquorum tenuit Gratia.Rot.Maceratē. decis. 46.nu.14.& 15.post Dec.cōs.266.nō excedit memoria numero 5.& Gram. decis.103. numero 19.in fin.

64 Dum essent plures † socij vnius artificij, & negociationis, & vnus peteret ab alio qđ sibi rationē redderet, & reliqua & alter exciperet de ratione non sibi reddita censuit Rot. Genuens.conuentum eius exceptione non obstante fuisse obligatū ad reddendum rationem, & debuisse cogere similiter sociū actorem ad reddendum rationem pro parte sua decis.169.quia societas est contractus nominatus a qua non licet vni recedere altero inuito.l.sicut.ff. de act. & oblig.& in ea non habet locum.l. cum proponas. C.de pactis, Et quia in casu suo, socij non erāt præcise obligati ad illud artificium, conflandi tormenta bellica ex ære, sed quatenus ea conflarent tenerentur ad reddēdum rationem, & reliqua,& constabat, quod cōuentus socius ea conflauerat, & ideo nō posse vti dicta exceptione, cum quod actor ea conflasset non constaret, ista vltima ratio verior videtur, & prima non placet per ea quæ dicta sunt sup. cap.35. num 28. Ad prædicta faciunt etiam tradita per Castrens.cons.126. num.1. lib.2. vbi dicit, quod socius administrans tenetur reddere rationem,& ab alio socio petere, si quid ad eum peruenit, Et quod socius non possit alium socium ad reddēdum rationem compellere, nisi ipse etiam eam reddat tradit Rim.sen.cons.300.nu.53.lib.2.

CAPVT XXXVIII.

Qualiter a socio rationes sint reddendæ?

SVMMARIA.

1 *Rationes eo in loco sunt reddendæ, in quo administratio facta fuit.*
2 *Socius in loco domicilij conueniri potest, quod rationes reddat, sed ibidem libri erunt portandi expensis & periculo petentis.*
3 *Dilationes congruæ sunt dandæ à Iudice pro ratione reddenda.*
4 *Socius si habet litem cum eius factore super exhibitione librorum, interim iudicium cum eo cœptum, quod rationes reddat, non suspenditur, sed dantur congruæ dilationes.*
5 *Rationes reddi possunt in loco administrationis post motum iudicium in loco domicilij, sed ante litem contestatam.*
6 *In ratione reddenda quatuor sunt necessaria.*
Codices edi.
Calculum fieri.
Reliqua restituere.
Culpam & moram purgare.
7 *Rationem perfecte reddere difficile est.*
8 *Rationes an perfecte reddita fuerint, statur arbitrio Iudicis.*
9 *In reddendis rationibus durè nimis agendum nō est.*

10 Et

83 *Confessio rationem fuisse redditam non nocet.*
Confessio non nocet in his, quæ non dependent a potestate confitentis.
84 *Confessio rationem fuisse redditam, eo magis non nocet, si sit facta super impossibili, & super inuerisimili.*
85 *Liberatio generalis, stante dolo, non est attendenda, etiamsi fuit dictum, reliqua non extare.*
86 *Etiamsi adsit clausula, sponte & ex certa scientia, et iuramentum, & decretum Iudicis.*
87 *In loco administrationis ratio est reddenda, & ibi libri esse præsumuntur, & petens, quod reddatur in loco domicilij, debet cauere quod libri transportentur suis expensis, & suo periculo.*
88 *Scriptura imperfecta absque libro sufficit ad probandum debitum.*
89 *Consuetudo attenditur quanta sit libro sociorum fides adhibenda.*
90 *Liber ab vno ex socijs sine mandato aliorum scribi non potest, & quãdo mandatum datum censeatur.*

PRimo sciendum est, rationes eo in loco esse reddendas, in quo administratio
1 † facta fuit. l. 1. & per totum tit. C. vbi de ratio. & ibi Glos. Bald. & Salic. l. prætor. §. is etiam. ff. de edend. & l. hæres absens. §. 1. ff. de Iudic. Et est ratio, quia in loco administrationis facilius & plenius tam per testes, quam per instrumenta veritas inueniri potest, vt dicit Socin. cons. 31. in fin. lib. 1. Potest etiam
2 socius † conueniri ad reddendum rationes in loco domicilij, sed libri & scripturæ necessariæ pro ratione reddenda erunt ibi adducendæ expensis & periculo petentis, Castr. in l. prætor, §. sed hoc. ff. de edendo. Socin. cons. 149. nu. 14. lib. 1. Secundo a Iudice pro ratione reddenda erunt dandæ eius arbitrio
3 congruæ dilationes, considerata † negotiorum grauitate & implicite, vt per Soc. consil. 192. num. 7. lib. 2. & post eum per Bero. cons. 191. num. 46. lib. 1. Et si litem socius habeat
4 † cum eius factore super exhibitione librorum, interim non retardatur iudicium cum ipso socio, sed dantur ei congruę dilationes, vt possit factorem cogere ad exhibendum libros. Socin. d. cons. 192. num. 7. lib. 2. Et si ra-
5 tiones redditę fuerunt in † loco administrationis post motum iudicium in loco domicilij, sed ante litem contestatam, recte & non dolose redditæ dicuntur, Rota Genuens. decis. 98. sub num. 3.
6 Tertio, quatuor in ratione reddẽda † sunt consideranda. Primo codices edi. Secundo calculum fieri. Tertio reliqua restituere. Quarto culpam, & moram purgare restitutione & solutione eius, quod debetur, l. cum seruus. ff. de condit. & demonstr. Corn. cons. 319. lib. 3. Socin. cons. 149. nu. 3. lib. 1. & cons. 159. num. 11. & cons. 190. nu. 4. lib. 2. la s. cons. 4. col. 2. lib. 3. Bero. cons. 191. num. 47. lib. 1. & cons. 113. num. 34. lib. 2. Paris. cons. 82. lib. 1. Strach. in tract. de mercat. p. 2. num. 66. Menoch. in tract. de arbitr. iud. casu 209. Rimin. iun. cons. 338. num. 31. libro 3. Et quia omnia
7 † obseruare difficile est, ideo quod rationem perfecte reddere difficile sit, tradit Soc. cõs. 119. sub nu. 24. lib. 2. post Anchar. cons. 331. colum. 1. Et hac difficultate considerata, quo
8 pacto † rationes sint reddendæ, & an sufficienter redditæ dici debeãt, Iudicis arbitrio terminandum relinquit Bald. in l. voluntatis num. 2. C. de fideius. Corn. cons. 196. & cons. 319. lib. 3. Paris. cons. 82. sub num. 21. & cons. 89. nu. 16. lib. 1. Alc. cons. 427. in fin. Menoch. d. casu 209. nu. 10. & seq. & nu. 13. Et in reddendis rationibus dure nimis agendum non
9 est, & scrupulosa † rationũ redditio esse non debet, l. si seruus. ff. de leg. 1. Sunt admittendi sumptus bona fide facti. l. 1. §. sed nonnullos. ff. de tut. & ratio. distra. Menoch. d. casu
10 209. num. 34. Et aliquando creditur † assertioni socij, etiam in non modicis, Soc. consil. 46. sub num. 2. lib. 1. & cons. 92. num. 6. lib. 2. Plot. ad l. si quando, num. 496. in fin. C. vn. vi. Strach. in tract. de mercatur. p. 2. num. 57. in fin. Mascard. in tract. de probat. conclu. 1256. num. 20. Cumque supradicta quatuor in ratione reddenda sint consideranda, liber a so-
11 cio † erit ostendendus, nec satis erit, si rationes velit ostendere in chartis & folijs. Petr. de Vbald. in tract. de duobus fratribus. p. 12. sub nu. 1. vers. & breuiter. Strach. in d. tracta. de mercat. part. 2. num. 59. etiamsi, vt mercatores dicunt, contineant bilanciam, Rot. Genuens. decis. 176. num. 4. & num. 17. Et a libri confectione, non potest excusari socius, asserendo, quod ad illum conficiẽdum non fuerit requisitus, Crauet. consil. 433. num. 24. &
12 25. libro 3. Et non sunt in folle † rationes exhibendæ, vt habetur in d. l. cum seruus. ff. de conditio. & demonstration. quæ vult, vt non reddantur rationes inexploratæ, inexplicatæ, atque confusæ.

Et hoc dictum desumptum esse ab illis, qui pecunias in folle ostentant, nempe in marsupio, quæ, qualis, quantave sit, sciri nolunt, tradit Alciat. libro quarto, de verborum significationibus, numero quarto, & post eum Menoch. dict. casu 209. numero 15. Et hoc prouerbium ponit Manut. in libro Prouerb. fol. mihi 1709. & Rimin. iun. consil. 338. num. 31. lib. 3.

13 Et quia principaliter † in libro rationum ipsarum rationum redditio fundata est, ita vt sine eo ratio reddi non possit, vt dicit Menoch. consilio 988. numero quinto, libro 10. Crauet. consilio 433. sub numero 13. libro 3. videndum est, an libro sociorum plena fides tam pro scribente, quam contra scribentem danda sit.

14 Quod ei plena † sit danda fides, citatur Bald. in rubric. C. de fide instrumentor. numero 35. sed quod hoc sit Iudicis arbitrarium, citantur Purpur. in l. admonendi, numero 207. ff. de iureiuran. Socin. consil. 240. num. 6. libro secundo, qui ita loqui Baldum intel-

intelligunt, vt dicit Menoc. in tract. de arbit. casu 92. nu. 2. Quia probationes omnes sunt Iudici arbitriæ. l. 3. §. ideoque diuus. ff. de testib. late tradit ipse Menoch. in d. tract. casu 90. ideo dici potest in Iudicis arbitrio positum esse, an liber iste plene probet, & vt regulariter dici solet duos testes sufficere ad probationem. l. vbi numerus. ff. de testibus, & an probent relinqui Iudicis arbitrio, ita re-
15 gula constitui potest, librum societatis † inter socios tam pro scribente, quam contra scribentem plene probare, ita hac regulam constituit Menoc. d. casu 93. nu. 2. Mascard. in tract. de probat. conclus. 973. num. 83. Et hanc opinionem tenet Corn. consil. 319. numero 12. & sequent. libr. 3. Alexand. consil. 186. num. 1. libr. 2. Socin. consil. 162. num. 15. & consil. 291. num. 14. libr. 2. Dec. consil. 68. in 1. dubio. lib. 2. Ripa in l. admonendi. num. 129. ff. de iureiur.

Et ea ratione præsens opinio probari vi-
16 detur, quia adeo persona † socij approbata dicitur, vt amplius reprobari non possit, vt considerat Menoch. d. casu 92. num. 4. & ante eum Crauet. in tract. de antiq. tempor. par te 1. sub num. 226. & sub num. 229. vbi tamē dicitur, & bene, quod potuit opponi contra personam socij, quando improbitatis indicia superuenissent post contractam societatem. Et faciunt ea, quæ dicuntur de Iudice semel approbato, vt suspectus nihilominus dici possit, si noua causa suspicionis superueniat, Gloss. & Abb. in cap. insinuante. de offic. iud. deleg. Procedit regula ista etiam in institutore à socijs deputato, & sic approba-
17 tor. Nam eius libro non † solum adhibetur fides pro & contra ipsum scribentem, sed etiam inter ipsos socios, Castrens. consilio 314. colum. 2. libro 2. Socin. consilio 291. colum. 8. versic. præterea etiam. libr. 1. Crauet. dicto tract. de antiq. temp. part. 1. num. 205. in fin. & num. 226. Menochius dicto casu 92.
18 in fin. Sed non procedit, si ab vno † ex socijs solummodo institor deputatus fuisset, vt per Mascard. dict. conclus. 972. numero 84. Procedit etiam regula, & multo magis, si liber ab omnibus socijs scriptus fuisset, vt quia
19 modo vnus † modo alter in eo scripserit par cellas, secundum facti contingentiam, Crauett. dicto tractat. parte prima, numero 229. Menochius dicto casu 92. numero quarto. vbi dicit neminem ab hac opinione dissentire.

Sed quæro, quæ requirantur ad hoc, vt
20 † libro socij plena sit adhibenda fides, non solum contra se, sed etiam ad eius fauorem? Crauet. in dict. tract. parte prima, ponit nouem requisita ad hoc, vt libro administratoris, qui non sit à publico deputatus, fides adhibeatur, vt per eum videre licet, sed agendo de libro sociorum sub numero 229. dicit, an in libro præfato dicta requisita sint necessaria, Doctores non aperire, sed putare requiri iuramentum, & quædam alia requisita, nisi sit scriptus liber manu omnium sociorum, & nisi aliter seruetur de consuetudine, & dicit putare hanc esse differētiam inter librum sociorum, & aliorum administratorum, quod in libro sociorum non fiat distinctio, an summa sit parua vel magna, dummodo sit verisimilis, & quod non quæratur, an versetur difficultas probationis vel non, & an persona socij sit integræ fidei, nisi improbitatis indicia post contractam societatem superuenissent.

Quod requiratur iuramentum, non credo verum, quia, vt dixi, ideo probat liber a
21 socio seu † institore scriptus, quia eorū persona approbata censetur, & vbi fides alicuius est approbata, non requiritur iuramentum, Bartol. in l. Lucius, in fin. ff. de fideiuss. Nat. consl. 489. num. 8. lib. 3. Et ad hoc facit, quia videmus, quod testi per partem iuramentum remitti potest, Seraf. in tractat. de priuilegijs iuramenti, priuileg. 30. num. 22. Et an liber sociorū plane probet, ego infrascripta consideranda esse censeo.

22 Primo, an sit factus & formatus, vt † de cōsuetudine, seu ex statuti dispositione fieri debet, vt si contineat inscriptionem solitam apponi, de qua loquitur Strach. in tractat. de mercatur. part. 2. num. 53. vbi eam necessariam esse, seu saltem vtilem ad multa ostendit, & si singulæ chartæ sint numeratæ, ac etiam signo publico signatę, vt aliquando obseruatum vidi, ita consuetudinem maxime esse attendendam in hac librorum cōfectione, tradit Bald. consl. 152. ad euidentiam. lib. 3. Petr. de Vbal. d. tractat. de duob. fratr. part. 12. sub nu. 1. Iaſ. in consl. 4. col. 2. versl. iustitia. lib. 3. Crauet. d. tract. p. 1. sub nu. 229. Strach. d. tract. p. 2. nu. 59.

Secundo erit considerandum, quod con-
23 tineat † diem, mensem & annum, Petr. de Vbal. d. tractat. part. 12. sub num. 1. vbi etiam dicit ex eo, quia apponebantur calēdæ, quod aliquando liber rationum fuit appellatus calendarium, vt habetur in l. eius qui in prouincia. ff. si cert. petat. Quod etiam soleat in
24 principio apponi † nomen Imperatoris, & Pontificis, dicit Strach. in dict. tracta. de mercatur. pars secunda, numero 61. post Bald. in rubric. Cod. de fide instrument. num. 30. Et ratio, quare dies apponi debeat, est, ne rationes sint obscuræ, confusæ & intricatæ, Bartol. in l. comperimus. Cod. de Nauicul. & in consilio 150. in fin. lib. 1. Corne. consl. 73. colum. 2. lib. 2. & consilio 159. & consil. 190. colum. 1. & consilio 213. colum. 3. libro secūdo. Iaſ. consilio quarto, colum. secunda, libro tertio. Crauet. dicto tractat. de antiqu. tempor. part. prima, numero 129. Strach. dicto tract. de mercat. part. 2. num. 61.

25 Et licet regulariter in scriptura † priuata dies non requiratur, lege cum taberna. §. idem quær. ff. de pignoratio. tradit Crauet. de-

declarando tamen, niſi dies ſit de ſubſtãtia.
in dict.tract.part.1.ſub num.101. hoc tamen
fallit in libro rationum, vt per Alex.conſil.
70.colum.3.lib.1.& conſil.77.colum.2.libr.
6.Roland.conſil.92.num.14.libr.3. Et ſi non
26 continent diem † probaret contra ſcriben-
tem,non tamen ad eius fauorem,Alex.con-
ſil.182.colum.fin.lib.2.Marſil.ſingul.429.Ia-
ſon in l.admonendi,ſub nu.96.ff.de iureiur.
Strach.in d.tract.part.2.ſub nu.61.Menoch.
d.tract.de arbitr.Iud.caſu 92.ſub num.6.Sed
27 quod probaret contra † ſcribentem ſolum-
modo quantum faceret cõfeſſio facta abſen
te parte tradit,ſed male, Purpurat.in d.l.ad-
monendi.num.199.& Crauet.d.tract.par.1.
ſub num.219.in fin.
Tertio ait conſiderandum, quod liber ſit
ſcriptus manu ſocij, & non manu alterius,
28 & quod ſit ſcriptus de mandato † aliorum
ſociorum,Bald.conſil.278.Punctus quæſtio-
num,lib.3.Alex.conſil.186.num.2.lib.2.Me
noch. d.tract.de arbit.iud.caſu 92. ſub num.
7.Decian.conſil.60.num.10.lib.2. & de man
dato, quod liber conficiatur, dicitur conſta-
29 re,ſi ſocio † ſit permiſſa adminiſtratio, quia
permiſſa ei adminiſtratione, cenſetur ei mã
datum,quod librum conficiat, cum de admi
niſtratis teneatur reddere rationem,& ratio
ſine libri confectione reddi nõ poſſit, vt per
Crauet.d.tract. part.1.num.226.in fin.& nu
mero 227.Menoch. in tract.de præſump.lib.
3.præſumpt.62. vbi ponit quatuor caſus, in
quibus liber præſumitur ſcriptus de volun-
tate ſociorum.Corn.conſil.319.num.12.lib.
3. vbi notabiliter dicit, & eſt menti tenen-
30 dum, ſocio adminiſtratori † licet cenſeatur
demandatum, quod conficiat librum ratio-
num, non tamen cenſeri ei demandatum,
quod publica conficiat inſtrumẽta. Sed quia
31 hodie mercatorum fides † eſt valde debili-
tata,& eſt in obſeruantia, quod publica in-
ſtrumenta conficiantur,maxime in negotijs
arduis,ſeu quod conficiantur apochæ manu
contrahẽtium ſubſcriptæ, & trino teſte mu-
nitæ, mandatum cenſeri debet adminiſtra-
tori, quod etiam inſtrumenta publica ſeu di
ctas apochas conficiat.Et ita inſtrumenta eſ-
ſe conficienda, ſi ita ſolitum ſit, tradit De-
cian.conſil.60.numer.9.in fi.lib.2.& faciunt
ea,quæ ſupra de conſuetudine dicta fuerũt,
numero 22. & ea quæ tradit Crauet.d.tract.
parte prima, numero 207. & perſona, cum
qua contrahitur, præcipue erit conſideran-
da, quia eſſe poſſet, quod ſi ſolummodo de
contractu cum ea geſto conficeretur parcel-
la in libro, difficilis & impoſſibilis eſſet exa-
ctio, quia libri non eam vbique faciunt pro-
bationem,quã faciunt inſtrumenta publica.
Quarto conſiderandum erit, quod veriſi-
32 milia † contineat. Si enim inueriſimilia con
tineret, non probaret, Bald.in rubr. C.de fi-
de inſtrum.num.35.Caſtr.conſil.114.in cau-
ſa,quę vertitur coram domino Vicario,in 5.
dubio,libro 2.Iaſ.in conſil.4. libro 3.Strach.
d.tract.part.2. num.62. Crauet.d.tract.part.
1.num.213.& ſub num.219.Menoch.d.caſu
92.num.5.Maſcard.concluſ.973.num.85.Et
33 quæ ſint veriſimilia, & † quæ inueriſimilia,
cum certa regula dari non poſſit, Iudicis ar-
bitrio erunt terminanda, conſiderata cauſa,
qualitate perſonarum & ſociorum, & conſi-
derata quantitate bonorum. Tiraq.ad l.ſi vn
quam.in præfat.num.51. C.de reuoc.donat.
Ripa in l.admonendi.num.129.ff.de iureiur.
late Crauett.d.tract.part.1. ſub num.206.&
ſeq.& ſub num.213. Menoc.d.caſu 91.num.
21.& d.caſu 92.nu.5.
Quinto conſiderandum erit, quod conti-
34 neat data † & accepta, cum inſertione cau-
ſæ,& ponit formam ſcribendi Bart.in l.com
perimus.C.de nauicula.lib.11.& dicit,quod
ſcribi debent ea,quæ recipiuntur, & nomi-
natim à quo recipiuntur,& ex qua cauſa, &
ſimiliter cui dantur,nominatim apponendo
diem,quia alias,ſi non ita ſcriberentur, non
poſſet cognoſci, ſi quid fraudis & machina-
tionis fuiſſet admiſſum,& nõ diceretur red-
dita ratio. Et probantur iſta etiam ex tradi-
tis per Bald.in l.rationes.nu.11.C.de probat.
Corn.conſil.196.col.fin.lib.2.Iaſ.in l.admo-
nendi.num.111. in repet. ff.de iureiur.Cra-
uet.d.tract.part.1.nu.219.& nu.220.Strach.
d.tract.part.2. num.57. & ſub nu.60. Rolan.
conſ.92.lib.3.Cephal.conſil.578.num.47.li-
bro 5. Rimin.iun.conſil.338. num.44.libr.3.
35 Et non ſolũ data † & accepta,ſed etiã omiſ-
ſa a ſocio,in eius libro ſunt ſcribẽda, vt per
Menoc.d.tract.de arbit.iud.caſu 309. nu.32.
Sexto & vltimo conſiderandũ erit, quod
36 in libro † non adſint lituræ, cãcellationes,
lacerationes & remiſſiones, & alia huiuſmo
di,ex quibus falſitas argui poſſit, quia falſi-
tatis ſuſpicione ſtante liber contra ſcriben-
tem probaret, ſed non ad eius fauorem, fa-
cit l.1. ff.de his, quæ in teſtam.del.l.ſi vnus.
C.de teſtib.l.fi. C.de edicto diui Adrian.tol.
l.1.§.q rationib.ff.de falſis. c.inter dilectos.
de fide inſtr.Bald.conſ.382. in quæſt.Milon.
lib.5.& conſ.348.factæ fuerunt.libr.1.Caſtr.
conſ.314.omiſſo primo.lib.2.Strach.d.tract.
part.2.nu.63.faciunt tradita per Crau.conſ.
28.lib.1.& per Gabr.conſil.169.lib.1. & per
Menoc.d.tract.de arbit.iud.caſu 187.nu.26.
Et caueat ſocius ne librũ rationũ eo modo,
quo fieri debet, cõficere prætermittat,quia
37 contra eũ † daretur iuramentũ in litẽ, Petr.
de Vbal.d.tract.de duob.fratr.part.12.ſub n.
1.Corn.conſ.196.col.fi.lib.3.Bero.conſ.191.
ſub nu.44.lib.1.Pariſ.conſ.25.nu.46.& cõſi.
75.lib.1.& cõſ.109.li.3.Socin.cõſ.46.& cõſ.
73.lib.1.& cõſ.213.lib.3. Rol.cõſ.49.n.12.li.
1.Thob.cõſ.63.n.3.Simõ de Præt.cõſ.25.nu.
16.Nat.cõſ.361.n.9.lib.2.Ioſeph.Lud.in ſuis
com.concluſ.concl.53.verſ.ſocius, num.33.
Cephal.conſ.363.num.7.libr.3.& conſ.678.
num.24.lib.5.Burſat.conſ.105.num.5.lib.1.
Caueat

38 Caueat etiam, ne in eodem libro † cum negotijs societatis propria negotia scribat, quia talis culpa in eo deprehēderetur, quod posset in litem contra eū iurari. Innoc. Butr. & Imol. in c. cum officijs. de testam. Bald. in auth. licentia. C. de episc. & cler. & post eos Socin. cons. 159. col. 2. vers. secundo probatur, lib. 2. Crauet. d. tract. part. 1. num. 224. Rolan. cons. 49. num. 31. lib. 1. Neque dicat socius, eo modo librum fecisse, prout facere
39 sciuit, quia non erit excusatus † à congrua libri confectione, & à congrua redditione rationum; & sibi imputet, si se immiscuit in negotijs peragendis, de quibus ignarus erat. Cephal. cons. 678. num. 51. & num. 52. lib. 5. & citat Corn. cons. 196. sub num. 4. lib. 3. vbi, vti supra dixi, probando administratori necesse esse reddere rationem, & ei successiue necesse esse conficere librum, quia rationes sine libro reddi non possunt. Et liber ratio-
40 num † cum effectu proferri debet, & non satisfacit eius debito socius, si protestetur se esse paratum librum proferre, & reddere rationem; quia facto opus est, & verba non sufficiunt. Petr. de Vbald. d. tract. de duob. fratr. part. 12. sub num. 1. per ea, quæ tradit Bart. in l. prætor. §. si quis paratus. ff. de nou. oper. nunciat. Bald. cons. 152. lib. 3.
41 Cogique potest socius ab altero † socio ad edendum librum; Socin. cons. 190. col. 4. lib. 2. Pariss. cons. 89. num. 17. & num. 25. lib. 1. etiam socio actori, quod socius administrator librum edere teneatur, vt videri possit, quid fuerit positum, & quid fuerit actum in societate, tradit Menoch. cons. 375. num. 17. lib. 4. qui pro hac opinione citat eruditiss. Alciat. in l. 1. num. 22. C. de edendo. & Bero. cons. 191. num. 35. lib. 1. Et mercatorem teneri edere librum rationum magis frequenter Doctorū opinione firmari, tradit Strach. in tract. de mercat. par. 2. num. 70. & dixi supra c. 31. num. 33. Et si librum rationum so-
42 cius non habere † diceret, ei non crederetur, Anchar. cons. 317. in causa, quæ vertitur, colum. 3. Socin. cons. 190. colum. 4. vers. sed factor conatur. lib. 2. & tenetur edere iure actionis, nempè actione pro socio. Bero. cons. 128. num. 9. lib. 3. & ideo, si vellet eius amissionem suo iuramento præstare ei non crederetur. Seraf. late in tract. de priuileg. iura. priuilegio 37. Facta libri editione in ea forma, quæ fieri debet secundum supradi-
43 cta, calculus † postmodum de datis & acceptis erit faciēdus, vt quæ restitutioni subiecta remanebunt cognoscatur, Angel. consil. 277. tutor alimentauit, Soc. iun. cons. 74. n. 1 lib. 3. Menoch. in d. tract. de arbitr. iud. casu 209. num. 20. Mascar. conclus. 253. num. 7. Et si socij essent insimul concordes in calcula-
44 tione † inter ipsos faciēda, essent valde laudandi, & vti vlteriori labore opus non esset, quia tamen quasi semper discordantes aliorū consilio & opera vti necesse habent, ideo calculatores eligūt, seu à Iudice eliguntur, l. si cui libertas. & ibi Bar. ff. de condit. & demonstrat. Corn. consil. 196. colum. fin. lib. 3. Strach. d. tract. de mercat. part. 2. sub nu. 66. Et dicit Castren. in d. l. si cui libertas, quod
45 licet calculatores † habeant notionem, & ex simplici datione videndi computa & calculandi conferatur eis, data potestas sententiandi & condemnādi alterum alteri, & hoc sit notandum, & memoria dignum, quod si hæc omnia faciāt vigore dictæ legis sustineri possint, tamen obseruari, calculatores relationes in scriptis Iudici dare, & Iudicem postmodum pronunciare, & subiungit cautius esse seruare communem stylum, & ita Castren. verbis relatis dicit etiam Strach. in d. tract. de mercat. par. 2. nu. 67. & etiam Menoch. in dict. casu 209. num. 36. approbat stylum esse obseruandum, & ita etiam fieri debere dicunt Neuizan. in cons. 92. in fin. & in cons. 64. num. 17. & nu. 18. & Bursat. in cons. 102. in fin. lib. 1. & ita in hoc florentiss. statu obseruari, pluries mihi dictum fuit à patre meo, qui in eo per annos quindecim, & vltra, diuersa exercuit officia, ex gratia Sereniss. Domini nostri Francisci Mariæ II. Vrbini Ducis VI. iustissimi, prudentissimi & religiosissimi, cuius vota Deus omnipotēs semper secundare, & ei fęlicissimam prolem ex Serenifs. Duce concedere dignetur. Solet
46 etiā aliquando ipsa calculatio † habere vim transactionis, vt si lite pendente à calculatoribus electis facta fuerit, Alex. cons. 21. in fin. lib. 7. & calculatores aliquando dicuntur arbitrij, quia eis tribuitur absoluendi & cōdemnandi facultas. Aliquando dicuntur arbitratores & discussores tātum, quia eis iurisdictio huiusmodi non tribuitur, vt declarat Gabriel. cons. 43. num. 1. lib. 1. Et ad hoc,
47 vt calculatorum electio † & calculatio valeat, plura requirūtur. Et primo requiritur, quod de eorum electione legitime facta cōstet, Bart. in l. 2. C. de iure fisci. lib. 10. Ruin. cons. 71. nu. 3. lib. 4. Corn. cons. 43. facit quia. lib. 1. Paris. cons. 89. num. 4. & 5. lib. 1. nouissime Mascard. in tract. de probat. conclus. 253. num. 6.

Secundo requiritur, quod calculatorum
48 † electio facta à Iudice facta sit parte præsente, vel legitime citata, Gabriel. in suis cōmun. conclus. rit. de citat. concl. 1. num. 187. Brun. Ariminen. cons. 122. nu. 21. Bursat. cōs. 102. nu. 19. & cons. 105. sub nu. 20. lib. 1.
49 Tertio requiritur, quod à Iudice † eis iuramentum veritatis & non credulitatis deferatur, quia calculatores rectas regulas habent, & errare non possunt, nisi sint negligentes, & credulitatis iuramētum defertur peritis, qui rectas non habent regulas, & solum de eorum iudicio deponere tenentur, Bald. in l. hac edictali. num. 6. Cod. de secun. nupt. Bart. in l. 1. ff. de ventre inspic. & in l. Theopomp. ff. de dote præleg. Abb. & Dec.

in

in c. proposuisti. in 4. quæst. vbi de communi testatur, de probat. Mand. ad Roma. cons. 20. num. 5. Hiero. de Monte in tract. de finibus reg. cap. 32. nu. 4. Bursat. cons. 105. sub nu. 9. lib. 1. Et verum esse, si sint electi à Iudice, secus vero si sint electi à partibus, tradit Nat. cons. 40. lib. 1.

50 Quarto requiritur, quod † duo calculatores à Iudice eligantur, & non sufficit vnus. §. quid autem. in authen. de non alienat. vbi Angel. de communi opinione testatur, Bursat. cons. 102. nu. 21. lib. 1. post Rim. in repet. l. iuris ignorantia. nu. 41. & 53. C. qui admitt.

Quinto requiritur, quod ambo calculatores
51 † sint à partibus seu à Iudice electi; & non sufficit, quòd vnus sit legitime electus, & iste sibi alterum in socium assumat, & si hoc faciat ratione assumpti, calculatio in totum redditur nulla, licet sint in calculatione conformes, Bursat. d. cons. 105. num. 21. lib. 1. ex doctrina Alb. & postmodum Felin. in cap. cum nuper, de offic. deleg. nu. 7. & 8. & trad. per Vant. in tract. de nullit. ex defec. ordinari. num. 184. Et quod propria auctoritate calculatores tutorem eligere non possint, tradit Gabr. d. cons. 43. col. 1. lib. 1.

Sexto & vltimo requiritur, quòd in calcu-
52 latione † sint conformes, & in casu discordiæ eligitur tertius. l. item si vnus. §. principaliter. & §. fin. ff. de arbitr. & l. diem proferre. § si plures, ff. eo. cap. 1. de arbitr. in 6. Bald. 287. lib. 2. & cons. 97. lib. 5. Riminal. sen. cōs. 317. lib. 2. Paris. 96. num. 29. lib. 1. Bero. cons. 89. lib. 1. Socin. cons. 54. lib. 1. Bursat. d. cons. 105. nu. 10. & seq. lib. 1. Et licet dixerim par-
53 tium † consensu, vel præmissa citatione calculatores esse eligendos, tamen poterunt eorum calculationem referre etiam partibus non citatis, secundum communem opinionem, de qua testatur Alciat. cons. 31. nu. 7. Bursat. cons. 102. sub num. 18. & cons. 105. nu. 20. lib. 1.

Bene calculationi partes præsentes adhibentur, vt ea proponere possint, quæ in eorum sententiam possent trahere calculatores, vt per Surd. cons. 452. num. 35. lib. 3. Et si calculatores arbitrorum potestatem haberent, etiam sine citatione eam sententiam proferre non possent, Gabriel. d. consil. 43. colum. 1. lib. 1. Quid si in calculatione esset
54 apposita † clausula, saluo iure verioris calculi, vtrum calculatio certa facta dici posset? Et videtur dicendum, quod esset potius quædam computorum reuisio, quam calculatio, quia propter reseruationem videtur continere incertitudinem, per ea quæ considerat Rot. Rom. decis. 672. num. 4. part. 3. lib. 3. in nouissimis. & quia reseruationes solent fieri de iure dubio & incerto, vt dicit Cephal. cons. 370. nu. 62. lib. 3. Et quod stante dicta clausula calculatores solummodo ostendantur habuisse auctoritatem vti arbitratores, & non vti arbitri, considerat Gabr. d. cons. 43. colum. 1. lib. 1. Quod calculatio dicatur certa, & quod dicta reseruatio nō tollat certitudinem summæ calculatæ, tenendum est, vt per Socin. in l. pecuniam. nu. 10. ff. si cert. pet. & in l. quibus diebus. §. quadã. nume. 10. ff. de condit. & demonst. Vrsil. ad Afflict. decis. 205. Gabriel. consil. 146. lib. 2. Bertaz. in tract. de clausulis, claus. 38. Glo. 2. Bene si criminaliter ageretur, stante dicta
55 † clausula, dicendum esset, calculationem non esse adeo certam, vt in ea fiscus suam intentionem fundare posset, quia cum iterum sit reuidenda, probatio ex ea insurgens certa dici non debet, & ita vidi consultum à patre meo ad defensam cuiusdam administratoris annonæ, ex traditis à Bald. in cons. 238. lib. 2. His peractis, nempe libro præsen-
56 tato dictis † calculatoribus, & facto calculo, ad reliqua restituenda erit deueniendũ, iuxta tradita supra num. 6. Et ita faciendum esse probatur in l. si cui libertas. ff. de condi. & demonstr. l. creditor. ff. de solut. l. Lucius. in princip. ff. de admin. tut. l. rescripto. §. tutoris. ff. de muner. & honor. tradit Menoch. in d. tract. de arbitr. iud. casu 209. nu. 22. Riminal. iun. cons. 338. num. 35. lib. 3. citat text. in l. cum seruus. ff. de condit. & demonstr. & & in l. Lucius, ff. de manu. testam. Et expo-
57 nit illa verba, reliquam † rationem, iuxta mentem Gl. reliquatum, siue reliquationẽ, ex Petro Crinit. lib. 15. de honest. discipl. c. 4. dicitur, quod reliquatores dicuntur illi, qui vere non totum, quod debent, soluunt, sed partem, est text. in l. constitutionibus, ff. ad municipal.

58 Et tenetur socius administrator † nō solum reliqua restituere, sed etiam scripturas & instrumenta pertinentia ad eum, cui reliqua restituuntur, Socin. consil. 97. numero 7. Menoch. dict. casu 209. numero 29. Et tenetur etiam eidem librum rationum, si cō-
59 muni † vsui esse nō debeat, relaxare, Rimi. iun. cons. 338. nu. 45. lib. 3. vbi dicit hoc verum esse, si liber sit confectus de pecunijs eius, cui est relaxandus, & non alias, ex sententia Imol. in d. l. cum seruus, ff. de cond. & demōstr. Et infra etiam dum agam de societatis diuisione ponam, penes quem societatis liber conseruari debeat. Etiam notandũ
60 est, in reliquorum restitutione † non sufficere oblationem in folle facere, sed vbi ea facienda est, certa esse debet, vt per Barr. in d. l. cum seruus. ff. de cond. & demon. vbi dicit, non sufficere offerre marsupium in iudicio, sed quod debeat pecunia numerari coram testibus, deinde poni in marsupio, & videri possunt ea late de oblatione facienda quæ tradit Negusant. in tract. de pignor. part. tertia, numero 3. partis 5. principalis. & Rolan. cons. 53. lib. 1. Etiam in reliquorum restitutione tenetur cedere actione in eius persona existentes, ita tamen quod debitores sint idonei, & sufficit, qđ tales sint,

quod

quod eis quilibet diligēs administrator credidisset.l.qui sub conditione.§. fin.ff.de cōdit.& demostr.Dec.consil.533.num. 2.& 3. lib. 2. Vlterius pro complemento redditionis rationum, vt adimpleantur tradita supra
61 nu.6.ne in mora † socius administrator constituatur, statim expunctis rationibus restitutionem reliquorum facere debet, Ias. cōs. 4.lib.3.& cons. 100.num.4.lib.4.Strach.in d. tract.de mercat.part.2. num.66. Menoch.d. casu 209. nu. 28. In proposito etiam ad prædicta videndum est, an ratione semel reddi-
62 ta iterum quod reddatur † peti possit? Et quidem regulariter dici solet, ratione semel reddita amplius quod reddatur peti nō posse, l.semel.Cod.de appel.publ.lib.10.Io.Monach.Archid.Io. Andr. & cæteri in c. vni.de cler.ægro.6. Pract. Pap. in forma libelli, quo agitur, vt conuenta & pacta seruentur. in ver.discussis.in fine.Socin.conf.92.nu.1.lib. 4.Dec.conf.94.num.4.lib.1.Bero.conf.163. in fin.lib.2.Paris.conf.89.num. 2. lib. 1. Menoch.in tract.de arbitr.iud.casu 209. nu.37. Henrichman.conf.5.num.2.lib.1. Rota Genuens.decis.24.num.1.& decis.165. num.2.
63 Sed quia omnis regula patitur † exceptionem. l. omnis diffinitio. ff. de reg. iur. ideo ista etiam suas recipit declarationes. Nam si dicatur fuisse erratum in calculatione, iterū calculatio erit facienda, l.vni. Cod. de erro. calculi.& ibi Bartol. Bald. Salic. Alexan.Ias. Dec.& Rimin.sen.Nat.consil. 489. lib.3. vbi dicit, hanc opinionem non mediocri inniti æquitate, quia computatio iusta est erroris causa, Bar.in l.cum fideicommissis, ff.de cōfes.& ita dicit etiam Riminal. iun.conf.338. nu.47. lib.3. Et procedit ista opinio etiamsi
64 pluries calculatio facta † fuisset, quia nihil? sub prætextu erroris, quod iterum fiat, peti potest. Perus.in dicto cap.vni. de cler.ęgrot. & non obstat si diceretur, quod si pluries calculatio esset facienda, non daretur finis reuisionis, & esset absurdum, vt dicit Pract. Pap.in d.forma libelli, quo agitur, vt conuēta & pacta seruentur, in vers. discussis.in fi. quia hoc dicere esset cōtra opinionem omnium Doctorum, in d.l.vni. expresse asserētium, pluries calculationem fieri debere, allegato errore, & absurdum potest remoueri, quia potest adiri Iudex, qui dabit calculatores, & eius calculationi erit standum donec contrarium probetur, vt dicūt Castren. & Ias.in d.l.vni.& post eos Rimin.iun.d.cōs. 338.nu.47.& nu.66.lib.3.& poterunt etiam remedia illa adhiberi, ex quibus, vt infra videbimus, reuisio impeditur, & potest dici nō esse absurdum, cum à iure permittatur, pluries peti posse calculationem etiam vsq; ad triginta annos, Bart.in l. 2. C.de iure fisci. lib.10.Ias.in d.l.vni.num.1.Riminald.iun.d. conf.338.nu.48.lib.3.

Et hac opinione vera stante, quod pluries
65 calculi † reuisio fieri possit, dum factis binis calculationibus reuisionem iterum fieri nō debere tradit Mascard.in tractat.de probat. conclus.1256.num.14.post Bursat. conf. 72. num.5.libro 1. ex traditis in l. Procula.ff.de probat. erit intelligēdum eorum dicta procedere, non quod ex bina calculatione censeatur remissa reuisio, sed quod interueniētibus requisitis secundum dispositionem, d. l.Procula, & tradita ibi per Dd. cēseatur inducta remissio & donatio, & ita loquuntur citati à Mascard.& Bursat. nempe Alciat.in tract.de præsumpt. regul.1. præsumpt.32.& Berous conf.191.num.41.lib.1.& conf. 163. in fin.lib.2.

66 Et error calculi potest † proponi & allegari non solum principaliter petendo reuisionem, sed etiam contra petentem summā calculatam, & potest id fieri etiam in causa appellationis, si nō fuit factum in prima instantia, Ias.in d.l.vni.sub num.2. C.de errore calculi, citat Castr.in conf.34.& est conf.36. in antiq.& in nouis est conf.10. lib.2.

Et potest proponi & allegari etiam ab eo,
67 qui prius † allegasset calculum fuisse factum, dummodo talis error ab allegante in continenti probetur, vt per Castr.in d.conf. 10.lib. 2. Sed de hoc dicto an per mendaciū perdatur hoc beneficium videtur dubitare Ias.in dict.l.vni.num.3.per ea, quæ ipse dicit in l.1.Cod.de transactio. Et mihi magis placet, quod nō perdatur, quia hoc de iure cautum non reperitur, & quod probari possit intra debita tempora Iudicis arbitrio consideranda.

68 Etiam calculi reuisio † peti potest allegato errore, si restitutio reliquorum post calculationē facta fuisset. Quia licet facta calculatione & facta restitutione reliquorum dicatur obligatio sublata, à qua socij vigore contractus societatis ad reddendum rationem & reliqua restituendū astringebantur, §.1. Institut. quibus mod.tol. oblig.vbi dicit Glos.quod si obligatio tollatur, nūquam de cætero reuiuiscit, l.qui res.§.arcam. ff.de solut.l.si alienis.ff.de noxal. & l.cum ex causa. C. de solut. pignor. tamen cessante obliga-
69 tione † & actione prouenienti ex societate datur condictio indebiti.d.l.vnic. & ibi Dd. C.de error.calculi.Ruin.conf.71.nu.4.lib.4. Rimin.iun.conf.484.num.52.lib.5. Cephal. conf.562.nu.15.lib.4.

70 Opinio ista, qđ calculi reuisio † peti possit vsq; ad triginta annos, similiter nō est perpetua, quia si facta calculatione fuit inter partes conuentum, vt solum intra mensem possit reuideri, amplius mense transacto, qđ reuideatur, peti non poterit, vt late probat respondendo ad contraria Thesaur. decisio. 260. Similiter si scripturæ, cum quibus ra-
71 tio † reddita fuit, & super quibus fuit positus calculus, ab eo subtractæ fuissent, qui iterum reuisionem petit, quia præsumeretur quod ad sui vtilitatem scripturas subtraxisset,

traxisset, non esset iterum reuisio petita facienda, vt per Menoch. consil. 988. num. 7. lib. 10.

Et de quodam socio, qui vendiderat &
72 tradiderat † alteri socio libros societatis,
cum nominibus debitorum in eis existentibus, quod socium emptorem cogere non possit ad edendum libros, & iterum reddendam rationem, tradit Rimin. sen. cons. 300. num. 68. lib. 2. iuxta ea, quæ habentur in leg. prætor ait. §. 1. in gloss. in ver. menm. ff. de edend. Et quia reuisio calculi sub erroris
73. † prætextu petitur, ideo error ab allegante
erit probandus, & donec non erit probatus, nõ nocebit, Bald. in cons. 48. lib. 4. Dec. cons. 94. in fin. lib. 1. Gabriel. cons. 61. num. 12. lib. 2. Et error satis probatus dicitur, si apparebit
74 bit non fuisse in † calculo descripta omnia
describenda, & fuisse admissa non admittẽda, & quando ex nouo calculo cõstabit rem aliter se habere, Paris. consil. 131. nu. 28. lib. 1. Hond. cons. 34. num. 6. lib. 2. Mascard. in tract. de probat. conclus. 253. Sed notandum
75 est non sufficere docere † de modico erro-
re, quia calculus [illegible] modico errore non vitiatur. l. quamuis. ff. de condit. & demonst. Bald. in l. 1. ad fin. C. si aduer. solut. & in l. pro hereditarijs. col. 3. C. de hered. act. & in c. si proponente, de rescript. quem refert & sequitur Ias. in d. l. vnic. nu. 2. C. de errore calculi & Addent. ad Bart. in l. 2. C. de iure fisci. Vlterius in tribus casibus reuisio calculi sub prætextu erroris peti non potest. Primo, si
76 super † eo fuit iudicatum. Secundo si super
eo fuit transactum. Tertio, si fuit appositum pactũ de vlterius non petendo & facta quietantia, ita tradit Bart. in l. 2. C. de iure fisci. lib. 10. Berous quæst. 105. Socin. cons. 92. nu. 4. lib. 4. Ruin. cons. 16. in fin. lib. 5. Thesaur. decis. 260. Menoch. in tract. de arbit. iud. casu 209. num. 37. Rimin. iun. consil. 338. num. 15. lib. 3. & consil. 484. num. 51. lib. 5. Bursat. consil. 104. num. 16. lib. 1. Thob. consil. 63. Cephal. cons. 562. nu. 2. lib. 4. Borgn. in tract. de tut. & curat. num. 205. Hond. cons. 34. nu. 75. lib. 2. Modern. Papien. in tract. de Iuris & facti ignor. cent. 1. dist. 94.

77. In primo casu, quãdo super calculo † fuit sententiatũ, talis distinctio est adhibenda. Aut error est expressus in sententia; aut in ea non est expressus. Primo casu sententia est ipso iure nulla, l. 1. §. 1. ff. qui sentent. sine appellat. rescind. Corn. consil. 62. num. 3. lib. 4. Secundo casu, si sententia erit relata ad acta, in quibus error continetur, & ipse error in sententia esse dicetur, erit inualida; & ista est magis communis opinio Alexand. consil. 127. num. 7. lib. 1. Quod tamen verum esse declaratur, dummodo relatio sit facta per modum causæ, & non per verba enunciatiua. Dec. in d. l. vnic. sub nu. 11. C. de errore calculi. Si vero sententia erit lata simpliciter, siquidem de errore apparebit in illis actis, ad quæ necessario sententia refertur, & vt est prima sententia in causa appellationis, & similiter talis error expressus in sententia dicetur, & erit nulla; si vero de errore apparebit in alijs actis, ad quæ necessario sententia non refertur, & errore error in sententia non dicetur expressus, & valida erit, ita tradit Barto. in d. l. vnic. C. de errore calculi. & ibidem Dec. post eum. vers. Tertia conclusio. & vers. Quarto & vlt. Et licet ipsi non dicant, videtur dicendum, quod si Iudex sententiat super calculatione sibi relata à calculatoribus, quod necessario dicatur se referre ad eam, & sic quod in sententia sit error, si sit in calculatione, & in relatione sibi facta.

In secundo casu etiam, quando super cal-
78 culo fuit † transactum, non est absolute ve-
rum, quod calculatio non sit reuidenda, sed secundum Dec. in d. l. vnic. nu. 12. post Bart. quatuor sunt considerandi casus. Primus casus est, quando erat contentio super errore calculi, & super ea fuit transactum, & hoc casu vlterius error transactione sequuta allegari non potest, Alexan. in d. l. vnic. qui ita intelligit illum textum, & ibi Dec. num. 12. dicit, quod iste intellectus indubitanter procedit. Ruin. cons. 71. num. 5. in fin. lib. 4. Secundus est casus, quando partes errauerunt in calculo, & cum tali errore transegerunt, non tamen errauerunt in forma & verbis transactionis. Exempl. in calculando fuit dictum, quod triginta & quadraginta fuerunt centum, & centum fuerint petita, & super tali petitione fuit transactum, & hoc casu similiter error allegari non potest, & iste est intellectus cõmunis d. l. vni. vt dicit ibi Ias. num. 10. in fin. & Dec. num. 12. vers. secundus est casus. Et ad Alex. qui hunc intellectum impugnat ex eo, quia in d. l. dicitur, quod promissio facta per errorẽ calculi possit reuocari, respondet post Anton. de Alex. & Ias. quod dicta in promissione & stipulatione non procedunt in transactione, quia stipulatio ex causa erroris retractari potest, l. 2. C. de condit. indeb. sed non sic est in trãsactione, quæ fit, vt sit litium finis, l. quamuis, C. de trãsact. & iustificetur eo ipso, quod receditur à lite, l. in summa. in princ. ff. de condit. indebit. Tertius est casus, quando error calculi fuit expressus in transactione, vt si dictum fuit in ipsa transactione, quod de centum, quæ petebantur, tertia pars essent quinquaginta, & pro quinquaginta fuit facta transactio, & hoc casu transactio non vitiabitur, sed rescinditur, quatenus fuit erratum, secundum Bartoli opin. in d. l. vni. reiecta opinione Iacobi de Rauenna. Quartus & vltimus est casus, quando tacite error in transactione continetur, vt quia petebantur centum, & fuit facta transactio pro tertia parte, & non fuit facta computatio, in qua quantitate consisteret tertia pars. Et hoc

casu

casu similiter licet transactio non dicatur nulla, rescinditur tamen pro ea parte, in qua fuit erratum, Dec. post Bar. in d. l. vnic. num. 12. vers. quartus est casus Ruin. cons. 134. nu. 12. lib. 1. & cons. 71. sub nu. 4. lib. 4.

In tertio casu, quando post calculum fuit
79 facta † quietatio, & appositũ pactum de vlterius non petendo, opinio Bart. non transit sine difficultate, licet eam teneat Bero. in d. quæst. 105. dicendo, non esse differẽtiam inter pactum & transactionem, & deducendo Iura à Bart. citata probare intentionem. Nã Anton. de Alex. & Ias. post eum in d. l. vnic. C. de errore calculi. dicunt, Iura à Bartolo citata non probare eius intentionem, & Bartoli opinionem solũ procedere posse dicũt, si pactum fuerit factum nõ statim, sed ex interuallo. Imo Iason videtur affirmare, quod opinio Bart. non procedat, etiamsi ex interuallo pactum appositum fuerit, ea ratione, quia confessio geminata etiam ex interuallo reuocari potest, docto de errore, secundũ opinionem Baldi & communem, in dict. l. vnic. vt per Dec. ibi sub nume. 7. Et cum calculatio pluries facta, vt iam dixi, veniat retractanda, etiam facta solutione de reliquis, vt habetur in d. l. vnic. secundum communẽ intellectum, certe creditur dici non posse, qu[illegible] cõtra legis præfatæ dispositionem error p[illegible]o ex interuallo etiam allegari non po[illegible] dici potest, quatenus Bartolus de pacto loquitur, debere intelligi de pacto apposito non simpliciter super calculo, sed super errore calculi, nempe quod, dũ disceptabatur super prætenso errore calculi, fuerit deuentum ad pactum & ad quietãtiam, vt dicit Ruin. in dict. cons. 71. num. 5. lib. 4. Etenim differẽtia est inter pactum appositum super calculo, & pactum appositũ super errore calculi. Nam pactum super calculo fit nõ cognito errore, & ea intentione, quod summa calculata sit debita, & ideo demum errore cognito retractatur. Pactum vero super errore fit eo animo, vt de eo amplius tractari nõ debeat, & ideo quia semel placuit, & vt tollãtur lites & contrationes, amplius nõ retractatur, ita considerat Ruin. in d. loco proxime citato.

Et quia paciscentes errorem non cognoscunt, & ea facilitate pactum apponere præsumuntur, qua approbauerunt calculationem, l. doli mali. §. dicuntur. ff. de nouat. pacto non obstante & etiam stipulatione allegato errore calculationem esse reuidendã, tenet Ruin. cons. 134. sub nume. 12. lib. 1. & cons. 71. nu. 4. lib. 4. Socin. consil. 159. nu. 24. lib. 2. etiamsi adsit clausula, ex certa sciẽtia. Paris. cons. 89. num. 39. lib. 1. Cephal. consil. 562. nume. 15. lib. 4. Roland. cons. 49. nu. 64. lib. 1. Rimin. iun. cons. 338. num. 65. lib. 3. & cons. 484. num. 52. lib. 5. Et dum ibi contrarium determinat, non obstat huic opinioni, quia in casu suo fuerat reddita ratio, & facta calculatio, & postmodum inter partes facta hinc inde remissione & transactione, fuerat renũciatum expresse exceptioni erroris & cõdictioni indebiti, apposito etiam iuramento. Ex quibus omnibus colligitur, q̃d non simpliciter fecerint pactum & quietationem super calculo, sed fecerant transactionem etiam super errore, facta inde remissione, & ei renunciauerunt adhibito iuramento. Dum etiam errorem allegari non
80 posse † stante iuramento dicit Menoch. in tract. de arbitr. iud. casu 207. nu. 36. Mascar. conclus. 253. num. 22. Thesaur. decis. 260. in fin. & Seraf. in tractat. de priuilegijs iuram. priuil. 90. aĩaduertendum est, hanc opinionem nõ videri tutam, dum quis simpliciter iurat super pacto, nulla de errore mentione facta, quia iuramentum debet habere tres comites, nempe iustitiam, iudicium & veritatem. cap. quanto. de iureiur. cap. animaduertendum. 1. quæst. 2. & iustitia, vbi est error, & deficit consensus, esse non potest, Afflict. decis. 80. num. 7. Et si promittentis promissio errore stante non valet, iuramentum vti inualidum ex propria eius auctoritate operari nõ potest, etiam de Iure Canonico, secundum magis communem opinionem, vt per Ruin. cons. 190. col. fin. lib. 1. Et hanc opinionem, quod pacto & liberatione non obstantibus, & non obstante iuramento, error allegari possit, tenet Ruin. d. cons. 134. num. 10. lib. 1. & d. cons. 71. nu. 6. lib. 4. Paris. cons. 89. num. 39. lib. 1. Rimin. iun. d. consil. 338. nu. 79. lib. 3. Et dato etiam, sed non concesso, errorem ab eo, qui iurauit, allegari nõ posse, poterit tamen Iudex ex eius officio, cõstito sibi de errore, cogere partem aduersam ad relaxandum iuramentum, ita dicit Seraf. in d. priuileg. 90. Et quod etiam boni Iudices faciant talia iuramenta relaxare, ẽt per capturam personæ, tradit Rimin. iun. d. cons. 338. num. 78. lib. 3.

Secundo principaliter supradicta regula,
81 quòd ratio semel reddita iterum reddi † nõ debeat, declaratur non procedere, quando reddita fuit imperfecte, & non eo modo, vt reddi debebat, quia paria sunt, non reddere rationem, & reddere, sed nõ plene nec sufficienter, argum. l. quoties. ff. qui satisd. cog. & l. qui pro salute. ff. de iureiur. Socin. cons. 159. nu. 11. & cons. 190. n. 3. li. 2. & cons. 92. num. 8. lib. 4. Bero. cons. 113. num. 33. lib. 2. Rolan. cons. 49. sub num. 49. lib. 1. Riminald. iun. cons. 338. nume. 40. lib. 3. Henrichman. cons. 5. n. 17. lib. 1. Et iterato de omnibus capitibus in administratione contentis, & nõ de omissis solummodo ratio erit reddenda. l. sed & si aliquis. ff. de negot. gestis. Gabriel. cons. 61. nu. 16. & num. 17. lib. 2.

82 Tertio & vltimo, si ratio fraudulẽter † & dolose reddita fuit, iterum reddenda erit, docto de dolo & fraude, Anchar. cons. 330. Visa facti narratione. Ias. cons. 219. num. 2. lib. 2.

lib.2.& conf.14. col.3. libro 3. Socin. consil. 159.& conf.190.lib.2.& conf.92.lib.4.Parif. consil.89.& consil.131. num. 27.lib. 1.Bero. conf.191.num.14.& conf. 201.lib.1.& conf. 113. num. 33. lib.2. Neuiza. conf.94. in fin. Roland.conf.49.lib.1.Herinchman. conf.5. lib.1.Burfat.conf.104.num.17.lib.1.& conf. 258.num.18.lib.3.Menoch.in tract. de arbit. iud.ca fu 209. vbi hac in re obferuandum effe dicit, hunc errorem dolofum effe claris atque perfpicuis probationibus detegendũ vt per Dec. in conf.94. nu.4.verf. nõ obftat. lib.1.& in d.l. vni. num. 8. in fin.C.de error. calculi.& per Crauet.conf.198.num.3.lib.1. & non fufficere probare dolũ præfumptum, fed opus effe dolum verum probare, vt fentit Socin.d.confil.92.lib.4.& Roland.confil. 49. nume. 22. & 23. lib. 1. Mafcard. concl. 253.in fin.

83 Etfi pars, cui ratio † minus perfecte vel dolofe reddita fuit, fateretur fuiffe fibi fufficienter rationes redditas, nihilominus talis confeffio ei non noceret, quia rationũ redditio factum requirit, l.cũ feruus, ff.de cond. & demonftr.& in his, quę factum requirunt, & quæ non dependent à poteftate confitentis, confeffio confitenti non nocet, l.confeffionibus.ff. de interrog.act.l.inde Neratius. §.fin.ff. ad leg. Aquil. Crauet. confil. 93.nu. 1.lib.1.Rimin.iun.conf. 338. num. 49. lib.3.

84 Et eo magis confeffio non effet † attendenda, fi emanaffet fuper impoffibili, & fuper inuerifimili, vt fi aliquo modo effet impoffibile feu inuerifimile rationem fuiffe redditam, vel bene redditam. Angel. conf. 276. Anchar.conf. 330.Socin.conf.159. colum.3. & conf.190.colum.3.lib.2.Roland. conf. 49. num.54.lib.1.Menoch. conf. 731. lib. 8. Rimin.iun.d. conf. 338.num. 39.lib.3.Etiam fi conftaret de liberatione generali, & fuiffet

85 dictum reliqua reftituenda non extare, † & fuiffet appofita claufula, ex certa fcientia, fponte, &c. nihilominus talis liberatio non noceret, quia dolus in ea cenferetur repetitus.Caftren.conf.62.col.1.lib.2.Crauet.cõf. 142.nu.13.lib.1.Rimin. iun. d. conf. 338.nu. 65.in fin.lib. 3. & quando dolus ineft liberationi nõ purgatur per ipfam liberationem, vt dicit Rolan.in d.conf.49.num.60.lib.1.Et etiam talis liberatio non noceret, quia ea de caufa fieret, quod rationes fuiffent legitime redditæ, & caufa hac ceffante, quod legitime redditę non fuiffent, liberatio fuum effectum operari non poffet, vt confiderat Rimin.iun. in d.confil.338.num.55.lib.3.& cõfiderat etiam Roland.in d.conf.49. num.63. lib.1.quod claufula, fponte & ex certa fcientia, nihil operatur, quando conftat de veritate in contrarium.

Et fi diceretur dolum de præterito, & dolum etiam de præfenti remitti poffe, quando re ipfa ineffe dicitur ob enormem læfionem, vt loquendo de difpofitione c. quamuis, de pactis in 6. tradit Dec. & de communi teftatur confil.181.verf. fed prædictis non obftantibus.lib.1.Parif.conf.16.num.76.lib. 2.Decian. confil. 6. num. 49.lib. 1.Menoch. conf. 401. num. 167. lib.5. Refpondetur ex Roland. in d. confil. 49. num. 59.lib.1.quod quando in manibus reddentis rationem aliquid remanet, dolus non cenfetur remiffus, nifi fit facta expreffa mentio doli, Bart. in l. Aemilius. §. Caius. ff. de liber. leg. & in l. fi vnus.§. illud ff. de pactis. Socin. confil. 159. col.4.verf.ex quibus.& confil.190.colum.3. verf.poftremo. lib. 2. & confil. 92. colum. 3. verf.non obftat tertia ratio.lib.4. Parif. cõf. 89.colum.pen.lib.1.Rimin.iun. d. conf.338. num. 13. lib. 3. Et ceffat etiam præfumptio remiffionis & donationis, quia fi non cenfetur remiffus dolus, donatio facta prefumi nõ poteft. Et non poteft præfumi facta donatio, quia verba, quibus vtimur in quietationibus & liberationibus, donationi nõ conueniũt, ut per Rimin. iun. confil. 293. num. 34.lib.2. & dicit Beccius in confil. 90. num. 18. quod quæuis interpetatio capienda eft potius, quam donationis, l. cum de indebit. ff. de probat. & quod potius præfumitur error in facto proprio, & error Iuris, quam donatio, Ruin. conf. 167. num. 12.& nume. 19.lib.2. Etfi, vbi folum error adeffet, poffet, vt dixi fupra, fecundum opinionem aliquorum valere liberatio, & hoc procederet etiam in minore, vt per Glo. quæ notabilis appellatur, in l.3.§.1.in verb.liberationis. ff. de contr.& vtil.act.tut.Menoch. in tract. de arbitr. iud.cafu 209. num. 36. Rimin. iunior confil. 484.num.58.& nu. 59.lib.5. vbi etiam dicit, quod fi minor deceptus iurauit non venire aduerfus contractum feu tranfactionem, excluditur à beneficio inftitutionis in integrum, licet ei expreffe non renunciauerit, & non fuerit de tali beneficio certioratus: ta-

86 men vbi dolus adeft, quod † non valeat liberatio, etiamfi fuerit iuratum, tenendum eft. Quia licet iuramentum excludat beneficium, l.2. C. de refcind. vend. hoc fit ea ratione, quia confenfus adeft in contractu, & contractus non eft nullus, fed ifta ratio non militat, vbi adeft dolus, & ceffat confenfus, vt per Ruin.conf. 134. fub num. 8. & feq.lib. 1.& confil.71.num.6.& feq.lib. 4. Parif. cõf. 89.colum. fin. lib.1.Rimin. iun. d. conf.338. nu.75.lib.3.ea ratione, quia iuramentũ debet habere tres comites, vt dixi fupra, veritatem, iuftitiam & iudicium, c.etfi Chriftus, de iureiur.& non debet effe, vinculum iniquitatis.c.inter cætera.12.q.2.Et huiufmodi iuramentum effe relaxandum, & cõtra eum concedendam etiam reftitutionem, tradit Ruin.d.confil.72.num.7.lib. 4.Parif.d.conf. 89.num.69.& num. 71. lib. 1. Rimin. iun. d. confil. 338. num. 76. & feq.lib.3.Et ifta procedunt, etiam fi in liberatione fuiffet appofitum Iudicis decretũ, vt per Parif.d. cõl.89. num.58.

nume. 58. cum plurib. seqq. lib. 1. & per Rimin. iun. d. consil. 338. num. 81. lib. 3. & faciunt tradita per eum, consil. 193. nu. 38. lib. 2. Et istæ liberationes, ex quibus insurgeret donatio, parum sub hac Vrbinatensi ditione attenderentur, quia inter decreta, maxima cum ratione & prudentia facta ad subditorum vtilitatem, adest decretum donationis prohibitiuum. Rimin. iun. consil. 193. num. 36. lib. 2.

87 Rationes in loco administrationis † à socio reddi debẽt, & solum in loco domicilij, quod eas reddat conueniri potest, dummodo tamen petens caueat, quod suo periculo, & suis expensis libri, & scripturæ transportentur Doct. in l. prætor. §. fin. ff. de edend. Socin. cons. 149. num. 4. lib. 1. Dec. in cap. 1. num. 65. de probat. Et quatenus petens recusat subire periculum, & subministrare expensas, poterit Iudex mittere personas idoneas, & qui libros videant, & ei referãt Bar. in d. l. prætor. §. fin. & ibi Iason num. 8. Dec. in d. c. 1. nu. 65. vel poterit iudici loci committere secundum Fulgos. & Iason. in d. §. fi. qui dicit hanc practicam esse meliorem, & in loco administrationis socius libros habere præsumitur, tum quia ibi confici, & retineri debet tum quia delinqueret, si aliò eos deferret, vt per Magon. decis. Lucen. 5. nu. 12. ex traditis in d. l. prætor. §. fin. ff. de eden.

88 Liber licet sit necessarius ad † reddendũ rationem & ea reddi non possit in cartis, & folijs Bald. cons. 152. lib. 3. tamen ad probandum vnam partitam, & debitum in ea annotatum, etiam per abbacum, & non per verba extẽsa sufficit inter mercatores folium ostẽdere, dummodo sit subscriptum, & recognitum, & fuit decisum per Rotam Genuens. decis. 96.

89 Et libro sociorum † quanta sit fides adhibenda, maximè attenditur consuetudo Socin. cons. 87. num. 16. lib. 1. Gabriel. qui alios citat tit. de consuet. concl. 1. nu. 48.

90 Liber ab vno ex socijs † scribi non potest nisi hoc ei à cæteris socijs sit mandatum Rimin. sen. cons. 300. num. 58. lib. 2. & si asserat scribere de mandato sociorum hoc ei non creditur Alex. cons. 186. num. 4. in fin. lib. 2. & in proposito quatuor casus cõsiderat Menoch. in tract. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 62. Primus est quando liber est scriptus ab vno ex socijs, qui scribere cõsueuit, quia ex scientia, & patientia aliorum præsumitur mandatum, secundus est quando liber fuit indifferenter scriptus ab omnibus, quia sic præsumitur scriptus de omnium consensu, Tertius est quando fuit scriptus ab institore à socijs deputato, Quartus, & vltimus est casus, quando mercator habet aliquid scriptũ contra se in suo libro ad fauorem tertij, quia de eius cõsensu scriptum præsumitur, vt dicitur de litteris sigillatis cũ sigillo alicuius, quod de eius cõsensu sigillatę præsumũtur.

CAPVT XXXIX.

De diuisione.

SVMMARIA.

1 *Diuisio vno modo consideratur ad cognoscendum, quam quisque partem in societate habere debeat.*
2 *Diuisio secundo modo cõsideratur circa res communes, inter socios diuidendas.*
Diuisio præsupponit communionem.
3 *Diuisio fit de lucro, extracto prius capitali non communicato.*
4 *Declaratur, quod capitale, si est in pecunia, extrahi debet, & dẽt restitui ante lucri diuisionẽ, sed si sit erogatũ in massaritijs necessarijs pro societate, & in creditis, erit restituendũ de dictis massaritijs & de creditis, pro quantitate posita ad eius electionẽ.*
5 *Diuisa bona minus sunt vtilia quam vnita.*
Diuisio viles facit familias, paupertatem inducit, & dignitatem minuit.
6 *In communi nemo stare cogitur.*
Communio parit discordias.
Diuisionis effectus est sedare discordias.
7 *Diuisio est actus necessarius.*
8 *Diuisio peti potest, etiam si vnio durasset per tempus immemorabile.*
9 *Diuisio est quid facti, & ab allegãte probari debet.*
10 *Indiuisa socios bona possedisse præsumitur magis gratia commodioris vsus, quam diuisionis titulo.*
11 *Diuisio facta præsumitur, si separatim & diuisim bona fructus percipiendo, & soluendo onera, possessa fuerunt, per decem annos inter præsentes, & viginti inter absentes.*
12 *Diuisio non præsumitur ex locatione facta à socio.*
13 *Diuisio prima facta non præsumitur, si deuentũ fuit ad secundam, etiamsi nulla sit.*
Quia voluntas declaratur etiam ex actu nullo.
14 *Diuisio facta non præsumitur, si partes sunt inæquales. num. 16.*
15 *Multo magis si vnus ex socijs totam rem possideret.*
16 *Ex primæua natura communionis socij tenentur diuidere, ideo facile præsumitur obligationis executio, & diuisio dicitur modici præiudicij.*
17 *Diuisio est maximi præiudicij, stante inæqualitate, ideo facta non præsumitur.*
18 *Diuisio, stante partium inæqualitate, facta non præsumitur, etiamsi dicatur recompensationem fuisse factam in pecunia.*
Solemnitas materialis non præsumitur.
19 *Diuisio facta præsumi poterat, stante partiũ inæqualitate, si inæqualitas sit modica.*
20 *Diuisio quod sit rescindenda, quando constat de inæqualitate vltra dimidiam, procedit, vbi constat factam fuisse diuisionem, sed non procedit, vbi agitur de ea præsumenda.*
21 *Diuisio non præsumitur facta, stante inhabilitate rerum & personarum.*
Diuisio à minore facta sine decreto & sine iuramẽto non valet.
22 *Nisi minor maior factus tacuerit per decennium.*

23 *Diuisio*

83 *Confessio rationem fuisse redditam non nocet.*
Confessio non nocet in his, quæ non dependent a potestate confitentis.
84 *Confessio rationem fuisse redditam, eo magis non nocet, si sit facta super impossibili, & super inverisimili.*
85 *Liberatio generalis, stante dolo, non est attendenda, etiamsi fuit dictum, reliqua non extare.*
86 *Etiamsi adsit clausula, sponte & ex certa scientia, et iuramentum, & decretum Iudicis.*
87 *In loco administrationis ratio est reddenda, & ibi libri esse præsumuntur, & petens, quod reddatur in loco domicilij, debet cauere quod libri transportentur suis expensis, & suo periculo.*
88 *Scriptura imperfecta absque libro sufficit ad probandum debitum.*
89 *Consuetudo attenditur quanta sit libro sociorum fides adhibenda.*
90 *Liber ab vno ex socijs sine mandato aliorum scribi non potest, & quãdo mandatum datum censeatur.*

PRimo sciendum est, rationes eo in loco esse reddendas, in quo administratio
1 † facta fuit.l.1.& per totum tit. C. vbi de ratio.& ibi Glos. Bald. & Salic.l.prætor.§.is etiam.ff.de edend.& l.hæres absens. §.1.ff.de Iudic.Et est ratio, quia in loco administrationis facilius & plenius tam per testes, quam per instrumenta veritas inueniri potest, vt dicit Socin.cons.31.in fin.lib.1. Potest etiam
2 socius † conueniri ad reddendum rationes in loco domicilij, sed libri & scripturæ necessariæ pro ratione reddenda erunt ibi adducendæ expensis & periculo petentis, Castr. in l.prætor, §. sed hoc.ff.de edendo. Socin. cons.149. nu.14. lib.1. Secundo a Iudice pro ratione reddenda erunt dandæ eius arbitrio
3 congruæ dilationes, considerata † negotiorum grauitate & implicite, vt per Soc.consil. 192.num.7.lib.2.& post eum per Bero. cons. 191. num.46. lib.1. Et si litem socius habeat
4 † cum eius factore super exhibitione librorum, interim non retardatur iudicium cum ipso socio, sed dantur ei congruę dilationes, vt possit factorem cogere ad exhibendum libros. Socin.d. cons.192.num.7.lib.2.Et si ra-
5 tiones redditę fuerunt in † loco administrationis post motum iudicium in loco domicilij, sed ante litem contestatam, recte & non dolose redditæ dicuntur, Rota Genuens.decis.98.sub num.3.
6 Tertio, quatuor in ratione reddẽda † sunt consideranda. Primo codices edi. Secundo calculum fieri. Tertio reliqua restituere. Quarto culpam, & moram purgare restitutione & solutione eius, quod debetur, l.cum seruus.ff.de condit.& demonstr.Corn.cons. 319.lib.3.Socin.cons.149.nu.3.lib.1.& cons. 159.num.11.& cons.190.nu.4.lib.2.Ias.cons. 4.col.2.lib.3.Bero.cons.191.num.47.lib.1.& cons.113.num.34.lib.2. Paris.cons.82. lib.1. Strach.in tract. de mercat.p.2. num.66. Menoch.in tract.de arbitr.iud.casu 209.Rimin. iun.cons.338.num.31.libro 3.Et quia omnia
7 † obseruare difficile est, ideo quod rationem perfecte reddere difficile sit, tradit Soc.cõs. 119.sub nu.24. lib.2. post Anchar. cons.331. colum.1.Et hac difficultate considerata, quo
8 pacto † rationes sint reddendæ, & an sufficienter redditæ dici debeãt, Iudicis arbitrio terminandum relinquit Bald.in l.voluntatis num.2.C.de fideiuss.Corn.cons.196.& cons. 319.lib.3.Paris.cons.82.sub num.21.& cons. 89.nu.16.lib.1.Alc.cons.427.in fin.Menoch. d.casu 209.nu.10.& seq.& nu.13. Et in reddendis rationibus dure nimis agendum non
9 est, & scrupulosa † rationũ redditio esse non debet, l.si seruus.ff. de leg.1. Sunt admittendi sumptus bona fide facti.l.1.§.sed nonnullos.ff.de tut.& ratio. distra. Menoch.d.casu
10 209.num.34. Et aliquando creditur † assertioni socij, etiam in non modicis, Soc.consil. 46.sub num.2.lib.1.& cons.92.num.6.lib.2. Plot.ad l.si quando, num.496.in fin.C.vn.vi. Strach.in tract.de mercatur.p.2. num.57. in fin.Mascard.in tract.de probat.conclu.1256. num.20. Cumque supradicta quatuor in ratione reddenda sint consideranda, liber a so
11 cio † erit ostendendus, nec satis erit, si rationes velit ostendere in chartis & folijs. Petr. de Vbald.in tract.de duobus fratribus. p.12. sub nu.1.vers.& breuiter.Strach.in d.tracta. de mercat.part.2.num.59.etiamsi, vt mercatores dicunt, contineant bilanciam, Rot.Genuens.decis.176.num.4.& num.17.Et a libri confectione, non potest excusari socius, asserendo, quod ad illum conficiẽdum non fuerit requisitus, Crauet.consil.433.num.24.&
12 & 25.libro 3. Et non sunt in folle † rationes exhibendæ, vt habetur in d.l. cum seruus. ff. de conditio.& demonstration. quæ vult, vt non reddantur rationes inexploratæ, inexplicatæ, atque confusæ.

Et hoc dictum desumptum esse ab illis, qui pecunias in folle ostentant, nempe in marsupio, quæ, qualis, quantave sit, sciri nolunt, tradit Alciat. libro quarto, de verborum significationibus, numero quarto, & post eum Menoch.dict.casu 209.numero 15. Et hoc prouerbium ponit Manut. in libro Prouerb.fol.mihi 1709.& Rimin.iun. consil. 338.num.31.lib.3.

13 Et quia principaliter † in libro rationum ipsarum rationum redditio fundata est, ita vt sine eo ratio reddi non possit, vt dicit Menoch.consilio 988. numero quinto, libro 10. Crauet.consilio 433.sub numero 13.libro 3. videndum est, an libro sociorum plena fides tam pro scribente, quam contra scribentem danda sit.

14 Quod ei plena † sit danda fides, citatur Bald.in rubric. C. de fide instrumentor. numero 35. sed quod hoc sit Iudicis arbitrarium, citantur Purpur. in l.admonendi, numero 207. ff.de iureiuran. Socin.consil.240. num. 6. libro secundo, qui ita loqui Baldum intel-

intelligunt, vt dicit Menoc. in tract. de arbit. casu 92. nu. 2. Quia probationes omnes sunt Iudici arbitriæ. l. 3. §. ideoque diuus. ff. de testib. late tradit ipse Menoch. in d. tract. casu 90. ideo dici potest in Iudicis arbitrio positum esse, an liber iste plene probet, & vt regulariter dici solet duos testes sufficere ad probationem. l. vbi numerus. ff. de testibus, & an probent relinqui Iudicis arbitrio, ita re-
15 gula constitui potest, librum societatis † inter socios tam pro scribente, quam contra scribentem plene probare, ita hāc regulam constituit Menoc. d. casu 93. nu. 2. Mascard. in tract. de probat. conclus. 973. num. 83. Et hanc opinionem tenet Corn. consil. 319. numero 12. & sequent. libr. 3. Alexand. consil. 186. num. 1. libr. 2. Socin. consil. 162. num. 15. & consil. 291. num. 14. libr. 2. Dec. consil. 68. in 1. dubio. lib. 2. Ripa in l. admonendi. num. 129. ff. de iureiur.

Et ea ratione præsens opinio probari vi-
16 detur, quia adeo persona † socij approbata dicitur, vt amplius reprobari non possit, vt considerat Menoch. d. casu 92. num. 4. & ante eum Crauet. in tract. de antiq. tempor. parte 1. sub num. 226. & sub num. 229. vbi tamē dicitur, & bene, quod potuit opponi contra personam socij, quando improbitatis indicia superuenissent post contractam societatem. Et faciunt ea, quæ dicuntur de Iudice semel approbato, vt suspectus nihilominus dici possit, si noua causa suspicionis superueniat, Gloss. & Abb. in cap. insinuante. de offic. iud. deleg. Procedit regula ista etiam in institutore à socijs deputato, & sic approba-
17 tor. Nam eius libro non † solum adhibetur fides pro & contra ipsum scribentem, sed etiam inter ipsos socios, Castrens. consilio 314. colum. 2. libro 2. Socin. consilio 291. colum. 8. versic. præterea etiam. libr. 1. Crauet. dicto tract. de antiq. temp. part. 1. num. 205. in fin. & num. 226. Menochius dicto casu 92.
18 in fin. Sed non procedit, si ab vno † ex socijs solummodo institor deputatus fuisset, vt per Mascard. dict. conclus. 972. numero 84. Procedit etiam regula, & multo magis, si liber ab omnibus socijs scriptus fuisset, vt quia
19 modo vnus † modo alter in eo scripserit par cellas, secundum facti contingentiam, Crauett. dicto tractat. parte prima, numero 229. Menochius dicto casu 92. numero quarto. vbi dicit neminem ab hac opinione dissentire.

Sed quæro, quæ requirantur ad hoc, vt
20 † libro socij plena sit adhibenda fides, non solum contra se, sed etiam ad eius fauorem? Crauet. in dict. tract. parte prima, ponit nouem requisita ad hoc, vt libro administratoris, qui non sit à publico deputatus, fides adhibeatur, vt per eum videre licet, sed agendo de libro sociorum sub numero 229. dicit, an in libro præfato dicta requisita sint necessaria, Doctores non aperire, sed putare requiri iuramentum, & quædam alia requisita, nisi sit scriptus liber manu omnium sociorum, & nisi aliter seruetur de consuetudine, & dicit putare hanc esse differētiam inter librum sociorum, & aliorum administratorum, quod in libro sociorum non fiat distinctio, an summa sit parua vel magna, dummodo sit verisimilis, & quod non quæratur, an versetur difficultas probationis vel non, & an persona socij sit integræ fidei, nisi improbitatis indicia post contractam societatem superuenissent.

Quod requiratur iuramentum, non credo verum, quia, vt dixi, ideo probat liber a
21 socio seu † institore scriptus, quia eorū persona approbata censetur, & vbi fides alicuius est approbata, non requiritur iuramentum, Bartol. in l. Lucius, in fin. ff. de fideiuss. Nat. cons. 489. num. 8. lib. 3. Et ad hoc facit, quia videmus, quod testi per partem iuramentum remitti potest, Seraf. in tractat. de priuilegijs iuramenti, priuileg. 30. num. 22. Et an liber sociorū plane probet, ego infrascripta consideranda esse censeo.

22 Primò, an sit factus & formatus, vt † de cōsuetudine, seu ex statuti dispositione fieri debet, vt si contineat inscriptionem solitam apponi, de qua loquitur Strach. in tractat. de mercatur. part. 2. num. 53. vbi eam necessariam esse, seu saltem vtilem ad multa ostendit, & si singulæ chartæ sint numeratæ, ac etiam signo publico signatę, vt aliquando obseruatum vidi, ita consuetudinem maxime esse attendendam in hac librorum cōfectione, tradit Bald. cons. 152. ad euidentiam. lib. 3. Petr. de Vbal. d. tractat. de duob. fratr. part. 12. sub nu. 1. Ias. in cons. 4. col. 2. vers. iustitia. lib. 3. Crauet. d. tract. p. 1. sub nu. 229. Strach. d. tract. p. 2. nu. 59.

Secundo erit considerandum, quod con-
23 tineat † diem, mensem & annum, Petr. de Vbal. d. tractat. part. 12. sub num. 1. vbi etiam dicit ex eo, quia apponebantur calēdæ, quod aliquando liber rationum fuit appellatus calendarium, vt habetur in l. eius qui in prouincia. ff. si cert. petat. Quod etiam soleat in
24 principio apponi † nomen Imperatoris, & Pontificis, dicit Strach. in dict. tracta. de mercatur. pars secunda, numero 61. post Bald. in rubric. Cod. de fide instrument. num. 30. Et ratio, quare dies apponi debeat, est, ne rationes sint obscuræ, confusæ & intricatæ, Bartol. in l. comperimus. Cod. de Nauicul. & in consilio 150. in fin. lib. 1. Corne. cons. 73. colum. 2. lib. 2. & consilio 159. & consil. 190. colum. 1. & consilio 213. colum. 3. libro secūdo. Ias. consilio quarto, colum. secunda, libro tertio. Crauet. dicto tractat. de antiqu. tempor. part. prima, numero 129. Strach. dicto tract. de mercat. part. 2. num. 61.

25 Et licet regulariter in scriptura † priuata dies non requiratur, lege cum taberna. §. idem quær. ff. de pignoratio. tradit Crauet. de-

declarando tamen, nisi dies sit de substãtia.
in dict. tract. part. 1. sub num. 101. hoc tamen
fallit in libro rationum, vt per Alex. consil.
79. colum. 3. lib. 1. & consil. 77. colum. 2. libr.
6. Roland. consil. 92. num. 14. libr. 3. Et si non
26 continent diem † probaret contra scriben-
tem, non tamen ad eius fauorem, Alex. con-
sil. 182. colum. fin. lib. 2. Marsil. singul. 429. Ia-
son in l. admonendi. sub nu. 96. ff. de iureiur.
Strach. in d. tract. part. 2. sub nu. 61. Menoch.
d. tract. de arbitr. Iud. casu 92. sub num. 6. Sed
27 quod probaret contra † scribentem solum-
modo quantum faceret cõfessio facta absen
te parte tradit, sed male, Purpurat. in d. l. ad-
monendi. num. 199. & Crauet. d. tract. par. 1.
sub num. 219. in fin.

Tertio ait considerandum, quod liber sit
scriptus manu socij, & non manu alterius,
28 & quod sit scriptus de mandato † aliorum
sociorum, Bald. consil. 278. Punctus quæstio-
num, lib. 3. Alex. consil. 186. num. 2. lib. 2. Me
noch. d. tract. de arbit. iud. casu 92. sub num.
7. Decian. consil. 60. num. 10. lib. 2. & de man
dato, quod liber conficiatur, dicitur consta-
29 re, si socio † sit permissa administratio, quia
permissa ei administratione, censetur ei mã
datum, quod librum conficiat, cum de admi
nistratis teneatur reddere rationem, & ratio
sine libri confectione reddi nõ possit; vt per
Crauet. d. tract. part. 1. num. 226. in fin. & nu
mero 227. Menoch. in tract. de præsump. lib.
3. præsumpt. 62. vbi ponit quatuor casus, in
quibus liber præsumitur scriptus de volun-
tate sociorum. Corn. consil. 319. num. 12. lib.
3. vbi notabiliter dicit, & est menti tenen-
30 dum, socio administratori † licet censeatur
demandatum, quod conficiat librum ratio-
num, non tamen censeri ei demandatum,
quod publica conficiat instrumẽta. Sed quia
31 hodie mercatorum fides † est valde debili-
tata, & est in obseruantia, quod publica in-
strumenta conficiantur, maxime in negotijs
arduis, seu quod conficiantur apochæ manu
contrahẽtium subscriptæ, & trino teste mu-
nitæ, mandatum censeri debet administra-
tori, quod etiam instrumenta publica seu di
ctas apochas conficiat. Et ita instrumenta es-
se conficienda, si ita solitum sit, tradit De-
cian. consil. 60. numer. 9. in fi. lib. 2. & faciunt
ea, quæ supra de consuetudine dicta fuerũt,
numero 22. & ea quæ tradit Crauet. d. tract.
parte prima, numero 207. & persona, cum
qua contrahitur, præcipue erit consideran-
da, quia esse posset, quod si solummodo de
contractu cum ea gesto conficeretur parcel-
la in libro, difficilis & impossibilis esset exa-
ctio, quia libri non eam vbique faciunt pro-
bationem, quã faciunt instrumenta publica.

Quarto considerandum erit, quod verisi-
32 milia † contineat. Si enim inuerisimilia con
tineret, non probaret, Bald. in rubr. C. de fi-
de instrum. num. 35. Castr. consil. 114. in cau-
sa, quę vertitur coram domino Vicario, in 5.
dubio, libro 2. Ias. in consil. 4. libro 3. Strach.
d. tract. part. 2. num. 62. Crauet. d. tract. part.
1. num. 213. & sub num. 219. Menoch. d. casu
92. num. 5. Mascard. conclus. 973. num. 85. Et
33 quæ sint verisimilia, & † quæ inuerisimilia,
cum certa regula dari non possit, Iudicis ar-
bitrio erunt terminanda, considerata causa,
qualitate personarum & sociorum, & consi-
derata quantitate bonorum. Tiraq. ad l. si vn
quam. in præfat. num. 51. C. de reuoc. donat.
Ripa in l. admonendi. num. 129. ff. de iureiur.
late Crauett. d. tract. part. 1. sub num. 206. &
seq. & sub num. 213. Menoc. d. casu 91. num.
21. & d. casu 92. nu. 5.

Quinto considerandum erit, quod conti-
34 neat data † & accepta, cum insertione cau-
sæ, & ponit formam scribendi Bart. in l. com
perimus. C. de nauicula. lib. 11. & dicit, quod
scribi debent ea, quæ recipiuntur, & nomi-
natim à quo recipiuntur, & ex qua causa, &
similiter cui dantur, nominatim apponendo
diem, quia alias, si non ita scriberentur, non
posset cognosci, si quid fraudis & machina-
tionis fuisset admissum, & nõ diceretur red-
dita ratio. Et probantur ista etiam ex tradi-
tis per Bald. in l. rationes. nu. 11. C. de probat.
Corn. consil. 196. col. fin. lib. 3. Ias. in l. admo-
nendi. num. 111. in repet. ff. de iureiur. Cra-
uet. d. tract. part. 1. nu. 219. & nu. 220. Strach.
d. tract. part. 2. num. 57. & sub nu. 60. Rolan.
cons. 92. lib. 3. Cephal. consil. 578. num. 47. li-
bro 5. Rimin. iun. consil. 338. num. 44. libr. 3.
35 Et non solũ data † & accepta, sed etiã omis-
sa à socio, in eius libro sunt scribẽda, vt per
Menoc. d. tract. de arbit. iud. casu 309. nu. 32.

Sexto & vltimo considerandũ erit, quod
36 in libro † non adsint lituræ, cãcellationes,
lacerationes & remissiones, & alia huiusmo
di, ex quibus falsitas argui possit, quia falsi-
tatis suspicione stante liber contra scriben-
tem probaret, sed non ad eius fauorem, fa-
cit l. 1. ff. de his, quæ in testam. del. l. si vnus.
C. de testib. l. fi. C. de edicto diui Adrian. tol.
l. 1. §. q̃ rationib. ff. de falsis. c. inter dilectos.
de fide instr. Bald. cons. 382. in quæst. Milon.
lib. 5. & cons. 348. factæ fuerunt. libr. 1. Castr.
cons. 314. omisso primo. lib. 2. Strach. d. tract.
part. 2. nu. 63. faciunt tradita per Crau. cons.
28. lib. 1. & per Gabr. consil. 169. lib. 1. & per
Menoc. d. tract. de arbit. iud. casu 187. nu. 16.
Et caueat socius ne librũ rationũ eo modo,
quo fieri debet, cõficere prætermittat, quia
37 contra eũ † daretur iuramentũ in litẽ, Petr.
de Vbal. d. tract. de duob. fratr. part. 12. sub n.
1. Corn. cons. 196. col. fi. lib. 3. Bero. cons. 191.
sub nu. 44. lib. 1. Paris. cons. 25. nu. 46. & cõs.
75. lib. 1. & cõs. 109. li. 3. Socin. cõs. 46. & cõs.
73. lib. 1. & cõs. 213. lib. 3. Rol. cõs. 49. n. 12. li.
1. Thob. cõs. 63. n. 3. Simõ de Præt. cõs. 25. nu.
16. Nat. cõs. 361. n. 9. lib. 2. Ioseph. Lud. in suis
com. conclus. concl. 53. vers. socius, num. 33.
Cephal. cons. 363. num. 7. libr. 3. & cons. 678.
num. 24. lib. 5. Bursat. cons. 105. num. 5. lib. 1.

Caueat

38 Caueat etiam, ne in eodem libro † cum negotijs societatis propria negotia scribat, quia talis culpa in eo deprehēderetur, quod posset in litem contra eū iurari. Innoc. Butr. & Imol. in c. cum officijs. de testam. Bald. in auth. licentia. C. de episc. & cler. & post eos Socin. cons. 159. col. 2. vers. secundo probatur, lib. 2. Crauet. d. tract. part. 1. num. 224. Rolan. cons. 49. num. 31. lib. 1. Neque dicat socius, eo modo librum fecisse, prout facere
39 sciuit, quia non erit excusatus † à congrua libri confectione, & à congrua redditione rationum, & sibi imputet, si se immiscuit in negotijs peragendis, de quibus ignarus erat. Cephal. cons. 678. num. 51. & num. 52. lib. 5. & citat Corn. cons. 196. sub num. 4. lib. 3. vbi, vti supra dixi, probando administratori necesse esse reddere rationem, & ei successiue necesse esse conficere librum, quia rationes sine libro reddi non possunt. Et liber ratio-
40 num † cum effectu proferri debet, & non satisfacit eius debito socius, si protestetur se esse paratum librum proferre, & reddere rationem; quia facto opus est, & verba non sufficiunt. Petr. de Vbald. d. tract. de duob. fratr. part. 12. sub num. 1. per ea, quæ tradit Bart. in l. prætor. §. si quis paratus. ff. de nou. oper. nunciat. Bald. cons. 152. lib. 3.
41 Cogique potest socius ab altero † socio ad edendum librum, Socin. cons. 190. col. 4. lib. 2. Paris. cons. 89. num. 17. & num. 25. lib. 1. etiam socio actori, quod socius administrator librum edere teneatur, vt videri possit, quid fuerit positum, & quid fuerit actum in societate, tradit Menoch. cons. 375. num. 17. lib. 4. qui pro hac opinione citat eruditiss. Alciat. in l. 1. num. 22. C. de edendo. & Bero. cons. 191. num. 35. lib. 1. Et mercatorem teneri edere librum rationum magis frequenter Doctorū opinione firmari, tradit Strach. in tract. de mercat. par. 2. num. 70. & dixi supra c. 31. num. 33. Et si librum rationum so-
42 cius non habere † diceret, ei non crederetur, Anchar. cons. 317. in causa, quæ vertitur, colum. 3. Socin. cons. 190. colum. 4. vers. sed factor conatur. lib. 2. & tenetur edere iure actionis, nempe actione pro socio. Bero. cons. 128. num. 9. lib. 3. & ideo, si vellet eius amissionem suo iuramento præstare ei non crederetur. Seraf. late in tract. de priuileg. iura. priuilegio 37. Facta libri editione in ea forma, quæ fieri debet secundum supradi-
43 cta, calculus † postmodum de datis & acceptis erit faciēdus, vt quæ restitutioni subiecta remanebunt cognoscatur, Angel. consil. 277. tutor alimentauit, Soc. iun. cons. 74. n. 1. lib. 3. Menoch. in d. tract. de arbitr. iud. casu 209. num. 20. Mascar. conclus. 253. num. 7. Et si socij essent insimul concordes in calcula-
44 tione † inter ipsos faciēda, essent valde laudandi, & vti vlteriori labore opus non esset, quia tamen quasi semper discordantes aliorū consilio & opera vti necesse habent, ideo calculatores eligūt, seu à Iudice eliguntur, l. si cui libertas. & ibi Bar. ff. de condit. & demonstrat. Corn. consil. 196. colum. fin. lib. 3. Strach. d. tract. de mercat. part. 2. sub nu. 66. Et dicit Castren. in d. l. si cui libertas, quod
45 licet calculatores † habeant notionem, & ex simplici datione videndi computa & calculandi censeatur eis, data potestas sententiandi & condemnādi alterum alteri, & hoc sit notandum, & memoria dignum, quod si hæc omnia faciāt vigore dictæ legis sustineri possint, tamen obseruari, calculatores relationes in scriptis Iudici dare, & Iudicem postmodum pronunciare, & subiungit cautius esse seruare communem stylum, & ita Castren. verbis relatis dicit etiam Strach. in d. tract. de mercat. par. 2. nu. 67. & etiam Menoch. in dict. casu 209. num. 36. approbat stylum esse obseruandum, & ita etiam fieri debere dicunt Neuizan. in cons. 92. in fin. & in cons. 64. num. 17. & nu. 18. & Bursat. in cons. 102. in fin. lib. 1. & ita in hoc florentiss. statu obseruari, pluries mihi dictum fuit à patre meo, qui in eo per annos quindecim, & vltra, diuersa exercuit officia, ex gratia Serenifs. Domini nostri Francisci Mariæ II. Vrbini Ducis VI. iustissimi, prudentissimi & religiosissimi, cuius vota Deus omnipotēs semper secundare, & ei felicissimam prolem ex Serenifs. Duce concedere dignetur. Solet
46 etiā aliquando ipsa calculatio † habere vim transactionis, vt si lite pendente à calculatoribus electis facta fuerit, Alex. cons. 21. in fin. lib. 7. & calculatores aliquando dicuntur arbitrij, quia eis tribuitur absoluendi & cōdemnandi facultas. Aliquando dicuntur arbitratores & discussores tātum, quia eis iurisdictio huiusmodi non tribuitur, vt declarat Gabriel. cons. 43. num. 1. lib. 1. Et ad hoc,
47 vt calculatorum electio † & calculatio valeat, plura requirūtur. Et primo requiritur, quod de eorum electione legitime facta cōstet, Bart. in l. 2. C. de iure fisci. lib. 10. Ruin. cons. 71. nu. 3. lib. 4. Corn. cons. 43. facit quia. lib. 1. Paris. cons. 89. num. 4. & 5. lib. 1. nouissime Mascard. in tract. de probat. conclus. 253. num. 6.

Secundo requiritur, quod calculatorum
48 † electio facta à Iudice facta sit parte præsente, vel legitime citata, Gabriel. in suis cōmun. conclus. tit. de citat. concl. 1. num. 187. Brun. Ariminen. cons. 122. nu. 21. Bursat. cōs. 102. nu. 19. & cons. 105. sub nu. 20. lib. 1.
49 Tertio requiritur, quod à Iudice † eis iuramentum veritatis & non credulitatis deferatur, quia calculatores rectas regulas habent, & errare non possunt, nisi sint negligentes, & credulitatis iuramētum defertur peritis, qui rectas non habent regulas, & solum de eorum iudicio deponere tenentur, Bald. in l. hac edictali. num. 6. Cod. de secun. nupt. Bart. in l. 1. ff. de ventre inspic. & in l. Theopomp. ff. de dote prælég. Abb. & Dec.

in

in c. proposuisti.in 4.quæst.vbi de communi testatur,de probat.Mand.ad Roma.conf.20. num.5. Hiero. de Monte in tract.de finibus reg.cap.32.nu.4.Bursat.consf.105.sub nu.9. lib.1.Et verum esse, si sint electi à Iudice, secus vero si sint electi à partibus, tradit Nat. consf.40.lib.1.

50 Quarto requiritur,quod † duo calculatores à Iudice eligantur, & non sufficit vnus. §.quid autem.in authen. de non alienat.vbi Angel.de communi opinione testatur, Bursat.consf.102.nu.21.lib.1.post Rim.in repet. l.iuris ignorantia. nu.41.& 53.C.qui admitt.

Quinto requiritur, quod ambo calculato-

51 res † sint à partibus seu à Iudice electi, & non sufficit, quòd vnus sit legitime electus, & iste sibi alterum in socium assumat, & si hoc faciat ratione assumpti, calculatio in totum redditur nulla, licet sint in calculatione conformes, Bursat. d.consf. 105.num.21. lib.1. ex doctrina Alb. & postmodum Felin. in cap. cum nuper, de offic. deleg.nu.7. & 8. & trad. per Vant. in tract. de nullit.ex defe. ordinan.num.184.Et quod propria auctoritate calculatores tutorem eligere non possint, tradit Gabr.d.consf.43.col.1.lib.1.

Sexto & vltimo requiritur, quòd in calcu-

52 latione † sint conformes, & in casu discordiæ eligitur tertius. l.item si vnus. §.principaliter.& §.fin.ff.de arbitr.& l.diem proferre.§.si plures,ff.eo.cap.1.de arbitr.in 6.Bald. 287.lib.2.& consf.97.lib.5.Riminal.sen. cõs. 317.lib.2.Parisf.96.num.29.lib.1.Bero.consf. 89.lib.1.Socin.consf.54.lib.1.Bursat.d.consf. 105.nu.10.& seq.lib.1.Et licet dixerim par-

53 tium † consensu, vel præmissa citatione calculatores esse eligendos, tamen poterunt eorum calculationem referre etiam partibus non citatis, secundum communem opinionem,de qua testatur Alciat.consf.31.nu. 7.Bursat.consf.102.sub num.18.& consf. 105. nu.20.lib.1.

Bene calculationi partes præsentes adhibentur, vt ea proponere possint, quæ in eorum sententiam possent trahere calculatores, vt per Surd.consf.452.num.35.lib.3.Et si calculatores arbitrorum potestatem haberent, etiam sine citatione eam sententiam proferre non possent, Gabriel. d.consil.43. colum. 1. lib.1. Quid si in calculatione esset

54 apposita † clausula, saluo iure verioris calculi, vtrum calculatio certa facta dici posset? Et videtur dicendum, quod esset potius quædam computorum reuisio, quam calculatio, quia propter reseruationem videtur continere incertitudinem, per ea quæ considerat Rot. Rom. decisf.672.num.4. part. 3. lib.3.in nouissimis.& quia reseruationes solent fieri de iure dubio & incerto, vt dicit Cephal.consf.370.nu. 62.lib.3. Et quod stante dicta clausula calculatores solummodo ostendantur habuisse auctoritatem vti arbitratores, & non vti arbitri, considerat Gabr. d.consf.43.colum.1.lib.1. Quod calculatio dicatur certa, & quod dicta reseruatio nõ tollat certitudinem summæ calculatæ, tenendum est, vt per Socin. in l.pecuniam. nu.10. ff.si cert.pet.& in l.quibus diebus. §.quadã, nume.10. ff.de condit. & demonst. Vrsil. ad Afflict.decisf.205.Gabriel. consil.146. lib.2. Bertaz.in tract.de clausulis, claus.38.Glo.2. Bene si criminaliter ageretur, stante dicta

55 † clausula, dicendum esset, calculationem non esse adeo certam, vt in ea fiscus suam intentionem fundare posset, quia cum iterum sit reuidenda; probatio ex ea insurgens certa dici non debet, & ita vidi consultum à patre meo ad defensam cuiusdam administratoris annonæ, ex traditis à Bald.in consf. 238.lib.2.His peractis, nempe libro præsen-

56 tato dictis † calculatoribus, & facto calculo, ad reliqua restituenda erit deueniendum, iuxta tradita supra num.6. Et ita faciendum esse probatur in l. si cui libertas. ff.de condi. & demonstr.l.creditor.ff.de solut.l. Lucius. in princip. ff.de admin. tut.l.rescripto.§.tutoris.ff.de muner.& honor. tradit Menoch. in d.tract. de arbitr.iud. casu 209. nu.22.Riminam. consf.338.num.33.lib. 3. citat text. in l.cum seruus.ff.de condit.& demonstr. & & in l.Lucius, ff.de manu. testam. Et expo-

57 nit illa verba, reliquam † rationem, iuxta mentem Gl. reliquatum, siue reliquationẽ, ex Petro Crinit. lib.15. de honest. discipl. c. 4. dicitur, quod reliquatores dicuntur illi, qui vere non totum, quod debent, soluunt, sed partem, est text.in l.constitutionibus, ff. ad municipal.

58 Et tenetur socius administrator † nõ solum reliqua restituere, sed etiam scripturas & instrumenta pertinentia ad eum, cui reliqua restituuntur, Socin. consil. 97. numero 7.Menoch. dict. casu 209.numero 29. Et tenetur etiam eidem librum rationum, si cõ-

59 muni † vsui esse nõ debeat, relaxare, Rimin.consf.338. nu.45. lib. 3. vbi dicit hoc verum esse, si liber sit confectus de pecunijs eius, cui est relaxandus, & non alias, ex sententia Imol.in d.l.cum seruus, ff.de cond. & demõstr. Et infra etiam dum agam de societatis diuisione ponam, penes quem societatis liber conseruari debeat. Etiam notandũ

60 est, in reliquorum restitutione † non sufficere oblationem in folle facere, sed vbi ea facienda est, certa esse debet, vt per Bart.in d.l.cum seruus.ff.de cond. & demon. vbi dicit, non sufficere offerre marsupium in iudicio, sed quod debeat pecunia numerari coram testibus, deinde poni in marsupio, & videri possunt ea late de oblatione facienda quæ tradit Neguſant. in tract. de pignor. part. tertia, numero 3. partis 5. principalis. & Rolan. consf.53. lib. 1. Etiam in reliquorum restitutione tenetur cedere actione in eius persona existentes, ita tamen quod debitores sint idonei, & sufficit, qđ tales sint, quod

quod eis quilibet diligēs administrator cre-
didisset.l.qui sub conditione.§. fin.ff.de cō-
dit.& demostr.Dec.consil.533.num. 2. & 3.
lib. 2. Vlterius pro complemento redditio-
nis rationum,vt adimpleantur tradita supra
61 nu.6.ne in mora † socius administrator con
stituatur, statim expunctis rationibus resti-
tutionem reliquorum facere debet, Ias. cōs.
4.lib.3.& cons. 100.num.4.lib.4.Strach.in d.
tract.de mercat.part.2. num.66. Menoch.d.
casu 209. nu. 28. In proposito etiam ad præ-
dicta videndum est, an ratione semel reddi-
62 ta iterum quod reddatur † peti possit? Et
quidem regulariter dici solet,ratione semel
reddita amplius quod reddatur peti nō pos-
se,l.semel.Cod.de appel.publ.lib. 10.Io.Mo-
nach.Archid.Io. Andr. & cæteri in c. vni.de
cler.ægro.6. Pract. Pap. in forma libelli,quo
agitur, vt conuenta & pacta seruentur. in
ver.discussis.in fine.Socin.cons.92.nu.1.lib.
4.Dec.cons.94.num.4.lib.1. Bero. cons.163.
in fin.lib.2.Paris.cons.89.num. 2. lib. 1. Me-
noch.in tract.de arbitr.iud.casu 209. nu.37.
Henrichman.cons.5.num.2. lib.1. Rota Ge-
nuens.decis.24.num.1.& decis.165. num.2.
63 Sed quia omnis regula patitur † exceptio-
nem.l. omnis diffinitio. ff. de reg. iur. ideo
ista etiam suas recipit declarationes.Nam si
dicatur fuisse erratum in calculatione, iterū
calculatio erit facienda,l.vni. Cod. de erro.
calculi. & ibi Bartol. Bald. Salic. Alexan.Ias.
Dec.& Rimin.sen.Nat.consil. 489. lib.3. vbi
dicit, hanc opinionem non mediocri inniti
æquitate, quia computatio iusta est erroris
causa,Bar.in l.cum fideicommissis, ff.de cō-
fess.& ita dicit etiam Riminal. iun.cons.338.
nu.47. lib.3. Et procedit ista opinio etiamsi
64 pluries calculatio facta † fuisset, quia nihil?
sub prætextu erroris, quod iterum fiat, peti
potest.Perus.in dicto cap.vni. de cler.ęgrot.
& non obstat si diceretur,quod si pluries cal
culatio esset facienda, non daretur finis re-
uisionis, & esset absurdum, vt dicit Pract.
Pap.in d.forma libelli,quo agitur, vt conuē-
ta & pacta seruentur, in vers. discussis.in fi.
quia hoc dicere esset cōtra opinionem om-
nium Doctorum, in d.l.vni. expresse asserē-
tium,pluries calculationem fieri debere,al-
legato errore, & absurdum potest remoue-
ri,quia potest adiri Iudex,qui dabit calcula-
tores, & eius calculationi erit standum do-
nec contrarium probetur, vt dicūt Castren.
& Ias.in d.l.vni.& post eos Rimin.iun.d.cōs.
338.nu.47.& nu.66.lib.3.& poterunt etiam
remedia illa adhiberi,ex quibus, vt infra vi-
debimus, reuisio impeditur, & potest dici
nō esse absurdum, cum à iure permittatur,
pluries peti posse calculationem etiam vsq;
ad triginta annos,Bart.in l.2. C.de iure fisci.
lib.10.Ias.in d.l.vni.num.1.Riminald.iun.d.
cons.338.nu.48.lib.3.
Et hac opinione vera stante,quod pluries
65 calculi † reuisio fieri possit,dum factis binis
calculationibus reuisionem iterum fieri nō
debere tradit Mascard.in tractat.de probat.
conclus.1256.num.14.post Bursat. cons. 72.
num.5.libro 1. ex traditis in l. Procula.ff.de
probat. erit intelligēdum eorum dicta pro-
cedere,non quod ex bina calculatione cen-
seatur remissa reuisio, sed quod interueniē-
tibus requisitis secundum dispositionem,d.
l.Procula, & tradita ibi per Dd. cēseatur in-
ducta remissio & donatio, & ita loquuntur
citati à Mascard. & Bursat. nempe Alciat.in
tract.de præsumpt. regul.1. præsumpt.32.&
Berous cons.191.num.41.lib.1.& cons. 163.
in fin.lib.2.
66 Et error calculi potest † proponi & alle-
gari non solum principaliter petendo reui-
sionem, sed etiam contra petentem summā
calculatam, & potest id fieri etiam in causa
appellationis, si nō fuit factum in prima in-
stantia,Ias.in d.l.vni.sub num.2. C.de errore
calculi, citat Castr.in cons.34.& est cons.36.
in antiq.& in nouis est cons.10. lib.2.
Et potest proponi & allegari etiam ab eo,
67 qui prius † allegasset calculum fuisse fa-
ctum, dummodo talis error ab allegante in
continenti probetur,vt per Castr.in d.cons.
10.lib. 2. Sed de hoc dicto an per mendaciū
perdatur hoc beneficium videtur dubitare
Ias.in dict.l.vni.num.3.per ea,quæ ipse dicit
in l.1.Cod.de transactio. Et mihi magis pla-
cet,quod nō perdatur,quia hoc de iure cau
tum non reperitur, & quod probari possit
intra debita tempora Iudicis arbitrio consi-
deranda.
68 Etiam calculi reuisio † peti potest allega-
to errore, si restitutio reliquorum post cal-
culationē facta fuisset. Quia licet facta cal-
culatione & facta restitutione reliquorum
dicatur obligatio sublata, à qua socij vigore
contractus societatis ad reddendum ratio-
nem & reliqua restituendū astringebantur,
§.1. Institut. quibus mod.tol. oblig.vbi dicit
Glos.quod si obligatio tollatur, nūquam de
cætero reuiuiscit,l.qui res.§.arcam. ff.de so-
lut.l.si alienis.ff.de noxal. & l.cum ex causa.
C. de solut. pignor. tamen cessante obliga-
69 tione † & actione prouenienti ex societate
datur condictio indebiti.d.l.vnic. & ibi Dd.
C.de error.calculi.Ruin.cons.71.nu.4.lib.4.
Rimin.iun.cons.484.num.52.lib.5. Cephal.
cons.562.nu.15.lib.4.
70 Opinio ista,qđ calculi reuisio † peti possit
vsq; ad triginta annos, similiter nō est per-
petua, quia si facta calculatione fuit inter
partes conuentum, vt solum intra mensem
possit reuideri,amplius mense transacto,qđ
reuideatur, peti non poterit, vt late probat
respondendo ad contraria Thesaur. decisio.
260. Similiter si scripturæ, cum quibus ra-
71 tio † reddita fuit, & super quibus fuit posi-
tus calculus, ab eo subtractæ fuissent, qui
iterum reuisionem petit, quia præsumere-
tur quod ad sui vtilitatem scripturas sub-
traxisset,

traxisset, non esset iterum reuisio petita facienda, vt per Menoch. consil. 988. num. 7. lib. 10.

Et de quodam socio, qui vendiderat &
72 tradiderat † alteri socio libros societatis, cum nominibus debitorum in eis existentibus, quod socium emptorem cogere non possit ad edendum libros, & iterum reddendam rationem, tradit Rimin. sen. cons. 300. num. 68. lib. 2. iuxta ea, quæ habentur in leg. prætor ait. §. 1. in gloss. in ver. meum. ff. de edend. Et quia reuisio calculi sub erroris
73 † prætextu petitur, ideo error ab allegante erit probandus, & donec non erit probatus, nõ nocebit, Bald. in cons. 48. lib. 4. Dec. cons. 94. in fin. lib. 1. Gabriel. cons. 61. num. 12. lib. 2. Et error satis probatus dicitur, si apparebit
74 non fuisse in † calculo descripta omnia describenda, & fuisse admissa non admittẽda, & quando ex nouo calculo cõstabit rem aliter se habere, Paris. consil. 131. nu. 28. lib. 1. Hond. cons. 34. num. 6. lib. 2. Mascard. in tract. de probat. conclus. 253. Sed notandum
75 est non sufficere docere † de modico errore, quia calculus modico errore non vitiatur. l. quamuis. ff. de condit. & demonst. Bald. in l. 1. ad fin. C. si aduer. solut. & in l. pro hereditarijs. col. 3. C. de hered. act. & in c. si proponente, de rescript. quem refert & sequitur Ias. in d. l. vnic. nu. 2. C. de errore calculi & Addent. ad Bart. in l. 2. C. de iure fisci. Vlterius in tribus casibus reuisio calculi sub prætextu erroris peti non potest. Primo, si
76 super † eo fuit iudicatum. Secundo si super eo fuit transactum. Tertio, si fuit appositum pactũ de vlterius non petendo & facta quietantia, ita tradit Bart. in l. 2. C. de iure fisci. lib. 10. Berous quæst. 105. Socin. cons. 92. nu. 4. lib. 4. Ruin. cons. 16. in fin. lib. 5. Thesaur. decis. 260. Menoch. in tract. de arbit. iud. casu 209. num. 37. Rimin. iun. consil. 338. num. 15. lib. 3. & consil. 484. num. 51. lib. 5. Bursat. consil. 104. num. 16. lib. 1. Thob. consil. 63. Cephal. cons. 562. nu. 2. lib. 4. Borgn. in tract. de tut. & curat. num. 205. Hond. cons. 34. nu. 75. lib. 2. Modern. Papien. in tract. de Iuris & facti ignor. cent. 1. dist. 94.

77. In primo casu, quãdo super calculo † fuit sententiatũ, talis distinctio est adhibenda: Aut error est expressus in sententia, aut in ea non est expressus. Primo casu sententia est ipso iure nulla, l. 1. §. 1. ff. qui sentent. sine appellat. rescind. Corn. consil. 62. num. 3. lib. 4. Secundo casu, si sententia erit relata ad acta, in quibus error continetur, & ipse error in sententia esse dicetur, erit inualida, & ista est magis communis opinio Alexand. consil. 127. num. 7. lib. 1. Quod tamen verum esse declaratur, dummodo relatio sit facta per modum causæ, & non per verba enunciatiua. Dec. in d. l. vnic. sub nu. 11. C. de errore calculi. Si vero sententia erit lata simpliciter, siquidem de errore apparebit in illis actis, ad quæ necessario sententia refertur, & vt est prima sententia in causa appellationis, & similiter talis error expressus in sententia dicetur, & erit nulla; si vero de errore apparebit in alijs actis, ad quæ necessario sententia non refertur, & errore error in sententia non dicetur expressus, & valida erit, ita tradit Barto. in d. l. vnic. C. de errore calculi. & ibidem Dec. post eum. vers. Tertia conclusio. & vers. Quarto & vlt. Et licet ipsi non dicant, videtur dicendum, quod si Iudex sententiat super calculatione sibi relata à calculatoribus, quod necessario dicatur se referre ad eam, & sic quod in sententia sit error, si sit in calculatione, & in relatione sibi facta.

In secundo casu etiam, quando super cal-
78 culo fuit † transactum, non est absolute verum, quod calculatio non sit reuidenda, sed secundum Dec. in d. l. vnic. nu. 12. post Bart. quatuor sunt considerandi casus. Primus casus est, quando erat contentio super errore calculi, & super ea fuit transactum, & hoc casu vlterius error transactione sequuta allegari non potest, Alexan. in d. l. vnic. qui ita intelligit illum textum, & ibi Dec. num. 12. dicit, quod iste intellectus indubitanter procedit, Ruin. cons. 71. num. 5. in fin. lib. 4. Secundus est casus, quando partes errauerunt in calculo, & cum tali errore transegerunt, non tamen errauerunt in forma & verbis transactionis. Exempl. in calculando fuit dictum, quod triginta & quadraginta fuerunt centum, & centum fuerint petita, & super tali petitione fuit transactum, & hoc casu similiter error allegari non potest, & iste est intellectus cõmunis d. l. vni. vt dicit ibi Ias. num. 10. in fin. & Dec. num. 12. vers. secundus est casus. Et ad Alex. qui hunc intellectum impugnat ex eo, quia in d. l. dicitur, quod promissio facta per errorẽ calculi possit reuocari, respondet post Anton. de Alex. & Ias. quod dicta in promissione & stipulatione non procedunt in transactione, quia stipulatio ex causa erroris retractari potest, l. 2. C. de condit. indeb. sed non sic est in trãsactione, quæ fit, vt sit litium finis, l. quamuis, C. de trãsact. & iustificetur eo ipso, quod receditur à lite, l. in summa. in princ. ff. de condit. indebit. Tertius est casus, quando error calculi fuit expressus in transactione, vt si dictum fuit in ipsa transactione, quod de centum, quæ petebantur, tertia pars est, seu quinquaginta, & pro quinquaginta fuit facta transactio, & hoc casu transactio non vitiabitur, sed rescinditur, quatenus fuit erratum, secundum Bartoli opin. in d. l. vni. reiecta opinione Iacobi de Rauenna. Quartus & vltimus est casus, quando tacite error in transactione continetur, vt quia petebantur centum, & fuit facta transactio pro tertia parte, & non fuit facta computatio, in qua quantitate consisteret tertia pars. Et hoc

casu similiter licet transactio non dicatur nulla, rescinditur tamen pro ea parte, in qua fuit erratum, Dec. post Bar. in d. l. vnic. num. 12. vers. quartus est casus Ruin. cons. 134. nu. 12. lib. 1. & cons. 71. sub nu. 4. lib. 4.

In tertio casu, quando post calculum fuit
79 facta † quietatio, & appositũ pactum de vlterius non petendo, opinio Bart. non transit sine difficultate, licet eam teneat Bero. in d. quæst. 105. dicendo, non esse differẽtiam inter pactum & transactionem, & deducendo Iura à Bart. citata probare intentionem. Nã Anton. de Alex. & Ias. post eum in d. l. vnic. C. de errore calculi dicunt, Iura à Bartolo citata non probare eius intentionem, & Bartoli opinionem solũ procedere posse dicũt, si pactum fuerit factum nõ statim, sed ex interuallo. Imo Iason videtur affirmare, quod opinio Bart. non procedat, etiamsi ex interuallo pactum appositum fuerit, ea ratione, quia confessio geminata etiam ex interuallo reuocari potest, docto de errore, secundũ opinionem Baldi & communem, in dict. l. vnic. vt per Dec. ibi sub nume. 7. Et cum calculatio pluries facta, vt iam dixi, veniat retractanda, etiam facta solutione de reliquis, vt habetur in d. l. vnic. secundum communẽ intellectum, certe creditur dici non posse, quod cõtra legis præfatæ dispositionem error pacto apposito ex interuallo etiam allegari non possit. Et dici potest, quatenus Bartolus de pacto loquitur, debere intelligi de pacto apposito non simpliciter super calculo, sed super errore calculi, nempe quod, dũ disceptabatur super prætenso errore calculi, fuerit deuentum ad pactum & ad quietãtiam, vt dicit Ruin. in dict. cons. 71. num. 5. lib. 4. Etenim differẽtia est inter pactum appositum super calculo, & pactum appositũ super errore calculi. Nam pactum super calculo fit nõ cognito errore, & ea intentione, quod summa calculata sit debita, & ideo demum errore cognito retractatur. Pactum vero super errore fit eo animo, vt de eo amplius tractari nõ debeat, & ideo quia semel placuit, & vt tollatur lites & contrationes, amplius nõ retractatur, ita considerat Ruin. in d. loco proxime citato.

Et quia paciscentes errorem non cognoscunt, & ea facilitate pactum apponere præsumuntur, qua approbauerunt calculationem, l. doli mali. §. dicuntur. ff. de nouat. pacto non obstante & etiam stipulatione allegato errore calculationem esse reuidendã, tenet Ruin. cons. 134. sub nume. 12. lib. 1. & cons. 71. nu. 4. lib. 4. Socin. consil. 159. nu. 24. lib. 2. etiamsi adsit clausula, ex certa sciẽtia. Paris. cons. 89. num. 39. lib. 1. Cephal. consil. 562. nume. 15. lib. 4. Roland. cons. 49. nu. 64. lib. 1. Rimin. iun. cons. 338. num. 65. lib. 3. & cons. 484. num. 52. lib. 5. Et dum ibi contrarium determinat, non obstat huic opinioni, quia in casu suo fuerat reddita ratio, & facta calculatio, & postmodum inter partes facta hinc inde remissione & transactione, fuerat renũciatum expresse exceptioni erroris & cõdictioni indebiti, apposito etiam iuramento. Ex quibus omnibus colligitur, qđ non simpliciter fecerint pactum & quietationem super calculo, sed fecerant transactionem etiam super errore, facta inde remissione, & ei renunciauerunt adhibito iuramento. Dum etiam errorem allegari non
80 posse † stante iuramento dicit Menoch. in tract. de arbitr. iud. casu 207. nu. 36. Mascar. conclus. 253. num. 22. Thesaur. decis. 260. in fin. & Seraf. in tractat. de priuilegijs iuram. priuil. 90. aĩaduertendum est, hanc opinionem nõ videri tutam, dum quis simpliciter iurat super pacto, nulla de errore mentione facta, quia iuramentum debet habere tres comites, nempe iustitiam, iudicium & veritatem. cap. quanto. de iureiur. cap. animaduertendum. 1. quæst. 2. & iustitia, vbi est error, & deficit consensus, esse non potest, Afflict. decis. 80. num. 7. Et si promittentis promissio errore stante non valet, iuramentum vti inualidum ex propria eius auctoritate operari nõ potest, etiam de Iure Canonico, secundum magis communem opinionem, vt per Ruin. cons. 190. col. fin. lib. 1. Et hanc opinionem, quod pacto & liberatione non obstantibus, & non obstante iuramento, error allegari possit, tenet Ruin. d. cons. 134. num. 10. lib. 1. & d. cons. 71. nu. 6. lib. 4. Paris. cons. 89. num. 39. lib. 1. Rimin. iun. d. consil. 338. nu. 79. lib. 3. Et dato etiam, sed non concesso, errorem ab eo, qui iurauit, allegari nõ posse, poterit tamen Iudex ex eius officio, cõstito sibi de errore, cogere partem aduersam ad relaxandum iuramentum, ita dicit Seraf. in d. priuileg. 90. Et quod etiam boni Iudices faciant talia iuramenta relaxare, et per capturam personæ, tradit Rimin. iun. d. cons. 338. num. 78. lib. 3.

Secundo principaliter supradicta regula,
81 quòd ratio semel reddita iterum reddi † nõ debeat, declaratur non procedere, quando reddita fuit imperfecte, & non eo modo, vt reddi debebat, quia paria sunt, non reddere rationem, & reddere, sed nõ plene nec sufficienter, argum. l. quoties. ff. qui satisd. cog. & l. qui pro salute. ff. de iureiur. Socin. cons. 159. nu. 11. & cons. 190. n. 3. li. 2. & cons. 92. num. 8. lib. 4. Bero. cons. 113. num. 33. lib. 2. Rolan. cons. 49. sub num. 49. lib. 1. Riminald. iun. cons. 338. nume. 40. lib. 3. Henrichman. cons. 5. n. 17. lib. 1. Et iterato de omnibus capitibus in administratione contentis, & nõ de omissis solummodo ratio erit reddenda. l. sed & si aliquis. ff. de negot. gestis. Gabriel. cons. 61. nu. 16. & num. 17. lib. 2.

82 Tertio & vltimo, si ratio fraudulẽter † & dolose reddita fuit, iterum reddenda erit, docto de dolo & fraude, Anchar. cons. 330. Visa facti narratione. Ias. cons. 219. num. 2. lib. 2.

nume. 58. cum plurib. seqq. lib. 1.& per Rimin. iun. d. consil. 338. num. 81. lib. 3. & faciunt tradita per eum, consil. 193. nu. 38. lib. 2. Et istæ liberationes, ex quibus insurgeret donatio, parum sub hac Vrbinatensi ditione attenderentur, quia inter decreta, maxima cum ratione & prudentia facta ad subditorum vtilitatem, adest decretum donationis prohibitiuum. Rimin. iun. consil. 193. num. 36. lib. 2.

87 Rationes in loco administrationis † à socio reddi debēt, & solum in loco domicilij, quod eas reddat conueniri potest, dummodo tamen petens caueat, quod suo periculo, & suis expensis libri, & scripturæ transportentur Doct. in l. prætor. §. fin. ff. de edend. Socin. cons. 149. num. 4. lib. 1. Dec. in cap. 1. num. 65. de probat. Et quatenus petens recusat subire periculum, & subministrare expensas, poterit Iudex mittere personas idoneas, & qui libros videant, & ei referāt Bar. in d. l. prætor. §. fin. & ibi Iason num. 8. Dec. in d. c. 1. nu. 65. vel poterit iudici loci committere secundum Fulgos. & Iason. in d. §. fi. qui dicit hanc practicam esse meliorem, & in loco administrationis socius libros habere præsumitur, tum quia ibi confici, & retineri debet tum quia delinqueret, si aliò eos deferret, vt per Magon. decis. Lucen 5. nu. 12. ex traditis in d. l. prætor. §. fin. ff. de eden.

88 Liber licet sit necessarius ad † reddendū rationem & ea reddi non possit in cartis, & folijs Bald. cons. 152. lib. 3. tamen ad probandum vnam partitam, & debitum in ea annotatum, etiam per abbacum, & non per verba extēsa sufficit inter mercatores folium ostēdere, dummodo sit subscriptum, & recognitum, & fuit decisum per Rotam Genuens. decis. 96.

89 Et libro sociorum † quanta sit fides adhibenda, maxime attenditur consuetudo Socin. cons. 87. num. 16. lib. 1. Gabriel. qui alios citat tit. de consuet. concl. 1. nu. 48.

90 Liber ab vno ex socijs † scribi non potest nisi hoc ei à cæteris socijs sit mandatum Rimin. sen. cons. 300. num. 58. lib. 2. & si asserat scribere de mandato sociorum hoc ei non creditur Alex. cons. 186. num. 4. in fin. lib. 2. & in proposito quatuor casus cōsiderat Menoch. in tract. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 62. Primus est quando liber est scriptus ab vno ex socijs, qui scribere cōsueuit, quia ex scientia, & patientia aliorum præsumitur mandatum, secundus est quando liber fuit indifferenter scriptus ab omnibus, quia sic præsumitur scriptus de omnium consensu, Tertius est quando fuit scriptus ab institore à socijs deputato, Quartus, & vltimus est casus, quando mercator habet aliquid scriptū contra se in suo libro ad fauorem tertij, quia de eius cōsensu scriptum præsumitur, vt dicitur de litteris sigillatis cū sigillo alicuius, quod de eius cōsensu sigillatę præsumūtur.

CAPVT XXXIX.

De diuisione.

SVMMARIA.

1 Diuisio vno modo consideratur ad cognoscendum, quam quisque partem in societate habere debeat.

2 Diuisio secundo modo cōsideratur circa res communes, inter socios diuidendas.

Diuisio præsupponit communionem.

3 Diuisio fit de lucro, extracto prius capitali non communicato.

4 Declaratur, quod capitale, si est in pecunia, extrahi debet, & dēt restitui ante lucri diuisionē, sed si sit erogatū in massaritijs necessarijs pro societate, & in creditis, erit restituendū de dictis massaritijs & de creditis, pro quantitate posita ad eius electionē.

5 Diuisa bona minus sunt vtilia quam vnita.

Diuisio viles facit familias, paupertatem inducit, & dignitatem minuit.

6 In communi nemo stare cogitur.

Communio parit discordias.

Diuisionis effectus est sedare discordias.

7 Diuisio est actus necessarius.

8 Diuisio peti potest, etiam si vnio durasset per tempus immemorabile.

9 Diuisio est quid facti, & ab allegāte probari debet.

10 Indiuisa socios bona possedisse præsumitur magis gratia commodioris vsus, quam diuisionis titulo.

11 Diuisio facta præsumitur, si separatim & diuisim bona fructus percipiendo, & soluendo onera, possessa fuerunt, per decem annos inter præsentes, & viginti inter absentes.

12 Diuisio non præsumitur ex locatione facta à socio.

13 Diuisio prima facta non præsumitur, si deuentū fuit ad secundam, etiamsi nulla sit.

Quia voluntas declaratur etiam ex actu nullo.

14 Diuisio facta non præsumitur, si partes sunt inæquales. num. 16.

15 Multo magis si vnus ex socijs totam rem possideret.

16 Ex primæua natura communionis socij tenentur diuidere, ideo facile præsumitur obligationis executio, & diuisio dicitur modici præiudicij.

17 Diuisio est maximi præiudicij, stante inæqualitate, ideo facta non præsumitur.

18 Diuisio, stante partium inæqualitate, facta non præsumitur, etiamsi dicatur recompensationem fuisse factam in pecunia.

Solemnitas materialis non præsumitur.

19 Diuisio facta præsumi poterat, stante partiū inæqualitate, si inæqualitas sit modica.

20 Diuisio quod sit rescindenda, quando constat de inæqualitate vltra dimidiam, procedit, vbi constat factam fuisse diuisionem, sed non procedit, vbi agitur de ea præsumenda.

21 Diuisio non præsumitur facta, stante inhabilitate rerum & personarum.

Diuisio à minore facta sine decreto & sine iuramēto non valet.

22 Nisi minor maior factus tacuerit per decennium.

23 Diuisio

23 Diuisio præsumitur facta ex libro æstimi, in quo res diuisæ annotatæ apparent.
24 Diuisio probatur per testes.
25 Diuisio probatur ex confessione, si valida sit.
26 Diuisio debet fieri Iudicis arbitrio.
27 Et non est vera opinio, quod ætate maior, seu ille, qui diutius administrauit, partes facere debeat, & minor, & ille, qui minus administrauit, habeat electionem.
28 Intellectus l. 1. C. de his qui si detul. lib. 10.
29 Intellectus c. 1. de Parroch.
30 Peritorum iudicio vti potest Iudex in diuisione facienda.
Peritorum iudicium sequi & non sequi potest.
31 Inspicere locum Iudex potest in diuisione facienda.
32 Loci inspectio & visitatio qualiter in actis sit scribenda, & nu. 33. & 34.
35 Iudicio sortis vti poterit Iudex, vt terminetur, quis prius eligere debeat.
36 Iudex potest in sententia cuilibet ex socijs partem suam assignare.
37 Iudex considerabit personas diuidere volentes, & res diuidendas.
38 Diuisio est species alienationis.
39 Similis permutationi.
40 Similis venditioni.
41 Et est contractus innominatus.
42 Diuisio à minore fieri non potest absque decreto.
43 Procedit non solum in rebus immobilibus, sed etiam in mobilibus positis in negociatione, & mercatura.
44 Mercatura & negociatio cum sit quid vniuersale, inter immobilia computatur.
45 Fallit societate dissoluta, quia amplius in mercatura stare non dicuntur.
46 Annui fructus, & annui reditus sine decreto diuidi non possunt.
47 Declaratur.
48 Diuisio iusta causa stante à minore fieri poterit.
49 Iusta causa erit, si minor ad diuisionem prouocetur.
50 Quia dicitur alienare ex necessitate, & non voluntarie.
51 Diuisio prohibita ex necessitate fieri potest.
52 Cessio à minore fideiussori ex necessitate fieri debet, ideo non requiritur decretum.
53 Prouocatio censetur facta disdicta societate.
54 Prouocatio in dubio censetur facta à maiore in diuisione facta iudicialiter, secus, si extraiudicialiter.
55 Diuisio necessaria à minore fieri potest, sine decreto.
56 Non sic est in alienatione, & ponitur ratio differentiæ.
57 Diuisio fieri potest à minore cum interuentu tutoris, etiamsi adhuc non confecisset inuentarium.
58 Et statuti dispositione stante, quod quædam solennitates in contractu minorum requirantur. & num. 59.
60 Diuisio etiam inter ipsos minores fieri potest, stante prouocatione facta à maiore.
61 Minores se ad inuicem ad diuisionem prouocare non possunt.
62 Minores diuidere non possunt, quando alia via esset eis bonis interdictum.
63 Causa iusta deueniendi ad diuisionem est, si socius sit rixosus.
64 Iudicis arbitrio terminatur, quando socius rixosus dici debeat.
65 Socius rixosus dicitur prouocare.
66 Diuisio iusta causa stante fieri non potest, si cum prohibitione legis concurrat prohibitio hominis, puta testatoris.
67 Poterit fieri diuisio ratione culturæ, & poterunt diuidi fructus, etiam prohibitione non obstante.
68 Pactum ne perpetuo diuidatur, non valet, & n. 71.
Pactum de perpetuo non petendo partem suam valet, quia inducitur remissio Iuris.
69 Pactum de non diuidendo in perpetuum, intelligitur in vita paciscentium, & valet, sicut valet pactum, ne diuidatur in vita paciscentium.
70 Pactum ne diuidatur intra certum tempus, valet.
71 Pactum expressum ne perpetuo diuidatur, non valet.
72 Valet virtute iuramenti.
73 non procedit in vniuersitate.
74 Et non procedit, si pactum iuratum de non diuidendo factum fuerit super omnibus bonis.
75 Mulieres sine solemnitate requisita à statuto diuidere non possunt.
76 Etiam cum causa, & quæ sit ratio diuersitatis inter mulierem & minorem.
77 Diuisio vtilis minori & mulieri valet sine solemnitatibus.
78 Diuisio facta à patre legitimo administratore filij minoris valet.
79 Diuisio valida erit à minore facta stante statuto, quod maior decem & octo annis dicatur esse perfectæ ætatis.
80 Diuisio etiam iuramento roborata valida erit.
81 Diuisio de bonis feudalibus, emphyteuticis, & de Iuribus incorporalibus, si fieri non potest, erunt diuidendi fructus & vsus, & eorum administratio facienda alternis annis.
82 Iuris patronatus commoditas præsentandi erit diuidenda.
83 Seruitutum commoditas diuidenda est.
84 Viæ communes inter duas ciuitates prouentus, puta, pedagia, diuidi debent.
85 Fructus eius rei, quæ non potest diuidi erunt diuidendi, & poterit diuisio fieri ratione culturæ.
86 Res si non patitur commodam diuisionem, statur Iudicis arbitrio, & erit vni in totum, assignando facta recompensatione in pecunia.
87 Et pro qua quantitate pecunia sit reficienda, suo arbitrio Iudex terminare potest.
Potest etiam interrogare partes, & admittere extraneos ad licitationem.
88 Et non est verum, quod, si res non potest commode diuidi, sit danda habenti in ea maiorem partem.
Solum qui habet maiorem partem, est præferendus in pari licitatione.
89 Si adsint mulieres, & minores, quando vni in totum res est assignanda, quæ solemnitates requirantur.
90 Si res patiatur diuisionem, Iudex licitatione vti non potest, quia cuique volenti pars in re ipsa dari debet.
91 Aestimatio de re assignanda non debet fieri de parte solummodo assignanda, sed de tota re.

92 Di-

Diuisio duobus modis considerari potest. Vno modo ad cognoscendũ quam
1 quisque partem † in societate habere debeat, tam in capitali quam in lucro; altero modo, qualiter, & quomodo diuisio ipsarũ rerum communium fieri debeat? De primo modo plene dixi supra, dũ egi, quã quisque partẽ in capitali habere dicatur. c.9. & dum egi qualiter lucri & quęstus diuisio inter socios sit facienda. c.15. Nunc agendum est de secundo modo. nẽpe qualiter & quomodo
2 diuisio † rerum communium fieri debeat? Nam diuisio præsupponit communionẽ, vt per Decian. consf.30.nu.15.lib.1. ideo cõmunione præsupposita, consequens fit, vt modo de diuisione agatur. Et si capitale adesset in societate non cõmunicatũ, & adesset lucrum cõmune prius ante lucri diuisionẽ ca-
3 pitale † esset extrahendũ. Crauet. cõs.433. nu.34.lib.3. vbi loquitur de socio ponẽte pecuniam, altero ponẽte operas, & vult, quod capitale prius extrahatur, eius dictũ intelligendum est, si capitale in pecunia positũ reperiatur adesse in pecunia, sed si fuisset ex-
4 pensum in mercibus † societatis, & in massaritijs necessarijs pro societate, & adessent credita, tunc non esset ei restituenda pecunia, sed deberet suum capitale in quantitate posita percipere in rebus & massaritijs extãtibus, & in creditis ad eius electionẽ, vt p Pet. de Vbal. in tract. de duob. fratr. p.11. nu. 34. Et ita pluries obseruari vidi nisi sit conuentum, qđ capitale, si non esset amissum, deberet restitui in pecunia, quia valet cõuẽtio, cũ in ea neque vsura, neq; iniustitia considerari possit, & non sit cõtra societatis naturã, l.1.§.si conueniat. ff. depositi. & si in societate positi fuissent centũ aurei in auro, & societas durasset per plures annos, & æstimatio aureorũ creuisset, incrementũ diuidi non deberet, sed totum deberetur domino aureorũ, quia hoc lucrũ non censetur causã à societate, cũ, si retẽti fuissent in capsa, idem lucrum euenisset. Com. cõs. 279. lib.1.
5 Posset considerari, bona cõmunia † non esse diuidenda, maxime inter fratres, quia bona diuisa minus sunt vtilia, quam non diuisa. Decian. consil.73.nu.9.lib.2. & bonorũ diuisio viles facit familias, paupertatem inducit, & dignitatem minuit. Crauet. cons. 895. numero 7. lib. 5. Decian. consil. 7. numero 26. lib. 1. & consil. 46. num. 64. lib.2. Surd. consil. 375. num. 13. lib. 3.

R Nihi-

Nihilominus verissima est conclusio, nemi-
6 nem cogi † debere in communione stare. Hond.cons.59.nu.53.lib.1.& dicitur, quod communio parit discordias, Ioseph. Lud.cõclus. 53. col. fin. & quod diuisionis effectus est remouere discordias, Simon de Pretis Pisaurensis vir maximæ eruditionis in cons. 199.Rimin.iun.cons.21. nu.20.lib.1.Et quia
7 nemo cogitur stare † in communione, dicitur diuisionem esse actum necessarium, Simon de Pretis cons.137. num. 149. Gabriel, cons.84.nu.10. lib.1. Becc. cons.9. nu. 10. & cons.24.nu.8.& nu.30.vbi declarat, qualiter intelligatur. Et si vnio durasset per tempus
8 † immemorabile, nihilominus diuisio peti potest Honded.cons. 59.nu.53.lib. 1.vbi au-
9 tẽ ageretur, an diuisio † facta inter aliquos præsumeretur, quia est quid facti, ideo ab allegante, qđ facta fuerit, probari debet. Honded.d.cons.59.nu.56.lib. 1. Mascar.in tract. de probat. conclus. 526.nu.1.Et potius præ-
10 sumitur socios † possedisse gratia commodioris vsus, quam diuisionis, vt per Tiraq.in tract.de præscr.§. 1.gl.4.ver.decimo quarto, parum ante finem.ibi, sunt autem. Mascard. d.concl.526.sub nu.1.
11 Quod aũt facta fuerit † diuisio, probatur, si separatim & diuisim bona, fructus percipiẽdo & soluendo onera, possessa fuerunt per decem annos inter præsentes, & per viginti inter absentes. Gloss. in l. penult. C. com.diuidund. Tiraquel.qui hanc dicit communiorem opinionem in d.tract. de præscript. §.1. gloss.4.vers.14.Mascard. d. conclus. 526.nu. 2.Menoch. in tract. de præsumpt. lib.3.præsump.60.nu.3.& cons.87.nu.77.lib.1.

Primo declaratur ista opinio, vt nõ proce-
12 dat, si socius † vtẽdo re ad vsũ destinatũ eã locet tanquam suam, quia id facere præsumitur, non quia sit facta diuisio, sed ratione communionis & iuris, quod habet in re, ita dicit Menoch. d. cons.87.nu.73.lib.1.

Secundo declaratur non procedere, si sit
13 facta alia diuisio, etiãsi nulliter † facta fuerit. Nam si fuit facta legitime, aut credendũ est, quod prima præsumpta facta non fuerit, aut à prima per contrarium actum dicitur recessum. Ruin. cons.187.nu. 12. lib.2. Si vero nulliter facta fuerit, nihilominus erit argumentum, primam præsumptam nõ fuisse factã, quia etiam ex actu nullo mens & volũtas agentiũ declaratur. l. vult. vbi Bart.ff.de rebus eorum, ita tradit Menoch.d.cons.87.nu. 74.& 75.lib.1.

Tertio declaratur, vt nõ procedat, quãdo
14 partes † essent inęquales, scilicet, quod quisque non possideret partem dimidiam, seu aliam partem proportionaliter sibi debitã. Tiraq.in dict. tract. de præscript.§. 1. Glo. 4. vers.14.Menoch.d.præsumpt.60. nu.6. Mascar.d.concl 526. nu.8. & 9.vbi dicit hãc esse communiorem & veriorem opinionem. Et
15 multo magis † nõ procederet, si alter ex sociis totam rem possideret. Ruin. cons. 162. nu.14.lib.3.& Menoch. d.præsumpt. 60. sub nu.6.Mascar.d.concl.526.nu.12.Et quod nõ
16 præsumatur diuisio † stante inæqualitate, ea ratione fit, quia nemo præsumitur iactare suum.l. cum de indebito.ff.de prob.& sic nõ præsumitur, quod consentiens fuerit inæqualitati ille, qui minus possidet, & suum iactare voluerit. Preterea dicũt Dd. quod ideo præsumitur diuisio, quia agitur de modico præiudicio. Et quia ex primæua natura cõmunionis socij erant obligati ad diuidendũ,
17 facile præsumitur † obligationis executio. Bald.in l.1.sub nu.14.vers. pone duo fratres, C.de fideicom. Ruin. dict. cons. 162. nu.18. lib.3.Mascar. d. concl.526.nu. 3.Et si præsumeretur diuisio, stante inæqualitate, ageretur de magno præiudicio, ex quo partes nõ sunt æquales. Bart. in quæst. Mulier habens magnũ patrimonium.col. vltim. Mascard. d. conclus. 526. nu.11.Menoch.d.præs. 60.nu. 6.in fin.& ageretur non de executione obligationis solummodo, sed etiam de inductione & probatione alterius obligationis, nempe donationis, quia socius, qui minus possidet, suum donasse censeretur.

Et ex his constat, non esse veram opinionem Salic.in l.penult. colu. 1. C. com. diuid.
18 quod præsumatur diuisio, licet † partes essent inæquales, ea ratione, quia qui minus possidet, censetur recompensationem recepisse in pecunia. Nã non sequitur, potuit fieri recompensatio in pecunia: ergo facta fuit, Balb.in tract.de præscript.p.3.princ.q.10.nu. 44. Si enim censetur facta diuisio ex eo, quia constat quemlibet possidere, non potest cẽseri, datam pecuniam, si quod eam socius habeat ab altero socio sibi datam nõ appareat, & ista solemnitas materialis, quod fuerit facta recompensatio in pecunia, & ideo non præsumitur. §.pretium. Instit.de empt.& vẽdit.cons.162.nu. 17. lib. 3. Et etiam, vt ipse dicit, duo specialia simul ex eodem cursu tẽporis induci non possunt, quod fuerit facta diuisio, & fuerit data pecunia.

Opinio Saliceti saluari potest, vt proce-
19 dat, si inæqualitas † non sit magna, sed tenuis & modica. Alexan.cons.92. nu.4. lib. 2. Alb.cons.11.num.24.lib.1. Menoch. d. præsumpt.60.nu.8. Et dũ dicitur, quod ad hoc,
20 vt diuisio rescindatur, debeat probari † deceptio vltra dimidiã, Simon de Pretis cons. 137.nu.12. procedit in diuisione, de qua cõstat vere factam fuisse, & non procedit, vbi est præsumendum eam factam non fuisse.

Quarto declaratur supradicta opinio non
21 procedere stante inhabilitate † rerum seu personarũ, quia in quolibet actu tacite præsumendo cętera omnia habilia requiruntur; ita tradit Decian.consil.73.nu.30. lib.2.post Ruin.consil.29.num.4.lib.4.Et quod diuisio à minore facta nõ valeat sine Iudicis decreto, & non interueniente iuramẽto, admittit Menoch.

Menoch. d. præsumpt. 60. num. 4. vbi tamen hoc non procedere declarat, si minor ma-
22 ior factus † possidendo bona diuisa tacuit per decennium, quia ex tali taciturnitate censetur inducta tacita & solemnis diuisio, ita vt amplius retractari non possit, Bald. consil. 282. proponitur, quod minor. Ruin. cons. 117. in fin. lib. 3. Balb. d. tract. de præscript. §. 1. gloss. 4. vers. 14. Mascard. d. conclus. 526. nu. 4. Et quod multæ sint res, quæ ex propria natura, & ex partium cōuentione, seu testatoris dispositione diuidi nō possunt, infra videbimus. Diuisionem etiam
23 fuisse factam, probatur † ex libro æstimi seu catastri, si in eo res diuisæ descriptæ apparent. Alex. cons. 92. nu. 6. lib. 2. Mascar. d. conclus. 526. nu. 13. Menoch. d. præs. 60. in fin.
24 Poterit etiam probari † per testes, ita tenuisse Rot. Rom. & ex ea insurgere titulum habilem ad præscribendum, tradit Mascar. d. concl. 526. nu. 13. Becci. cons. 90. nu. 8. &
25 nu. 21. Præterea probatur diuisio † ex confessione, si valida sit. Ruin. cons. 29. nu. 1. lib. 4. Mascard. d. concl. 526. in fin. & faciunt ea, quæ dixi in cap. præcedenti, nu. 83. & tradita per Decian. cons. 15. lib. 1.

Constito igitur de communione, & non
26 apparente diuisionem † fuisse factam, cum erit ad eam deueniendum, vt de Iure fieri posse permittitur, videndum erit, qualiter, & quomodo sit facienda, & quidem conclusio erit verissima & indubitata, quod sit facienda Iudicis arbitrio, vt est text. in §. penult. Inst. de offic. Iud. Petr. de Vbal. d. tract. de duobus fratr. part. 11. sub nu. 13. Couar. practic. q. cap. vlt. sub nu. 3. latissime hāc esse magis cōmunem opinionē probat Tiraq. in tract. de Iure primigen. q. 60. nu. 10. Crauet. cons. 733. nu. 15. lib. 1. Menoc. in tract. de arbitr. Iud. casu 123. Dominus Octauius Simonc. Calliensis, vir nostra tēpestate maxime eruditus, in tract. de Decret. minor. lib. 2. tit. 4. nu. 36.

Et non est vera opinio existimantiū, quod
27 ætate maior, seu ille, qui diutius † administrauit, partes facere debeat, & alter ætate minor, seu qui minus administrauit, eligendi facultatem habeat. Etsi Abrahā maior natu fecit partes, & Loth minor natu elegerit, vt legitur Genes. cap. 13. & tradit diuus Augustinus de Ciuitate Dei lib. 16. cap. 20. tamen dicta dispositio non est pro lege habēda, quia non respicit mores, sed Iura & Iudicia, & ideo nos nō astringit ad eius obseruātiam. §. his ita distinct. 6. ita declarat Tiraq. d. q. 60. sub nu. 13. & post eum Simonc. d. tit. 4. sub nu. 35. Etiam huic opinioni nō obstant ea, quæ habētur in l. 1. C. de his qui se detul.
28 lib. 10. vbi dicitur, vxorem, quæ † se detulit, habere debere partem bonorum, & electionē, quia ibi id disponitur fauore speciali ipsius mulieris, vt ibi Bart. declarat nu. 3. & Tiraq. d. q. 60. nu. 12. Neque obstat text. in cap. 1. de Paroch. quia ibi non loquitur de maiore & minori ætate, sed loquitur de eo, qui
29 † diu administrauerat, & loquitur de Iure speciali introducto fauore fidei, vt per Tiraquel. in d. c. 60. nu. 11. Igitur cū Iudicis arbitrio diuisio sit facienda, erit videndū, quid
30 Iudex † agere debeat, ad hoc, vt eius arbitrio recte vsus fuisse dicatur. Poterit, inquā, in diuisione faciēda vti iudicio peritorū, vt per Hieron. de Monte in tract. de finib. regund. c. 103. nu. 2. Et poterit diuisionē à peritis factā non approbare, & alio modo in sua sententia diuisionem accommodare, vt per eundē Hieron. de Monte in d. tract. cap. 102. in princ. & si erit faciēda mensuratio à peritis, partes præsentes esse debēt, vt per Surd. cōs. 452. nu. 35. lib. 3. Et qa ex loci inspectione maxime veritas manifestatur §. fin. Inst.
31 de grad. cognat. loca diuidēda † à Iudice respici solere tradit idē Hieron. de Monte d. tract. c. 101. vbi ita factū fuisse dicit in lite, quæ tunc tpis vertebatur inter Gualdēses & Fabrianenses, & sub hac forma, vt persæpe obseruatum vidi in actis loci, visitatio scribi debet.

32 Die tali, &c. Iudex partibus † instantibus, & vna cum eis ad maiorem cautelam, & pro maiore ipsius certitudine, se contulit ad locum differentiæ, de quo agitur, & vna cum prædictis partibus & pluribus alijs ibidem astantib. locum prædictum bene & diligenter inspexit, vt verius posset in causa huiusmodi pronunciare, & iustitiam ministrare. Poterit etiā facere Iudex, quod in actis annotentur loci qualitates illæ, quæ ad causæ diffinitionē pertinere possunt, vt tradit Hieron. de Monte in d. c. 101. in fin. Sed animad-
33 uertere debet, ne faciat † prout fecit quidā Iudex penitus ignarus, qui in actis redigere fecit ea omnia, de quibus dubitabatur, ita quod declarauerit, qualiter esset iudicaturus: fecit enim describere, quod aqua currebat naturaliter, & de hoc erat controuersia, an curreret naturaliter, siue opere manufacto, ita inquam locorū visitationes non sunt scribendę, quia esset aperire & declarare ipsius Iudicis voluntatē, quod Iudici ante sententiam facere non licet, ne teneatur pœna falsi, vt habetur in Directo. iud. c. 4. n. 7. vers. hinc Iudices. Aduertat etiā caute Notarius,
34 ne scribat in actis visitationem fuisse † factā & scriptam parte præsente & consentiente, si vere non fuit præsens, prout similiter factum vidi à quodam maligno Notario, qui alteri parti Iudice etiā consentiente fauere volebat. Nā Notarius ita scribens graui pena falsi puniri debet l. 1. cum simil. ff. de fals.

Potest etiam Iudex facta diuisione, si par-
35 tes † non sunt concordes in eligendo vti iudicio sortis; vt ille prius eligat, cui iudicio sortis eligere posse cōtigerit, Bart. in l. 2. nu. 6. C. quando & quibus quarta pars. Petr. de Vbal. d. tract. de duob. fratr. p. 11. sub nu. 13. Tiraq.

Tiraquel.d.cap.60.num.13.Couarru. pract. quæst. cap.vlt. in fin. Menoch. in d.tract. de arbit.iud.casu 123.sub nu.3.

Et forte relicta, poterit Iudex partib. ac-
36 commodatis † in eius sententia declarare, cui ex socijs quælibet pars sit assignanda, vt habetur in d.§.pen. Insti.de offic.iud.& in l. huiusmodi.§.fin. ff.de leg.1. Pet.de Vbal.d. par.11.sub nu.13. & Tiraq.d. q.60. num.10. Pract. Papiẽs.in forma libelli ꝓ hæreditate, vel re singulari diuidenda, in gl.1.nu.35. Et circa duo principaliter Iudex in diuisione
37 † faciẽda animaduertere debet, nempe ad personas diuidere volentes, & ad res ipsas, quæ diuidendæ veniunt. Primo circa personas considerare debet, an inter diuidere volentes adsint minores, & an requirantur solemnitates, quæ in alienationibus minorũ, & in eorum contractibus requiruntur. Nam
38 diuisio est † species alienationis, l.1.C.com. vtr.iudic.l.2. ff. de fundo dotali Simoncel.d. tract.de decret.minor.li.2.tit.4. Menoch.in tract.de arbit.iud.casu 171.nu.35.& in cons. 80.nu.1.& nu.56.lib.1.Rimin.iun.cons.244. nu.244.lib.3.& cons.368.nu.24.lib.4.& cõs. 625.nu.52.lib.6.Gabriel.cons.84.nu.10. lib. 1.Beccius cons.24. nu.8. & nu.30.& cons.9. nu.10. Surd.cons.308.num.18.lib.3. Decian. cons.39.num.7.lib.2.

39 Est similis † permutationi, Bursat. consil. 295.nu.18.lib.3.Simoncel.d.tract.lib.3.tit.4. nu.17. Decian.cons.30.nu.14. lib.1. & cons. 55.nu.74.lib.3.Rimin.iun.d.cons.244.num.
40 246.lib.3.Et quod sit similis † vẽditioni, tradit Craue.cons.377.nu.6. lib.3. & Simon.de Pret.cons.169. nu.7. Et quod dicatur cõtra-
41 ctus † innominatus, & quod adimpleta ex vna parte, non sit locus pœnitentiæ, tradit Decian.cons.39.nu.102.& 103.li. 2. & quod dicatur transactio, tradit ibid.num.104.& in cons.52.nu.12.lib.1.Becc.cons.111.n.33.Simon de Pret.cons.137.num. 70. Quare cum
42 ex prędictis cõstet, quod diuidere † sit alienare, erit à Iudice considerandum, diuisionem à minore fieri nõ posse absque eius decreto, Menoc.in tract.de arbit.iud. casu 171. nu.34.Opiz.ĩ l.filiusfamilias.§.diui.nu.112. ff.de legat. 1. Simoncel. in dict. tract. de decret.minor.lib.2.tit.4.num.16.vers.superiori itaque.vbi infinitos citat, & de cõmuni opinione testatur Lamberteng.in tracta. de solemnit. requisit.in contract.mul. gl.1.nu.30.

Ampliatur etiam, hanc opinionem nõ so-
43 lum procedere in rebus † immobilibus, sed etiam in mobilibus, puta in mercibus in negociatione existentib. Soc. cons.254. col.1. & 2.lib.2.Menoch.d.casu 171. sub nu.34. & Simoncel.d.tit.4.nu.14.& ea ratione mouẽ-
44 tur, quia mercatura † & negociatio, cum sit quid vniuersale, & possit augeri, inter immobilia computatur. Cum enim possit augeri, fortius dici debet, quod possit conseruari. Bart.in l.cum pater.§.in causæ.ff.de leg. 3. Socin.dict.cons.254. nume.1. lib.2. Verum
45 quia ista ratio † perpetua non est, dicendũ est, quod ea cessante, merces etiã diuidi poterunt absque decreto, vt diuidi possunt mobilia, quæ seruando seruari non possunt, vt infra dicam. Nã potest esse, quod sit dissoluta societas morte, vel alio modo absque facto minoris, & quod res sint communes, & non sint in societate. Et quia cessante societate solummodo communione stãte considerari non potest, quod fauore minoris amplius augeri deberet, quia ex societate extincta amplius lucrum causari non potest, ideo lucri augmento cessante, & sic cessante causa, videtur dicẽdum, quod dictæ res amplius inter mobilia, quæ seruando seruari possunt, connumerari non possint, & per consequens, quod absque decreto diuidi debeant.

Ampliatur vlterius dicta opinio, vt proce-
46 dat † in fructibus & redditib⁹ annuis, vt diuidi non possent sine decreto. Bald.in l. vlt. C. com. diuid. à quo non dissentit Socin. in regul.329.fol.1.& Barbat.apud Cur.sen. cõsil.67.nu.20.& Menoch. d. casu 171.sub nu. 34. vbi dicit, quod male horum immemor consuluit Socinus iunior consilio 79.numero 7.lib.1.

Si minor vellet diuidere rem, ex qua fructus annui, & annui reditus proueniunt, Baldi opinio sequenda esset, quia ageretur de diuisione rei immobilis seu connumeratæ inter immobilia, vt est annuus cẽsus. Si vero vellet diuidere fructus annuos, siue pecu-
47 nias prouenientes † ex annuo censu, non video, quare id facere non possit, cum inter mobilia connumerentur, & si non diuiderentur, remanerent in totum penes socium cum minoris damno, & Socinus iunior proprie loquitur, quod minor non potest diuidere proprietatem sine causa, sed quod bene potest diuidere fructus, & plures tenentes hanc opinionem citat, & eam num.6.dicit esse communem, & ita post eum eam esse communem dicit Rolan, cons.81.nu.33. lib.1. & cum hac distinctione transit etiã Simoncel.d.tit.4.sub nu.14.Supradicta opinio sic ampliata declaratur non procedere, si di-
48 uisionis iusta † adsit causa; tunc enim diuisio, iusta causa stante, fieri poterit, l.si conuenerit.in fi.& l.seq. ff. pro soc. Bart.in l.inter pupillos.ff.de auct.tut. Opiz.in l. filiusfamilias.§.diui.nu.112.ff.de legat.1.& ita tenent omnes relati à Simoncel.d.tit.4. num.6.

Vna iusta causa erit, si socius, seu frater
49 maior † prouocat minorem ad diuisionem, d.l.penult.& ibi Glos.& Dd.C.de præd. minor.Menoch.d.casu 171.num.36.Simoncel. d.tit.4. num.23.Lamberteng.dict.tract. glo. 1.num.30. Et ea ratione opinio ista comprobatur, quia cum minor prouocatur, dicitur
50 alienare † ex necessitate, & nõ facto suo, & lex loquens de alienatione intelligitur de volun-

voluntaria, non autem de necessaria, l. 1.ff.
de fundo dotal. l. alienationes. ff. famil. er-
ciscun. & actus ex necessitate factus non
comprehēditur sub lege prohibente actum
fieri, Roman. consil. 107. num. 2. & consil.
219. numero 7. & consil. 457. num. 3. & di-
cit Bald. in l. quoties. C. de fideicommiss.
quod prohibitus alienare, si prouocetur
51 † ad diuisionem, poterit super tali re pro-
hibita alienari transigere, quia talis transa-
ctio dicitur necessaria, Simoncel. d. tract.
tit. 4. num. 25. vbi etiam sub num. 26. subiun-
git, quod statutum prohibens alienationem
non habet locum, vbi quis cogitur ex ne-
cessitate laudi, vt per Curt. sen. in cons. 27.
num. 15. & per Paris. cons. 98. num. 29. lib. 1.
52 Et si minor cedit fideiussori † Iura ex ne-
cessitate, vt habetur in l. 2. C. de fideiuss.
quod non requiratur decretum, tradit Si-
moncel. d. titul. 4. num. 27. Quia communio
53 potest † esse sine societate, l. hæredes. §.
non tantum. ff. famil. erciscun. si fuerit à so-
cio maiore disdicta societas, cum adhuc res
sint communes sine societate, quid erit di-
cendum, an dicatur per disdictam facta pro-
uocatio à maiore, vt alia prouocatione non
sit necesse pro communium rerum diuisio-
ne facienda? Credo alia prouocatione non
esse necesse, quia si res erant communes vi-
gore societatis, videtur socius maior, facta
disdicta, declarare, quod non intendat,
quod sint amplius communes, & non ob-
stat, quod res cōmunes esse possint absque
societate, quia modo agimus de commu-
nione ex causa societatis, & quis remouen-
do causam intelligi debet, quod eius effe-
ctum remouere intēdat, iuxta vulgarem re-
gulam: Remota causa, remouetur effectus. §.
ergo non omnes. Inst. de nuptijs.

Quid erit dicendum, si non constet, à quo
54 fuerit † facta prouocatio; an in dubio cen-
sendum sit, eam factam fuisse à maiore, seu
à minore; duo casus distinguuntur. Primus
est, quando diuisio fuit facta iudicialiter, ad-
hibito prætoris decreto. Secundus est, quā-
do fuit facta extraiudicialiter. In primo ca-
su præsumitur facta prouocante maiore ea
ratione, quia gesta prætore auctore præsu-
muntur solemniter gesta. In secundo casu
non præsumitur facta prouocatione maio-
re; ita distinguit Gabriel. consil. 36. nume.
42. lib. 2. Menoch. in tractat. de præsumpt.
lib. 3. præsumpt. 61. & cum hac opinione vi-
detur etiam transire Simoncel. in d. tract.
tit. 4. num. 32. in fin. Supradicta opinio, quod
55 minor prouocatus † à maiore possit diui-
dere, ampliatur procedere, vt diuidere pos-
sit etiam absque Iudicis decreto, vt est tex-
tus, & ibi Gloss. & Dd. in d. l. penult. C. de
præd. minor. Simon de Prēt. consil. 10. num.
38. Simoncel. d. tit. 4. numero 28. vbi di-
cit, quod est notatu dignum, quia ex hoc
56 resultat † quædam substantialis differen-
tia inter alienationem & diuisionem. Nam
alienatio licet ex necessitate fiat, nihilomi-
nus requiritur Iudicis decretum l. ob æs. C.
de præd. min. Et hoc ea ratione factum esse
credit, quia cum minor prouocatur ad diui-
sionem, necesse habet rem illam solummo-
do diuidere, & non aliam, quam commu-
nem habet, ideo non est necessarium Iudi-
cis decretum ad rem eligendam, quæ diui-
di debeat; in alienatione vero requiritur
Iudicis decretum ad hoc, vt rem distrahen-
dam eligat, quæ sit pupillo minus damnosa.
l. magis puto, §. nō p assim. ff. de rebus eorū.

Ampliatur secundo prædicta opinio, vt
57 procedat, etiam si tutor † minoris adhuc
tempore diuisionis non fecisset inuentariū.
Roman. cons. 106. in fin. Simon de Prēt. cōs.
58 10. num. 38. & etiamsi adesset statutū † im-
ponens formam seruandam in contractibus
minorum, quia vult ipse, quod intelligatur
secundum dispositionem Iuris communis,
secundum Alex. in consil. 62. lib. 2. & quod
59 non habeat locum † in contractibus gestis
cum tutore secundum Angel. Aret. in §. hæ-
res quoque vers. quærit. Bart. Inst. de oblig.
quæ ex quasi contr. nasc. & Alex. cons. 189.
nu. 11. & seq. lib. 7.

Ampliatur tertio, vt procedat etiam inter
60 ipsos minores † à maiore prouocatos, quia
etiam inter ipsos stante prouocatione à ma-
iori facta diuisio fieri poterit. Glo. in l. inter
pupillos. ff. de auct. tut. & ibi Barr. Simoncel.
vero in d. tract. de decret. minor. tit. 4. lib. 2.
nu. 29. & 30. licet Dd. fuerint communiter
hanc ampliationem secuti, quasi aues, aut
oues imitati, quarum vna quando volat, aut
quo cursum dirigit, omnes aliæ sequuntur,
eam omnino falsam esse arbitratur, motus
ex quibusdam, quæ ibidem videri possunt,
ego vero, cum sit communis, ab ea recedere
non audeo, Censendū est enim, quod & ma-
turitate, & iudicio, & non naturali instinctu
à grauissimis & prudētissimis viris fuerit ap-
probata, & in rebus societatis videtur mihi,
quod procedat sine difficultate, quia facta
prouocatione ab vno dissoluitur quoad om-
nes. l. actione. §. morte. ff. pro soc. & omnes
pariformiter sunt socij directe. §. ex quibus-
dam. Institut. de pęna temere litigan. Glo. in
§. fin. Instit. de societ. & cuique ex eis facta
dissolutione pariformiter, & non in cōmu-
ni pars assignari dēt causa cōionis dissoluta.
Inter ipsos minores procedit, qd se ad in-
61 uicem ad diuisionem prouocare † non pos-
sint. Roman. d. cons. 105. Simonc. d. tit. 4. sub
nu. 32. vers. Tertio declaratur. Etiā minores
diuidere non poterunt, quādo alia via esset
62 † eis bonis interdictū Soc. in suis regul. &
fallent. reg. 228. fallent. 2. Menoch. d. casu
171. sub nu. 36.

Secunda principalis casu deueniendi ad
63 diuisionē iusta erit, si socius sit † rixosus, &
si bona communia dilapidet, l. si conuene-

rit.in fi. ff. pro soc. ita tenent longa serie relati à Simoncel. d. tract. tit. 4.nu.6. & de cōmuni testatur,& nu. 7. dicit, quod à Iudicis
64 arbitrio † pendet, quando socius rixosus dici debeat, ex Menoch. in dict. casu 171.num. 36.in fine.

Et ratio huius opinionis est, quia nimis vi
65 deretur iniquū, si minor cogeretur † stare cum socio rixoso, & damnoso, & vbi prohiberetur diuisio fauore minoris, in eius odiū retorqueretur. Vel ratio est, quia socius rixosus inquietādo & dissipando dicitur prouocare, ponit has rationes Simoncel. d. titu. 4. sub num. 8.

Verum ista opinio declaratur non proce-
66 dere, vbi cum prohibitione legis † adiūcta esset etiam prohibitio testatoris, ita tradit Cuma. in l. filiusfamilias. §. diui. in prin. ff. de leg. 1. & ibi Alex. circa princ. & Ias. in 1. lect. nu.23. & in 2. lect. nu.34. & 66. Crott. num.4. Ripa num.23. & Soc. iun. nu.64. dicens hanc opinionem magis cōmuniter approbari, & in propria diuisionis materia se alias consuluisse Pisis, dum ibi degeret, & est cons. 84. lib.1. Menoch. d. casu 171. sub nu.38. & clarius in cons.95. nu.124. lib.1. monentur per tex. in §. sanctissimus. de alienat. & emphyt. & dicūt, quod vltra legis prohibitionem te-
67 statoris prohibitio † aliquid operari debet, ab hac opinione recedit eruditissimus Simōcel. in d. tract. de decret. minor. lib.2. tit.4. motus validissimis rationibus, vt penes eum videre licet, & eius opinioni libētissime assentirem, si à communibus traditionibus recedere fas esset, sed inhærendo cōmuni opinioni potest declarari, quod sit prohibita rei diuisio, tamen poterit diuidi ratione culturæ, & poterunt diuidi fructus, seu quod fructus recipiantur alternis annis, & sic consulatur minorum indēnitati. Et cum hic de diuisionis prohibitione mentio facta fuerit,
68 quæro, an pacto fieri possit, quod res † non diuidatur? Pract. Pap. in forma libelli pro hereditate, vel re singulari diuidenda, in vers. domum vnam. nu.3. dicit, quod licet fuerit appositum pactum, quod res nullo tēpore diuidatur, tamen qđ diuisio fieri poterit, quia tale pactum est nullum, l. in hoc iudiciū. §. si conuenerit. ff. commun. diuidun. Sed secus esse, si alter alteri pactum faciat de non petēdo partem suam, quia per illud inducitur remissio totius Iuris, quod quis habet in parte sua, d. l. in hoc iudicium. in fin. ff. com. diuid. Vera ipse loquitur in hac eius distinctione, sed latius examinando materiam, tres casus considerari possunt.

69 Primus est casus, quando partes † conuenerunt de non diuidendo in perpetuum, & quia dictio, in perpetuū, intelligitur durante vita paciscentium. Gl. in l. 1. ff. pro soc. & in c. si gratiose. in ver. perpetuo. & in c. fin. in verb. perpetuus. de rescript. ideo tale pactū valet, sicuti valeret, si fuisset dictum, diuisionem non debere fieri in vita paciscentium. Licet enim Socin. cons.278. lib.2. dicat, communem opinionem esse in contrariū, & idē dicat eius auctoritate motus Marchabr. cōs. 83. nu.11. & seq. tamen quod decipiatur Socin. & quod ista sit magis communis opinio, tradit Grat. cons. 66. nu.12. lib.2. & Seraf. in tract. de priuileg. iuram. priuileg. 58. nu.14.

Secundus est casus, quando inter partes
70 † fuit conuentum, ne intra certum tempus diuidatur, & pactum valere & esse seruandum, tradit Salicet. in d. l. in hoc iudicium. §. si conueniat. ff. comm. diuid. Socin. d. consil.278. lib.2. & hunc casum dubium non habere tradit Grat. cons.66. nu.12. lib.2. & Seraf. d. priuileg.58. nu.15.

Tertius & vltimus casus est, quando par-
71 tes conuenerunt expresse † de nunquā diuidendo, & pactum non valere dicendū est. d. l. in hoc Iudicium. §. si conueniat. ff. cōmu. diuidund. l. si fratres §. idem respondit. ff. commun. diuidun. l. si fratres. §. idem respōdit. ff. pro soc. Grat. d. cons. 66. col. 1. lib.2. Roland. cons.84. lib.1. Simoncel. d. tract. tit.4. nu.8. Sed iste tertius casus declaratur, si interueniat iuramentum, quia pactum ipsius
72 † iuramenti vigore erit obseruādum, vt late probat Seraf. in d. priuileg. 66. nu. 18. & ante eum Rolan. in cons.6. nu.55. lib.1. vbi etiam ad Alex. in cons.18. lib.2. tenentem contrarium respondit, & bene, eius dicta procedere posse in actibus dependētibus à mera voluntate iurantis, vt est constitutio Procuratoris facta cum iuramento de non reuocando, sed non procedere in pacto, in quo alteri est ius quæsitum, per tex. in c. cum contingat. de iureiur. & in c. quamuis. de pactis in 6. & in auth. sacramēta puberum. C. si aduers. vendit. Et secundum hanc opinionem fuisse iudicatum in Excellentiss. Subalpino Senatu, in quo semper sederunt grauissimi viri, testatur Add. ad Pract. Papiens. in forma libelli, quo agitur pro hæreditate, vel re singulari diuidenda, in verbo domum vnam, vers. tale pactum.

73 Declaratur ista limitatio † de iuramento non procedere in vniuersitate, quia cum nō habeat animam, in ea non cadit dispendium salutis æternæ. Corn. cons.48. num.2. lib.3. Seraf. d. priuileg. 58. sub num.6. Declaratur
74 etiam, vt procedat quando pactum † cum iuramento de non diuidendo fuisset factum de re particulari, puta de claustro & puteo, & alia re particulari, vt loquitur Corn. cons. 13. lib.4. Sed non procederet, vbi esset factū super omnibus bonis, quia tolleret liberam testandi facultatem, vt dixi supra c.32. n.43.

Secundo principaliter circa personas di-
75 uidere volentes Iudex † cōsiderabit, an adsint mulieres, quæ ex statuti dispositione solemnitates quasdam obseruare tenētur, nā statuti solēnitatibus non seruatis diuisio fieri non poterit. Simon de Pret. cons.169. n.7.

Lam-

Lamberteng. in tractat. de solemnit. requi. in contr.mul.Glo.1.nu.30. vbi sub nu.35.di-
76 cit, quod licet minores † cum causa, puta si sint prouocati, diuidere possint absque solẽnitatibus, tamen quod id mulieres facere non poterunt, & rationem diuersitatis esse dicit inter minorem & mulierẽ, quia minor diuidit cũ auctoritate tutoris, & persona mulieris à statuti solẽnitatibus adiuuari debet.

Verum ad prædicta sciendũ est, quod di-
77 uisio maxime minori & mulieri † vtilis valida erit facta, etiam absque solemnitatibus. Dec.consil. 532. colum.2.lib.2.Tiraquell.in tract.de legibus connubial. gl.8. q.8. nu. 89. Crauet.cons.268.in fin.Menoch.d.casu 171. sub nu. 37. Ab hac opinione recedit Simoncel.in d.tractat. tit. 4. sub num. 20. sed ab ea non est recedẽdum, quia quod sit magis cõmunis, tradit Lamberteng. in d. tract. in fin. num.168.

Valida etiã erit, si facta fuerit à patre mi-
78 noris † bonorum legitimo administratore, Simoncel.d.tractat.lib.2.tit.4.num.18. & libro 3.tit.8.in spect.1. Et erit valida stante sta-
79 tuto, quod maior † decem & octo annis dicatur esse perfectæ ætatis. Corn.consil.118. num.6.lib.3. contrarium tenet Simoncel.d. tract.lib.2.tit.4.nu.19.

80 Iuramento etiam roborata † diuisio valida erit, vt per Simoncel. dict. lib.2. tit.4. nu. 21.Simon de Pret.consil.137.num.162. Soc. iun.cons.53.lib.1.Honded. consil.34.nu.62. seq. lib. 1. Iudex consideratis personis diuidere volentium, postea etiam res ipsas, quæ
81 † diuidi debent, considerare debet. Primoque considerabit, an inter res diuidendas adsint bona feudalia & emphyteutica, & Iura incorporalia, quia si diuidi non poterunt res ipsæ, erunt diuidendi fructus, census, & eorum administratio facienda alternis annis. Couarru. practicar. quæst.cap.fin. Crauet.cons.318. lib.2. & consil. 895. lib. 5. Roland.consil. 81. lib.1. Bursat.consil.291. num.127. lib.3. Menoch. in tractat. de præsumpt. lib.3. præsumpt. 60.num. 9. Decian. cons.23.num. 37.lib.1. Surd.cons.308.num. 24.& cons.382.& cons.384. lib.3. Corbul.in tract.de emphy.tit.de causa priuat. ob alienat. irrequi.dom. fa.limit.7.Rimin.iun.consil.57.lib.1.& cons.58.

Ita de Iure patronatus, quod pluribus in
82 solidum † competit, quod diuidi nõ possit, tradit Bald. in l. familiæ. C.com.vtr. iud. Et quod inter patronos discordãtes in præsentando sit commoditas pręsentandi diuidenda, habetur in clemen.1. de iur. patron. tradit Ias.in l.stipulationes non diuiduntur.colum.5.vers.extra Glos. ff. de verbor.obligat. Rolan.d.consil.81.num.30.lib.1.

83 De seruitutibus etiam, quæ diuidi † non possunt.l.vsus pars.ff.de vsu & habit.l.stipulationes non diuiduntur. ff. de verbor. obligat. quod eorum commoditas sit diuidẽda, dicendũ est.l.via.ff.de seruit. Glo. in l.si partẽ.in fi.ff.de seruit.rust.præd.Dd.in l.stipulationes non diuiduntur.ff.de verbor.obligat. Socin. cons. 68. quod est duplicatum, cons. 165. lib. 2. Curt.sen. cons.69. col. 8. Rolan. cons.81.num.29.lib.1.

84 Similiter de via cõmuni inter duas † ciuitates, quod diuidi nõ possit, & quod sint diuidẽda pędagia, quæ ibi exiguntur, & quod in maleficijs, quæ ibidem cõmittuntur, habeat locũ præuentio, tradit Petr.de Vbal. d. tract. de duobus fratr.part. 11.nu. 23. Sed de præuẽtione in maleficijs vidẽda sunt ea, quę nouissime tradit Decian.in suis tract.criminal. part. 1. lib.4. cap. 20.Et de rebus, quę diuidi
85 nõ possunt, stante † prohibitione, quod fructus diuidi poterunt, testando de communi opinione, tradit Socin.iun.cõs.79.col.2. lib. 1.Rolan.d.cons.81.n.33.li.1. Et quod ẽt diuisio fieri possit rõne cõmodioris culturę tradit Alex.cons.25. col.3. lib.5. Ruin.cons.29. col.pen.lib.5.Decian.qui dicit, quod per talem diuisionem non desinit fundus esse cõmunis, & non efficiuntur plures fundi, in cons.11.nu.22.lib.1.

Secundo considerabit, an res, puta fun-
86 dus, commodam † patiatur diuisionẽ, quod quando sit, declarat Bal.in l.sancimus. C. de donat.& in c.1.in princ. de duobus fratr. de nou.benef.inuest.& Decian.cons.15. nu.38. lib. 1. & erit ista declaratio Iudici arbitraria, cum certa regula dari non possit. Et si vide-
87 bit eam commodam † non pati diuisionẽ, vni erit adiudicanda, à quo alteri suæ partis pretium erit soluendum, vt per Bart.in l.ad officium. C.com.diuid.vbi ponit libelli formam, quando agitur communi diuidundo pro re singulari, & dicit, quod in eius cõclusione contineri debet, quod res diuidi debeat, & terminari, vel vni ex eis assignari, alteri soluto pretio, prout Iudicis æquitati magis videbitur. Et dicit, quod Iudex suo arbitrio potest æstimationem facere, si vult, ẽt partes non interrogando, pro quo pretio eã habere vellent. Et quòd hoc põt facere interrogando partes, & admittendo etiam extraneos ad licitationem, vt in d.l. ad officiũ habetur & in l. 1.& ibi gl.C.eo.tit.etiãsi plures res diuidantur, si non possit congrue fieri diuisio, qui plus habebit, alteri, qui minus habet, pecunias reficere erit cogẽdus. Petr. de Vbal.d.part.11.sub num.13.Contra hanc
88 Bart. opinionem † faciunt tradita à Bald. in l.sancimus.Cod.de donat.nam vult, quod si res commode diuidi non possit, præferatur, ille, qui in re habet maiorem partem. Verũ à Bart.opinione non est recedendum, & est intelligendũ Bal. loqui, quod in pari licitatione solummodo præferatur ille, qui in re maiorẽ partẽ habet, ita tradit Tiraq.in tract. de iure primigen. q. 60. nu. 16.Capic.decis. 36.Et si adesset minor seu mulier, quãdo vni
89 res in totũ † venit adiudicanda, q̃ solẽnita-

tes reqratur, ponit Lãber. in d. tract. de solẽn. requi. in contract. mul. Gl. 1. n. 32. Verũ licet
90 Iudex, vbi res cõmodam † non patiatur diuisionem, possit, vt iam dictum est, vti licitatione, tamẽ hoc non procedit, si res patiatur diuisionem, quia vnicuique erit pars assignãda, & quod vnus ex eis suæ partis æstimationem accipiat, cogi non poterit l. 1. & ibi Gl. Bart. & Bald. C. com. vtr. iud. Tiraq. d. quæst. 60. sub num. 16. Et æstimatio facienda de re,
91 quę † nõ patitur commodã diuisionem, non debet fieri pro parte solummodo, quæ esset alteri assignanda, sed de tota re, quia maior sit æstimatio de tota re quam de parte, vt dicit Gl. & post eã Bart. in d. l. 1. C. com. diuid. Tertio considerabit Iudex, quod secundum Azonem in sum. C. com. diuid. §. in cæteris. diuisio erit facienda in primis eo modo, in
92 quo † concordant socij; secũdo, quod sociorum omnium vtilitas, & non vnius solũmodo erit attendenda, quia communis vtilitas est præferenda priuatæ. l. Iudicem. ff. com. diuid. l. si conuenerit. ff. de reg. iur. l. actione. §. Labeo. ff. pro soc. & hanc Azonis opinionẽ refert & sequitur Petr. de Vbal. d. tract. part.
93 11. sub. nu. 13. Et considerabit, qđ partes † nõ erunt assignandæ segregatæ, vni videlicet in capite, & in medio, & alteri post principiũ, & in fine, sed quoad possibile est, vnite, cõtinuate, & congrue fieri debẽt. l. venditor. & l. penult. §. fin. ff. de actio. empti. Et si vnus ex
94 diuidentibus † habet fundum prope fundũ diuidendum, & altero nihil ibidem possidẽte, pars possidenti assignari debet iuxta fundum suum. l. 2. C. de act. empt. lib. 2. facit l. si fundus. ff. de leg. 2. ita tradit Petrus de Vbal. in d. tract. part. 11. sub nu. 13. Capic. decis. 42.
95 Etiã considerabit, quod non quælibet † res diuidi debeat, sed quod simul in grosso poni debent, Gl. in l. 2. in ver. participibus. C. quãdo & quibus quarta pars lib. 10. quæ dicit ex illa lege notandũ esse argumentũ contra pessimos & maleuolos cohęredes, qui propter vnius rei minimã portionẽ, vel alterius maximã inuidiã minutatim, puta per sulcos, hęreditatem diuidere, vel etiã per perticas cupiunt, & dicit pro hoc facere text. in l. 2. & quæ ibi not. ff. ad leg. falcid. Anchar. Regien. quæst. 40. lib. 3. Insuper etiam considerabit,
96 quod aliquando res aliqua † in cõmuni erit retinenda, & diuisioni, & æstimationi locus non erit, vt si duo socij habeant domus contiguas, & ante domus habeant vestibulum, nam si nõ recipiat commodam diuisionem, nec æstimationi locus erit, quia vnus ex dominis domorum vendito vestibulo, & sic deficiente sibi aditu, cogeretur etiam vẽdere domum, textus est in l. arbor. §. de vestibulo, ff. com. diuid. & ibi Bald. Capic. decis. 63.

Quarto Iudex considerabit etiam, pacta
97 super † diuisione à socijs inita esse obseruãda. l. 1. §. si conueniat. ff. depositi. l. si nõ fuerint. ff. pro soc. sed considerabit, an pactũ de diuisione faciẽda societate nõ finita vno modo obseruari debeat, societate finita alio modo? Et ratione æqualitatis seruandæ dicendum est, quod seruari debet. §. illud. Inst. de societ. l. fin. Cod. de fruct. & lit. expens. Anchar. cons. 350. in quæstione prædicta col. 1. vers. quarto quia prouẽtio. Vbi autẽ inęqualitas ex tali pacto insurgeret, aut dicendum est, quod non valeat, aut quod factum in vno casu dissolutionis ad alium extendi non debeat, vt late probat Crauet. cons. 173. lib. 1.

Quinto considerabit, si res cum absente
98 † sit diuidenda, qui procuratorem non dimisit, & quid sit agendum, docet Bald. in l. cohęredibus. Cod. famil. ercisc. vbi dicit, qđ formari debet libellus contra absentem, & debent citari in genere eius affines, cognati, & amici per edictum, & alio ex eis comparente defensorio nomine, cum eo agendum erit, & si voluerit litem motam absenti denunciare, erit ei concedendum, per text. in auth. qua in prouincia. C. vbi de crimin. agi oportet. & in l. neque impuberes. in fin. ff. de in ius voc. & si nemo comparuerit, & indefensus remaneat, & non speratur, quod de proximo sit rediturus, curator erit dandus bonis absentis, & cũ eo iudiciũ experietur. l. ab hostib. in princ. ff. quibus ex caus. maio. & hæc dicta Baldi refert Petr. de Vbald. eius frater in d. tract. part. 11. nu. 26. & valet diuisio fauore absentis, si cadat in eius vtilitatem, Decian. cons. 39. nu. 146. lib. 2.

Sexto considerabit, quid circa actiones
99 † & obligationes agendum sit? Et quidẽ circa credita existentia in persona cuiuslibet sociorum, communibus expensis erunt exigẽda, & communi periculo, Alex. cons. 131. sub num. 8. lib. 1. Et si ante exactionem erũt diuidenda, cessione vti opus erit, & ille, cui competit actio, non erit obligatus retinere actionem, & alteri soluere pecuniam, sed dicitur eius debito satisfecisse cedẽdo actiones, & sufficit, quod debitores essent idonei tempore contractus, ita vt cum eis cõtradixisset quilibet diligens paterfamilias. l. qui sub conditione. §. fi. ff. de condit. & demonstr. Dec. cons. 533. nu. 2. & 3. lib. 2. Circa vero
100 debita talis distinctio † adhibenda est. Aut adhuc non erant soluta, & in diuisione erũt interponendæ cautiones de seruando sociũ indemnem à debitis præfatis, & non potest socius, in cuius persona debitum residet, quãtitatem debitam tempore diuisionis extrahere de societate, l. cum socij. ff. com. diuid. & l. omne æs. & l. seq. ff. pro soc. Aut erũt iã soluta, & tunc erit ei in diuisione satisfaciendũ, l. si socij. & ibi Gl. in ver. præsens. ff. pro soc. sic de expensis factis pro rebus societatis, etiã si res sit perempta, est text. in l. 4. & in l. in summa. ff. com. diuid. Simon de Pret. cons. 142. nu. 25. Aut non erunt soluta tẽpore diuisionis, sed erat socius cõdemnatus ad soluendũ, & erit indẽnis conseruãdus

non

nō p cautionē, sed p solutionē.Pet.de Vbal. d.tract.de duobus fratr.part.11.num.32. per text.in l.certum.C.famil. ercisc. Aut neque etiam erat adhuc condemnatus, sed de proximo condemnari debebat, vel erat obligatus ex obligatione habente executionē paratam, & similiter erit in diuisione per solutionem indemnis conseruandus. Petr. de Vbal.d.tractat.part.8.num.13.vbi dat exemplum de instrumento habente clausulā guarentigię,& de libro mercatorum habente executionem paratam ex forma statuti,& faciunt tradita per Cyn.& Bal. in l.certum. C. famil.ercisc.& per eundem Bal.in l.si pro ea in 6.quæst.C.mand.Alex.cons.72.num.6.libro 2.Ias.in l.admonendi,num.54.ff. de iure iuran.Gales.in tract.de claus.in for.cam.fol. mihi 117.num.5.Rota Genuens. decisio.28. numero 10.

Septimo considerabit,quid circa seruitu-
101 tes † agendum sit. Nam quando fit diuisio rei communis non censetur actū,quod quis habeat seruitutem per partem alterius. l.via constitui,§.quicumque,vbi Bart.Bal.Flor.& cæteri communiter, qui dicunt hoc nō procedere in legato, sed bene procedere etiam in venditione,idem tradit Ias.in l.seruum filij.§.fi.ff.de leg.1.Fabian.in tracta. de empt. & vendit.q.6.num.17.nu.7.Bertaz.in tracta. de clausul.claus.23.Glos.1.num.4.Capic.decis.187.Et hoc esse vtile scire, maxime inter
102 fratres † diuidentes domum,dicit Petr.de Vbal.in d.tract.de duobus fratr.p.11.num.9. vbi ponit exemplum de tribus fratribus,qui habebant domum communem habentem tria solaria, & venerunt ad diuisionem, & cuilibet fratrum assignatum est vnum solarium,& illi,qui habebant solaria superiora, volebant transire per solarium inferius,alio fratre inuito,prout transire ante diuisionem soliti erāt,& determinat hoc ab eis fieri non posse, & facultatem seu seruitutem trāseundi non censeri reseruatam,per textum in d. l.via constitui.§.quæcunque. ff. de seruitut. rust.præd.Ad hoc, igitur ne eueniat,vt vnus
103 † ex socijs diuidentibus careat seruitute, seu facultate eundi ad partem suam, erit a Iudice animaduertendum,& dicit Petrus de Vbald.d.p.11.sub num.9. quod fratres diuidentes cauti esse debent, vt reseruēt expresse aditum ad partē in diuisione assignatam. Idem tradit Socin. cons.139. lib.1. vbi docte declarat,quod ista reseruatio respectu possidentium solaria inferiora non erit seruitus, quia ipsi non habent directum dominium, cum non sint domini soli, sed tantum vtile, sed quod erit solum facultas transeundi, & quædam personalis commoditas, per Gloss. vt dicit ipse communiter approbatam in l. si fundum sub conditione, §. qui fundum. ff. pro soc.

Et quod pro hac reseruatione facienda sufficiat, & facta dicatur, si in instrumento
104 † fuerit apposita clausula cum accessibus, & egressibus suis vsque in vias publicas,tradunt Bart.& Dd.in l.binas ædes. ff.de seruit. vrban.præd.Petr.de Vbal.d.p.11.sub num.9. vbi tamen dicit cautius esse, si iter, seu aditus exprimatur per talē locum reseruatus.

Et cauendum est,quod in reseruatione, quæ
105 † fit de seruitute, verba concipiantur ita, vt respiciant tempus futurum, non præsens, cum de præsenti seruitus non competeret. Corn.cons.146.lib.4. Et si plures sunt reseruandæ seruitutes, omnes reseruentur, quia si solum vna reseruaretur, cæteræ remissæ censerentur.Afflict.decis.298. Bertazo.in d. tract.de clausul.claus.23.Glos.1. sub num.4.
106 si seruitus erit cōtinua,putat igni † immittendi, & oneris ferendi, reseruatione opus non erit, quia res transit cum tali onere, & seruitute,Petr.d.p.11.sub num.9.Capic.decis.187.Bertaz.d.claus.23.Glos.1.sub nu.4.
107 Quæro,an in diuisione transferatur † dominium sine traditione? Ponit hāc quæstionem Glos.in l.& ideo.ff.de condict. furt. Nā in d.l.dicitur, quod si seruus communis fuit furatus,& vnus ex dominis prouocat alterū ad diuisionem serui,si erit seruus non prouocanti assignatus prouocans non poterit agere condictione furtiua, sed agit prouocatus, cui seruus fuit adiudicatus. Si vero fuerit assignatus prouocanti, aget prouocatus pro sua parte,quia non fuit translatū dominium in prouocantem ex facto suo,sed ex necessitate,quia propter prouocationem,ex qua inducitur alienatio necessaria,coactus fuit trāsferre dominium. Ideo stante hac legis præfatæ determinatione, Glos.in vers.retineas. quærit,quomodo possit esse, ꝙ fuerit translatum dominium,& sic opponit. Aut huius rei, pro qua egimus communi diuidundo, possessionem habemus, & tunc non potest agi condictione,quæ possidenti non datur.l. siue manifestus. ff. de cond.furt.aut non, & tunc non potuit transire dominium de vno ad alium,postea ponit tres solutiones. Vna est,quòd dominium transferatur sine possessione,per text.in l.si fundum. ff.de fundo dotali.Altera est, quod fur statim seruum adiudicatum socio tradidit. Tertia & vltima est, quæ facit ad præsentem tractatum, quod est speciale in tribus iudicijs familiæ erciscundæ,communi diuidundo, & finium regūdorum,per text.in §.1.Inst.de offic.Iud.Et quia
108 vidimus iudicio † communi diuidundo agi posse, licet res non possideatur, vt habetur in d.l.& ideo,& in l.item Labeo.§. fin. & in l. seq.ff.famil.ercisc.licet in d. §.1.Inst.de of-
109 fic.Iud.non dicatur acquiri dominiū † sine possessione, vt considerat Bart.in d.l.& ideo ff.de cond.furt.ipse tamen sustinendo Glos. dicit,quod resolutio contractus iudicatur eiusdem naturæ, cuius est contractus. Vnde sicut dolus dans causam contractui irritat, contractum bonæ fidei,ita resolutionem ipsius,

sius, l. de tutela, & ibi not. C. de in integr. restit. minor. Ita cum in societate sit speciale, vt dominium transferatur sine traditione l. 1. & 2. pro soc. & not. in l. 1. in princip. ff. pro dote, eadem ratione dicendum est, quod in eius resolutione transferatur dominium sine traditione, & hanc Glos. & Bart. opinionem approbat Castrens. in consil. 216. nu. 2. in fi. lib. 1. Anchar. Regien. quæst. 40. num. 22. lib. 3.

Declaratur tamen, vt procedat solummo-
110 do in communione prouenienti † ex contractu societatis, ex quo transfertur dominium sine traditione, & non procedat in communione prouenienti ex alia causa, vt dicunt Bar. & Castren. in locis proxime citatis. Et specialius declarari debet, vt procedat solummodo in societate omnium bonorum, & in rebus, quæ erant sociorum ante contractam societatem, & non procedat in cæteris societatibus, & in rebus quæsitis post contractam societatem, quia in eis sine traditione societatis natura attenta dominium non transfertur, vt dixi suprà c. 9. n. 45. & cap. 14. nu. 5. & nu. 39. & tradit Alex. cons. 137. num. 21. & 22. lib. 2.

111 In diuisione † societatis de consuetudine obseruatur, quod prius soluantur debita, deinde cuique ex socijs restituantur capitalia posita in pecunia si adsint, sin minus in melioribus effectibus societatis, deinde diuidatur lucra si adsint, & cuique portio debita assignetur, & videtur hanc consuetudinem esse iuris communis conformem Corn. cons. 54. sub num. 3. vers. circa tertium lib. 1. Petr. de Vbal. de duob. fratrib. par. 5. q. 35. nu. 38. Menoc. cons. 121. numer. 41. & 57. lib. 2. Rot. Genuen. decis. 7. num. 3. & decis. 73. nu. 11. & decis. 124. nu. 2. & pluries ita decisum fuit per Rotam Florent.

112 Dominiũ † in dissoluendo contractu transfertur sicut transfertur in contrahendo, ita loquendo de societate etiam particulari tradit Rimin. sen. cons. 175. num. 10. lib. 1.

113 Diuisio † ex cursu decẽ annorum inter præsentes, & viginti inter absentes, quod facta præsumatur de magis communi opinione testatur Boer. decis. 58. nu. 2. & 3. quod tamen verum esse intelligitur, quando quilibet de rebus communibus possidet, secus vero, si vnus nihil possideat Bal. cons. 98. lib. 2. Corn. cons. 251. & cons. 275. lib. 3. Mozzius de contract. tit. de societ. vers. venio ad quartum nu. 46. post Boer. d. decis. 58. nu. 6.

114 Maior natu † inter fratres, quod teneatur facere diuisionẽ, & minor debeat eligere de iure canonico communem esse opinionem tradit Mozzius de cõtract. tit. de societ. vers. venio ad quartum nu. 48. per Petr. de Vbal. in tract. de duob. fratr. par. 11. q. 12. Afflict. in tract. de iur. prothomis. in princ. nu. 45. Soarez in littera. D. nu. 91. sed decipitur.

115 Diuisio, quod non † præsumatur, vbi adest inęqualitas, & diuisa semel, quod iterum diuidi debeant causa inæqualitatis tollẽde tenuit Rot. Rom. decis. 87. p. 1.

116 Statutum, quod de † quolibet contractu soluatur gabella, quod sit intelligendum de contractu dominij translatiuo, & quod non comprehendat diuisionem tradit Bald. in l. tres fratres, ff. de pactis, Ias. in l. ab emptione col. fi. ff. de pactis Bertazol. in tract. de gabel. p. 3. q. 9. col. 2, Bertaz. in tract. de clausul. glo. 13. claus. 30. num. 9. vbi aliter tenentem citat Rom. cons. 182. in casu proposito in 2. dubio quem sequitur Barbat. inter consilia Curtij iun. cons. 66. nu. 17. Felin. in c. quę in Ecclesiarum de const. nu. 93.

117 Quod sit rescindenda † diuisio stante lesione vltra dimidiam, vt per Simon. de Pret. cons. 137. num. 12. tenendum etiam videtur esse rescindendam, quando lesio adsit vltra sextam partem. l. vnde si Nerua, & l. sequ. ff. pro soc. Barto. in l. societatem. §. arbitrum. ff. eod. & uidenda sunt tradita in sequent. cap. 40. num. 44.

CAPVT XL.

Diuisio facta an retractari possit?

SVMMARIA.

1 *Diuisio semel facta retractari non debet.*
2 *Fallit, si sit facta ex falsa causa, & per errorem, & num. 5.*
Etiam si sit adhibitum iuramentum.
3 *Etiam si fuerit erratum in iure, quia in diuisione agitur de damno euitando.*
4 *Error, vbi tractatur de damno euitando, dicitur probatus, quando constat rem aliter se habere.*
6 *Diuisio probat iustam causam vsucapiendi & præscribendi.*
7 *Diuisio retractatur, siue error consistat circa res, seu circa personas.*
8 *Et procedit etiam, si diuisio fuit approbata in laudo a partibus emologato.*
Et si fuit approbata sententia Iudicis.
Quia sententia ob errorem iuris etiam retractatur.
9 *Declaratur, si in iudicio fuit super errore plene discussum.*
10 *Diuisio confirmata decreto Iudicis etiam retractatur, quia Iudicis decretum non interponitur adhibita plena discussione.*
11 *Diuisio facta per errorem neque in vim donationis sustineri potest, & procedit etiam, si diuisio esset facta inter coniunctos.*
12 *In vim donationis valere non potest, quia hæc verba non patiuntur.*
13 *Donatio non præsumitur, potius præsumitur error etiam in facto proprio.*
14 *Donatio facta etiam coram Iudice non præsumitur, stante decreti prohibitione.*
15 *Etiam si in instrumento diuisionis fuisset apposita clausula, ex certa scientia, diuisio errore facta non valet.*

16 Con-

1 Regula est, quod diuisio semel facta † retractari non debeat, sed quod tantum, si quæ res indiuisæ remanserunt, diuidātur. l. si maior. C. com. diuid. l. 4. §. hoc iudicium. ff. eod. Glos. vlt. in fin. in l. si soror. C. de collat. Beccius cons. 90. num. 2. Menoch. consil. 91. num. 28. lib. 1. Fallit regula ista, si diuisio
2 ex falsa † causa & per errorē facta fuit, quia vbi error est, ibi non est cōsensus. l. 2. in princip. ff. de iud. l. nihil consensui. §. fin. ff. de regul. iur. l. si per errorem. ff. de iurisdict. omn. iudic. Et nullius valoris esse ea, quæ ex falsa causa geruntur, late cōprobat Menoch. consilio 91. num. 40. cum plurib. sequentib. lib. 1. vbi num. 43. dicit, quod etiam iuramentum falsa de causa præstitum vitietur, post Paris. in cons. 90. num. 24. lib. 1. Et siue sit error fa-
3 cti, siue iuris † non nocet, quando, prout euenit in diuisione, agitur de damno euitando, l. iuris ignorantia, & l. error. in fin. ff. de iuris & facti ignor. l. non fatetur. ff. de confess. Castr. in l. post diuisionē. C. de iuris & facti ignorant. Beccius cons. 90. num. 14. Menoch. cōs. 91. num. 52. lib. 1. Marchabr. cons. 2. num. 28. Rimin. iun. cons. 193. num. 29. lib. 1. Soc. iun. cons. 50. num. 24. lib. 4. Crauet. cons. 425. numero 5. lib. 3. Et de errore dicitur constare,
4 quādo probatur † rem aliter se habere, quando tractatur de damno euitando. l. de ætate, §. vlt. vbi Glo. ff. de interrog. act. l. cum de indebito. ff. de probat. Bart. in l. sed si nec putē, ff. de cond. indeb. & in l. error. in fin. C. de iuris & facti ignor. & in cons. 85. in quæstione Ioannis. Bal. cons. 99. in causa lib. 1. Alex. cōs. 102. lib. 1. & cons. 156. nu. 10. lib. 6. Ruin. cōs. 134. num. 5. lib. 1. Ias. in l. si post diuisionem, num. 3. C. de iuris & facti ignor. Soc. cons. 25. num. 3. & consil. 33. num. 5. lib. 4. Balbus in l. Celsus. num. 27. de vsucap. Menoch. d. cons. 91. num. 11. lib. 1. Beccius d. cons. 90. num. 11. Crauet. cons. 188. num. 9. lib. 1. & consil. 851. num. 12. lib. 5. Franc. Vegg. cons. 19. num. 17. Dec. cons. 408. sub num. 7. lib. 2. Curt. iunior cons. 92. Mascar. in tract. de probat. conclus. 636. num. 10. & conclus. 641. Quod autem di-
5 uisio † errore facta, & ex falsa causa, retractari debeat, probatur in l. cum putarem. ff. familia.

mil.ercisc.vbi diuisio facta cum aliquo, tanquam cohærede, qui non erat, retractatur cognito, errore, & in l.si post diuisionem. C. de iur. & facti ignor. vbi similiter diuisio per errorem facta retractatur, & in l.si soror. C. de collat. vbi retractatur diuisio, cognito quod plus ad vnum, quam ad alterum peruenerit, & in l.maiorib.C.comm.vtr.iudic.vbi etiam maioribus subuenitur, si perperam per fraudem vel dolum diuisio facta fuit, quia in bonæ fidei iudicijs, quod inæqualiter factum esse constiterit, in melius reformabitur. Et probatur in l.cum solus. ff.de vsucap. vbi Pomponius ait, illum, cui tanquam hæredi tradita res est ab altero vero hærede, non præscribere ex eo titulo, cum sit nullus. Hunc text. ad hoc probandum citat Menoch.in d.cons.
6 91.num.31.lib.1.sed quia agitur ibi de † materia præscriptionis, & an diuisio iustam vsucapiēdi causam præbeat, pro eius intelligentia quando sit, quod diuisio non præbeat iustam causam vsucapiendi, videnda sunt tradita ibi per Bart. & per Glos. & Dd.in l.1. C. com.vtr.iud. & per Balbum in tract. de præscript.p.1.partis principalis, q.4. Et hanc opinionem, diuisionem dolose vel erronee, &
7 ex falsa causa factam † & per errorem, siue error sit in facto, siue in iure, si tractetur de damno euitando, etiam in lucro iam quæsito, siue error consistat in rebus siue in persona, retractari, tenent Bald.in cons.386. proponitur. lib.1. Castrens. cons.123. dubitatur primo, an comes.num.5.lib.2. Anchar.cons. 291.super pluribus, num.3. Alex.in l.si soror in fin.C.de collat. in cons.168. num.1. lib.1. Dec.in d.l.si soror.in 2.not. & in consil.408. num.1.& in cons.525.num.5. lib.2. Soc.iun. cons.48.num.42.& cons.128.num.121. lib.1. Crauet.cons.26.in fin.& cons.188.num.9.& cons.221.num.8.lib.1. Menoch. cons.91.lib. 1.& cons.288.num.41.lib.3. & consilio 320. num.18.libro 4.& cons.498.num.27.lib.5.& cons.813.nu. 53.lib.9.Pancirol.cons.1. num. 95.lib.1.Beccius cons.90.nu.10. Bursa.cons. 339.nu.22.lib.3.

Ampliatur ista conclusio, vt procedat, &
8 vera sit, etiamsi laudo a partibus † emologato diuisio facta fuerit confirmata. Licet enim ex tali diuisione fuisset translatum dominium, attamen docto de errore translatio rescinditur. Menoch. dict.consilio 91.numero 58. & numero 62. per text. qui aperte loquitur in diuisione facta ex laudo arbitri, in d.l.si soror. in fin. C.de collation. & etiamsi facta fuerit a Iudice, quia sententia ob errorem etiam iuris retractatur, Corneus consilio 156. visa facti serie.columm. vltim. versiculo nam & si ex causa. Dec. consilio 525. numero 11.libro secundo, Menoch. d.cons. 91.num.59.

Declaratur tamen, vt ista ampliatio pro-
9 cedat, quando in iudicio † non fuit plene discussum super prætenso errore. Si enim de eo fuit actum, & plene discussum coram arbitro, & coram Iudice, amplius diuisio retractari non posset, & ita intelligitur procedere text.in l.cum putarem. ff. famil.ercisc. vt declarat Menoch.in dicto consilio 91.numero 62.& clarius d.consilio 320.nume.26. libro quarto, & in consilio 119.numero 21. & 22. libro 2. & consilio 105. numero 95. libro primo.

10 Et ideo etiam diuisio per decretum † Iudicis approbata docto de errore retractatur, quia decretum non interponitur in iudicio contradictorio, & adhibita plena discussione, sed inter volentes, vt per Dec.cons.351. nu.7.vers.non obstat, lib.2. Menoch.d.cons. 320.numero 26.lib.4.& consil.105. num.95. libro primo.

Secundo ampliatur, quod talis diuisio ne-
11 que etiam in vim † donationis sustineri potest, quia qui diuidunt bona non diuidenda, dicuntur facere actum nullum, & per consequens nugatoriū, qui quod valeat in vim donationis, si non valet in vim diuisionis, censeri non debet, vt per Riminal.iun. consilio 193. numero 32. libro 2. Et procedit etiam, si esset facta diuisio inter coniunctos, quia ad præsumēdam inter eos donationem multa requiruntur, vt declarando.l. Procula.ff. de probation. tradit Socin. consilio 25. numero 10.libro 4.Menoch.in tractat. de arbitr.iudic.casu 88. numero 16. & in d.consilio 91.nu.53.lib.1.

12 Etiam in vim donationis † valere non potest, quia facta expressione diuisionis verborum significatio non petitur, vt fiat transitus in formam contractus donationis, iuxta doctrinam Bartol.in l.vbi ita donatur. ff. de donation. caus.mort. & per Dec. in consil.293. in fin.libro 1. Riminald. iun. d.consilio 193. numero 34.lib.2. Et dicit Beccius in d.cons.
13 90.numero 18. quod donatio † non præsumitur, & quæ vis potius interpretatio capiēda est, quam donationis, l. cum de indebito, ff. de probatio. & quod potius præsumitur error in facto proprio, & error iuris, quā donation. Ruin.consilio 167. numero 12. & num.19.libro 2. Et facta diuisione donatio-
14 nem factam † modo aliquo censeri non posset, si adessent statuta prohibentia fieri absque insinuatione, vel alia certa forma non seruata, & hoc procedit etiam, si diuisio coram Iudice facta fuisset, Riminald.iun. in §. 1.nu.157.Inst.de donat. & in d.cons.193.nu. 36.libro 2.

Tertio ampliatur etiam, si in instrumen-
15 to † diuisionis fuisset apposita clausula, ex certa scientia, quia cum diuisio sortiri effectum non possit, vbi bona non sunt communia, talis etiam clausula, quæ respectu diuisionis apponitur, aliud operari, nempe donationem, quæ ex actu diuisionis resultaret, dici non potest, vt ex Aret. in cons.14. sub nu. 8.versic.secundo, quia tradit. Menoch.consilio 91.

silio 91.sub numero 52.libro 1. Et confessio
16 proueniens † a tali clausula non nocet, & dicitur erronea, quando postmodum probatur rem aliter se habere, Bald. in l. sed & si quis, §. vltim. in fin. ff. si quis caut. Socin. consilio 159. numero 24. libro 2. Ruin. cons. 167. numero 19. lib. 2. Dec. consilio 408. numero 7. Becc. consilio 90. numero 19. Menoch. consilio 91. sub num. 52. libro primo, Marchabr. cons. 2. num. 31.
17 Et ista clausula censetur prouenire † eodem errore, quo prouenit diuisio, & sicut corruit diuisio, ita etiam clausula corruere debet, l. doli. versiculo diuersum, de nouat. Bartol. in l. vltim. §. idem quærit. ff. de condition. indebit. Corn. consilio 189. numero 12. libro primo, Socin. consilio 159. numero 24. libro secundo, Ruin. consilio 167. num. 19. & numero 23. libro secundo, Menoch. d. consilio 91. numero 54. libro 1. Becc. d. consil. 90. sub numero 19. & de communi testatur, vbi etiam considerat, quod ista clausula potius ex stylo Notariorum, quam ex partium consensu apponi solet, ex Bartol. communiter recepto in l. 1. numero 10. de iure codicill. Et si fuerit etiam dictum, consulte, deliberate, ex certa scientia, & non per errorē, quod talis clausula detecto errore nihil operetur, tradit Franc. Vegg. consilio 19. in fi. post Socin. consilio 214. colum. 6. lib. 2. Et ista sunt
18 vera, etiam si fuisset renunciatum † conditioni indebiti, & sine causa, &c. vt per Becc. dicto consilio 90. numero 20. versic. non obstat quartum.
19 Quarto ampliatur etiā, si in † instrumento diuisionis cum dictis clausulis fuisset appositum iuramentum, quia si iuramentum est assertorium de præterito, vt quia sit iuratum, omnia & singula esse vera, cognito esse falsa, & sic detecto periurio non obligat. Cyn. in l. 1. C. de sacrosanct. eccles. Bartol. in l. cum quis decedens, §. Titio. ff. de legat. 1.
20 Si vero est promissorium † de futuro, quia iuratum sit non contrauenire, similiter docto de errore, diuisio erit retractanda, ea ratione, quia ea facilitate, qua ex causa erronea fuit facta confessio & diuisio, eadem etiam facilitate censetur appositum iuramentum, & quia vbi est error, ibi non est consensus, l. si per errorem. ff. de iurisdiction. omn. iudic. ita tradit Ruin. consilio 167. numero 23. libro 2. & non absunt illa tria requisita ad hoc, vt obliget, etiam iuris canonici dispositione inspecta, nempe veritas, iustitia & iudicium, cap. animaduertendum. 22. quæst. 2. Castrens. consilio 122. sub numero quarto, libro secundo, vbi considerat, quod etiam si tale iuramentum obligaret ipso iure, nihilominus esset concedenda absolutio, quia considerat ipse, quod licet sit obseruandum iuramentum, quando ab vtraque parte potest obseruari, sine peccato, tamen non debet obseruari, quādo contineret peccatum, ex parte iurantis, §. non enim. in auth. scenicas non solum fideiussiones.

Et debet concedi iuranti absolutio, quando creditor recipiendo peccatum committeret, vt si fuit promissum soluere vsuras, & iuratum. Nam a iuramento debet concedi absolutio, ne creditor cum peccato vsuras recipiat. Crauet. consilio 192. numero 11. lib. 1. ita isti iuranti in diuisione per errorem debet concedi absolutio, ne alter cum peccato habeat, quod sibi non debetur, & constito de errore, quod Iudex cogere posset partem aduersam ad relaxandum iuramentum tradit Seraf. in tract. de priuileg. iur. priuileg. 90. in fin. Et hanc opinionem, quod do-
21 cto de errore † diuisio sit retractanda, etiam si adsit iuramentum, tenet Ruin. dict. consilio 167. numero 22. & sequent. vbi de communi libro 2. Becc. consil. 90. num. 20. Franc. Vegg. d. consilio 19. sub numero 14. & sequ. Dec. consilio 408. numero 8. & sequent. lib. 2. Socin. iun. consilio 50. numero 31. & seq. libro 4.
22 Contra hanc opinionem faciunt † tradita a Seraf. in d. tractat. de priuileg. iur. priuileg. 90. ex doctrina Bartol. in l. ex hac scriptura, numero 12. ff. de donatio. vbi dicit iuramentum operari, quod error allegari non possit, ea ratione, quia quis iurando videtur velle, quod actus valeat omni meliori modo. Nam dicit Seraf. sub numero 9. dato, quod iurans propter errorem non obligetur, tamen propter iuramentum de errore opponere non potest, & dicit, quod paria sunt, actum esse validum & legitime factum, vel inualidum, si de eius inualiditate doceri non potest, l. qui habebat. ff. de manumission. testam. Fatetur tamen num. 14. quod si pars non contradiceret, & non appellaret, erroris probatio valeret, per ea, quæ tradit Felin. in capitul. 2. numero 27. de probation. Et admittit
23 sub numero 14. quod error esset † attēdendus, si de eo constaret per inspectionem, & lecturam instrumenti, vel per confessionem partis, etsi Iudex hoc faceret ex eius officio. Ego sum in opinione, quod iuramento non obstante, vbi non fuisset iuratum de errore, non posse opponi, vt per Thesaur. decision. 260. in fin. quod error posset allegari & probari, quia non facit contra iuramentum ille, qui iurando errauit, cum in errante, vt dixi, non adsit consensus.

Et si actus virtute iuramenti debet valere omni meliori modo, erit verum in actu ipso diuisionis, quem iurans omni meliori modo, præsupposita communione, facere intendit, & non est conueniens, quod propter iuramentum iurantis alter cognita veritate bona ad eum non spectātia retineat. Et quod ista sit opinio magis communis, & verior, tradit Riminald. consilio 192. colum. fin. libro primo, tamē semper consulerem, quod absolutio ante erroris obligationem a Iudice eccle-

ce ecclesiastico peteretur, quia semper tutior via in dubio eligenda est, & esse concedendam absolutionem tradit Castrens. dict. consilio 122.libro secundo, & Ruin. d.cons. 157.in fin.libro secundo, Mascard. conclus. 531.num.31.

Secundo principaliter non solum, vt iam dixi, diuisio ex falsa causa, & per errorem
24 † facta retractari debet,sed etiamsi non congrue facta fuit, vt quia non fuerit cuique habenti communionem debita portio assignata.l.si soror.C.de collatio.& l.3. C.commun. vtr. iudic. Falsa enim causa & error in superioribus dictis considerata fuerunt, quando ad diuisionem ille admissus fuit, qui admitti non debebat, vel si res aliquæ communes
25 † indiuisæ remanserunt, quæ diuisione non obstante conferri & diuidi debent.Gloss.vltim.in fin.in d.l.si soror. C.de collation. Menoch.consilio 91.numero 28.libro primo.Et loquimur modo de diuisione facta inter eos,
26 inter quos vere res † erant diuidendæ, sed vni plus, quam alteri assignatum fuit,& quidem si in tali assignatione dolus interuenit, procul dubio diuisio erit retractanda, quia bonæ fidei iudicijs dolus penitus contrarius est, vt habetur in d.l.3. & ibi Bartol. C. com. vtr.ind. Franc.Vegg. consilio 19. sub numero 13. Menoch. consilio 87. sub numero 86. libro primo,vbi loquitur de assignatione do
27 lose facta † de bonis fideicommisso subiectis vni prole carenti,vt redirent ad alterum habentem filios.Surdus consilio 382. numero 51. & sequent.libro 3. vbi dicit non valere diuisionem tanquam fraudulentam,quando vni fratrum, qui prole caret, assignatur totum allodium, & fratri prolem habenti assignatur totum feudum, quia eo tendit, vt mortuo vasallo cum prole dominus excludatur a successione, & idem tradit in consil. 384.nu.57.lib.eodem. Si vero petatur,quod
28 diuisio † retractetur,quia çqualiter facta nõ fuit,non semper inæqualitate stante erit retractanda,sed tunc demum, quando inæqualitas erit vltra dimidiam. Simon de Prætis cons.137.num.2.quia diuisio est similis permutationi,& emptioni.l.1. & ibi Glos. C.cõmun.vtr.iudic.ideo, sicuti fit in venditione, in diuisione consideratur, vt concessa censeantur ea omnia, quæ sunt intra fines rei in diuisione assignatç. Crauet. consilio 377.numero 6.lib.3.

29 Et sumpto argumento † a prædicamentis ad aliquid, quemadmodum quid in venditione fuerit comprehensum consideratur, habita relatione ad pretiũ, ita quid vni pro parte datum fuerit consideratur, habita relatione ad partem alterius. Crauet.d. consilio 377.numero 7. libro 3. Menoch. in tractat.de arbitr.iudic.libro primo, quæstio.11. numero 16. ex Socin. in l.1.numero 8. ff. de rebus dub. & in consilio 98. in fin. libro primo,Crauet.consilio 310.numero 3. in fin.libro secundo, Curt. iun. cons.80. numero 1.
30 Euictio etiam † in diuisione locum habet, quia est similis permutationi & venditioni, vt dicit Glos.in d.l.1.Cod.commun. vtr.iud. & in l.hæredes, §.item curare,ff. famil. ercisc und.& in l.item quamuis,in fin.ff.commu. diuid. Petr. de Vbald. in tractat. de duobus fratr.part.8.num.23.

Et talis distinctio adhiberi solet, vt per Glos.in l.si familiæ. C.familiæ ercifcun. Aut conuenitur, quod de euictione quis teneatur & tenetur. Aut nihil fuit conuentum,& similiter tenetur, nisi quis scienter alienum recipiat.l.si fratres. C.commun.vtr. iudi.vbi accipiens scienter rem alteri obligatam de euictione agere non potest, nisi specialiter fuerit promissa,& l.si fundum.C.de euictio. vbi non agit de euictione ille, qui scienter emit rem alienam, vel alij obligatam, nisi expresse de euictione sit stipulatus. Aut fuit conuentum,quod non teneretur de euictione, & non tenebitur, vt habetur in d.l.si familiæ.C.famil.erciscund.Et quamuis in ven
31 ditione, si fuit conuentum † ne locum habeat euictio, nihilominus venditor tenetur ad verum rei pretium.l. emptorem, §.fin. ff. de action. emption. tamen hoc non procedit in diuisione,quia in venditione solus emptor suscipit rei euentum, & in diuisione vterque suscipit rei euentum, ita dicit Glos. per text.in d.l.si familiæ, vbi Bart. dicit eam esse singularem, & menti tenendam. Hanc
32 Glos.opinionem, eius ratione † attenta, non procedere declarat ibi Guido Suzar. vtrefert ibidem Bald. sub numero 3.versicul. ista Glossa, quando vni assignata fuissent omnia bona libera, & alteri omnia bona obnoxia, quia cessat ratio mutui periculi. Et hanc declarationem sequuntur, & eam procedere dicunt, etiam si euictio sequatur ex preordinatione auctoris,& ex natura rei. Alexan. in l.qui Romæ, §.duo fratres, numero 34.ff. de verbor.obligation. Alciat. ibidem nume.37. & in consilio 133. superiorib. numero quinto,& consilio 138.prima facie. numero 3. & consil.526.fideicommis. ad fin. Menoch.consilio 87.numero 84.libro primo, qui numero 86. subiungit, quod nisi locum haberet euictio, magna inæqualitas sequeretur, quæ tamen inter fratres, & socios maxima est euitanda.

Verum tenendum est, hanc Guidonis
33 † declarationem non esse veram, quia an quis teneatur de euictione prouenienti ex natura rei, & ex præordinatione auctoris, non inspicitur, an res obnoxia fuerit vni in totum assignata, sed inspicitur, an diuidentes talem rem esse obnoxiam scientiam habuerint, quia tunc ille, qui eam scienter in diuisione accepit, de euictione agere non potest,quia non ignarus de çqualitate rei sibi imputare debet,si eam accepit. d.l. si fundum sciens. C.de euiction. & d.l.si fratres. C.com.

C.commun.vtr.iud.& ibi Odofr.Cyn.Albe. & cæteri, & hoc vult Gloss.in d.l. si familiæ, in fin.C.famil.erciscun.de allegat.d.l.si fundum sciens,& eam sequuntur Odofre.Cyn. Alberic. Bartol. Bald. Angel. & cæteri, & communiter approbatam dicit Curt. senior consilio 48. memoriæ, sub num.39. Et hanc opinionem, quod euictio locum nō habeat,
34 si vni in totum res † obnoxia, puta supposita fideicommisso, vel feudalis, vel emphyteutica scienter assignata fuit, late comprobant scribentes in eadem causa, Rolan.consilio 51. libro quarto, & Becc. consilio 24. Surd.consilio 311.numero 27.libro 3. Et ratio æqualitatis conseruandæ in contrarium considerata non obstat, quia sufficit ab ini-
35 tio † æqualitatem in diuisione ex partium consensu fuisse seruatam,& inæqualitas superueniens ex accidenti non consideratur, Bald.in d.l.si familiæ,in fin.Bero consil.108. in fin.libro primo,Becc.d.consilio 24. numero 37.Socin.iun. qui consuluit in casu Beroi. consilio 119. in fin. libro 3. Roland. d.consilio 51.in fin. libro quarto. Neque secuta e-
36 uictione danda est actio † præscriptis verbis, ad repetendum data in diuisione, vt fit in permutatione, cui similis est diuisio. Neque ex eo, quod sit similis emptioni, datur actio ad repetendum pretium, quia ista cessant, quando res euincitur ex natura rei, & ex præordinatione auctoris,cum sciens quis talem rem obnoxiam in diuisione accipiat. Curt.sen.consilio 63. antiquissima, sub numero 19. Becc.d.consilio 24. numero 38. Et
37 est verum, etiam si esset promissum † de euictione, quia talis promissio intelligitur secundum naturam rei, super qua interponitur, & ad hoc,vt ex tali promissione agi possit, oportet, vt sit in specie promissio facta etiam si sequeretur euictio ex natura rei., & præordinatione auctoris.Roland.d.cons.51. numero 19.libro 4. & Beccius d.consilio 24. numero 32.
38 Et regula illa, quem de euictione † tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. l. vindicantem,& l.sequent. ff.de euiction. & l.cum a matre. Cod. de rei vendicat.non habet locum, quando res scienter assignata in diuisione euincitur,ex natura rei,& ex præordinatione auctoris. Aretin.consilio tertio. in princip. Curt. sen. consilio 48.sub numero 15. & sub numero 79. Roland. d.consilio 51.numero 19.libro 4.& Becc.d.consilio 24. numero 36.

Et vt redeamus, vnde abijmus, nō tamen extra propositum, cum, vt dixi, diuisio sit
39 † similis venditioni, quatenus ea rescindi debeat ob læsionem,erit dicendum,quod sicut emptio rescinditur, quando interuenit læsio vltra dimidiū iusti pretij, ita sit rescindenda diuisio,quando adsit lęsio vltra dimidium,ita tradit Glos.in l.3.in vers. vel perperam. C. commun. vtr.iudic. & Bartol. ibi in summario dicit,quod in diuisionibus subuenitur ei, qui est deceptus dolo aduersarij, vel re ipsa vltra dimidium iusti pretij, & subiungit d. l. valde esse notandum, quæ generaliter extendit.l.2. Cod.de rescindend.vendition. ad omnes contractus bonæ fidei, & bene esse notandam d. Gloss. in vers. perperam,Et hanc Glos. opinionē sequitur etiam Simon de Pręt.in consilio 3.num.32.& cons. 137.num.12.

Procedit etiam ista opinio, si iudicio sor-
40 tis † cuique assignatio facta fuit, si enim adest læsio vltra dimidiam rescindi debet,Pet. de Vbald.dicto tractat.de duobus fratr.part. 11.sub numero 13. ibi: Bene tamen; verum est,quod si vni ex ipsis fratribus iudicio sortis diuidentibus ex ipsius sortis infelicitate intollerabilis deceptio contingit,debet ipsa diuisio in melius reformari, vt cōcludit Bal. in l.maioribus.C.commun.vtr.iudic. & subiungit, quod hoc non procedit, si diuisio a Iudice facta fuisset,& eius sententia in iudicatum transijsset,quia ab ea appellandum erat,& de Iudicis sententia dixi supra num.9. Bal.cons.238.lib.1.

Et hæc dicta de iudicio sortis ita procedere declararem. Aut diuidentes ignorant partium inæqualitatem, aut de ea notitiam habent.

Primo casu, si iudicio sortis cuique pars obueniat,cognita inæqualitate,dicerem eas esse reformandas.

Secundo vero casu dicerem, non esse reformandas, quia si quilibet sciens inæqualitatē voluit se submittere iudicio sortis, cum posset perdere, & lucrari; dico quod de socio,& de eo, qui fecit partes, conqueri non debet,& etiam minor de iudicio sortis,cum posset lucrari, conqueri non potest,& petere restitutionem. In primo casu dicerem debere audiri,quia si ignorabat inæqualitatem non videtur consensisse, vt sortis iudicio, tam magna inęqualitas veniret terminanda, & videnda sunt dicta supra capitulo quinto, numero 35.

Quod sit retractanda diuisio, non proce-
41 dit, licet adsit inæqualitas † vltra dimidiam, quando in diuisione fuit oppositū iuramentum. Nam si rescinditur diuisio, quando adest læsio vltra dimidiam, quia est similis emptioni, & in ea militat dispositio.l.2. C.de rescindend. venditio. secundum Glos.supra allegatam in l.3. Cod.comm.vtr. iudic.certe quod stante iuramento diuisio non sit retractanda, dicendum videtur, quia remediū in
42 dict.l.2. tollitur stante † iuramento, vt per Bartol. ibi numero 9. Et istam esse communem Dd.opinionem,dicit Soc.cons.136.col. fin.lib.1. Cagnol. in d.l.2. num.91.& seq. Et quod stante iuramento non possit diuisio retractari post Ias. in l. post diuisionem. C.de iur. & facti ignoran. tenet Simon de Præt.d. cons.137.nu.62.

Opi-

Opinio ista redditur dubia, quia contraria
43 opinio, quod stante iuramento † detur remedium, l. 2. C. de rescindend. vendition. est magis communis, si adsit enormissima læsio, vt per Gabriel. titul. de emptio. & venditio. conclus. 1. numero 86. Roland. consilio 60. numero 66. & sequent. libro quarto, Ioseph. Ludouic. conclus. 73. ampliat. 2. Eugen. consilio 12. numero 62. vbi dicit, quod stante enormissima læsione, & etiam enormi, non procedit, capitulo quamuis. de pactis, in 6. saltem petita absolutione ad effectum agendi, & numero 72. & 73. testatur esse magis communem opinionem non tolli per iuramentum remed. d. l. 2. C. de rescind. vendit. & in consilio 79. nu. 57.

Et tradita de rescindenda venditione non
44 procedunt in diuisione † rerum societatis, quia considerant Dd. in vẽditione læsionem esse enormissimam, quando excedit dimidium iusti pretij, & non sic est in societate, quia in ea diuisio dicitur continere manifestam iniquitatem, quando adest læsio in sexta parte, vt probatur in l. vnde si Neruæ, & in l. sequent. ff. pro soc. vbi probatur, quod vni de tribus partibus duæ datæ fuerunt, & alteri vna, & quia erat danda dimidia, dicitur, diuisionem continere manifestam iniquitatem, & ita ad hoc probandum dicta iura inducit Bart. in d. l. societatem. §. arbitrorum, numero 25. ff. pro soc. & ab eo non dissentit Orian. in capitul. quoniam contra. par. vltim. quęstion. 14. de probation. & Raphael Cuman. consilio 50. quos retulit Ferrat. caut. 8. & illis adhæret Ruin. consilio 81. numero 3. libro primo, Decian. consilio 33. num. 144. libro primo, Menoch. in tractat. de arbit. iud. casu 73. qui licet velit in arbitris dictis esse Iudici arbitrarium, quæ læsio enormis censeatur, tamen dicta iura, & dictam Bart. opinionẽ in societate procedere affirmat, quia est contractus bonæ fidei, & æqualitas arbitrio boni viri in ea est obseruanda. l. si non fuerint. ff. pro soc. & vltra prædictos addo, quod hanc opinionem etiam tenet Castren. in d. consilio 122. viso puncto supradicto, & alijs, de quibus in eis fit mentio sub numero secundo, libro secundo, qui licet in lib. meo dicat de læsione vltra septimam partem, credo quod hoc factum sit errore impressoris, & quod velit dicere vltra sextam, nam allegat dicta lege, vnde si Neruæ. quæ, vt supra ex Bartol. deduxi, loquitur de sexta & non de septima.

Igitur ex eo, quod simpliciter iuratũ fuit,
45 non erit sublata facultas † retractandi diuisionem, si de læsione fuerit doctum non solum in dimidia, sed etiam in tertia parte, saltem obtenta absolutione a iuramento, & id confirmatur ex eo, quia diuisio inter socios nihil aliud est, quam ratio inter eos cõposita, quia prius requirunt socij, quid sit in societate, deinde faciunt diuisionem. Socin. consil. 25. num. 5. libro 4. Menoch. consil. 91. num. 33. lib. 1. Et redditis & calculatis rationibus, si fuerit appositum iuramentum, nihilominus eo non obstante, stante errore, calculatio reuideri debet, nisi super ea fuerit iudicatum, seu transactum, vt dixi sup. c. 38. num. 74.

Quęro societate diuisa, apud quem ipsius
46 societatis † signum remanere debeat, ponit hanc quæstionem Bart. in tract. de insign. & armis. Bald. in l. 1. num. 3. C. pro soc. & latius Petr. de Vbald. in d. trac. de duob. fratr. part. 11. num. 12. & eorum dicta considerando ita videtur posse distingui. Aut quęrimus de signo artificij, in quo principaliter operatur qualitas loci, datur exemplum de nobili Castro Fabriani, vbi plura sunt ædificia, in quibus chartæ conficiuntur, & chartæ habent sua signa, ex quibus cognoscitur, quo in ædificio seu artificio factæ fuerint. Aut quærimus de signo peritiæ, in quo principaliter bonitas artificij operatur, vt sunt signa, quæ in ensibus, & gladijs, & alijs similibus rebus apponuntur, ex quibus opus cognoscitur esse illius magistri, qui tali signo vtitur. Aut quærimus de signis fiduciæ, & crudelitatis, quibus vtuntur mercatores in eorum mercibus, de quibus dici solet, che a i segni si conoscono le balle. Bald. in l. dos data. C. de donat. ante nupt. & alij quos citat Mascar. conclus. 160. in princ.

Primum signum artificij nuncupatum re-
47 manere debet apud eum, apud quem † remanet ædificium, siue iure proprietatis, siue conductionis, siue mala fide teneat, siue in totum, siue in partem, toto tempore, quo tenebit illud, tali signo vti prohiberi non poterit, sicut fit in cæteris iuribus realibus, lege via constitui. §. fin. ff. de seru. rustic. præd. & lege secunda, §. fin. & leg. sequent. ff. si seruit. vend. & leg. vsusfructus. & leg. sequent. ff. quemadm. seruit. amit. & quod idem fit in conductione talium ædificiorum, facit textus in leg. sed addes. §. illud. & in l. videamus. §. item prospicere. ff. locati.

Secundum signum peritiæ nuncupatum,
48 licet durante societate omnes † stantes in eadem statione eo vti possint, quia hoc videtur permittere magister principalis, §. nos autem. in authent. de tabell. in Glos. in ver. ipsis. in fin. tamen si separentur, debet remanere apud ipsum magistrum, qui principalis erat in statione, argum. leg. fin. ff. de fundo instructo. Et si omnes erant æquales, si non sint concordes, forte dirimitur, apud quem remanere debeat. leg. quæ cautiones. ff. famil. ercisc. ita dicit Bartol. in dicto tract. numero decimosecundo, in fin. Latius in hoc secundo signo dicendum videtur vltra Bartol. quod si dicto signo magister principalis vtebatur ante contractam societatem, quod eo vti debeat etiam ea dissolu-

dissoluta, quia suo vtitur signo, & nemini damnum, & iniuriam facit. Sic etiam si eo magister principalis vti cepit, statim contracta societate, quod eo vti debeat societate dissoluta, dicendum est, quia sicut societate durante eius peritiam denotabat, ita quod eam denotet societate dissoluta nemini fit damnum, neque iniuria, cum alij socij non essent eiusdem peritiæ, sed inferioris. Si vero omnes socij eodem signo vtentes essent eiusdem peritiæ, videtur dicendum, quod omnes pariformiter eo vti possint, quemadmodum si plures habeant idem nomen, eo singuli vti possunt ad demonstrandum propriam personam. Et in hoc signo peritiæ, stāte pari peritia in omnibus socijs, non potest considerari, quod vnus sibi assumat signum, quod erat significatum totius societatis, vt infra dicam, sed debet dici, quod signo vtatur significante eam peritiam, quam significabat societate durante. Nam etiam societate durante peritia repræsentata erat singulorum, & non erat quid commune, sed quæstus ex ea redacti communes efficiebātur, vt declaraui supra c. 9. & cum esset singulorum, certe ab eodem signo, quod repræsentari posset, etiam soluta societate non videtur denegandum.

Tertium est signum fiduciæ, & credulitatis nuncupatum, & quo vtuntur mercato-
49 res † socij, & dicitur signum societatis, de eo prius dicendum est non transire ad hæredes, quia societas ad hæredes non transit. l. verum. §. fin. ff. pro soc. ita dicit Bartol. in dict. tract. de insign. & armis. num. 12. Quod etiam tale signū societatis ea dissoluta apud singulos socios remaneat, æquum non esse dicit Bartol. d. loco. num. 12. & idem dicit Bald. in l. 1. numero 3. C. pro soc. quia cum ratione signi, quod notum erat, ostenderetur fides, qualitas & potentia totius societatis, valde iniustum esset, si apud singulos remaneret, cum non tantæ fiduciæ & potentiæ possit esse vnus solus, quantæ erat totum corpus societatis, & sic populus lædi posset, si signum nō destrueretur societate destructa seu dissoluta. Et apud quem remanere debeat quærendo, Bartol. sub dict. numero 12. vtitur hac distinctione, siquidem
50 aderat † in societate vnus, qui erat capitaneus, & magister, sicut dicitur in simili in l. peculium. §. 1. ff. de leg. 2. apud ipsum remanere debet, quia erat maioris honoris, arg. l. final. ff. de fundo instr. & hoc placet Strach. in tract. de mercat. part. 2. sub num. 99. Si vero non aderat talis magister, remanebit penes eum, qui erat socius maioris quantitatis. leg. si quæ sunt cautiones. ff. famil. ercisc. Si omnes erant æquales, sorte erit dirimendum. dict. l. si quæ sunt cautiones. & si aderat negotiator, apud eum remanere debet, & hoc ideo, quia aliorum non interest. Et quia quamuis societas dissoluta sit, tamen negotiatio remanet penes negotiatorem, & signum vti accessorium à negotiatione remoueri non debet, argum. l. possessorium. C. com. vtr. iud.

Verum videtur dicendum, quod ista Bartol. dicta sustineri non possint, quia signum,
51 quod erat † commune inter omnes socios, cōtra naturam societatis esset, si vni solummodo assignaretur, & si denotabit fiduciā, & potentiam totius societatis, non est conueniens, quod fraudentur homines credētes signum esse societatis, & non vnius solummodo. Posset saluari Bart. si principalis vtebatur dicto signo ante contractam societatem.

Et ita dicendum est de socio, qui habebat maiorem partem in societate, quia non per hoc sequitur, quod signo in totum vti debeat, & pro parte diuidi non potest. De negotiatore etiam idē dicendū est. Quia licet ipse negotietur, tamen facit nomine proprio, cum sit extincta societas, & si accessorium sequitur suum principale, cum signū esset accessorium societatis, ea extincta, extinctum remanere debet. Et quod Bart. male loquitur in hac eius distinctione, tradit Pet. de Vbal. d. part. 11. nu. 12. in fin. & Strach. d. tract. part. 2. sub nu. 99.

Sed etiam ad dicta Petr. de Vbald. dicto loco animaduertendum est, & primo, dum
52 dicit, circa prædicta † esse obseruandā consuetudinem, & standum esse etiam iudicio mercatorum, quid super signo sit disponendum, recte loquitur. Verum dum partium conuentionem dicit esse obseruandam, penes quem signum dissoluta societate remanere debeat, quoad ipsos socios, quod recte loquatur, dici potest. Quo vero ad extraneos, eius opinio non est sequenda, quia non est permittendum propter publicā vtilitatem, quod vnus solus eo signo vtatur, quo vtebatur tota societas, nisi verum sit, quod iste solus sit adeo potens, & fidelis, vt cum eo secure contrahi possit, quemadmodum poterat cum ipsa societate. Et etiam dum dicit, quod signum diuidi potest per licitationem & recompensationem, similiter potest procedere inter ipsos socios, sed non quo ad extraneos, qui decepti remanerent contrahentes cum vno, dum crederent cōtrahere cum societate.

Similiter si non in totum saluaretur societas, sed aliqui solummodo ab ea recederent, & essent de opulentioribus & diligentioribus, superiores non deberent permittere, quod remanentes in societate eodem signo vterentur, si contrahentes cum eis, credentes contrahere cum societate tota, vt erat prius, damnum sentire possent. Non enim permitti debet, quod sub fide signi quis deceptus remaneat, sed deceptione

cessante, & in hoc casu, & in omnibus supra relatis parum esset elaborãdum, apud quem signum remaneret, ita etiã admittit Strach. d. tract. p. 2. sub nu. 99.

Quæro vlterius, societate dissoluta, apud
53 quem libri societatis romanere † debeant? Attẽta dispositione text. in l. si quæ sunt cautiones, & in l. sequent. ff. famil. ercifcund. dicendum est, quod debẽt deponi apud illum, qui habet maiorem partem ratione maioris interesse, & ipse cæteris tenetur descriptum & recognitũ facere præstita cautione, quod illos semper, cum res exegerit, exhibebit, & si erunt pares in partibus, & non erunt concordes, apud quem deponantur, vel erũt deponendi in æde sacra, & hoc casu non est locus licitationi, ita tradit Petr. de Vbald. d. tractat. part. 11. numero 36. & subiungit in hoc multum versari arbitrium boni viri, vt prouideat, quòd scripturę stent apud personam fidam, quæ nullam in eis committere possit falsitatem, aut malignitatem, & quæ possit necessitate suadente alijs copiam dare, & eos cautos reddere; & ista procedunt in scripturis communibus, & quæ cuiq; deseruire debent. Cæterum scripturæ, quæ redditæ ratione ad vnum ex socijs solummodo pertinere debẽt, eidem socio, cui ratio reddita fuit, dari debent, vt dixi supra capit. 38. numero 58.

54 Restitutio in integrum † cõceditur minori aduersus diuisionem a se factam. l. 1. C. si aduersus transactio. vel diuis. l. final. in fin. ff. famil. ercifcund. ponit pro regula Oddus in tractat. de rest. in integr. parte 2. quæstio. 66. sub num. 25.

Ampliatur etiam stante iuramento Socin. iun. consil. 48. num. 22. lib. 1. dummodo tamen adsit læsio enormis Dec. cons. 349. lib. 2. Limitatur si minor maior factus, diuisionem approbasset, vel diu tacuisset Bal. cons. 282. lib. 2. & late tracta. de ratificatione Odd. d. tract. q. 25. art. 1.

Limitatur vlterius in diuisione facta iudicio fortis Bald. in l. ait Prætor. §. fin. ff. de minor. Natta consilio 631. numero 23. libro 3. Tiraquel. de iur. primogen. quæst. 17. num. 6. Marant. in pract. parte 6. versicul. & quandoque appellatur num. 258. Dummodo tamen non adsit læsio enormis, quia ea stante daretur restitutio Bald. in l. maioribus per illum text. C. commun. vtriusque iudicij iuncta l. 2. C. quando, & quibus quarta pars libro 10. Petr. de Vbal. tractat. de duobus fratrib. part. 11. numero 19. vbi dicit quod hoc non procedit si facta fuit iudicis authoritate interueniente, quia debebat appellare, & eum refert Odd. d. quæstio. 66. sub numero 25. versi. sed hoc restringitur, sed aduertendum ad dicta, a Baldo, & a Petro, quod non loquuntur de restitutione in integrum, sed de conditione legis prouenientæ a dict. l. maioribus, vt Bald. ibi declarat. Limitatur vltimo loco, vt per restitutionem, tantum minori concedatur, quantum abstulit læsio, nempe, quod diuisio reducatur ad æqualitatem, non autem in totum annulletur nisi ex tota diuisione læsio fuisset causata, vt quia minori peiores res datę fuissent Gozadin. cons. 44. Odd. dicta quæstione 66. numero 25. in fin. & faciunt tradita per eum quæstion. 67. articulo quarto.

55 Diuisio præbet † iustam causam præscribendi, remissiue ponit Balbus in tractat. de Præscript. parte 2. tertiæ partis principalis, quęst. 4. habemus tex. in l. si ancillam, §. si pater, ff. de vsucap. pro suo, vbi ex diuisione facta a patre inter filios in eius vita, absque interuentu Iudicis, de bonis non suis causatur titulus habilis ad præscribendum, quẽ text. ad hoc probandum citat Dec. in consil. 79. in fin. libro 1.

Et quando diuisio fit sine Iudice, si pars transferatur pro indiuiso, quod non transferatur, neque dominium, neque vsucapiendi conditio, secus si trãsferatur pro diuiso, quia si est dominus, qui transfert, transfertur dominium, si verò non est Dominus vsucapiendi conditio, ita distinguit Bartol. in l. cum solus sub numero 2. ff. de vsucap. Et ibi ponit etiam, quod quando fit diuisio a Iudice cuiusque partis transfertur dominium, si tradens est dominus, sed si non est dominus transfertur vsucapiendi cõditio, & habetur per Bald. in l. 1. sub nu. 7. C. comm. vtriusque iudicij.

CAPVT XLI.

De societatis renouatione.

SVMMARIA.

VLtimo loco pro totius tractatus adimplemento, & vt præpositus ordo adimpleatur, videndum est de societatis renouatione, & primo videbimus, qualiter probetur renouationem fuisse factam. Secundo videbimus sub qua forma facta censeatur.

Et primo agendo de eius probatione, indubitata conclusio constituenda est, societatis renouationem factam fuisse probari debere ab eo, qui eam allegat, quia est quid facti, &
1 † facta non præsumuntur, nisi probentur, leg. in bello. §. facta. ff. de capt. & post. reuer Castrens. cons. 73. in causa, quæ vertitur inter Gabrielem. colum. 1. lib. 1. Corn. consilio 54. sub numero 2. vers. & satis. lib. 1. Menoch. consilio 121. numero 70. in fin. lib. 2. & in tractat. de Præs. lib. 3. præs. 57. num. 1. Bursat. consilio 220. num. 2. lib. 2. Ioseph. Lud. in suis concl. commun. conclus. 53. vers. & asserenti. fol. 133. Mascard. in tract. de probatio. conclus. 1310. num. 9. Et duobus modis societatis renouationem posse probari dicendum est. Vno modo expresse, id est, hoc ver-
2 bis expressis † acto inter partes, quod societas renouetur, l. 4. cum l. sequ. ff. pro soc. Soc. cons. 87. num. 9. in fin. lib. 1. Menoch. d. cons. 121. num. 7. & d. præsumptio. 57. numero 2. & faciunt d. sup. c. 10. vbi actum fuit, qualiter societas expresse contrahatur.

Secundo modo tacite, nempe tacito con-
3 sensu, qui colligitur † ex actibus, qui post societatem factam exercentur, l. plane, ff. pro soc. Castren. d. cons. 73. colum. 1. vers. habeat ergo. libro 1. Abb. consilio 87. num. 2. libr. 2. Corn. cons. 54. num. 2. lib. 1. Socin. consil. 87. libro 1. Ias. cons. 33. ad fin. lib. 3. Paris. consilio 82. num. 35. lib. 1. Dec. cons. 212. sub num. 7. qui scripsit in eadem causa cum Paris. libro 1. Menoch. d. consilio 121. num. 72. & d. præsumpt. 57. num. 2. Castrac. in tract. de societ. offic. cap. 51.

4 Primo, societas † renouata pręsumitur citra difficultatem ex actibus illis, ex quibus, vt dictum fuit supra cap. decimo, contracta a principio præsumitur, Riminald. iun. consil. 280. num. 27. libro 3. Bursat. consilio 220. numero 2. lib. 2.

Secundo præsumitur renouata, quando
5 filius, vel † alius hæres, vtitur eisdem institutoribus, quibus vtebatur defunctus, & quando eodem modo exercetur, & gubernatur societas, prout exercebatur, & gubernabatur ante dissolutionem, Bald. in l. mandatum in 3. oppos. versicul. alij dicunt. C. mandati. & in consilio 458. punctus, super quo. in fin. libro quarto, Petr. de Vbal. in tractat. de duobus fratr. part. 11. numero 33. Alexand. consilio 132. numero 13. libro 5. Barbat. consil. 10. colum. 7, versic. non obstat. libro 4. Addit. ad Bartol. in l. adeo. ff. pro soc. Socin. cons. 8. numero 14. versicul. & hæc præsumptio, & versicul. & confirmatur, & cons. 160. nu. 14. lib. 2. Cephal. cons. 475. num. 26. lib. 4. Menoch. d. cons. 121. num. 73. lib. 2. & d. præs. 57. nu. 4. Decian. consilio 60. numero 33. & consil. 85. numero 26. lib. 2. & cons. 22. lib. 3. Ioseph. Ludou. d. conclus. 53. vers. tacite renouatur. fol. 133. Mascard. d. conclus. 1310. num. 10. Honded. consilio 85. numero 26. libro primo. Et multo magis ex obseruãtia formæ primæ societatis renouatio facta præsumitur, si etiam lucrum in communi positũ fuit, Abb. d. consilio 87. libro secundo, Menoch. d. cons. 121. sub numero 73. Ioseph. d. conclu. 53. vers. tacite autem.

6 Tertio societas renouata † præsumitur, secundum aliquorum opinionem, quando socij ea dissoluta apothecam communem inhabitant, & ad hoc probandum citatur Castrens. consilio 349. ex die, columna 1. libro primo, Roman. consilio 168. ad fin. Riminal. sen. consilio 175. numero secundo, libro primo, Socin. consilio 160. colum. 3. libro 2. Sed quia vere isti de hac præsumptione sic simpliciter considerata non loquũtur, ideo eam non esse sequendam tenendum est, vt per Menoch. d. consilio 121. num. 103. Mascard. d. conclus. 1310. numero 11. Bene dici potest hanc coniecturam, si cum alijs iuncta sit, operari posse, vt Iudicis animus trahatur ad credendum, societatem fuisse renouatam, vt dicit Ioseph. Lud. d. conclu. 53. vers. ista tamen coniectura. fol. 134.

Quarto societas renouata præsumitur,
7 quando ea finita, & † rationibus ex punctis, & tradita cuique parte sua capitalis, & lucri, iterũ insimul paulo post capitalia conferuntur in eadem negotiatione, Castrens. d. conclus. 73. lib. 2. Menoch. d. cons. 121. lib. 2. sub num. 89. & d. pręs. 57. nu. 10. Cephal. consilio 475. nu. 30. lib. 4.

Quinto præsumitur renouata societas, si
8 non restituto † capitali, vnus ex socijs protestatus fuit, societatem debere continuari, ponit hanc præsumptionem Menoch. d. consilio 121. sub numero 103. in fin. Et quamuis eam reprehendat, tum quia in casu suo non constabat de tali protestatione, tum etiam quia non sufficit protestatio vnius, cum ad societatem contrahendam, omnium sociorum consensus requiratur. l. vt sit. ff. pro soc. Petr. de Vbald. d. tractat. part. 3. sub numero 16. Corn. consilio 54. numero secundo, libro primo, tamen videtur dici posse, hanc præ-
9 sumptionem † esse verissimam, si socij protestationi non contradicant, quia consensus probatur ex non contradictione, cum non contradicendo protestationi acquiescere dicantur, l. non solum. §. morte, vbi Ias. post alios, numero 48. ff. de oper. nou. nunciat. cap. cum tu. de const. vbi Dec. numero 16. Rolan. consilio 69. numero 30. libro quarto, maxime si negocietur & faciat sic actum positiuum.

Sexto præsumitur renouata societas, quã-
10 do non apparet de contraria † voluntate, & constat, quod socij ea finita, eam renouare soliti erant, Castren. d. cons. 73. numero primo libro secundo, Soci. consilio 160. numero 8. & consilio 162. numero 10. libro 2. Menoch. d. cons. 121. nu. 106. lib. 2. & d. pręs. 57. nu. 15.

Septimo, renouata pręsumitur, si lucra ite-
11 rum societate dissoluta † communicata fuerunt, Petr. de Vbald. d. tractat. part. 3. numero 36. in fin. Socin. consilio 92. colum. 3. vers. confirmatur hoc. libro 2. Menoch. d. præs. 57. numero 14. & d. consilio 121. numero 105. vbi loquitur de creditis societatis ab vno ex socijs alteri socio exigendis assignatis; sed in casu suo recedit ab hac præsumptione, quia credita proueniebant a societate iam dissoluta.

Octauo, & vltimo præsumitur renouata
12 societas, ex dimissione † capitalis facta penes socium, etiamsi non cõstat de lucrorum communicatione, datur exemplum si socius erat solitus suo solo nomine expresse negotiari, inscribendo libros rationum suo nomine solummodo, & dando literas ad negotia similiter solummodo suo nomine, communicando tacite lucra cum altero socio, & dissoluta societate penes eũ capitale relinquatur. Ex tali enim dimissione capitalis societatem renouatam præsumi, tenere citãtur Pet. de Vbal. in d. tract. p. 5. nu. 39. cũ definit quæstionem de rustico retinenti vaccas ad socidam, quod finito tempore primæ socidę censeatur renouata, & Alex. in cons. 136. nu. 4. lib. 5. & Soc. in cons. 89. nu. 12. lib. 1. & Paris. in cons. 82. nu. 36. lib. 1. & hanc opinionem dicit veriorem & communem Ioseph. Lud. d. conclus. 53. vers. verior tamen. fol. 133. & post eum Mascar. d. concl. 1310. nu. 13.

In contrarium, quod societas renouata
13 † non cẽseatur, ex sola capitalis dimissione, tenere citantur Castrens. cons. 415. ista societas. in 2. dub. lib. 1. Crot. cons. 15. nu. 15. Menoch. d. consil. 121. num. 87. lib. 2. & d. præs. 57. nu. 7. Castrac. in d. tracta. de societ. offi. c. 51. num. 7. Decian. cons. 60. num. 33. libro 2. Et ista secunda opinio mihi magis placet,

per

per textum, quem citat Menoch. in d. consilio 121. numero 86. in l. socium qui in eo. ff. pro soc. vbi Iurisconsultus ait, socium retinentem pecuniam societate dissoluta non acquirere societati, sed tātum teneri ad vsuras. Si enim per dimissionem capitalis esset renouata societas, societati acquireret, & lucra teneretur cōmunicare, & non esset obligatus ad vsuras, & si in dicto textu prouidetur, quid agendum sit remanēte capitali penes socium, eius dispositio erit seruanda, & vt consulatur indemnitati socij, non est vlterius inuestigādum, quod per talem dimissionem censeatur renouata societas. Et probatur ista opinio ea ratione, quia in societate requiritur simultaneus consensus sociorum vt pluries dictum fuit, l. vt sit. ff. pro soc. & requiritur mutua collatio, siue rerum, siue operarum, vt dictum fuit supra capitulo 9. numero 19. & ex tali dimissione capitalis, quod dicatur facta mutua collatio, & quod ea importet consensum simultaneum, ad societatem, cum ex alia causa facta dici possit, censeri non potest, vt late probant Menoch. dicto consilio 121. & Decian. in d. consilio 60. qui in eadem causa consuluerunt, in qua etiam pro contraria parte scripsit Cephal. in consilio 475. libro 4. Et cum Ioseph. Ludou. in d. conclus. 53. versicul. verior. dicit, quod tunc socius retinens pecunias tantum teneretur ad interesse, & non censeretur renouata societas, quando nulla præcesserit societas, vel quando constaret expresse, quod nolint in societate perseuerare, sed non procedere, quando vere præcessit societas, & cum pecunijs retentis negotiatur, quia etsi negotietur nomine proprio, tamen præsumitur vt prius faciebat, negociari ad commodum societatis. Facilis est responsio, quia si est dissoluta societas, amplius dici non potest, quod duret cōsensus societatis, & si processit consensus dissociatus, cum durare præsumatur, quod ad consensum societatis inductiuum redierit, censeri non debet. Eidemque Ioseph. Ludouic. attestanti de communi non est credendum, quia vere Dd. qui allegantur pro eius opinione, loquuntur in diuersis terminis, vt singulorum dicta considerando optime demonstrat Decian. d. consilio 60. numero 33. & 34. & 35. de cuius dictis, licet ea viderit, nullam mentionem facit ipse Ludouicus, & attentis supra citatis Dd. qui hanc secundam opinionem expresse tenent, dicendum est, quod ea sit vera, communis, & sequenda. Præsumptiones, & etiam coniecturæ complures prædictis contrariæ, ex quibus deducitur, societatem non fuisse renouatam, vbi de ea agendum est, a Dd. considerantur.

14 Primo, societas renouata † præsumi non potest cum personis, quæ consensu carent, seu ex defectu ætatis, vt sunt infantes, seu ex defectu naturalis sanitatis, vt furiosus, & similis, & cum personis, quæ contrahere prohibentur ex dispositione legis, seu statuti, vt sunt minores & mulieres, & aliæ personæ, de quibus late dictum fuit supra, dum actum fuit de causa efficienti, ita tradit Socin. consilio 87. numero 2. in fin. libro primo, Paris. consilio 82. sub numero 35. libro 1. Dec. consilio 212. sub numero 7. versiculo nam licet, libro primo, Cephal. consilio 483. numero 15. libro quarto, Ioseph. Ludou. conclus. 53. versicul. & si adsunt minores. fol. 133. & versiculo septima. fol. 134. Menoch. d. consilio 121. numero 101. lib. 2. Neque respectu pu-
15 pilli † sequenda est distinctio, quam ponit Cephal. consilio 674. numero 56. lib. 5. nempe, quod non censeatur societas renouata, quando læderet pupillum, sed quod censeatur renouata, quando agitur de eius vtilitate. Nam, vt probaui supra cap. 3. quicquid sit de cæteris contractibus, societas claudicare non potest. Et ibidem etiam probaui, iussu testatoris præcedente, societatem cum pupillo continuari non posse. Neque placet quod pupillus eam ratificare possit maior factus, vt per Riminal. iun. in consilio 280. numero 53. libro 3. quia, vt similiter dixi in d. capitulo 3. societas hanc ratificationem non admittit, quia semper a principio socij stare debēt sub eodem periculo, ne sequatur vsura, seu iniustitia. Et dum Socin. in d. consilio 87. in fi. libro primo vult, quod cum pro-
16 curatore † constituto a defuncto duraturo post mortem, possit societas renouari, licet hæredes sint in pupillari ætate; hæc eius opinio valde dubia redditur, quia, vt ibidem Socin. admittit numero secundo, & post eum Gabriel. alios citans, in tit. de procurat. conclus. 2. num. 14. si decedat sine hærede ille, qui procuratorem constituit, etiam si dixerit duraturum post mortē, extinguitur mandatum. Nam si mandatum sustinetur ex eo, quia adsunt hæredes, si erunt hæredes eius ætatis, vt contrahere non possint, certe neque etiam cum eorū procuratore non interueniētibus solemnitatib. requisitis societas poterit renouari, cum verum sit, procuratorem sine solemnitatib. requisitis contrahere super rebus minorum non posse, Simoncel. in tract. de decret. minor. li. 2. tit. 5. inspect. 4.
17 nu. 50. Secundo societas renouata † præsumi non potest, si forma prima societatis mutata fuit, vt quia solebat socius communi nomine negociari, & incepit negociari ꝓprio nomine, & solebat libros inscribere cōmuni nomine, & incepit inscribere proprio nomine. Nam ex hac mutatione censetur mutata voluntas, & per cōsequens colligitur, quod non intendat societatem continuare, licet etiam negociaretur cum pecunijs communibus, seu cum pecunijs proprijs illius, qui socius erat. Castrens. consilio 415. in secun-

do dubio, libro primo, Alexand. conſil. 132.
numero 11. libro quinto, Cephal. conſilio
475. numero 31. libro quarto, Menochius di
cto conſilio 12. numero 16. libro primo, &
dicto conſilio 121. numero 91. & 96. libro 2.
18 Et ſocietatis renouationem † non cenſeri
factam nomine illius, qui non fuit expreſſus
in intitulatione librorum, licet eſſet com-
prehenſus in prima ſocietate, ſed tantum
cenſeri renouatam quo ad nominatos, late
probat Ruin. conſilio 11. numero ſexto, lib.
1. Et de eo, qui ſolebat in libris inſcribere
ſocium, vti ſociũ, ſi incepit inſcribere poſt
diſſolutam ſocietatē, vti creditorem, quod
dicatur mutata forma, & mutatus conſen-
ſus tradit Alex. d. conſil. 132. num. 10. libr. 5.
Dec. conſil. 21. ſub num. 6. lib. 1. Menoch. cō-
ſilio 121. num. 96. libr. 2. Ioſeph. Lud. d. concl.
53. verſ. tertia præſumptio. Et cauendum eſt
à dictis à Ioſeph. Ludou. d. loc. verſ. intellige
hoc. fol. 134. dū videtur innuere, quod actus
19 † iſti difformes à prima ſocietate fieri de-
beant, ſciente & patiēte altero ſocio, vt per
Natt. conſ. 100. num. 4. lib. 1. Nam dicta à Nat
ta procedunt, vbi ageretur de ſocietate diſ-
ſoluenda, quia fieri non poteſt vnius volun-
tate ſolummodo, & non procedunt in ſocie
tate renouāda, quia in renouatione ſufficit,
quod vnus diſſentiat, & ſufficit, quod non
appareat ſocium conſentire cum altero ſo-
cio, cum, vt perſæpe dictum fuit, in ſocieta-
te requiratur ſimultaneus conſenſus. l. vt
ſit. ff. pro ſoc. Tertio ſocietas non cenſetur
20 † renouata, ſi ea finita in fine cuiuslibet an-
ni, pro quo durabat, petere ſolebat ſocius,
quod redderentur rationes, & reliqua, & ita
in fine anni non petijt: ex eo enim, quod à
tali ſolito deceſſit, renouatio facta non cen-
ſetur. Caſtr. d. conſ. 73. lib. 2. Menoch. d. con-
ſil. 121. ſub nu. 97. lib. 2. Ioſeph. Lud. d. concl.
53. verſ. quinta præſumptio. Et in ſocietate
21 officij, in qua fructus † pro primo ſemeſtre
anticipate accipi ſolent, ſi non fuerunt exa-
cti in principio ſubſequētis ſemeſtris, quod
ſocietas non cenſeatur renouata, ſeu potius
continuata, tradit Caſtr. in d. tract. de ſociet.
off. c. 51. num. 8. Sed iſta eius dicta declaran-
tur non procedere, ſi fructus demũ recipian
tur, tranſacto principio ſemeſtris, etiamſi re
cipiantur poſt factam expreſſam reuocatio-
nem ſocietatis, quia quis fructus recipiendo
cenſetur recedere à reuocatione; & velle ſo
cietatem continuare, vt per eundem Caſtr.
in d. tract. c. 57. num. decimoquinto, & ſeq.
Verum cenſeo, quod ſi reuocatio eſſet fa-
cta cum officiali, vel alio modo diſſoluta ſo-
cietas, per talem fructuum ſolutionem fa-
ctam ab eo, qui recognouit bonam fidem, ſo
cietatem fuiſſe renouatā affirmari non poſſe
quia pecunia ſocietate diſſoluta non ſtat am
plius ſub periculo, & quia ad ſocietatem re-
nouandam etiam officialis conſenſus requi
ritur. Bo. in tract. de ſociet. off. num. 121. vbi
vult, quod fructus ſoluti poſt diſſolutam ſo-
cietatem computantur in ſortem. Quarto,
22 ſocietas renouata † non præſumitur, ſi ali-
quid erit adimplendum pro parte vnius, &
non fuit adimpletum. Nam non adimplen-
do videtur eius eſſe voluntatis, vt ſocietas
diſſoluta non renouetur, cum qui non adim
plet adimplenda conſenſui renunciare dica
tur. l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. empt. Ita de
eo, qui aſſerit locatiouem fuiſſe renouatam,
quod teneatur docere adimpleuiſſe adimplē
da pro parte ſua, tradit Alex. conſi. 76. nu. 7.
lib. 5. Gozad. conſ. 94. num. 5. Socin. conſ. 87.
nu. 3. & conſ. 127. nu. 14. lib. 1. & de ſocietate
tradunt Decia. conſ. 60. nu. 44. libr. 2. & Me-
noch. d. conſ. 121. nu. 99. & ſub nu. 100. ſub-
iungit nō poſſe ſocium dicere velle poſtmo
dū ſe adimplere ea, quæ tenebatur adimple-
re à principio, vt per Caſtr. conſ. 70. nu. 8. lib.
1. Alex. conſ. 237. nu. 13. lib. 6. Crauet. conſil.
248. col. pen. verſ. non obſtat, Ioſeph. Lud. d.
concl. 53. verſic. nec poteſt ſocius. Quinto &
vltimo nō cenſetur renouata ſocietas, ſi pro
23 ea renouanda † erat conficienda ſcriptura,
vt dicitur de locatione, in qua non cenſetur
facta tacita recōductio ex ſola patiētia, quan
do requiritur ſcriptura. Roman. conſil. 103.
nu. 5. Ruin. conſ. 167. nu. 22. lib. 1. Affl. deciſ.
165. nu. 10. Boer. deciſ. 284. nu. 14. Crauet. de
antiq. temp. par. 5. princ. nu. 14. & de ſocieta-
tis renouatione tradunt Ruin. conſilio 91. in
fin. libro primo. Menoch. d. conſilio 121. ſub
numero 101. Ioſeph. Ludou. d. pręſer. 53. ver-
ſicul. ſeptima præſumptio. Et quia continge
re poteſt, quod in eodem caſu inſimul con-
currant præſumptiones ſignificantes ſocie-
tatem fuiſſe renouatam, & præſumptiones
ſignificantes ſocietatem non fuiſſe renoua-
tam, in præſenti etiam dicendum eſt, quod
24 in tali præſumptionum † concurſu, plures
pręſumptiones ſuperabunt pauciores, & for
tiores ſuperabunt debiliores, l. diuus. ff. de
in integr. Iaſ. conſilio 2. colum. 6. verſ. ſexto
facit. libro 3. Rub. Vtinenſ. conſilio 32. nu-
mero 93. Verum, quæ vrgentiores præſum-
ptiones dicantur, cum regula dari nō poſſit;
ideo Iudicis arbitrio terminādum relinqui-
tur. Alb. in cap. cum R. ſeniorem, num. 5. de
electio. Menoch. in tractat. de arbitr. Iud. ca-
ſu 472. & in tractat. de præſ. lib. primo, queſt.
19. quibus in locis latiſſime docet, & doctiſ-
ſime more ſuo, quænam præſumptiones va-
lidiores dicantur, & quia apud eum videri
poſſunt, ſolummodo quaſdam ex eis ad præ-
ſentem tractatum magis pertinentes exem-
pli gratia referam.

Vtique ſi ſocietate finita fuit dimiſſum ca
pitale penes ſocium, qui formam negocian-
di mutauit, præſumptio mutationis formæ
negociationis erit præferenda præſumptio-
ni prouenienti ex dimiſſione capitalis, vt
ſupra

supra dictum fuit, ea ratione, quia præsum-
25 ptio † illa præualet, quæ proprius ad verita-
tem accedit, Menoch. dicto casu 472. nume-
ro 22. & dicta quæstione vigesimanona, nu-
mero 10.

Et præsumptio difformitatis proprius accedit ad veritatem, quam faciat præsumptio insurgens ex dimissione capitalis, quia illa necessario significat dissensum, & ista non significat necessario societatis renouationem, cum possit interpretari contra societatem capitale penes socium dimissum fuisse ita tradit Menoch. d. cons. 121. numero 92. libro primo Etiam quia præsumptio
26 specialis non † solum præualet generali, sed etiam minus speciali, vt per Dec. in capitulo quoniã Abbas. columna quarta, versicul. & huius conclusionis, de offic. deleg. Crauet. in prima respons. pro genero, numero trigesimosexto, ideo in societatis renouatione præsumenda dicitur, præsumptionem insurgentem ex mutatione negotiationis præferri præsumptioni exsurgenti ex dimissione capitalis, quia illa dicitur specialiter importare dissensum, & ista non dicitur specialiter importare renouationem, cum aliud etiam significare possit, Menoch. dicto consilio 121. numero 93. & sequen.

27 Vlterius, quia coniectura † negatiua præfertur affirmatiuæ, & coniectura, quæ est pro Reo, præfertur coniecturæ, quæ est pro Actore, vt per Menoch. dicta quæstione vigesimanona, numero vndecimo, & numero decimotertio, & dicto casu 472. numero vigesimoquinto, & in fin. ideo coniectura negatiua, quæ est pro Reo, præualet coniecturæ affirmatiuę societatem fuisse renouatam, ab Actore proponitur. Menoch. dicto consilio 121. numero 95. libro secundo. Modo videndum est, cognito societatem fuisse renouatam, sub qua forma renouata censea-
28 tur, & an ea omnia, quę in prima † conuentione continebantur, in eius renouatione comprehensa dicantur? Regula est societatem renouatam censeri cum illis pactis modis & temporibus, cum quibus à principio fuerat ordinata, nisi aliter fuerit in ipsa renouatione conuentum Bald. in consilio 114. punctus super quo. libro secundo, & in consilio 458. libro quarto, Petrus de Vbald. qui refert præcisa verba Bald. in tractat. de duobus fratribus, parte vndecima, numero 33. Ruinus consilio 91. numero sexto, libro primo, Socin. consilio 87. libro primo, Dec. consilio 547. numero quarto, libro secundo, Tiraquel. in tractat. de retract. lignag. gloss. decima, §. primo, numero vigesimoseptimo, Menoch. consilio 122. numero 51. libro secundo, Bursat. consilio 220. numero primo, libro secundo, Castrac. in tractat. de societ. offic. cap. 51. numero decimotertio, Honded. consilio vigesimosecundo, numero decimonono, libro tertio, Rota Genuen. decisione 71. numero secundo. Circa tempus contractum in prima conuentione, pu-
29 ta, quia societas fuit † contracta ad quinquennium, dubitatur, an, si sit dissoluta durante quinquennio, puta morte vnius, censeatur renouata pro tempore solummodo, quod de dicto quinquennio restabat, & an si sit dissoluta ob lapsum temporis, nempe quinquennio finito, pro alio quinquennio renouata censeatur? iam refert Pet. de Vbaldis dicta parte vndecima, sub numero trigesimotertio, dicit, societatem dissolutam durante tempore censeri renouatam pro tẽpore, quod restabat, quia renouatio est quędam consequentia & reliquię prioris societatis, & quod à primordio tituli posterior formatur euentus, & quod tẽpus sicut summa est pars societatis. leg. prima, §. diem. ff. de edend. & dicit, quod licet in conductione in vrbanis, quamdiu inquilinus inhabitauit, & in rusticis, ad annum cultutæ censeatur facta reconductio, quia in conductione inspiciuntur fructus rei, quos natura annuatim producit, tamen non sic est in societate, quia magis in opera consistit, cui non potest assignari certum tempus, nisi illud quòd à principio fuit conuentum, & tunc est in fluxu & in fieri. Et quòd si sit dissoluta, finito quinquennio pro alio quinquennio renouata censeatur, admittunt Dd. supracitati. Petrus de Vbald. in dicta parte prima, sub dicto numero trigesimotertio, in re-
30 nouatione societatis † dissolutæ durante quinquennio, cum Baldi opin. concurrit, quòd renouata solum censeatur pro tempore, quod restabat, & sic ad temporis perseuerationem. Si autem dissoluta fuit, quinquennio finito, tenet renouatam censeri ad id tempus, quod expedit societati, & non ad tempus, quod à principio fuerat expressum, per text. in leg. si conuenitur. & in leg. sed & socius. §. in societate autem. ff. pro soc. & subiungit, in hoc boni viri arbitrium esse sequendum, quod in societate, vt persæpe dicit in dicto tractat. plurimum operatur.

31 Ego huic opinioni Petri † non assentio, & si à Baldi opinione recedendum est, teneo renouationem censeri factam, si dissoluatur societas durante quinquennio, non pro tempore, quod restat, sed pro alio integro quinquennio, quia non datur continuatio temporis & societatis, societate dissoluta, & non potest considerari, quod à primordio tituli posterior formetur euentus, ea ratione, quia in eo, quod extinctum est, continuatio cadere non potest, leg. sed & si manente, & ibi glos. communiter recepta. ff. de precar. leg. quarta, in princip. & ibi Bartol. & Alexand. ff. de dam. infect. leg. continuus. ff. de verborum oblig. Gabriel late in tit. de

dilat.

dilat.conclus.3.Menoch. qui loquitur de societate,consl.122.sub numero 51. libro 2. Et
32 teneo, si societas sit finita † transacto quinquennio, quod pro alio quinquennio dicatur facta renouatio, ea ratione, quia,vt dixi supra, etiam cum tempore apposito in ipsa societate renouatio facta censetur, & stante temporis expressione facta in prima conuentione, non intrat arbitrium Iudicis, pro quo tempore cẽseatur facta renouatio. Quia quemadmodum non intrat in conuentione, stante expressione à partibus facta, ita non debet intrare in renouatione, quia si in ea intraret,adderetur,seu detraheretur priori formæ consentientis in tempore præfinito, quod in dubio factum dici non debet, cum secundum primam formam renouatio facta presumatur. Neque obstant dd.ll.à Petro allegatæ, quia ipsarum legum dispositio loquentium de renunciatione quemadmodum fuisset obseruanda in Priori conuentione, ita etiam admitto, quod erit obseruanda in societate renouata. Quid dicendum, si fuerit tempus inter medium inter finitam & renouatam societatem, in quo socius,qui operabatur,factus sit diligentior, an societate renouata eam lucri partem habere debeat,quam habebat in prima,siue sit augenda? Et quod sit augenda videtur dicẽdum, per ea quæ dicit Menoch. in tract. de arbitr. Iud. casu 159. sed eius opinio mihi non placet, & sibi imputare debet socius, si renouando tacuit.

Circa pacta etiam, & alia accidentaliter posita in societate, vt sunt pignora, pœnæ,
33 fideiussor, iuramentum, † instrumentum, dubitatur, an in renouatione repetita dicantur,vt habetur in l. item quæritur. §. qui impleto. ff. locat. & ibi per Bart. & Castren. Bald.in legem. C. locat. Menoch. tractat. de præs. libro 3. præs.85.nu.19. Sed est intelligendum de pignoribus appositis ab ipsis contrahentibus, quia apposita ab extraneis, contrahentium fauore, repetita non censentur, quia ipsi in renouatione non interueniunt. Bart. in dict. leg. item quæritur. §.qui impleto.numero 3.ff.locati. Menoch. dicta præsumptio. 85. numero 50. Caroc.in tractat. de locat. quæstione vigesimasecunda, folio 156.

34 De fideiussoribus † etiam, quia in renouatione non interueniunt, dicendum est, quod eorum obligationes non renouentur. Petrus de Vbald.in dicto tractat. de duobus fratrib.par. vltima, numero tertio, per tex. in leg. cum Hermes, C. loc. & in fin. ff. de pact. facit text. in leg. si creditor. ff. de nouat.Rota Rom.numero 567. parte prima, & tradita per Specul.titu.de fideiuss.§.primo, & per Simon de Pret. in consilio 186. Caroc. dicto tractat. de locat. quæstione vigesimatertia, folio 157. tenet Castrac.in dicto tractat. de societ. offic. capitulo 51. vbi sub numero vigesimo, dicit, quod fideiussor, prorogata societate officij, post sex menses, erit obligatus, quia se obligauit restituere sortem; & donec sors non sit restituta, liberatus dici non potest,vt dicitur de eo,qui Castrum per sex menses custodire, deinde restituere promisit. Si enim per tẽpus prolixius in eo remansit, non censentur liberati fideiussores dati pro restitutione faciẽda,donec iure facta non sit. Alexand. consilio 72. numero quinto, libro sexto. Credo ego, quod Castrac. vera loquatur in societate officij, quia prima obligatio ex pacto contrahentium durat, etiam post sex menses ad beneplacitum, & in hoc etiam fideiussores consentiunt. Et etiamsi esset dissoluta societas, essent obligati vigore obligationis iam contractæ, quia licet sit finita societas, tamen non est extincta obligatio & actio.leg.tamdiu.C.pro soc. Sed si societas esset extincta, & ageretur de obligatione prouenienti ex societate renouata, dicta à Castrac. de restitutione capitalis procedere non possunt, quia facta renouatio-
35 ne † capitale restitutum censeatur. Nam præsumitur redijsse ad socium,qui eum posuit, deinde ab eo iterum positum fuisse in societate renouata, iuxta textus in leg.singularis.ff.si certum petat. Alexand. consilio 136. numero quarto, libro quinto. Et necessario dici debet, quod stante renouatione facta, prima societas sit extincta, & quod capitale, quòd erat in prima, sit translatum in secunda, & sic quod corruptio vnius fuerit generatio alterius, quæ insimul stare non potest; quod duret prima, & sit facta secunda; nam capitale deseruiret pro prima, & secunda fieri non potuisset, quæ sine capitali fieri non potest, vt dictum fuit supra capitulo nono, num. 19. Ita videmus in simili, quòd nouatio ipso Iure de pri
36 mo contractu † facta dicitur, etiam si non exprimatur,quando contractus ad inuicem non sunt compatibiles. Bald. in leg. fin. col. prima, C. de nouat. & in consil. 38. colum. secunda,libro primo, Dec.consilio 400. colum.final. versicul.ex his stantibus, libro 2. Gabriel.titu.de nouat.concl.1.num.60.Decian.consilio vndecimo, sub numero 68. libro primo.

37 De pœna apposita in societate † quod non censeatur repetita in renouatione,tradit Menoch.dicta præsumptio. 58. numero vigesimosecundo,Caroc.in tracta.de locat. quæstione 28. folio 158. Verum Ias. in consilio 49. sub numero secundo, libro tertio, declarat,quòd promissio pęnæ, quando fuit limitata pro certo tempore, repetita non censeatur,& quod censeatur repetita, quãdo simpliciter promissa fuit; sed ego teneo, quòd si societas sint contracta pro certo tẽpore,

pore, repetita non censeatur, & quod censeatur repetita, quando simpliciter promissa fuit; sed ego teneo, quod si societas fuit contracta pro certo tempore, & fuit promissa pęna, quod etiam pœna in renouatione dicatur repetita, quia tempus appositum in societate non operatur, quod societas non possit renouari cum pœna. Imo, quia pœna fuit apposita de consensu sociorum renouantium societatem, de eorundem cõsensu repetita censeri debet, stante quod, vt dixi supra, contenta in prima in secunda repetita censeantur, vt vltra supra citatos habetur etiam per Gabr. titul. de dila. conclus. 2. numero 24. De iuramento apposito
38 in societate † quod non censeatur repetitum in renouatione, tenet Bero. q. 100. numero 12. & Bursat. in cons. 220. numero 22. libro 2. citat Bald. in cons. 436. libro primo & ita videtur tenere Seraf. de priuileg. iuram. priuil. 22. numero 77. in fin. Grat. cons. 16. numero 19. libro primo Caroc. in tract. de locat. quæst. 24. fol. 158.
39 Verum, præsupposita † pro vera opinione illa, ad iuramenti substantiam formalem, eiusque vim & effectum verba necessario non requiri, dummodo adsit animus & voluntas vocandi Deum in testem, qui est cordium scrutator, quam communem esse dicit Bursat. d. cons. 220. sub numero 26. post Galiaul. in leg. prima, colum. fin. ff. de verb. oblig. tenendum censeo etiam in renouatione iuramentum repetitum dici debere, cum & ipsum ab ipsorum contrahentium consensu & voluntate dependeat. Et dum Bursatus considerat, quod de mente iurare volentis constare debet ex liquidis coniecturis, & quod ad hoc probandum non sufficiunt coniecturæ, quæ sufficiunt ad probandum renouatam fuisse societatem, dico coniecturas præfatas sufficere, quia sufficiunt ad præsumendum fuisse renouata pacta, quæ similiter ab animo & voluntate contrahentium proueniunt. Etsi quando ageretur de probando quem iurasse, posset
40 dici, præsumptiones vrgentissimas † requiri, tamen hoc dici non debet, quando, vt est in præsenti, habetur relatio ad iuramentum iam præstitum, quia facilius præsumi debet, quod fuerit renouatum, quippe socij societatem renouantes dicuntur habere relationem ad primam societatem, & relatum dicitur esse in referente, cum omnibus suis qualitatib. vere & proprie, l. asse toto, ff. de hæred. instit. & ea quæ in relato continẽtur expresse, ẽt in referẽte contineri dicuntur, vt de societate, quod expresse cõtracta dicatur, si sit contracta habita relatione ad expressa contenta in testamento, dictum fuit supra capitulo 10. numero 5. ex Socin. in cons. quarto, numero quarto, libro quarto.
41 Et similiter dum idem Bursatus † considerat, quod facta prorogatione alicuius actus non censetur prorogatum iuramentum in eo appositum, non obstat, quia verior & magis communis opinio est in contrarium. Paris. in cons. 43. numero 2. libro primo Seraf. in tractat. de priuileg. iuram. priuil. 22. numero 83. Gabriel. titul. de dilat. conclus. 2. numero 11. Stipulatio etiam in renouatione non censetur repetita, quia pro forma requirit verba. Caroc. in tractat. de locat. quæstione 25. fol. 158. De instrumento pro ipsa
42 societate † probanda confecto, quia prouenit à facto alterius, nempe à Notario, quod repetitum non dicatur in societatis renouatione, tenendum est, & si ex dispositione statuti instrumẽtum haberet executionem paratam, pro obligatione prouenienti ex societate renouata, instrumentum à principio confectum, quando societas contracta fuit, talem executionem non meretur, Bald. in d. l. legem. C. locat. Canar. in tract. de execut. instru. quæstione 44. Affl. decis. 365. numero 15. Boer. decis. 284. sub numero 14. Menoch. in tract. de præsump. libro 3. præs. 85. numero 46. Caroc. in tractat. de locat. 27. vbi loquitur etiam de clausula in forma Cameræ.

Et hæc sunt, quæ ex scriptis à patre meo, in hanc, quam vides formam, collegi, adiectis compluribus recentiorum auctoritatibus.

43 Ex dimissione capitalis, † quod societas renouata censeatur, esse veriorem, & communiorem opinionem, vltra Ioseph. Ludou. & Mascard. nulla de eis mentione facta tradit Mozz. in tractat. de contract. titul. de societ. versicul. contrariam tamen opinionem & horum testimonium sequendo tanquam textis de auditu tradit Caroc. de locat. & cõduct. parte tertia, quæst. 18. versic. prima tamen opinio fol. mihi 160. Et dicit Mozzius in dicto loco, textum in l. socium qui in eo. ff. pro soc. procedere, quando finita societate, constito de voluntate sociorum velle cõtinuare societatem, alter socius retinet pecuniam in manibus, quod tunc teneatur ad interesse, & vsuras, secus vero sit quando non solum retinet pecunias, sed etiam nomine proprio negociatur, prout prius faciebat, sed sustinendo negatiuam opinionem, dicendum est, quod iste intellectus ad illum textum, quod constaret de voluntate socij volentis continuare est diuinatiuus, cum de hoc in eo nullum verbum habeatur, immo dicẽdum est ita dictam legem non posse interpretari, quia cum lex feratur in casu dubio, esset casus clarus, quod socius non potuisset recipere lucra societatis, si in ea continuare velle declarasset, Etiam dum præsupponitur in illo textu ex continuata societate, fuisse lucrum quæsitum, non potest dici, quod non fuerit cõtinuatus socius nego-

negociari, eo modo, prout faciebat ante dissolutionem.

Ad argumentum, quod nemo præsumatur iactare suum, & ideo censeatur ex dimissione capitalis renouata societas, facile respondetur, quod cum stante mora possit petere interesse, non censetur, iactare suum sed potius nolle lucrari, vel lucrari velle interesse ratione moræ, Dum etiam Mozz.d. loc. vers. itaque pro concordia, dici posse cõsiderat pro concordia, quod opinione negatiua procedat, quando socius, qui negociatur, vt prius faciebat, iuuari potest aliquibus coniecturis societatem non fuisse renouatam, Contraria vero procedat, quando nulla præsumptione iuuari possit, ea ratione, quia qui retentis pecunijs negociatur vt facere solitus erat habet præsumptionem iuris contra se, quæ vt tollatur aliæ præsumptiones pro sui parte adesse debent, Considerari potest, quod ista eius distinctio & ista ratio non sint attendendæ, quia sunt fundata in eo de quo disputatur, nempe, an ex dimissione capitalis & ex solita forma negociãdi aliqua præsumptio renouatæ societatis inducatur, & eam induci negatur, quia dum ille negociatur nomine proprio, eo modo, & forma prout negociaretur, si nunquam prius cũ aliquo societatẽ contraxisset dicitur, quod actum non faciat, ex quo elici possit præsumptio societatis, cum pluribus in locis in tractatu ostensum fuerit induci præsumptionem societatis ex actibus illis, qui absque societate, saltem verisimiliter fieri non possint, & non induci præsumptionem societatis ex actibus illis qui absque ea fieri possunt, Et quod sit tenenda opinio negatiua, optime probat Decian. d. consil. 60. lib. 2. qui bene ostendit, quod Petr. de Vbal. Alexan. & Socin. ex aduerso citati loquuntur in diuersis terminis, Et præsupponendo cũ dimissione capitalis concurrere alias coniecturas contra Decian. in eodem casu consuluit Cephal. cons. 476. lib. 4. Nam sub nu. 57. dicit, quod plura concurrebant, nempe dimissio capitalis, societatis diuisio non petita, administratio in eodem loco, & taciturnitas absque eo, quod fuerit in contrarium actum. Quare verior erit concordia, quod non censeatur renouata societas, si aliæ præsumptiones vltra capitalis dimissionem non adsint, & quod renouata censeatur alijs præsumptionibus, cum ipsa capitalis dimissione concurrentibus.

44 Bene admitti debet ex tali dimissione capitalis censeri renouatam societatem quando in loco consuetudo adsit, quod ex capitalis dimissione facta, societas renouata cẽseatur Socin. consil. 160. nume. 8. & consilio 162. num. 10. libro 2. Menoch. consilio 121. numero 10. libro secundo, Mozz. dicto loco versicul. alia præsumptio, parum ante finem, Et idem operaretur contraria consuetudo, quod non censeretur renouata, vt per Caroc. dicto loco de locat. & conduct. parte tertia, quæstione 18. versicul. secunda coniectura folio mihi 160. Laus sit Deo omnipotenti.

FINIS.

983

Digitized by Google

Digitized by Google

B. SALVAREZZA
RESTAURO
... Val ... 3 ...
Tel. 899.223
1971